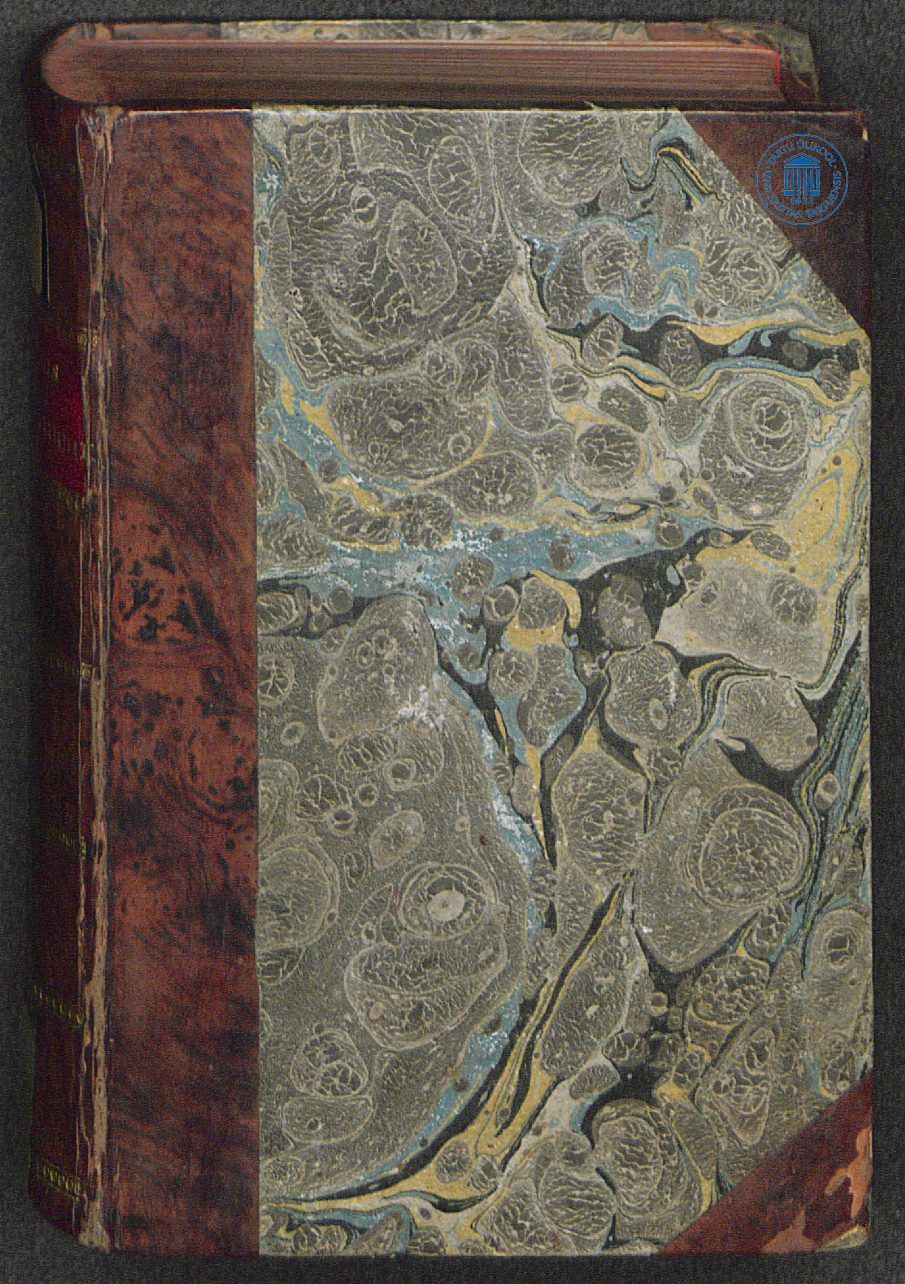

4/6990

65.

Philol.
R
1780
Be. 431.c.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLAE AD ATTICVM,
AD M. BRVTVM,
AD QVINCTVM FRATREM,

Cum correctionibus Pauli Manutij.

BIBLIOTH:
ACADEM:
DORPAT:

VENETIIS, M D LXIIII.

4-II A
6990.
1202993224

AD CAROLVM PISAVRIVM, Leonardi, clarissimi viri, filium, egregijs animi bonis, multisq. laudibus iuuenem ornatum, Pauli Manutij, Aldi F. in epistolas Ciceronis ad Atticum præfatio.

BENEFICIORVM, *Carole Pisauri, non eadem omnium est ratio. multi, quid detur, spectare solent, sua quidque magnitudine metiuntur, nihil attendunt præterea: ego potius, quibus de caussis, & a quo homine detur, animaduerto; ac, si quid in aliquem, aut in me ipsum collatum est gratiæ, tanti soleo æstimare, quanti uidetur is, qui contulit, æstimandus. hinc fit, vt, quæ a patre tuo, viro sapientissimo, & cum alijs laudibus ornato, tum vero omnium, quos ego in vita nouerim, humanissimo, quæ item a patruo, qui nuper magno bonorum omnium mœrore decessit, Ioanne Maria, Paphi Episcopo, excellenti non minus doctrina, quam bonitate, prædito, diuersis temporibus in me profecta sunt officia, ea quamquam summa non fuerint, (neque enim tulit occasio, neque rationes meæ postularunt) pro summis tamen acceperim, & earum rerum loco duxerim, quas qui possident, beatissimi putantur. fons enim ille, unde manarunt,*

amor fuit, & cum amore iudicium. quod uterque de me habuit: quod equidem, si potero, tuebor officijs: studio certe, omniq. prorsus cura, atque industria bonum virum, meritorumq. memorem præstabo. quod si liceret ingenium cum uoluntate coniungere; vt alterum alteri responderet, & cupiditati vires æquarentur: illustrarem beneficia uestra; ac fortasse efficerem, vt gratia mihi a uobis aliqua deberetur, gratiam persoluenti. verum vt, hoc quidem ab infirmitate mea sperari minime posse, non solum intelligo, verum etiam ingenue confiteor: sic illud facile polliceor, vereq. affirmo; si quid aut iam est in me facultatis, aut erit aliquando, ijs, in quibus assidue versor, studijs partum, & vigilijs, velle me id in omni mea vita, quantumcumque erit, seruire totum vestræ laudi, tuæ præsertim; quæ cum a meis præceptis, & consilijs originem duxerit, exornabo eam, tamquam opus meum, quibus potero artibus, qua licebit industria; florentemq. pulcherrimis virtutibus alumnum disciplinæ meæ cum inspiciam, gratulabor vtrique nostrum pariter, fructumq. amoris & studij veteris in te mei ex tua gloria uberrimum capiam. Ac tu quidem, mi Carole, cum tibi nasci contingerit ex ea familia, in qua semper verus honor, & splendor virtutis enituit, nihil debes humile cogitare, nihil angustum, nihil obscurum, aut inane. excelsa petat animus tuus, ampla, illustria,

lustria, plena dignitatis, & gloriæ. quo te semper a tua prima pueritia mea uox incitauit.; quo pater tuus, cuius ad te cogitationes, curæq. referuntur omnes, assidue cohortatur; quo denique te vocant maiorum tuorum exempla; quorum nomina nulla dies extinguet, nulla obscurabit obliuio. non enim, si præstiteris ea, quæ a te exspectantur, quæ maxima sunt, nouum in tuam familiam decus inferes: antiqua renouabis, præclaramq. consuetudinem retinebis in tua domo laudis expetendæ, exercendarumq. artium optimarum, quibus instructos, vtiles fuisse patriæ ciues sibi & familiæ glorioſos, de tua gente multos, annales euolueris, inuenies. Verum, quando te sacris addixisti, & illud vitæ genus complexus es, quod est totum in laudabili ratione, totum in præclaris cogitationibus, & factis constitutum; non te liberæ voluntas, vt alios, ad honestum, rectumq. ducit; sed, quo te primum die ad religionem contulisti, eodem die legem ipse tibi imposuisti perpetuæ continentiæ: exclusisti rerum mundanarum cupiditatem; velle ad solidam laudem omnia referre, velle summi Dei gloriam in omni vita, id est tuam salutem spectare professus es. Quare non tibi monitores, quorum te moueat oratio, exspectandi: ipse te excita, ipse acue, & impelle. Multæ sunt propositæ adolescentibus viæ, fallaces, obliquæ, insidiosæ, oculis iucundæ, specie quadam obiecta

voluptatis: in quibus errare quotidie uides, & labi ducem sequentes libidinem, non rationem, de tuis æqualibus quamplurimos. tu uiam uirtutis ingredere, simplicem, rectam, apertam, principio fortasse difficilem, atque asperam, exitu certe salutarem, & gloriosum. hanc, inquam, uiam, signatam, & impressam uestigijs proborum sanctorumq. uirorum, si uis ipse tibi carus esse, si uis ipse tibi recte consulere, unam ingredere; aut, si ingressus iam es, curre per eam celeri gradu ad ea, quæ te manent, præmia immortalitatis. Hæc ego, pro meo in te amore singulari, uetereq. erga parentem tuum studio, scriptis tecum ago, quæ sermonibus & libentius agerem, & sæpius, si liceret. sed, quando te Patauij tua studia, a quibus abduci non debes, me Venetijs mearum rerum ratio, & ualetudinis detinet infirmitas: proficiscetur ad te mea uox, his consignata litteris: quæ tecum erit perpetuo, ubicumque fueris, te prosequetur, quocumque iueris. nec uero dubitaui, quin ea tibi paullo gratior esset futura, coniuncta cum Ciceronis uoce, id est cum ijs epistolis, in quibus cum Attico, familiari suo, non minus grauiter, & sapienter, quam eleganter, & splendide loquitur. fructum, vt spero, capies ex utraque non uulgarem. ego enim, vt uelis optima, te hortor: Cicero uolentem adiuuat: ornat enim eloquentia, consilijs instruit sapientissimis. Inam disputat sæpe in his epistolarum libris, sermone

rtatur cũ
amplec
at' uiam
rtutis.

sermone perquam eleganti, de statu reip. de uitijs principum, unde fluunt exitia ciuitatum, de uicissitudine fortunæ. qui tibi erit, accurate legenti, sapientiæ fons vberrimus. A me uero munusculum hoc habebis, meæ in te uoluntatis & studij argumentum. exiguum, inquies. fateor: sed uelim spectes animum, non rem: quam tamen ne ipsam quidem debes contemnere: siquidem eiusmodi est, ut tuas, tuorumq. laudes, a me, non expressas, sed tamquam tenui penicillo designatas, simul cum beneuolentia mea cunctis gentibus patefaciat.

Venetijs, M. D. LVIII.

qd' cic. d
putat ist
hoc ope
conclud

T. Pomp. Att. fuerat adoptatus, et heres factus à C
cecilio auunculo suo.
Dio. lib. XL. et XLVI. scribit; q adoptarẽtur ab a
quo eos nomina illorũ oĩa a qb adoptarẽtur fere cõsu
se, suũ uero gentilitium nomen retinuisse illud qdem
sed aliquo tamẽ modo cõmutasse. ut C. octauius q di
batur posteaq a C. Iulio cesare ẽ adoptatus.
Iulius cesar appelari ceptus est ita tamẽ ut gen
litijũ octaui nomẽ nõ desereret, sed id quod
modo comutaret, et octauianũ p octauio redder
Idem in P. cornelio scipione Æmiliano, et in L. Mãl
Acidino Fuluiano, et P. licino crasso Muciano facti
est qa oẽs ab eo a quo adoptati erãt, nomina
sumpserũt, eodem spectans in illo loco hoc est
in ep. 20. lib. iii. cicero dicit. cic. salutẽ. Q. cecilio
Q. F. Pomponiano Attico, d hac institutione
vide. val. lib. VII. cap. IX.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM Liber primus.

CICERO S. D. ATTICO.

PETITIONIS NOSTRAE, quam tibi summæ curæ esse scio, huiusmodi ratio est, quod adhuc coniectura prouideri possit. Prensat unus P. Galba, sine fuco, & fallacijs, more maiorum. negatur. ut opinio est hominum, non aliena rationi nostræ fuit illius hæc præpropera prensatio. nam illi ita negant uulgo, ut mihi se debere dicant. ita quiddam spero nobis profici, cum hoc percrebescit, plurimos nostros amicos inueniri. nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his litteris proficisci Cincius dicebat. In campo, comitijs tribunicijs ad XVI. kal. Sext. competitores, qui certi esse uidebantur, Galba, & Antonius, & Q. Cornificius. puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias. sunt, qui etiam Cæsonium putent. Aquillium non arbitramur; quid enegat, & iurauit morbum, & illud suum regnum iudiciale opposuit. Catilina, si iudicatum erit meridie non lucere, certus erit competitor. de Ausidio, & Palicano, non puto te exspectare, dum scribam. de ijs, qui nunc petunt, Cæsar certus putatur. Thermus cum Silano contendere

contendere existimatur: qui sic inopes & ab amicis, & existimatione sunt, ut mihi uideatur non esse ἀδιάφορον, Curium obducere. sed hoc præter me nemini uidetur. nostris rationibus maxime conducere uidetur, Thermum fieri cum Cæsare. nemo est enim ex ijs, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore uideatur: propterea quod curator est uiæ Flaminiæ: quæ cum erit absoluta, sane facile eum libenter nunc ceteri consuli acciderim. Petitorum hæc est adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fungendo summam adhibebimus diligentiam: & fortasse, quoniam uidetur in suffragijs multum posse Gallia; cum Romæ a iudicijs forum refixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Ianuario reuertamur. Cum perspexero uoluntates nobilium, scribam ad te. cetera spero prolixa esse, his dumtaxat urbanis competitoribus: illam manum, tu, mihi, cura, ut præstes, quoniam propius abes, Pompeij, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non uenerit. Atque hæc huiusmodi sunt. Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim. Cæcilius, auunculus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere cœpit cum eius fratre Caninio Satyro de ijs rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. una agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, & P. Scipio, & is, quem putabant magistrum fore, si bona uenirent, L. Pontius. uerum hoc ridiculum

Mancipio accipere est ea lege emere, ut uenditor præstet euictionem.

culum est, de magistro nunc cognoscere. rogauit me Cæcilius, ut adessem contra Satyrum. dies fere nullus est, quin hic Satyrus domum meam uentitet. obseruat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit & mihi, & Quincto fratri magno usui in nostris petitionibus. sane sum perturbatus, cum ipsius Satyri familiaritate, tum Domitij, in quo uno maxime ambitio nostra nititur. demonstraui hæc Cæcilio: simul & illud ostendi, si ipse unus cum illo uno contenderet, me ei satisfacturum fuisse: nunc in caussa uniuersorum creditorum, hominum præsertim amplissimorum, qui sine eo, quem Cæcilius suo nomine perhiberet, facile communem caussam sustinerent, æquum esse, eum & officio meo consulere, & tempori. durius accipere hæc mihi uisus est, quam uellem, & quam homines belli solent. & postea prorsus ab instituta nostra paucorum dierum consuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo eius tempore uenirem; cum is omnia sua studia, & officia in me contulisset. quod si uoles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstitisse. ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse: ἐπεὶ οὐκ ἱερήϊον, οὐδὲ βοείην. uides enim, in quo cursu simus, et quam omnes gratias non modo retinendas, uerum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me caussam probasse, cupio quidem certe. Hermathena tua ualde me delectat,

& posita ita belle est, ut totum gymnasium ἀγάλμα esse uideatur. multum te amamus. L. Iulio Cæsare, C. Marcio Figulo cos. Filiolo meo auctum scito, salua Terentia.

CICERO S. D. ATTICO. 3

Hæc epistola scripta est eodem quo superior anno.

ABSTE tam diu nihil litterarum? Ego de meis ad te rationibus scripsi antea diligenter. hoc tempore Catilinam, competitorem nostrum, defendere cogitamus. iudices habemus, quos uolumus, summa accusatoris uoluntate. spero, si absolutus erit, coniunctiorem nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit, humaniter feremus. Tuo aduentu nobis opus est maturo. nam prorsus summa hominum est opinio, tuos familiares, nobiles homines, aduersarios honori nostro fore. ad eorum uoluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore uideo. quare Ianuario ineunte, ut constituisti, cura ut Romæ sis. Auiam tuã scito desiderio tui mortuam esse, et simul, quod uerita sit, ne Latinæ in officio non manerent, et in montem Albanũ hostias non adducerent. eius rei consolationem ad te L. Saufeium missurum esse arbitror. Nos hic te ad mensem Ianuarium exspectamus: ex quodam rumore, an ex litteris tuis ad alios missis? nam ad me de eo nihil scripsisti. Signa, quæ nobis curasti, ea sunt ad Caietam exposita. nos ea non uidimus. neque enim exeundi Roma potestas nobis fuit. misimus, qui pro uectura solueret. te multum amamus, quod ea abs te

te diligenter, paruoq. curata sunt. Quod ad me sæpe scripsisti de nostro amico placando, feci, et experius sum omnia: sed mirandum in modum est animo abalienato; quibus de suspicionibus, etsi audisse te arbitror, tamen ex me, cum ueneris, cognosces. Sallustium præsentem restituere in eius uetere gratiam non potui. hoc eo ad te scripsi, quod is me accusare de te solebat, in se expertus est illum esse minus exorabilem, meum studium nec tibi defuisse. Tulliolam C. Pisoni L. F. Frugi despondimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

Scripta est An. 687. Lepido et Tullo coss.

CREBRAS exspectationes nobis tui commodues. nuper quidem, cum te iam aduentare arbitraremur, repente abs te in mensem Quinctilẽ reiecti sumus. nunc uero sentio, quod commodo tuo facere poteris, uenias ad id tempus, quod scribis. obieris Quincti fratris comitia; nos longo interuallo uiseris; Acutilianam controuersiam transegeris. hoc me etiam Peducæus, ut ad te scriberem, admonuit. putamus enim utile esse, te aliquando iam rem transigere. mea intercessio & est, & fuit parata. Nos hic incredibili singulari populi uoluntate de C. Macro transegimus. cui cum æqui fuissemus, tamen multo maiorem fructum ex populi existimatione. illo damnato, cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratũ est: et ornamentum Academiæ proprium meæ; quod & Hermes commune omnium, & Minerua singulare est eius gymnasij.

gymnasij. quare uelim, ut scribis, ceteris quoque rebus quamplurimis eum locum ornes. Quæ mihi antea signa misisti, ea nondum uidi. in Formiano sunt: quo ego nunc proficisci cogitabam. illa omnia in Tusculanum deportabo. Caietam, si quando abundare cœpero, ornabo. Libros tuos conserua: & noli desperare, eos meos facere posse. quod si assequor, supero Crassum diuitijs, atque omnium uicos, & prata contemno. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

QVANTVM dolorem acceperim, & quanto fructu sim priuatus & forensi, & domestico, Lucij fratris nostri morte; in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. nam mihi omnia, quæ iucunda ex humanitate alterius, & moribus homini accidere possunt, ex illo accidebant. quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit; cum & meo dolore moueare, & ipse omni uirtute, officioq. ornatissimum, tuiq. & sua sponte, & meo sermone amantem, affinem, amicumq. amiseris. Quod ad me scribis de sorore tua; testis erit tibi ipsa, quantæ mihi curæ fuerit, ut Quincti fratris animus in eam esset is, qui esse deberet. quem cum esse offensiorem arbitrarer, eas litteras ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, et obiurgarem ut errantem. itaque ex ijs, quæ postea sæpe ab eo ad me scripta sunt, confido ita esse omnia, ut & oporteat, & uelimus. De litterarum

rum missione, sine caussa abs te accusor. numquam enim a Põponia nostra certior sum factus, esse cui litteras dare possem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur: neque dum te Athenis esse audiebamur. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras; ut primum a tuo digressu Romam ueni, confeceram: sed accidit, ut & contentione nihil opus esset; & ego, qui in te satis consilij statuerim esse, mallem Peducæum tibi consilium per litteras, quam me, dare. etenim cum multos dies aures meas Acutilio dedissem; cuius sermonis genus tibi notum esse arbitror; non mihi graue duxi scribere ad te de illius querimonijs, cum eas audire, quod erat subodiosum, leue putassem. sed abs te ipso, qui me accusas, unas mihi scito litteras redditas esse; cum et otij ad scribendum plus, & facultatem dandi maiorem habueris. Quod scribis, etiam si cuius animus in te esset offensior, a me recolligi oportere: quid dicas? neque id neglexi: sed est miro quodam modo affectus. ego autem, quæ dicenda fuerunt de te, non præterij: quid autem contendendum esset, ex tua putabam uoluntate statuere oportere: quam si ad me perscripseris, intelliges me neque diligentiorem esse uoluisse, quam tu esses, neque negligentiorem fore, quam tu uelis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus est, te ita scripsisse, nihil esse iam, quod laboraret; quoniam hereditas usucapta esset. id mirabamur, te ignorare, de tutela legitima,

nostri studij, & tuæ elegantiæ esse uidebuntur, quamplurima, quamprimumq. mittas, & maxime quæ tibi gymnasij, xystiq. uidebuntur esse. nam in hoc genere sic studio efferimur, ut abs te adiuuandi, ab alijs prope reprehendendi simus. si Lentuli nauis non erit, quo tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolæ nostræ, tuum munusculum flagitat, & me, ut sponsorem, appellat. mihi autem abiurare certius est, quam dependere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

NIMIVM *raro nobis abs te litteræ afferuntur: cum & multo tu facilius reperias, qui Romam proficiscantur, quam ego, qui Athenas; & certius tibi sit, me esse Romæ, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationem meam breuior hæc ipsa epistola est; quod, cum incertus essem, ubi esses, nolebam illum nostrum familiarem sermonem in alienas manus deuenire. Signa Megarica, & Hermas, de quibus ad me scripsisti, uehementer exspecto. quidquid eiusdem generis habebis, dignum Academia tibi quod uidebitur; ne dubitaris mittere; & arcæ nostræ confidito. genus hoc est uoluptatis meæ: quæ γυμνασιώδη maxime sunt, ea quæro. Lentulus naues suas pollicetur. peto abs te, ut hæc cures diligenter. Chilius te rogat, & ego eius rogatu, ἀμολπιδῶν πάτρια. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

CVM *essem in Tusculano, (erit hoc tibi pro illo tuo, Cum essem in Ceramico) uerumtamen cum ibi essem, Roma, puer a sorore tua missus, epistolam mihi abs te allatam dedit, nunciauitque, eo ipso die post meridiem missuram qui ad te proficisceretur. eo factum est, ut epistolæ tuæ rescriberem aliquid, breuitate temporis tam pauca cogerer scribere. Primum tibi de nostro amico placando, aut etiam plane restituendo polliceor. quod ego, etsi mea sponte ante faciebam, eo nunc tamen & agam studiosius, & contendam ab illo uehementius, quod tantam ex epistola uoluntatem eius rei tuam perspicere uideor. hoc te intelligere uolo, pergrauiter illum esse offensum: sed quia nullam uideo grauem subesse caussam, magnopere confido illum fore in officio, & in nostra potestate. Signa nostra, & Hermeraclas, ut scribis, cum commodissime poteris, uelim imponas, & si quod aliud οἰκεῖον eius loci, quem non ignoras, reperies, & maxime, quæ tibi palæstræ, gymnasijq. uidebuntur esse. etenim ibi sedens hæc ad te scribebam; ut me locus ipse admoneret. Præterea typos tibi mando, quos in tectorio atrioli possim includere, & putealia sigillata duo. Bibliothecam tuam caue cuiquam despondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. nam ego omnes meas uindemiolas eo reseruo, ut illud subsidium senectuti parem. De fratre, confido ita esse, ut semper*

uolui, & elaboraui. multa signa sunt eius rei, non minimum, quod soror prægnans est. De comitijs meis, & tibi me permisisse memini, & ego iam pridem hoc communibus amicis, qui te exspectāt, prædico; et te non modo non accersam, sed prohibebo; quod intelligā multo magis interesse tua, te agere, quod agendum est hoc tempore, quam mea, te adesse comitijs. proinde ea animo te uelim esse, quasi mei negotij caussa in ista loca missus esses. me autē eum et offendes erga te, et audies, quasi mihi, si qua parta erunt, nō modo te præsente, sed per te parta sint. Tullio la tibi diem dat, sponsorē non appellat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

Et mea sponte faciebam antea, & post, duabus epistolis tuis perdiligenter in eandem rationē scriptis, magnopere sum commotus. eo accedebat hortator assiduus Sallustius, ut agerem quamdiligentissime cum Lucceio de uestra uetere gratia reconcilianda. sed, cum omnia feci̇ssem, non modo eam uoluntatem eius, quæ fuerat erga te, recuperare non potui, uerum ne caussam quidem elicere immutatæ uoluntatis. tametsi iactat ille quidem illud suum arbitrium, & ea, quæ iam tum, cum aderas, offendere eius animum intelligebam. tamen habet quiddam profecto: quod magis in animo eius insederit: quod neque epistolæ tuæ, neque nostra legatio tam potest facile delere, quam tu præsens non modo oratione, sed tuo uultu illo familiari tolles; si modo

modo tanti putabis id, quod, si me audies, & si humanitati tuæ constare uoles, certe putabis. ac, ne illud mirere, cur, cum ego antea significarem tibi per litteras, me sperare illum in nostra potestate fore, nunc idem uidear diffidere; incredibile est, quanto mihi uideatur illius uoluntas obstinatior, & in hac iracundia obfirmatior. sed hæc aut sanabuntur, cū ueneris; aut ei molesta erunt, in utro culpa erit. Quod in epistola tua scriptum erat, me iam arbitrari designatum esse; scito, nihil tam exercitum esse nunc Romæ, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura sint comitia, sciri. uerum hæc audies de Philadelpho. Tu, uelim, quæ Academiæ nostræ parasti, quamprimum mittas. mirum, quam illius loci non modo usus, sed etiam cogitatio delectat. Libros uero tuos caue cuiquam tradas. nobis eos, quemadmodum scribis, conserua. summum me eorum studium tenet, sicut odium iam ceterarū rerum: quas tu, incredibile est, quam breui tempore quanto deteriores offensurus sis, quam reliquisti.

CICERO S. D. ATTICO. 10

Tevcris illa lentum sane negotium: neque Cornelius ad Terentiam postea rediit. opinor, ad Consīdium, Axium, Selicium confugiendum est. nā a Cæcilio propinqui minore centesimis nummū mouere non possunt. sed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, astutius, lentius uidi. libertū mitto: Tito mandaui: σκέψεις, atque ἀναβολαί.

sed nescio, an ταυτόματον ἡμῶν. nam mihi Pompeiani prodromi nunciant, aperte Pompeium acturum, Antonio succedi oportere: eodemq. tempore aget prætor ad populum. res eiusmodi est, ut ego nec per bonorum, nec per popularem existimationem honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod uel maximum est. etenim accidit hoc, quod totum cuiusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem, Hilarum dico, ratiocinatorem, & clientem tuum. de eo mihi Valerius interpres nunciat, Chilius q. se audisse scribit hæc; esse hominem cum Antonio; Antonium porro in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quæri, & a me custodem communis quæstus libertum esse missum. non sum mediocriter commotus: neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totum inuestiga, cognosce, perspice, & nebulonem illum, si quo pacto potes, ex istis locis amoue. huius sermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum, ut uideas, cuiusmodi sit. Pompeium nobis amicissimum constat esse. diuortium Muciæ uehementer probatur. P. Clodium, Appij filium, te credo audisse, cum uestle muliebri deprehensum domi C. Cæsaris, cum pro populo fieret, eumq. per manus seruulæ seruatum, & eductum: rem esse insigni infamia: quod te moleste ferre certo scio. Quod præterea ad te scribam, non habeo. & mehercule eram conturbatior. nam puer festiuus,

anagnostes noster, Sositheus decesserat, meq. plus, quam serui mors debere uidebatur, commouerat. Tu uelim sæpe ad nos scribas. si rem nullam habebis; quod in buccam uenerit, scribito. Vale. kalendis Ian. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. II

ACCEPI tuas tres iam epistolas, unam a M. Cornelio, quam a Tribus ei Tabernis, ut opinor, dedisti; alteram, quam mihi Canusinus tuus hospes reddidit; tertiam, quam, ut scribis, anchoris solutis de fascelo dedisti. quæ fuerunt omnes rhetorum, pure loquuntur, cum humanitatis sparsæ sale, tum insignes amoris notis. quibus epistolis sum equidem abs te lacessitus ad scribendum; sed iccirco sum tardior, quod non inuenio fidelem tabellarium. quotus enim quisque est, qui epistolam paullo grauiorem ferre possit, nisi eam per lectionem relenarit? accedit eo, quod mihi non est notum, ut quisque in Epirum proficiscatur. ego enim te arbitror, cæsis apud Amaltheam tuam uictimis, statim esse ad Sicyonem oppugnandum profectum. neque id ipsum tamen certum habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paullo liberiores litteras committere audeo. sunt autem post discessum a me tuum res dignæ litteris nostris, sed non committendæ eiusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi possint. Primum

igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam, præpositumq. esse nobis pacificatorem Allobrogum, idq. admurmurante senatu, neque me inuito esse factum. sum enim & ab obseruando homine peruerso liber, et ad dignitatem in rep. retinendam contra illius uoluntatem solutus: et ille secundus in dicendo locus habet auctoritatem pæne principis, & uoluntatem non nimis deuinctam beneficio consulis. Tertius est Catulus, quartus (si etiam hoc quæris) Hortensius. Consul autem ipse paruo animo, & prauo, tantum cauillator genere illo morosso, quod etiam sine dicacitate ridetur, facie magis, quam facetijs, ridiculus, nihil agens cum rep. seiunctus ab optimatibus: a quo nil speres boni reip. quia non uult; nil metuas mali, quia non audet. eius autem collega et in me perhonorificus, & partium studiosus, ac defensor bonarum. quinimmo leuiter inter se dissident. Sed uereor, ne hoc, quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse, cum apud Cæsarem pro populo fieret, uenisse eo muliebri ueste uirum; idq. sacrificium cum uirgines instaurassent, mentionem a Q. Cornificio in senatu factam: (is fuit princeps; ne tu forte aliquem nostrum putes) postea rem ex s. c. ad uirgines, & pontifices relatam, idq. ab ijs nefas esse decretum: deinde ex s. c. consules rogationem promulgasse: uxori Cæsarem nuncium remisisse. in hac caussa Piso, amicitia P. Clodij ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipse fert, & fert ex s. c. & de

de religione, antiquetur. Messalla uehementer adhuc agit seuere. boni uiri precibus Clodij remouentur a caussa. operæ comparantur. nosmet ipsi, qui Lycurgei a principio fuissemus, quotidie demitigamur. instat, & urget Cato. Quid multa? uereor, ne hæc, neglecta a bonis, defensa ab improbis, magnorum reip. malorum caussa sit. Tuus autem ille amicus, (scin' quem dicam?) de quo tu ad me scripsisti, postea quam non auderet reprehendere, laudare cœpisse, nos, ut ostendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, sed ita, ut perspicuum sit, inuidet. nihil come, nihil simplex, nihil ἐν τοῖς πολιτικοῖς honestum, nihil illustre, nihil forte, nihil liberum. Sed hæc ad te scribam alias subtilius. nam neque adhuc mihi satis nota sunt: & huic terræ filio nescio cui committere epistolam tantis de rebus non audeo. Prouincias prætores nondum sortiti sunt. res eodem est loci, quo reliquisti. Τοποθεσίαν, quam postulas, Miseni, & Puteolorum, includam orationi meæ. ad III. non. Decemb. mendose fuisse animaduerteram. Quæ laudas ex orationibus, mihi crede, ualde mihi placebant: sed non audebam antea dicere: nunc uero, quod a te probata sunt, multo mihi ἀληθέστερα uidentur. in illam orationem Metellinam addidi quædam. liber tibi mittetur; quoniam te amor nostri φιλοπότερα reddidit. Noui tibi quidnam scribam? quid?

quid? etiam. Messalla cõsul. Antonianam domum emit HS CCCCXXXVII. quid id ad me? inquies. tantum, quod ea emptione et nos bene emisse iudicati sumus; et homines intelligere cœperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam peruenire. Teucris illa lentum negotium, sed tamen est in spe. Tu ista confice: a nobis liberiorem epistolam exspecta. Vale. VI. kal. Febr. M. Messalla, & M. Pisone cos.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VEREOR, ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus: sed tamen ita distinebar, ut uix huic tantulæ epistolæ tempus habuerim, atque id ereptum e summis occupationibus. Prima concio Pompeij qualis fuisset, scripsi ad te antea, non iucunda miseris, inanis improbis, beatis nõ grata, bonis non grauis. itaque frigebat. tum Pisonis cõsulis impulsu leuissimus tribunus pl. Fusius in concionem produxit Pompeium. res agebatur in circo Flaminio: et erat in eo ipso loco illo die nundinarum πανήγυρις. quæsiuit ex eo, placeret ne ei, iudices a prætore legi, quo consilio idem prætor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab senatu constitutum. tum Pompeius μαλ' ἀριστοκρατικῶς locutus est; senatusq. auctoritatem sibi omnibus in rebus maximam uideri, semperq. uisam esse, respondit, & id multis uerbis. Postea Messalla consul in senatu de Pompeio quæsiuit, quid de religione, & de promulgata

mulgata rogatione sentiret. locutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικῶς laudaret: mihique, ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus postea quam uidit illum excepisse laudem, ex eo, quod hi suspicarentur homines ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeq. de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod uiueret, mihi acceptum referre; quoties coniugem, quoties domum, quoties patriã uideret, toties se beneficium meũ uidere. Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego uarie meis orationibus, quarũ tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit. Proximus Pompeio sedebam. intellexi hominem moueri; utrum Crassum inire eam gratiam, quam ipse prætermisisset; an esse tantas res nostras, quæ tam libenti senatu laudarentur, ab eo præsertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus litteris in Pompeiana laude perstrictus esset? Hic dies me ualde Crasso adiunxit: & tamen, ab illo aperte, tecte quidquid est datum, libenter accepi. ego autem ipse, dij boni, quo modo ἀνεπερπειρασάμην nouo auditori Pompeio. si umquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores. etenim hæc erat ὑπόθεσις de grauitate ordinis, de equestri concordia, de consensione Italiæ, de immortuis reliquijs coniurationis, de uilitate,

tate, de otio. nosti iam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo breuior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanæ autem res sic se habent. Senatus ἄρειος πάγος nil constantius, nil seuerius, nil fortius. nam cum dies ue nisset rogationi ex s.c. ferendæ. concursabant barbatuli iuuenes, totus ille grex Catilinæ, duce filiola Curionis; & populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. operæ Clodianæ pontes occuparant. tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur, Vti rogas. hic tibi Rostra Cato aduolat, conuitium Pisoni consuli mirificum facit; si id est conuitium, uox plena grauitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. accedit eodem etiam noster Hortensius, multi præterea boni. insignis uero opera Fauonij fuit. hoc concursu optimatum comitia dimittuntur: senatus uocatur. cum decerneretur frequenti senatu, contra pugnante Pisone, ad pedes omnium singillatim accidente Clodio, ut consules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam: homines ad XV. Curioni nullum s. c. facienti assenserunt: facile ex altera parte CCCC affuerunt. acta res est. Fusius tertium concessit. Clodius conciones miseras habebat, in quibus Lucullum, Hortensium, C. Pisonem, Messallam consulem contumeliose lædebat, me tantum comperisse omnia criminabatur. Senatus et de prouincijs prætorum, et de legationibus, & de ceteris rebus decernebat, ut ante, quam rogatio

gatio lata esset, ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed tamen etiam illud, quod ego non speraram, audi. Messalla consul est egregius, fortis, constans, diligens, nostri laudator, amator, imitator. ille alter uno uitio minus uitiosus, quod iners, quod somni plenus, quod imperitus, quod ἀφραντότατος, sed uoluntate ita κακέκτης, ut Pompeium post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse cœperit. itaque mirum in modum omnes a se bonos alienauit. neque id magis amicitia Clodij adductus facit, quam studio perditarum rerum, atque partium. sed habet sui similem in magistratibus, præter Fusium, neminem. bonis utimur tribunis pl. Cornuto uero pseudocatone. Quid quæris? num ut ad priuata redeam? Τεῦκρις promissa patrauit. tu mãdata effice, quæ recepisti. Quinctus frater, qui Argiletani ædificij reliquum dodrantem emit HS DCCXXV, Tusculanum uendidit, ut, si possit, emat Pacilianam domum. Cum Lucceio in gratiam redi. uidero hominem. ualde petitur. re nauabo operam. Tu, quid agas, ubi sis, cuiusmodi istæ res sint, fac me quamdiligentissime certiorem. Idibus Febr. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

ASIAM Quincto, suauissimo fratri, obtigisse audisti. non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quam ullius nostrum litteræ nunciarint. nunc, quoniã & laudis auidissimi semper fuimus, & præter ceteros

ceteros φιλέλληνες & sumus, & habemur, et multorum odia, atque inimicitias reip. causſa ſuſcepimus; παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο; curaque, & effice, ut ab omnibus & laudemur, & amemur. His de rebus plura ad te in ea epiſtola ſcribam, quam ip ſi Quincto dabo. Tu me, uelim, certiorem facias quid de meis mandatis egeris, atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brundiſio profectus es, nullæ mihi abs te ſunt redditæ litteræ. ualde aueo ſcire, quid agas. Idibus Mart. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVAERIS ex me, quid acciderit de iudicio, quod tam præter opinionem omnium factum ſit: & ſimul uis ſcire, quo modo ego minus, quam ſoleam, prœliatus ſim. reſpondebo tibi ὕστερον πρότερον, Ομηρικῶς. Ego enim, quam diu ſenatus auctoritas mihi defendenda fuit, ſic acriter, & uehementer prœliatus ſum, ut clamor, concurſusq. maxima cum mea laude fierent. quod ſi tibi umquam ſum uiſus in rep. fortis, certe me in illa cauſſa admiratus eſſes. cum enim ille ad conciones confugiſſet; in hisq. meo nomine ad inuidiam uteretur: dij immortales, quas ego pugnas, & quantas ſtrages edidi: quos impetus in Piſonem, in Curionem, in totam illam manum feci: quo modo ſum inſectatus leuitatem ſenum, libidinem iuuentutis. ſæpe, ita me dij iuuent, te non ſolum auctorem conſiliorum meorum, uerum etiam ſpectatorem pugnarum mirificarum

carum deſideraui. poſtea uero quam Hortenſius excogitauit, ut legem de religione Fuſius tribunus pl. ferret; in qua nihil aliud a conſulari rogatione differebat, niſi iudicum genus; (in eo autem erant omnia) pugnauitque, ut ita fieret; quod & ſibi, et alijs perſuaſerat, nullis illum iudicibus effugere poſſe: contraxi uela, perſpiciens inopiam iudicum; neque dixi quidquam pro teſtimonio, niſi quod erat ita notum, atque teſtatum, ut non poſſem præterire. itaque, ſi cauſſam quæris abſolutionis, (ut iam πρὸς τὸ πρότερον reuertar) egeſtas iudicum fuit, & turpitudo. id autem ut accideret, commiſſum eſt Hortenſij conſilio: qui, dum ueritus eſt, ne Fuſius ei legi intercederet, quæ ex s. c. ferebatur, non uidit illud, ſatius eſſe, illum in infamiæ relinqui ſordibus, quam infirmo iudicio committi: ſed ductus odio properauit rem deducere in iudicium; cum illum plumbeo gladio iugulatum iri tamen diceret. Sed iudicium, ſi quæris, quale fuerit; incredibili exitu, ſic, uti nunc ex euentu ab alijs, a me tamen ex ipſo initio conſilium Hortenſij reprehendatur. nam ut reiectio facta eſt clamoribus maximis; cum accuſator, tamquam cenſor bonus, homines nequiſſimos reijceret, reus, tamquam clemens laniſta, frugaliſſimum quemque ſecerneret; ut primum iudices conſederunt, ualde diffidere boni cœperunt. non enim umquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. maculoſi ſenatores, nudi equites, tribuni non tam ærarij, quam, ut appellantur, ærati.

ærati. pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat; qui mœsti inter sui dissimiles, et mærentes sedebant, et contagione turpitudinis uehementer permouebantur. hic, ut quæque res ad consilium primis petitionibus referebatur, incredibilis erat seueritas, nulla uarietate sententiarum: nihil impetrabat reus: plus accusatori dabatur, quam postulabat: triumphabat (quid quæris?) Hortensius se uidisse tantum: nemo erat, qui illum reum, ac non millies condemnatum arbitraretur. me uero teste producto, credo te ex acclamatione Clodij aduocatorum audisse, quæ consurrectio iudicum facta sit, ut me circumsteterint, ut aperte iugula sua pro meo capite P. Clodio ostentarint. quæ mihi res multo honorificentior uisa est, quam aut illa, cum iurare tui ciues Xenocratem testimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hæ, ut mos est, circumferrentur, nostri iudices adspicere noluerunt. multo hæc, inquam, nostra res maior. itaque iudicum uocibus, cum ego sic ab his, ut salus patriæ, defenderer, fractus reus, et una patroni omnes conciderunt. ad me autem eadem frequentia postridie conuenit, qua cum abiens consulatu sum domum reductus. Clamare præclari Ariopagitæ, se non esse uenturos, nisi præsidio constituto. refertur ad consilium: una sola sententia præsidium non desiderauit. defertur res ad senatum: grauissime, ornatissimeq. decernitur. laudantur iudices: datur negotium

gotium magistratibus. responsurum hominem nemo arbitrabatur. Εφετε νῦν μοι μᾶσαι, Οππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. nosti Caluũ, ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per unum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium: accersiuit ad se, promisit, intercessit, dedit. iam uero (o dij boni, rem perditam) etiá noctes certarum mulierum, atque adolescentulorum nobilium introductiones non nullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. ita, summo discessu bonorum, pleno foro seruorum, xx iudices ita fortes tamẽ fuerunt, ut, summo proposito periculo, uel perire maluerint, quam perdere omnia. xxxi fuerunt, quos fames magis, quam fama, commouerit. quorum Catulus cum uidisset quendam, Quid uos, inquit, præsidium a nobis postulabatis? an, ne nummi uobis eriperentur, timebatis? Habes, ut breuissime potui, genus iudicij, & caussam absolutionis. Quæris deinceps, qui nunc sit status reip. et qui meus. Reip. statum illum, quem tu meo consilio, ego diuino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, & auctoritate consulatus mei fixus, & fundatus uidebatur, nisi quis nos deus respexerit, elapsum scito esse de manibus uno hoc iudicio: si iudicium est, triginta homines populi R. leuissimos, ac nequissimos, nummulis acceptis, ius, & fas omne delere, &, quod omnes non modo homines, uerum etiam pecudes factum esse

sciebant, id, Caluum, & Plautum, & Spongiam, et ceteras huiusmodi quisquilias statuere, numquā esse factum. sed tamen, ut te de rep. consoler, non ita, ut sperarunt mali, tanto imposito reip. uulnere, alacris exultat improbitas in uictoria. nam plane ita putauerunt, cum religio, cum pudicitia, cum iudiciorum fides, cum senatus auctoritas concidisset, fore, ut aperte uictrix nequitia, ac libido pœnas ab optimo quoque peteret sui doloris, quem improbissimo cuique inusserat seueritas consulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi uideor insolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea præsertim epistola, quam nolo alijs legi) idem, inquam, ego recreaui afflictos animos bonorū unumquenque confirmans, et excitans. infectandis uero, exagitandis q. nummarijs iudicibus, omnem omnibus studiosis, ac fautoribus illius uictoriæ παῤῥησιαν eripui: Pisonem consulem nulla in re consistere umquam sum passus: desponsam homini iam Syriam ademi: senatum ad pristinam suam seueritatem reuocaui, atque abiectum excitaui: Clodium præsentem fregi in senatu, cum oratione perpetua, plenissima grauitatis, tum altercatione eiusmodi, ex qua licet pauca degustes. nam cetera non possunt habere eandem neque uim, neque uenustatem, remoto illo studio contentionis, quem ἀγῶνα uos appellatis. Nam, ut idibus Maij in senatum conuenimus, rogatus ego sentētiam, multa dixi de summa reip. atque ille locus inductus est a me diuinitus; ne, una pla-

plaga accepta, patres cōscripti concidérent, ne dēficerent: uulnus esse eiusmodi, quod mihi neque dissimulandū, neque pertimescendum uideretur: ne aut
* ignorando stultissimi iudicaremur: bis absolutū esse Lentulum, bis Catilinam: hunc tertiū iam esse a iudicibus in remp. immissum. Erras Clodi: non te iudices urbi, sed carcēri reseruarunt; neque retinere in ciuitate, sed exsilio priuare uoluerunt. Quamobrē patres cōscripti erigite animos, retinete uestram dignitatem. manet illa in rep. bonorum consensio: dolor accessit bonis uiris; uirtus non est imminuta: nihil est damni factum noui, sed, quod erat, inuentū est in unius hominis perditi iudicio. plures similes reperti sunt. Sed quid ago? pæne orationem in epistolam inclusi. Redeo ad altercationem. Surgit pulchellus puer: obijcit mihi, me ad Baias fuisse. falsum: sed tamen quid huic simile est? inquam. quasi in operto dicas fuisse. Quid, inquit, homini Arpinati cum aquis calidis? narra, inquā, patrono tuo, qui Arpinates aquas concupiuit. nosti enim marinas. Quousque, inquit, hunc regem feremus? regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullam fecerit? ille autē Regis hereditatem spe deuorarat. Domum, inquit, emisti. putas, inquam, dicere, iudices emisti? Iuranti, inquit, tibi non crediderunt. mihi uero, inquam, XX iudices crediderunt: XXXI, quoniam nummos ante acceperunt, tibi nil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus, conticuit, & concidit. Noster autem status est hic.

Apud bonos ijdem sumus, quos reliquisti; apud sordem urbis, et fœcem multo melius, quã reliquisti. nam & illud nobis non obest, uideri nostrum testimonium non ualuisse. missus est sanguis inuidiæ sine dolore, atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitij, rem manifestam illam redemptã esse a iudicibus, confitentur. Accedit illud, quod illa concionalis hirudo ærarij, misera, et ieiuna plebecula, me ab hoc magno unice diligi putat. & hercule multa et iucunda consuetudine coniuncti inter nos sumus, usque eo, ut nostri isti comessatores coniurationis, barbatuli iuuenes, illum in sermonibus Cnæum Ciceronem appellent. itaque et ludis, & gladiatoribus mirandas ἐπισημασίας sine ulla pastoricia fistula auferebamus. nunc est exspectatio comitiorum: in quæ omnibus inuitis trudit nostler Magnus Auli filium: atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modo asellus onustus auro posset adscendere. Consul autem ille, deterioris histrionis similis, suscepisse negotiũ dicitur, et domi diuisores habere: quod ego non credo. sed S. C. duo iam facta sunt, odiosa, quod in consulem facta putantur, Catone, et Domitio postulante; unum, ut apud magistratus inquiri liceret; alterum, cuiusmodi diuisores haberent, aduersus remp. Lurco autem tribunus pl. qui magistratum simul cum lege Aelia iniit, solutus est et Aelia, et Fusia, ut legem de ambitu ferret; quam ille

le bono auspicio claudus homo promulgauit. ita comitia in ante diem VI. kal. Sext. dilata sunt. noui est in lege hoc, ut, qui nummos in tribu pronunciauerit, si non dederit, impune sit; sin dederit, ut, quoad uiuat, singulis tribubus HS ∞ ∞ ∞ debeat. dixi, hanc legem P. Clodium iam antea seruasse: pronunciare enim solitum esse, & non dare. Sed heus tu, uides ne consulatum illum nostrum, quem Curio antea ἀποθέωσιν uocabat, si hic factus erit, fabam mimum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφιτέων, id quod tu facis, & istos consulatus non floccifacteon? Quod ad me scribis, te in Asiam statuisse non ire: equidem mallem, ut ires. ac uereor, ne quid in ista re minus commode fiat. sed tamen non possum reprehendere consilium tuum, præsertim cum egomet in prouinciam non sim profectus. Epigrammatis tuis, quæ in Amaltheo posui sti, contenti erimus; præsertim cum & Chilius nos reliquerit; & Archias nil de me scripserit. ac uereor, ne Lucullus, quoniam græcum poema condidit, nunc ad Cæcilianam fabulam spectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamq. epistolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius scripsi, quod non habebam idoneum, cui darem; nec satis sciebam, quid darem. te ualde uindicaui. Cincius si quid ad me tui negotij detulerit, suscipiam: sed nunc magis in suo est occupatus; in quo ego ei non desum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis litteras exspecta; aut plures etiam ipse mittito. Velim, ad me

scribas, cuiusmodi sit Ἀμαλθεῖον tuum, quo ornatu, qua τοποθεσία; & quæ poemata, quasq. historias de Ἀμαλθείᾳ habes, ad me mittas. lubet mihi facere in Arpinati. ego tibi aliquid de meis scriptis mittam. nihil erat absoluti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

MAGNA mihi uarietas uoluntatis, et dissimilitudo opinionis, & iudicij Quincti, fratris mei, demonstrata est ex litteris tuis, in quibus ad me epistolarũ illius exẽpla misisti. qua ex re & molestia sum tanta affectus, quantam mihi meus amor summus erga utrumque uestrum afferre debuit; & admiratione, quidnam accidisset, quod afferret Quincto, fratri meo, aut offensionem tam grauem, aut commutationem tantam uoluntatis. atque illud a me iam ante intelligebatur, quod te quoque ipsum discedentem a nobis suspicari uidebam, subesse nescio quid opinionis incõmodæ, sauciumq. eius animum; et insedisse quasdam odiosas suspiciones: quibus ego mederi cum cuperem & antea sæpe, & uehementius etiam post sortitionem prouinciæ; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quãtum litteræ tuæ declarant; nec tantum proficiebam, quantum uolebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabã, quin te ille aut Dyrrhachij, aut in istis locis uspiã uisurus esset. quod cum accidisset; confidebam, ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarentur inter uos non modo sermone, ac disputatione, sed conspe-

ostq; ei hæc prouincia sorte obuenit.

spectu ipso, congressuq. uestro. nam, quanta sit in Quincto, fratre meo, comitas, quanta iucunditas, quam mollis animus & ad accipiendam, & ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit perincommode, quod eum nusquam uidisti. ualuit enim plus, quod erat illi non nullorum artificijs inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor uester ille pristinus, qui plurimum ualere debuit. Atque huius incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. uereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis. nam, sic intelligo; ut nil a domesticis uulneris factum sit, illud quidem, quod erat, eos certe sanare potuisse. sed huiusce rei uitium totius, quod aliquanto etiam latius patet, quam uidetur, præsenti tibi commodius exponam. De ijs litteris, quas ad te Thessalonica misit, & de sermonibus, quos ab illo et Romæ apud amicos tuos, et in itinere habitos putas; ecquid tãtum caussæ sit, ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes huius leuandæ molestiæ. nam, si ita esse statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum, & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiemq. naturæ plerumque bonitatis; &, id quod caput est, nobis inter nos nostra siue incommoda, siue uitia, siue iniurias esse tolerandas: facile hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod, ego, ut facias, te rogo. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, nemi-

nem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epistolæ tuæ minime fuit necessaria, in qua exponis, quas facultates aut prouincialium, aut urbanorum commodorum & alijs temporibus, & me ipso consule, prætermiseris. mihi enim perspecta est & integritas, & magnitudo animi tui: neque ego inter me, atque te quidquam interesse umquam duxi, præter uoluntatem institutæ uitæ: quod me ambitio quædam ad honorum studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. uera quidem laude probitatis, diligentiæ, religionis neque me tibi, neque quemquam antepono. amoris uero erga me, cum a fraterno amore, domesticoq. discessi, tibi primas defero. uidi enim, uidi, penitusq. perspexi in meis uarijs temporibus et solicitudines, et lætitias tuas. fuit enim mihi sæpe et laudis nostræ gratulatio tua iucũda, et timoris cõsolatio grata. quin mihi nunc, te absente, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quæ mihi suauissima tecum solet esse, maxime deest. Quid dicam, in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet. An in forensi labore? quem antea propter ambitionem sustinebam, nunc ut dignitatem tueri gratia possim. an in ipsis domesticis negotijs? in quibus ego cũ antea, tum uero post discessum fratris te, sermones q. nostros desidero. Postremo nõ labor meus, non requies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticæ, non publicæ; non priuatæ

tæ carere diutius tuo suauissimo, atque amantissimo consilio, ac sermone possint. Atque harum rerum commemorationem uerecundia sæpe impediuit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolæ tuæ, per quam te, ac mores tuos mihi purgatos, ac probatos esse uoluisti. Atque in ista incõmoditate alienati illius animi, et offensi, illud inest tamen commodi, quod et mihi, et ceteris amicis tuis nota fuit, et abs te aliquando testificata tua uoluntas omittendæ prouinciæ; ut, quod una non estis, non dissensione, ac dissidio uestro, sed uoluntate, ac iudicio tuo factum esse uideatur. quare & illa, quæ uiolata, expiabuntur; et hæc nostra, quæ sunt sanctissime conseruata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in rep. infirma, misera, commutabiliq. uersamur. credo enim te audisse, nostros equites pæne a senatu esse disiunctos. qui primum illud ualde grauiter tulerunt, promulgatum ex S. C. fuisse, ut de ijs, qui ob iudicandum pecuniam accepissent, quæreretur. qua in re decernenda cum ego casu non affuissem; sensissemq. id equestrem ordinem ferre molestè, neque aperte dicere; obiurgaui senatum, ut mihi uisus sum, summa cum auctoritate; et in caussa non uerecunda, admodum grauis, & copiosus fui. Eccè aliæ deliciæ equitum, uix ferendæ, quas ego non solum tuli, sed etiam ornaui. Asiani, qui de censoribus conduxerant, questi sunt in senatu, sè, cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse: ut inducere-

tur

tur locatio, postulauerunt. ego princeps in adiutoribus, atque adeo secundus. nam, ut illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit. inuidiosa res, turpis postulatio, et confessio temeritatis. summum erat periculum, ne, si nihil impetrassent, plane alienarentur a senatu. huic quoque rei subuentum est maxime a nobis; perfectumque, ut frequentissimo senatu, et libentissimo uterentur; multaq. a me de ordinum dignitate, et cõcordia dicta sunt kalendis Dec. et postridie. neque adhuc res confecta est, sed uoluntas senatus perspecta. unus enim contradixerat Metellus consul designatus. diu erat dicturus, ad quem propter diei breuitatem peruentum non est, heros ille noster Cato. sic ego conseruans rationem, institutionemq. nostram, tueor, ut possum, illam a me conglutinatam concordiam. sed tamen, quoniam ista sunt infirma, munitur quædam nobis ad retinendas opes nostras tuta, ut spero, uia, quam tibi litteris satis explicare non possum, significatione parua ostendam tamen. utor Pompeio familiarissime. uideo, quid dicas. cauebo, quæ sunt cauenda: ac scribam alias ad te de meis consilijs capessendæ reip. plura. Lucceium scito consulatum habere in animo statim petere. duo enim soli dicuntur petituri. Cæsar cum eo coire per Arrium cogitat: & Bibulus cum hoc se putat per C. Pisonem posse coniungi. Rides? non sunt hæc ridicula, mihi crede. Quid aliud scribam ad te? quid? multa sunt; sed in aliud tempus. Te si exspectari uelis, cures ut sciam.

iam

iam illud moleste rogo, quod maxime cupio, ut quamprimum uenias. Nonis Dec. Vale.

CICERO. S. D. ATTICO. 26

NIHIL mihi nunc scito tam deesse, quam hominem eum, quicum omnia, quæ me cura aliqua afficiunt, una communicem, qui me amet, qui sapiat, quicum loquar, nihil fingam, nihil dissimulem, nihil obtegam. abest enim frater ἀφελέσατος, et amantissimus Metellus. non homo, sed litus, atque aer, & solitudo mera. tu autem, qui sæpissime curam, & angorem animi mei sermone, & consilio leuasti tuo; qui mihi & in publica re socius, & in priuatis omnibus conscius, et omnium meorum sermonum, & consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, et filiola, et mellito Cicerone consumitur. nam illæ ambitiosæ nostræ, fucosæq. amicitiæ sunt in quodam splendore forensi, fructum domesticum non habent. itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut iocari libere, aut suspirare familiariter possimus. quare te exspectamus, te desideramus, te iam etiam accersimus. multa sunt enim, quæ me solicitant, anguntque: quæ mihi uideor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. ac domesticarum quidem solicitudinum aculeos

leos omnes, & scrupulos occultabo, neque ego huic epistolæ, atque ignoto tabellario committam. atque hi (nolo enim te permoueri) non sunt permolesti, sed tamen insident, & urgent, et nullius amantis consilio, aut sermone requiescunt. In rep. uero, quamquam animus est præsens, tamen uoluntas etiam atque etiam ipsa me deficit. nam, ut ea breuiter, quæ post tuum discessum acta sunt, colligam; iam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. etenim post profectionem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in caussam fabulæ Clodianæ: in qua ego nactus, ut mihi uidebar, locum resecandæ libidinis, et coercendæ iuuentutis, uehemens fui, & omnes profudi uires animi, atque ingenij mei, non odio adductus alicuius, sed spe non corrigendæ, sed sanandæ ciuitatis. afflicta resp. est empto, constupratoq. iudicio. uide, quæ sint postea consecuta. Consul est impositus is nobis, quem nemo præter nos philosophos adspicere sine suspirio posset. quantum hoc uulnus? facto S. C. de ambitu, de iudicijs, nulla lex perlata, exagitatus senatus, alienati equites Romani. sic ille annus duo firmamenta reip. per me unum constituta, euertit: nam & senatus auctoritatem abiecit; & ordinum concordiam disiunxit. Instat hic nunc ille annus egregius. eius initium eiusmodi fuit, ut anniuersaria sacra Iuuentutis non committerentur. nam M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiauit. Menelaus, ægre id passus, diuortium fecit. quamquam

quam ille pastor Idæus Menelaum solum contempserit: hic noster Paris tam Menelaum, quam Agamemnonem liberum non putauit. Est autem C. Herennius quidam tribunus pl. quem tu fortasse ne nosti quidem: tametsi poteris nosse: tribulis enim tuus est; et Sextus, pater eius, nummos uobis diuidere solebat. is ad plebem P. Clodium traducit; idemq. fert, ut uniuersus populus in campo Martio suffragium de re Clodij ferat. hunc ego accepi in senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine lentius. Metellus est consul egregius, et nos amat; sed imminuit auctoritatem suam, quod habere dicit caussam promulgatam. illud idem de Clodio. Auli autem filius, o dij immortales: quam ignauus, ac simplex animo miles; quam dignus, qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie præbeat. Agraria autem promulgata est a Flauio, sane leuis, eadem fere, quæ fuit Plotia. sed interea πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ' ὄναρ quisquam inueniri potest. qui poterat, familiaris noster (sic est enim: uolo te hoc scire) Pompeius togulam illam pictam silentio tuetur suam. Crassus uerbum nullum contra gratiam. ceteros iam nosti: qui ita sunt stulti, ut, amissa rep. piscinas suas fore saluas sperare uideantur. nunc est, qui curet, constantia magis, & integritate, quam, ut mihi uidetur, consilio, aut ingenio, Cato; qui miseros publicanos, quos habuit amantissimos sui, tertium iam mensem uexat, neque ijs a senatu responsum dari patitur. ita nos cogimur reliquis

liquis de rebus nihil decernere ante, quam publica nis responsum sit. quare etiam legationes reiectum iri puto. Nunc uides, quibus fluctibus iactemur: & si ex ijs, quæ scripsimus, tamen etiam a me non scripta perspicis; reuisse nos aliquando; &, quamquam sunt hæc fugienda, quo te uoco, tamen fac, ut amorem nostrum tanti æstimes, ut eo uel cum his molestijs peruenire uelis. nam, ne absens censeare, curabo edicendum, & proponendum locis omnibus. sub lustrum autem censeri, germani negotiatoris est. quare cura, ut te quamprimum uideamus. Vale. XI. kal. Febr. Q. Metello, & L. Afranio cos.

CICERO S. D. ATTICO. 17

Non modo, si mihi tantum esset otij, quantum est tibi; uerum etiam, si tam breues epistolas uelim mittere; (quod tu soles facere) te superarem, & in scripto multo essem crebrior, quam tu: sed ad summas, atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epistolam ad te sino absque argumento, ac sententia uenire. Et primum tibi, ut æquum est, ciui amanti patriam, quæ sunt in rep. exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi sumus, scribemus etiam de nobis ea, quæ scire te non nolle arbitramur. Atque in rep. nunc quidē maximæ Gallici belli uersatur metus. nam Edui, fratres nostri, pugnant: Sequani male pugnarunt: &

& Heluetij sine dubio sunt in armis, excursiones q. in prouinciam faciunt. senatus decreuit, ut consules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, uacationes ne ualerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliæ ciuitates, darentq. operam, ne eæ cum Heluetijs se iungerent. legati sunt Q. Metellus Creticus, & L. Flaccus, &, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μῦρον, Lentulus Clodiæ filius. Atque hoc loco illud non queo præterire, quod, cum de consularibus meæ prima sors exisset, una uoce senatus frequens retinendum me in urbe censuit. hoc idem post me Pompeio accidit: ut nos duo, quasi pignora reip. retineri uideremur. quid enim ego aliorum in me ἐπιφωνήματα exspectem, cum hæc domi nascantur? Vrbanæ autem res sic se habent. Agraria lex a Flauio tribuno pl. uehementer agitabatur auctore Pompeio: quæ nihil populare habebat, præter auctorem. ex hac ego lege, secunda concionis uoluntate, omnia illa tollebam quæ ad priuatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui P. Mucio, L. Calpurnio cos. publicus fuisset: Syllanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos, & Artemitanos, quorum agrum Sylla publicarat, neque diuiserat, in sua possessione retinebam: unam rationem non reijciebam, ut ager hac aduenticia pecunia emeretur, quæ ex nouis uectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariæ senatus aduersabatur, suspicans Pom-

Pompeio nouam quandam potentiam quæri. Pompeius uero ad uoluntatem perferendæ legis incubuerat. ego autem magna cum agrariorum gratia cõfirmabam omnium priuatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletium) populo autem, Pompeioq. (nam id quoque uolebam) satisfaciebam emptione: qua cõstituta diligenter, & sentinam urbis exhauriri, & Italiæ solitudinem frequentari posse arbitrabar. sed hæc tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, & nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Hæc sunt in rep. nisi illud etiam ad remp. putes pertinere, Herennium quendam, tribunum pl. tribulem tuum, sane hominem nequam, atque egentem, sæpe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere cœpisse. huic frequenter interceditur. Hæc sunt, ut opinor, in rep. Ego autem, ut semel nonarum illarum Decembrium, iunctam inuidiæ, ac multorum inimicitijs, eximiam quandam, atque immortalem gloriam consecutus sum; non desisti eadem animi magnitudine in rep. uersari, et illã institutam, ac susceptam dignitatem tueri. sed postea quam primum Clodij absolutione leuitatem, infirmitatemq. iudiciorum perspexi; deinde uidi nostros publicanos facile a senatu disiungi, quãquam a me ipso non diuellerentur; tum autem beatos homines (hos piscinarios dico, amicos tuos) non obscure nobis inuidere: putaui, mihi maiores quasdã opes,

opes, et firmiora præsidia esse quærenda. itaque primum eum, qui nimium diu de rebus nostris tacuerat, Pompeium adduxi in eam uoluntatem, ut in senatu non semel, sed sæpe, multisq. uerbis suis mihi salutem imperij, atque orbis terrarum adiudicarit. quod non tam interfuit mea, (neque enim illæ res aut ita sunt obscuræ, ut testimonium, aut ita dubiæ, ut laudationem desiderent) quam reip. quod erant quidam improbi, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompeio, ex illarum rerum dissensione, arbitrarentur. cum hoc ego me tanta familiaritate coniunxi, ut uterque nostrum in sua ratione munitior, et in rep. firmior hac coniunctione esse possit. odia autem illa libidinosæ, & delicatæ iuuentutis, quæ erant in me incitata, sic mitigata sunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil iam denique a me asperum in quẽquam fit, nec tamen quidquam populare, ac dissolutum: sed ita temperata tota ratio est, ut reip. constantiã præstem, priuatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem, & diligentiam. atque ita tamen nouis amicitijs implicati sumus, ut crebro mihi uafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam:

Νῆφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν. ἄρδρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Ac nostræ quidem rationis, ac uitæ quasi quandam formam, ut opinor, uides. De tuo autem negotio sæpe ad me scribis: cui mederi nunc non possumus.

est enim illud S. C. summa pedariorum uoluntate, nullius nostrum auctoritate factum. nam, quod me esse ad scribendum uides; ex ipso S. C. intelligere potes, aliam rem tum relatam, hoc autem, de populis liberis, sine caussa additum. & ita factum est a P. Seruilio filio, qui in postremis sententiam dixit. sed immutari hoc tempore non potest. itaque conuentus, qui initio celebrabantur, iam diu fieri desierunt. tu si tuis blanditijs tamẽ a Sicyonijs nũmulorum aliquid expresseris; uelim me facias certiorem. Commentarium consulatus mei græce compositum misi ad te. in quo si quid erit, quod homini Attico minus græcum, eruditumq. uideatur; non dicam, quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de suis historijs dixerat; se, quo facilius illas probaret Romani hominis esse, iccirco barbara quædam, & obsoleta dispersisse. apud me si quid erit eiusmodi, me imprudente erit, & inuito. latinum si perfecero, ad te mittam. tertium poema exspectato; ne quod genus a me ipso laudis meæ prætermittatur. hic tu, caue, dicas, τίς πάτερ' αἰνύσει; si est enim apud homines quidquam, quod potius sit, laudetur, nos uituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non ἐγκωμιαστικὰ sunt hæc, sed ἱστορικὰ, quæ scribimus. Quinctius frater purgat se mihi per litteras; et affirmat, nil a se cuiquam de te secus esse dictũ. uerũ hæc nobis coram summa cura, et diligẽtia sunt agẽda: tu modo nos reuise aliquando. Cossinius hic, cui dedi litteras, ualde mihi bonus homo, &

& non leuis, & amans tui uisus est, & talis, qualem esse eum tuæ mihi litteræ nunciarant. Vale. idibus Martijs.

CICERO S. D. ATTICO. 18

CVM e Pompeiano me Romam recepissem ad IV. id. Maij, Cincius noster eam mihi abs te epistolam reddidit, quam tu idibus Feb. dederas. ei nũc epistolæ litteris his respondebo. Ac primũ, tibi perspectum esse iudicium de te meum, lætor; deinde, te in ijs rebus, quæ mihi asperius a nobis, atque a nostris, et iniucũdius actæ uidebantur, moderatissimũ fuisse, uehementissime gaudeo; idq. neque amoris mediocris, et ingenij summi, ac sapiẽtiæ indico. quæ de re cum ad me ita suauiter, diligenter, officiose, humaniter scripseris, ut nõ modo hortari te ãplius nõ debeam, sed ne exspectare quidem abs te, aut ab ullo homine tãtũ facilitatis, ac mãsuetudinis potuerim: nihil duco esse cõmodius, quam de his rebus nihil amplius scribere. cum erimus congressi, tum, si quid res feret, coram inter nos cõferemus. Quod ad me de rep. scribis, disputas tu quidem et amanter, et prudenter; et a meis consilijs ratio tua non abhorret: (nam neque de statu nobis nostræ dignitatis est recedendum, neque sine nostris copijs intra alterius præsidia ueniendum: et is, de quo scribis, nihil habet amplũ, nihil excelsum, nihil non summissum, atque populare) uerũtamẽ fuit ratio mihi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inutilis,

rescriptam ad. XV.

sed mehercule reip. multo etiam utilior, quam mihi, ciuium improborum impetus in me reprimi, cum hominis amplissima fortuna, auctoritate, gratia fluctuantem sententiam confirmassem, & a spe malorum ad mearum rerum laudem conuertissem. quod si cum aliqua leuitate mihi faciendum fuisset, nullam rem tanti æstimassem: sed tamen a me ita acta sunt omnia, non ut ego illi assentiens leuior, sed ut ille me probãs grauior uideretur. Reliqua sic a me aguntur, & agentur, ut non committamus, ut ea, quæ gessimus, fortuito gessisse uideamur. eos bonos uiros, illos quos significas, & eam, quam mihi dicis obtigisse, εὐάρτειαν non modo nũquam deseram, sed etiam, si ego ab illa deserar, tamen in mea pristina sententia permanebo. illud tamen, uelim, existimes, me hanc uiam optimatum post Catuli mortem nec præsidio ullo, nec comitatu tenere. nam, ut ait Rhynton, ut opinor,

Οἱ μὲν παρ' οὐδέν εἰσιν, οἷς δ' ἃ δὲν μέλει.

mihi uero ut inuideant piscinarij nostri, aut scribã ad te alias, aut in congressum nostrum reseruabo. a curia autem nulla me res diuellet: uel quod ita rectum est: uel quod rebus meis maxime consentaneum: uel quod, a senatu quanti fiam, minime me pœnitet. De Sicyonijs, ut scripsi ad te antea, non multum spei est in senatu: nemo est enim iam, qui queratur. quare, si id exspectas, longum est: alia uia, si qua potes, pugna. cum est actum; neque animaduersum est, ad quos pertineret; et raptim in eã sententiam

tentiam pedarij concurrerunt. inducendi S. C. maturitas nondũ est: quod neque sunt, qui querantur; & multi partim maleuolẽtia, partim opinione æquitatis delectãtur. Metellus tuus est egregius cõsul. unũ reprehẽdo, quod otiũ e Gallia non magnopere nũciari gaudet. cupit, credo, triũphare. hoc uellem medio criius: cetera egregia. Auli filius uero ita se gerit, ut eius cõsulatus nõ consulatus sit, sed Magni nostri ὑπώπιον. De meis scriptis, misi ad te græce perfectũ cõsulatũ meũ. cum librũ L. Cossinio dedi. puto te latinis meis delectari, huic autẽ græco græcũ inuidere. alij si scripserint, mittemus ad te: sed, mihi crede, simul atque hoc nostrũ legerũt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rẽ meam redeã) L. Papirius Pætus, uir bonus, amatorq. noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donauit. cum mihi, per legẽ Cĩciã licere capere, Cincius amicus tuus diceret; libẽter, dixi, me accepturũ, si attulisset. nũc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique, ac seruos tuos, ut scheda ne qua depereat. nã et græcis ijs libris, quos suspicor, & latinis, quos scio illũ reliquisse, mihi uehemẽter opus est. ego autẽ quotidie magis, quod mihi de forẽsi labore tẽporis datur, ĩ his studijs cõquiesco. per mihi, per, inquã, gratũ feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in ijs rebus, quas me uelle arbitraris: ipsius q. Pœti tibi negotia cõmẽdo: de quibus tibi ille agit maximas gratias: &, ut iã inuisas nos, nõ solum rogo, sed etiã suadeo. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER II.

CICERO S. D. ATTICO.

KAL. Iun. cunti mihi Antium, & gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, uenit obuiam tuus puer. is mihi litteras abs te, & commentarium consulatus mei græce scriptum reddidit. in quo lætatus sum, me aliquanto ante de iisdem rebus græce itemscriptum librum L. Cossinio ad te perferēdum dedisse. nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. quamquam illa tua (legi enim libenter) horridula mihi, atque incompta uisa sunt: sed tamen erant ornata hocipso, quod ornamenta neglexerant; &, ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, uidebantur. meus autem liber totum Isocratis μυροθήκιον, atque omnes eius discipulorū arculas, ac non nihil etiam Aristotelica pigmenta consumpsit: quem tu Corcyræ, ut mihi alijs litteris significas, strictim attigisti, post autem, ut arbitror, a Cossinio accepisti. quem tibi ego non essem ausus mittere, nisi cum lente, ac fastidiose probauissem. quamquam ad me rescripsit iam Rhodo Possidonius, se, postquam illud ὑπόμνημα cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatius de iisdem rebus scriberet, miseram, non modo non excitatum esse ad

Fer. in Phorm.
virgo pulchra, et quo magis diceret
nihil erat adiumēti ad pulchritudinē.

ad scribendum, sed etiam plane perterritum. quid quæris? conturbaui græcam nationem. ita, uulgo qui instabant, ut darem sibi, quod ornarent, iam exhibere mihi molestiam destiterunt. tu, si tibi placuerit liber, curabis, ut & Athenis sit, & in ceteris opidis Græciæ. uidetur enim posse aliquid nostris rebus lucis afferre. Orationculas autem, & quas postulas, & plures etiam mittam: quoniam quidem ea, quæ nos scribimus adolescentulorum studijs excitati, te etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quæ Philippicæ nominantur, enituerit ciuis ille tuus Demosthenes, et quod se ab hoc refractariolo indiciali dicendi genere abiunxerit, ut σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος uideretur, curare, ut meæ quoque essent orationes, quæ consulares nominarentur: quarum una est in senatu kalendis Ian. altera ad populum de lege agraria, tertia de Othone, quarta pro Rabirio, quinta de proscriptorum filijs; sexta, cum prouinciam in concione deposui; septima, qua Catilinam emisi; octaua, quam habui ad populum postridie, quam Catilina profugit; nona in concione. quo die Allobroges inuocarunt; decima in senatu, nonis Dec. sunt præterea duæ breues, quasi ἀποσπασμάτια legis agrariæ. hoc totum σῶμα, curabo, ut habeas. & quoniam te cum scripta, tum res meæ delectant; ijsdem ex libris perspicies, & quæ gesserim, & quæ dixerim. aut ne poposcisses: ego enim tibi me non offerebā. Quod quæris, quid sit, quo te accersam,

Intelligit Roscium Othonem legem hab. ut in theatro E. lib. k. 14 ordines s. etūdi gr. tia dare atq; ÿ a Plebe di giungeret tur.

Gallia.
Plato in Most.
Photi, et Theopompi.

sam;ac simul,impeditum te negotijs esse,significas; neque recusas,quin,non modo si opus sit, sed etiam si uelim, accurras: nihil sane est necesse: uerumtamen uidebare mihi tempora peregrinationis cōmodius posse distribuere.nimis abes diu,præsertim cū sis in propinquis locis: neque nos te fruimur, & tu nobis cares. ac nunc quidem otium est: sed, si paullo plus furor Pulchelli progredi posset, ualde te ego istinc excitarē.uerum præclare Metellus impedit, & impediet.quid quæris? est consul φιλόπαιγις,et, ut semper iudicaui, natura bonus. ille autem non simulat,sed plane tribunus pl. fieri cupit. qua de re cum in senatu ageretur, fregi hominem; & inconstatiam reprehendi, qui Romæ tribunatum pl. peteret, cum in Sicilia ædilitatem sæpe dictitasset.sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum:quod nihilo magis ei liciturum esset plebeio remp. perdere, quam similibus eius me consule patricijs esset licitum. Iam, cum se ille septimo die uenisse a Fereto, neque sibi obuiam quemquam prodire potuisse, & nocte se introisse dixisset, in eoq. se in concione iactasset: nihil ei noui dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam, tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse; item ante: non esse itum obuiam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quæris? hominem petulantem modestum reddo, non solum perpetua grauitate orationis, sed etiam hoc genere dictorum. itaque iam familiariter cum ipso cauillor etiam, ac iocor. quin etiā cum candida-

candidatum deducerem, is quærit ex me,num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. negaui. at ego,inquit, nouos patronos instituam. sed soror, quæ tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, inquam, de uno pede sororis queri. licet etiam alterum tollas. non consulare,inquies, dictum. fateor: sed ego odi illam male consularem. ea est enim seditiosa: ea cum uiro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio; quod eos mihi esse amicos moleste fert. Quod de agraria lege quæris, sane iam uidetur refrixisse. Quod me quodā modo molli brachio de Pompeij familiaritate obiurgas: nolim ita existimes, me mei præsidij causa cum illo coniunctum esse: sed ita res erat instituta, ut, si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in rep. discordias uersari esset necesse.quod a me ita præcautum,atque ita prouisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, & aliquid de populari leuitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius,quam de suis, prædicare. sibi enim bene gestæ, mihi conseruatæ reip. dat testimonium. hoc facere illum,mihi quam prosit, nescio; reip. certe prodest. quid,si etiam Cæsarem, cuius nunc uenti ualde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reip.? quin etiam, si mihi nemo inuideret; si omnes, ut erat æquum, fauerent; tamen non minus esset probanda medicina, quæ sanaret uitiosas partes reip.

quam

quam quæ exsecaret. nunc uero, cum equitatus ille, quem ego in cliuo Capitolino, te signifero, ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se cælum putent attingere, si muli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant; alij autem negligant: non ne tibi satis prodesse uideor, si perficio, ut nolint obesse, qui possunt? nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego. sed tamen ille, optimo animo utens, & summa fide, nocet interdum reip. dicit enim tamquam in Platonis πολιτείᾳ, non tamquam in Romuli fæce, sententiam. quid uerius, quam in iudicium uenire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato: assensit senatus. equites curiæ bellum, non mihi: nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renunciantibus? fuit tamen, retinendi ordinis caussa, facienda iactura. restitit, et peruicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, sæpe item seditione commota, aspirauit nemo eorum, quorum ego concursu, item q. consules, qui post me fuerunt, remp. defendere solebant. Quid ergo? istos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis, atque etiam seruis seruiamus? sed, ut tu ais, ἄλις σπουδῆς. Fauonius meam tribum tulit honestius, quam suam, Lucceij perdidit. accusauit Nasicam inhoneste, ac modeste tamen dixit: ut Rhodi uideretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leuiter successit.

censuit. nunc tamen petit iterum reip. caussa. Lucceius quid agat, scribam ad te, cum Cæsarem uidero, qui aderit biduo. Quod Sicyonij te lædunt, Catoni, & eius æmulatori attribuas Seruilio. quid? ea plaga non ne ad multos bonos uiros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te exspectat, & indiget tui. Tusculanum, & Pompeianum ualde me delectant; nisi quod me, illum ipsum uindicem æris alieni, ære non Corinthio, sed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia speramus esse otium. Prognostica mea cum oratiunculis propediem exspecta. & tamen, quid cogites de aduentu tuo, scribe ad nos. nam mihi Pomponia nunciari iussit, te mense Quinctili Romæ fore. id a tuis litteris, quas ad me de accessu tuo miseras, discrepabat. Pætus, ut antea ad te scripsi, omnes libros, quos frater suus reliquisset, mihi donauit. hoc illius munus in tua diligentia positum est. si me amas, cura, ut conseruentur, & ad me perferantur. hoc mihi nil potest esse gratius. Et, tum Græcos, tum uero latinos diligenter ut conserues, uelim. tuum esse hoc munusculum putabo. Ad Octauium dedi litteras: cum ipso nil eram locutus. neque enim ista tua negotia prouincialia esse putabam. neque te in Tocullionibus habebam. sed scripsi, ut debui, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

CVRA, *amabo te, Ciceronem nostrum. ei nos* θεῖοι *uidemur.* Πελιναίων *in manibus tenebam. & hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes exstruxeram. o magnum hominem, & a quo multo plura didiceris, quam de Procilio.* Κορινθίων, καὶ Ἀθηναίων *puto me Romæ habere. mihi heredes. lege. hoc doceo: mirabilis uir est.* Ἡρώδης, *si homo esset, eum potius legeret, quam unam litteram scriberet: qui me epistola petiuit: ad te, ut uideo, commodius accessit. coniurasse mallem, quam restitisse coniurationi, si illum mihi audiendum putassem. De Lollio sanus non es. de Vinio laudo. Sed heus tu, ecquid uides kal. uenire, Antonium non uenire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt; Nigidium minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. uelim tamen, si quid est de Antonij aduentu, quod audieris, scribas ad me: et quoniam huc non uenis, cenes apud nos utique prid. Kal. caue aliter facias. Cura, ut ualeas.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

PRIMVM, *ut opinor,* δ' ἀγγελία. *Valerius absolutus est Hortensio defendente. id iudicium Atilio condonatum putabatur: & Epicratem suspicor, ut scribis, lasciuum fuisse: etenim mihi caligæ eius, ut fasciæ cretatæ, non placebant. quid sit, sciemus, cum ueneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis,*

bendis, scito te Κύρου παιδείαν *reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus aiebat, radiorum* τὰς διαφάσεις *latis luminibus, non tam esse suaues. etenim* ἔσω ὄψις μὲν, ἡ, α: τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ: ἀκτῖνες δὲ, δ, καὶ ε. *uides enim cetera. nam, si κατὰ εἰδώλων ἐμπώσεις uideremus, ualde laborarent εἴδωλα in angustijs. nunc fit lepide illa ἔκχυσις radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, ni si si quid erit eiusmodi, quod sine sumptu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Ianuarium, & ad ὑπόστασιν nostram, ac πολιτείαν: in qua σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον, sed tamen ad extremum, ut illi solebant, τὴν ἀρέσκουσαν. est res sane magni consilij. nam aut fortiter resistendum est legi agrariæ; in quo est quædam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuuandum; quod a me aiunt Cæsarem sic exspectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius. hunc dico Balbum, Cæsaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo & Pompeij consilio usurum; daturumq. operam, ut cum Pompeio Crassum coniungeret. Hic sunt hæc, coniunctio mihi summa cum Pompeio; si placet, etiam cum Cæsare, redditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me κατάκρισις mea illa commouet, quæ est in libro III.*

Interea cursus, quos prima a parte iuuentæ,
Quosq. adeo consul uirtute, animoq. petisti,

Hos

Hos retine, atque auge famam, laudesq. bonorum. hæc mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta ἀριστοκρατικῶς, *Calliope ipsa præscripserit; non opinor esse dubitandum, quin semper nobis uideatur* εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *sed hæc ambulationibus compitalicijs reseruemus. Tu pridie Compitalia memento. balneum calefieri iubebo: & Pomponiam Terentia rogat: matrem adiungemus.* θεοφράστου περὶ φιλοτιμίας *affer mihi de libris Quincti fratris. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

FECISTI *mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti: ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem uix intelligo. pro eo tibi præsentem pecuniam solui imperaui, ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nummorum mentio facta est; amabote, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, transigas. si in eo, quod ostenderat, non stat; mihi maxime placet, ea, quæ male empta sunt, reddi, si uoluntate Pomponiæ fieri poterit. si ne id quidem; nummi potius reddantur, quam ullus sit scrupulus. ualde hoc uelim ante, quam proficiscare, amanter, ut soles, diligenterq. conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? uelim, Syrpiæ condicione: sed facile patior. accommodatius enim nobis est ad liberam legationem tempus illud; cum et Quinctus noster iam, ut speramus, in otio consederit*

derit, &, iste sacerdos Bonæ deæ cuiusmodi futurus sit, sciri possit. interea quidem cum musis nos delectabimus animo æquo, immo uero etiam gaudenti, ac libenti. neque mihi umquam ueniet in mentem Crasso inuidere, neque pœnitere, quod a me ipse non desciuerim. De geographia, dabo operam, ut tibi satisfaciam: sed nihil certi polliceor. magnum opus est; sed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis tibi opus extet. Tu quidquid indagaris de rep. et maxime quos consules futuros putes, facito, ut sciam. tametsi nimis sum curiosus: statui enim nihil iam de rep. cogitare. Terentiæ saltum perspeximus. quid quæris? præter quercum Dodonæam nihil desideramus, quo minus Epirum ipsam possidere uideamur. Nos circiter kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. tu, si in Formiano non erimus; si non amas, in Pompeianum uenito. id & nobis erit periucundum, & tibi non sane deuium. De muro, imperaui Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi uideretur. censeo tamen, adhibeas Vettium. his temporibus, tã dubia uita optimi cuiusque, magni æstimo unius æstatis fructum palæstræ Palatinæ, sed ita tamen, ut nihil minus uelim, quam Pomponiam, & puerum uersari in timore ruinæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVPIO *equidem, & iam pridem cupio Alexandriam, reliquamq. Aegyptum uisere, et simul ab*

ab hac hominum satietate nostri discedere, & cum aliquo desiderio reuerti: sed hoc tempore, & his mittentibus, αἰδέομαι τρῶας, καὶ τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους. quid enim nostri optimates, si qui reliqui sunt, loquentur? an me aliquo præmio de sententia esse deductum? πουλυδάμας μοι ὧδε τος ἐλεγχείην ἀναθήσει, Cato ille noster, qui mihi unus est pro centum millibus. quid uero historiæ de nobis ad annos DC prædicarint? quas quidem ego multo magis uereor, quam eorum hominum, qui hodie uiuunt, rumusculos. sed, opinor, excipiamus, & exspectemus. si enim deferetur; erit quædam nostra potestas, & tum deliberabimus. et iam hercule est in nō accipiendo non nulla gloria. quare si quid θεοφάνης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. de istis rebus exspecto tuas litteras, quid Arrius narret, quo animo se destitutum ferat; ecqui consules parentur; utrum, ut populi sermo, Pompeius, & Crassus, an, ut mihi scribitur, cum Gabinio Ser. Sulpicius; & num quæ nouæ leges, & num quid noui omnino; & , quoniam Nepos proficiscitur, cuinam auguratus deferatur. quo quidem uno ego ab istis capi possum. Videte ciuitatem meam. sed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφεῖν? sic, inquam in animo. sic uellem ab initio. nunc uero, quoniam, quæ putaui esse præclara, expertus sum, quam essent inania; cum omnibus musis rationē habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; & num quis

quis in eius locum paretur; & quid de P. Clodio fiat: & omnia, quemadmodum tu polliceris, ἐπὶ χολῆς scribe: & quo die Roma te exiturum putes, uelim ad me scribas; ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus sim: epistolamq. statim des de ijs rebus, de quibus ad te scripsi. ualde enim exspecto litteras tuas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

QVOD tibi superioribus litteris promiseram, fore, ut opus extaret huius peregrinationis: nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo diuelli non queam. itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antij festiuam copiam: aut fluctus numero. nam ad lacertas captandas tempestates non sunt idoneæ. a scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικὰ, quæ constitueram, magnum opus est: ita ualde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione, & ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? & hercule sunt res difficiles ad explicandum, & ὁμοιδεῖς, nec tam possint ἀνθρωγραφεῖσθαι, quam uidebantur: &, quod caput est, mihi quæuis satis iusta caussa cessandi est. quin etiam dubitem, an hic Antij considam, et hoc tempus omne consumam: ubi quidem ego mallem diu nimirum, quam Romæ, fuisse. tu uero sapientior Buthroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio hæc Antiatum ciuitas. esse lo-

cum tam prope Romam, ubi multi sint, qui Vatinium numquam uiderint? ubi nemo sit, præter me, qui quemquam ex XXuiris unum esse saluum uelit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? hic, hic nimirum πολιτδτεον: nam istic non solum non licet, sed etiam tædet. itaque ἀνέκδοτα a nobis, quæ tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo pangentur. neque aliud iam quidquam πολιτδομαι, nisi odisse improbos, & id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi uoluptate. Sed, ut ad rem, scripsi ad quæstores urb. de Quincti fratris negotio. uide, quid narrent, ecquæ spes sit denarij, an cistophoro Pompeiano iaceamus. Præterea de muro, statuæ, quid faciendum sit. Aliud quid? etiam. quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam. Vale.

uide pag. xiii. & xviii.

CICERO S. D. ATTICO. 7

De geographia etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autē me duas postulas: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque uidebimus. denique aliquid extabit; ne tibi plane cessasse uideamur. De Publio quæ ad me scribis, sane mihi iucunda sunt: eaq. etiam uelim omnibus uestigijs indagata ad me afferas, cum uenies; & interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere, & maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi literas,

Pompeium q. lod. ad plē em tra- luxerat.

teras, in hominem ire cupiebam; non mehercule, ut differrem cum eo uadimonium; (nam mira sum alacritate ad litigandum) sed uidebatur mihi, si quid esset in eo populare, quod plebeius factus esset, id amissurus. quid enim? ad plebem transisti, ut Tigranem ires salutatum? narra mihi, reges Armenij patricios salutare non solent? quid quæris? acueram me ad exagitandam hanc eius legationē. quam si ille contemnit; & si, ut scribis, bilem id commouet & latoribus, & auspicibus legis curiatæ: spectaculum egregium. Hercule, uerum ut loquamur, subcontumelioſe tractatur noster Publius: primum, qui, cum in domo Cæsaris quondam unus uir fuerit, nunc ne in uiginti quidem esse potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data est: illa opima ad exigendas pecunias Druſo: ut opinor, Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur: hæc ieiuna, ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad istorum tempora reseruatur. incende hominem, amabo te, quoad potes. una spes est salutis, istorum inter istos dissensio. cuius ego quædam initia sensi ex Curione. iam uero Arrius consulatum sibi ereptum fremit. Megabocchus, & hæc sanguinaria iuuentus inimicissima est. accedat uero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me præclaras de istis rebus epistolas ad te sæpe missurum. Sed, illud quid sit, scire cupio, quod iacis obscure, iam etiam ex ipsis quinque uiris loqui quosdam. quidnam id est? si est enim aliquid; plus est boni, quam puta-

differe ua monium d cōtentiōi quo ueus n iudicio co parere pm serat.

int. Cæsa et Pompei

creuit ad c uisionē ag campani.

Diuino ut o pinor, pisau uēsi cum ēs lori vatinii reseruatu

Pompeius n gnus Afric rex.

cōtra Cæsa uē, et Pom pēium.

ram. atque hæc, sic uelim existimes, non me abs te κατὰ τὸ φακτικὸν quærere; quod gestiat animus aliquid agere in rep. iam pridem gubernare me tædebat, etiam cum licebat. nunc uero, cum cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis; cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ σέγῃ Πυκνὰς ἀκοῦσαι ψεκάδος ἀδάσῃ φρενί.

De muro, quid opus sit, uidebis. Castritianum mendum nos corrigemus: & tamen ad me Quinctius CLOCCLOOLOOO scripserat, non ad sororem tuam HS XXX. Terentia tibi salutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, sororis tuæ filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 8

EPISTOLAM cum a te auide exspectarem ad uesperum, ut soleo; ecce tibi nuncius, pueros uenisse Roma. uoco, quæro, ecquid litterarum? negant. quid ais, inquam, nihil ne a Pomponio? perterriti uoce, & uultu, confessi sunt se accepisse, sed excidisse in uia. quid quæris? permolestе tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili, & suaui. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem XVI. kal. Mai. dedisti, fuit historia dignum, scribe quam primum, ne ignoremus: sin nihil præter iocationem, redde id ipsum. & scito Curionem adolescentem uenisse ad me salutatum. ualde eius sermo de Publio cum tuis litteris congruebat. ipse uero mirandum in modum reges odisse superbos. peræque narrabat incensam esse iuuentutem, neque hæc ferre posse. bene habemus. nos, si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiæ. quamquam licet me Saufeium putes esse. nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos uisurus sis. In Formianum uolumus uenire Parilibus: inde, (quoniam putas prætermittendum nobis esse hoc tempore cratera illum delicatum) kal. Mai. de Formiano proficiscemur, ut Antij simus ad V. non. Mai. ludi enim Antij futuri sunt a IV. kal. ad prid. non Mai. eos Tullia spectare uult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad kal. Iun. te aut in Formiano, aut Antij, aut in Tusculano, cura, ut uideamus. Epistolam superiorem restitue nobis, & appinge aliquid noui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

SVBITO, cum mihi dixisset Cæcilius quæstor puerum se Romam mittere, hæc scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem addis, & ais, longum esse, quæ ad ea responderis, perscribere; illum uero, qui nondum habitus est, quem illa βοῶπις, cum e Solonio redierit, ad te est relatura. sic uelim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius.

si uero, quæ de me pacta sunt, ea non seruantur; in cælo sum; ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis putissimis orationibus gratiam retulerit: quarum exspecta diuinam παλινῳδίαν. *etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in inuidia, spoliatio opibus, & illa senatoria potentia. sin autem ab ijs dissentiet; erit absurdum in nos inuehi. uerumtamen inuehatur. festiue, mihi crede, & minore sonitu, quam putaram, orbis hic in rep. est conuersus: citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorum; qui auspicia, qui Aeliam legem, qui Iuniã, et Liciniam, qui Cæciliam, & Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reip. effuderunt; qui regna, qui prædia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. uideo iam, quo inuidia transeat, et ubi sit habitura. nihil me existimaris neque usu, neque a Theophrasto didicisse, nisi breui tempore, desiderari nostra illa tempora, uideris. etenim si fuit inuidiosa senatus potentia; cum ea non ad populum, sed ad tres homines immoderatos redacta sit, quidnam censes fore? proinde isti licet faciant, quos uolent, consules, tribunos pl. denique etiam Vatinij strumam sacerdotij* διβάφῳ *uestiant. uidebis breui tempore magnos nõ modo eos, qui nihil titubarunt, sed etiam illum ipsum, qui pec*

cauit,

cauit, Catonem. nam nos quidem, si per istum tuum sodalem Publium licebit, σοφιστεύειν *cogitamus: si ille cogitat, tantum dumtaxat nos defendere, et, quod est proprium artis huius,* ἐπαγγέλλομαι Ανδρα ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ. *patria propitia sit: habet a nobis, etiam si nõ plus, quam debitum est, plus certe, quam postulatum est. male uehi malo alio gubernante, quam, tam ingratis uectoribus, bene gubernare. Sed hæc coram commodius. nunc audi, quod quæris. Antium me ex Formiano recipere cogito ad* V. *non. Mai. Antio uolo nonis Mai. proficisci in Tusculanum. sed cum e Formiano rediero, (ibi esse uolo usque ad prid. kal. Mai.) faciam statim te certiorem. Terentia tibi salutem.* Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Αθηναῖον.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VOLO *ames constantiam meam. ludos Antij spectare non placet. est enim* ὑποσόλοικον, *cum uelim uitare omnium deliciarum suspicionem, repente* ἀναφαίνεσθαι *non solum delicate, sed etiam inepte peregrinãtem. quare usque ad non. Mai. te in Formiano exspectabo. nunc fac, ut sciam, quo die te uisuri simus. Ab Appij Foro, hora quarta: dederam aliam paullo ante a Tribus Tabernis. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 11

NARRO *tibi: plane relegatus mihi uideor, po*

 stea-

Steaquam in Formiano sum. dies enim nullus erat, Antij cum essem, quo die non melius scirem, Romæ quid ageretur, quam ij, qui erant Romæ. etenim litteræ tuæ, non solum quid Romæ, sed etiam quid in rep. neque solum quid fieret, uerum etiam quid futurum esset, indicabant: nunc, nisi si quid ex prætereunte uiatore exceptum est, scire nihil possumus. quare quamquam iam te ipsum exspecto; tamen isti puero, quem ad me statim iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum: ac diem, quo Roma sis exiturus, cura ut sciam. Nos in Formiano esse uolumus usque ad prid. non. Mai. eo si ante eam diem non ueneris, Romæ te fortasse uidebo. nam Arpinum quid ego te inuitem?

Τρυχεῖ', ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος. οὔτι ἔγωγε
Ης γαίης δ' ὤαμαι γλυκυρώτερον ἄλλο ἰδέσθαι.

Hæc igitur. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 12

NEGENT illi Publium trib. pl. factum esse. hoc uero regnum esse, ferri nullo pacto potest. emittat ad me Publius, qui obsignent. iurabo, Cnæum nostrum, collegam Balbi, Antij mihi narrasse, in auspicio fuisse. o suaues epistolas tuas, uno tempore mihi datas, duas: quibus δ' ἀγγέλια quæ reddã, nescio, deberi quidem plane fateor. sed uide συγκύρημα. Emerseram commode ex Antio in Appiam ad Tres Tabernas, ipsis Cerialibus, cum in me incurrit

currit Roma ueniens Curio meus. ibidem illico puer abs te cum epistolis. ille ex me, nihil ne audisse me noui? ego negare. Publius, inquit, tribunatum pl. petit. quid ais? & inimicissimus quidem Cæsaris, & ut omnia, inquit, ista rescindat. quid Cæsar? inquam. negat, se quidquam de illius adoptione tulisse. deinde suum, Memmij, Metelli Nepotis expromsit odium. Complexus iuuenem dimisi, properans ad epistolas. Vbi sunt, qui aiunt, ζώσης φωνῆς? quanto magis uidi ex tuis litteris, quam ex illius sermone, quid ageretur? de ruminatione quotidiana, de cogitatione Publij, de lituis βοώπιδος, de signifero Athenione, de litteris missis ad Cnæum, de Theophanis, Memmij q. sermone. quantam porro mihi exspectationem dedisti conuiuij istius ἀσελγοῦς? sum in curiositate ὀξύπεινος: sed tamen facile patior te id ad me συμπόσιον non scribere: præsentem audire malo. Quod me, ut scribam aliquid, hortaris: crescit mihi quidem materies, ut dicis: sed tota res etiam nunc fluctuat. κατ' ὀπώρην πραχθήσεται. quæ si desederit; magis erunt iudicata, quæ scribam: quæ si statim a me ferre non potueris, primus habebis tamen, & aliquandiu solus. Dicæarchũ recte amas: luculentus homo est, & ciuis haud paullo melior, quam isti nostri ἀδικαίαρχοι. Litteras scripsi hora decima Cerialibus, statim, ut tuas legeram: sed eas eram daturus, ut putaram, postridie ei, qui mihi primus obuiam uenisset. Terẽtia delectata est tuis litteris, et impertit tibi multum

tum salutis : καὶ Κικέρων ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀναπάζεται.

CICERO S. D. ATTICO. 13

FACINVS indignum : epistolam, αὐθωρεὶ tibi a Tribus Tabernis rescriptam ad tuas suauissimas epistolas, neminem reddidisse? at scito, eum fasciculum, quo illam conieceram, domum eo ipso die latum esse, quo ego dederam, & ad me in Formianum relatum esse. itaque tibi tuam epistolam iussi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illæ gratæ fuissent. Romæ quod scribis sileri : ita putabam. at hercule in agris non sileturr : nec iam ipsi agri regnum uestrum ferre possunt. si uero in hanc Τηλέπυλον ueneris Λαιστρυγονίην, (Formias dico) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noster amicus Magnus? cuius cognomen una cum Crassi Diuitis cognomine consenescit. credas mihi uelim : neminem adhuc offendi, qui hæc tam lente, quam ego fero, ferret. quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si litteras ad Sicyonios habes, aduola in Formianum : unde nos prid. non. Mai. cogitamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

QVANTAM tu mihi moues exspectationem de sermone Bibuli, quantam de colloquio Σωπίδος, quàtam etiam de illo delicato conuiuio. proinde ita fac uenias ad sitientes aures. quamquam nihil est iam,

iam, quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampsiceramus, cum se omnium sermonibus sentiet uapulare, & cum has actiones ἀναπεπταμένας uidebit, ruere incipiat. ego autem usque eo sum enernatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim ἐντυραννεῖσθαι, quam optima spe dimicare. De pangēdo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non uillam, frequentia Formianorum. at comparem basilicæ? tribum Aemiliam. sed omitto uulgus : post horam quartam molesti ceteri non sunt : C. Arrius proximus est ui cinus, immo ille quidem iam contubernalis : qui etiam se iccirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. ecce ex altera parte Sebosus ille Catuli familiaris. quo me uertam? statim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime exspectari uiderem, dumtaxat ad prid. non. Mai. uide enim, quibus hominibus aures sint deditæ meæ. occasionem mirificam, si quis nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum Formianum uelit. & tamen illud probem. magnum quid aggrediamur, & multæ cogitationis, atque otij. sed tamen satisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO S. D. ATTICO. 15

VT scribis, ita uideo, non minus incerta in rep. quam in epistola tua. sed tamen ista ipsa me uarietas sermonum, opinionumq. delectat. Romæ enim uideor esse, cum tuas litteras lego, et, ut fit in tantis

tis rebus, modo hoc, modo illud audire. illud tamen explicare non possum, quidnam inueniri possit, nullo recusante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet, nisi ipsius iudicium sine ulla correctione reip.? nimirum in Publio spes est: fiat, fiat tribunus plebis: si nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro reuertare. nam, ut illo tu careas, non uideo posse fieri, præsertim si mecum aliquid uolet disputare. sed id quidem non dubium est, quin, si quid erit eiusmodi, sis aduolaturus. uerum ut hoc non sit, tamen seruet remp. præclarum spectaculum mihi propono, modo te consessore spectare liceat. Cum hæc maxime scriberē, ecce tibi Sebosius. nondum plane ingemueram; salue, inquit Arrius. hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego uero in montes patrios, & ad incunabula nostra pergam. denique, si solus non potuero, cum rusticis potius, quam cum his perurbanis, ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil scribis, in Formiano tibi præstoler usque ad III. non. Mai. Terentiæ pergrata est assiduitas tua, & diligentia in controuersia Muluiana. nescit omnino, te communem caussam defendere eorum, qui agros publicos possideant. sed tamen tu aliquid publicanis pendis, hæc etiam id recusat. ea tibi igitur, & Κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παῖς, salutem dicunt.

CICERO S. D. ATTICO. 16

CENATO mihi, & iam dormitanti, prid' kal. Mai. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis. quid quæris? primum ita me pupugit, ut somnum mihi ademerit, sed id cogitatione magis, quam molestia. cogitanti autem hæc fere succurrebant. primum ex eo, quod superioribus litteris scripseras, ex familiari te illius audisse, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; maius aliquid timueram: hoc mihi eiusmodi non uidebatur. deinde, ut me ego consoler, omnis exspectatio largitionis agrariæ in agrum Campanum uidetur esse deriuata. qui ager, ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere. reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur, necesse est. præterea, si ulla res est, quæ bonorum animos, quos iam uideo esse commotos, uehementius possit incendere, hæc certe est, & eo magis, quod, portoriis Italiæ sublatis, agro Campano diuiso, quod uectigal superest domesticum, præter uicesimam? quæ mihi uidetur una conciuncula, clamore pedisequorum nostrorum esse peritura. Cnæus quidem noster iam plane quid cogitet, nescio. φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι, ἀλλ' ἀγρίους φύσασι φορβείας ἄτερ: qui quidem etiam istuc adduci potuerit. nam adhuc hoc ἐσοφίζετο, si leges Cæsaris probare, actiones ipsum præstare debere: agrariam legem sibi placuisse;

cuisse; potuerit intercedi, nec ne, nihil ad se pertinere: de rege Alexandrino placuisse sibi aliquādo confici; Bibulus de cælo tum seruasset, nec ne, sibi quærendum non fuisse: de publicanis, uoluisse illi ordini commodare; quidquid futurum fuerit, si Bibulus tum in forum descendisset, se diuinare non potuisse. nunc uero Sampsicerame quid dices? uectigal te nobis in monte Antilibano constituisse, agri Campani abstulisse? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppressos uos, inquit, tenebo exercitu Cæsaris. non mehercule me tu quidem tam isto exercitu, quam ingratis animis eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modo præmiorum, sed ne sermonum quidem umquam fructum ullum, aut gratiam retulerunt. quod si in eam me partem incitarem, profecto iam aliquam reperirē resistendi uiam. nunc prorsus hoc statui, ut, quoniam tanta controuersia est Dicæarcho, familiari tuo, cum Theophrasto, amico meo, ut ille tuus τὸν πρακτικὸν βίον longe omnibus anteponat, hic autē τὸν θεωρητικὸν, utrique a me mos gestus esse uideatur. puto enim me Dicæarcho affatim satisfeciisse: respicio nunc ad hanc familiam; quæ mihi nō modo, ut requiescam, permittit, sed reprehendit, quia non semper quierim. quare incumbamus o noster Tite ad illa præclara studia, & eo, unde discedere non oportuit, aliquando reuertamur. Quod de Quincti fratris epistola scribis, ad me quoque fuit πρόδηλον, ὅπιθεν δέ. quid dicam nescio. nam ita

ita deplorat primis uersibus mansionem suam, ut quemuis mouere possit; ita rursus remittit, ut me roget, ut annales suos emendem, & edam. Illud tamen, quod scribit, animaduertas uelim, de portorio circumuectionis. ait, se de consilij sententia rem ad senatum reiecisse. nondum uidelicet meas litteras legerat; quibus ad eum, re consulta, & explorata, perscripseram, non deberi. uelim, si qui Græci iam Romam ex Asia de ea caussa uenerunt, uideas, & si tibi uidebitur, ijs demonstres, quid ego de ea re sentiam. si possum discedere, ne caussa optima in senatu pereat; ego satisfaciam publicanis: εἰ δὲ μή; (uere tecum loquar) in hac re malo uniuersæ Asiæ, & negotiatoribus. nam eorum quoque uehementer interest. hoc ego sentio ualde nobis opus esse. sed tu id uidebis. Quæstores autē, quæsō, num etiam de cistophoro dubitant? nam si aliud nihil erit; cum erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum est. Te in Arpinati uidebimus, & hospitio agresti accipiemus; quoniam maritimum hoc contempsisti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

PRORSVS, ut scribis, ita sentio. turbatur Sampsiceramus. nihil est, quod non timendum sit. ὁμολογημένως τυραννίδα συσκεδάζεται. quid enim ista repentina affinitatis coniunctio, quid ager Campanus, quid effusio pecuniæ significant? quæ si essent extrema, tamen esset nimium mali: sed ea natura rei est, ut hæc extrema esse non possint. quid enim

enim eos hæc ipsa per se delectare possunt? numquam huc uenissent, nisi ad alias res pestiferas aditus sibi compararent. dij immortales. uerum, ut scribis, hæc in Arpinati ad VI. circiter id. Mai. non deflebimus, ne & opera, & oleum philologiæ nostræ perierit, sed conferemus tranquillo animo. neque tam me ἐλπισία consolatur, ut antea, quam ἀδιαφορία; qua nulla in re tam utor, quam in hac ciuili, & publica. quin etiam, quod est subinane in nobis, & non ἀφιλόδοξον, (bellum est enim sua uitia nosse) id afficitur quadã delectatione. solebat enim me pungere, ne Sãpsiceram i merita in patriam ad annos DC maiora uiderentur, quam nostra. hac quidem cura certe iam uacuus * sum: iacet enim ille sic: ut Phocis Curiana stare uideatur. Sed hæc coram. Tu tamen uideris mihi Romæ fore ad nostrum aduentum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri possit. sin, ut scribis, ita uenies: uelim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Arabarches. quæres scilicet κατὰ τὸ κηδεμονικὸν, & ad me ab eo quasi ὑποθήκας afferes, quemadmodum me geram. aliquid ex eius sermone poterimus περὶ τῶν ὅλων suspicari. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

ACCEPI aliquot epistolas tuas: ex quibus intellexi, quam suspenso animo, & solicito scire aues res, quid esset noui. tenemur undique: neque iam, quo minus seruiamus, recusamus; sed mortem, & ejectionem

ejectionem, quasi maiora, timemus: quæ multo sunt minora. atque hic status, qui una uoce omnium gemitur, neque uerbo cuiusquam subleuatur. σκοπὸς est, ut suspicor, illis, qui timent ullam cuiusquam largitionem relinquere. unus loquitur, & palam aduersatur adolescens Curio. huic plausus maximi, consalutatio forensis perhonorifica, signa præterea beneuolentiæ permulta a bonis impertiuntur: Fufium clamoribus, & conuicijs, & sibilis consectantur. his ex rebus non spes, sed dolor est maior; cum uideas ciuitatis uoluntatem solutam, uirtutem alligatam. ac, ne forte quæras κατὰ λεπτὸν de singulis rebus, uniuersa res eo est deducta, spes ut nulla sit, aliquando non modo priuatos, uerum etiam magistratus liberos fore. attamen in oppressione sermo in circulis dumtaxat, & in conuiuijs est liberior, quam fuit. uincere incipit timorem dolor, sed ita, ut omnia sint plenissima desperationis. habet etiam Campana lex execrationem in coitione candidatorum, si mentionem fecerint, quo aliter ager possideatur, atque ut ex legibus Iulijs. non dubitant iurare ceteri. Laterensis existimatur recte fecisse, quod tribunatum pl. petere destitit, ne iuraret. Sed de rep. non libet plura scribere. Displiceo mihi, nec sine summo scribo dolore. me tueor, ut oppressis omnibus, non demisse; ut tantis rebus gestis, parum fortiter. a Cæsare ualde liberaliter inuitor in legationem illam, sibi ut sim legatus. atque etiam libera legatio uoti caussa datur. sed hæc &

præsidij apud furorem Pulchelli non habet satis, et a fratris aduentu me ablegat: illa & munitior est, & non impedit, quominus adsim, cum uelim. & hanc ego teneo, sed usurum me non puto. neque tamen scit quisquam. non libet fugere: aueo pugnare. magna sunt hominum studia. sed nihil affirmo: tu hæc silebis. De Statio manumisso, & non nullis alijs rebus, angor equidem, sed iam prorsus occallui. tu, uellem ego, & cuperem, adesses. nec mihi consilium, nec consolatio deesset. sed ita te para, ut, si inclamaro, aduoles. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

MVLTA me solicitant, & ex reip. tanto metu, & ex ijs periculis, quæ mihi ipsi intenduntur: & sexcenta sunt. sed mihi nil est molestius, quam Statium manumissum. nec meum imperium: ac mitto imperium, non simultatem meam reuereri saltem? nec, quid faciam, scio: neque tantum est in re, quantus est sermo. ego autem ne irasci quidem possum ijs, quos ualde amo. tantum doleo, ac mirifice quidem cetera in magnis rebus, minæ Clodij, contentiones que, quæ mihi proponūtur, modice me tangunt. etenim uel subire eas uideor mihi summa cum dignitate, uel declinare nulla cū molestia posse. Dices fortasse, dignitatis ἄλις, τᾶquā δρυὸς: saluti, si me amas, consule. Me miserum, cur non ades? nihil te profecto præteriret: ego fortasse τυφλώττω, & nimium τῷ καλῷ προσπέπτωθα. Scito nihil umquam fuisse

fuisse tam infame, tam turpe, tam peræque omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offensum, quam hūc statum, qui nunc est, magis mehercule, quam uellē, non modo quam putaram. populares isti iam etiam modestos homines sibilare docuerunt. Bibulus in cælo est, nec, quare, scio; sed ita laudatur, quasi Vnus homo nobis cunctando restituit rem. Pompeius, nostri amores, quod mihi summo dolori est; ipse se afflixit, neminem tenet: uoluntate, an metu necesse sit ijs uti, uereor. Ego autem neque pugno cū illa causa propter illam amicitiā: neque approbo, ne omnia improbem, quæ antea gessi: utor uia. populi sensus maxime in theatro, & spectaculis perspectus est. nam, gladiatoribus, qua dominus, qua aduocati sibilis consciss: ludis Apollinaribus Diphilus tragœdus in nostrum Pompeium petulanter inuectus est. Nostra miseria tu es Magnus. millies coactus est dicere eadem. Virtutem istam, ueniet tempus, cum grauiter gemes: totius theatri clamore dixit, itēq. cetera. nam et eiusmodi sunt ij uersus, uti in tempus ab inimico Pompeij scripti esse uideantur. Si neque leges, neque mores cogunt: & cetera magno cū fremitu, et clamore sunt dicta. Cæsar cum uenisset mortuo plausu, Curio filius est insecutus. huic ita plausū est, ut salua rep. Pompeio plaudi solebat. tulit Cæsar grauiter. litteræ Capuam ad Pompeium uolare dicebātur. inimici erant equitibus, qui Curioni stantes plauserant; hostes omnibus: Roscia legi, etiam frumētariæ minitabātur. sane res erat perturbata.

equidem malueram, quod erat susceptum ab illis, silentio transiri: sed uereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod uidetur esse tamen ferendum. sed est iam una uox omnium, magis odio firmata, quam præsidio. Noster autem Publius mihi minitatur, inimicus est. impendet negotium: ad quod tu scilicet aduolabis. uideor mihi nostrum illum consularem exercitum bonorum omnium, etiam satis bonorum, habere firmissimum. Pompeius significat studium erga me non mediocre. idem affirmat, uerbum de me illum non esse facturum. in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur. Cosconio mortuo, sum in eius locum inuitatus. id erat uocari in locum mortui. nil me turpius apud homines fuisset: neque uero, ad istam ipsam ἀσφάλειαν, quidquam alienius. sunt enim illi apud bonos inuidiosi: ego apud improbos meam retinuissem inuidiam, alienam assumpsissem. Cæsare me sibi uellet esse legatum. honestior hæc declinatio periculi. sed ego hoc non repudio. quid ergo est? pugnare malo: nihil tamen certi. iterum dico, utinam adesses. sed tamen, si erit necesse, arcessemus. Quid aliud? quid? hoc, opinor. certi sumus periisse omnia. quid enim ἀκκιζόμεθα tamdiu? Sed hæc scripsi properans, & mehercule timide. posthac ad te aut, si perfidelem habebo, cui dem, scribam plane omnia: aut, si obscure scribam, tu tamen intelliges. in his epistolis me Lælium, te Furium faciam: cetera erunt ἐν αἰνιγμοῖς. Hic Cæcilium colimus, & obseruamus diligenter. Edicta Bibuli

Bibuli audio ad te missa. ijs ardet dolore, & ira noster Pompeius. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

ANICATO, ut te uelle intellexeram, nullo loco defui. Numestium ex litteris tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Cæcilium, quibus rebus possum, tueor diligenter. Varro satisfacit nobis: Pompeius amat nos, carosq. habet. credis? inquies. credo: prorsus mihi persuadet. sed quia, ut uideo, pragmatici homines omnibus historicis præceptis, uersibus denique cauere iubent, & uetant credere: alterum facio, ut caueam; alterum ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denunciat periculum. Pompeius affirmat, non esse periculum; adiurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me uiolatum iri. tractatur res. simul quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris. si quies dabitur, ab Amalthea te non commouebo. De rep. breuiter ad te scribam: iam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, ἀλληγορίας obscurabo. Nunc quidem nouo quodam morbo ciuitas moritur: ut, cum omnes ea, quæ sunt acta, improbent, querantur, doleant, uarietas in re nulla sit, aperteq. loquantur, & iam clare gemant; tamen medicina nulla afferatur. neque enim resisti sine internecione posse arbitramur: nec uidemus, qui finis cedendi,

dendi, præter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione, & beneuolentia in cælo est. edicta eius, & conciones describunt, & legunt. nouo quodam genere in summam gloriam uenit. populare nunc nil tam est, quam odium popularium. hæc quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid cœpero, scribam ad te apertius. tu, si me amas tantum, quantum profecto amas; expeditus, facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam, & dabo, ne sit necesse. Quod scripseram, te Furium scripturum; nil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Lælium, & te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt eiusmodi litteræ, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est: reliquit nobis HS fortasse centies. Comitia Bibulus cum Archilochio edicto in ante diem XV. kal. Nou. distulit. A Vibio libros accepi. poeta ineptus: nec tamen scit nihil, et est non inutilis. describo, & remitto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

De rep. quid ego tibi subtiliter? tota perijt: atque hoc est miserior, quam reliquisti, quod tum uidebatur eiusmodi dominatio ciuitatem oppressisse, quæ iucunda esset multitudini, bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie; nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura sit, horreamus. nam iracundiam, atque intemperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati, omnia perdiderunt: sed ita lenibus uti uidebantur uenenis, ut posse uideremur sine dolore interire. nunc uero sibilis uulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiæ, uereor, ne exarserint. equidem sperabam, ut sæpe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reip. esse conuersum, ut uix sonitum audire, uix impressam orbitam uidere possemus: & fuisset, si homines transitum tempestatis exspectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea iam gemere, ad extremum uero loqui omnes, & clamare cœperunt. itaque ille amicus noster, insolens infamiæ, semper in laude uersatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat, nescit: progressum præcipitem, inconstantem reditum uidet: bonos inimicos habet, improbos ipsos non amicos. ac uide mollitiem animi: non tenui lacrymas, cum illum ante diem VIII. kal. Sext. uidi de edictis Bibuli concionantem, qui antea solitus esset iactare se magnificentissime illo in loco, summo cum amore populi, cunctis fauentibus. ut ille tum humilis, ut demissus erat: ut ipse etiam sibi, non ijs solum, qui aderant, displiceret. o spectaculum uni Crasso iucundum, ceteris non item. nam, quia deciderat ex astris, lapsus potius, quam progressus, uidebatur. &, ut Apelles, si Venerem, aut si Protogenes Ialysum illum suum cœno oblitum uideret, magnum, credo, acciperet dolorem: sic ego hunc, omnibus a me pictum, et politum artis coloribus, subito deformatum non sine magno dolore uidi.

quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum esse debere. tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla posset iniuria. itaque Archilochia in illum edicta Bibuli populo ita sunt iucunda, ut eum locum, ubi proponuntur, præmul titudine eorum, qui legunt, transire nequeamus; ipsi ita acerba, ut tabescat dolore; mihi mehercule molesta, quod & eum, quem semper dilexi, nimis excruciant; & timeo, tam uehemens uir, tamq. acer in ferro, & tam insuetus contumeliæ, ne omni animi impetu dolori, & iracundiæ pareat. Bibuli qui sit exitus futurus, nescio. ut nunc res se habet, admirabili gloria est. qui cum comitia in mensem Oct. distulisset; quod solet ea res populi uoluntatem offendere, putarat Cæsar oratione sua posse impelli concionem, ut iret ad Bibulum. multa cum seditiosissime diceret, uocem exprimere non potuit. quid quæris? sentiunt, se nullam ullius partis uoluntatem tenere: eo magis uis nobis est timenda. Clodius inimicus est nobis. Pompeius confirmat, eum nil esse facturum contra me. mihi periculosum est credere. ad resistendum me paro. studia spero me summa habiturum omnium ordinum. te cum ego desidero, tum uero res ad tempus illud uocat. plurimum consilij, animi, præsidij denique mihi, si te ad tempus uidero, accesserit. Varro satis mihi facit. Pompeius loquitur diuinitus. spero nos aut cum summa gloria, aut certe sine molestia esse discessuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes,

blectes, quid cum Sicyonijs egeris, ut sciam, cura. Vale,

CICERO S. D. ATTICO. 22

QVAM uellem Romæ mansisses. quod egisses profecto, si hæc fore putassemus. nam Pulchellum nostrum facillime teneremus; aut certe, quid esset facturus, scire possemus. nunc se res sic habet. uolitat, furit, nil habet certi, multis denunciat; quod fors obtulerit, id acturus uidetur. cum uidet, quo sit in odio status hic rerum; in eos, qui hæc egerunt, impetum facturus uidetur. cum autem rursus opes, & uim exercitus recordatur, conuertit se in nos. nobis autem ipsis tum uim, tum iudicium minatur. cum hoc Pompeius egit, &, ut ad me ipse referebat, (alium enim habeo neminem testem) uehementer egit, cum diceret, in summa se perfidiæ, & sceleris infamia fore, si mihi periculum crearetur ab eo, quem ipse armasset, quem plebeium fieri passus esset: sed fidem recepisse sibi & ipsum, & Appium de me: hanc si ille non seruaret, ita laturum, ut omnes intelligerent, nihil sibi antiquius amicitia nostra fuisse. hæc, & in eam sententiam cum multa dixisset, aiebat illum primo sane diu multa contra, ad extremum autem manus dedisse, & affirmasse nil se contra eius uoluntatem esse facturum. sed postea tamen ille non destitit de nobis asperrime loqui. quod si non faceret, tamen ei nihil crederemus, atque omnia, sicut facimus, pararemus. nunc ita nos gerimus, ut in dies singulos & studia

in nos

in nos hominum, & opes nostræ augeantur. remp. nulla ex parte attingimus. in caussis, atque in illa opera nostra forensi, summa industria uersamur. quod egregie non modo ijs, qui utuntur opera, sed etiam in uulgus gratum esse sentimus. domus celebratur: occurritur: renouatur memoria consulatus: studia significantur: in eam spem adducimur, ut nobis ea contentio, quæ impendet, interdum non fugienda uideatur. nunc mihi & consilijs opus est tuis, & amore, & fide. quare aduola. expedita mihi erunt omnia, si te habebo. multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te urgente erunt firmiora; multa ab ipso Publio dici, multa cognosci; quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam: sed absurdum est singula explicare, cum ego te requiram ad omnia. unum illud tibi persuadeas uelim, omnia mihi fore explicata, si te uidero: sed totum est in eo, si ante, quam ille ineat magistratum. puto, Pompeium Crasso urgente, si tu aderis, qui per βοώπιδα ex ipso intelligere possis, qua fide ab illis agatur, nos aut sine molestia, aut certe sine errore futuros. precibus nostris, & cohortatione non indiges. quid mea uoluntas, quid tempus, quid rei magnitudo postulet, intelligis. De rep. nihil habeo ad te scribere, nisi summum odium omnium hominum in eos, qui tenent omnia: mutationis tamē spes nulla. sed, quod facile sentias, tædet ipsum Pompeium, uehementerq. pœnitet. non prouideo satis, quem exitum futurum putem. sed certo uidentur hæc

hæc aliquo eruptura. Libros Alexandri, negligētis hominis, & non boni poetæ, sed tamen non inutilis, tibi remisi. Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam; & hominem grauem, & prudentem, et dignum tua commendatione cognoui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

NVMQVAM ante arbitror te epistolam meam legisse, nisi mea manu scriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione distinear. nam, cum uacui temporis nil haberem, et cum, recreandæ oculæ, caussa necesse esset mihi ambulare, hæc dictaui ambulans. Primum igitur illud te scire uolo, Sampsiceramum, nostrum amicum, uehementer sui status pœnitere, restituiq. in eum locum cupere, ex quo decidit, doloremq. suum impertire nobis, & medicinam interdum aperte quærere; quam ego possum inuenire nullam: deinde omnes illius partis auctores, ac socios, nullo aduersario, consenescere; consensionem uniuersorum nec uoluntate, nec sermone maiorem umquam fuisse. Nos autem (nam, id te scire cupere, certo scio) publicis consilijs nullis interfuimus, totosq. nos ad forensem operam, laboremq. contulimus. ex quo, quod facile intelligi possit, in multa commemoratione earum rerum, quas gessimus, desiderioq. uersamur. sed βοώπιδος nostler consanguineus non mediocres terrores iacit, atque denunciat, & Sampsiceramo negat, ceteris præsefert, & ostentat. quamobrem, si me amas tantum,

tum, quantum profecto amas; si dormis, expergiscere; si stas, ingredere; si ingrederis, curre; si curris, aduola. credibile non est, quantum ego in consilijs, & prudentia tua, quodq. maximum est, quantum in amore, & fide ponam. magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: coniunctio uero nostrorum animorum breuitate contenta est. permagni nostra interest, te, si comitijs non potueris, at, declarato illo, esse Romæ. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVAS Numestio litteras dedi, sic te ijs euocabam, ut nihil acrius, neque incitatius fieri posset. ad illam celeritatem adde etiam, si quid potes. ac ne sis perturbatus. noui enim te; & non ignoro, quam sit amor omnis solicitus, atque anxius. sed res est, ut spero, non tam exitu molestia, quam aditu. Vettius, ille, ille noster index, Cæsari, ut perspicimus, pollicitus est, sese, curaturum, ut in aliquam suspicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque insinuatus in familiaritatem adolescentis, & cum eo, ut res indicat, sæpe congressus, rem in eum locum deduxit, ut diceret sibi certum esse cum suis seruis in Pompeium impetū facere, eumq. occidere. hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompeium. res delata ad senatum est. introductus Vettius, primo negabat, se umquam cum Curione restitisse; neque id sane diu: nam statim fidem publicam postulauit. reclamatum est. tum exposuit, manum fuisse iuuentutis duce Curione, in qua Paullus initio

tio fuisset, & Cn. Cæpio hic Brutus, & Lentulus, flaminis filius, conscio patre: postea C. Septimium, scribam Bibuli, pugionem sibi a Bibulo attulisse. quod totum irrisum est: Vettio pugionem defuisse, nisi ei consul dedisset. eoq. magis id ejectum est, 13. quod ad III. id. Mai. Bibulus Pompeium fecerat certiorem, ut caueret insidias: in quo ei Pompeius gratias egerat. introductus Curio filius, dixit ad ea, quæ Vettius dixerat: maximeq. in eo tum quidem Vettius est reprehensus, quod dixerat adolescentum consilium, ut in foro cum gladiatoribus Gabinij Pompeium adorirentur; in eo principem Paullum fuisse; quem constabat eo tempore in Macedonia fuisse. fit S. C. ut Vettius, quod confessus esset se cum telo fuisse, in uincula conijceretur: qui eum emisisset, contra remp. esse facturum. res erat in ea opinione, ut putarent id esse actum, ut Vettius in foro cum pugione, & item serui eius comprehenderentur cum telis, deinde ille se diceret indicaturum. idq. ita actum esset, nisi Curiones rem ante ad Pompeium detulissent. tum S.C. in concione recitatum est. postero autem die Cæsar, is, qui olim, prætor cum esset, Q. Catulum ex inferiore loco iusserat dicere, Vettium in Rostra produxit, eumq. in eo loco constituit, quo Bibulo consuli aspirare non liceret. hic ille omnia, quæ uoluit, de re dixit; ut qui illuc factus, institutusq. uenisset. primum Cæpionem de oratione sua sustulit, quem in senatu acerrime nominarat: ut appareret, noctem, & nocturnam

Eturnam deprecationem interceſſiſſe. deinde, quos in ſenatu ne tenuiſſima quidem ſuſpicione attigerat, eos nominauit, Lucullum, a quo ſolitum eſſe ad ſe mitti C. Fannium illum, qui in P. Clodium ſubſcripſerat; L. Domitium, cuius domum conſtitutã fuiſſe, unde eruptio fieret. me non nominauit: ſed dixit, conſularem diſertum, uicinum conſulis, ſibi dixiſſe, Ahalam Seruilium aliquem, aut Brutum opus eſſe reperiri. addidit ad extremum, cum, iam dimiſſa concione, reuocatus a Vatinio fuiſſet, ſe audiſſe a Curione, his de rebus conſcium eſſe Piſonem generum meum, & M. Laterenſem. nunc reus erat apud Craſſum Diuitem deui, &, cum eſſet damnatus, erat iudicium poſtulaturus: quod ſi impetraſſet, iudicia fore uidebantur. ea nos, utpote qui nihil contemnere ſolemus, non pertimeſcebamus. hominum quidem ſumma erga nos ſtudia ſignificabantur: ſed prorſus uitæ tædet: ita ſunt omnia omnium miſeriarum pleniſſima. modo cædem timueramus, quam oratio fortiſſimi ſenis Q. Conſidij diſcuſſerat: ea, quam quotidie timere potueramus, ſubito exorta eſt. quid quæris? nil me infortunatius, & Catulo, cum ſplendore uitæ, tum hoc tempore. nos tamen in his etiam miſeriis erecto animo, & minime perturbato ſumus, honeſtiſſimeq. dignitatem noſtram, et magna cura tuemur. Pompeius de Clodio iubet nos eſſe ſine cura, et ſummam in nos beneuolentiam omni ratione ſignificat. Te habere conſiliorum auctorem, ſolicitudinum ſocium

cium, omni in cogitatione coniunctum cupio. quare, ut Numeſtio mandaui, tecum ut ageret, item, atque eo, ſi poteſt, acrius te rogo, ut plane ad nos aduoles. reſpiraro, ſi te uidero. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

CVM aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, uolam illum ſcire ex te, me id feciſſe; ut nuper me ſcis ſcripſiſſe, ad te de Varronis erga me officio; te ad me reſcripſiſſe, eam rem ſummæ tibi uoluptati eſſe. ſed mallem, ad illum ſcripſiſſes, mihi illum ſatisfacere: mirabiliter enim moratus eſt, ſicut noſti, ἐλιτὰ, καὶ οὐδὲν. nos tenemus præceptum illud, τὰς τῶν κρατούντων. at hercule alter, tuus familiaris, Hortẽſius quam plena manu, quam ingenue, quam ornate noſtras laudes in aſtra ſuſtulit, cum de Flacci prætura, et de illo tempore Allobrogum diceret ſic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copioſius potuiſſe dici. ei te hoc ſcribere a me tibi eſſe miſſum, ſane uolo. ſed quid tu ſcribas? quem iam ego uenire, atque adeſſe arbitror. ita enim egi tecum ſuperioribus litteris. ualde te exſpecto, ualde deſidero, neque ego magis, quam ipſa res, et tempus poſcit. His de negotijs quid ſcribam ad te, niſi idem, quod ſæpe? rep. nil deſperatius: ijs, quorum opera, nil maiore odio. Nos, ut opinio, et ſpes, et coniectura noſtra fert, firmiſſima beneuolentia hominũ muniti ſumus. quare aduola. aut expedies nos omni moleſtia, aut eris particeps. Ideo ſum breuior, quod, ut ſpero, coram breui conferre, quæ uolumus, licebit.

M. TVLLII

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER III.

CICERO S. D. ATTICO. 4

CVM antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum: tum uero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter, quod constitui, nil mihi optatius cadere posse, quam ut tu me quamprimum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, siue per Epirum iter esset faciundum, tuo, tuorumq. præsidio uteremur; siue aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. quamobrem te oro, des operam, ut me statim consequare. facilius potes, quoniam de prouincia Macedonia perlata lex est. Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ITINERIS nostri caussa fuit, quod non habebam locum, ubi pro meo iure diutius esse possem, quam in fundo Sicæ, præsertim non dum rogatione correcta. et simul intelligebam, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Autronium. nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos ueneris, consilium totius rei capiemus. iter esse molestum scio; sed tota calamitas omnes molestias habet. Plura scribere non possum. ita sum animo perculso, & abiecto. Cura ut ualeas. D. VI. id. Apr. Naryci Locridis.

CICERO S. D. ATTICO. 3

VTINAM illum diem uideam, cum tibi agam gratias, quod me uiuere coegisti. adhuc quidem ualde me pœnitet. sed te oro, ut ad me Vibonem statim uenias, quo ego multis de caussis conuerti iter meum. sed, eo si ueneris, de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero. si id non feceris, mirabor: sed confido te esse facturum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

MISERIAE nostræ potius uelim, quam inconstantiæ, tribuas, quod a Vibone, quo te arcessebamus, subito discessimus. allata est enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod confectum esse audieramus, erat huiusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret esse. illo cum peruenire non liceret, statim iter Brundisium uersus contuli ante diem rogationis: ne & Sica, apud quem eram, periret; & quod Melitæ esse non licebat. nunc tu propera, ut nos consequare; si modo recipiemur. adhuc inuitamur benigne: sed, quod superest, timemus. me, mi Pomponi, ualde pœnitet uiuere. qua in re apud me tu plurimum ualuisti. Sed hæc coram. fac modo, ut uenias. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

TERENTIA tibi et sæpe, et maximas gratias agit. ideſt mihi gratiſſimum. ego uiuo miſerrimus, & maximo dolore conficior. ad te quid ſcribam, ne ſcio. ſi enim es Romæ, iam me aſſequi non potes: ſin es in uia; cum eris me aſſecutus, coram agemus, quæ erunt agenda: tantum te oro, ut, quoniam me ipſum ſemper amaſti, eodem amore ſis. ego enim idem ſum: inimici mei mea mihi, non me ipſum, ademerunt. Cura ut ualeas. VIII. id. Apr. Thurij.

CICERO S. D. ATTICO. 6

NON fuerat mihi dubium, quin te Tarenti, aut Brundiſij uiſurus eſſem: idq. ad multa pertinuit, in eis, ut & in Epiro conſiſteremus, & de reliquis rebus tuo conſilio uteremur. quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero noſtrorum malorum. nobis iter eſt in Aſiam, maxime Cyzicum. tibi meos commendo. me uix, miſereq. ſuſtento. Vale. D. [illegible]. kal. Mai. Tarenti.

CICERO S. D. ATTICO.

BRVNDISIVM ueni ad kal. Mai. eo die pueri tui mihi a te litteras reddiderunt: & alij pueri poſt diem tertium eius diei litteras alias attulerũt. Quod me rogas, & hortaris, ut apud te in Epiro ſim: uoluntas tua mihi ualde grata eſt, & minime noua: & conſilium mihi quidem optatum, ſi liceret ibi

ibi omne tempus conſumere. odi enim celebritatem; fugio homines; lucem aſpicere uix poſſum. eſſet mihi iſta ſolitudo, præſertim tam familiari in loco, non amara: ſed itineris cauſſa, ut diuertar, primum eſt deuium, deinde ab Autronio, & ceteris quatridui: deinde ſine te. nam caſtellum munitum habitanti mihi prodeſſet, tranſeunti non eſt neceſſarium. quod ſi auderem, Athenas peterem. ſane ita cadebat, ut uellem. nunc & noſtri hoſtes ibi ſunt; & te non habemus; & ueremur, ne interpretentur, illud quoque opidum ab Italia non ſatis abeſſe: nec ſcribis, quam ad diem te exſpectemus. Quod me ad uitam uocas: unum efficis, ut a me manus abſtineam: alterum non potes, ut me non noſtri conſilij utique pœniteat. quid enim eſt, quod me retineat? præſertim ſi ſpes ea non eſt, quæ nos proficiſcentes proſequebatur. non faciam, ut enumerem miſerias omnes, in quas incidi per ſummam iniuriam, & ſcelus non tam inimicorum meorum, quam inuidorum; ne & meum mœrorem exagitem, & te in eundem luctum uocem. hoc confirmo, neminem umquam tanta calamitate eſſe affectum, nemini mortem magis optandam fuiſſe. cuius oppetendæ tempus honeſtiſſimum prætermiſſum eſt. reliqua tempora non ſunt tam ad medicinam, quam ad finem doloris. De rep. uideo te colligere omnia, quæ putes aliquam ſpem mihi poſſe afferre mutandarum rerum: quæ quamquam exigua ſunt; tamen, quoniam placet, exſpectemus.

Tu nihilo minus, si properaris, nos consequere. nam aut accedemus in Epirum; aut per Candauiam tarde ibimus. Dubitationē autem de Epiro non inconstantia nostra afferebat, sed quod de fratre, ubi eum uisuri essemus, nesciebamus. quem quidem ego nec quo modo uisurus, nec ubi dimissurus sim, scio. idest maximum, & miserrimum mearum omnium miseriarum. Ego & sæpius ad te, & plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademisset. Videre te cupio. Cura ut ualeas. Pridie kal. Maij, Brundisij, proficiscens.

CICERO S. D. ATTICO. 8

SCRIPSERAM *ad te, quas ob caussas in Epirum non essemus profecti: quod & Achaia prope esset, plena audacissimorum inimicorum; & exitus difficiles haberet, cum inde proficiscēremur. accessit, cum Dyrrhachij essemus, ut duo nuncij afferrentur; unus, classe fratrem Epheso Athenas, alter, pedibus per Macedoniam uenire. itaque illi obuiam misimus Athenas, ut inde Thessalonicam ueniret: ipsi processimus, & Thessalonicam ad x. kal. Iun. uenimus: neque de illius itinere quidquam certi habebamus, nisi eum ab Epheso ante aliquanto profectum. nunc, istic quid agatur, magnopere timeo. quamquam tu altera epistola scribis, idibus Mai. audire, fore, ut acrius postularet; altera, iam esse mitiora. sed hæc pridie data, quam illa: quo*

conturbor magis. itaque, cum meus me mœror quotidianus lacerat, & conficit: tum uero hæc addita cura uix mihi uitam reliquam facit. sed & nauigatio perdifficilis fuit: & ille incertus, ubi ego essem, fortasse alium cursum petiuit. nam Paeto libertus eum non uidit. uento reiectus ab illo in Macedoniam, Pellæ mihi præsto fuit. reliqua quam mihi timenda sint, uideo. nec, quid scribam, habeo: & omnia timeo. nec tam miserum est quidquam, quod non in nostram fortunam cadere uideatur. equidem adhuc miser in maximis meis ærumnis, & luctibus, hoc metu adiecto, maneo Thessalonicæ suspensus, nec audeo quidquam. Nunc ad ea, quæ scripsisti. Tryphonem Cæcilium non uidi. Sermonem tuum, & Pompeij cognoui ex tuis litteris. Motum in rep. non tantum ego uideo, quantum tu aut uides, aut ad me consolandum affers. Tigrane enim neglecto, sublata sunt omnia. Varroni me iubes agere gratias: faciam: item Hypsæo. Quod suades, ne longius discedamus, dum acta mensis Maij ad nos perferantur: puto me ita esse facturum; sed, ubi, nondum statui: atque ita perturbato sum animo de Quincto, ut nihil queam statuere: sed tamen statim te faciam certiorem. Ex epistolarum mearum inconstantia puto te mentis meæ motum uidere. qui, etsi incredibili, & singulari calamitate afflictus sum, tamen non tam est ex miseria, quam ex culpæ nostræ recordatione, commotus. cuius enim scelere impulsi, ac proditi simus, iam profecto uides:

des: atque utinam iam ante uidisses, neque totum animum tuum mœrori mecum simul dedisses. quare, cum me afflictum, & confectum luctu audies, existimato me stultitiæ meæ pœnam ferre grauius, quam euenti; quod ei crediderim, quem esse nefarium non putaram. Me & meorum malorum memoria, & metus de fratre in scribendo impedit. tu ista omnia uide, & guberna. Terentia tibi maximas gratias agit. Litterarum exemplum, quas ad Pompeium scripsi, misi tibi. Vale. D. IIII. Kal. Iunias, Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 9

QVINCTVS frater cum ex Asia discessisset ante Kal. Mai. & Athenas uenisset idibus, ualde fuit ei properandum, ne quid absens acciperet calamitatis; si quis forte fuisset, qui contentus nostris malis non esset. itaque malui eum properare Romam, quam ad me uenire. & simul (dicam enim, quod uerum est; ex quo magnitudinem miseriarum mearum perspicere possis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantissimum mei, mollissimo animo, tanto in mœrore aspicerem; aut meas miserias, luctu afflictas, & perditam fortunam illi offerrem; aut ab illo aspici paterer. atque etiam illud timebam, quod profecto accidisset, ne a me digredi non posset. uersabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut lictores dimitteret, aut ui euelleretur ex complexu meo. huius acerbitatis euentum altera

altera acerbitate non uidendi fratris uitaui. in hunc me casum uos, uiuendi auctores, impulistis. itaque mei peccati luo pœnas. quamquam tuæ me litteræ sustentant: ex quibus, quantum tu ipse speres, facile perspicio. quæ quidem tamen aliquid habebant solatij ante, quam eo uenisti, A POMPEIO. NVNC HORTENSIVM ALLICE, ET EIVSMODI VIROS. obsecro mi Pomponi, non dum perspicis, quorum opera, quorum insidijs, quorum scelere perierimus? sed tecum hæc coram agemus. tantum dico, quod scire te puto: nos non inimici, sed inuidi perdiderunt. nunc si ita sunt, quæ speras; sustinebimus nos, & spe, qua iubes, nitemur. sin, ut mihi uidentur, infirma sunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi sæpe gratias agit. Mihi etiam unum de malis in metu est, fratris miseri negotium. quod, si sciam, cuiusmodi sit; sciam, quid agendum mihi sit. Me etiam nunc istorum beneficiorum, & litterarum exspectatio, ut tibi placet, Thessalonicæ tenet. si quid erit noui allatum; sciam, de reliquo quid agendum sit. Tu, si, ut scribis, Kal. Iun. Roma profectus es, propediem nos uidebis. Litteras, quas ad Pompeium scripsi, tibi misi. Vale. Idibus Iun. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 10

ACTA quæ essent usque ad VIII. Kal. Iun. cognoui ex tuis litteris: reliqua exspectabam, ut tibi

placebat, Thessalonicæ: quibus allatis, facilius statuere potero, ubi sim. nam, si erit causſa, si quid agetur, si ſpem uidero; aut ibidem operiar, aut me ad te conferam: ſin, ut tu ſcribis, iſta euanuerint; aliud aliquid uidebimus. omnino adhuc nihil mihi ſignificatis, niſi diſcordiam iſtorum; quæ tamen inter eos de omnibus potius rebus eſt, quam de me. itaque, quid ea mihi proſit, neſcio. ſed tamen, quoad me uos ſperare uultis, uobis obtemperabo. Nam quod me tam ſæpe, et tam uehementer obiurgas, & animo infirmo eſſe dicis: quæſo, ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? ecquis umquam ex tam amplo ſtatu, in tam bona cauſſa, tantis facultatibus, ingenij, conſilij, gratiæ, tantis præſidijs bonorum omnium concidit? poſſum obliuiſci, qui fuerim; non ſentire, qui ſim? quo caream honore? qua gloria? quibus liberis? quibus fortunis? quo fratre? quem ego (ut nouum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipſum, ſemperq. feciſſem, uitaui, ne uiderem: ne aut illius luctum, ſqualoremq. aſpicerem; aut me, quem ille florentiſſimum reliquerat, perditum illi, afflictumq. offerrem. Mitto cetera intolerabilia: etenim fletu impedior. hic utrum tandem ſum accuſandus, quod doleo, an, quod commiſi, ut hæc aut non retinerem, (quod facile fuiſſet, niſi intra parietes meos de mea pernicie conſilia inirentur) aut certe uiuus amitterem? Hæc eo ſcripſi, ut potius releuares me, quod facis, quam aut caſtigatione,

ne, aut obiurgatione dignum putares: eoq. ad te minus multa ſcribo; quod et mærore impedior; et, quid exſpectem iſtinc, magis habeo, quam quid ipſe ſcribam. quæ ſi erunt allata; faciam te noſtri conſilij certiorem. Tu, ut adhuc feciſti, quamplurimis de rebus ad me uelim ſcribas; ut prorſus ne quid ignorem. Vale. XIIII. kal. Quinct. Theſſalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. II

Me & tuæ litteræ, et quidam boni nuncij, non optimis tamen auctoribus, et exſpectatio ueſtrarum litterarum, et quod tibi ita placuerat, adhuc Theſſalonicæ tenebant. ſi accepero litteras, quas exſpecto; ſi ſpes erit ea, quæ rumoribus afferebatur; ad te me conferam; ſi non erit, faciam te certiorem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera, conſilio, gratia iuua: conſolari iam deſine: obiurgare uero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem, et dolorem deſidero; quem ita affectum mea ærumna eſſe arbitror, ut te ipſum conſolari nemo poſſit. Quinctum fratrem optimum, humaniſſimumq. ſuſtenta. Ad me, obſecro te, ut omnia certa perſcribas. Vale. D. IIII. kal. Quinct.

CICERO S. D. ATTICO. 12

Tv quidem ſedulo argumentaris, quid ſit ſperandum, et maxime per ſenatum: idemq. caput rogationis proponi ſcribis, quare in ſenatu dici nihil liceat: itaque ſiletur. Hic tu me accuſas, quod me affli-

afflictem; cum ita sim afflictus, ut nemo umquam: quod tute intelligis: Spem ostendis secundum comitia. quæ ista est, eodem tribuno pl. et inimico consule designato? Percussisti autem me etiam de oratione prolata. cui uulneri, ut scribis, medere, si quid potes. scripsi equidem olim ei iratus, quod ille prior scripserat; sed ita compressi eram, ut numquam emanaturam putarem. quo modo exciderit, nescio. sed quia numquam accidit, ut cum eo uerbo uno concertarem; et quia scripta mihi uidetur negligentius, quam ceteræ: puto posse probari, non esse meam. id, si putas me posse sanari, cures uelim: sin plane perij, minus laboro. Ego etiam nunc eodem in loco iaceo, sine sermone ullo, sine cogitatione ulla. Licet tibi, ut scribis, significarem, ut ad me uenires Sidona: tamen intelligo te istic prodesse, hic ne uerbo quidem leuare me posse. Nō queo plura scribere: nec est, quod scribam: uestra magis exspecto. Vale. XVI. kal. Sext. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 13

QVOD ad te scripseram, me in Epiro futurum: postea quam extenuari spem nostram, & euanescere uidi, mutaui consilium; nec me Thessalonica commoui, ubi esse constitueram, quoad aliquid ad me de eo scriberes, quod proximis litteris scripseras, fore, uti secundum comitia aliquid de nobis in senatu ageretur; id tibi Pompeium dixisse. quæ de re, quoniam comitia habita sunt, tuq. nil ad

ad me scribis; perinde habebo, ac si scripsisses nihil esse; meq. temporis non longinqui spe ductum esse, molestè feram. Quem autem motum te uidere scripseras, qui nobis utilis fore uideretur, eum nūciant, qui ueniunt, nullum fore. In tribunis pl. designatis reliqua spes est: quam si exspectaro; non erit, quod putes me caussæ meæ, ac uoluntati meorum defuisse. Quod me sæpe accusas, cur hunc meum casum tam grauiter feram: debes ignoscere: cum ita me afflictum uideas, ut neminem umquam nec uideris, nec audieris. nam quod scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici: mihi uero mens integra est, atque utinam tam in periculo fuisset, cum ego ijs, quibus meam salutem carissimam esse arbitrabar, inimicissimis, crudelissimisq. usus sum: qui, ut me paullum inclinari timore uiderunt, sic impulerunt, ut omnia suo scelere, & perfidiæ abuterentur ad exitium meum. nunc, quoniam est Cyzicum nobis eundum; quo rarius ad me litteræ perferentur, hoc uelim diligentius omnia, quæ putaris me scire opus esse, perscribas. Quintum fratrem meum fac diligas: quem ego miser si incolumem relinquo, non me totum perijsse arbitrabor. Vale. nonis Sext.

CICERO S. D. ATTICO. 14

EX tuis litteris plenus sum exspectatione de Pompeio, quidnam de nobis uelit, aut ostendat. comitia enim credo esse habita: quibus absolutis, scribis illi placuisse agi de nobis. si tibi stultus esse ui-

uideor, qui sperem; facio tuo iussu; & scio te meijs epistolis potius, & meas spes solitum esse remorari. nunc uelim, mihi plane perscribas, quid uideas. scio nos nostris multis peccatis in hanc ærumnam incidisse. ea si qui casus ex parte correxerint; minus moleste feremus nos uixisse, & adhuc uiuere. Ego, propter uiæ celebritatem, & quotidianam exspectationem rerum nouarum, non commoui me adhuc Thessalonica: sed iam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet) uerum ab ipso loco, minime apposito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut scripseram, non iui, quod subiti mihi uniuersi nuncij uenerant, & litteræ, quare nihil esset necesse quamproxime Italiam esse. hinc, si aliquid a comitijs audierimus, nos in Asiam conuertemus: neque adhuc stabat, quo potissimum: sed scies. Vale. XII. Kal. Sext. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 15

ACCEPI idibus Sext. quattuor epistolas a te missas; unam, qua me obiurgas, & rogas, ut sim firmior; alteram, qua Crassi libertum ais tibi de mea solicitudine, macieq. narrasse; tertiam, qua demonstras acta in senatu; quartam de eo, quod a Varrone scribis tibi esse confirmatum de uoluntate Pompeij. Ad primam tibi hoc scribo; me ita dolere, ut non modo a mente non deferar, sed id ipsum doleam, me, tam firma mente ubi utar, & quibuscum, non habere. nam si tu me uno non sine mærore

re cares; quid me censes, qui & te, & omnibus? & si tu incolumis me requiris; quo modo a me ipsam incolumitatem desiderari putas? nolo commemorare, quibus rebus sim spoliatus, non solum quia non ignoras, sed etiam ne scindam ipse dolorem meum. hoc confirmo, neque tantis bonis esse priuatum quemquam, neque in tantas miserias incidisse. dies autem non modo non leuat luctum hunc, sed etiam auget. nam ceteri dolores mitigantur uetustate; hic non potest non et sensu præsentis miseriæ, et recordatione præteritæ uitæ quotidie augeri. desidero enim non mea solum, neque meos, sed me ipsum. quid enim sum? sed non faciam, ut aut tuũ animum angam querelis, aut meis uulneribus sæpius manus afferam. Nam quod purgas eos, quos ego mihi scripsi inuidisse, & in eis Catonem: ego uero tantum illum puto ab isto scelere abfuisse, ut maxime doleam, plus apud me simulationem aliorum, quam istius fidem, ualuisse. ceteri, quos purgas, debent mihi purgati esse, tibi si sunt. Sed hæc sero agimus. 2 Crassi libertum nihil puto sincere locutum. 3 In senatu rem probe scribis actam. sed quid Curio? an illam orationem non legit? quæ unde sit prolata, nescio. sed Axius, eiusdem diei scribens ad me acta, non ita laudat Curionem. at potest ille aliquid prætermittere: tu, nisi quod erat, profecto non scripsisti. 4 Varronis sermo facit exspectationem Cæsaris. atque utinam ipse Varro incumbat in causam. quod profecto cum sua sponte, tum te instante faciet. ego, si me

si me aliquando uestri, & patriæ compotem fortuna fecerit, certe efficiam, ut maxime lætere unus ex omnibus amicis; meaq. officia, & studia, quæ parum antea luxerunt, (fatendum est enim) sic exequar, ut me æque tibi, ac fratri, & liberis nostris, restitutum putes. si quid in te peccaui, ac potius quoniam peccaui, ignosce. in me enim ipsum peccaui uehementius. neque hæc eo scribo, quo te non meo casu maximo dolore esse affectum sciam: sed profecto, si, quantum me amas, & amasti, tantum amare deberes, ac debuisses; núquam esses passus me, quo tu abundas, egere consilio; nec esses passus mihi persuaderi, utile nobis esse, legem de collegijs perferri. sed tu tantum lacrymas præbuisti dolori meo, quod erat amoris, tamquam ipse ego: quod meritis meis perfectum esse potuit, ut dies, & noctes, quod mihi faciendum esset, cogitares, id absente meo, non tuo scelere prætermissum est. quod si non modo tu, sed quisquam fuisset, qui me Pompeij minus liberali responso perterritum a turpissimo consilio reuocaret, quod unus tu facere maxime potuisti: aut occubuissem honeste, aut uictores hodie uiueremus. Hic mihi ignoscas: me enim ipsum multo magis accuso; deinde te, quasi me alterum: & simul meæ culpæ socium quæro. si restituor, etiam minus uidebimur deliquisse; absteq. certe, quoniam nullo nostro, tuo ipsius beneficio diligemur. Quod te cum Culeone scribis de priuilegio locutum; est aliquid; sed multo est melius, abrogari. si enim nemo im-

impediet, sic est firmius: sin erit, qui ferri non sinat; idem S. C. intercedet. nec quidquam aliud opus est, quam abrogari. nam prior lex nos nihil lædebat. quam si, ut est promulgata, laudare uoluissemus, aut, ut erat negligenda, negligere; nocere omnino nobis nō potuisset. hic mihi primum non modo consilium defuit, sed etiam obfuit. cæci, cæci, inquam, fuimus in uestitu mutando, in populo rogando. quod, nisi nominatim mecum agi cœptum esset, fieri pernicioſum fuit. sed pergo præterita. uerumtamen ob hanc causſam, ut, si quid ageretur, legem illam, in qua popularia multa sunt, ne tangatis. uerum est stultum, me præcipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid. multa occultant tuæ litteræ; credo, ne uehementius desperatione perturber. quid enim uides agi posse, aut quo modo? per senatū ne? ast tute scripsisti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiæ postea fixisse, ne referri, ne ue dici liceret. quo modo igitur Domitius se dixit relaturum? quo modo autem ijs, quos tu scribis, & de re dicentibus, &, ut referretur, postulantibus, Clodius tacuit? ac, si per populum, poterit ne, nisi de omnium tribunorum pl. sententia? quid de bonis? quid de domo? poterit ne restitui? aut, si non poterit, egomet quo modo potero? hæc nisi uides expediri, quam in spem me uocas? sin autem spei nihil est, quæ est mihi uita? itaque exspecto Thessalonicæ acta kal. Sext. ex quibus statuam, in tuos ne agros confugiam, ut neque uideam homines,

nes, quos nolim; & te, ut scribis, uideam; & pro pius sim, si quid agatur. idq. intellexi cum tibi, cum Quincto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc Pomponi, quoniam nil impertisti tuæ prudentiæ ad salutem meam, quod aut in me ipso satis esse consilij decreueras, aut te nil mihi plus debere, quam ut præsto esses; quandoquidem ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea præsidia neglexi, totam Italiam, in me erectam ad me defendendum, destitui, & reliqui; me meis tradidi inimicis, inspectante, & tacente te; qui si non plus ingenio ualebas, quam ego, certe timebas minus: si potes, erige afflictos, & in eo nos iuua. sin omnia sunt obstructa; id ipsum fac ut sciamus, & nos aliquando aut obiurgare, aut communiter consolari desine. Ego si tuam fidem accusarem; non me potissimum tuis tectis crederem. meam amentiam accuso, quod a te tantum amari, quantum ego uellem, putaui: quod si fuisset, fidem eandem, curam maiorem adhibuisses; me certe ad exitium præcipitantem retinuisses; istos labores, quos nunc in naufragijs nostris suscipis, non subisses. quare fac, ut omnia ad me perspecta, & explorata perscribas; meque, ut facis, uelis esse aliquem; quoniam, qui fui, & qui esse potui, iam esse non possum; & ut his litteris nõ te, sed me ipsum a me esse accusatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus esse meo nomine litteras dari, uelim conscribas, curesq. dandas. Vale. D. XIV. Kal. Sept.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 16

TOTVM iter mihi incertum facit exspectatio litterarum tuarum kal. Sext. datarum, non aliud aliquid. si spes erit, Epirum, sin minus, Cyzicum, aut aliud quid sequemur. tuæ quidem litteræ, quo sæpius a me leguntur, hoc spem faciunt mihi minorem, quam cum lectæ sunt. tum id, quod attulerunt ad spem, infirmant: ut facile appareat, te & consolationi seruire, & ueritati. idq. te rogo plane, ut ad me, quæ scis, ut erunt, quæ putabis, ita scribas. Vale. D. XII. kal. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 17

DE Quincto fratre nuncij nobis tristes, nec uarij uenerant ex ante diem non. Iun. usque ad prid. kal. Sept. eo autem die Liuineius, L. Reguli libertus, ad me a Regulo missus uenit. is omnino mentionem nullam factam esse nunciauit, sed fuisse tamen sermonem de C. Clodij filio: isq. mihi tum a fratre litteras attulit. sed postridie Sextij pueri uenerunt, qui a te litteras attulerunt, non tam exploratas a timore, quam sermo Liuineij fuerat. sane sum in meo infinito mœrore solicitus, & eo magis, quod Appij quæstio est. Cetera, quæ ad me eisdem litteris scribis de nostra spe, intelligo esse languidiora, quam alij ostendunt. ego autem, quoniam non longe ab eo tempore absumus, in quo res dijudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nũc circum hæc loca cõ-

 morabor.

morabor. Scribit ad me frater, omnia sua per te unum sustineri. quid te aut horter, quod facis; aut agam gratias, quod non exspectas? tantum uelim, fortuna det nobis potestatem, ut incolumes amore nostro perfruamur. Tuas litteras semper maxime exspecto. in quibus, caue, ne aut diligentia tua mihi molesta, aut ueritas acerba sit. Vale.

D. prid. non. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 18

EXSPECTATIONEM nobis non paruam attuleras, cum scripseras, Varronem tibi pro amicitia confirmasse, caussam nostram Pompeium certe susceptum, &, simul a Cæsare ei litteræ, quas exspectaret, remissæ essent, auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an aduersatæ sunt Cæsaris litteræ? an est aliquid in spe? Etiam illud scripseras, eundem, secundum comitia, dixisse. fac (si uides, quantis in malis iaceam, & si putas esse humanitatis tuæ) me fac de tota caussa nostra certiorē. nam Quinctus frater, homo mirus, qui me tam ualde amat, omnia mittit spei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. tuæ autem litteræ sunt uariæ. neque enim me desperare uis, nec temere sperare. fac, obsecro te, ut omnia, quæ prospici a te possunt, sciamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

QVOD eiusmodi mihi litteræ a uobis afferebantur, ut aliquid ex ijs esset exspectandum; spe, & cupiditate Thessalonicæ detentus sum. postea quam omnis actio huius anni confecta nobis uidebatur, in Asiam ire nolui: quod & celebritas mihi odio est; &, si fieret aliquid a nouis magistratibus, abesse longe nolebam. itaque in Epirum adire statui me conferre: non quo mea interesset loci natura, qui lucem omnino fugerem: sed aut ad salutem libentissime ex tuo portu proficiscar: aut, si ea præcisa erit, nusquam facilius hanc miserrimam uitam uel sustentabo, uel, quod multo est melius, abiecero. ero cum paucis, multitudinem dimittam. Me tuæ litteræ numquam in tantam spem adduxerunt, quantam aliorum: attamen mea spes etiam tenuior semper fuit, quam tuæ litteræ. sed tamen, quoniam cœptum est, age, quoquo modo cœptum est, & quacumque de caussa, non deseram neque optimi, atque unici fratris miseras, atque luctuosas preces, nec Sextij, ceterorumq. promissa, nec spem ærumnosissimæ mulieris Terentiæ, nec miserrimæ mulieris Tulliolæ obsecrationem, et fideles litteras tuas. mihi Epirus aut iter ad salutem dabit; aut, quod scripsi supra. te oro, & obsecro Pomponi, si me omnibus amplissimis, carissimis, iucundissimisq. rebus per fidia hominum spoliatum; si me a meis consiliarijs proditum, & proiectum uides; si intelligis me coactum, ut ipse me, & meos perderem; ut me tua misericordia iuues, & Quinctum fratrem, qui potest esse saluus, sustentes; Terentiam, liberosq. meos tueare; me, si putas te istic uisurum, exspe-

ctes; si minus, inuisas, si potes; mihiq. ex agro tuo tantum assignes, quantum meo corpore occupari potest; & pueros ad me cum litteris quamprimum, & quamsæpissime mittas. Vale. XVI. kal. Oct.

CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO: 20

QVOD quidem ita esse, & auunculum tuum functum esse officio, uehementissime probo: gaudere me tum dicam, si mihi hoc uerbo licebit uti. Me miserum, quam omnia essent ex sententia, si nobis animus, si consilium, si fides eorum, quibus credidimus, non defuisset. quæ colligere nolo, ne augeam mærorem. sed tibi uenire in mentem certo scio, quæ uita esset nostra, quæ suauitas, quæ dignitas. ad quæ recuperanda per fortunas iucumbe, ut facis; diemq. natalem reditus mei, cura, ut in tuis ædibus amœnissimis agam tecum, & cum meis. Ego huic spei, & exspectationi, quæ nobis proponitur, maxime tamen uolui præstolari apud te in Epiro: sed ita ad me scribitur, ut putem esse commodius, nos eisdem in locis esse. De domo, & Curionis oratione, ut scribis, ita est. in uniuersa salute, si ea modo nobis restituetur, inerunt omnia. ex quibus nihil malo, quam domum. sed tibi nihil mando nominatim: me totum tuo amori, fideiq. commendo. Quod, te in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, ualde mihi gratum est. Quod facultates tuas

tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te præter ceteros iuuer: id quantum sit præsidii, uideo; intelligoque, te multas partes meæ salutis & suscipere, & posse sustinere, neque, ut ita facias, rogandum esse. Quod me uetas quidquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut prætermissum uideretur: geram tibi morem, & liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debebo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid uideas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas, omnesq. ad nostram salutem adhortere. Rogatio Sextij neque dignitatis satis habet, nec cautionis. nam et nominatim ferre oportet, & de bonis diligentius scribi: & id animaduertas uelim. Vale. IV. non. Oct. Thessalonicæ.

CICERO S. D. ATTICO. 21

TRIGINTA dies erant ipsi, cum has dabam litteras, per quos nullas a uobis acceperam. mihi autem erat in animo, iam, ut antea ad te scripsi, ire in Epirum, & ibi omnem casum potissimum exspectare. Te oro, ut, si quid erit, quod perspicias, quamcumque in partem, quamplanissime ad me scribas, & meo nomine, ut scribis, litteras, quibus putabis opus esse, ut des. Vale. V. kal. Nou.

CICERO S. D. ATTICO. 22

ETSI *diligenter ad me Quinctus frater, & Piso, quæ essent acta, scripserant: tamen uellem, tua te occupatio non impediſſet, quo minus, ut conſueſti, ad me, quid ageretur, & quid intelligeres, perſcriberes. Me adhuc Plancius liberalitate ſua retinet, iam aliquoties conatum ire in Epirum. ſpes homini eſt iniecta, non eadem, quæ mihi, poſſe nos una decedere. quam rem ſibi magno honori ſperat fore. ſed iam, cum aduentare milites dicentur, faciendum nobis erit, ut ab eo diſcedamus. quod cum faciemus, ad te ſtatim mittemus; ut ſcias, ubi ſimus. Lentulus ſuo in nos officio, quod & re, et promiſſis, & litteris declarat, ſpem nobis non nullam affert Pompeij uoluntatis. ſæpe enim tu ad me ſcripſiſti, eum totum eſſe in illius poteſtate. De Metello ſcripſit ad me frater, quantum ſperaret, profectum eſſe per te. Mi Pomponi pugna, ut tecum, & cum meis mihi liceat uiuere; & ſcribe ad me omnia. premor cum luctu, tum deſiderio omnium rerum, quæ mihi me cariores ſemper fuerant. Cura, ut ualeas.*

Ego, quod, per Theſſaliam ſi irem in Epirum, perdiu nihil eram auditurus, & quod mei ſtudioſos habeo Dyrrhachinos, ad eos perrexi, cum illa ſuperiora Theſſalonicæ ſcripſiſſem. inde cum ad te me conuertam, faciam ut ſcias. tuq. ad me uelim omnia quamdiligentiſſime, cuicuimodi ſunt, ſcribas.

bas. ego iam aut rem, aut ne ſpem quidem exſpecto. Vale. VI. kal. Dec. Dyrrhachij.

CICERO S. D. ATTICO. 23

AD V. *kal. Dec. tres epiſtolas a te accepi, unam datam ad VIII. kal. Nou. in qua me hortaris, ut forti animo menſem Ian. exſpectem: eaque, quæ ad ſpem putas pertinere, de Lentuli ſtudio, de Metelli uoluntate, de tota Pompeij ratione, perſcribis. in altera epiſtola, præter conſuetudinem tuam, diem non adſcribis: ſed ſatis ſignificas tempus. lege enim ab octo tribunis pl. promulgata, ſcribis te eas litteras eo ipſo die dediſſe, id eſt ad IV. kal. Nou. et, quid putes utilitatis eam promulgationem attuliſſe, ſcribis. in quo ſi etiam noſtra ſalus cum hac lege deſperata erit, uelim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam miſerabilem potius, quam ineptam, putes: ſin eſt aliquid ſpei, des operam, ut maiore diligentia poſthac a noſtris magiſtratibus defendamur. nam ea ueterum tribunorum pl. rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, ſcriptum incaute: nihil enim reſtituitur, præter ciuitatem, & ordinem: quod mihi pro meo caſu ſatis eſt: ſed, quæ cauenda fuerint, & quo modo, te non fugit. alterum caput eſt tralaticium de impunitate, ſi quid cõtra alias leges eius legis ergo factum ſit. tertium caput, mi Pomponi, quo conſilio, & a quo ſit inculcatum, uide. ſcis enim Clodium ſanxiſſe, ut uix, aut omnino non poſſe nec per*

senatum, nec per populum infirmari sua lex. sed uides, numquam esse obseruatas sanctiones earum legum, quæ abrogarentur. nam si id esset: nulla fere abrogari posset: (neque enim ulla est, quæ non ipsa se sepiat difficultate abrogationis) sed, cum lex abrogatur, illud ipsum abrogaretur, quo modo eam abrogari oporteat. hoc cum re uera ita sit; cum semper ita habitum, obseruatumq. sit: octo nostri tribuni pl. caput posuerunt hoc: SI QVID IN HAC ROGATIONE SCRIPTVM EST, QVOD PER LEGES, PLEBIS VE SCITA, HOC EST, QVOD PER LEGEM CLODIAM PROMVLGARE, ABROGARE, DEROGARE, OBROGARE SINE FRAVDE SVA NON LICEAT, NON LICVERIT; QVOD VE EI QVI PROMVLGAVIT, DEROGAVIT, OB EAM REM POENAE, MVLTAE VE SIT EI. INR. atque hoc in illis tribunis pl. non lædebat: lege enim collegij sui non tenebantur. quo maior est suspicio malitiæ alicuius; cum id, quod ad ipsos nihil pertinebat, erat autem contra me, scripserunt: ut noui tribuni pl. si essent timidiores, multo magis sibi eo capite utendum putarent. neque id a Clodio prætermissum est. dixit enim in concione a. d. III. non. hoc capite designatis tribunis pl. præscriptum esse, quid liceret. tamen, in lege nulla esse eiusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Ninnium, ac ceteros fugerit.

rit. inuesliges, uelim, & quis attulerit; & quare octo tribuni pl. ad senatum de me referre non dubitarint. si enim, quod obseruandum illud caput non putabant: ijdem in abrogando tam cauti fuerunt, ut id metuerent, soluti cum essent, quod ne ijs quidem, qui lege tenentur, est curandum. id caput sane nolim nouos tribunos pl. ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo reuocabor, (modo res conficiatur) ero contentus. Iam dudum pudet tam multa scribere: uereor enim, ne re iam desperata legas; ut hæc mea diligentia miserabilis tibi, alijs irridenda uideatur. sed si est aliquid in spe, uide legem, quam T. Fadio scripsit T. Visellius. ea mihi perplacet. nam Sextij nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. id. Nou. data: in qua exponis prudenter, & diligenter, quæ sint, quæ rem distinere uideantur, de Crasso, de Pompeio, de ceteris. quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studijs bonorũ, auctoritate, multitudine comparata rem confici; des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosq. tu excites. sin, ut ego perspicio cum tua coniectura, tum etiam mea, spei nihil est; oro, obtestorq. te, ut Quinctum fratrem ames, quem ego miserum misere perdidi; ne ue quid eum patiare grauius cõsulere de se, quam expediat sororis tuæ filio; meum Ciceronem, cui nihil misello relinquo præter inuidiam, & ignominiam nominis mei, tueare, quoad poteris; Terentiam,

tiam, unam omnium ærumnosissimam, sustentes tuis officijs. Ego in Epirum proficiscar. cum primorum dierum nuncios excepero. Tu ad me, uelim, proximis litteris, ut se initia dederint, perscribas. Vale. Pridie kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 24

ANTEA, *cum ad me scripsissetis, uestro consensu consulares prouincias ornatas esse; etsi uerebar, quorsum id casurum esset, tamen sperabam uos aliquid aliquando uidisse prudentius. postquam mihi & dictum est, & scriptum, uehementer consilium uestrum reprehendi: grauiter sum commotus; quod illa ipsa spes exigua, quæ erat, uidetur esse sublata. nam si tribuni pl. nobis succensent, quæ potest spes esse? ac uidentur iure succensere: cum & expertes consilij fuerint, qui caussam nostram susceperant; & nostra concessione omnem uim sui iuris amiserint: præsertim cum ita dicant, se nostra caussa uoluisse suam potestatē esse de consulibus ornandis, non ut eos impedirent, sed ut ad nostram caussam adiungerent: nunc, si consules a nobis alienores esse uelint, posse id libere facere; sin uellent nostra caussa, nihil posse se inuitis. Nam quod scribis; ni ita nobis placuisset, illos hoc idem per populum assecuturos fuisse: inuitis tribunis pl. fieri nullo modo potuit: ita uereor, ne & studia tribunorum amiserimus, &, si studia maneant, uinculum illud adiungendorum consulum amissum sit. Accedit aliud*

non

non paruum incommodum, quod grauis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est; præsertim in ea caussa, quæ non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata, ac noua. neque enim umquam arbitror ornatas esse prouincias destinatorum: ut, cum in hoc illa constantia, quæ erat mea caussa susceptа, immutata sit, nihil iam possit non decerni. iam, ijs, ad quos relatum est, amicis placuisse, non mirum sit. erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. & fuit omnino difficile non obsequi uel, amicissimo homini, Lentulo, uel Metello, qui simultatem humanissime deponeret. sed uereor, ne, hos cum tenere potuerimus, tribunos pl. amiserimus. hæc res quemadmodum ceciderit, et tota res quo loco sit, uelim ad me scribas, et ita, ut instituisti. nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est. Vale. D. IV. id. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 25

POST *tuum ~~a me~~ discessum litteræ mihi Roma allatæ sunt: ex quibus prospicio nobis in hac calamitate tabescendum esse. neque enim, (sed bonam in partem accipies) si ulla spes salutis nostræ subesset, tu pro tuo amore in me hoc tempore discessisses. sed, ne ingrati, aut ne omnia uelle nobiscum una interire uideamur, hoc omitto: illud abs te peto, des*

des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante kal. Ian. ubicumque erimus, sistas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

LITTERAE mihi a Quincto fratre cum S. C. quod de me est factum, allatae sunt. mihi animo est, legum lationem exspectare. si obtrectabitur, utar auctoritate senatus, et potius uita, quam patria, carebo. Tu, quaeso, festina ad nos uenire. Vale. VI. kal. Ian.

CICERO S. D. ATTICO. 27

EX TVIS litteris, & ex re ipsa nos funditus periisse uideo. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebunt, nostris miserijs ne desis. ego te, ut scribis, cito uidebo. Plura non scribo. Cura ut ualeas.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER IV.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM primum Romam ueni, fuitque, cui recte ad te litteras darem, nil prius faciendum mihi putaui, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut uere scribam) te in consilijs mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quam me ipsum, nec etiam propter meam in te obseruantiam nimium in custodia salutis meae diligentem; eundemq. te, qui primis temporibus erroris nostri, aut potius furoris particeps, & falsi rumoris socius fuisses, acerbissime dissidium nostrum tulisse, plurimumq. operae, studij, diligentiae, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. itaque hoc tibi uere affirmo, in maxima laetitia, & exoptatissima gratulatione unum ad cumulandum gaudium conspectum, aut potius complexum mihi tuum defuisse. quem semel nactus, numquam dimisero: ac, nisi etiam praetermissos fructus tuae suauitatis praeteriti temporis omnes exegero, profecto hac restitutione fortunae me ipse non satis digne iudicabo. Nos adhuc in nostro statu, quod difficillime recuperari posse arbitrati summus, splendorem no-

nostrum illum forensem, & in senatu auctoritatem, & apud uiros bonos gratiam magis, quam optaramus, consecuti sumus. In re autem familiari, quæ quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras, ualde laboramus, tuarumq. non tam facultatum, quas ego nostras esse iudico, quam consiliorum ad colligendas, & constituendas reliquias nostras indigemus. nunc, etsi omnia aut scripta esse a tuis arbitror, aut etiam nuncijs, ac rumore perlata: tamen ea inscribam breui, quæ te puto potissimum ex meis litteris uelle cognoscere. Pridie non. Sext. Dyrrhachio sum profectus, ipso illo die, quo lex est lata de nobis. Brundisium ueni nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit præsto natali suo ipso die, qui casu idem natalis erat & Brundisinæ coloniæ, & tuæ uicinæ Salutis. quæ res animaduersa a multitudine, summa Brundisinorum gratulatione celebrata est. ante diem VI. id. Sext. cognoui litteris Quincti fratris, mirifico studio omnium ætatum, atque ordinum, incredibili concursu Italiæ, legem comitijs centuriatis esse perlatam. inde a Brundisinis honestissimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati conuenerint. ad urbem ita ueni, ut nemo ullius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non uenerit, præter eos inimicos, qui bus id ipsum non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum ueniissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu

plausu maximo cum esset mihi gratulatio, significata; similis & frequentia, & plausus me usque ad Capitolium celebrauit. in foro, & in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. postridie in senatu, qui fuit dies non. Sept. senatui gratias egimus. eo biduo cum esset annonæ summa caritas, & homines ad theatrum primo, deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodij; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur; & ad eius procurationem sermone non solum plebis, uerum etiam bonorum Pompeius uocaretur; idq. ipse cuperet; multitudoq. a me nominatim, ut id decernerem, postularet: feci, & accurate sententiam dixi; cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, præter Messallam, & Afranium. factum est S. C. in meam sententiam, ut cum Pompeio ageretur, ut eam rem susciperet, lexq. ferretur. quo S. C. recitato, cum concio, more hoc insulso & nouo, plausum, meo nomine recitando, dedisset; habui concionem. omnes magistratus præsentes, præter unum prætorem, & duos tribunos pl. dederunt. postridie senatus frequens, & omnes consulares nihil Pompeio postulanti negarunt. ille legatos quindecim cum postularet, me principem nominauit; & ad omnia me alterum se fore dixit. consules legem conscripserunt, qua Pompeio per quinquennium omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum daretur: alteram Messius, qui omnis dat pecuniæ po-

potestatem, & adiungit classem, & exercitum, & maius imperium in prouincijs, quam sit eorum, qui eas obtineant. illa nostra lex consularis nunc modesta uidetur, hæc Messij non ferenda. Pompeius illam uelle se dicit, familiares hanc. consula res duce Fauonio fremunt. nos tacemus, & eo magis, quod de domo nostra nihil adhuc pontifices responderant. qui si sustulerint religionem, aream præclaram habebimus, superficiem consules ex S. C. æstimabunt: sin aliter, demolientur, suo nomine locabunt, rem totam æstimabunt. Ita sunt res nostræ; ut in secundis, fluxæ; ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati. præterea sunt quædam domestica, quæ litteris non committo. Quinctum fratrem, insigni pietate, uirtute, fide præditum, sic amo, ut debeo. Te exspecto; & oro, ut matures uenire. eoq. animo uenias, ut me tuo consilio egere non sinas. alterius uitæ quoddam initium ordimur. iam quidam, qui nos absentes defenderunt, incipiunt præsentibus occulte irasci, aperte inuidere. uehementer te requirimus. Vale.

Messij.

CICERO S. D. ATTICO. 2

SI FORTE rarius tibi a me, quam a ceteris, litteræ redduntur; peto a te, ut id non modo non negligentiæ meæ, sed ne occupationi quidem tribuas: quæ etsi summa est, tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amoris nostri, &

et officij mei. nam ut ueni Romam, iterum nunc sum certior factus, esse cui darem litteras: itaque has alteras dedi. prioribus tibi declarauí, aduentus noster qualis fuisset, & quis esset status, atque omnes res nostræ quemadmodum essent, ut in secundis, fluxæ, ut in aduersis, bonæ. Post illas datas, secuta est summa contentio de domo. diximus apud pontifices prid. kal. Oct. acta res est accurate a nobis: & si umquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam si numquam alias fuimus, tum profecto doloris magnitudo uim quandam nobis dicendi dedit. itaque oratio iuuentuti nostræ deberi non potest: quam tibi, etiam si non desideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decressent, ita, si neque populi iussu, neque plebiscito, qui se dedicasse diceret, nominatim ei rei præfectus esset, neque populi iussu, aut plebiscito id facere iussus esset; uideri, posse sine religione iam partem areæ mihi restitui; mihi facta statim est gratulatio. nemo enim dubitat, quin domus nobis esset adiudicata. tũ subito ille in cõcionem adscendit, quã Appius ei dedit. nunciat iam populo, pontifices secundum se decreuisse, me autem ui conari in possessionem uenire. hortatur, ut se, & Appium sequantur, & suam Libertatem ut defendãt. hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego statueram illuc non accedere, nisi cum consules ex S. C. porticum Catuli restituendam locassent. kal. Oct. habetur senatus frequens. adhibentur

Is erat P. Clodius.

P. Clodius

Ad Areã.

omnes pontifices, qui erant senatores. a quibus Marcellinus, qui erat cupidissimus mei, sententiam primus rogatus, quæsiuit, quid essent in decernendo secuti. tum Lucullus de omnium collegarum sententia respondit, religionis iudices pontifices fuisse, legis senatum: se, & collegas suos de religione statuisse, in senatu de lege statuturos. quisque horum, loco sententiam rogatus, multa secundum caussam nostram disputauit. cum ad Clodium uentum est, cupijt diem consumere: neque ei finis est factus: sed tamen, cum horas tres fere dixisset, odio, & strepitu senatus coactus est aliquando pero rare. cum fieret S. C. in sententiam Marcellini; omnibus præter unum assentientibus, Serranus intercessit. de intercessione statim ambo consules referre cœperunt: cum sententiæ grauissimæ dicerẽtur; senatui placere, mihi domum restitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magistratibus defendi; si quæ uis esset facta, senatũ existimaturum, eius opera factum esse, quis S. C. intercessisset: Serranus pertimuit: et Cornicinus ad suam ueterem fabulam redijt: abiecta toga, se ad generi pedes abiecit ille noctem sibi postulauit. non concedebant: reminiscebantur enim kal. Ian. uix tamen sibi de mea uoluntate concessum est. postridie S. C. factum est id, quod ad te misi. deinde consules porticum Catuli restituendam locarunt: illam porticum redemptores statim sunt demoliti libentissimis omnibus. nobis superficiem ædium consules de

de consilij sententia æstimarunt HS uicies, cetera ualde illiberaliter, Tusculanam uillam quingentis millibus, Formianum HS ducentis quinquaginta millibus. quæ æstimatio non modo uehementer ab optimo quoque, sed etiam a plebe reprehenditur. dices, quid igitur caussæ fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque uehementius postularim: sed non est id: nam hoc quidem etiam profuisset: uerum ijdem, mi T. Pomponi, ijdem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renasci: sed, ut spero, iam renascuntur: tu modo ad nos ueni: quod uereor ne tardius interuentu Varronis tui, nostriq. facias. Quoniam, acta quæ sint, habes; de reliqua nostra cogitatione cognosce. Ego me a Pompeio legari ita sum passus, ut nulla re impedirer, quin, si uellem, mihi esset integrum aut, si comitia censorum proximi consules haberent, petere posse, aut uotiuam legationem suscipere prope omnium fanorum, ac sacrorum locorum: sic enim nostræ rationes postulabant: sed uolui meam potestatem esse uel petendi, uel ineunte æstate exeundi: &, interea me esse in oculis ciuium de me optime meritorum, non alienum putaui. Ac forensium quidem rerum hæc nostra consilia sunt, domesticarum autem ualde impedita. Domus ædificatur: scis, quo sumptu, qua molestia. reficitur Formianum; quod ego nec relinquere possum, nec uidere. Tusculanum proscripsi: suburbano non facile careo.

amicorum benignitas exhausta est in eare, quæ nihil habuit præter dedecus. quod sensisti tu absens, præsentes. quorum studijs ego, & copijs, si esset per meos defensores licitum, facile essem omnia consecutus. quo in genere nunc uehementer laboratur. Cetera, quæ me solicitant, μυστικώτερα sunt. secuamamur a fratre, & a filia. te exspectamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AVERE te certo scio, cum scire, quid hic agatur, tum a me scire; non quo certiora sint ea, quæ in oculis omnium geruntur, si a me scribantur, quam cum ab alijs aut scribuntur tibi, aut nunciantur; uerum ut perspicias ex meis litteris, quo modo ea feram, quæ geruntur, & qui sit hoc tempore aut mentis meæ sensus, aut omnino uitæ status. Armatis hominibus ante diem tertium non. Nou. expulsi sunt febri de area nostra, disturbata porticus Catuli, quæ ex S. C. consulum locatione reficiebatur, & ad tectum pæne peruenerat. Quincti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area nostra, deinde inflammata, iussu Clodij, inspectante urbe, coniectis ignibus, magna querela, & gemitu, non dicam bonorum, qui, nescio, an ulli sint, sed plane hominum omnium. ille uehemens furere. post hunc uero furorem nil nisi cædem inimicorum cogitare, uicatim ambire, seruis aperte spem libertatis ostendere. etenim antea, cum iudicium nolebat, habebat ille quidem difficilem, manifestamq. causſam

causſam, sed tamen causſam: id poterat infitiari, poterat in alios deriuare, poterat etiam aliquid iure factum defendere. post has ruinas, incendia, rapinas, desertus a suis, uix iam Decimum designatorem, uix Gellium retinet: seruorum cõsilijs utitur: uidet, si omnes, quos uult, palam occiderit, nihilo suam causſam difficiliorem, quam adhuc sit, in iudicio futuram: itaque ante diem tertium id Nou. cum Sacra uia descenderem, insecutus est me cum suis. clamor, lapides, fustes, gladij, hæc improuisa omnia. discessimus in uestibulum M. Tettij Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit: sed ego dicta curari incipio: chirurgiæ tædet. ille omnium uocibus cum se non ad iudicium, sed ad supplicium præsens trudi uideret, omnes Catilinas, Acidinos postea reddidit. nam Milonis domum, meamque in Ceramio prid. id Nou. expugnare, & incendere ita conatus est, ut palam hora V. cum scutis homines, eductis gladijs, alios cum accensis facibus adduxerit. ipse domum P. Sullæ pro castris sibi ad eam impugnationem sumpserat. tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit uiros acres, occidit homines ex omni latrocinio Clodiano notissimos: ipsum cupiuit; sed ille se in interiorem ædium Sullæ se. in senatu postridie idus. domi Clodius: egregius Marcellinus, omnes acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit; adiuuante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cuius constantia, uirtute ueriſſimæ litte-

ræ. Sextius furere. ille postea, si comitia sua non fierent, urbi minari. proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat, ut totam nostram caussam areæ, incendiorum, periculi mei, iudicio complecteretur, eaq. omnia comitijs anteferret: proscripsit, se per omnes dies comitiales de cælo seruaturum. conciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appij, furiosissimæ Publij. hæc tamen summa nisi Milo in campum obnunciasset, comitia futura. ante diem XII. *kal. Dec. Milo media nocte cum magna manu in campum uenit. Clodius, cum haberet fugitiuorum deiectas copias, in campum ire non est ausus. Milo permansit ad meridiem, mirifica hominum lætitia, summa cum gloria. contentio fratrum trium turpis, fracta uis, contemptus furor. Metellus tamen postulat, ut sibi postero die in foro obnuncietur: nihil esse, quod in campum nocte ueniretur: se hora prima in Comitio fore. itaque ante diem* XI. *kal. Ian. in Comitium Milo de nocte uenit, Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deuijs currebat. assequitur inter lucos hominem Milo, obnunciat. ille se recipit, magno, & turpi Q. Flacci conuicio. ante diem* X. *kal. nundinæ. concio biduo nulla. ante diem* VIII. *kal. hæc ego scribebam, hora noctis nona. Milo campum iam tenebat. Marcellus candidatus ita stertebat, ut ego uicinus audirem. Clodij uestibulum uacuum sane mihi nunciabatur, paucis pannosis, sine laterna. meo consilio omnia illi*

li fieri querebantur, ignari quantum in illo heroe esset animi, quantum etiam consilij. miranda uirtus est. noua quædam diuina mitto. sed hæc summa est. comiti a fore non arbitror. Publium reum, nisi ante occisus erit, a Milone fore puto. si se inter uiam obtulerit, occisum iri ab ipso Milone uideo. non dubitat facere: præsefert: casum illum nostrum non extimescit: numquam enim cuiusquam inuidi, & perfidi consilio est usus: nec inerti nobili crediturus. Nos animo dumtaxat uigemus, etiã magis, quam cum florebamus: re familiari comminuti sumus. Quincti fratris tamen liberalitati pro facultatibus nostris, ne omnino exhaustus essem, illo recusante, subsidijs amicorum respondemus. quid consilij de omni nostro statu capiamus, te absente nescimus. quare appropera. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

PERIVCVNDVS *mihi Cincius fuit ante diem tertium kal. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seseq. ad te pueros mittere: quos sine meis litteris ire nolui: non quo haberem, quod tibi, præsertim iam prope præsenti, scriberem: sed ut hoc ipsum significarem, mihi aduentum tuum suauissimum exspectatissimumq. esse. quare aduola ad nos, eo animo, ut nos ames, & te amari scias. cetera coram agemus. hæc properantes scripsimus, quo die uenies, utique cum tuis apud me sis. perbelle feceris, si ad nos ueneris. offendes designationem*

qui Romæ Attici mego curabat.

Tyrannionis, mirificam librorum meorum bibliothecam; quorum reliquiæ multo meliores sunt, quam putaram. etiam uelim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris; ijs q. imperes, ut sumant membranulam, ex qua indices fiant, quos uos Græci, ut opinor, συλλάβους appellatis. Sed hæc, si tibi erit commodum: ipse uero utique facuenias, si potes in his locis adhærescere, & Piliam adducere. ita enim & æquum est, & cupit Tullia. Medius fidius nactu emisti locum præclarum. gladiatores audio pugnare mirifice. si locare uoluisses, duobus his muneribus liberasses. Sed hæc posterius. tu facuenias: & de librarijs, si me amas, diligenter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

AIN TV? existimas ab ullo malle mea legi, probarique, quam a te? cur igitur cuiquam misi prius? urgebar ab eo, ad quem misi, & non habebam exemplar. quid? etiam: (dudum enim circumrodo, quod deuorandum est) subturpicula mihi uidebatur esse παλινῳδία. sed ualeant recta, uera, honesta consilia. non est credibile, quæ sit perfidia in istis principibus, ut uolunt esse, & ut essent, si quidquam haberent fidei. senseram, noram, inductus, relictus, protectus ab ijs: tamen hoc erat in animo, ut cum ijs in rep. consentirem. ijdem erant, qui fuerant. uix aliquando te auctore resipiui. dices, ea

ea te monuisse, suasisse, quæ facerem: non etiam ut scriberem. ego mehercule mihi necessitatem uolui imponere huius nouæ coniunctionis; ne qua mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum misereri mei debent, non desinunt inuidere. sed tamen modici fuimus ὑποδέσει, ut scripsi. erimus uberiores, si & ille libenter accipiet, & ij subringentur, qui uillam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat, aut etiam emisse non cogitant; qui domum negant oportuisse me ædificare, uendere aiunt oportuisse. sed quid ad hoc? si, quibus sententijs dixi quod & ipsi probarent, lætati sunt tamen me contra Pompeij uoluntatem dixisse. sed quoniam, qui nihil possunt, ij me nolunt amare; demus operam, ut ab ijs, qui possunt, diligamur. dices: uellem, iam pridem. scio te uoluisse, & me. ast nugigeram manum fuisse. iam tempus est me ipsum a me amari, quando ab illis nullo modo possum. Domum meam quod crebro inuisis, est mihi ualde gratum. Viaticum Crassipes præripit. Tu de uia recta in hortos. uidetur commodius ad te. postridie scilicet: quid enim tua? sed uiderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt constructione, & sittybis. eos uelim laudes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE LENTVLO scilicet sic fero, ut debeo, uirum bonum, et magnum hominem, & in summa magnitudine animi multa humanitate temperatũ per-

perdidimus; nosq. malo solatio, sed non multo tamen consolamur, quod ipsius uicem minime dolemus, non ut Saufeius, & uestri, mehercule quia sic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio uideatur ex eius incendio esse ereptus. nam quid sæ dius nostra uita? præcipue mea? nam tu quidem etsi es natura πολιτικὸς, tamen nullam habes propriam seruitutem: communi frueris nomine. ego uero, qui, si loquor de rep. quod oportet, insanus; si, quod opus est, seruus existimor; si taceo, oppressus, & captus; quo dolore esse debeo? quo sum scilicet, hoc etiam acriore, quod ne dolere quidem possum, ut non ingratus uidear. quid, si cessare libet, & in otij portum confugere? nequidquam immo etiam in bellum, et in castra. ergo erimus ὀπαδοὶ, qui ταγοὶ esse noluimus? sic faciundum est. tibi enim ipsi, cui utinam semper paruissem, sic uideo placere. reliqui est: σπάρταν ἔλαχες τοῦτον, κόσμει. non mehercule possum; & Philoxeno ignosco, qui reduci in carcerem maluit. uerumtamen id ipsum mecum in his locis commentor, ut ista improbem: idq. tu, cum una erimus, confirmabis. A te litteras crebro ad me scribi uideo; sed omnes uno tempore accepi. quæ res etiam auxit dolorem meum: casu enim trinas ante legeram, quibus, meliuscule Lentulo esse, scriptum erat. ecce quartæ fulmen. sed ille, ut scripsi, non miser, nos uero serui. Quod me admones, ut scribam illa Hortensiana: in alia incidi, non immemor illius mándati

ti tui: sed mehercule incipiendo refugi; ne, quod uideor stulte illius amici non intemperiem tulisse, rursus stulte iniuriam illius faciam illustrem, si quid scripsero; & simul, ne καθύπνος mea, quæ in agendo apparuit, in scribendo sit occultior, & aliquid satisfactio leuitatis habere uideatur. Sed uiderimus. tu modo quamsæpissime ad me aliquid. Epistolam, Lucceio quam misi, qua, res meas ut scribat, rogo, fac, ut ab eo sumas: ualde bella est: eumque, ut approperet, adhorteris: &, quod mihi se ita facturum rescripsit, agas gratias. Domum nostram, quoad poteris, inuisas. Vestorio aliquid significes. ualde enim est in me liberalis. nihil ἀκαιρότερον. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

EPISTOLA tua me solicitum de Quincto nostro, puero optimo, ualde leuauit. uenerat horis duabus ante Cherippus: mera monstra nunciarat. De Apollonio quod scribis, qui illi dij irati, homini Græco, qui conturbare quidem putat sibi licere, quod equitibus R. nam Terentius suo iure. De Metello, οὐχ ὅσιη φθιμένοισιν; sed tamen multis annis ciuis nemo erat mortuus. quid quidem tibi? nummi meo periculo sint: quid enim uereris, quem cumque heredem fecit? nisi Publium fecit. uerum fecit non improbe, quamquam fuit ipse. quare in hoc thecam nummariam non retexeris: in alijs eris cautior. Mea mandata de domo curabis: præsidia locabis:

locabis: Milonem admonebis. Arpinatum fremitus est incredibilis de Laterio. quid quæris? ecquidem dolui. ὁ δὲ οὐκ ἐμπάζετο μύθων. Quod superest, etiam puerum Ciceronem curabis, & amabis, ut facis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

MVLTA me in epistola tua delectarunt, sed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de rauduſculo quod scribis, μήπω μέγ' εἴπης πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς. ædificati tibi in agri nihil reperio. in opido est quiddam, de quo est dubium, sit ne uenale; ac proximum quidem nostris ædibus. hoc scito, Antium Buthrotum esse Romæ, ut Corcyræ illud tuum. nihil quietius, nihil alsius, nihil amœnius. ΕΙΜΗΙ ΣΗΤΩΦΙΔΟΣ. ΚΟΣ. postea uero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita uidetur meis ædibus. qua quidem in re mirifica opera Dionysii, & Menophili tui fuit. nihil uenustius, quam illa tua pegmata. postquam misisti, libros illustrarunt ualde. Et scribas ad me uelim de gladiatoribus, sed ita, bene si rem gerunt: non quæro male sic egisse. Apenas uix discesserat, quũ epistola. quid ais? putas ne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: uix enim mihi exaudisse uideor. uerum statim fac ut sciam, si modo est commodum. Ludis quidem quoniam dies est additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionysio conteremus.

De

De Trebonio prorsus tibi assentior. De Domitio,

Σύκῳ, μὰ τὴν δήμητρα, σῦκον, οὐδὲ ἐν
Οὕτως ὅμοιον γέγονεν,

quam est ista περίστασις nostræ: uel quod ab ijsdem, uel quod præter opinionem, uel quod uiri boni nusquam: unum dissimile, quod huic merito. nam de ipso casu nescio, an illud melius. quid enim hoc miserius, quam eum, qui tot annos, quot habet, designatus consul fuerit, fieri consulem non posse? præsertim cum aut solus, aut certe non plus, quam cum altero petat. si uero id est, quod nescio an sit, ut non minus longas iam in codicillorum fastis futurorum consulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miserius? nisi resp. in qua ne speratur quidem melius quidquam. De Nata ex tuis primum sciui litteris. oderam hominem. De poemate quod quæris, quid si cupiat effugere? quid sinat? De Fabio Lusco quod eram exorsus, homo peramans semper nostri fuit, nec mihi umquam odio: satis enim acutus, & permodestus, ac bene frugi. eum quia non uidebam, abesse putabam. audiui ex Gauio hoc Firmano, Romæ esse hominem, & fuisse assiduum. percussit animum. dices, tantula ne caussa? permulta ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. quid sit, quod se a me remouit, si modo remouit, ignoro. De eo, quod me mones, ut & me geram πολιτικῶς, & in eo γραμμὴν teneam; ita faciam: sed opus est maiore prudentia; quam a te, ut soleo, petam. Tu uelim & Fabium,

si quem habes aditum, odorere; & istum conuiuam tuum degustes; & ad me de istis rebus, & de omnibus quotidie scribas. ubi nihil erit, quod scribas; id ipsum scribito. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 9

PVTEOLIS magnus est rumor, Ptolemæum esse in regno. si quid habes certius, uelim scire. Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas, his rebus Puteolanis, & Lucrinensibus. ne ista quidem desunt: sed mehercule a ceteris oblectationibus deseror, & uoluptatibus propter remp. sic litteris sustentor, & recreor; maloq. in illa tua sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere, quam in istorum sella curuli; tecumq. apud te ambulare, quam cum eo, quocum uideo esse ambulandum. Sed de illa ambulatione sors uiderit, aut si quis est, qui curet deus. Nostram ambulationem, & Laconicum, eaque, quæ Cyrea sint, uelim, cum poteris, inuisas, & urgeas Philotimum, ut properet; ut possim tibi aliquid in eo genere respondere. Pompeius in Cumanum Palilibus uenit: misit ad me statim, qui salutem nunciaret. ad eum postridie mane uadebam, cum hæc scripsi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

SANE uelim scire, num censum impendant tribuni diebus uitiandis, (est enim hic rumor) totaq. de censura quid agant, quid cogitent. Nos hic cum

cum Pompeio fuimus. multa mecum de rep. sane sibi displicens, ut loquebatur: (sic est enim in hoc homine dicendum) Syriam spernens, Hispaniam iactans. hic quoque, ut loquebatur: & opinor usquequaque, de hoc cum dicemus, sit hoc quasi, καὶ τόδε φωκυλίδου. tibi etiam gratias agebat, quod signa componenda susceperis. in nos uero suauissime hercule est effusus. uenit etiam ad me in Cumanum; ac se nihil minus uelle, mihi uisus est, quam Messallam consulatum petere. de quo ipso si quid scis, uelim scire. Quod Lucceio scribis te nostram gloriam commendaturum, & ædificium nostrum quod crebro inuisis; gratum. Quinctus frater ad me scripsit, se, quoniam Ciceronem suauissimum secum haberet, ad te nonis Mai. uenturum. Ego me de Cumano mouì ante diem v. kal. Mai. eo die Neapoli apud Lætum ante diem IV. kal. Mai. iens in Pompeianum, bene mane hæc scripsi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

DELECTARVNT me epistolæ tuæ: quas accepi uno tempore duas ante diem IX. kal. perge reliqua. gestio scire ista omnia. etiam illud cuiusmodi sit, uelim perspicias: potes a Demetrio. dixit Pompeius, Crassum a se in Albano exspectari ante diem IV. kal. is cum uenisset, Romam esse statim uenturos, ut rationes cum publicanis putarent. quæsiui, gladiatoribus ne? respondit, ante quam inducerentur. id cuiusmodi sit, aut nunc, si scias, Pompeiu

aut

aut cum is Romam uenerit, ad me mittas uelim. Nos hic uoramus litteras cũ homine mirifico (ita mehercule sentio) Dionysio, qui te, omnes q. uos salutat. ἁδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντα εἰδέναι. quare, ut homini curioso, ita perscribe ad me, quid primus dies quid secundus, quid censores, quid Appius, quid illa populi Appuleia. denique, etiam quid a te fiat, ad me uelim scribas. non enim (ut uere loquamur) tam rebus nouis, quam tuis litteris, delector. Ego mecum, præter Dionysium, duxi neminem: nec metuo tamen, ne mihi sermo desit abs te; quo magnopere delector. Tu Lucceio nostrum librum dabis. Demetrij Magnetis tibi mitto; statim ut sit, qui a te mihi epistolam referat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

EGNATIVS Romæ est. sed ego cum eo de re Halimeti uehementer ante egi. grauiter se acturum cum Aquillio confirmauit. uidebis ergo hominem, si uoles. Macroni uix uideor præsto esse. idibus enim auctionem Larini uideo, & biduum præterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis; ignoscas mihi, uelim. Sed, si me diligis, postridie kalendis cena apud me cum Pilia. prorsus id facies. kalendis cogito in hortis Crassipedis, quasi in diuersorio, cenare. facio fraudem S. C. inde domum cenatus, ut sim mane præsto Miloni. ibi te igitur uidebo, & promouebo. Domus nostra te tota salutat. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 13

NOS in Tusculanum uenisse ad XVII. kal. Dec. uideo te scire. ibi Dionysius nobis præsto fuit. Romæ ad XIV. kal. uolumus esse: quid dico, uolumus? immo uero cogimur. Milonis nuptiæ, comitiorum non nulla opinio est. ergo ut sit rata. Abfuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio, fero non moleste. nam aut defendissem, quod non placeret; aut defuissem, cui non oporteret. sed mehercule uelim, res istas, & præsertim statum reip. et quo animo consules ferant hunc σκυλμὸν, rescribas ad me, quantum potes, et uales. sum ἐξύπνιος: &, si quæris, omnia mihi sunt suspecta. Crassum quidem nostrum minore dignitate aiunt profectum plaudatum, quam olim æqualem eius L. Paullum, iterum consulem. o hominem nequam. De libris oratorijs factum est a me diligenter. diu, multumq. in manibus fuerunt. describas licet. Illud etiam te rogo, τὴν παρεῦσαν κατάστασιν τυπωδῶς: ne istuc hospes ueniam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

VESTORIVS noster me per litteras facit certiorem, te Roma ad VI. id. Mai. putare profectum esse, tardius, quam dixerat, quod minus ualuisses. si iam melius uales, uehementer gaudeo. Velim, domum ad tuos scribas, ut mihi tui libri pateant, non secus, ac si ipse adesses, cum

ceteri, tum Varronis. est enim mihi utendum quibusdam rebus ex ijs libris ad eos, quos in manibus habeo: quos, ut spero, tibi ualde probabo. uelim, si quid forte noui habes, maxime a Quincto fratre, deinde a C. Cæsare, & si quid forte de comitijs, de rep. (soles enim tu hæc festiue odorari) conscribas ad me. si nihil habebis, tamen scribas aliquid. numquam enim mihi tua epistola aut intempestiua, aut loquax uisa est. maxime autem rogo, rebus tuis, toq. itinere ex sententia confecto, nos quam primum reuisas. Dionysium iube saluere. Cura, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 15

De Eutychide, gratum; qui uetere prænomine, nouo nomine T. erit Cæcilius, ut est ex me, & ex te iunctus Dionysius M. Pomponius. ualde mehercule mihi gratum, si Eutychides tuam erga me beneuolentiam cognoscet, suam illam in meo dolore συμπάθειαν neque tum mihi obscuram, neque post ingratam fuisse. Iter Asiaticum tuum puto tibi suscipiendum fuisse. numquam enim tu sine iustissima caussa tam longe a tot tuis & hominibus, & rebus carissimis, & suauissimis abesse uoluisses. sed humanitatem tuam, amoremq. in tuos reditus celeritas declarabit. sed uereor, ne lepore suo detineat diutius prætor Clodius, & homo pereruditus, ut aiunt, & nunc quidem deditus græcis litteris Pituanius. sed, si uis homo esse, recipe te ad nos ad quod tempus confirmasti. cum illis tum, cum salui uenerint,

rint, Romæ uiuere licebit. Auere te scribis, accipere aliquid a me litterarum. dedi, ac multus quidem de rebus ἡμερολεγδον perscripta omnia: sed, ut conijcio, quoniam mihi non uideris in Epiro diu fuisse, redditas tibi non arbitror. genus autem mearum ad te litterarum eiusmodi fere est, ut non libeat cuiquam dare, nisi de quo exploratum sit, tibi eum redditurum. Nunc Romanas res accipe. Ad III. non. Quinct. Susenas, & Cato absoluti: Procilius condemnatus. ex quo intellectum est, tres ἀρεοπαγίτας ambitum, comitia, interregnum, maiestatem, totam denique remp. flocci non facere. debemus, patrem familias domi suæ occidere nolle, neque tamen id ipsum abunde: nam absoluerunt XXII. condemnauerunt XXVIII. Publius sane diserto epilogo criminans, mentes iudicum monerat. Otalus in ea caussa fuit, cuiusmodi solet. nos uerbum nullum. uerita est enim pusilla, quæ nunc laborat, ne animum Publij offenderet. His rebus actis, Reatini me ad sua τέμπη duxerunt, ut agerem caussam contra Interamnates apud consulem, & decem legatos, quod lacus Velinus, a M'. Curio emissus, interciso monte, in Nar defluit. ex quo est illa siccata, & humida tamen modice Rosia. uixi cum Axio: qui etiam me ad Septem Aquas duxit. Redij Romam Fonteij caussa: ad VII. id. Quinct. ueni: spectaculum, primum, magno & æquabili plausu: (sed hoc ne curaris; ego ineptus, qui scripserim) deinde, Antiphonti operamus. is e-

rat ante manumissus, quam productus. ne diutius pendeas, palmam tulit. sed nihil tam pusillum, nihil tam sine uoce, nihil tam uerum. hæc tu tecum habeto. in Andromacha tamen maior fuit, quam Astyanacte. nam in ceteris parem habuit neminem. quæris nunc de Arbuscula: ualde placuit. Ludi magnifici, & grati. Venatio in aliud tempus dilata.

Sequere nunc me in campum. ardet ambitus. σῦμα δέτοι ἐρέω. fœnus ex triente idibus Quinct. factum erat bessibus. dices, istud quidem non molestе fero. ὸ uirum, ὸ ciuem. Memmium Cæsaris omnes opes confirmant. cum eo Domitium consulem iunxerunt; qua pactione, epistolæ committere non audeo. Pompeius fremit, queritur, Scauro studet: sed utrum fronte, an mente, dubitatur. ἐξοχὴ nulla est: pecunia omnium dignitatem exæquat. Messalla languet: non quo aut animus desit, aut amici: sed coitio consulum, & Pompeius obsunt. ea comitia, puto fore, ut ducantur. Tribunicij candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros. apud eum HS. quingena deposuerunt; ut, qui a Catone damnatus esset, id perderet, & competitoribus tribueretur. hæc ego pridie scribebam, quam comitia fore putabantur. sed ad te v. kal. Sext. si facta erunt, & tabellarius non erit profectus, tota comitia perscribam. quæsi, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem iudices. Messius defendebatur a nobis, e legatione reuocatus. nam eum Cæsari legarat Appius. Seruilius edixit,

dixit, ut adesset. tribus habet Pontinam, Velinam, Mæciam. pugnatur acriter, agitur tamen satis. deinde me expedio ad Drusum, inde ad Scaurum. parantur orationibus iudices glorioſi. fortasse accedent etiam consules designati. in quibus si Scaurus non fuerit, in hoc iudicio ualde laborabit. Ex Quincti fratris litteris suspicor iam eum esse in Britannia. suspenso animo exspecto, quid agat. illud quidem sumus adepti, quod multis & magnis indicijs possumus iudicare, nos Cæsari & carissimos, et iucundissimos esse. Dionysium uelim saluere iubeas, & eum roges, & hortere, ut quamprimum ueniat, ut possit Ciceronem meum, atque etiam me ipsum erudire. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OCCVPATIONVM mearum uel hoc signum erit, quod epistola librarij manu est. De epistolarum frequentia te nihil accuso: sed pleræque tantummodo mihi nunciabant, ubi esses, quod erat abste, uel etiam significabant recte esse. quo in genere maxime delectarunt duæ fere eodem tempore abste Bruto datæ. scire enim uolebam, te commode nauigasse. sed hæc epistolarum frequentia non tam ubertate sua, quam celeritate delectauit. illa fuit grauis, et plena rerum, quam mihi M. Paccius, hospes tuus, reddidit. ad eam rescribam igitur, et hoc primum. Paccio re, & uerbis ostendi, quid tua commendatio ponderis haberet. itaque in intimis

est meis, cum antea notus non fuisset. nunc pergam ad cetera. Varro, de quo ad me scribis, includetur in aliquem locum: si modo erit locus: sed nosti genus dialogorum meorum: ut in oratorijs, quos tu in cælum fers, non mentio potuit fieri cuiusquam ab ijs, qui disputant, nisi eius, qui illis notus, aut auditus esset. hanc ego de rep. quam instituí, disputationem in Africani personam, et Phili, & Lælij, & Manilij contuli. adiunxi adolescentes Q. Tuberonem, P. Rutilium, duos Lælij generos, Scæuolam, & Fannium. itaque cogitabam. quoniam in singulis libris utor proœmijs, ut Aristoteles in ijs, quos ἐξωτερικοὺς uocat, aliquid efficere, ut non sine caussa istum appellarem: id quod intelligo tibi placere. utinam modo conata efficere possim. rem enim, quod te non fugit, magnam complexus sum, & grauem, & plurimi otij, quo ego maxime egeo. Quod in ijs libris, quos laudas, personam desideras Scæuolæ: non eam temere dimoui: sed feci idem, quod in πολιτείᾳ deus ille noster Plato. cum in Piræeum Socrates ueniisset ad Cephalum, locupletem, et festiuum senem; quoad primus ille sermo haberetur, adest in disputando senex: deinde, cum ipse quoque commodissime locutus esset, ad rem diuinam dicit se uelle discedere; neque postea reuertitur. credo, Platonem uix putasse satis consonum fore, si hominem id ætatis in tam longo sermone diutius retinuisset. multo ego satius hoc mihi cauendum putaui in Scæuola: qui & ætate, & ualetudine erat

ea,

ea, quam meministi, & ijs honoribus, ut uix satis decorum uideretur, eum plures dies esse in Crassi Tusculano. & erat primi libri sermo non alienus a Scæuolæ studijs: reliqui libri τεχνολογίαν habent, ut scis. huic ioculatoriæ disputationi senem illum, ut noras, interesse sane nolui. De re filiæ quod scribis, erit mihi curæ. etenim est luculenta Aureliani, ut scribis, indicijs: & in eo me etiam Tulliæ meæ uenditabo. Vestorio non desum. gratum enim tibi id esse intelligo, &, ut ille intelligat, curo. sed scis, qui? cum habeat duos faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quæ quæris de C. Catone. Lege Iunia, & Licinia scis absolutum: Fusia ego tibi nuncio absolutum iri, neque patronis suis tam libentibus, quam accusatoribus. is tamen & mecum, & cum Milone in gratiam redijt. Drusus reus est factus a Lucretio, iudicibus reijciendis ad v. nonas Quinct. De prœlio rumores non boni: sed iudicia nosti. Hirrus cum Domitio in gratia est. S. C. quod hic consules de prouincijs fecerunt, Quicumque posthac, non mihi ut quod. iam intelligebamus enunciationem illam Memmij ualde Cæsari displicere. Messalla noster, et eius competitor Domitius liberalis in populo ualde fuit. nihil gratius. certi erant consules. ac senatus decreuit, ut tacitum iudicium ante comitia fieret ab ijs consilijs, quæ erant omnibus sortita in singulos. magnus timor candidatorum. sed quidam iudices, in his Opimius Vcietorantius, tribunos pl. appellarunt, ne iniussu populi iudicarent rescidit.

comitia dilata ex S. C. dum lex de tacito iudicio ferretur. uenit legi dies. Terentius intercessit. consules, qui illud leui bracchio egissent, rem ad senatum detulerunt. hic Abdera, non tacente me. Dices, tamen tu non quiescis? ignosce, uix possum. uerumtamen quid tam ridiculum? senatus decreuerat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata esset: si qui intercessisset, res integra referretur. cœpta ferri leuiter. intercessum non inuitis. res ad senatum. de ea re ita censuerunt; comitia primo quoque tempore haberi censere. Scaurus, qui erat paucis diebus illis absolutus, cum ego partem eius ornatissime defendissem, obnunciationibus per Scæuolam interpositis, singulis diebus usque ad prid. kal. Oct. quo ego hæc die scripsi, sublatis, populo tributim domi suæ satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas huius, gratior esse uidebatur eorum, qui occuparant. Cuperem uultum uidere tuum, cum hæc legeres. nam profecto rem non habes nullam, hæc negotia multarum nundinarum fore. sed senatus hodie fuerat futurus, idest kal. Oct. iam enim luciscit. ibi loquetur, præter Antium, et Fauonium, liber nemo. nam Cato ægrotat. de me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid quæris aliud? iudicia, credo. Drusus, Scaurus non fecisse uidentur. tres candidati fore rei putabantur, Domitius a Memmio, Messalla a Q. Pompeio Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Cæsare. quid poteris, inquies, pro ijs dicere? ne uiuam, si scio. in illis quidem

dem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc ut opinionem habeas rerum, referendum est. Quæris, ego me ut gesserim? constanter, & libere. Quid ille, inquies, ut ferebat? humaniter; meæq. dignitatis, quoad mihi satisfactum esset, habendam sibi rationem putabat. Quo modo ergo absolutus? omnino ΠΟΡΠΑΠΥΜΝΑ accusatorum incredibilis infantia, idest L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes præuaricatum: deinde Pompeij mira contentio, iudicum sordes. attamen XXXII condemnarunt, XXXVIII absoluerunt. iudicia reliqua impendent. non dum est plane expeditus. Dices, tu ergo hæc quo modo fers? belle mehercule, et in eo me ualde amo. amisimus mi Pomponi non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis. nulla est resp. quæ delectet, in qua acquiescam. id ne igitur, inquies, facile fers? id ipsum. recordor enim, quam bella paullisper nobis gubernantibus ciuitas fuerit. quæ mihi gratia relata sit, nullus dolor me angit. posse doluerunt. multa mihi dant solatia. nec tamen ego de meo statu demigro: quæq. uia maxime est ad naturam, ad eam me refero, & litteras, & studia nostra: dicendi laborem delectatione oratoria consolor. domus me, & rura nostra delectant. non recordor, unde ceciderim, sed unde surrexerim. fratrem mecum, & te si habebo, per me ista pedibus trahuntur: uobis ἐμφιλοσοφῆσαι possum.

sum. locus ille animi nostri, stomachus ubi habitabat olim, concaluit. priuata modo, & domestica nos delectant. miram securitatem uidebis: cuius plurimæ mehercule partes sunt in tuo reditu. nemo enim in terris est mihi tam cõsentientibus sensibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; & est non nullus odor dictaturæ, sermo quidem multus, qui etiam Gabinium apud timidos iudices adiuuit. Candidati consulares omnes rei ambitus. accedit etiam Gabinius: quem P. Sulla, non dubitans, quin foris esset, postularat, contra dicente, & nihil obtinente Torquato. sed omnes absoluentur, nec posthac quisquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. Hoc tamen agitur seuerius: itaque indicia calent. M. Fuluius nobilior condemnatus est. multi alij urbani ne respondent quidem. Quid aliud noui? & tamen, absoluto Gabinio, stomachantes alij iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem, solidis pectoribus, libertum, accensum Gabinij, lege Papia condemnarunt. itaque dixit statim reus læsæ maiestatis ΟΥϹΟΙΜΡΙϹΑΜΑΦΙΗ. *Pontinius uult ad* IV. *non. Nou. triumphare. huic obuiam Cato, & Seruilius prætor aperte, & Q. Mucius trib. negant enim latum de imperio. & est latum hercule insulse. sed erit cum Pontinio Appius cos. Cato tamen affirmat, se uiuo illum non triumphare. id ego puto, ut multa eiusdem, ad nihil recasurum. Appius sine lege suo sumptu in Ciliciam cogitat. Ab Quincto fratre, & a Cæsare*

Cæsare accepi ad IX. *kal. Nou. litteras, confecta Britannia, obsidibus acceptis, nulla præda, imperata tamen pecunia, datas a littoribus Britanniæ, proximo: ad* VI. *kal. Oct. exercitum Britanniæ reportabant. Q. Pilius erat iam ad Cæsarem profectus. Tu, si aut amor in te est noster, ac tuorum, aut ulla ueritas; aut si etiam sapis, ac frui tuis commodis cogitas; aduentare, & prope adesse iam debes. non mehercule æquo animo te careo: te autem, quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem? quem quidem abs te, cum dies uenerit, & ego, & Cicero meus flagitabit. Abs te proximas litteras habebam, Epheso, ad* V. *id. Sext. datas. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 17

O EXSPECTATAS *mihi tuas litteras, o gratum aduentum, o constantiam promissi, & fidem miram: o nauigationem amandam; quam mehercule ego ualde timebam, recordans superioris tuæ transmissionis. sed, nisi fallor, citius te, quam scribis, uidebo. credo enim te putasse, tuas mulieres in Apulia esse: quod cum secus erit, quid te Apulia moretur? nam Vestorio dandi sunt dies, et ille latinus* ἀττικισμὸς *ex interuallo regustandus. quin tu huc aduolas, & inuisis illius nostræ reip. germanæ putaui de nummis ante comitia tributim uno loco diuisis palam: uide absolutum Gabinium: detur esse ualiturum. De Messalla quod quæris, quid*

quid scribam, nescio: numquam uidi tam pares candidatos. Messallæ copias nosti. Scaurum Triarius reum fecit. si quæris, nulla est magnopere commota συμπάθεια. sed tamen habet ædilitas eius memoriam non ingratam; & est pondus apud rusticos in patris memoriam. reliqui duo plebeij sic exæquantur, ut Domitius ualeat amicis, adiuuentur tamen non gratissimo munere, Memmius Cæsaris commendetur militibus, Pompeij Gallia nitatur. quibus si non ualuerit; putant fore aliquem, qui comitia in aduentum Cæsaris detrudat, Catone præsertim absoluto. Paccianæ epistolæ respondi. cognosce cetera. Ex fratris litteris incredibilia quædam de Cæsaris in me amore cognoui: eaq. sunt ipsius Cæsaris uberrimis litteris cõfirmata. Britannici belli exitus exspectatur. constat enim, aditus insulæ esse munitos mirificis molibus. etiam illud iam cognitum est, neque argenti scrupulum esse ullum in illa insula, neque ullam spem prædæ, nisi ex mancipijs: ex quibus nullos puto te litteris, aut musicis eruditos exspectare. Paullus in medio foro basilicam iam pæne texuit ijsdem antiquis columnis: illam autem, quam locauit, facit magnificentissimam. quid quæris nihil gratius illo monumento, nihil glorioſius. itaque Cæsaris amici, (me dico, & Oppium: disrumparis licet) monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus, & usque ad atrium Libertatis explicaremus, contempsimus. sexcenties HS cum priuatis

tis non poterat transigi. minore pecunia efficiemus rem glorioſissimam. nam in campo Martio septa tribunicijs comitijs marmorea sumus, & tecta facturi; eaq. cingemus excelsa porticu; ut mille passuum conficiatur. simul adiungetur huic operi Villa etiam Publica. Dicis, quid mihi hoc monumentum proderit? ad quid laboramus res Romanas? non enim te puto de lustro, quod iam desperatum est, aut de iudicijs, quæ lege Plotia fiant, quærere. Nunc te obiurgari patere, si iure. scribis enim in ea epistola, quam C. Decimius mihi reddidit Buthroto datam, in Asiam tibi eundum esse, te arbitrari. mihi mehercule nihil uidebatur esse, in quo tantulum interesset, utrum per procuratores ageres, an per te ipsum; ne toties, & tam longe abesses. sed hæc mallem, integra re, tecum egisse. profecto enim aliquid egissem. nunc reprimam susceptam obiurgationem. utinam ualeat ad celeritatem reditus tui. Ego ad te propterea minus sæpe scribo, quod certum non habeo, ubi sis, aut ubi futurus sis. huic tamen nescio cui, quod uidebatur is te uisurus esse, putaui dandas esse litteras. tu, quoniam iturum te in Asiam esse putas, ad quæ tempora te exspectem, facias me certiorem uelim, & de Eutychide quid egeris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

PVTO te existimare, me, non oblitum consuetudinis, & instituti mei, rarius ad te scribere,

quam solebam: sed, cum loca, et itinera tua nihil habere certi uideo, neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam, nisi ad te ipsum proficiscenti, dedi litteras. neque enim sunt epistolæ nostræ, quæ si perlatæ non sint, nihil ea res nos offensura sit: quæ tantum habent mysteriorum ut eas ne librarijs quidem fere committamus. Lepidum quo excidāt. Consules flagrant infamia, quod C. Memmius candidatus pactionem in senatu recitauit, quam ipse suus cōpetitor Domitius cum consulibus fecisset, ut ambo HS CCCC consulibus darent, si essent ipsi consules facti, nisi tres augures dedissent, qui se affuisse dicerent, cum lex curiata ferretur, quæ lata non esset; & duos consulares, qui se dicerent in ornandis prouincijs consularibus scribendo affuisse, cum omnino ne senatus quidem affuisset. hæc pactio non uerbis, sed nominibus, & perscriptionibus, multorum tabulis cum esse facta diceretur; prolata a Memmio est, nominibus inductis auctore Pompeio. hic Appius erat idem: nihil sane iacturæ. corruerat alter, & plane, inquam, iacebat. Memmius autem, direpta coitione inuito Caluino, plane refrixerat, & eo magis nunc concitare dictaturam, fauere iustitio, et omnium rerum licentiæ. Perspice æquitatem animi mei, & ludum, & contemptionem Seleucianæ prouinciæ, & meam hercule cum Cæsare suauissimam coniunctionem. hæc enim me una ex hoc naufragio tabula delectat. qui quidem Quinctum meum tuumque,

tuumque, dij boni, quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia; non secus, ac si ego essem imperator. hibernam legionem eligendi optio delata commodum, ut ad me scribit. hunc tu non ames? quem igitur istorum? Sed heus tu, scripseram ne tibi, me esse legatum Pompeio? & extra urbem quidem fore ex id. Ian.? uisum est hoc mihi ad multa quadrare. sed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exspectes. Dionysio plurimam salutem: cui quidem ego non modo seruaui, sed etiam ædificaui locum. quid quæris? ad summam lætitiam meam, quam ex tuo reditu capio, magnus ex illius aduentu cumulus accedit. quo die ad me uenies, si me amas, apud me cum tuis maneas. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER V.

CICERO S. D. ATTICO.

EGO VERO & tuum in discessu uidi animum, & meo sum ipse testis. quo magis erit tibi uidendum, ne quid noui decernatur; ut hoc nostrum desiderium ne plus sit annuum. De Annio Saturnino curasti probe. De satisdando uero te rogo, quoad eris Romæ, tu ut satisdes. & sunt aliquod satisdationes secundum mancipium, in his & Memmianorum prædiorum, uel Atilianorum. De Oppio factum est, ut uolui, & maxime quod DCCC aperuisti: quæ quidem ego utique uel uersura facta solui uolo; ne extrema exactio nostrorum nominum exspectetur. Nunc uenio ad transuersum illum extremæ epistolæ tuæ uersiculum, in quo me admones de sorore. quæ res se sic habet. Vt ueni in Arpinum, cum ad me frater uenisset, in primis nobis sermo, isq. multus, de te fuit. ex quo ego ueni ad ea, quæ fueramus ego, & tu inter nos de sorore in Tusculano locuti. nihil tam uidi mite, nihil tam placatũ, quam tum meus frater erat in sororem tuam; ut etiam, si qua fuerat ex ratione sumpta offensio, non appareret. Illo sic die. postridie ex Arpinati profecti sumus

sumus. ut in Arcano Quinctus maneret, dies fecit: ego Aquini. sed prandimus in Arcano. nosti hunc fundum. quo, ut uenimus, humanissime Quinctus, Pomponia, inquit, tu inuita mulieres, ego acciuero pueros. nihil potuit, mihi quidem ut uisum est, dulcius, idq. cum uerbis, tum etiam animo, & uultu. at illa, audientibus nobis, ego sum, inquit, hic hospita. id autem ex eo, ut opinor, quod antecesserat Statius, ut prandium nobis uideret. tũ Quinctus, en, inquit mihi, hæc ego patior quotidie. dices, quid, quæso, istuc erat? magnum, itaque me ipsum commouerat: sic absurde, & aspere uerbis, uultuq. responderat. dissimulaui dolens. discubuimus omnes præter illam: cui tamen Quinctus de mensa misit; illa reiecit. quid multa? nihil meo fratre lenius, nihil asperius tua sorore mihi uisum est. & multa prætereo, quæ tum mihi maiore stomacho, quam ipsi Quincto, fuerunt. ego inde Aquinum, Quinctus in Arcano remansit, & Aquinum ad me postridie mane uenit, mihiq. narrauit, nec secum illam dormire uoluisse, &, cum discessura esset, fuisse eiusmodi, qualem ego uidissem. quid quæris? uel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo iudicio, illo die defuisse. Hæc ad te scripsi fortasse pluribus, quam necesse fuit, ut uideres, tuas quoque esse partes instituendi, & monendi. Reliquum est, ut ante, quam proficiscare, mandata nostra exhaurias, scribas ad me omnia, Pontinium extrudas. cum profectus eris; cures, ut sciã.

sic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius esse, nec suauius. A. Torquatum amantissime dimisi Minturnis, optimum uirum: cui, me ad te scripsisse aliquid, in sermone significes uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

Ad VI. id. Mai. cum has dabam litteras, ex Pompeiano proficiscebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. deinde cogitabam sine ulla mora iusta itinera facere. In Cumano cum essem, uenit ad me, quod mihi pergratum fuit, noster Hortensius: cui, deposcenti mea mandata, cetera uniuerse mandaui, illud proprie, ne pateretur, quantum esset in ipso, prorogari nobis prouincias. in quo eum tu uelim confirmes, gratumq. mihi feciſſe dicas, quod & uenerit ad me, & hoc mihi, prætereaq. si quid opus esset, promiserit. confirmaui ad eam causſam etiam Furnium nostrum; quem ad annum tribunum pl. uidebam fore. Habuimus in Cumano quasi pusillam Romam: tanta erat in his locis multitudo; cum interim Rufio noster, quod se a Vestorio obseruari uidebat, stratagemate hominem percussit: nam ad me non accessit. itane? cum Hortensius ueniret, & infirmus, & tam longe Hortensius, cum maxima prætereа multitudo, ille non uenit? non, inquam. non uidisti igitur hominem? inquies. qui potui non uidere, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo, salutaui; post etiam

etiam iussi ualere, cum me e Panſæ uilla, num quid uellem, rogasset. hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipso laudandum, quod audiri non laborarit? Sed redeo ad illud. Noli putare, mihi aliam consolationem esse huius ingentis molestiæ, nisi quod spero non longiorem annua fore. hoc me ita uelle multi non credunt, ex consuetudine aliquorum. tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debebit. cum ex Epiro redieris, de rep. scribas ad me uelim, si quid erit, quod operiare. non dum enim satis huc erat allatum, quo modo Cæsar ferret de auctoritate perscripta: eratq. rumor de transpadanis, eos iussos IV uiros creare. quod si ita est, magnos motus timeo: sed aliquid ex Pompeio sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

Ad VI. id Mai. ueni in Trebulanum ad Pontium. ibi mihi tuæ litteræ binæ redditæ sunt tertio abs te die. eodem autem ex Pompeiano Philotimo dederam ad te litteras. nec uero nunc erat sane, quid scriberem. qui de rep. rumores, scribe quæso. in opidis enim summum uideo timorem. sed multa inania. quid de ijs cogites, & quando, scire uelim. Ad quas litteras tibi rescribi uelis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, præter quæ mihi binæ semel in Trebulano redditæ sunt. quarum alteræ edictum P. Licinij habebant, (erant

autem nonis Mai. datæ) alteræ reſcriptæ ad meas Minturnenſes. quam uereor, ne quid fuerit σουδαιότερον in ijs, quas non accepi, quibus reſcribi uis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionyſius nobis cordi eſt. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Iam deeſt, quid ſcribam; & lucet. Beneuenti cogitabam hodie. noſtra continentia, & diligentia faciemus ſatis. A Pontio, ex Trebulano, ad v. id. Mai.

CICERO S. D. ATTICO. 4

BENEVENTVM ueni ad v. id. Mai. ibi accepi eas litteras, quas tu ſuperioribus litteris ſignificaueras te dediſſe: ad quas ego ipſo eo die dederam ex Trebulano a Pontio. ac binas quidem tuas Beneuenti accepi. quarum alteras Feſulanus multo mane mihi dedit, alteras ſcriba Tullius. Gratiſſima eſt mihi tua cura de illo meo primo & maximo mandato: ſed tua profectio ſpem meam debilitat. ac ne ille illud quidem labat, non quo, ſed inopia cogimur eo contenti eſſe. De illo altero, quem ſcribis tibi uiſum eſſe non alienum, uereor adduci, ut noſtris poſſit (& tuis δυσδιάγνωστον) πρὸς νεῦσιν eſſe, & quidem ſumme facilis. ſed tu aberis, & me abſente rei habebis rationem meæ. nam poſſet aliquid, ſi uteruis noſtrum adeſſet, agente Seruio fieri probabile. nunc, ſi iam res placeat, agendi tamen uiam non uideo. Nunc uenio ad illam epiſtolam,

ſtolam, quam accepi a Tullio. De Marcello, feciſti diligenter. igitur S. C. ſi erit factum, ſcribes ad me: ſin minus, rem tamen conficies. mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. ſed non dubito, quin S. C. expeditum ſit, in quo præſertim ſit compendium populi. De Torquato, probe. De Maſone, & Ligure, cum uenerint. De illo, quod Cherippus: (quoniam hic quoque πρὸς νεῦσιν ſuſtuliſti) o prouincia: etiam ne hic mihi curandus eſt? curandus autẽ? hactenus, ne quid ad ſenatũ. conſule, aut numera, nam DC ceperis. ſed tamen cõmode, quod cum Scroſa. De Pontinio, recte ſcribis. eſt enim ita, ut, ſi ante kal. Iun. Brundiſii futurus ſit, minus urgendi fuerint M. Annius, & Tullius. Quæ de Sicinio audiſti, ea mihi probantur; modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. ſed conſiderabimus. rem enim probo.
De noſtro itinere, quod ſtatuero: de quinque præfectis, quid Pompeius facturus ſit; cum ex ipſo cognoro, faciam, ut ſcias. De Oppio bene curaſti, quod ei DCCC expoſuiſti: idque, quoniam Philotimum habes, perfice, & cognoſce rationem: & ut agam amplius, ſi me amas, prius quam proficiſcaris, effice. magna me cura leuaris. Habes ad omnia. etſi pæne præterij. Chartam tibi deeſſe, mea cautio eſt: ſiquidem eius inopia minus multa ad me ſcribis. tu uero aufer ducentos. et ſi meam in eo parſimoniam huius paginæ contractio ſignificat, dum acta, & rumores uelles.

iam, si qua certa habes de Cæsare, exspecto litteras: & alias Pontinio de omnibus rebus diligentes dabis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

PLANE deest, quod scribam. nam nec, quid mandem, habeo; nihil enim prætermissum est: nec quid narrem; noui enim nihil: nec iocandi locus est; ita me multa solicitant. tantum tamen scito, idibus Mai. nos Venusia mane proficiscentes, has dedisse. eo autem die credo aliquid actum in senatu. sequantur igitur nos tuæ litteræ, quibus non modo res omnes, sed etiam rumores cognoscamus. eas accipiemus Brundisii: ibi enim Pontinium ad eam diem, quam tu scripsisti, exspectare consilium est. Nos Tarenti quos cum Pompeio διαλόγους de rep. habuerimus, ad te perscribemus. etsi id ipsum scire cupio, quod ad tempus recte ad te scribere possem, idest, quam diu Romæ futurus sis; ut, aut quo dem posthac litteras, sciam, aut ne dem frustra. Sed ante, quam proficiscare, utique explicatum sit illud, HS XX & DCCC. hoc, uelim, in maximis rebus, & maxime necessarijs habeas; ut, quod auctore te uelle cœpi, adiutore assequar. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

TARENTVM ueni ad XV. kal. Iun. quod Pontinium statueram exspectare, commodissimum duxi,

duxi, dies eos, quoad ille ueniret, cum Pompeio consumere, eoq. magis, quod ei gratum esse id uidebam; qui etiam a me petierit, ut secum, & apud se essem quotidie: quod concessi libenter: multos enim eius præclaros de rep. sermones accipiam: instruar etiam consilijs idoneis ad hoc nostrum negotium. Sed ad te breuior iam in scribendo incipio fieri, dubitans, Romæ ne sis, an iam profectus. quod tamen quoad ignorabo, scribam aliquid potius, quam committam, ut, tibi cum possint reddi a me litteræ, non reddantur. nec tamen iam habeo, quid aut mandem tibi, aut narrem. mandaui omnia; quæ quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cum aliquid habebo noui. illud tamen non desinam, dum adesse putabo, de Cæsaris nomine rogare, ut confectum relinquas. aude exspecto tuas litteras, & maxime, ut norim tempus profectionis tuæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

QVOTIDIE, uel potius in dies singulos breuiores litteras ad te mitto. quotidie enim magis, ac magis suspicor te in Epirum iam profectum. sed tamen, ut mandatum scias me curasse; quot ante, ait se Pompeius quinos præfectos delaturum nouos, uacationes, iudiciarum causam. Ego cum triduum cum Pompeio, & apud Pompeium fuissem, proficiscebar Brundisium ad XIII. kal. Iun. ciuem illum egregium relinquebam, & ad hæc

quæ timentur, propulsanda paratissimum. Tuas litteras exspectabo, cum ut quid agas, tum ut, ubi sis, sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

Me et incommoda ualetudo, qua iam emerseram, ut pote cum sine febri laborassem, & Pontinij exspectatio, de quo adhuc ne rumor quidem uenerat, tenebat duodecimum iam diem Brundisii: sed cursum exspectabamus. tu si modo es Romæ, (uix enim puto) sin es, hoc uehementer animaduertas uelim. Romæ acceperam litteras, Milonem meum queri per litteras iniuriâ meam, quod Philotimus socius esset in bonis suis. id ego ira fieri uolui de C. Duronij sententia; quem & amicissimum Miloni perspexeram, & talem uirum, qualem tu iudicas, cognoram. eius autem consilium, meumq. hoc fuerat; primum, ut in potestate nostra esset res; ne illum malus emptor alienis mancipijs, quæ permulta secum habet, spoliaret: deinde, ut Faustæ, cui cautum ille esse uoluisset, ratum esset. erat etiam illud, ut ipsi nos, si quid seruari posset, quamfacillime seruaremus. nunc rem totam perspicias uelim. nobis enim scribuntur sæpe maiora. sed, si ille queritur, si scribit ad amicos, si idem Fausta uult: Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihiq. ille receperat, ne sit inuito Milone in bonis: nihil nobis fuerat tanti. sin hæc leuiora sunt, tu iudicabis. loquere cum Duronio. scripsi etiam ad Camillum,

millum, ad Lamiam, eoq. magis, quod non confidebam, Romæ te esse. summa erit hæc: statues, ut ex fide, fama, req. mea uidebitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

Activm uenimus ad XVII. kal. Quinct. cum quidem & Corcyræ, & Sybotis muneribus tuis, quæ & Areus, & meus amicus Eutychides opipare, & φιλοφροσυνέστατα nobis concesserant, epulati essemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodissime nauigassemus: & Leucaten flectere, molestum uidebatur. actuarijs autem minutis Patras accedere sine his impedimentis, non satis uisum est decorum. Ego, ut sæpe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor: præcipio meis: faciam denique, ut summa modestia, & summa abstinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Parthus, uelim, quiescat, & fortuna nos iuuet: nostra præstabimus. Tu, quæso, quid agas, ubi quoque hoc tempore futurus sis, quales res nostras Romæ reliqueris, maxime de $\overline{\text{CXX}}$, & de DCCC, cura, ut sciamus. id unis diligenter litteris datis, quæ ad me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur: aderis autem ad tempus, ut mihi scripsisti) memento curare per te, et per omnes nostros, in primis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu; ne quid noui decernatur. hoc tibi ita mando, ut dubitem,

tem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. sed non audeo tibi omnia onera imponere. annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestissimus, & suauissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, & mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermittisinit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

VT Athenas ad VX. kal. Quinct. ueneram, exspectabam ibi iam quartum diem Pontinium, neque de eius aduentu certi quidquam habebam: erā autem totus, crede mihi, tecum: & quamquam sine ijs per me ipse, tamen acrius, uestigijs tuis monitus, de te cogitabam. quid quæris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te. sed tu aliquid de me ipso scire fortasse mauis. hæc sunt. Adhuc sumptus nec in me aut publice, aut priuatim, nec in quē quam comitum. nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite. persuasum est omnibus meis, seruiendum esse famæ meæ. belle adhuc. hoc animaduersum, Græcorum laude, & multo sermone celebratur: quod superest, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. sed hæc tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua sunt eiusmodi, ut meum consilium sæpe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc negotio emerserim. o rem minime aptam meis moribus. o illum uerum, ἔρδοιτις. dices, quid adhuc? non dum enim in negotio uersaris. nescio; & puto

puto molestiora restare. sed hæc ipsa fero equidem fronte, ut puto, & uolo, bellissime; sed angor intimis sensibus: ita multa uel iracunde, uel insolenter, uel in omni genere stultitiæ insulse, arroganter & dicuntur, & tacentur quotidie. quæ, non quo te cælem, non perscribo, sed quia δυσδιόρθωτα sunt. itaque admirabere meam βαθύτητα, cum salui redierimus: tanta mihi μελέτη huius uirtutis datur. Ergo hæc quoque hactenus: etsi mihi nihil erat propositum ad scribendum; quia, quid ageres, ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem: nec hercule umquam tam diu ignarus rerum mearum fui; quid de Cæsaris, quid de Milonis nominibus actum sit. hæc non modo nemo, sed ne rumor quidem quisquam; ut sciremus, in rep. quid ageretur. quare si quid erit, quod scias de ijs rebus, quas putabis scire me uelle, per mihi gratum erit, si id curaris ad me perferendum. Quid est præterea? nihil sane, nisi illud: ualde me Athenæ delectarunt: turbæ dumtaxat? & urbis ornamentum, & hominum amores in te, in nos quadam beneuolentia, sed multum ea philosophia, ἄνω, καὶ κάτω: siquidem est in Aristo, apud quem eram: nam Xenonem tuum, uel nostrum potius, Quincto concesseram: tamen propter uicinitatem totos dies simul eramus inuicem. Cum primum poteris, tua consilia ad me scribas; ut sciam, quid agas, ubi quoque, & maxime quando Romæ futurus sis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

HVI, toties ne me litteras dedisse Romam, cui ad te nullas darem? at uero posthac frustra potius dabo, quam, si recte dari potuerint, committam, ut non dem. Ne prouincia nobis prorogetur. per fortunas, dum ades, quidquid prouideri potest, prouide. non dici potest, quam flagrem desiderio urbis, quam uix harum rerum insulsitatem feram. Marcellus sedendi comes; etsi ille magistratum non gesserit, erit tamen transpadanus. ita mihi uidetur non minus stomachi nostro Cæsari fecisse. sed hoc ipse uiderit. Pompeius mihi quoque uidebatur, quod scribis Varronem dicere, in Hispaniam certe iturus. id ego minime probabam: qui quidem Theophani facile persuasi, nihil esse melius, quam illud, nusquam illum discedere. ergo Græcus incumbet. ualet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Ego has prid. non. Quinct. proficiscens Athenis dedi, cum ibi decem ipsos fuissem dies. uenerat Pontinius. nam Cn. Volusius aderat quæstor. tuus unus Tullius aberat. ἄφραστα Rhodiorum, & dicrota Mitylenæorum habebam, & aliquid ἐπίκωπον. De Parthis erat silentium. quod superest, dij iuuent. Nos adhuc iter per Græciam summa cum admiratione fecimus. nec mehercule habeo, quod adhuc quem accusem meorum. uidentur mihi nosse nos, nostram causam, et condicionem profectionis suæ. plane seruiunt existimationi meæ. quod superest, si uerum illud est, οἷα τ' ἂν δέσποινα, certe permanebunt. nihil enim a me fieri ita uidebunt, ut sibi sit delinquendi locus: sin id parum profuerit, fiet aliquid a nobis seuerius: nam adhuc lenitate dulces sumus; & ut spero, proficimus aliquantum. sed ego hanc, ut singuli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus sum. proinde pugna; ne, si quid prorogatum sit, turpis inueniar. Nunc redeo ad quæ mihi mandas. In præfectis excusatio. ijs, quos uoles, defer-
* to: non ero tam μετέωρος, quam in Appuleio fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipsum sentire certo scio. Apud Patronem, & reliquos Barones te in maxima gratia posui: & hercule merito tuo feci: nam mihi is ter dixit, te scripsisse ad se, mihi ex illius litteris rem illam curæ fuisse. quod ei pergratum erat. sed cum Patro mecum egisset, ut peterem a uestro Ariopago, ὑπομνηματισμὸν tollerent, quem Polycharmo prætore fecerant: commodius uisum est & Xenoni, & post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere, qui pridie, quam ego Athenas ueni, Mitylenas profectus erat, ut is ad suos scriberet, posse id sua uoluntate fieri. non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis inuito Memmio impetrari non posset. Memmius autem ædificandi consilium abiecerat, sed erat Patroni iratus. itaque scripsi ad eum accurate: cuius epistolæ misi ad te exemplum. Tu, uelim, Piliam meis uerbis consolere. indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. accepi fasciculum, in quo erat epistola Piliæ: absoluli, aperui,

aperui, legi: ualde scripta est συμπαθῶς. Brundisio quæ tibi epistolæ redditæ sunt sine mea, tum uidelicet datæ, cum ego me non belle haberem. nam illam νομανδρίαν excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 12

NEGOTIVM magnum est nauigare, atque id mense Quinct. sexto die Delum Athenis uenimus. pridie non. Quinct. a Piræeo ad Zostera, uento molesto, qui nos ibidem nonis tenuit. ad VIII. id. ad Ceo iucunde. inde Gyarum sæuo uento, non aduerso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam uellemus, cursum confecimus. iam nosti ἀφράκτα Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec me mouere, nisi omnia ἀκρατηρέων iura uidissem. De Messalla ad te statim, ut audiui, De Gyaro dedi litteras, & id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem ualde συνηγωίων, sed tuas de eius iudicij sermonibus, & mehercule omni de reip. statu litteras exspecto, πολιτικώτερον quidem scriptas, (quoniam meos cum Thallumeto nostro peruolutas libros) eiusmodi inquam litteras, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id uel Helonius, uir gratissimus, potest efficere, cliens tuus) sed quid futurum sit, sciam. Cum hæc leges, habebimus consules. omnia perspicere poteris, de Cæsare, de Pompeio, de ipsis iudicijs. Nostra autem

tem negotia, quoniam Romæ commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, de struc salinarum plane rogo. De aqua, si quid potent fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus æstimo plurimi. ergo quid conficies. Præterea, si quid Philippus rogauit; quod in tua re faceres, id uelim facias. Plura scribam ad te, cum constitero: nunc eram plane in medio mari. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

EPHESVM uenimus ad XI. kal. Sext. sexagesimo, & quincto post pugnam Bouillam. nauigauimus sine timore, & sine nausea, sed tardius propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. De concursu legationum, priuatorum, & de incredibili multitudine, quæ mihi iam Sami, sed mirabilem in modum Ephesi præsto fuit, aut audisse te puto, aut quid ad me attinet? uerumtamen decumanis uenissem cum imperio, Græci quasi Ephesio prætori se alacres obtulerunt. ex quo te intelligere certo scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas. sed, ut spero, utemur ea palæstra, quam a te didicimus; omnibusq. satisfaciemus; & eo facilius, quod in nostra prouincia confectæ sunt pactiones. Sed hactenus, præsertim cum cenanti mihi nunciaret Sextius, sed de nocte proficisci. Tua negotia Ephesi curæ mihi fuerunt: Thermoque, tametsi ante aduentum meum libera-

liberalissime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem, & Seium Rhodium, & Apollonicensem Xenonem commendaui. omnino omnia sẽ facturum recepit. Ego præterea rationem Philogeni permutationis eius, quam tecum feci, edidi. Ergo hæc quoque hactenus. redeo ad urbana. Per fortunas (quoniam Romæ manes) primum illud præfulci, atque præmuni, quæso, ut simus annui; ne intercaletur quidem: deinde exauri mea mandata, maximeque, si quid, potest, de illo domestico, scrupulum quem non ignoras; deinde de Cæsare: cuius in cupiditatem te auctore incubui; nec me piget. &, si intelligis, quam meum sit scire, & curare, quid in rep. fiat: fiat autem? immo uero etiam quid futurum sit, perscribe ad me omnia, sed diligentissime, in primisq. quid iudiciorum status aut factorum, aut futurorum etiam laboret. De aqua, si curæ est, si quid Philippus aget, animaduertas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

Ante, quam aliquo loco consedero, neque longas a me, neque semper mea manu litteras exspectabis. cum autem erit spatium, utrumque præstabo. nunc iter conficiebamus æstuosa, & puluerulenta uia: dederam Epheso pridie: has dedi Trallibus. In prouincia mea fore me putabam kal. Sext. ex ea die, si me amas, παράγγελμα ἐνιαύσιον commoueto. tamen interea hæc, quæ uellem, mihi

hi afferebantur: primum otium Parthicum, deinde confectæ pactiones publicanorum, postremo seditio militum sedata ab Appio, stipendiumq. eis usque ad idus Quinct. persolutum. Nos Asiæ accepit admirabiliter. aduentus noster ne nummo quidem sumptui fuit. spero meos omnes seruire laudi meæ: tamen magno timore sum: sed bene speramus. omnes iam nostri, præter Tullium tuum, uenerunt. erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, æstiuos menses reliquos rei militari dare, hibernos iurisdictioni. Tu, uelim, si me nihilo minus nosti curiosum in rep. quam te, scribas ad me omnia, quæ sint, quæ ue futura sint. nihil mihi gratius facere potes: nisi tamen id erit mihi gratissimum, si, quæ tibi mandaui, confeceris; in primis, quid illud ἐνδόμυχον: quo mihi scis nihil esse carius. Habes epistolam plenam festinationis, & puueris. reliquæ subtiliores erunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

Laodiceam ueni pridie kal. Sext. ex hoc die clauum amouebis. nihil exoptatius aduentu meo, nihil carius. sed est incredibile, quam me negotij tædeat. non habeat satis magnum campum illi tibi non ignotus cursus animi, & industriæ meæ? præclara opera cesset? quippe ius Laodiceæ me dicere, cum Romæ A. Plotius dicat? & cum exercitum noster amicus habeat, tantum me nomẽ habere duarum legionum exsilium?

denique hoc non desidero: lucem, forum, urbem, domum, uos desidero. sed feram, ut potero: sim modo annuus. si prorogatur, actum est. uerum perfacile resisti potest. tu modo Romæ sis. Quæris, quid hic agam: ita uiuam, ut maximos sumptus facio. mirifice delector hoc instituto. admirabilis abstinentia ex præceptis tuis: ut uerear, ne illud, quod tecum permutaui, uersura mihi soluendum sit. Appij uulnera non refrico: sed apparent, nec occuli possunt. iter Laodicea faciebam ad III. non. Sext. cum has litteras dabam, in castra Lycaoniam, inde ad Taurum cogitabam, ut cum Morphagene signis collatis, si possem, de seruo tuo deciderem. clitellæ boui sunt impositæ. plane non est nostrum onus: sed feremus. modo, si me amas, sim annuus. adsis tu ad tempus, ut senatum excites. mirifice solicitus sum, quod iam diu ignota sunt mihi ista omnia. quare, ut ad te ante scripsi, cum cetera, tum resp. cura, ut mihi nota sit. Plura scribam alias. tarde tibi reddituro, sed dabam familiari homini, ac domestico, C. Andronico Puteolano. tu autem sæpe dare tabellarijs publicanorum poteris, pro magistris scripturæ, & portus, & nostrarum diœcesium. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

Etsi in ipso itinere, & uia discedebant publicanorum tabellarij, & eramus in cursu: tamen surripiendum aliquid putaui spatij, ne me immemorem

morem mandati tui putares. itaque subsedi in ipsa uia, dum hæc, quæ longiorem desiderant orationem, summatim tibi perscriberem. Maxima exspectatione in perditam, & plane euersam in perpetuum prouinciam nos uenisse scito pridie kal. Sext. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade. audiuimus nihil aliud, nisi imperata ἐπικεφάλια soluere non posse: possessiones omnium uenditas: ciuitatum gemitus, ploratus, monstra quædam non hominis, sed feræ nescio cuius immanis. quid quæris? tædet omnium nos uitæ. læuantur tamen miseræ ciuitates, quod nullus fit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quemquam. scito, non modo nos fœnum, aut quod lege Iulia dari solet, non accipere, sed ne ligna quidem; nec, præter quattuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam; multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. itaque incredibilem in modum concursus fiunt ex agris, ex uicis, ex domibus omnibus mehercule etiam, aduentu nostro. reuiuescunt iustitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis: itaque opiniones omnium superauit. Appius, ut audiuit nos uenire, in ultimam prouinciam se coniecit Tarsum usque: ibi forum agit. De Partho silentium est: sed tamen concisos equites nostros a barbaris nunciabant ij, qui ueniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in prouinciam suam accedere. id autem facere ob eam causam dicebant,

ep. 6. lib. 2. Fam. Festus

quod tardius uellet decedere. Nos in castra properabamus, quæ aberant bidui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

ACCEPI Roma sine epistola tua fasciculum litterarum. in quo, si modo ualuisti, & Romæ fuisti, Philotimi duco esse culpam, non tuam. hanc epistolam dictaui sedens in rheda, cum in castra proficiscerer, ab quibus aberam bidui. paucis diebus habebam certos homines, quibus darem litteras: itaque eo me seruaui. Nos, tamen etsi hoc te ex alijs audire malo, sic in prouincia nos gerimus, quod ad abstinentiam attinet, ut nullus terun tius insumatur in quemquam. id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorum diligentia: nam omnes mirifice συμφιλοδοξοῦσιν gloriæ meæ. Lepta noster mirificus est. Sed nunc propero. perscribam ad te paucis diebus omnia. Ciceroues nostros Deiotarus filius, qui rex ab senatu appellatus est, secum in regnum. dum in æstiuis nos essemus, illum pueris locum esse bellissimum duximus. Sextius ad me scripsit, quæ tecum esset de mea domestica, & maxima cura locutus, & quid tibi esset uisum. amabo te, incumbe in eam rem, & ad me scribe, quid & possit, & tu censeas. Idem scripsit, Hortensium de proroganda nostra prouincia dixisse nescio quid. mihi in Cumano, diligentissime, se, ut annui essemus, defensurum, receperat. si quidquam me amas, hunc locum ama. dici non potest,

p. tam. ep. 15. 6. 4.

potest, quam inuitus a uobis absim. et simul hanc gloriam iustitiæ, & abstinentiæ fore illustriorem spero, si cito decesserimus. id quod Scæuolæ contigit; qui solos nouem menses Asiæ præfuit. Appius noster, cum me aduentare uideret, profectus est Tarsum usque Laodicea. ibi forum agit, cum ego sum in prouincia. quam eius iniuriam non insector. satis enim habeo negotij in sanādis uulneribus, quæ sunt imposita prouinciæ. quod, do operam, ut faciam quamminima illius contumelia. sed hoc Bruto nostro uelim dicas, illum fecisse non belle, qui aduentu meo, quam longissime potuerit, discesserit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

QVAM uellem, Romæ esses, si forte non es. nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas litteras ad XIV. kal. Sext. datas, in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter kal. Sext. sed, siue Romæ es, siue in Epiro, Parthi Euphratem transierunt duce Pacoro, Orodis, Parthorum regis, filio, cunctis referto copijs. Bibulus non dum audiebatur esse in Syria. Cassius in opido Antiochiæ cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybistra. hostis in Cyrhestica; quæ Syriæ pars proxima est prouinciæ meæ. his de rebus scripsi ad senatum. quas litteras, si Romæ es, uidebis, putes ne reddendas: & multa, immo omnia. quorum κεφάλαιον, ne quid in-

ter cæsa, & porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia sociorum, præsertim fidelium, certissimum subsidium est hiems, ea si uenerit, nec illi ante in meam prouinciam transierint. unum uereor, ne senatus propter urbanarum rerum metum Pompeium nolit dimittere. quod si alium adhuc mittit; non laboro. nobis modo temporis ne quid prorogetur. Hæc igitur, si Romæ es. sin abes, aut etiam si ades; hæc negotia sic se habent. Stamus animis; &, quia consilijs, ut uidemur, bonis utimur, speramus etiam manu. tuto consedimus, copioso a frumento, Ciliciam prope conspiciente, expedito ad mutandum locum, paruo exercitu, sed, ut spero, ad beneuolentiam erga nos consentiente: quem nos, Deiotari aduentu cum suis omnibus copijs, duplicaturi eramus. socijs multo fidelioribus utimur, quam quisquam usus esset: quibus incredibilis uidetur & nostra mansuetudo, & abstinentia. delectus habetur ciuium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. si fuerit occasio, manu; sin minus, locis nos defendemus. quare bono animo es. uideo enim te, et, quasi coram adsis, ita cerno συμπάθειαν amoris tui. sed te rogo, (si ullo pacto fieri poterit) si integra in senatu nostra caussa ad kal. Ian. manserit, ut Romæ sis mense Ianuario. profecto nihil accipiam iniuriæ, si tu aderis. amicos consules habemus, nostrum tribunum pl. Furnium. uerum tua est opus assi-

siduitate, prudentia, gratia. tempus est necessarium: sed turpe est, me pluribus uerbis agere tecum. Cicerones nostri sunt apud Deiotarum: sed, si opus erit, deducentur Rhodum. Tu, si es Romæ; ut soles diligentissime: sin in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut & tu, quid nos agamus, & nos, quid tu agas, quidq. acturus sis, scire possimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. sed iam exhibeo pupillum, neque defendo: sunt enim negotia et lenta, & inania. faciam tamen satis, tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi: sed certe satisfaciam utrique. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

OBSIGNARAM iam epistolam, eam quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appij tabellarius ad XI. kal. Oct. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe) mihi tuas litteras reddidit. ex quibus non dubito, quin, ut Pompeium exspectaris, dum Arimino rediret, etiam in Epirum profectus sis: magisq. uereor, ut scribis, ne in Epiro solicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atiliano nomine scripsi ad Philotimum ne appellaret Messallam. Itineris nostri famam ad te peruenisse lætor, magisq. lætabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi iam Romæ iucundam esse gaudeo; eamque, quam numquam uidi,

di, tamen & amo, & amabilem esse certo scio. Etiam atque etiam uale. De Patrone, & tuis condiscipulis, quæ de Tarentinis in militia laboraui, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libenter, repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filij patruo certaret: magni amoris signum: itaque me etiam admonuisti ut gauderem. nam mihi in mentem non uenerat. non credo, inquis, ut libet: sed plane gaudeo: quoniam τὸ νεμεσᾶν interest τοῦ φθονεῖν. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

SATVRNALIBVS mane se mihi Pendentissæ dediderunt, septimo, & quinquagesimo die, postquam oppugnare eos cœpimus. qui (malum) isti Pendentissæ, qui sunt? inquies: nomen audiui nunquam. quid ego faciam? num potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere? hoc iam sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri potuisse: quæ cognosce ἐν ἐπιτομῇ. sic enim concedis mihi proximis litteris. Ephesum ut uenerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritate: qua nihil me umquam delectauit magis. inde opidis, ijs, quæ erant, mirabiliter accepti, Laodiceam prid. kal. Sext. uenimus. ibi morati biduum, perillustres fuimus, honorificisq. uerbis omnes iniurias reuellimus superiores. quod * Dein Apameæ quinque dies morati, Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconij decem fecimus. nihil ea iurisdictione

ne æquabilius, nihil lenius, nihil grauius. inde ad castra ueni ad VII. kal. Sept. ad III. exercitum lustraui apud Iconium. ex his castris, cum graues de Parthis nuncij uenirent, perrexi in Ciliciam per Cappadociæ partem eam, quæ Ciliciam attingit, eo consilio, ut Armenius Artauasdes, & ipsi Parthi Cappadocia se excludi putarent. cum dies quinque ad Cybistra Cappadociæ castra habuissem, certior sum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociæ longe abesse, Ciliciæ magis imminere: itaque confestim iter in Ciliciam feci per Tauripylas: Tarsum ueni ad III. non. Oct. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia aquarum diuortio diuidit, qui mons erat hostium plenus sempiternorum. hic ad III. id. Oct. magnum numerum hostium cecidimus: castella munitissima, nocturno Pontinij aduentu, nostro matutino, cepimus, incendimus, imperatores appellati sumus: castra paucos dies habuimus, ea ipsa, quæ contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paullo melior, quam aut tu, aut ego. ibi dies quinque morati, direpto, & uastato Amano, inde discessimus. Interim (scis enim quædam πανικὰ dici, item τὰ κενὰ τοῦ πολέμου) rumore aduentus nostri, & Cassio, qui Antiochiæ tenebatur, animus accessit, & Parthis timor iniectus est. itaque eos cedentes ab opido Cassius insecutus, rem bene gessit. qua in fuga, magna auctoritate, Osaces, dux Parthorum, uulnus accepit, eoq. interijt paucis post diebus. erat in

Syria

Vide ep. 10 libr. 2. fam. ubi & Sacerdos scribit ad Cælium.

Syria nostrum nomen in gratia. uenit interim Bibulus. credo, uoluit appellatione hac inani nobis esse par. in eodem Amano cœpit laureolam in mustaceo quærere. at ille cohortem primam totam perdidit, centurionemq. primipili, nobilem sui generis, Asinium Dentonem, & reliquos cohortis eiusdem, & Sext. Lucilium, T. Gauij Cæpionis, locupletis, & splendidi hominis, filium, tribunum militum. sane plagam odiosam acceperat cum re, tum tempore. Nos Pindenissum, quod opidum munitissimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, (feri homines, & acres, & omnibus rebus ad defendendum parati) cinximus uallo, & fossa: aggere maximo, uineis, turre altissima, magna tormentorum copia, multis sagittarijs, magno labore, apparatu, multis saucijs nostris, incolumi exercitu, negotium confecimus. hilara sane Saturnalia. militibus quoque, equis exceptis, reliquam prædam concessimus. mancipia ueniebant Saturnalibus tertijs. cum hæc scribebam in tribunali, res erat ad HS CXX. hinc exercitum in hiberna agri male pacati deducendum Quincto fratri dabam. ipse me Laodiceam recipiebam. Hæc adhuc. sed ad præterita reuertamur. Quod me maxime hortaris, & , quod pluris est, quam omnia, in quo laboras, ut etiam Ligurino μώμῳ satisfaciam: moriar, si quidquam fieri potest elegantius. nec tamen ego hanc continentiam appello, quæ uirtus uoluptati resistere uidetur. ego in uita mea nulla umquam uoluptate

luptate tanta sum affectus, quanta afficior hac integritate. nec me tam fama, quæ summa est, quam res ipsa, delectat. quid quæris? fui tanti: me ipse non noram: nec satis sciebam, quid in hoc genere facere possem: recte περυσίωμαι. nihil est præclarius. interim hæc λαμπρά. Ariobarzanes opera mea uiuit, regnat: ἐν παρόδῳ, consilio, & auctoritate, & quod insidiatoribus eius ἀπρόσιτον me, non modo ἀδωροδόκητον præbui, regem, regnumq. seruaui. interea e Cappadocia ne pilum quidem: Brutum abiectum, quantum potui, excitaui: quem non minus amo, quam tu; pæne dixi, quam te. atque etiam spero toto anno imperij nostri teruncium sumptus in prouincia nullum fore. Habes omnia. nunc publice litteras Romam mittere parabam. uberiores erunt, quam si ex Amano misissem. at Romæ non fore? sed est totum, quid kal. Martij futurum sit. uereor enim, ne, cum de prouincia agetur, si Cæsar resistet, nos retineamur. his tu si adesses, nihil timerem. Redeo ad urbana: quæ ego diu ignorans, ex tuis iucundissimis litteris ad v. kal. Ian. denique cognoui. eas diligentissime Philogenes, libertus tuus, curauit, perlonga, & non satis tuta uia, perferendas. nam quas Lenij pueris scribis datas, non acceperam. Iucunde de Cæsare, & quæ senatus decreuit, & quæ tu speras. quibus ille si cedit, salui sumus. Incendio Tlætoriano quod Leius adustus est, minus molestè fero. Lucceius de Q. Cassio cur tam uehemens fuerit, et quid actum sit,

sit, aueo scire. Ego, cum Laodiceam uenero, Quinctο, sororis tuæ filio, togam puram iubeor dare: cui moderabor diligentius. Deiotarus, cuius auxilijs magnis usus sum, ad me, ut scripsit, cum Ciceronibus Laodiceam uenturus erat. Tuas etiam Epiroticas exspecto litteras; ut habeam rationem non modo negotij, uerum etiam otij tui. Nicanor in officio est, & a me liberaliter tractatur: quem, ut puto, Romam cum litteris publicis mittam; ut et diligentius perferantur, & idem ad me certa de te, et a te referat. Alexis quod mihi toties salutem adscribit, est gratum: sed cur non suis litteris idem facit, quod meus ad te Alexis facit? Phemio quæritur κέρας. Sed hæc hactenus. Cura, ut ualeas, et ut sciam, quando cogites Romam. etiam atque etiam uale. Tua, tuosq. Thermo & præsens Ephesi diligentissime commendaram, & nunc per litteras: ipsumq. intellexi esse perstudiosum tui. Tu uelim, quod antea ad te scripsi, de domo Pammenis, desoperam, ut, quod tuo, meoq. beneficio puer habet, cures, ne qua ratione conuellatur. utrique nostrum existimo, tum mihi erit pergratum.

CICERO S. D. ATTICO. 21

TE IN Epirum saluum uenisse, et, ut scribis, ex sententia nauigasse, uehementer gaudeo: non esse Romæ meo tempore perneccessario, submoleste fero. hoc me tamen consolor, quod non spero te istic iucunde hiemare, & libenter requiescere. Cassius, frater

frater Q. Cassij, familiaris tui, pudentiores illas litteras miserat, de quibus tu ex me requiris, quid sibi uoluerint, quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit confectum esse Parthicum bellum, recesserãt illi quidem ab Antiochia ante Bibuli aduentum, sed nullo nostro ἀημερώματι. hodie uero hiemant in Cyrhestica, maximumq. bellum impendet. nam & Orodis, regis Parthorum, filius in prouincia nostra est: nec dubitat Deiotarus, cuius filio pacta est Artauasdis filia, ex quo sciri potest, quin cum omnibus copijs ipse prima æstate Euphratem transiturus sit. quo autem die Cassij litteræ uictrices in senatu recitatæ sunt, ideſt, non. Oct. eodem meæ tumultum nunciantes. Axius noster ait nostras auctoritatis plenas fuisse; illis negat creditum. Bibuli non dum erant allatæ: quas certo scio plenas timoris fore. Ex ijs rebus hoc uereor, ne, cum Pompeius propter metum rerum nouarum nusquam dimittatur. Cæsari nullus honos a senatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet senatus, nos ante, quam successum sit, oportere decedere, nec in tanto motu rerum tantis prouincijs singulos legatos præesse. hic, ne quid mihi prorogetur, quod ne intercessor quidem sustinere possit, horreo, atque eo magis, quod tu abes, qui consilio, gratia, studio multis rebus occurreres. sed dices me ipsum mihi sollicitudinem struere. cogor: & uelim ita sit; sed omnia metuo. etsi bellum ἀκροτελεύτιον habet illa tua epistola, quam dedisti nauseans Buthroto;

TIBI

TIBI, VT VIDEO, ET SPERO, NVLLA AD DECEDENDVM MORA. *mallem*, VT VIDEO: *nihil opus fuit*, VT SPERO. *acceperam autem satis celeriter Iconij per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. in his* γλυκύπικρον *illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, si quid secus, te ad me fore uenturum. pungunt me dubitationes tuæ. simul & uides, quas acceperim litteras. nam quas Hemoni centurioni Scamulæ ipse scribis te dedisse, non accepi. Lenij pueris te dedisse, sæpe ad me scripseras. eas Laodiceæ denique, cum eo uenissem, III. id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas ad x. kal. Oct. Lenio tuas commendationes & statim uerbis, et re aliquo tempore probabo. hæ litteræ cetera uetera habebant, unum hoc nouum, de Cibyratis pantheris. multum te amo, quod respondisti M. Octauio, te non putare: sed posthac omnia, quæ certa non erunt, pro certo negato. nos enim & nostra sponte bene firmi, & mehercule auctoritate tua inflammati uicimus omnes (hoc tu ita reperies) cum abstinentia, tum iustitia, facilitate, clementia. caue putes quidquam homines magis umquam esse miratos, quam nullum teruncium, me obtinente prouinciam, sumptus factum esse nec in remp. nec in quemquam meorum, præterquam in L. Tullium legatum. is, ceteroqui abstinens, (seu Iulia lege transita, semel tamen in diem, non, ut alij solebant, omnibus uicis: præter cum semel, nemo accepit) facit ut mihi excipien-*

excipiendus sit, cum teruncium nego sumptus factum. præter eum accepit nemo. has a nostro Q. Titinio sordes accepimus. Ego, æstiuis confectis, Quinctum fratrem hibernis, & Ciliciæ præfeci. Q. Volusium, tui Tiberij generum, certum hominem, sed mirifice abstinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies esset, ne ciues Romani pauci, qui illic negotiantur, ius sibi dictum negarent. nam euocari ex insula Cyprios non licet. ipse in Asiam profectus sum Tarso nonis Ian. non mehercule dici potest, qua admiratione Ciliciæ ciuitatum, maximeq. Tarsensium. postea uero quam Taurum transgressus sum, mirifica exspectatio Asiæ nostrarum diœcesium, quæ sex mensibus imperij mei nullas meas acceperat litteras, numquam hospitem uiderat. illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quæstu. ciuitates locupletes, ne in hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprij talenta Attica CC. qua ex insula (non ὑπερβολικῶς, sed ueriſſime loquor) nummus nullus me obtinente erogabatur. ob hæc beneficia, quibus illi obstupescunt, nullos honores mihi, uisi uerborum, decerni sino: statuas, eana, τέθριππα prohibeo. nec sum in ulla alia re molestus ciuitatibus, sed fortasse tibi, qui hæc prædicem de me. perfer, si me amas: tu enim me hæc facere uoluisti. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil mi serius est, quæ tum erat in hac mea Asia, (messis enim nulla fuerat) mihi optanda fuerit. quacũque iter

iter feci, nulla ui, nullo iudicio, nulla contumelia, auctoritate, & cohortatione perfeci, ut Græci, & ciues Romani, qui frumentum compresserant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Feb. quo die has litteras dedi, forum instituera agere Laodiceæ Cybiraticum, & Apamense: ex idibus Mart. ibidem Synnadense, Pamphylium, cum Phemio dispiciam κέρας Aonium; Isauricum: ex idibus Mai. in Ciliciam, ut ibi Iunius consumatur. uelim tranquille a Parthis. Quinctilis, si erit, ut uolumus, in itinere est, per prouinciam redeuntibus, consumendus. uenimus enim in prouinciam, Laodiceam, Sulpicio, & Marcello cos. pridie kal. Sext. inde nos oportet decedere ad IV. kal. Sext. primum contendam a Quincto fratre, ut se præfici patiatur: quod & illo, & me inuitissimo fiet: sed aliter honeste fieri non potest, præsertim cum, uirum optimum, Pontinium ne nunc quidem retinere possim. rapit enim hominẽ Postumius Romam, fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra: nunc cognosce de Bruto. Familiares habet Brutus tuus quosdam creditores Salaminiorum, ex Cypro, M. Scaptium, & P. Matinium; quos mihi maiorem in modum commendauit. Matinium non noui. Scaptius ad me in castra uenit. pollicitus sum curaturum me, Bruti caussa, ut ei Salaminij pecuniam soluerent. egit gratias. præfecturam petiuit: negaui me cuiquam negotianti dare: quod idem tibi ostenderam: Cn. Pompeio petenti probaram

ram institutum meum: quid dicam, Torquato in Lenio tuo? multis alijs. si præfectus uellet esse syngraphæ caussa, me curaturum, ut exigeret. gratias egit: discessit. Appius noster turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret; & eundem habuerat præfectum. uexabat Salaminios. ego equites ex Cypro decedere iussi. moleste tulit Scaptius. quid multa? ut ei fidem meam præstarem; cum ad me Salaminij Tarsum uenissent, & una Scaptius, imperaui, ut pecuniam soluerent. multa de syngrapha, de Scaptij iniurijs. negaui me audire: hortatus sum, petiui etiam pro meis in ciuitatem beneficijs, ut negotium conficerent: denique dixi me coacturum. homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se a me soluere: quod enim prætori dare consuessent, quoniam ego non acceperam, se a me quodam modo dare; atque etiam minus esse aliquanto in Scaptij nomine, quam in uectigali prætorio. collaudaui homines. recte, inquit Scaptius: sed subducamus summam. interim cum ego in edicto translaticio centesimas me obseruaturum haberem, cum antociſmi anniuersario; ille ex syngrapha postulabat quaternas. quid ais? inquam. possum ne contra meum edictum? at ille profert S. C. Lentulo Philippoq. cos. ut, qui Ciliciam obtineret, ius ex illa syngrapha diceret. cohorrui primo etenim erat interitus ciuitatis. reperio duo S. C. ijsdem consulibus de eadem syngrapha. Salaminij cum Romæ uersuram face-

re uellent, non poterant; quod lex Gabinia uetabat. tum ij Bruti familiares, freti gratia Bruti, dare uolebant, si sibi S. C. caueretur. fit gratia Bruti S. C. ut ne ue Salaminijs, ne ue qui eis dedisset, fraudi esset. pecuniam numerarunt: & postea uenit in mentem fœneratoribus, nihil se iuuare illud S. C. quod ex syngrapha ius dici lex Gabinia uetaret. tum fit S. C. ut & ea syngrapha esset, quam ceteræ, sed ut eodem. Cum hæc disseruissem; seducit me Scaptius; aut se nihil contradicere; sed illos putare talenta CC se debere; ea se uelle accipere; debere autem illo paullo minus: rogat, ut eos ad CC perducam. optime, inquam. uoco illos ad me, remoto Scaptio. quid uos? quantum, inquam, debetis? respondent, CVI. refero ad Scaptium. homo clamare. quid opus est? inquam. rationes conferatis. assident: subducunt: ad nummum conuenit. illi se numerare uelle, urgere ut acciperet. Scaptius me rursus seducit: rogat, ut rem sic relinquam. dedi ueniam homini impudenter petenti, Græcis querentibus. ut in fano deponerent, postulantibus, non concessi. clamare omnes qui aderant, nihil impudentius Scaptio, qui centesimis cum anatocismo contentus non esset: alij, nihil stultius. mihi autem impudens magis, quam stultus, uidebatur. nam aut, bono nomine, centesimis contentus erat; aut, non bono, quaternas centesimas sperabat. Habes meam caussam: quæ si Bruto non probatur; nescio, cur illũ amemus: sed auunculo eius certe

certe probabitur, præsertim cum S. C. modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, in creditorum caussa, ut centesimæ perpetuo fœnore ducerentur. hoc quid interfit, si tuos digitos noui, certe habes subductum. in quo quidem ὁδοῦ πάρεργον. Lucceius M. F. queritur apud me per litteras, summum esse periculum, ne culpa senatus, his decretis, res ad tabulas nouas perueniat. commemorat, quid olim mali C. Iulius fecerit, cum dieculam dixerit. numquam resp. plus. Sed ad rem redeo. meditare aduersus Brutum caussam meam: si hæc caussa est, contra quam nihil honeste dici potest, præsertim cum integram rem, & caussam reliquerim. Reliqua sunt domestica. De ἐνδομύχῳ, pro boidem, quod tu, Postumiæ filiæ: quoniam Pontidia nugatur. sed uellem adesses. A Quincto fratre bis mensibus nihil exspectaris. nam Taurus propter niues ante mensem Iunium transiri non potest. Thermum, ut rogas, creberrimis litteris fulcio. P. Valerium negat habere quidquam Deiotarus rex, eumq. ait a se sustentari. Cum scies, Romæ intercalatum sit, nec ne; uelim ad me scribas certum, quo die mysteria futura sint. Litteras tuas minus paullo exspecto, quam si Romæ esses, sed tamen exspecto. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VI.

CICERO S. D. ATTICO.

* ACCEPI tuas litteras ad quinctum ter milia Laodiceæ, quas legi libentissime, plenissimas amoris, humanitatis, officij, diligentiæ. ijs igitur respondebo: sic enim postulas: nec οἰκονομίαν meam instituam, sed ordinem conseruabo tuum. Recentissime a Cybistris te meas litteras habere ais, ad x. kal. Oct. datas: & scire uis, tuas ego quas acceperim. omnes fere, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris & Equotutico, et Brundisio datas. quare non οἵ χεται tua industria, quod uereris, sed præclare ponitur; siquidem id egisti, ut ego delectarer. nam nulla re sum delectatus magis. Quod meam καθύπλα in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; uehementer gaudeo. ac putaram secus. Appius enim ad me ex itinere bis, ter ue ὑπομεμφιμοίρους litteras miserat, quod quædam a se constituta rescinderem. ut si medicus, cum ægrotus alij medico traditus sit, irasci uelit ei medico, qui sibi successerit, si, quæ ipse in curando constituerit, mutet ille: sic Appius, cum ἐξ ἀφαιρέσεως prouinciam curarit, sanguinem miserit,

rit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit e nectam, προσαναπεφομένην eam a me non libenter uidet; sed modo succenset, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. tantummodo dissimilitudo meæ rationis offendit hominem. quid enim potest esse tam dissimile, quam, illo imperante, exhaustam esse sumptibus, & iacturis prouinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum esse erogatum nec priuatim, nec publice? Quid dicam de illius præfectis? comitibus? legatis etiam de rapinis? de libidinibus? de contumelijs? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota prouincia. hanc non nulli amici Appij ridicule interpretantur: qui me iccirco putent bene audire uelle, ut ille male audiat; & recte facere non meæ laudis, sed illius contumeliæ caussa. sin Appius, ut Bruti litteræ, quas ad te misit, significabant, gratias nobis agit: non molestè fero: sed tamen eo ipso die, quo hæc ante lucem scribebam, cogitabam eius multa, inique constituta, & acta, tollere. Nunc uenio ad Brutum: quem ego omni studio, te auctore, sum complexus: quem etiam amare cœperam: sed; dico? reuocaui me, ne te offenderem. noli enim putare, me quidquam maluisse, quam ut mandatis satisfacerem, nec ulla de re plus laborasse. mandatorum autem mihi libellum dedit: ijsdemq. de rebus tu mecum egeras. omnia sum diligentissime persecu-

tus. primum ab Ariobarzane sic contendi, ut talenta, quæ mihi pollicebatur, illi daret. quoad mecum res fuit, per bono loco res fuit; post a Pompeij procuratoribus sexcentis premi cœptus. Pompeius autem cum ob ceteras caussas plus potest unus, quam ceteri omnes, tum quod putatur ad bellum Parthicum esse uenturus. ei tamen sic nunc soluitur, tricesimo quoque die talenta Attica XXXIII, & hoc ex tributis: nec id satis efficitur in usuram menstruam. sed Cnæus noster clementer id fert: sorte caret: usura, nec ea solida, contentus est. alij neque soluit quidquam, nec potest soluere: nullum enim ærarium, nullum uectigal habet. Appij instituta tributa imperat. ea uix, in fœnus Pompeij quod satis sit, efficiunt. amici regis duo, tres uerdiuites sunt: sed ij suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. equidem non desino tamen per litteras rogare, suadere, accusare regem. Deiotarus etiam mihi narrauit, se ad eum legatos misisse de re Bruti: eos sibi responsum retulisse, illum non habere. et mehercule ego ita iudico. nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius. itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scæuola, fœnus, & impendium recusare. Ego autem quas per te Bruto promiseram præfecturas M. Scaptio, & L. Gauio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli: nec enim in prouincia mea negotiabantur. tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot uellet, præfecturas sumeret, dum ne negotiatori. duas ei præ-

præterea dederam: sed ij, quibus petierat, prouincia decesserant. Nunc cognosce de Salaminijs: quod uideo tibi etiam nouum accidisse, tamquam mihi. numquam enim ex illo audiui, illam pecuniam esse suam. quin etiam libellum ipsius habeo, in quo est, Salaminij pecuniam debent. M. Scaptio, & P. Matinio, familiaribus meis, eos mihi commendat: adscribit etiam, & quasi calcar admouet, intercessisse se pro ijs magnam pecuniam. confeceram, ut soluerent centesimis sexennij ductis cum renouatione singulorum annorum. at Scaptius quaternas postulabat. metui, si impetrasset, ne tu ipse me amare desineres. nam ab edicto meo recessissem; & ciuitatem, in Catonis, & in ipsius Bruti fide locatam, meisq. beneficijs ornatam, funditus perdidissem. Atque hoc tempore ipso impingit mihi epistolam Scaptius Bruti, rem illam suo periculo esse: quod nec mihi umquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam, ut præfecturam Scaptio deferrem. id uero per te exceperamus, ne negotiatori: quod si cuiquam, huic tamen non: fuerat enim præfectus Appio: & quidem habuerat turmas equitum, quibus inclusum in curia senatum Salamine obsederat, ut fame senatores quinque morerentur. itaque ego, quo die tetigi prouinciam, cum mihi Cyprij legati Ephesum obuiam uenissent, litteras misi, ut equites ex insula statim decederent. His de caussis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum scripsisse. sed tamen hoc sum ani-

mo: si Brutus putabit me quaternas centesimas oportuisse decernere, qui in tota prouincia singulas obseruarem, itaq. edixissem, idq. etiam acerbissimis fœneratoribus probaretur; si præfecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato nostro in tuo Lenio, Pompeio ipsi in Sex. Statio negaui, & ijs probaui; si equites deductus moleste ferret; accipiam equidem dolorem, mihi illum irasci, sed multo maiorem, non esse eum talem, qualem putassem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me ius dicente, sibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi potestatē fuisse. Addo etiam illud, quod, uereor, tibi ipsi ut probem: consistere usura debuit, quæ erat in edicto meo. deponere uolebant: impetraui ab Salaminijs, ut silerent. ueniam illi quidem mihi dederunt: sed quid ijs fiet, si huc Paullus uenerit? sed totum hoc Bruto dedi; qui de me ad te humanissimas litteras scripsit. ad me autem, etiam cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, ἀκοινωνήτως solet scribere. tu autem uelim, ad eum scribas de his rebus; ut sciam, quo modo hæc accipiat. facies enim me certiorem. atque hoc superioribus litteris ad te diligenter perscripseram. sed plane te intelligere uolui, mihi non excidisse illud, quod tu ad me quibusdam litteris scripsisses; si nihil aliud de hac prouincia, nisi illius beneuolentiam, deportassem, mihi satis esse. sit sane; quoniam ita tu uis: sed tamen cum eo credo, quod sine peccato meo fiat.

* Igitur meo decreto solutares Scaptio, statim quam de-

decretum sit, tu iudicabis: ne ad Catonem quidem prouocabo. sed noli me putare ἐγκελεύσματα illa tua abiecisse, quæ mihi in uisceribus hærent. flens mihi meam famam commendasti. quæ epistola tua est, in qua mentionem non facias? itaque irascatur, qui uolet: patiar. τὸ γὰρ δεῖ, μετ' ἐμοῦ: præsertim cum sex libris tamquam prædibus me ipse obstrinxerim: quos tibi tam ualde probari gaudeo: e quibus unum ἱστορικὸν requiris de Cn. Flauio Cn. F. ille uero ante decemuiros non fuit: quippe qui ædilis curulis fuerit: qui magistratus multis annis post decemuiros institutus est. quid ergo profecit, quod protulit fastos? occultatam putant quodam tempore istam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis. nec uero pauci sunt auctores, Cn. Flauium scribam fastos protulisse, actionesq. composuisse: ne me hoc, uel potius Africanum, (is enim loquitur) commentum putes. Οὐκ ἐλαθες illud, de gestu histrionis: tu sceleste suspicaris, ego ἀφελῶς scripsi. De me imperatore scribis te ex Philotimi litteris cognouisse: sed credo te, iam in Epiro cum esses, binas meas de omnibus rebus accepisse, unas a Pindenisso capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas: quibus de rebus, propter casum nauigandi, per binos tabellarios misi Romam litteras publice. De Tullia mea tibi assentior: scripsiq. ad eam, & ad Terentiā, mihi placere. tu enim ad me iam ante scripseras, Ac uellem, te in tuum ueterē gregem retulisses. correcta uero epistola Memmiana,

na, nihil negotij fuit. multo enim malo huic a Pontidia, quam illum a Seruilia. quare adiunges Ausium nostrum, hominem semper amantem me, nunc, credo, eo magis, quod debet etiam fratris Appij amorem erga me cum reliqua hereditate creuisse; qui declarauit, quanti me faceret, cum sæpe, tum in Bursa. næ tu me solicitudine magna liberaris. Furnij exceptio mihi non placet: nec ego ullum aliud tempus timeo, nisi quod ille solum excipit. Sed scriberem ad te de hoc plura, si Romæ esses. In Pompeio te spem omnem otij ponere non miror. ita res est. reinouendumq. censeo illum dissimulantem. sed enim, οἰκονομία si perturbatior est, tibi assignato: te enim sequor ἡδιάζοντα. Ciceronis pueri amant inter se, discunt, exercentur: sed alter, ut dixit Isocrates in Ephoro, & Theopompo, frenis eget, alter calcaribus. Quincto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandauit enim pater. ea sic obseruabo, quasi intercalatum non sit. Dionysius mihi quidem in amoribus est: pueri autem aiunt, eum furenter irasci. sed homo nec doctior, nec sanctior fieri potest, nec tui meiq. amantior. Thermum, Siluium uere audis laudari. valde se honeste gerunt. adde M. Nonium, Bibulum, me, si uoles. iam Scrofa, uellem, haberet, ubi posset: est enim lautum negotium. ceteri infirmant πολίτευμα Catonis. Hortensio quod caussam meam commendas, ualde gratum. De Amiano, spei nihil putat esse Dionysius. Terentij nullum uestigium agnoui.

agnoui. Meragenes certe periit. feci iter per eius possessionem, in qua animal reliquum nullum est. hæc non noram tum, cum Democrito tuo locutus sum. Rhosij caussam mandaui. Sed heus tu, quid cogitas infelicitatis? lancibus, & splendidissimis canistris, oluisculis nos soles pascere: quid te in uasis fictilibus appositurum putem? Κέρας Phemio mandatum est: reperietur: modo aliquid illo dignum canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas litteras misit: nec dum Bibuli erant allatæ: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoueatur senatus. equidem sum magna animi perturbatione. si, ut opto, non prorogatur nostrum negotium: habeo Iunium, & Quinctilem in metu. esto: duos quidem menses sustinebit Bibulus. quid illo fiet, quem reliquero, præsertim si fratrem? quid de me autem, si non tam cito decedo? magna turba est. mihi tamen cum Deiotaro conuenit, ut ille in meis castris esset cum suis copijs omnibus. habet autem cohortes quadringenarias, nostra armatura, xxx, equitum ∞ ∞. erit ad sustinendũ, quoad Pompeius ueniat; qui litteris, quas ad me mittit, significat, suũ negotium illud fore. hiemant in nostra prouincia Parthi: exspectatur ipse Orodes. quid quæris? aliquantum est negotij. De Bibuli edicto nihil noui, præter illam exceptionem, de qua tu ad me scripseras, Nimis graui præiudicio in ordinem nostrum. ego tamen habeo ἰσοδυναμοῦσαν, sed tectiorem, ex Q. Mucij P. F. edi-

ct.

cto Asiatico, Extra quam si ita negotium gestum est, ut eo stari non oporteat, ex fide bona. *multaq. sum secutus Scæuolæ, in ijs illud, in quo sibi libertatem censent Græci datam, ut Græci inter se disceptent suis legibus. breue autem edictũ est propter hanc meam διαίρεσιν, quod duobus generibus edicendum putaui: quorum unum est prouinciale, in quo est de rationibus ciuitatum, de ære alieno, de usura, de syngraphis, in eodem omnia de publicanis: alterum, quod sine edicto satis commode transigi non potest, de hereditatum possessionibus, de bonis possidendis, magistris faciundis, uendendis: quæ ex edicto & postulari, & fieri solent. tertium, de reliquo iure dicendo, ἄγραφον reliqui: dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accommodaturum: itaq. curo: & satisfacio adhuc omnibus. Græci uero exultant, quod peregrinis iudicibus utuntur. nugatoribus quidem, inquies. quid refert? tamen se αὐτονομίαν adeptos putant. nostri enim, credo, graues habent, Turpionem sutorium, & Vettium mancipem. De publicanis quid agam, uideris quærere. habeo in delicijs, obsequor, uerbis laudo, orno; efficio, ne cui molesti sint. τὸ παραδοξότατον. usuras eorum, quas pactionibus adscripserant, seruauit etiam Seruilius. ego sic. diem statuo satis laxam; quam ante si soluerint, dico me centesimas ducturum: si non soluerint, ex pactione. itaque & Græci soluunt tolerabili fœnore: & publicanis res est gratissima, si illa iam habent, pleno*

pleno modio uerborum honorem, inuitationem crebram. quid plura? sunt omnes ita mihi familiares, ut se quisque maxime putet. sed tamen μηδὲν αὐτοῖς. scis reliqua. De statua Africani, (ὦ πραγμάτων ἀσυγκλώστων: sed me ipsum delectauit in tuis litteris) ain' tu? Scipio hic Metellus proauum suum nescit censorem non fuisse? atqui nihil habuit aliud inscriptum, nisi, CENSOR, ea statua, quæ ad Opis aperte posita in excelso est. in illa autem, quæ est ad πολυδαίκους, inscriptum est, COS. quam esse eiusdem, status, amictus, anulus, imago ipsa declarat. at hercule ego cum in turma inauratarum equestrium, quas hic Metellus in Capitolio posuit, animaduertissem in Serapionis subscriptione Africani imaginem, erratum sabrile putaui, nunc uideo Metelli ἀνισορροπίαν turpem. Nam illud de Flauio, & fastis, si secus est, commune erratum est; & tu belle ἀπόρησας; & nos publicam prope opinionem secuti sumus, ut multa apud Græcos. quis enim non dixit, Εὔπολιν, τὸν τῆς ἀρχαίας, ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare? redarguit Eratosthenes: affert enim, quas ille post id tempus fabulas docuerit. num iccirco Duris Samius, homo in historia diligens, quod cum multis errauit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris scripsisse non dixit? num igitur iacet Theophrastus, si id a Timæo, tuo familiari, reprehensum est? Sed nescire proauum suum censorem non fuisse, turpe est, præsertim cum post eum consulem nemo

mo Cornelius, illo uiuo, censor fuerit. Quod de Philotimo, & de solutione XX CD scribis: Philotimum circiter kal. Ian. in Chersonesſum audio uenisse. ac mihi ab eo nihil adhuc. reliqua mea Camillus scribit se accepisse. ea quæ sint, nescio, & aueo scire. sed hæc posterius, & coram fortasse commodius. Illud me, mi Attice, in extrema fere parte epistolæ commouit: scribis enim sic, τί λοιπόν? deinde me obsecras amantissime, ne obliuiscar uigilare; ut animaduertam, quæ fiant. num quid de quo inaudisti? & si nihil eiusmodi est: πολλοῦ γε καὶ δεῖ. nec enim me fefellisset, nec fallet. sed ista admonitio tua tam accurata nescio quid mihi significare uisa est. De M. Octauio, iterum tibi rescribo, te illi probe respondisse. paullo uellem fidentius. Nam Cœlius libertum ad me misit, & litteras accurate scriptas,
* & de pantheris, sed a ciuitatibus. rescripsi, alterum me molestè ferre, si ego in tenebris laterem, nec audiretur Romæ, nullum in mea prouincia nummum, nisi in æs alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuiq. eum, quem plane diligo, ut, cum alios accusasset, cautius uiueret: illud autè alterum alienum esse existimationе mea, Cybiratas imperio meo publice uenari. Lepta tua epistola gaudio exultat: etenim scripta belle est, meq. apud eũ magna in gratia posuit. Filiola tua gratum mihi fecit, quod tibi diligenter mandauit, ut mihi salutem adscriberes: gratum etiam Pilia: sed illa officiosius, quod mihi, quem iam pridem quam-

quam uidet. igitur tu quoque salutem utrique adscribito. Litteras daturum pridie kal. Ian. suauem habuit recordationem clarissimi iuristuran di: quod ego non eram oblitus: magnus enim prætextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut postulasti, χρύσεα χαλκείων; sed paria paribus respondemus. Ecce autem alia pusilla epistola; quam non relinquam ἀναντιφώνητον. Bene mehercule potuit Luceeius Tusculanum: nisi forte, solet enim, cum suo tibicine. & uelim scire, quis sit status eius. Lentulum quidem nostrum, præter Tusculanum, proscripsisse audio. cupio hos expeditos uidere: cupio etiam Sextium: addes etiam ijs Cœlium. quibus omnibus est: αἰδεῖσθαι μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. De Memmio restituendo ut Curio cogitet, te audisse puto. De Egnatij Sidicini nomine, nec nulla, nec magna spe sumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentissime Deiotarus curat, grauiter ægrum: Respondi etiam minori. Tu, uelim, dum ero Laodiceæ, ideſt ad idus Mai. quamsæpissime mecum per litteras colloquare: & cum Athenas ueneris, (iam enim scimus de rebus urbanis, de prouincijs, quæ omnia in mensem Martium sunt collata) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, Genuarios a Cæsare per Herodem, talenta Attica L, extorsisti: in quo, ut audio, magnum odium Pompeij suscepisti. putat enim, suos nummos uos comedisse, Cæsarem in merito reædificando diligentiorem fore. hoc ego *
ex

ex P. Vedio, magno nebulone, sed Pompeij tamen familiari, audiui. hic Vedius uenit mihi obuiam cum duobus essedis, & rheda equis iuncta, & lectica, & familia magna: pro qua, si Curio legem pertulerit, HS centena pendat necesse est. erat praeterea cynocephalus in essedo: nec deerant onagri. numquam uidi hominem nequiorem. sed extremum audi. Diuersatus est Laodiceae apud Pompeium Vindullum: ibi sua deposuit, cum ad me profectus est. moritur interim Vindullus: quae res ad Magnum Pompeium pertinere putabatur. C. Vennonius domum Vindulli uenit: cum omnia obsignaret, in Vedianas res incidit. in his inuētae sunt quinque lagunculae matronarum, in quibus una sororis amici tui, hominis Bruti, qui hoc utatur; & illius Lepidi, qui haec tam negligenter ferat. Haec te uolui παρισορῆσαι: sumus enim ambo belle curiosi. Vnum etiam uelim cogites. audio Appium σφυρήλατον Eleusine facere. num inepti fuerimus, si nos quoque Academiae fecerimus? puto, inquies. ergo id ipsum scribes ad me. equidem ualde Athenas ipsas amo. uolo esse aliquod monumentum. oδὶ falsas inscriptiones statuarum alienarum. sed ut tibi placebit: facies q. me, in quem diem Romana incidant mysteria, certiorem, & quo modo hiemaris. Cura ut ualeas. Post Leuctricam pugnam die septingentesimo sexagesimo quinto.

CICERO S. D. ATTICO. 2

Cvm Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, salutandi caussa, uenisset, & se statim ad te nauigaturum esse diceret; has ei litteras dedi; quibus ad eas rescripsi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et respondebo primum postremae tuae paginae: quae mihi magnae molestiae fuit, quod ad te scriptum est ab Cincio de Statij sermone: in quo hoc molestissimum est, Statium dicere, a me quoque id consilium probari. probari autem? de isto hactenus. dixerim me uel plurima uincula tecum summae coniunctionis optare: & sunt amoris arctissima: tantum abest, ut ego ex eo, quo adstricti sumus, laxari aliquid uelim. illum autem multa de istis rebus asperius solere loqui, saepe sum expertus, saepe etiam leniri iratum. id scire te arbitror. in hac autem peregrinatione, malitia ue nostra saepe incensum ira uidi, saepe placatum. quid ad Statium scripserit, nescio. quidquid acturus de tali re fuit, scribendum tamen ad libertum non fuit. mihi autem erit maxime curae, ne quid fiat secus, quam uolumus, quamq. oportet. nec satis est in eiusmodi re, se quemque praestare. ac maxime partes istius officij sunt pueri Ciceronis, siue iam adolescentis: quod quidem illum soleo hortari. ac mihi uidetur matre ualde, ut debet, amare, teq. mirifice. sed est magnum illud quidem, uerumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotij satis.

Quoniam respondi tuæ paginæ postremæ prima mea, nunc ad primam reuertar tuam. Peloponnesias ciuitates omnes maritimas esse, hominis non nequam, sed etiam tuo iudicio probati, Dicæarchi tabulis credidi. is multis nominibus in Trophoniana Chæronis narratione Græcos in eo reprehendit, quod mare tam secuti sunt: nec ullum in Peloponneso locum excipit. cum mihi auctor placeret, (etenim erat ἱστορικώτατος, & uixerat in Peloponneso) admirabar tamen, &, uix aggrediens, communicaui cum Dionysio. atque is primo est commotus: deinde, quod tum de isto Dicæarcho non minus bene existimabat, quam tu de C. Vestorio, ego de M. Cluuio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiæ censebat esse Lepreon quoddam maritimum: Tenea autem, & Aliphera, & Tritia νεόκλισα ei uidebantur: idq. τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ confirmabat, ubi mentio non fit istorum. itaque istum ego locum totidem uerbis Dicæarcho transtuli. Phliasios dici sciebam: & ita fac ut habeas: nos quidem sic habemus. sed primo me ἀναλογία deceperat, φλιοῦς, ὀποῦς, σιποῦς, quod ὀποῦντιοι, σιποῦντιοι. sed hoc continuo correximus. Lætari te nostra moderatione, & continentia uideo. tum id magis faceres, si adesses, atque hoc foro, quod egi ex idibus Febr. Laodiceæ ad kal. Mai. omnium diœcesium, præter Ciliciæ. mirabilia quædam effecimus. ita multæ ciuitates omni ære alieno liberatæ, multæ ualde leuatæ sunt: omnes suis legibus, &

& iudicijs usæ, αὐτονομίαν adeptæ, reuixerunt. his ego duobus generibus facultatem ad se ære alieno liberandas, aut leuandas dedi: uno, quod omnino nullus in imperio meo sumptus factus est, (nullum cum dico, non loquor ὑπερβολικῶς) nullus, inquam, ne teruncius quidem. hac autem re, incredibile est, quantum ciuitates emerserint. accessit altera. Mira erant in ciuitatibus ipsorum furta Græcorum, quæ magistratus sui fecerant. quæsiui ipse de ijs, qui annis decē proximis magistratum gesserant. aperte fatebantur: itaque sine ulla ignominia suis humeris pecunias populis retulerunt. populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil soluerant, etiam superioris lustri reddiderunt. itaque publicanis in oculis sumus. gratis, inquis, uiris. sensimus. Iam cetera iurisdictio nec imperita, & clemens, cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minime prouinciales. nihil per cubicularium. ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. grata hæc, & magna, mihiq. non dum laboriosa ex illa uetere militia. Nonis Mai. in Ciliciam cogitabam: ibi cum Iunium mensem consumpsissem, atque utinam in pace, (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quinctilem in reditu ponere. annuæ enim mihi operæ ad III. kal. Sext. emerentur. magna autem in spe sum, mihi nihil temporis prorogatum iri. habebam acta urbana usque ad non. Mart. e quibus intelligebam, Curionis nostri constantia omnia potius

tius actum iri, quam de prouincijs. ergo, ut spero, propediem te uidebo. Venio ad Brutum tuum, immo nostrum: sic enim maius. Equidem omnia feci, quæ potui aut in mea prouincia perficere, aut in regno experiri. omni igitur modo egi cum rege, & ago quotidie, per litteras scilicet: ipsum enim triduum, quatriduum ue mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberam: sed & eum præsens, & postea creberrime non desiti rogare, & petere mea caussa, suadere, & hortari sua. multum profeci, sed, quantum, non plane, quia longe absum, scio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio uellent soluere, sed centesimis ductis a proxima quidem syngrapha, nec perpetuis, sed renouatis quotannis. numerabantur nummi: noluit Scaptius. tu qui ais Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in syngrapha. fieri non poterat: nec, si posset, ego pati possem. audio omnino Scaptium pœnitere. nam quod S. C. esse dicebat, ut ius ex syngrapha diceretur; eo consilio factum est, quod pecuniam Salaminij contra legem Gabiniam sumpserant. uetabat autem Auli lex, ius dici de ita sumpta pecunia. decreuit igitur senatus, ut ius diceretur ista syngrapha. nunc ista habet iuris idem, quod ceteræ, nihil præcipui. hæc, a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi, nescio; Catoni certe probabo. sed iam ad te ipsum reuertor. Ain' tandem Attice, laudator integritatis, & elegantiæ

gantiæ nostræ? ausus es hoc ex ore tuo? inquit Ennius: ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, si mecum esses, qui scribis morderi te interdum, quod non simul sis, patererere me id facere, si uellem? Non amplius, inquis, quinquaginta. Cum Spartaco minus multi primo fuerunt. quid tandem isti mali in tam tenera insula non fecissent? non fecissent autem? immo quid ante aduentum meum non fecerunt? inclusum in curia senatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint non nulli fame. erat enim præfectus Appij Scaptius, & habebat turmas ab Appio. id me igitur tu, cuius mehercule os mihi ante oculos solet uersari, cum de aliquo officio, ac laude cogito, tu me, inquam, rogas, præfectus ut Scaptius sit? at hoc statueramus, ut negotiatorem neminem: idq. Bruto probaueramus. Habeat is turmas. cur potius, quam cohortes? sumptu iam. nepos euadit Scaptius. Volunt, inquis, principes. Scio: nam ad me Ephesum usque uenerunt; flentesque, equitum scelera, & miserias suas detulerunt. itaque statim dedi litteras, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent. ob eamq. caussam, tum ob ceteras, Salaminij nos in cælum decretis suis sustulerunt. Sed iam quid opus equitatu? soluunt enim Salaminij nisi forte id uolumus armis efficere, ut fenus quaternis centesimis ducant. & ego audebo legere umquã, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid feceros nimis, inquam,

in isto Brutum amasti dulcissime Attice: nos, uereor, ne parum. atque hæc, scripsi ego ad Brutum, scripsisse te ad me. cognosce nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia facimus, honeste tamen, sed plane libenter. nec enim ipsum odimus: & Brutum amamus: & Pompeius a me mirifice contendit; quem mehercule plus plusq. in dies diligo. C. Cælium quæstorem huc uenire audisti. nescio, quid sit: sed Pammenia illa mihi non placent. Ego me spero Athenis fore mense Septembri. tuorum itinerum tempora scire sane uelim. Εὐήθειαν *Sempronij Rufi cognoui ex epistola Corcyræa. quid quæris? inuideo potentiæ Væstorij. Cupiebam etiam nunc plura garrire: sed lucet: urget turba: festinat Philogenes. ualebis igitur, & ualere Piliam, & Cæciliam nostram iubebis litteris, & saluebis a meo Cicerone.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

ETSI *nil sane habebam noui, quod post accidisset, quam dedissem ad te Philogeni, liberto tuo, litteras: tamen cum Philotimum Romam remitterem, scribendum aliquid ad te fuit. ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid iuuare posses: quippe res est in manibus: tu autem abes longe gentium:*

- Πολλὰ δ' ἐν μεταχμίῳ
Νότος κυλίνδει πλύματ' ἀρεΐης ἁλὸς) *obrepsit dies, ut uides, (mihi enim ad* III. *kal. Sext. de prouin-*

prouincia decedendum est) nec succeditur. quem relinquam, qui prouinciæ præsit? ratio quidem, & opinio hominum postulat fratrem: primum, quod uidetur esse honos: nemo igitur potior: deinde, quod solum abeo prætorium. Pontinius enim ex pacto, & conuentu (nam ea lege exierat) iam a me discesserat. Quæstorem nemo dignum putat: etenim est leuis, libidinosus, sagax. De fratre autem primum illud est: persuaderi ei non posse arbitror: odit enim prouinciam. & hercule nihil odiosius, nihil molestius. deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei sit officij; cum bellum esse in Syria magnum putetur, id uideatur in hanc prouinciam erupturum; hic præsidij nihil sit; sumptus annuus decretus sit: uideatur ne aut pietatis esse meæ, fratrem, aut diligentiæ, nugarum aliquid relinquere. Magna igitur, ut uides, solicitudine afficior, magna inopia consilij. quid quæris? toto negotio nobis opus non fuit. quanto tua prouincia melior? decedes, cum uoles: nisi forte iam decessisti. quem uidebitur, præficies Thesprotiæ, & Chaoniæ. nec dum tamen ego Quinctum conueneram; ut iam, si id placeret, scirem, posset ne ab eo impetrari: nec tamen, si posset, quid uellem, habebam. Hoc est igitur eiusmodi; reliqua plena adhuc & laudis, & gratiæ, dignaijs libris, quos dilaudas. conseruatæ ciuitates: cumulate publicanis satisfactum: offensus contumelia nemo, decreto iusto, & seuero perpauci, nec tamen quisquam, ut queri audeat. res gestæ dignæ

triumpho: de quo ipso nihil cupide agemus, sine tuo quidem consilio certe nihil. Clausula est difficilis in tradenda prouincia. sed hæc deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus scilicet plura tu scis; sæpius, & certiora audis. equidem doleo, non me tuis litteris certiorem fieri. huc enim odiosa afferebantur de Curione, de Paullo: non quo ullam periculum uideam stante Pompeio, uel etiam sedente; ualeat modo: sed mehercule Curionis, & Paulli, meorum familiarium, uicem doleo. formam igitur mihi totius reip. si iam es Romæ, aut cum eris, uelim mittas; quæ mihi obuiam ueniat, ex qua me fingere possim, & præmeditari, quo animo accedam ad urbem. est enim quiddam, aduenientem non esse peregrinum, atque hospitem. Et, quod pæne præterij, Bruti tui caussa, ut sæpe ad te scripsi, feci omnia. Cyprij numerabant: sed Scaptius centesimis, renouato in singulos annos fenore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompeium prolixior per ipsum, quam per me in Brutum: quem tamen ego præstare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamq. ab eo ita longe, ut nihil possem, nisi litteris; quibus pugnare non desiti. summa hæc est. pro ratione pecuniæ liberius est Brutus tractatus, quam Pompeius. Bruto curata hoc anno talenta circiter C, Pompeio in sex mensibus promissa CC. in Appij negotio quantum tribuerim Bruto, dici uix potest. quid est igitur, quod laborem? Amicos habet meras nugas, M. Scaptium:

Scaptium: qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum uexaret, ut ante me fecerat, fortasse succenset: aut quia præfectus non est; quod ego nemini tribui negotiatori, non C. Vennonio, meo familiari, non tuo M. Lenio; & quod tibi Romæ ostenderam me seruaturum, in quo perseueraui. sed quid poterit queri is, qui, auferre pecuniam cum posset, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto esse satisfactum. is a me tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti litteris ei detulissem, postea scripsit ad me, se uti nolle eo tribunatu. Caius est quidam; cui cum præfecturam detulissem Bruti rogatu, multa & dixit, & fecit cum quadam mea contumelia, P. Clodij canis. is me nec proficiscentem Apameam prosecutus est; nec, cum postea in castra uenisset, atque inde discederet, numquid uellem, rogauit; & fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. hunc ego si in præfectis habuissem, quem tu me hominem putares? qui, ut scis, potentissimorum hominum contumaciam numquam tulerim, ferrem huius assectæ? etsi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficij aliquid, & honoris. is igitur Caius, cum Apameæ me nuper uidisset Romam proficiscens, me ita appellauit: (Culleolum uix auderem) Vnde, inquit, me iubes petere cibaria? profecto respondi lenius, quam putabant oportuisse, qui aderant: me non instituisse ijs dare cibaria, quorum opera non essem usus. abijt iratus. huius nebulonis operatione si Brutus moueri potest; licebit

licebit eum solus ames, me æmulum non habebis. sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. tibi tamen caussam notam esse uolui: & ad ipsum hæc perscripsi diligentissime. omnino (soli enim sumus) nullas umquam ad me litteras misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀκοινώνητον aliquid. tibi autem ualde
* *solet in ore esse, grauius autem Non contemnere se, & reges odisse superbos. in quo tamen ille mihi risum magis, quam stomachum, mouere solet. sed plane parum cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, & certe, epistolam inscriptam patri suo. solet enim aperire, idq. de meo consilio; si quid forte sit, quod opus sit sciri. in ea autem epistola erat illud idem de sorore, quod ad me. mirifice conturbatum uidi puerum. lacrymans mecum est questus. quid queris? miram in eo pietatem, suauitatem, humanitatemq. perspexi: quo maiorē spem habeo, nihil fore aliter, ac deceat. id te igitur scire uolui. Ne illud quidem prætermittam. Hortensius filius fuit Laodiceæ cum gladiatoribus, flagitiose, et turpiter. hūc ego patris caussa uocaui ad cenam, quo die uenit: & eiusdem patris caussa nihil amplius. is mihi dixit, se Athenis me exspectaturum, ut mecum decederet. recte, inquam. quid enim dicerem? omnino puto nihil esse, quod dixit. nolo quidem; ne offendam patrem, quem mehercule ualde diligo. sin fuerit meus comes; moderabor ita, ne quid eum offendam, quem minime*

minime uolo. Hæc sunt, etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi uelim mittas contra M. Seruilium. litteras mitte quamprimum, si nihil fuerit, uel per tuū tabellarium. Piliæ, et filiæ salutem. Cura ut ualeas.

CICERO S. D. ATTICO. 4

TARSVM *uenimus non. Iun. ibi me multa mouerunt, magnum in Syria bellum, magna in Cilicia latrocinia. Mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris: illud autem difficillimum: relinquendus erat ex S. C. qui præesset. nihil minus probari poterat, quam quæstor Messinius. nam de Cœlio nihil audiebamus. rectissimum uidebatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa molesta, discessus noster, belli periculum, militum improbitas, sexcenta præterea. o rem totam odiosam. sed hæc fortuna uiderit: quoniam consilio non multum uti licet. Tu, quando Romam saluus, ut spero, uenisti, uidebis, ut soles, omnia, quæ intelliges nostra interesse, in primis de Tullia mea: cuius de condicione quid mihi placeret, scripsi ad Terentiam, cum tu in Græcia esses: deinde de honore nostro. quod enim tu abfuisti, uereor ut satis diligenter actum in senatu sit de litteris meis. Illud præterea μυστικώτερον ad te scribam, tu sagacius odorabere.*

τῆς δάμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶσθα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογεύομενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ

τῆ Κροτωνιάτε τυραννοκτόνε. δέδοικα δὴ, μήτι νοήσης, εἶς δήπε τῆτο περισκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξ ἀσφαλίας. *non queo tantum, quantum uereor, scribere. Tu autem fac, ut mihi tuæ litteræ uolent obuiæ. Hæc festinans scripsi in itinere, atque agmine. Piliæ, & puellæ Cæciliæ bellissimæ salutem dices. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 5

NVNC *quidem profecto Romæ es: quo te, si ita est, saluum uenisse gaudeo: unde quidem quam diu abfuisti, magis a me abesse uidebare, quam si domi esses. minus enim mihi meæ notæ res erant, minus etiam publicæ. quare uelim, etsi, ut spero, te hæc legente aliquantum tamen uiæ processero, tamen obuias mihi litteras quamargutissimas de omnibus rebus crebro mittas, in primis de quo scripsi ad te antea.* τῆς ξυναόρου τῆς ἐμῆς ὀὐξελλόθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βαπαρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις, καὶ ταῖς λέχαις ὑπότι πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς τοῦ Κροτωνιάτου. *hoc tu indaga, ut soles, ast hoc magis.* ἐξ ἄρεως ἐπαλόφε τειχῶν παρέδωκεν ἡμῶν γάμου ὀφειλήματα ὁ Κάμιλλος, αὐτόν τε ὀφείλοντα μνᾶς κδ. ἐκ τῶν Κροτωνιατικῶν καὶ ἐκ τῶν Χερρονησιτικῶν μη. καὶ κληρονομούσας χμ. κ. μ. τούτων δὲ μηδὲ ὁλόλον διαλύσαθαι πάντων ὀφειληθέντων τοῦ δευτέρου μηνὸς τῇ νουμηνίᾳ. τὸν δὲ ἐπελθόντερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοχερῶς πεφροντικέναι. ταῦτα ὅῳ, πρῶτον μὲν, ἵνα πάντα σώζη: δεύτερον δὲ, ἵνα μηδὲν

δὲν τῶν τόκων ὀλιγωρήσῃς τῶν ἀπὸ τῆς προεκκειμένης ἡμέρας, ὅσας αὐτὸν μένεγκαμεν, σφόδρα δέδοικα. καὶ γὰρ παρῆν πρὸς ἡμᾶς κατασκεψόμενος, καί τι χρεὸν ἐλπίσας. ἀπογνοὺς δὲ, ἀλόγως ἀπέῃ ἐπειπὼν, αἰσχρόν τοι δηρόντε μένειν. *meq. obiurgauit uetere prouerbio,* τὰ μὲν δεδόμενα. *reliqua uide, &, quantum fieri potest, perspiciamus. etsi annuum tempus prope iam emeritum habebamus: dies enim* XXXIII. *erant reliqui: solicitudine prouinciæ tamen uel maxime urgebamur. cum enim arderet Syria bello; & Bibulus, in tanto mœrore suo, maximam curam belli sustineret; ad meq. legati eius, et quæstor, & amici litteras mitterent, ut subsidio uenirem: etsi exercitum infirmum habebam, auxilia sane bona, sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum; (hæc enim sunt nostra robora) tamen esse officium meum putaui, exercitum habere quam proxime hostem, quoad mihi præesse prouinciæ per S. C. liceret. sed, quo ego maxime delectabar, Bibulus molestus mihi non erat; de omnibus rebus scribebat ad me potius. & mihi decessionis dies* λεληθότως *obrepebat. qui cum aduenerit: ἄλλο πρόβλημα, quem præficiam, nisi Cælius quæstor uenerit; de quo adhuc nihil certi habebamus. Cupiebam meher cule longiorem epistolam facere: sed nec erat res, de qua scriberem; nec iocari præ cura poteram. ualebis igitur, & puellæ salutem articulate dices, nostræq. Piliæ.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 6

EGO, *dum in prouincia omnibus rebus Appium orno, subito sum factus accusatoris eius socer. id quidem, inquis, dij approbent. ita uelim: teq. ita cupere certo scio: sed crede mihi, nihil minus putaram ego, qui de Ti. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miseram: qui Romam uenerunt factis sponsalibus. sed hoc spero melius. mulieris quidem ualde intelligo delectari obsequio, & comitate adolescentis. cetera noli ἐξαπαθίζειν. Sed heus tu, πυρούς ἐς δῆμον Athenis, placet hoc tibi? etsi non impediebant mei certe libri: non enim ista largitio fuit in ciues, sed in hospites liberalitas. me tamen de Academiæ προπύλῳ iubes cogitare; quoniam Appius de Eleusine non cogitet. De Hortensio te certo scio dolere: equidem excrucior: decreueram enim cum eo ualde familiariter uiuere. Nos prouinciæ præfecimus Cœlium. puerum, inquies, & fortasse fatum, & non grauem, & non continentem. assentior: fieri non potuit aliter. nam quas multo ante tuas acceperam litteras, in quibus ἐπέχειν te scripseras, quid esset mihi faciundum de relinquendo; eæ me pungebant, uidebam enim, quæ tibi essent ἐποχῆς causſæ, (& erant eædem mihi) puero ne traderem. fratri autem, illud non utile nobis. nam præter fratrem nemo erat, quem sine contumelia quæstori, nobili præsertim, anteferrem. tamen, dum impendere Parthi*

Parthi uidebantur, statueram fratrem relinquere, aut etiam reip. causſa contra S. C. ipse remanere. qui postea quam, incredibili felicitate, discesserunt; sublata dubitatio est. uidebam sermones: Hui fratrem reliquit? num est hoc non plus annum obtinere prouinciam? Quid, quod senatus eos uoluit præesse prouincijs, qui non præfuissent? at hic triennium. Ergo hæc ad populum. quid, quæ tecum? numquam essem sine cura, si quid iracundius, aut contumelioſius, aut negligentius. quæ fortuita hominum? quid, si quid filius puer, & puer bene sibi fidens? qui esset dolor? quem pater non dimittebat; teque id censere, moleste ferebat. at nunc Cælius, non dico equidem, quod egerit; sed tamen multo minus laboro. Adde illud. Pompeius, eo robore uir, ijs radicibus, Q. Cassium sine sorte delegit, Cæsar Antonium: ego sorte datum offenderem? aut etiam inquirerem in eum, quem reliquissem? hoc melius: & huius rei plura exempla. senectuti quidem nostræ profecto aptius. at te apud eum, dij boni, quanta in gratia posui: eiq. legi litteras nō tuas, sed librarij tui. Amicorum litteræ me ad triumphū uocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσίαν nostram, non negligendam. quare tu quoque, mi Attice, incipe hoc cupere; quo nos minus inepti uideamur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

QVINCTVS *filius, pie sane, me quidem certe*

certe multum hortante, sed currentem animum patris sui sorori tuæ reconciliauit. eum ualde tuæ litteræ excitarunt. quid quæris? confido rem, ut uolumus, esse. Bis ad te ante scripsi de re mea familiari, si modo tibi redditæ litteræ sunt, græce, ἐν αἰνιγμοῖς. scilicet nihil est mouendum. sed tamen, ἀφελῶς percunctando de nominibus Milonis, &, ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceæ quæstorem Messiniũ exspectare iussi, ut cõfectas rationes lege Iulia apud duas ciuitates possim relinquere. Rhodum uolo puerorum caussa: inde quamprimum Athenas: etsi Etesiæ ualde reflant: sed uolo his magistratibus, quorum uoluntatem in supplicatione sum expertus. Tu tamen mitte mihi, quæso, obuiam litteras, numquid putes reip. nomine tardandum esse nobis. Tiro ad te dedisset litteras, nisi eum grauiter ægrum Eseæ reliquissem. sed nunciant, melius esse. ego tamen angor. nihil enim illo adolescente castius, nihil diligentius. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

Cvm instituissem ad te scribere, calamumq. sumpsissem, Batonius e naui recta ad me uenit domum Ephesi, & epistolam tuam reddidit prid. kal. Oct. Lætatus sum felicitate nauigationis tuæ, opportunitate Piliæ, etiam mehercule sermone eusdem de coniugio Tulliæ meæ. Batonius autem miros terrores ad me attulit Cæsarianos: cum Lepta etiam plura

plura locutus est, spero, falsa, sed certe horribilia: exercitum nullo modo dimissurum: cum illo prætores des. Cassium tribunum, Lentulum cos. facere: Pompeio in animo esse urbem relinquere. Sed heus tu, numquid moleste fers de illo, qui se solet anteferre patruo sororis tuæ filij? at a quibus uictus? sed ad rem. Nos Etesiæ uehementissimæ tardarunt. detraxit xx ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum: Kal. Oct. Epheso conscendentes hanc epistolam dedimus L. Tarquinio, simul e portu egredienti, sed expeditius nauiganti. nos Rhodiorum aphractis, ceterisq. longis nauibus tranquillitate aucupaturi eramus: ita tamen properabamus, ut non posset magis. De rauduſculo Puteolano, gratum. Nunc uelim dispicias res Romanas; uideas, quid nobis de triumpho cogitandum putes; ad quem amici me uocant. ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hospes in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo sua, adniteretur de triumpho, æquo animo essem. nunc uero ἀλχρὸν σιωπᾶν. sed explorarem totam: ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa; qui & properarem, & ei litteras darem, qui aut mecum, aut paullo ante uenturus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicit. tu dices utriusque nostrum uerbis & Piliæ tuæ, & filiæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

In PIRAEEA cum exissem pridie id. Oct. accepi ab Acasto, seruo meo, statim tuas litteras: quas quidem cum exspectassem iam diu, admiratus sum, ut uidi obsignatam epistolam, breuitatem eius; ut aperui, rursus σύγχυσιν litterularum, quæ solent tuæ compositissimæ, & clarissimæ esse. ac, ne multa, cognoui ex eo, quod ita scripseras, te Romam ueniisse ad XII. kal. Oct. cum febri. perculsus uehementer, nec magis, quam debui, statim quæro ex Acasto. ille et tibi, &, sibi uisum, & ita se domi ex tuis audisse, ut nihil esset incommode. id uidebatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem scripsisse. sed clamaui tamen; admiratus q. sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses. quare de hoc satis. spero enim, quæ tua prudentia, & temperantia, & hercule, ut me iubet Acastus, confido te iam, ut uolumus, ualere. A Turranio te accepisse meas litteras gaudeo, παραφύλαξον, si me amas, τὴν τῆς φυρατῆς φιλοτιμίαν αὐτότατα. hanc, quæ mehercule mihi magno dolori est, (dilexi enim hominẽ) procura, quantulacumque est, Prætianam hereditatem. prorsus ille ne attingat. dices, nummos mihi opus esse ad apparatum triumphi: in quo, ut præcipis, nec me κενὸν in expetendo cognosces, nec ἄτυφον in abiiciendo. Intellexi ex tuis litteris, te ex Turranio audisse, a me prouinciam fratri traditam.

adeon'

adeon' ego non perspexeram prudentiam litterarum tuarum? ἐπέχειν te scribebas. quid erat dubitatione dignum? si esset quidquam; cur placeret, fratrem, & talem fratrem, relinqui? ἀθέτησις ista mihi tua, non ἐποχή, uidebatur. monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem: Τοὐμὸν ὄναρ ἐρῶν ἐμοί. eadem omnia, quasi collocuti essemus, uidimus. non fuit faciendum aliter, meq. ἐπιχορία ἐποχὴ tua dubitatione liberauit. sed puto te accepisse de hac re epistolam, scriptam accuratius. Ego tabellarios postero die ad uos eram missurus, quos puto ante uenturos, quam nostrum Saufeium. sed, eum sine meis litteris ad te uenire, uix rectum erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, idest de Dolabella, perscribas: de rep. quam præuideo in summis periculis, de censoribus, maximeq. de signis, tabulis quid fiat, referatur ne. Idibus Oct. has dedi litteras: quo die, ut scribis, Cæsar Placentiam legiones quattuor. quæso, quid nobis futurum est? In arce Athenis statio mea nunc placet. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VII.

CICERO S. D. ATTICO.

DEDERAM equidem L. Sauſeio litteras, & dederam ad te unum; quod, cum non eſſet temporis mihi ad ſcribendum ſatis, tamen hominem tibi tam familiarem ſine meis litteris ad te uenire nolebam. ſed, ut philoſophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. ſin iam illas accepiſti, ſcis me Athenas ueniſſe pridie id. Oct. e naui egreſſum in Piræeum tuas ab Acaſto noſtro litteras accepiſſe; conturbatum, quod cum febre Romam ueniſſes; bono tamen animo eſſe cœpiſſe, quod Acaſtus ea, quæ uellem, de alleuato corpore tuo nunciaret; cohorruiſſe autem, quod tuæ litteræ de legionibus Cæſaris afferrent; & egiſſe tecum, ut uideres, ne quid φιλοτιμία eius, quem noſti, nobis noceret; & de quo iam pridem ad te ſcripſeram. Turranius autem ſecus tibi Brundiſij dixerat: quod ex ijs litteris cognoui, quas a Xenone, optimo uiro, accepi. Cur fratrem prouinciæ non præfeciſſem, expoſui breuiter. Hæc fere ſunt in illa epiſtola. nunc audi reliqua. Per fortunas, omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemq. tuam prudentiam, quam

quam mehercule in omni genere iudico ſingularem, conferto ad eam curam, ut de omni ſtatu meo cogites. uidere enim mihi uideor tantam dimicationem, niſi idem deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberauit, reſpexerit remp. ſed tantam, quanta numquam fuit. age, hoc malum mihi commune eſt cum omnibus: nihil tibi mando, ut de eo cogites: illud meum proprium προβλημα, quæſo, ſuſcipe. uides ne, ut te auctore ſim utrumque complexus? ac uellem a principio te audiſſe amiciſſime monentem:

Αλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ ϛήθεσσιν ἔπειθες:
Ως οὐδὲν γλύκιον ἧς παρείδος;

ſed aliquando tamen perſuaſiſti, ut alterum compleCterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum ualebat. feci igitur, atque effeci omni obſequio, ut neutri illorum quiſquam eſſet me carior. hæc enim cogitabamus; nec mihi, iunCto cum Pompeio, fore neceſſe peccare in rep. aliquando; nec, cum Pompeio ſentienti, pugnandum eſſe cum Cæſare: tanta erat illorum coniunCtio. nunc impendet, ut & tu oſtendis, & ego uideo, ſumma inter eos contentio. me autem uterque numerat ſuum. niſi forte ſimulat alter. nam Pompeius non dubitat (uere enim iudicat) ea, quæ de rep. nunc ſentiat, mihi ualde probari. utriuſque autem accepi eiuſmodi litteras eodem tempore, quo tuas, ut neuter quemquam omnium pluris facere, quam me, uideretur. uerum quid agam? non quæro illa ultima, (ſi enim

castris res geretur, uideo cum altero uinci satius esse, quam cum altero uincere) sed illa, quæ tum agentur, cum uenero; ne ratio absentis habeatur, ut exercitum dimittat. dic M. Tulli. quid dicam? exspecta, amabo te, dum Atticum conueniam. non est locus ad tergiuersandum contra Cæsarem. ubi illæ sunt densæ dexteræ? nam, ut illi hoc liceret, adiuui, rogatus ab ipso Rauennæ de Cœlio tribuno pl. ab ipso autem? etiam a Cnæo nostro, in illo diuino tertio consulatu. aliter sensero: αἰδέομαι non Pompeium modo, sed Τρῶας, καὶ Τρωάδας. Πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταθήσει, quis? tu ipse scilicet, laudator & factorum, & scriptorum meorum. hanc ego plagam effugi per duos superiores Marcellorum consulatus, cum est actum de prouincia Cæsaris. nunc incido in discrimen ipsum. itaque, ut stultus primus suam sententiam dicat, mihi ualde placet de triumpho nos moliri aliquid, extra urbem esse cum iustissima caussa. tamen dabunt operam, ut eliciant sententiam meam. Ridebis hoc loco fortasse: quam uellem etiam nunc in prouincia morari. plane opus fuit, si hoc impendebat. etsi nil miserius. nam, ὁδοῦ πάρεργον, uolo te hoc scire: omnia illa prima, quæ etiam tu litteris in cælum ferebas, ἐπίτηκτα fuerunt. quam non est facilis uirtus, quam uero difficilis eius diuturna simulatio. cum enim hoc rectum, & gloriosum putarem, ex annuo sumptu, qui mihi decretus esset, me C. Cœlio quæstori relinquere annuum referre in ærarium ad HS

CIↃ:

CIↃ: ingemuit nostra cohors, omne illud putans distribui sibi oportere: ut ego amicior inuenirer Phrygum, & Cilicum ærarijs, quam nostro. sed me non mouerunt. nam & mea laus apud me plurimum ualuit: nec tamen quidquam honorifice in quemquam fieri potuit, quod prætermiserim. Sed hæc fuerit, ut ait Thucydides, ἐκβολὴ λόγου non inutilis. Tu autem de nostro statu cogitabis: primum quo artificio tueamur beneuolentiam Cæsaris: deinde de ipso triumpho: quem uideo, nisi reip. tempora impedient, ἀπόρισον. iudico autem cum ex litteris amicorum, tum ex supplicatione: quam qui non decreuit, plus decreuit, quam si omnes decreuissent triumphos. ei porro assensus est unus, familiaris meus, Fauonius, alter iratus Hirrus. Cato autem & scribendo affuit, & ad me de sententia sua iucundissimas litteras misit. sed tamen gratulans mihi Cæsar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis; nec scribit, quid ille sententiæ dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decreuisse. Redeo ad Hirrum. cæperas eum mihi placare: perfice. habes Scrofam, habes Silium. ad eos ego etiam antea scripsi, & ad ipsum Hirrum: locutus enim erat cum ijs, commode se potuisse impedire, sed noluisse; assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas litteras misisse, cum ad omnes mitterem. uerum dicebat. ad eum enim solum, & ad Crassipedem non scripseram,

ram. Atque hæc de rebus forensibus. redeamus domum. Disiungere me ab illo uolo. mirus est φυράτης, germanus Lartidius.

Αλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ. Reliqua expediamus, hoc primum, quod accessit cura dolori meo, sed hoc tamen, quidquid est: Prætianum cum ijs rationibus, quas ille meas tractat, admisceri nolo. scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me, quidquid possem nummorum, ad apparatum sperati triumphi ad te redacturum. ita puto ἄμεμπτα fore. uerum, ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. id & ostendisti quibusdam litteris, ex Epiro, & Athenis datis; & in eo ego te adiuuabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

BRVNDISIVM uenimus VII. kal. Dec. usi tua felicitate nauigandi. ita belle nobis flauit ab Epiro lenissimus Auster mitis. hunc ἀπουδειάζοντα, si cui uoles τῶν νεωτέρων, pro tuo uendito. In ualetudo tua me ualde conturbat. significant enim tuæ litteræ, te prorsus laborare. ego autem, cum sciam, quam sis fortis, uehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, & propemodum infringat. etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit decessisse, & alteram leuiorem accedere. Terentia uero, quæ quidem eodem tempore ad portam Brundisinam uenit, quo ego in portum, mihiq. obuiam in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano

lano dixisse narrabat, etiam eam decessisse. quod si ita est, quod maxime hercule opto; id spero tua prudentia, & temperantia te consecutum. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi, aliam alia iucundiorem, quæ quidem erant tua manu. nam Alexidis manum amabam, quod tam prope accedebat ad similitudinem tuæ litteræ: manum non amabam, quia iudicabat te non ualere. cuius quoniam mentio iam facta est, Tironem Patris ægrum reliqui, adolescentem, ut nosti, (& adde, si quid uis) probum: nihil uidi melius: itaque careo ægre. quamquam uidebatur se non grauiter habere: tamen sum sollicitus, maximamq. spem habeo in M'. Curij diligentia, de qua ad me scripsit Tiro, & multi nunciarunt. Cuius autem ipse sensit, quam tu uelles a me diligi: & eo sum admodum delectatus: & mehercule est, quem facile diligas. αὐτόχθων in homine urbanitas. eius testamentum de portorio, Ciceronum signis obsignatum, cohortis q. prætoriæ. fecit palam te ex libella, me ex teruncia. Corcyræ Alexion me opipare muneratus est. Q. Ciceroni obsisti non potuit, quo minus Thyamim uideret. Filiola tua te delectari lætor, & probari tibi στοργὴν φυσικὴν esse, τὴν πρὸς τὰ τέκνα. etenim, si hæc non est, nulla potest homini esse ad hominem naturæ adiunctio: qua sublata, uitæ societas tollitur. bene eueniat, inquit Carneades, spurce, sed tamen prudentius, quam Lucius noster, & Patron: qui cum omnia ad se referant, nec quidquam alterius

alterius causſa fieri putent; et cum ea re bonum uirum oportere eſſe dicant, ne malum habeat, non quo id natura rectum ſit; non intelligunt ſe de callido homine loqui, non de bono uiro. ſed hæc opinor ſunt in ijs libris, quos tu laudando, animos mihi addidiſti. Redeo ad rem. Quo modo exſpectabam epiſtolam, quam Philoxeno dediſſes? ſcripſeras enim, in ea eſſe de ſermone Pompeij Neapolitano. eam mihi Patro Brundiſij reddidit: Corcyræ, ut opinor, acceperat. nihil potuit eſſe iucundius. erat enim de rep. de opinione, quam is uir haberet integritatis meæ; de beneuolentia, quam oſtendit eo ſermone, quem habuit de triumpho. ſed tamen hoc iucundiſſimum, quod intellexi, te ad eum ueniſſe, ut eius animum erga me perſpiceres. hoc mihi inquam accidit iucundiſſimum. De triumpho autem, nulla me cupiditas umquã tenuit ante Bibuli impudentiſſimas litteras, quas ampliſſime ſupplicatio cõſecuta eſt. a quo ſi ea geſta ſunt, quæ ſcripſit; gauderem, & honori fauerem: nunc illum, qui pedem porta, quoad hoſtis cis Euphratem fuit, non extulerit, honore augeri; me, in cuius exercitu ſpem illius exercitus habuit, idem non aſſequi, dedecus eſt noſtrum, noſtrum, inquam, te coniungens. itaque omnia experiar, &, ut ſpero, aſſequar. quod ſi tu ualeres, iam mihi quædam explorata eſſent: ſed, ut ſpero, ualebis. De rauduſculo Numeriano multum te amo. Hortenſius quid egerit, aueo ſcire, Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit maleuolus:

dedit

dedit integritatis, iuſtitiæ, clementiæ, fidei mihi teſtimonium, quod non quærebam; quod poſtulabam, negauit. itaque Cæſar ijs litteris, quibus mihi gratulatur, & omnia pollicetur, quo modo exultat Catonis, in me ingratiſſimi, iniuria? at hic idem Bibulo dierum xx. ignoſce mihi, non poſſum hæc ferre, nec feram. cupio ad omnes tuas epiſtolas, ſed nihil neceſſe eſt: iam enim te uidebo. illud tamen de Chryſippo. nam de altero illo minus ſum admiratus, operario homine: ſed tamen ne illo quidem quidquam improbius. Chryſippum uero, quem ego, propter litterularum neſcio quid, libenter uidi, in honore habui, diſcedere a puero, inſciente me? mitto alia, quæ audio, multa: mitto furta: fugam non fero, qua mihi nihil uiſum eſt ſceleratius. itaque uſurpauit uetus illud Druſi, ut ferunt, prætoris in eo, qui eadem liber non iuraret: me iſtos liberos non addixiſſe, præſertim cum adeſſet nemo, a quo recte uindicarentur. id tu, ut uidebitur, ita accipies: ego tibi aſſentiar. Vni tuæ diſertiſſimæ epiſtolæ non reſcripſi, in qua eſt de periculis reip. quid reſcriberem? ualde eram perturbatus: ſed, ut nihil magnopere metuam, Parthi faciunt, qui repente Bibulum ſemiuiuum reliquerunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

AD VIII. idus Dec. in Trebulanum ueni, et ibi tuas litteras legi, quas Philotimus mihi reddidit. e quibus hanc primo aſpectu uoluptatem cepi,

quod

quod erant a te ipso scriptæ: deinde earum accuratissima diligentia sum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicæarcho assentiri negas, etsi cupidissime expetitum a me sit, & approbante te, ne diutius anno in prouincia essem, tamen non est nostra contentione perfectum. sic enim scito, uerbum in senatu factum esse numquam de ullo nostrum, qui prouincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex S. C. maneremus: ut iam ne istius quidem rei culpam sustineam, quod minus diu fuerim in prouincia, quam fortasse fuerit utile. sed quid, si hoc melius? opportune dici uidetur, ut in hoc ipso. siue enim ad concordiam res adduci potest, siue ad bonorum uictoriam; utriusuis rei me aut adiutorem uelim esse, aut certe non expertem: sin uincuntur boni; ubicumque essem, una cum iis uictus essem. quare celeritas nostri reditus ἀμεταμέλητος debet esse. quod si ista nobis cogitatio de triumpho iniecta non esset, quam tu quoque approbas: næ tu haud multum requireres illum uirum, qui in VI. libro informatus est. quid enim tibi faciam, qui illos libros deuorasti? quin nunc ipsum non dubitabo rem tantam abijcere, si id erit rectius. utrumque uero simul agi non potest, & de triumpho ambitiose, & de rep. libere. sed ne dubitaris, quin, quod honestius, id mihi futurum sit antiquius. Nam quod putas utilius esse uel mihi, quod tutius sit, uel etiam ut reip. prodesse possim, me esse cum imperio: id coram considerabimus quale

le sit. habet enim res deliberationem: etsi ex parte magna tibi assentior. De animo autem meo erga remp. bene facis, quod non dubitas; & illud probe iudicas, nequaquam satis pro meis officijs, pro ipsius in alios effusione illum in me liberalem fuisse: eiusq. rei caussam uere explicas; & eis, quæ de Fabio, Caninioq. acta scribis, ualde consentiunt. quæ si secus essent, totumq. se ille in me profudisset: tamen illa, quam scribis, custos urbis me præclaræ inscriptionis memorem esse cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Seruium, quibus tu es contentus: sed aliquid nos uellet nobis dignum & sentire, & defendere. quod quidem agerem, si liceret, alio modo, ac nunc agendum est. de sua potentia dimicant homines hoc tempore, periculo ciuitatis. nam, si resp. defenditur; cur ea, consule isto ipso, defensa non est? cur ego, in cuius caussa reip. salus consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum est? cur tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem tribuni pl. ferrent? his ille rebus ita conualuit, ut nunc in uno ciue resp. ad resistendum imbecilla sit, quam mallem, tantas ei uires non dedisset, quam nunc tam ualenti resisteret. sed, quoniam res eo deducta est, non quæram, ut scribis, τὸ σκάφος τῶν Ἀργειδῶν. mihi σκάφος unum erit, quod a Pompeio gubernabitur. illud ipsum, quod ais; quid fiet, cum erit dictum? dic M. Tulli σώτομα. Pompeio assentiar: ipsum tamen Pom-

Pompeium separatim ad concordiam hortabor. sic enim sentio; maximo in periculo rem esse. uos scilicet plura, qui in urbe estis. uerumtamen hoc uideo, cum homine audacissimo, paratissimoq. negotium esse; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione, ignominiaq. dignos illac facere, omnem ferre iuuentutem, omnem illam urbanam, ac perditam plebem, tribunos ualentes, addito C. Cassio, omnes, qui ære alieno premantur; quos plures esse intelligo, quam putaram. caussam solum illa caussa non habet; ceteris rebus abundat. hic omnia facere omnis, ne armis decernatur: quorum exitus semper incerti, nunc uero in alteram partem magis timendi. Bibulus de prouincia decessit; Vcientonem præfecit. in decedendo erit, ut audio, tardior. quem cum ornauit Cato, declarauit, ijs se solis non inuidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem posset accedere. Nunc uenio ad priuata: ferre enim respondi tuis litteris de rep. & ijs, quas in suburbano, & ijs, quas postea scripsisti, ad priuata uenio. Vnum etiam de Cœlio. tantum abest, ut meam ille sententiam moueat, ut ualde ego ipsi, quod de sua sententia decesserit, pœnitendum putem. sed quid est, quod cuncti Lucceijs sint addicti? hoc te prætermisisse miror. De Philotimo, faciam equidem, ut mones: sed ego mihi ab illo non rationes exspectabam, quas tibi edidit, uerum id reliquum, quod ipse in Tusculano me referre, in commentarium mea manu uoluit, quodq. idem in Asia mihi

mihi sua manu scriptum dedit. id si præstaret; quantum mihi æris alieni esse, tibi edidit, tantum, & plus etiam ipse mihi deberet. sed in hoc genere, si modo per remp. licebit, non accusabimur posthac: neque hercule antea negligentes fuimus, sed amicorum multitudine occupati. ergo utemur, ut polliceris, & opera, & consilio tuo: nec tibi erimus, ut spero, in eo molesti. De serperastris cohortis meæ, nihil est, quod doleas. ipsi enim se collegerunt admiratione uitæ integritatis meæ. sed me mouerat nemo magis, quam is, quem tu neminem putas. idem & initio fuerat, & nunc est egregius: sed in ipsa decessione significauit, speraſſe se aliquid; & id, quod animum induxerat paullisper, non tenuit: sed cito ad se rediit; meisq. honorificentissimis erga se officijs uictus, pluris ea duxit, quam omnem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortensij legata cognoui. nunc aueo scire, quid hominis sit, & quarum rerum auctionem instituat. nescio enim, cur, cum portam Flumentanam Cœlius occuparit, ego Puteolos nō faciam meos. Venio ad Piræea. in quo magis reprehendendus sum, quod homo Romanus Piræea scripserim, non Piræeum, (sic enim omnes nostri locuti sunt) quam quod, in, addiderim. non enim hoc ut opido præposui, sed ut loco. & tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous non rebatur, opidum esse Piræea. sed de re uidero. nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quod, non ut de opido, locutus

locutus sum, sed ut de loco: secutus q. sum, non dico Cæcilium, Mane ut ex portu in Piræum; (malus enim auctor latinitatis est) sed Terentium, cuius fabellæ, propter elegantiam sermonis, putabantur a C. Lælio scribi: Heri aliquot adolescentuli coimus in Piræum. & idem, Mercator hoc addebat, captam e Sunio. quod si δήμους opida uolumus esse, tam est opidum Sunium, quam Piræum. sed quoniam grammaticus es; si hoc mihi ζήτημα persolueris, magna me molestia liberaris. Ille mihi litteras blandas mittit. facit idem pro eo Balbus. mihi certum est, ab honestissima sententia digitum nusquam. sed scis, illi reliquum quantum sit. putas ne igitur uerendum esse, ne aut obijciat id nobis aliquis, si languidius; aut repetat, si fortius? quid ad hæc reperis? soluamus, inquis. age, a Cælio mutuabimur. hoc tu tamen consideres uelim: puto enim, in senatu si quando præclare pro rep. dixero, Tarteſſium istum tuum mihi exeunti, Iube sodes nummos curare. Quid superest? etiam. gener est suauis mihi, Tulliæ, Terentiæ quantumuis. uel ingenij, uel humanitatis satis. reliqua, quæ nosti, se-
* renda. scis enim, quos aperuimus. qui omnes, præter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. ipsis enim expensum nemo offeret. Sed hæc coram: nam multi sermonis sunt. Tironis reficiendi spes est in M'. Curio: cui ego scripsi, tibi eum gratissimum facturum. Vale. D. v. id. Dec. a Pontio, ex Trebulano.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 4

DIONYSIVM, flagrantem desiderio tui, misi ad te, nec mehercule æquo animo, sed fuit concedendum. quem quidem cognoui cum doctum, quod mihi iam ante erat notum, tum sanctum, plenum officij, studiosum etiam meæ laudis, frugi hominem, ac, ne libertinum laudare uidear, plane uirum bonum. Pompeium uidi IV. id. Dec. fuimus una horas duas fortasse. magna lætitia mihi uisus est affici meo aduentu. de triumpho hortari, suscipere partes suas: monere, ne ante in senatum accederem, quam rem confeciſſem; ne, dicendis sententijs, aliquem tribunum alienarem. quid quæris? in hoc iudicio, et officio sermonis nihil potuit esse prolixius. de rep. autem ita mecum locutus est, quasi non dubium bellum haberemus. nihil ad spem concordiæ: plane illum ab se alienatum, cum ante intelligeret, tum uero proxime iudicasse: uenisse Hirtium a Cæsare, qui esset illi familiarissimus; ad se non accessisse; &, cum ille ad VIII. id. Dec, uespere uenisset, Balbus de tota re constituisset, ad VII. ad Scipionem ante lucem uenisse; multa de nocte profectum esse ad Cæsarem. hoc illi τεκμηριῶδες uidebatur esse alienationis. quid multa? nihil me aliud consolatur, nisi quod illum, cui etiam inimici alterum consulatum, fortuna summam potentiam dederit, non arbitror fore tam amentem, ut hæc in discrimen adducat. quod si ruere cœperit; næ ego

Q multa

multa timeo; quæ non audeo scribere. sed, ut nunc est, ad III. non. Ian. ad urbem cogito. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

MVLTAS uno tempore accepi epistolas tuas: quæ mihi, quamquam recentiora audiebam ex ijs, qui ad me ueniebant, tamen erant iucundæ. studium enim, & beneuolentiam declarabant. Inualetudine tua moueor: &, Piliam in idem genus morbi delapsam, curam tibi afferre maiorem sentio. date igitur operam, ut ualeatis. De Tirone, uideo tibi curæ esse: quem quidem ego, et si mirabiles utilitates mihi præbet, cum ualet, in omni genere uel negotiorum, uel studiorum meorum, tamen propter humanitatem, & modestiam malo saluum, quam propter usum meum. Philogenes mecum nihil umquam de Luscenio locutus est: de ceteris rebus habes Dionysium. Sororem tuam non uenisse in Arcanum miror. De Chrysippo, meum consilium probari tibi, non moleste fero. Ego in Tusculanum nihil sane hoc tempore. deuium est τοῖς ἀπαυλῶσιν, & habet alia δύσχρησα. sed de Formiano Tarracinam pridie kal. Ian. inde Pontinium sumam: inde Albanum Pompeij: ita ad urbem III. non. natalem meo. De rep. quotidie magis timeo. non enim boni, ut putaui, consentiunt. quos ego equites R. quos senatores uidi, qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeij uituperarent? pace opus est. ex uicto ria cum multa mala, tum certe tyrannis existet. sed

sed hæc propediem coram. Iam plane mihi deest, quid ad te scribam. nec enim de rep. quod uterque nostrum scit eadem: & domestica nota sunt ambobus. reliquum est iocari, si hic sinat. nam ego is sum, qui, illi concedi, putem utilius esse, quod postulat, quam signa conferri. sero enim resistimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. quid sentis igitur? inquis. nihil scilicet, nisi de sententia tua, nec prius quidem, quam nostrum negotium aut confecerimus, aut deposuerimus. Cura igitur, ut ualeas. aliquando ἀποστάσια quartanam istam diligentia, quæ in te summa est.

CICERO S. D. ATTICO. 6

PLANE deest, quid ad te scribam. nota omnia tibi sunt: nec ipse habeo, a te quid exspectem. tantum igitur nostrum illud sollemne seruemus, ut ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus. De rep. ualde timeo: nec adhuc fere inueni, qui non concedendum putaret Cæsari, quod postularet, potius, quam depugnandum. est illa quidem impudens postulatio, opinione ualentior: cur autem nunc primum ei resistamus? οὐ γὰρ ἂν τόδε μεῖζον ἔποι κακὸν, quam cum quinquennium prorogabamus, aut cum, ut absentis ratio haberetur, ferebamus. nisi forte hæc illi tum arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. dices, quid tu igitur sensurus es? non idem, quod dicturus. sentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur: dicam idem, quod

Pompeius; neque id faciam humili animo. sed rursus hoc permagnum reip. malum est, & quodam modo mihi præter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompeio dissidere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

DIONYSIVS, uir optimus, ut mihi quoque est perspectus, & doctissimus, tuiq. amantissimus, Romam uenit XV. kal. Ian. & litteras a te mihi reddidit. tot enim uerba sunt de Dionysio in epistola tua. illud putato. non adscribis, Et tibi gratias egit. atqui certe ille agere debuit: &, si esset factum, quæ tua est humanitas, adscripsisses. mihi autem nulla de eo παλινῳδία datur propter superioris epistolæ testimonium. sit igitur sane bonus uir. hoc enim ipsum bene fecit, quod mihi sui cognoscendi penitus etiam istam facultatem dedit. Philogenes recte ad te scripsit: curauit enim, quod debuit. eum ego uti ea pecunia uolui, quoad liceret. itaque usus est menses XIII. Pontinium cupio ualere: & quod scribis in urbem introisse, uereor quid sit. nam id nisi graui de caussa non fecisset. Ego, quoniam IV. non. Ian. compitalicius dies est, nolo eo die in Albanum uenire molestus familiæ: ueniam III. non. igitur: inde ad urbem prid. non. Tua ἀπάτη quem in diem incurrat, nescio: sed prorsus te commoueri incommodo ualetudinis tuæ nolo. De honore nostro, nisi quid occulte Cæsar per suos tribunos molitus erit, cetera uidentur esse tranquilla. tranquillissimus

mus autem animus meus, qui totum istuc æqui boni facit, & eo magis, quod iam a multis audio constitutum esse Pompeio, & eius consilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. idest ΑΘδηριτικὸν. nec enim senatus decreuit, nec populus iussit, me imperium in Sicilia habere. sin hoc resp. ad Pompeium refert: qui me magis, quam priuatum aliquem, mittat? itaque, si hoc imperium mihi molestum erit; utar ea porta, quam primum uidero. Nam quod scribis, mirificam exspectationem esse mei, neque tamen quemquam bonorum, aut satis bonorum dubitare, quid sensurus sim: ego, quos tu bonos esse dicas, non intelligo: ipse nullos noui, sed ita, si ordines bonorum quærimus. nam singulares sunt boni uiri. uerum in dissensionibus ordines bonorum, & genera quærenda sunt. senatum bonum putas, per quem sine imperio prouinciæ sunt? numquam enim Curio sustinuisset, si cum eo agi cœptum esset. quam sententiam senatus sequi noluit. ex quo factum est, ut Cæsari non succederetur. an publicanos? qui numquam firmi. sed nunc Cæsari sunt amicissimi. an feneratores? an agricolas? quibus optatissimum est otium. nisi eos timere putas, ne sub regno sint, qui id numquam, dum modo otiosi essent, recusarunt. quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies transierit, rationem haberi placet? mihi uero ne absentis quidem. sed, cum id datum est, illud una datum est. Annorum decem imperium, & ita latum, placet? placet igitur etiam me expulsum

sum, & agrum Campanum perüsse, & adoptatum patricium a plebeio, Gaditanum a Mitylenæo. & Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tusculanum. sed horum omnium fons unus est. imbecillo resistendum fuit: & id erat facile. nunc legiones XI, *equitatus tantus, quantum uolet; transpadani, plebs urbana, tot tribuni pl. tam perdita iuuentus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. cum hoc aut depugnandum est, aut habenda e lege ratio. depugna, inquis potius, quam seruias: ut quid? si uictus eris, proscribare: si uiceris, tamen seruias. quid ergo, inquis, acturus es? idem quod pecudes, quæ dispulsæ sui generis sequuntur greges. ut bos armenta, sic ego bonos uiros, aut eos, quicũque dicentur boni, sequar, etiam si ruent. quid sit optimum male contractis rebus, plane uideo. nemini est enim exploratum, cum ad arma uentum est, quid futurum sit: at illud omnibus, si boni uicti sunt, nec in cæde principum clementiorem hûc fore, quam Cinna fuerit, nec moderatiorem, quam Sylla, in pecunijs locupletium.* Εμπολιτεύομαί σοι *iam dudum; & facerem diutius, nisi me lucerna desereret. Ad summam, dic M. Tulli. assentior Cn. Pompeio, ideſt T. Pomponio. Alexim, humanissimum puerum, nisi forte, dum ego absum, adolescens factus est, (id enim agere uidebatur) saluere iubeas uelim.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVID opus est de Dionysio tum ualde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidem? suspicionem autem eo mihi maiorem tua taciturnitas attulerat, quod & tu soles conglutinare amicitias te stimonijs tuis; & illum aliter cum alijs de nobis locutum audiebam. sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades: itaque ego is in illum sum, quem tu me esse uis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaueram; & animaduerteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum uenire III. *non. Ian. sed, amabo te, nihil incommodo ualetudinis feceris. quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellam uideo Liuiæ testamento cum duobus coheredibus esse in triente, sed iuberi mutare nomen. est* πολιτικὸν σκέμμα, *rectum ne sit nobili adolescenti mutare nomen mulieris testamento. sed id* φιλοσοφώτερον διερχινήσομεν, *cum sciemus, quantum quasi sit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante, quam istuc uenirem, Pompeium uiderem; factum est ita. nam* VI. *kal. ad Lauernium me consecutus est. una Formias uenimus, & ab hora octaua ad uesperum secreto collocuti sumus. Quod quæris, ecquæ spes pacificationis sit: quantum ex Pompeij multo, & accurato sermone perspexi, ne uoluntas quidem est. sic enim existimat, si ille, uel dimisso exercitu, consul factus sit,*

σύγχυσιν τῆς πολιτείας fore. atque etiam putat eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum prouinciamq. retenturum. sin autem ille fureret; uehementer hominem contemnebat, & suis, & reip. copijs confidebat. quid quæris? etsi mihi crebro ξωὸς ἐνυάλιος occurrebat; tamen leuabar cura, uirum fortem, & peritum, & plurimum auctoritate ualentem audiens, πολιτικῶς de pacis simulatæ periculis differentem. habebamus autem in manibus Antonij concionem, habitam x. kal. Ian. in qua erat accusatio Pompeij usque a toga pura, querella de damnatis, terror armorum. in quibus ille, Quid censes, aiebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reip. uenerit, cum hæc quæstor eius infirmus, & inops audeat dicere? quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere uisus est. ex illa autem sententia ira relinquendæ urbis mouet hominem, ut puto. mihi autem illud molestissimum est, quod soluendi sunt nummi Cæsari, & instrumentum triumphi eo conferendum: est enim ἄμορφον, ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην esse. Sed hæc, & multa alia coram. Valetudinem tuam cura diligenter.

CICERO S. D. ATTICO. 9

QVOTIDIE ne, inquis, a te accipiendæ litteræ sunt? si habebo, cui dem, quotidie. at iam ipse ades. tum igitur, cum uenero, desinam. Vnas uideo

uideo mihi a te non esse redditas; quas L. Quinctius, familiaris meus cum ferret, ad Bustum Basilij uulneratus, & despoliatus est. uidebis igitur, num quid fuerit in ijs, quod me scire opus sit. & simul tu hoc διάκρινόν εις: πρόβλημα sane πολιτικόν: cum sit necesse, aut haberi Cæsaris rationem, illo exercitum uel per senatum, uel per tribunos pl. obtinente; aut persuaderi Cæsari; ut tradat prouinciam, atque exercitum, & ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente prouinciam; aut, si per tribunos pl. non patiatur, tamen quiescat, rem adduci ad interregnum; aut, si ob eam caussam, quod ratio eius non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum aut statim nobis minus paratis, aut tum, cum comitijs, amicis eius postulantibus ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit: ire autem ad arma aut hanc unam ob caussam, quod ratio non habeatur; aut addita caussa, si forte tribunus pl. senatum impediens, aut populum incitans notatus, aut senatus consulto circumscriptus, aut sublatus, aut expulsus sit, dicens ue se expulsum, ad illum confugerit: susceptο autem bello, aut tenenda sit urbs, aut, ea relicta, ille a commeatu, & reliquis copijs intercludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe subeundum est, minimum putes. dices profecto, persuaderi illi, ut tradat exercitum, & ita consul fiat. est omnino

id

id eiusmodi, ut, si ille eo descendat, contra dici nihil possit: idq. eum, si non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. nobis autem, ut quidam putant, nihil est timendum magis, quam ille consul. at sic malo, inquies, quam cum exercitu. certe. sed istuc ipsum, SIC, o magnum malum, putat aliquis. neque ei remedium est ullum. cedendum est, si id uolet. uide consulem illum iterum, quem uidisti consulatu priore. at tum imbecillus plus, inquis, ualuit, quam tota resp. quid nunc putas? & eo consule, Pompeio certum est esse in Hispania. o rem miseram: si quidem id ipsum deterrimum est, quod recusari non potest, & quod ille si faciat, iam iam a bonis omnibus summam ineat gratiam. Tollamus igitur hoc, quo illum posse adduci negant. de reliquis quid est deterrimū? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. nam quid impndentius? tenuisti prouinciam per decem annos, non tibi a senatu, sed a te ipso per uim, & per factionem datos. praeterijt tempus legitimum, non legis, sed libidinis tuae: fac tamen, legis: ut succedatur, decernitur: impedis; & ais, habe mei rationem. habe tu nostrum. exercitum tu habeas diutius, quam populus iussit, inuito senatu? Depugnes oportet, nisi concedis. Cum bona quidem spe, ut ait idem, uel uincendi, uel in libertate moriendi. Iam, si pugnandum est; quo tempore, in casu; quo consilio, in temporibus situm est. itaque te in ea quaestione non exerceo: ad

ea

ea, quae dixi, affer, si quid habes. equidem dies, noctesq. torqueor. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

SVBITO consilium cepi, ut ante, quam lucesret, exirem; ne qui conspectus fieret, aut sermo, lictoribus praesertim laureatis. de reliquo, neque hercule, quid agam, nec, quid acturus sim, scio: ita sum perturbatus temeritate nostri amentissimi consilij. tibi uero quid suadeam, cuius ipse consilium exspecto? Cnæus noster quid consilij ceperit, capiat ue, nescio, adhuc in opidis coarctatus: & stupent omnes. si in Italia consistat, erimus una. sin cedet, consilij res est. adhuc certe, nisi ego insanio, stulte omnia, & incaute. Tu, quaeso, crebro ad me scribe, uel quod in buccam uenerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

QVAESO, quid hoc est? aut quid agitur? mihi enim tenebrae sunt. Cingulum, inquit, nos tenemus. Anconem amisimus. Labienus discessit ab Caesare. utrum de imperatore populi R. an de Hannibale loquuntur? o hominem amentem, & miserum, qui ne umbram quidem umquam τῶ καλοῦ uiderit. atque haec ait omnia facere se dignitatis caussa. ubi est autem dignitas, nisi ubi honestas? num honestum igitur, habere exercitum nullo publico consilio? occupare urbes ciuium, quo facilior sit aditus ad patriam? χρεῶν ἀποκοπὰς,

eu-

φυγάδων καθόδους, sexcenta alia scelera moliri, τὴν θεῶν μεγίστην ὡς ἔχειν τυραννίδα? sibi habeat suam fortunam. unam mehercule tecum aprícationem in illo Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; uel potius mori millies, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. quid si tu uelis? inquis. age quis est, cui nelle non liceat? sed ego ipsum, uelle, miserius esse duco, quam in crucem tolli. una res est ea miserior, adipisci, quod ita ueluleris. Sed hæc hactenus: libenter enim in his molestijs ἐνοχλάζωσι. redeamus ad nostrum. Per fortunas, quale tibi consilium Pompeij uidetur? hoc quæro, quod urbem reliquerit. ego enim ἀπορῶ: tum nihil absurdius. Vrbem tu relinquas? ergo idem, si Galli uenirent. non est, inquit, in parietibus resp. at in aris, & focis. fecit idem Themistocles. fluctum enim totius barbariæ ferre urbs una non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere post quinquagesimum, cum præter mœnia nihil teneret. nostri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

οὕτω που τῶν πρόσθεν ἐπενδόμεθα κλέα ἀνδρῶν.

rursus autem ex dolore municipali, sermonibusq. eorum, quos conuenio, uidetur hoc consilium exitum habiturum. mira hominum querella est, (nescio istic: sed facies, ut sciam) sine magistratibus urbem esse, sine senatu. fugiens denique Pompeius mirabiliter homines mouet. quid quæris? alia causa facta: nihil iam concedendum putant Cæsari. hæc,

hæc, tu mihi explica, qualia sint. Ego negotio præsum non turbulento. uult enim me Pompeius esse, quem tota hæc Campana, & maritima ora habeat ἐπίσκοπον, ad quem delectus, & summa negotij referatur. itaque uagus esse cogitabam. Te puto iam uidere, quæ sit ὁρμὴ Cæsaris, qui populus, qui totius negotij status. ea uelim scribas ad me, & quidem, quoniam mutabilia sunt, quamsæpissime. acquiesco enim & scribens ad te, & legens tua. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

VNAM adhuc a te epistolam acceperam, datam XII. kal. Iun. in qua significabatur, aliam te ante dedisse, quam non acceperam. sed quæso, ut scribas quamsæpissime, non modo si quid scies, aut audieris, sed etiam si quid suspicabere; maximeq. quid nobis faciundum, aut non faciundum putas. Nam quod rogas, curem, ut scias, quid Pompeius agat: ne ipsum quidem scire puto: nostrum quidem nemo. uidi Lentulum cos. Formijs x. kal. uidi Libonem. plena timoris, & terroris omnia. ille iter Larinum. ibi enim cohortes, & Luceriæ, & Theani, reliquæ in Apulia. inde utrum consistere uspiam uelit, an mare transire, nescitur. si manet; uereor, ne exercitum firmum habere non possit. sin discedit; quo, aut qua, aut quid nobis agendum sit, nescio. nam istum quidem, cuius φαλαρισμὸν times, omnia tæterrime facturum puto.

nec

nec enim rerum prolatio, nec senatus, magistratuumq. discessus, nec ærarium clausum tardabit. Sed hæc, ut scribis, cito sciemus. interim uelim mihi ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties. acquiesco enim, & tuas uolo elicere litteras, maximeq. consilium, quid agam, aut quo me pacto gerã; dimittam ne me penitus in caussam, (non deterreor periculo, sed disrumpor dolore: tam ne nullo consilio, aut tam contra meum consilium gesta esse omnia?) an cuncter, & tergiuerser, & ijs me dem, qui tenent, qui potiuntur. αὐ δέομαι Τρῶας; nec solum ciuis, sed etiam amici officio reuocor. etsi frangor sæpe misericordia puerorum. ut igitur ita perturbato, etsi te eadem solicitant, scribe aliquid, & maxime, si Pompeius Italia cedit, quid nobis agendum putes. M'. quidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. me cum multa, tum etiam lictores impediunt. nihil uidi umquam, quod minus explicari posset. itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid uideatur. denique ipsam ἀπορίαν tuam cupio cognoscere.

Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. si ita factum esset, ut ille Romam ueniens magistratum, & senatum Romæ offenderet: magno usui caussæ nostræ fuisset. damnasse enim sceleris hominem amicum, reip. caussa, uideretur. quod nunc quoque uidetur, sed minus prodest. non enim habet, cui prosit: eumq. arbitror pœnitere: nisi forte id ipsum est falsum, discessisse illum: nos quidem pro

pro certo habebamus. Et uelim, (quamquam, ut scribis, domesticis te finibus tenes) formam mihi urbis exponas, ecquod Pompeij desiderium, ecquæ Cæsaris inuidia appareat; etiam quid censeas de Terentia, & Tullia, Romæ eas esse, an mecum, an aliquo tuto loco. & hæc, & si quid aliud, ad me scribas uelim, uel potius scriptites. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

De Vennonianis rebus tibi assentior. Labienum ἥρωα iudico. facinus iam diu nullum ciuile præclarius. qui ut aliud nihil, hoc tamen profecit; dedit illi dolorem. sed etiam ad summam profectum aliquid puto. amo etiam Pisonem: cuius iudicium de genero suspicor uisum iri graue. quamquam, genus belli quod sit, uides. ita ciuile est, ut non ex ciuium dissensione, sed ex unius perditi ciuis audacia natum sit. is autem ualet; exercitum tenet multa spe, & promissis; omnia omnium concupiuit. huic tradita urbs est, nuda præsidio, referta copijs. quid est, quod ab eo non metuas, qui illa templa, & tecta non patriam, sed prædam putet? quid autem sit acturus, aut quo modo, nescio, sine senatu, sine magistratu. ne simulare quidem poterit quidquam πολιτικῶς. nos autem ubi exurgere poterimus? aut quando? quorum dux quam ἀστρατήγητος, tu quoque animaduertis; cui ne Picena quidem nota fuerint. quæ autem sine consilio res stet? ut enim alia omittam decem annorum peccata, quæ condi-

condicio non huic fugæ præstitit? nec uero nunc quid cogitet, scio: ac non desino per litteras scisciтari. nihil esse timidius constat, nihil perturbatius. itaque nec præsidium, cuius parandi caussa ad urbem retentus est, nec locum, ac sedem præsidij ullam uideo. spes omnis in duabus, inuidiose retentis, pæne alienis legionibus. nam delectus adhuc quidem inuitorum est, & a pugnando abhorrentium. condicionum autem amissum tempus est. quid futurum sit, non uideo. commissum quidem a nobis certe est, siue a nostro duce, ut, e portu sine gubernaculis egressi, tempestati nos traderemus. itaque de Ciceronibus nostris dubito quid agam. nam mihi interdum amandandi uidentur in Græciam. de Tullia autem, & Terentia, cum mihi barbarorum aduentus ad urbem proponitur, omnia timeo: cum autem Dolabellæ uenit in mentem, paullum respiro. sed uelim consideres, quid faciendum putes: primum πρὸς τὸ ἀσφαλές: (aliter enim mihi de illis, ac de me ipso, consulendum est) deinde πρὸς τὰς δόξας; ne reprehendamur, quod eas Romæ uelimus esse in communi bonorum fuga. quin etiam tibi, & Peducæo, (scripsit enim ad me) quid faciatis, uidendum est. is enim splendor est uestrum, ut eadem postulentur a uobis, quæ ab amplissimis ciuibus. sed de hoc tu uidebis, quippe cum de ipso, ac de me ista considerare uelim. Reliquum est, ut, & quid agatur, quoad poteris, explores, scribasq. ad me, & quid ipse coniectura assequare. quod etiam a te magis

gis exspecto. nam acta omnibus nunciantibus, a te exspecto futura. μάντις δ' ἄριστος. Loquacitati ignoosces, quæ & me leuat ad te quidem scribentem, & elicit tuas litteras.

AENIGMA Oppiorum ex Velia plane non intellexi: est enim numero Platonis obscurius. iam intellexi tuum ænigma. Oppios enim de Velia Sac * cones dicis in eo æstu, aut diu. quo aperto, reliqua patebant, & cum Terentiæ summa congruebant. L. Cæsarem uidi Minturnis ad VIII. kal. Febr. mane, cum absurdissimis mandatis, non hominem, sed scopas solutas: ut id ipsum mihi ille uideatur irridendi caussa fecisse, quid tantis de rebus huic mandata dederit: nisi forte non dedit, & hic sermone aliquo arrepto pro mandatis abusus est. Labienus, uir mea sententia magnus, Theanum uenit ad IX. kal. Febr. ibi Pompeium, consulesq. conuenit. qui sermo fuerit, & quid actum sit, scribam ad te, cum certum sciam. Pompeius ab Theano Larinum uersus profectus est ad VIII. kal. eo die mansit Venafri. aliquantum animi uidetur nobis attulisse Labienus. sed ego non dum habeo, quid ad te ex his locis scribã. ista magis exspecto, quid illine afferatur, quo pacto de Labieno ferat, quid agat Domitius in Marsis, Ingui Thermus, P. Atius Cinguli, quæ sit populi urbani uoluntas, quæ tua coniectura de rebus futuris. hæc uelim crebro, & quid tibi de mulieribus nostris placeat, & quid acturus ipse sis, scribas. Si scriberem ipse, lon-

gior epistola fuisset : sed dictaui propter lippitudinem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

AD VI. kal. Febr. Capuam Calibus proficiscens, cum leuiter lippirem, has litteras dedi. L. Cæsar mandata Cæsaris detulit ad Pompeium VIII kal. cum is esset cum consulibus Theani. probata condicio est, sed ita, ut ille de ijs opidis, quæ uxtra suam prouinciam occupauisset, præsidia dederet. id si fecisset, responsum est, ad urbem nos redituros esse, & rem per senatum confecturos. spero etiam in præsentia pacem nos habere. nam & illum furoris, & hunc nostrum copiarum suppæuitet. Me Pompeius Capuam uenire uoluit, & adiuuare delectum. in quo parum prolixe respondent Campani coloni. gladiatores Cæsaris, qui Capuæ sunt, de quibus ante ad te falsum ex Torquati litteris scripseram, sane commode Pompeius distribuit, binos singulis patribus familiarum. secutorum in ludo LOO fuerunt. eruptionem facturi fuisse dicebantur. sane multum in eo reip. prouisum est. De mulieribus nostris, in quibus est tua soror, quæso uideas, ut satis honestum nobis sit, eas Romæ esse, cum ceteræ ulla dignitate discesserint. hoc scripsi ad eas, & ad te ipsum antea. uelim, eas cohortere, ut exeant; præsertim cum ea præsidia in ora maritima habeamus, cui ego præsum, ut in his pro re nata non incommode possint esse. nam si quid offendi-

dimus in genero nostro, quod quidem ego præstare non debeo; id sit maius, quod mulieres nostræ præter ceteras Romæ remanserunt. tu ipse cum Sexto, scire uelim, quid cogites de exeundo, de toto. re quid existimes. equidem ad pacem hortari non desino: quæ uel iniusta utilior est, quam iustissimum bellum. sed hæc, ut fors tulerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

VT AB urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te litterarum darem; non quo haberem magnopere, quid scriberem; sed ut loquerer tecum absens: quo mihi, cum coram id non liceret, nihil est iucundius. Capuam cum uenissem ad VI. kal. pridie, quam has litteras dedi, consules conueni, multosq. nostri ordinis. omnes cupiebant, Cæsarem, abductis præsidijs, stare condicionibus ijs, quas tulisset. uni Fauonio leges ab illo nobis imponi non placebat: sed is auditus in consilio. Cato enim ipse iam seruire, quam pugnare, maiult: sed tamen ait, in senatu se adesse uelle, cum de condicionibus agatur, si Cæsar adductus sit, ut præsidia deducat. ita, quod maxime opus est, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obsit, in senatu esse uult. Postumus autem, de quo nominatim senatus decreuit, ut statim in Siciliam iret, Furfanoq. succederet, negat se iturum sine Catone, & suam in senatu operam, auctoritatemq. magni æstimat. ita res ad Fannium peruenit. is cum im-

perio in Siciliam præmittitur. In disputationibus nostris summa uarietas est. plerique negant, Cæsaram in condicione mansurum; postulataq. hæc ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. ego autem eum puto facturum, ut præsidia deducat. uicerit enim, si consul factus erit, & minori scelere uicerit, quam quo est ingressus. sed accipienda plaga est. sumus enim flagitiose imparati cum a militibus, tum a pecunia: quam quidem omnem non modo priuatam, quæ in urbe est, sed etiam publicam, quæ in ærario, illi reliquimus. Pompeius ad legiones Atianas est profectus: Labienum secum habet. ego tuas opiniones de his rebus exspecto. Formias me continuo recipere cogitabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OMNES arbitror mihi tuas litteras redditas esse, sed primas præposterе, reliquas ordine, quo sunt omissæ, per Terentiam. De mandatis Cæsaris, aduentuq. Labieni, & responsis consulum ad Pompeium, scripsi ad te litteris ijs, quas ad v. kal. Capua dedi: pluraq. præterea in eandem epistolam conieci. nunc has exspectationes habemus duas; unam, quid Cæsar acturus sit, cum acceperit ea, quæ referenda ad illum data sunt L. Cæsari; alteram, quid Pompeius agat: qui quidem ad me scribit, paucis diebus se firmum exercitum habiturum; spemq. affert, si in Picenum agrum ipse uenerit,

rit, nos Romam redituros esse. Labienum secum habet, non dubitantem de imbecillitate Cæsaris copiarum: cuius aduentu Cnæus noster multo animi plus habet. nos a consulibus Capuam uenire iussi sumus ad non. Febr. Capua profectus sum Formias ad III. kal. eo die cum Calibus tuas litteras hora fere nona accepissem, has statim dedi. De Terentia, & Tullia tibi assentior; ad quas scripseram, ad te ut referrent. si non dum profectæ sunt, nihil est, quod se moueant, quoad perspiciamus, quo loco sit res. Tuæ litteræ mihi gratæ, iucundæq. sunt. De pueris in Græciam transportandis tum cogitabam, cum fuga ex Italia quæri uidebatur. nos enim Hispaniam peteremus: illis hoc æque commodum non erat. tu ipse cum Sexto etiam nunc mihi uideris Romæ recte esse posse. etenim minime amici Pompeio nostro esse debetis. nemo enim umquam tantum de urbanis præsidijs detraxit. Vides ne me etiam iocari? scire iam te oportet, L. Cæsar quæ responsa referat a Pompeio, quas ab eodem ad Cæsarem ferat litteras. scriptæ enim, & datæ ita sunt, ut proponerentur in publico. in quo accusaui meciũ ipse Pompeium, qui, cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus uenturæ essent, Sextio nostro scribendas dederit. itaque nihil umquam legi scriptũ. σησιωδέστερον perspici tamen ex litteris Pompeij potest, nihil Cæsari negari, omniaque, & cumulate, quæ postulet, dari: quæ ille, amentissimus fuerit, nisi acceperit,

præsertim cum impudentissime postulauerit. quis enim tu es, qui dicas, si in Hispaniam profectus erit, si præsidia dimiserit? tamen conceditur, minus honeste nunc quidem, uiolata iam ab illo rep. illatoq. bello, quam si olim de ratione habenda impetrasset: tamen uereor, ut his ipsis contentus sit. nam cum ista mandata dedisset L. Cæsari, debuit esse paullo quietior, dum responsa referrentur: dicitur autem nunc esse acerrimus. Trebatius quidem scribit, se ab illo IX. kal. Febr. rogatum esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem: nihil ei me gratius facere posse. hæc uerbis plurimis. intellexi ex dierum ratione, ut primum de discessu nostro Cæsar audisset, laborare eum cœpisse, ne omnes abessemus: itaque non dubito, quin ad Pisonem, quin ad Seruium scripserit. illud admiror, non ipsum ad me scripsisse, non per Dolabellam, non per Cœlium egisse. quamquam non aspernor Trebatij litteras, a quo me unice diligi scio. rescripsi ad Trebatium, (nam ad ipsum Cæsarem, qui mihi nihil scripsisset, nolui) quam illud hoc tempore esset difficile: me tamen in prædijs meis esse, neque delectum ullum, neque negotium suscepisse. in quo quidem manebo, dum spes pacis erit. sin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meæ, pueros ὑπεκθέμενος in Græciam. totam enim Italiam flagraturam bello intelligo: tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex inuidis ciuibus. sed hæc paucis diebus ex illius ad nostra responsa responsis intelligentur, quorsum euasura sint. tum ad te scribam plura, si erit bellum: sin autem etiam indutiæ, te ipsum, ut spero, uidebo. Ego IV. non. Febr. quo die has litteras dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres exspectabam: quibus quidem scripseram, tuis litteris admonitus, ut Romæ manerent: sed audio maiorem quendam in urbe timorem esse. Capuæ nonis Febr. esse uolebam, quia consules iusserant. quidquid huc erit a Pompeio allatum, statim ad te scribam: tuasq. de istis rebus litteras exspectabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

IV. non. Febr. mulieres nostræ Formias uenerunt, tuaq. erga se officia, plena tui suauissimi studij, attulerunt. eas ego, quoad sciremus utrum turpe pace nobis, an misere bello esset utendum, in Formiano esse uolui, & una Ciceones. ipse cum fratre Capuam ad consules (nonis enim adesse iussi sumus) III. non. profectus sum, cum has litteras dedi. Responsa Pompeij grata populo, & probata concioni esse dicuntur. ita putaram. quæ quidem si ille repudiarit, iacebit: si acceperit. Vtrum igitur, inquies, manis? responderem, si, quemadmodum parati essemus, scirem. Cassium, erat hic auditum, expulsum Ancone, eamq. urbem a nobis teneri. si bellum futurum est, negotium utile. Cæsarem quidem, L. Cæsare cum mandatis de pace misso, tamen aiunt acerrime delectum habere,

loca occupare, uincire præsidijs. o perditum latronem, uix ullo otio compensandam hanc reip. turpitudinem. sed stomachari desinamus, tempori pareamus, cum Pompeio in Hispaniam eamus. hæc opto in malis; quoniam illius alterum consulatum a rep. ne data quidem occasione repulimus. Sed hæc hactenus. De Dionysio, fugit me ad te antea scribere: sed ita constitui, exspectare responsa Cæsaris: ut, si ad urbem rediremus, ibi nos exspectaret; sin tardius id fieret, tum eum arcesseremus. omnino quid ille facere debuerit in nostra illa fuga, quid docto homine, & amico dignum fuerit, cum præsertim rogatus esset: sed hæc non nimis exquiro a Græcis. tu tamen uidebis, si erit, quod nolim, arcessendus, ne molesti simus inuito. Quinctus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio soluat. nec Egnatio uoluntas deest: nec parum locuples est: sed, cum tale tempus sit, ut Q. Titinius (multum enim est nobiscum) uiaticum se neget habere; idemq. debitoribus suis denunciarit, ut eodem fenore uterentur; atque hoc idem etiam L. Ligus fecisse dicatur; nec hoc tempore aut domi nummos Quinctus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut uersuram usquam facere possit; miratur, te non habuisse rationem huius publicæ difficultatis. ego autem, etsi illud φιλοπάτριδειον (ita enim putatur) obseruo; μηδὲ δίκην, præsertim in te, a quo nihil umquam uidi temere fieri; tamen illius querella mouebar. hoc, quidquid est, te scire uolui. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 18

NIHIL habeo, quod ad te scribam. quin etiam eam epistolam, quam eram elucubratus, ad te non dedi. erat enim plena spei bonæ; quod et concionis uoluntatem audieram, & illum condicionibus usurum putabam, præsertim suis. ecce tibi IV. non. Febr. mane accepi litteras tuas, Philotimi, Furnij, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Cæsaris legationem. plane oppressi uidemur: nec, quid consilij capiam, scio: nec mehercule de me laboro: de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiscebar hæc scribens, quo facilius de Pompeij rebus cognoscerem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

BREVILOQVENTEM iam me tempus ipsum facit. pacem enim desperaui: bellum nostri nullum administrant. caue enim putes, quidquam esse minoris his consulibus: quorum ego spe audiendo aliquid, & cognoscendi nostri apparatus, maximo imbri Capuam ueni prid. non. ut eram iussus. illi autem non eum uenerant, sed erant uenturi, inanes imparati. Cnæus autem Luceriæ dicebatur esse, & adire cohortes legionum Atianarum non firmissimarum. at illum ruere nunciant, & iam iamq. adesse, non ut manum conferat, (quicum enim?) sed ut fugam intercludat. ego autem in Italia καὶ σωσαπεθανεῖν: nec te id consulo. sin extra, quid ago? ad

manendum

manendum hiems, lictores, improuidi, & negligentes duces, ad fugam hortatur amicitia Cnæi, cauſſa bonorum, turpitudo coniungendi cum tyranno: qui quidem, incertum eſt, Phalarim ne, an Piſiſtratum ſit imitaturus. Hæc uelim explices, & me iuues conſilio: etſi te ipſum iſtic iam calere puto: ſed tamen quantum poteris. ego ſi quid hic hodie noui cognoro, ſcies. iam enim aderunt conſules ad ſuas nonas. Tuas quotidie litteras exſpectabo. ad has autem, cum poteris, reſcribes. Mulieres, & Cicerones in Formiano reliqui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

De malis noſtris tu prius audis, quam nos: iſtinc enim emanant. boni autem hinc quod exſpectes, nihil eſt. Veni Capuam ad non. Febr. ita ut iuſſerant conſules. eo die Lentulus uenit ſero. alter conſul omnino non uenerat VII. idus. eo enim die ego Capua diſceſſi, & manſi Calibus. inde has litteras poſtridie ante lucem dedi. hæc, Capuæ dum fui, cognoui, nihil in conſulibus, nullum uſquam delectum. nec enim conquiſitores φαινοπροσωπεῖν audent; cum ille adſit contra; cum noſter dux nuſquam ſit, nihil agat: nec nomina dant: deficit enim non uoluntas, ſed ſpes. Cnæus autem noſter (o rem miſeram, & incredibilem) ut totus iacet, non animus eſt, non conſilium, non copiæ, non diligentia. mitto illam fugam ab urbe turpiſſimam, timidiſſimas in opidis conciones, ignorationē non ſolum

ſolum aduerſarij, ſed etiam ſuarum copiarum. hoc cuiuſmodi eſt? VII. id. Febr. Capuam C. Caſſius trib. pl. uenit, attulit mandata ad conſules, ut Romam uenirent, pecuniam de ſanctiore ærario auferrent, ſtatim exirent urbe relicta. redeant, quo præſidio? deinde exeant, quis ſinat? conſul ei reſcripſit, ut prius ipſe in Picenū. at illud totū erat amiſſum: ſciebat nemo, præter me ex litteris Dolabellæ. mihi dubium non erat, quin ille iam iamq. foret in Apulia, Cnæus noſter in naui. ego quid agam? σχέμμα magnum, neque mehercule mihi quidem ullum, niſi omnia eſſent acta turpiſſime: neque ego ullius conſilij particeps. ſed tamen, quod me deceat. ipſe me Cæſar ad pacem hortatur: ſed antiquiores litteræ, quam ruere cœpit. Dolabella, Cœlius, me illi ualde ſatisfacere. mira me ἀπορία torquet. iuua me conſilio, ſi potes: & tamen iſta, quantum potes, prouide. nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod ſcribam. tuas litteras exſpecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

Pedem in Italia uideo nullum eſſe, qui non in iſtius poteſtate ſit. De Pōpeio ſcio nihil; eumque, niſi in nauim ſe contulerit, exceptum iri puto. o celeritatem incredibilem, huius autem noſtri: ſed non poſſum ſine dolore accuſare eum, de quo angor, & crucior. Tu cædem non ſine cauſſa times: non quo minus quidquam Cæſari expediat ad diuturnitatem uictoriæ, & dominationis: ſed ni-

uideo quorum arbitrio sit, acturus. recte sit. censeo cedendum de opidis his. egeo consilij. quod optimum factu uidebitur, facies. cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis idibus. Ego quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari, quo? tradam igitur isti me? fac posse tuto: multi enim hortantur: num etiam honeste? nullo modo quidem. a te petam consilium, ut soleo. explicari res non potest: sed tamen, si quid in mentem uenit, uelim scribas, & ipse quid sis acturus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

V. id. Febr. uesperi e Philotimo litteras accepi; Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo, & Thermo ducentibus, cum Domitij exercitu coniunctas esse; Cæsarem intercludi posse, eumq. id timere; bonorum animos recreatos Romæ, improbos quasi perculsos. hæc, metuo equidem, ne sint insomnia: sed tamen M'. Lepidum, L. Torquatum, C. Cassium trib. pl. (ij enim sunt nobiscum, idest, in Formiano) Philotimi litteræ ad uitam reuocarunt. ego autem illa metuo ne ueriora sint, nos omnes pæne iam captos esse, Pompeium Italia cedere. quem quidem (o rem acerbam) persequi Cæsar dicitur. persequi Cæsar Pompeium? quid? ut interficiat? o me miserum: et non omnes nostra corpora opponimus? in quo tu quoque*

que ingemiscis. sed quid faciamus? uicti, oppressi, capti plane sumus. Ego tamen, Philotimi litteris lectis, mutaui consilium de mulieribus: quas, ut scripseram ad te, Romam remittebam: sed mihi uenit in mentem, multum fore sermonem, me iudicium iam de caussa publica fecisse; qua desperata, quasi hunc gradum mei reditus esse, quod mulieres reuertissent. De me autem ipso tibi assentior, ne me dem incertæ, & periculosæ fugæ; cum reip. nihil prosim, nihil Pompeio; pro quo emori cum pie possum, tum libenter. manebo igitur: & si uiuere. Quod quæris, hic quid agatur: tota Capua, & omnis hic delectus iacet: desperata res est; in fuga omnes sunt; nisi quid eiusmodi fuerit, ut Pompeius istas Domitij copias cum suis coniungat, sed uidebamur omnia biduo, triduo uesciturі. Cæsaris litterarum exemplum tibi misi: rogaras enim. cui nos ualde satisfacere, multi ad me scripserunt. quod patior facile; dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

PHILOTIMI *litteræ me quidem non nimis sed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. ecce postridie Cassij litteræ Capua a Lucretia, familiari eius, Nigidium a Domitio Capuam uenisse; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno currere ad Cnæum, confestim sequi Cæsarem, Domitium non habere militum uim. idē scripsit.*

scripsit, consules Capua discessisse. non dubito, quin Cnæus in fuga sit. modo effugiat. a consilio fugiendi, ut tu censes, absum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

Cvm dedissem ad te litteras tristes, & metuo ne ueras, de Lucretij ad Cassium litteris Capua missus; Cephalio uenit a uobis, attulit etiam a te litteras hilariores, nec tamen firmas, ut soles. omnia facilius credere possum, quam quod scribitis, Pompeium exercitum habere. nemo huc ita affert; omniaque, quæ nolim. rem miseram. malas caussas semper obtinuit, in optima concidit. quid dicam? nisi, illud eum scisse; neque enim erat difficile; hoc nescisse; erat enim ars difficilis, recte remp. regere. Sed iam iamq. omnia sciemus, & scribemus ad te statim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

Non uenit idem usu mihi, quod tu tibi scribis; Quoties exorior. ego enim nunc paullum exorior, & maxime quidem his litteris, quæ Roma afferuntur, de Domitio, de Picentium cohortibus. omnia erãt facta hoc biduo lætiora: itaque fuga, quæ parabatur, repressa est. Cæsaris interdicta, Si te secundo lumine hic offendero, respuuntur. bona de Domitio, præclara de Afranio fama est. Quod me amicissime admones, ut me integrum quoad possim, seruem; gratum est. Quod addis, ne propensior

pensior ad turpem caussam uidear: certe uideri possum. ego me ducem in ciuili bello, quoad de pace ageretur, negaui esse: non quin rectum esset: sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. plane eum, cui Cnæus noster alterum consulatum deferret, & triumphum, at quibus uerbis? pro suis gestis amplissimis, inimicum habere noluerã: ego scio, & quem metuam, & quam ob rem. sin erit bellum, ut uideo fore: partes meæ non desiderabuntur. De HS xx Terentia tibi rescripsit. Dionysio, dum existimabam uagos nos fore, nolui molestus esse. tibi autem, crebro ad me scribenti de eius officio, nihil rescripsi; quod diem ex die exspectabam, ut statuerem, quid esset faciundum. nunc, ut uideo, pueri certe in Formiano uidentur biematuri: num & ego, nescio. si enim erit bellum, cum Pompeio esse constitui. quod habebo certi, faciam, ut scias. ego bellum fœdissimum futurum puto; nisi qui, ut tu scis, Parthicus casus extiterit. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER VIII.

CICERO S. D. ATTICO.

CVM ad te litteras dedissem, redditæ mihi litteræ sunt a Pompeio. cetera de rebus in Piceno gestis, quæ ad se Vibullius scripsisset, de delectu Domitij; quæ sunt nobis nota, nec tam læta erant in his litteris, quam ad me Philotimus scripserat: (ipsam tibi epistolam misissem; sed subito fratris puer proficiscebatur: cras igitur mittam) sed in ea Pompeij epistola erat in extremo, ipsius manu: Tu, censeo, Luceriam uenias: nusquam eris tutius. Id ego in eam partem accepi, hæc opida, atque oram maritimam illum pro derelicto habere: nec sum miratus, eum, qui caput ipsum reliquisset, reliquis membris non parcere. ei statim rescripsi, hominemq. certum misi de comitibus meis, non me quærere, ubi tutissimo essem: si me uellet sua, aut reip. caussa Luceriam uenire, statim esse uenturum: hortatusq. sum, ut oram maritimam retineret, si rem frumentariam sibi ex prouincijs suppeditari uellet. Hæc me frustra scribere uidebam: sed uti in urbe retinenda tunc, sic nunc in Italia non relinquenda testificabar sententiam meam. sic enim parari uideo, ut Luceriam

riam omnes copiæ contrahantur: & ne eis quidem locus stabilis: sed ex eo ipso, si urgeamur, paretur fuga. quo minus mirere, si inuitus in eam caussam descendo, in qua neque pacis, neque uictoriæ ratio quæsita sit umquam, semper flagitiosæ, & calamitosæ fugæ. eundum; ut, quemcumque fors tulerit, casum subeam potius cum ijs, qui dicuntur esse boni, quam uidear a bonis dissentire. etsi propediem uideo bonorum, idest lautorum, & locupletum urbem refertam fore, municipijs uero his relictis, refertissimam. quo ego in numero essem, si hos lictores molestissimos non haberem: nec M'. Lepidi, L. Volcatij, Ser. Sulpicij comitum pæniteret: quorum nemo nec stultior est, quam L. Domitius; nec inconstantior, quam Ap. Claudius. unus Pompeius me mouet, beneficio, non auctoritate. quam enim ille habeat auctoritatem in hac caussa, qui, cum omnes Cæsarem metuebamus, ipse eum diligebat? postquam uero ipse metuere cœpit, putat omnes hostes illi oportere esse. ibimus tamen Luceriam: nec eum fortasse delectabit noster aduentus. dissimulare enim non potero, mihi, quæ adhuc acta sunt, displicere. Ego, si somnum capere possem, tam longis te epistolis non obtunderem. tu, si tibi eadem caussa est, me remunerere sane uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

MIHI uero omnia grata; & quod scripsisti ad me, quæ audieras; & quod non credidisti, quæ di-

gna diligentia mea non essent; & quod monuisti, quod sentiebas. Ego ad Cæsarem unas Capua litteras dedi, quibus ad ea rescripsi, quæ mecum ille de gladiatoribus suis egerat, breues, sed benuolentiam significantes, non modo sine contumelia, sed etiam cum maxima laude Pompeii. id enim illa sententia postulabat, qua illum ad concordiam hortabar. eas si quo ille misit, in publico proponat uelim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te. non potui non dare, cum & ipse ad me scripsisset, & Balbus. earum exemplum ad te misi. nihil arbitror fore, quod reprehendas. si qua erunt, doce me. quo modo enim effugere possum? nihil, inquies, omnino scripseris. qui magis effugias eos, qui uolent fingere? uerumtamen ita faciam: quoad fieri poterit. Nam quod me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, scriptorum etiam meorum: facis amice tu quidem, mihiq. gratissimum: sed mihi uideris aliud tu honestum, meq. dignum in hac caussa iudicare, atque ego existimem. mihi enim nihil ulla in gente umquam ab ullo auctore reip. ac duce turpius factum esse uidetur, quam a nostro amico factum est. cuius ego uicem doleo, qui urbem reliquit, idest patriam; pro qua, & in qua mori præclarum fuit. ignorare mihi uideris, hæc quanta sit clades. es enim etiam nunc domi tuæ: sed, inuitis perditissimis hominibus, esse diutius non potes. hoc miserius, hoc turpius quidquam? uagamur egentes, cum coniugibus, & liberis. in unius hominis, quotannis

quotannis periculose ægrotantis, anima positas omnes nostras spes habemus, non expulsi, sed euocati e patria, quam non seruandam ad reditum nostrum, sed diripiendam, inflammandamq. reliquimus. ita multi nobiscum sunt, non in suburbanis, non in hortis, non in ipsa. & si non sunt, non erunt. * nos interea, ne Capuæ quidem, sed Luceriæ. & oram quidem maritimam iam relinquemus. Afranium exspectabimus, & Petreium. nam in Labieno parum est dignitatis. hic tu in me * illud desideras. nihil de me dico: alij uiderint. hic quidem quæ est * domi uestræ estis, & eritis omnes boni. quis tum se mihi non ostendit? quis nunc adest hoc bello? sic enim iam appellandum est. Vibullij res gestæ sunt adhuc maximæ. id ex Pompeij litteris cognosces. in quibus animaduertito illum locum, ubi erit διπλῆ. uidebis, de Cnæo nostro ipso Vibullius quid existimet. Quo igitur hæc spectat oratio? ego pro Pompeio libenter emori possum. facio pluris omnium hominum neminem. sed non ita non meo * iudicio spem de salute reip. significas enim aliquanto secus, quam solebas: ut etiam, Italia si ille cedat, putes cedendum: quod ego nec reip. puto esse utile, nec liberis meis: præterea neque rectum, neque honestum. sed cur? poteris ne uidere tyrannum? qua si interfit, audiam, an uideam; aut locupletior mihi sit quærendus auctor, quam Socrates; qui, cum triginta tyranni essent, pedem porta non extulit. Est mihi præterea præcipua caussa manendi: de qua

utinam aliquando tecum loquar. Ego XIII. *kal. cum eadem lucerna hanc epistolam scripsissem, qua inflammaram tuam, Formijs ad Pompeium, si de pace ageretur, profecturus eram; si de bello, uidero. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 3

Maximis, & miserrimis rebus perturbatus, cum coram tecum mihi potestas deliberandi non esset, uti tamen tuo consilio uolui. deliberatio autem omnis hæc est: si Pompeius Italia cedat, quod cum facturum esse suspicor, quid mihi agendum putes. & quo facilius consilium dare possis; quid in utramque partem mihi in mẽtem ueniat, explicabo breui. Cum merita Pompeij summa erga salutem meam, familiaritas que, quæ mihi cum eo est, tum ipsa reip. causſa me adducit, ut mihi uel consilium meum cum illius consilio, uel fortuna coniungenda esse uideatur. Accedit illud: si maneo, et illum comitatum optimorum, & clarissimorum ciuium desero; cadendũ est in unius potestatem. qui etsi multis rebus significat se nobis esse amicum; & ut esset, a me est (tute scis) propter suspicionem huius impendentis tempestatis multo ante prouisum: tamen utrumque considerandum est, & quanta ei fides sit habenda; &, si maxime exploratum sit, eum nobis amicum fore, sit ne uiri fortis, & boni ciuis, esse in ea urbe, in qua cum summis honoribus, imperijs q. usus sit, res maximas gesserit, sacerdo-

cerdotio sit amplissimo præditus, non futurus sit suis iuris, subeundumq. periculum sit cum aliquo forte dedecore, si quando Pompeius remp. recuperarit. In hac parte hæc sunt: uide nunc, quæ sint in altera. Nihil actum est a Pompeio nostro sapienter, nihil fortiter; adde etiam, nihil nisi contra consilium auctoritatemq. meam. Omitto illa uetera, quod istum in remp. ille aluit, auxit, armauit; ille legibus per uim, et contra auspicia ferendis auctor; ille Galliæ ulterioris adiunctor; ille gener; ille in adoptando P. Clodio augur; ille restituendi mei, quam retinendi, studiosior; ille prouinciæ propagator; ille absentis in omnibus adiutor: idem etiam tertio consulatu, postquam esse defensor reip. cœpit, contendit, ut decem tribuni pl. ferrent, ut absentis ratio haberetur: quod idem ipse sanxit lege quadam sua; Marcoq. Marcello consuli, sinienti prouincias Gallias kal. Mart. restitit: sed, ut hæc omittam, quid fœdius, quid perturbatius hoc ab urbe discessu, siue potius turpissima fuga? quæ condicio non accipienda fuit potius, quam relinquenda patria? malæ condiciones erant, fateor: sed numquid hoc peius? at recuperabit remp. quando?: aut quid ad eam spem est parati? non ager Picenus amissus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis & publica, & priuata aduersario tradita? denique nulla causſa, nullæ uires, nulla sedes, quo concurrant, qui remp. defensam uelint. Apulia delecta est, inanissima pars Italiæ, & ab impetu huius

ius belli remotissima. fuga, & maritima opportunitas uisa quæri desperatione. inuite cepi Capuam; non quo minus illud defugerem, sed sine caussa, in qua nullus esset ordinum, nullus apertus priuatorum dolor, bonorum autem esset aliquis, sed hebes, ut solet; &, ut ipse sensissem, multitudo, & infimus quisque propensus in alteram partem; multi mutationis rerum cupidi. dixi ipsi, me nihil susceptum sine præsidio; & sine pecunia: itaque habui nihil omnino negotij: quod ab initio uidi, nihil quæri præter fugam. Eum si nunc sequor, quonam? cum illo non. ad quem cum essem profectus, cognoui in ijs locis esse Cæsarem, ut tuto Luceriam uenire non possem. infero mari nobis, incerto cursu, hieme maxima nauigandum est. Age iam, cum fratre, an sine? cum filio, an quo modo? in utraque enim re summa difficultas erit, summus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos absentes, fortunas q. nostras? acrior, quam in ceterorum; quod putabit fortasse in nobis uiolandis aliquid se habere populare. Age iam has compedes, fasces inquam hos laureatos efferre ex Italia, quam molestum est? Qui autem locus erit nobis tutus, (ut iam placatis utamur fluctibus) ante quam ad illum uenerimus? qua autem, aut quo, nihil scimus. At si restitero, & fuerit nobis in hac parte locus; idem fecero, quod in Cinnæ dominatione Philippus, quod L. Flaccus, quod Q. Mucius; quoquo modo ea res huic quidem cecidit: qui tamen ita dicere solebat,

lebat, se id fore uidere, quod factum est; sed hoc malle, quam armatum ad patriæ mœnia accedere. aliter Thrasybulus, & fortasse melius. sed est certa quædam illa Mucij ratio, atque sententia; est illa etiam Philippi; &, cum sit necesse, seruire tempori; & non amittere tempus, cum sit datum. sed in hoc ipso habent tamen ijdem fasces molestiam. sit enim nobis amicus, quod incertum est; sed sit: deferet triumphum. non accipere ne periculosum sit, an accipere inuidiosum ad bonos? o rem, inquis, difficilem, & inexplicabilem. atqui explicanda est. qui enim fieri potest? ac ne me existimaris ad manendum esse propensiorem, quod plura in ea parte uerba fecerim. potest fieri, quod fit in multis quæstionibus, ut res uerbosior hæc fuerit, illa uerior. quamobrem, ut maxima de re æquo animo deliberanti, ita mihi des consilium uelim. nauis & in Caieta est parata nobis, & Brundisij. sed ecce nuncij, scribente me hæc ipsa nocte in Caleno, ecce litteræ, Cæsarem ad Corfinium, Domitium Corfinij cum firmo exercitu, & pugnare cupiente. non puto etiam hoc Cnæum nostrum commissurum, ut Domitium relinquat. etsi Brundisium Scipionem cum cohortibus duabus præmiserat: legionem a Fausto conscriptam, in Siciliam sibi placere a consule duci, scripserat ad consules. sed turpe Domitium erit deserere, implorantem eius auxilium. est quædam spes mihi quidem non magna, sed in his locis firma, Afranium in Pyrenæo cum Trebonio

bonio pugnasse, pulsum Trebonium, etiam Fabium tuum transisse cum cohortibus: summum autem, Afranium cum magnis copijs aduentare. id si est, in Italia fortasse manebitur. ego autem, cum esset incertum iter Cæsaris, quod uel ad Capuam, uel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompeiũ misi, & litteras; ipse, ne quo inciderem, reuerti Formias. Hæc te scire uolui, scripsiq. sedatiore animo, quam proxime scripseram, nullum meum iudicium interponens, sed exquirens tuum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

DIONYSIVS quidem tuus potius, quam noster, cuius ego cum satis cognossem mores, tuo tamen potius stabam iudicio, quam meo, ne tuum quidem testimonium, quod ei sæpe apud me dederas, ueritus, superbum se præbuit in fortuna, quam putauit nostram fore: cuius fortunæ nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. cui qui noster honos, quod obsequium, quæ etiam ad ceteros contempti cuiusdam hominis commendatio defuit? ut meum iudicium reprehendi a Quincto fratre, uulgoq. ab omnibus mallem, quam illum non efferre laudibus; Ciceronesq. nostros meo potius labore subdoceri, quam me alium ijs magistrum quærere. ad quem ego quas litteras, dij immortales, miseram, quantum honori significantes, quantum amoris. Dicæarchum mehercule, aut Aristoxenum diceres arcessi, non unum

unum omnium loquacissimum, & minime aptum ad docendum. sed est memoria bona. me dicet esse meliore. Quibus litteris ita respondit, ut ego neminí, cuius caussam non reciperem. semper enim, si potero, si ante suscepta caussa non impediar. numquam reo cuiquam, tam humili, tam sordido, tam nocenti, tam alieno, tam præcise negaui, quam hic mihi. plane sine ulla exceptione præcidit. nihil cognoui ingratius: in quo uitio nihil mali non inest. Sed de hoc nimis multa. Ego nauem paraui: tuas litteras tamen exspecto; ut sciam, quid respondeant consultationi meæ. Sulmone C. Atium Pelignum aperuisse Antonio portas, cum essent cohortes quinque, Q. Lucretium inde effugisse scis, Cnæum ire Brundisium desertum. confecta res est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

CVM ante lucem VIII. kal. ad te litteras dedissem, uesperi ad nos eodem die uenit ipse Dionysius, auctoritate tua permotus, ut suspicor. quid enim putem aliud? etsi solet, cum aliquid furiose fecit pœnitere. numquam autem certior fuit, quam in hoc negotio. nam quod ad te non scripseram, postea audiui, a tertio milliario tum cum isse πολλὰ μάτην KAE PECCINE CHE ῥᾳδυμεῖν δῆτα. * multa, inquam, mala cum dixisset suo capiti, ut aiunt. sed meam mansuetudinem. conieceram in fasciculum una cum tua uenientem ad illum epistolã: hanc ad me referri uolo; nec ullam ob aliam caussam

sam Pollicem, seruum a pedibus meum Romam misi. eo autem ad te scripsi, ut, si tibi forte reddita esset, mihi curares referendam; ne in illius manus perueniret. Noui si quid esset, scripsissem. pendeo animi exspectatione Corfinienſi; in qua de salute reip. decernitur. Tu fasciculum, qui est M'. Curio inscriptus, uelim cures ad eum perferendum; Tironemq. Curio commendes; ut ei, ut petijt, si quid opus erit, insumptum eroget. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

OBSIGNATA *iam epistola, quam de nocte daturus eram, sicut dedi, (nam eam uesperi scripseram) C. Sosius prætor in Formianum uenit ad M'. Lepidum, uicinum nostrum, cuius quæstor fuit; Pompeij litterarum ad consulem exemplum attulit. Litteræ mihi a L. Domitio ad VIII. kal. Mart. allatæ sunt. earum exemplum infra scripsi. nunc, ut ego non scribam, tua sponte te intelligere scio, quanti reip. interſit, omnes copias in unum locum primo quoque tempore conuenire. tu, si tibi uidebitur, dabis operam, quam primum ad nos uenias. præsidij Capuæ, quantum constitueris esse satis, relinquas. Vale. Deinde suppoſuit exemplum epistolæ Domitij, quod ego ad te pridie miseram. Dij immortales, qui me horror perjudit. quam sum solicitus, quidnam futurum sit. hoc tamen spero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in aduentu terrorem. spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis*

bis obfuit, nihil mutasse, nec tegentia hoc, quod * *cum fortiter, et diligenter, tum etiam mehercule:* * *modo enim audiui; quartanam a te discessisse. Moriar, si magis gauderem, si id mihi accidisset. Piliæ dic, non esse æquum, eam diutius habere, nec id esse uestræ concordiæ. Tironem nostrum ab altera relictum audio. sed eum uideo in sumptum ab alijs mutuatū. ego autem Curium nostrum, si quid opus esset, rogaram. malo Tironis uerecundiam in culpa esse, quam illiberalitatem Curij. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

VNVM *etiam restat amico nostro ad omne dedecus, ut Domitio non subueniat. at nemo dubitat, quin subsidio uenturus sit: ego non puto. deseret igitur talem ciuem, & eos, quos una scis esse? cum habeat præsertim & ipse cohortes XXX? nisi me omnia fallunt, deseret. incredibiliter pertimuit. nihil spectat, nisi fugam: cui tu (uideo enim, quid sentias) me comitem putas debere esse. ego uero, quem fugiam, habeo; quem sequar, non habeo. quod enim tu meum laudas, & memorandum dicis, malle quod dixerim me cum Pompeio uinci, quam cum istis uincere: ego uero malo, sed cum illo Pompeio, qui tum erat, aut qui mihi esse uidebatur: cum hoc uero, qui ante fugit, quam scit, aut quem fugiat, aut quo, qui nostra tradidit, qui patriam reliquit, Italiam relinquit, si malui, contigit; uictus sum: quod superest, nec ista uidere possum,*

sum, quæ, numquam timui, ne uiderem; nec mehercule istum, propter quem mihi non modo meis, sed memet ipsò carendum est. Ad Philotimum scripsi de uiatico, siue a Moneta, (nemo enim soluit) siue ab Oppijs, tuis contubernalibus. cetera apposita tibi mandabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

O REM *turpem, & ea re miseram. sic enim sentio, id demum, aut potius id solum esse miserum, quod turpe sit. aluerat Cæsarem: eundem repente timere cœperat: condicionem pacis nullam probarat: nihil ad bellum pararat: urbem reliquerat: Picenum amiserat culpa: in Apuliam se compegerat: ibat in Græciam: omnes nos* ἀφροσφωνήτους, *expertes sui tanti, tam inusitati consilij, relinquebat. ecce subito litteræ Domitij ad illum, ipsius ad consules. fulsisse mihi uidebatur* τὸ καλὸν *ad oculos eius, & exclamasse ille uir, qui esse debuit,*

Πρὸς ταῦτ' ὦ, τί χρὴ, καὶ παλαμάσθων,
Καὶ πάντ' ἐπ' ἐμοὶ τεκταινέσθων.
Τὸ γὰρ δεῦ, μετ' ἐμοῦ.

at ille tibi, πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundisium. Domitium autem aiunt, re audita, & eos, qui una essent, se tradidisse. o rem lugubrem: itaque intercludor dolore, quo ad te plura scribam. tuas litteras exspecto. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 9

EPISTOLAM *meam quod peruulgatam scribis esse, non fero moleste: quin etiam ipse multis dedi describendam. ea enim & acciderunt iam, & impendent, ut testatum esse uelim, de pace quid censuerim. cum autem ad eam hortarer, eum præsertim hominem, non uidebar ullo modo facilius moturus, quam si id, ad quod eum hortarer, conuenire eius sapientiæ dicerem. eam si admirabilem dixi, cum eum ad salutem patriæ hortabar; non sum ueritus, ne uiderer assentari; cui tali in re libenter me ad pedes abiecissem. Qua autem est,* Aliquid imperitias temporis; *non est de pace, sed, de me ipso, & de meo officio ut aliquid cogitet. Nam quod testificor, me expertem belli fuisse; etsi id re perspectum est, tamen eo scripsi, quo in suadendo plus auctoritatis haberem. Eodemq. pertinet, quod caussam eius probo. Sed quid hæc nunc? utinam aliquid profectum esset: næ ego istas litteras in concione recitari uelim. siquidem ille ipse ad eundem in publico proposuit epistolam illam, in qua est,* Pro tuis rebus gestis amplissimis. *amplioribus ne, quam suis, quam Africani? ita tempus ferebat. siquidē etiam uos duo tales ad quinctum milliarium. quid, nunc ipsum, unde se recipienti, quid agēti, quid acturo? quanto autem ferocius ille caussæ suæ confidet, cum uos, cum uestri similes non modo frequentes, sed læto uultu gratulantes uiderit? Num igitur*

peccamus? minime uos quidem: sed tamen signa conturbantur, quibus uoluntas a simulatione distingui posset. Quæ uero S. C. uideo? sed apertius, quam proposueram. Ego Arpini uolo esse prid. kal. deinde circum uillulas nostras errare, quas uisurum me postea desperaui. Εὐγενῶς tua consilia, & tamen pro temporibus non incauta, mihi ualde probantur. Lepido quidem (nam fere σωφρονιζόμεθα: quod gratissimum illi est) numquam placuit ex Italia exire, Tullo multo minus. crebro enim illius litteræ ab alijs ad nos commeant. sed me illorum sententiæ minus mouebant. minus multa dederant illi reip. pignora. tua mehercule auctoritas uehementer mouet. affert enim & reliqui temporis recuperandi rationem, & præsentis tuendi. sed, obsecro te, quid hoc miserius, quam alterum plausus in fœdissima caussa quærere, alterum offensiones in optima? alterum existimari conseruatorem inimicorum, alterum desertorem amicorum? & mehercule quamuis amemus Cnæum nostrum; ut & facimus, & debemus: tamen hoc, quod talibus uiris non subuenit, laudare non possum. nam siue timuit; quid ignauius? siue, ut quidam putant, meliorem suam caussam illorum cæde fore putauit; quid iniustius? Sed hæc omittamus: augemus enim dolorem retractando. VI. kal. uesperi Balbus minor ad me uenit, occulta uia currens ad Lentulum cos. missu Cæsaris, cum litteris, cum mandatis, cum promissione prouinciæ, Romam ut redeat. cui persuaderi posse non arbitror, nisi erit conuentus. idem aiebat, nihil malle Cæsarem, quam ut Pompeium assequeretur: id credo: ut rediret in gratiam, id non credo: & metuo, ne omnis hæc clementia ad unam illam crudelitatem colligatur. Balbus quidem maior ad me scribit, nihil malle Cæsarem, quam principe Pompeio sine metu uiuere. tu puto hæc credis. sed, cum hæc scribebam V. kal. Pompeius iam Brundisium poterat uenisse: expeditus enim antecesserat legiones Luceria. sed hoc τέρας horribili uigilantia, celeritate, diligentia est. plane, quid futurum sit, nescio. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

Dionysius cum ad me præter opinionem meam uenisset, locutus sum cum eo liberalissime: tempora exposui: rogaui, ut diceret, quid haberet in animo: me nihil ab ipso inuito contendere. respondit: se, quod in nummis haberet, nescire quo loci esset: alios non soluere, aliorum diem non dum esse. dixit etiam alia quædam de seruulis suis, quare nobiscum esse non posset. morem gessi: dimisi a me, ut magistrum Ciceronum, non libenter; ut hominem ingratum, non inuitus. Volui te scire, quid ego de eius facto iudicarem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

Quod me magno animi motu perturbatum putas; sum equidem, sed non tam magno, quam tibi

bi fortasse uideor. leuatur enim omnis cura, cum aut consistit consilium, aut cogitando nihil explicatur. lamentari autem licet: illud tamen totos dies: sed uereor, ne, nihil cum proficiam, etiam dedecori sim studijs, ac litteris nostris. consumo igitur omne tempus, considerans, quanta uis sit illius uiri, quem nostris libris satis diligenter, ut tibi quidem uidetur, expressimus. tenes ne igitur, moderatorem illum reip. quo referre uelimus omnia? nam sic iuncto, ut opinor, in libro loquitur Scipio. VT enim gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria, sic huic moderatori reip. beata ciuium uita proposita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honesta sit. huius enim operis, maximi inter homines, atque optimi, illum esse effectorem uolo. Hoc Cnæus noster cum antea numquam, tum in hac caussa minime cogitauit. nominatio quæsita ab utroque est, non id actũ, beata, & honesta ciuitas ut esset. Nec uero ille urbem reliquit, quod eam tueri non posset; nec Italiam, quod ea pelleretur: sed hoc a primo cogitauit, omnes terras, omnia maria mouere, reges barbaros incitare, gentes feras armatas in Italiam adducere, exercitus conficere maximos. genus illud Sullani regni iam pridem appetitur, multis, qui una sunt, cupientibus. an censes, nihil inter eos conuenire? nullam pactionem fieri potuisse? hodie potest. sed neutri σκοπὸς est ille, ut nos beati simus. uterque regnare uult. Hæc, a te inuitatus, breuiter

ter exposui. uoluisti enim me, quid de his malis sentirem, ostendere. προδειγματίζω igitur, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit, sed coniectura prospiciens. Iamq. mari magno. non multo inquam secus possum uaticinari: tanta malorum impendet ἰλιὰς. atque hoc nostra grauior est caussa, qui domi sumus, quam illorum, qui una transierunt, quod illi quidem alterum metuunt, nos utrũque. cur igitur, inquis, remansimus? uel tibi paruimus; uel non occurrimus; uel hoc fuit rectius. conculcari, inquam, miseram Italiam uidebis proxima ætate ab utriusque mancipijs ex omni genere collectis. nec tam proscriptio pertimescenda, quæ Luceriæ multis sermonibus denunciata est, quam uniuerse interitus: tantas in confligendo utriusque uires uideo futuras. Habes coniecturam meam. tu autem consolationis fortasse aliquid exspectasti. nihil inuenio. nihil fieri potest miserius, nihil perditius, nihil fœdius. Quod quæris, quid Cæsar ad me scripserit: quod sæpe: gratissimum sibi esse, quod quierim: oratque, in eo ut perseuerem. Balbus minor hæc eadem mandata. iter autem eius erat ad Lentulum cos. cum litteris Cæsaris, præmiorumq. promissis, si Romam reuertisset. uerum, cum habeo rationem dierum, ante puto transmissurum, quam potuerit conueniri. Epistolarum Pompeij duarum, quas ad me misit, negligentiam, meamq. in rescribendo diligentiam uolui tibi notam esse. earum exemplum ad te misi. Cæsaris hic per

Apuliam ad Brundisium cursus quid efficiat, exspecto. utinam aliquid simile Parthicis rebus, simul aliquid audiero, scribam ad te. tu ad me uelim bonorum sermones. Romæ frequentes esse dicuntur. scio equidem te in publicum non prodire: sed tamen, audire te multa, necesse est. Memini tibi librum afferri, a Demetrio Magnete ad te missum, περὶ ὁμονοίας. cum mihi uelim mittas. uides, quam causam meditet. Vale. Cn. Pompeius procos. M. Ciceroni imp. S. Q. Fabius ad me uenit ad IV. id. Febr. is nunciat L. Domitium cum suis cohortibus XI. & cohortibus XIV. quas Vibullius adduxit, ad me iter habere; habuisse in animo proficisci Corfinio: & ad V. id. Febr. C. Hirrum cum V. cohortibus subsequi. censeo, ad nos Luceriam uenias. nam te hic tutissime puto fore. Vale.

Cicero imp. Cn. Pompeio procos. S. Ad XV. kal. Mart. Formijs accepi tuas litteras: ex quibus ea, quæ in agro Piceno gesta erant, cognoui commodiora esse multo, quam ut erat nobis nunciatum: Vibullijq. uirtutem, industriamq. libenter agnoui. Nos adhuc in ea ora, ubi præpositi sumus, ita fuimus, ut nauem paratam haberemus. ea enim audiebamus, & ea uerebamur, ut, quodcumque tu consilium præcepisses, id nobis persequendum putaremus. nunc, quoniam auctoritate, & consilio tuo in spe firmiore sumus; si teneri posse putas Tarracinam, & oram maritimam, in ea manebo. & si præsidia in opidis nulla sunt. nemo enim nostri ordinis

dinis in his locis est, præter M. Eppium, quem ego Minturnis esse uolui, uigilantem hominem, & industrium. L. Torquatum, uirum fortem, & cum auctoritate, Formijs non habemus: ad te profectum arbitramur. ego omnino, ut proxime tibi placuerat, Capuam ueni eo ipso die, quo tu Theano Sidicino es profectus. uolueras enim me cum M. Considio propræt. illa negotia tueri. cum eo uenissem, uidi T. Ampium delectum habere diligentissime, ab eo accipere Libonem summa item diligentia, & in illa colonia auctoritate. fui Capuæ, quoad consules. iterum, ut erat dictum ab consulibus, ueni Capuam ad non. Febr. cum fuissem triduum, recepi me Formias. nunc quod tuum consilium, aut quæ ratio belli sit, ignoro. si tenendam hanc oram putas, quæ & opportunitatem, & dignitatem habet, & egregios ciues, &, ut arbitror, teneri potest: opus est esse, qui præsit. sin omnia in unum locum contrahenda sunt: non dubito, quin ad te statim ueniam: quo mihi nihil optatius est: idq. tecum, quo die ab urbe discessimus, locutus sum. ego, si cui adhuc uideor segnior fuisse, dum ne tibi uideor, non laboro. & tamen, si, ut uideo, bellum gerendum est, cõfido me omnibus facile satisfacturum. M. Tullium, meum necessarium, ad te misi, cui tu, si tibi uideretur, ad me litteras dares. Vale.

Cn. Pompeius procos. M. Ciceroni imp. S. Tuas litteras libenter legi. recognoui enim tuam pristinam uirtutem etiam in salute communi. con-

sules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, ue nerunt. Magnopere te hortor pro tuo singulari, per petuoq. studio in remp. ut te ad nos conferas; ut communi consilio reip. afflictæ opem, atque auxilium feramus. censeo, uia Appia iter facias, & celeriter Brundisium uenias. Cura ut ualeas.

M. Cicero, imp. Cn. Pompeio procos. S. Cum ad te litteras misissem, quæ tibi Canusij redditæ sunt, suspicionem nullam habebam, te reip. caussa mare transiturum; eramq. in spe magna, fore, ut in Italia possemus aut concordiam constituere, qua mihi nihil utilius uidebatur, aut remp. summa cum dignitate defendere. interim, non dum meis litteris ad te perlatis, ex ijs mandatis, quæ D. Lælio ad consules dederas, certior tui consilij factus, non exspectaui, dum mihi a te litteræ redderentur; confestimq. cum Quincto fratre, & cum liberis nostris iter ad te in Apuliam facere cœpi. cum Theanum Sidicinum uenissem, C. Messius, familiaris tuus, mihi dixit, alijque complures; Cæsarem iter habere Capuam, & eo ipso die mansurum esse Esernię. sane sum commotus; quod, si ita esset, non modo iter meum intercluſum, sed me ipsum plane exceptum putabam. itaque tum Cales processi, ut ibi potissimum consisterem, dum certum nobis ab Esernia de eo, quod audieram, referretur. at mihi, cum Calibus essem, affertur litterarum tuarum exemplum, quas tu ad Lentulum cos. misisses. hæ scriptæ sic erãt: litteras tibi a L. Domitio ad XIII. kal.

kal. Mart. allatas esse: earumq. exemplum subscripseras: magniq. interesse reip. scripseras, omnes copias primo quoque tempore in unum locum conuenire; & ut, præsidij quod satis esset, Capuæ relinqueret. His ego litteris lectis, in eadem opinione fui, qua reliqui omnes, te cum omnibus copijs ad Corfinium esse uenturum: quo mihi, cum Cæsar ad oppidum castra haberet, tutum iter esse non arbitrabar. cum res in summa exspectatione esset, utrumque simul audimus, & quæ Corfinij acta essent, & te iter Brundisium facere cœpisse. cumque nec mihi, nec fratri meo dubium esset, quin Brundisium contenderemus, a multis, qui e Samnio, Apuliaq. ueniebant, admoniti sumus, ut cauere mus, ne exciperemur a Cæsare; quod is in eadem loca, quæ nos petebamus, profectus, celerius etiam, quam nos possemus, eo, quo intenderat, uenturus esset. quod cum ita esset; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum placuit committere, ut temeritas nostra non solum nobis, sed etiam reip. noceret; cum præsertim non dubitaremus, quin, si etiam tutum nobis iter fuisset, te tamen iam consequi non possemus. interim accepimus tuas litteras, Canusio ad X. kal. Mart. datas, quibus nos hortaris, ut celerius Brundisium ueniamus. quas cum accepissemus ad III. kal. Mart. non dubitabamus, quin tu iam Brundisium peruenisses: nobisq. iter illud omnino intercluſum uidebamus, neque minus nos esse captos, quam qui Corfinium

finium uenissent. neque enim eos solos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidissent, sed eos nihilo minus, qui regionibus excluſi, intra præsidia, atque intra arma aliena uenissent. quod cum ita sit; maxime uellem primum tecum semper fuisse; quod quidem tibi ostenderam, cum a me Capuam reijciebam: quod feci non uitandi oneris causſa, sed quod uidebam, teneri illam urbem sine exercitu non posse: accidere autem mihi nolebam, quod doleo uiris fortissimis accidisse. quoniam autem, tecum ut essem, non contigit: utinam tui consilij certior factus essem. nam suspicione assequi non potui; quod omnia prius arbitratus sum fore, quam ut hæc reip. causſa in Italia non posset duce te consistere. neque uero nunc consilium tuum reprehendo, sed fortunam reip. lugeo: nec, si ego, quid tu sis secutus, non perspicio, iccirco minus existimo, te nihil, nisi summa ratione, fecisse. mea quæ semper fuerit sententia, primum de pace uel iniqua conditione retinenda, deinde de urbe, (nam de Italia quidem nihil mihi umquam ostenderas) meminisse te arbitror. sed mihi non sumo, ut meum consilium ualere debuerit: secutus sum tuum, neque id reip. causſa, de qua desperaui, quæ & nunc afflicta est, nec excitari sine ciuili perniciosissimo bello potest: sed te quærebam: tecum esse cupiebam: neque eius rei facultatem, si qua erit, prætermittam. Ego me in hac omni causſa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non satisfacere. primum enim præ

me tuli, me nihil malle, quam pacem: uon quin eadem timerem, quæ illi: sed ea bello ciuili leuiora ducebam. inde, susceptο bello, cum pacis conditiones ad te afferri, a teq. ad ea honorifice, & large responderi uiderem; duxi meam rationem; quam tibi facile me probaturum, pro tuo in me beneficio, arbitrabar. Memineram me esse unum, qui pro meis maximis in remp. meritis supplicia miserrima, & crudelissima pertulissem: me esse unum, qui, si offendissem eius animum, cui tum, cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, & triúphus amplissimus deferebatur, subijcerer eisdem prælijs: ut mea persona semper ad improborum ciuium impetus aliquid uideretur habere populare. atque hæc non ego prius sum suspicatus, quam mihi palam denunciata sunt: neque ea tam pertimui, si subeunda essent, quam declinanda putaui, si honeste uitare possem. Quoniam breuem illius temporis, dum in spe pax fuit, rationem nostram uides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non satisfacio, facile respondeo. neque enim ego amicior C. Cæsari umquam fui, quam illi: neque illi amiciores reip. quam ego. hoc inter me, & illos interest; quod, cum & illi ciues optimi sint, & ego ab ista laude non absim, ego condicionibus, quod idem te intellexeram uelle, illi armis disceptari maluerunt. quæ quoniam ratio uicit; perficiam profecto, ut neque resp. ciuis a me animum, neque tu amici desideres. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MIHI molestior lippitudo erat etiam, quam ante fuerat: dictare tamen hanc epistolam malui, quam Gallo Fabio, amantissimo utriusque nostrum, nihil ad te litterarum dare. nam pridie quidem, quoquo modo potueram, scripseram ipse eas litteras, quarem uaticinationem falsam esse cupio. huius autem epistolæ non solum ea caussa est, ut ne quis a me dies intermittatur, quin dem ad te litteras; sed etiam hæc iustior, ut ad te impetrarem, ut sumeres aliquid temporis; quo quia tibi perexiguo opus est, explicari mihi tuum consilium plane uolo, ut penitus intelligam. Omnia sunt integra nobis. nihil prætermissum est, quod non habeat sapientem excusationem, non modo probabilem. nam certe neque tum peccaui, cum, imparatam iam Capuam, non solum ignauiæ delectus, sed etiam perfidiæ suspicionem fugiens, accipere nolui: neque, cum, post condiciones pacis per L. Cæsarem, & Fabium allatas, caui, ne animum eius offenderem, cui Pompeius iam armatus armato consulatū triumphumq. deferret. Nec uero hæc extrema quisquam potest iure reprehendere, quod mare non transierim. id enim, etsi erat deliberationis, tamen obire non potui: neque enim suspicari debui; præsertim cum ex ipsius Pompeij litteris, idem quod uideo te existimasse, non dubitarim, quin is Domitio subuenturus esset. & plane, quid rectum, & quid faciendum

dum mihi esset, diutius cogitare malui. Primum igitur, hæc qualia tibi esse uideantur, etsi sæpius significata sunt a te, tamen accuratius mihi perscribas, uelim: deinde aliquid etiam in posterum prospicias, fingasque, quem me esse deceat, & ubi me plurimum prodesse reip. sentias: ecquæ pacifica persona desideretur, an in bellatore sint omnia. Atque ego, qui omnia officio metior, recordor tamen tua consilia. quibus si paruissem, tristitiam illorum temporum non subijssem. memini, quid mihi tum suaseris per Theophanem, per Culeonem: idq. sæpe ingemiscens sum recordatus. quare nunc saltem ad illos calculos reuertamur, quos tum abiecimus, ut non solum glorioſis consilijs utamur, sed etiam paullo salubrioribus. sed nihil præscribo. accurate uelim perscribas tuam ad me sententiam. Volo etiam exquiras, quam diligentissime poteris, (habebis autem, per quos possis) quid Lentulus noster, quid Domitius agat, quid acturus sit, quemadmodum nunc se gerant, num quem accusent, num cui succenseant: quid dico, num cui? num Pompeio. omnino culpam omnē Pompeius in Domitium confert: quod ipsius litteris cognosci potest: quarum exemplum ad te mitto. Hæc igitur uidebis: &, quod ad te ante scripsi, Demetrij Magnetis librum, quem ad te misit, de concordia, uelim mihi mittas. Vale.

Cn. Magnus procos. M. Marcello L. Lentulo cos. S.

Ego, quod existimabam, dispersos nos, neque reip. utiles, neque nobis præsidio esse posse, iccirco

ad

ad L. Domitium litteras misi, primum ut ipse cum omni copia ad nos ueniret: si de se dubitaret, ut cohortes XIX. quæ ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. quod ueritus sum, factum est, ut Domitius implicaretur, neque ipse satis firmus esset ad castra faciēda: quod meas XIX. & suas XII cohortes tribus in opidis distributas haberet; (nā partim Albæ, partim Sulmone collocauit) neque, si uellet, expedire posset. nunc scitote, me esse in summa solicitudine. nam & tot, & tales uiros periculo obsidionis liberare cupio: neque subsidio ire possum; quod his duabus legionibus non puto esse committendum, ut illuc ducantur. ex quibus tamen non amplius XIV. cohortes contrahere potui, quas Brundisium misi; neque Canusium sine præsidio, dum abessem, putaui esse dimittendum. D. Aelio mandaram, quod maiores copias sperabam nos habituros, ut, si uobis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in Ciliciam cum ea copia, quam Capuæ, & circum Capuam comparastis, & cum üs militibus, quos Faustus legit, proficisceretur; Domitius cum XII. suis cohortibus eodem adiungeretur; reliquæ copiæ omnes Brundisium cogerentur, & inde nauibus Dyrrhachium transportarentur. nunc, cum hoc tempore nihilo magis ego, quam uos, subsidio Domitio ire possim, seu per montes explicare; non est nobis committendum, ut ad has XIV. cohortes, quas dubio animo habeo, hostis accedere, aut in itinere me consequi possit. Quam ob

obrem placitum est mihi, (etiam uideo C. Marcello, & ceteris nostri ordinis, qui hic sunt) ut Brundisium ducerem hanc copiam, quam mecum habeo. uos hortor, ut, quodcumque militum contrahere poteritis, contrahatis, & eodem ueniatis quamprimum. arma, quæ ad me missuri eratis, ijs, censeo, armetis milites, quos uobiscum habetis. quæ arma superabunt, ea si Brundisium iumentis deportaritis, uehementer reip. profueritis. de hac re uelim nostros certiores faciatis. ego ad P. Lupum, & C. Coponium prætores misi, ut se uobis coniungerent, & militum quod haberent, ad uos deducerent.

Vale. Cn. Pompeius procos. L. Domitio procos. S. Miror, te ad me nihil scribere, & potius ab alijs, quam a te, de rep. certiorem me fieri. Nos, disiecta manu, pares aduersarijs esse non possumus. contractis nostris copijs, spero nos & reip. & communi saluti prodesse posse. quamobrem cum constituisses, ut Vibullius mihi scripserat, ad v. id. Febr. Corfinio proficisci cum exercitu, & ad me uenire: miror, quid caussæ fuerit, quare consilium mutaris. nam illa caussa, quam mihi Vibullius scribit, leuis est, te propterea moratum esse, quod audieris, Cæsarem Firmo progressum in Castrum Truentinum uenisse. quanto enim magis appropinquare aduersarius cœpit, eo tibi celerius agendum erat, ut te mecum coniungeres, prius, quam Cæsar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere posset. Quamobrem etiam te rogo, et hor

tor

tor, id quod non destiti superioribus litteris a te petere, ut primo quoque die Luceriam aduenias antequam copiæ, quas instituit Cæsar contrahere, in unum locum coactæ nos a nobis distrahant. sed si erunt, qui te impediant, ut illas suas seruent: æquum est me a te impetrare, ut cohortes, quæ ex Piceno, & Camerino uenerunt, quæ fortunas suas reliquerunt, ad me missum facias. Vale.

Cn. Pompeius procos. L. Domitio procos. S.

Litteras abs te M. Calenius ad me attulit ad XIII. kal. Mart. in quibus litteris scribis, tibi in animo esse, obseruare Cæsarem, &, si secundum mare ad me ire cœpisset, confestim in Samnium ad me uenturum; sin autem ille circum istæc loca commoraretur, te ei, si propius accessisset, resistere uelle. te animo magno, & forti istam rem agere existimo: sed diligentius nobis est uidendum, ne distracti pares esse aduersario non possimus; cum ille magnas copias habeat, & maiores breui habiturus sit. non enim pro tua prudentia debes illud solum animaduertere, quot in præsentia cohortes, contra te habeat Cæsar, sed quantas breui tempore equitum, & peditum copias contracturus sit. cui rei testimonio sunt litteræ, quas Bussenius ad me misit; in quibus scribit, id quod ab alijs quoque mihi scribitur, præsidia Curionem, quæ in Vmbria, & Tuscis erant, contrahere, & ad Cæsarem iter facere. quæ si copiæ in unum locum fuerint coactæ, ut pars exercitus ad Albam mittatur; pars ad te accedat,

cedat, ut non pugnet, sed locis suis repugnet: hærebis, neque solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris, ut frumentatum eas. Quamobrem te magnopere hortor, ut quamprimum cum omnia copia huc uenias. consules constituerunt idem facere. ego Metuscilio ad te mandata dedi, prouidendum esse, nec duæ legiones sine Picentinis cohortibus in conspectum Cæsaris committerentur. Quamobrem nolito commoueri, si audieris me regredi, si forte Cæsar ad me ueniet. cauendum enim puto esse, ne implicatus hæream. nam neque castra, propter anni tempus, & militum animos, facere possum: neque ex omnibus opidis contrahere copias expedit; ne receptum amittam. itaque non amplius XIV. cohortes Luceriam coegi. consules præsidia omnia deducturi sunt, aut in Siciliam ituri. nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos posse; aut regiones eiusmodi obtinere, e quibus repugnemus. id quod neutrum nobis hoc tempore contingit: quod & magnam partem Italiæ Cæsar occupauit; & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quam ille. itaque nobis prouidendum est, ut summam reip. rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me uenias. possumus etiam nunc remp. erigere, si communi consilio negotium administrabimus: sin distrahemur, infirmi erimus. mihi hoc constitutum est. His litteris scriptis, Sica a te mihi litteras attulit,

lit, & mandata. Quod me hortare, ut istuc ueniam: id me facere non arbitror posse; quod non magnopere his legionibus confido. Vale. Cn. Pompeius L. Domitio S. Litteræ mihi a te redditæ sunt ad XII. kal. Mart. in quibus scribis, Cæsarem apud Corfinium castra posuisse. quod putaui, & præmonui, fit, ut nec in præsentia committere tecum prælium uelit, &, omnibus copijs conductis, te implicet, ne ad me iter expeditum tibi sit, atque istas copias coniungere optimorum ciuium possis cum his legionibus, de quarum uoluntate dubitamus. quo etiam magis tuis litteris sum commotus. neque enim eorum militum, quos mecum habeo, uoluntati satis confido, ut de omnibus fortunis reip. dimicem: neque etiam, qui ex delectibus conscripti sunt a consulibus, conuenerunt. Quare da operam, si ulla ratione etiam nunc efficere potes, ut te explices, huc quamprimum ueniás ante, quam omnes copiæ aduersariorum conueniant. neque enim celeriter ex delectibus huc homines conuenire possunt: &, si conuenirent, quantum ijs committendum sit, quod inter se ne noti sunt, contra ueteranas legiones, non te præterit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

LIPPITVDINIS meæ signum tibi sit librarij manus, & eadem caussa breuitatis. etsi nunc quidem, quod scriberem nihil erat. omnis exspectatio nostra erat in nuncijs Brundisinis. si nactus hic esset Cnæum

Cnæum nostrum, spes dubia pacis: sin ille ante transmisisset, exitiosi belli metus. sed uides ne, in quem hominem inciderit resp.? quam acutum, quam uigilantem, quam paratum? si mehercule neminem occiderit, nec cuiquam quidquam ademerit; ab ijs, qui eum maxime timuerant, maxime diligetur. multum mecum municipales homines loquuntur, multum rusticani. nihil prorsus aliud curant, nisi agros, nisi uillulas, nisi nummulos suos. & uide, quam conuersa res est. illum, quo antea confidebant, metuunt; hunc amant, quem timebant. id quantis nostris peccatis, uitijs q. euenerit, non possum sine molestia cogitare. quæ autem impendere putarem, scripseram ad te; & iam tuas litteras exspectabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NON dubito, quin tibi odiosæ sint epistolæ quotidianæ, cum præsertim neque noua de re aliqua certiorem te faciam, neque nouam denique iam reperiam scribendi ullam sententiam. sed, si dedita opera, cum caussa nulla esset, tabellarios ad te cum inanibus epistolis mitterem; facerem inepte: euntibus uero, domesticis præsertim, ut nihil ad te dem litterarum, facere non possum. & simul (crede mihi) requiesco paullulum in his miserijs, cum quasi tecum loquor; cum uero tuas epistolas lego, multo etiam magis. omnino intelligo, nullum fuisse tempus post has fugas, & formidines, quod magis debuerit

buerit mutum esse a litteris: propterea quod neque Romæ quidquam auditur noui, nec in his locis, quæ a Brundisio absunt propius quam tu, biduum, aut triduum. Brundisij autem omne certamen uertitur huius primi temporis. qua quidem exspectatione torqueor. sed omnia ante nos sciemus. eodem enim die uideo Cæsarem a Corfinio post meridiem profectum esse, quo Canusio mane Pompeium. eo modo autem ambulat Cæsar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius ad Brundisium, quam opus sit, accesserit. Dices, Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei molestiam, quam triduo sciturus sis? Nihil equidem: sed, ut supra dixi, tecum perlibenter loquor. & simul scito, labare meum consilium, illud, quod satis iam fixum uidebatur. non mihi satis idonei sunt auctores ij, qui a te probantur. quod enim umquam eorum in rep. forte factum extitit? aut quis ab ijs ullam rem laude dignam desiderat? nec mehercule laudandos existimo, qui trans mare belli parandi caussa profecti sunt. (quamquam hæc ferenda non erant) uideo enim, quantum id bellum, & quam pestiferum futurum sit. sed me mouet unus uir; cuius fugientis comes, remp. recuperantis socius uideor esse debere. Toties ne igitur sententiam mutas? ego tecum, tãquam mecum, loquor. quis autem est, tanta quidem de re, quin uarie secum ipse disputet? simul & elicere cupio sententiam tuam; si manet, ut firmior sim; si mutata est, ut tibi assentiar. omnino ad id, de

id, de quo dubito, pertinet, me scire, quid Domitius acturus sit, quid noster Lentulus. de Domitio uaria audimus, modo esse in Tiburti, aut Lepidi: quo cum Lepidus accessisset ad urbem. quod item falsum uideo esse. ait enim Lepidus eum nescio quo penetrasse itineribus; occultandi sui caussa, an maris apiscendi, ne id quidem scit. ignorat enim de filio. addit illud, sane molestum: pecuniam Domitio satis grandem, quam is Coreni habuerit, non esse redditam. de Lentulo autem nihil audimus. hæc uelim exquiras, ad meq. perscribas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

Ad v. non. Mart. epistolas mihi tuas Ægypta reddidit, unam ueterem iv. kal. quam te scribis dedisse Pinario, quem non uidimus; in qua exspectas, quidnam præmissus agat Vibullius: qui omnino nõ est uisus a Cæsare. in altera epistola, uideo, te scire ita esse: & quemadmodum redeuntem excipiam Cæsarem, quem omnino uitare cogito: & aut Hemonis fugam tendis, commutationemq. uitæ tuæ: quod tibi puto esse faciendum. & ignoras, Domitius cum fascibus ne sit. quod cum scies. facies, ut sciamus. Habes ad primam epistolam. secutæ sunt duæ, pridie kal. ambæ datæ, quæ me conuellerunt de pristino statu, iam tamen, ut ante ad te scripsi, labantem. Nec me mouet, quod scribis, Ioui ipsi iniquum. nam periculum in utriusque iracundia positum est: uictoria autẽ ita incerta, ut

deterior causſa paratior mihi esse uideatur. nec me consules mouent, qui ipsi pluma, aut folio facilius mouentur: officij me deliberatio cruciat, cruciauitq. adhuc. cautior certe est manſio. honestior existimatur traiectio: malo interdum, multi me non caute, quam pauci non honeste, fecisse existiment. De Lepido, & Tullo quod quæris: illi uero non dubitant, quin Cæſari præſto futuri, in ſenatumq. uenturi ſint. Recentiſſima tua eſt epiſtola kal. data, in qua optas congreſſum, pacem non deſperas: ſed ego, cum hæc ſcribebam, nec illos congreſſuros, nec, ſi congreſſi eſſent, Pompeium ad ullam condicionem acceſſurum putabam. Quod uideris non dubitare, ſi conſules tranſeant, quid nos facere oporteat: certe tranſeunt, uel, quo modo nunc eſt, tranſierunt. ſed memento, præter Appium, neminem eſſe fere, qui non ius habeat tranſeundi. nam aut cum imperio ſunt, ut Pompeius, ut Stipio, Setenas, Fannius, Voconius, Sextius, ipſi conſules; quibus more maiorum conceſſum eſt uel omnes adire prouincias: aut legati ſunt eorum. ſed nihil deſero. quid placeat tibi, & quid propemodum rectum ſit, intelligo. Plura ſcriberem, ſi ipſe poſſem: ſed, ut mihi uideor, potero biduo. Balbi Cornelij litterarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, miſi ad te, ut meam uicem dolores, cum me derideri uideres. Vale. Balbus Ciceroni imp. S. Obſecro te Cicero, ſuſcipe curam, & cogitationem digniſſimam tuæ uirtutis, ut Cæſarem, & Pompeium

peium, perfidia hominum diſtractos, rurſus in priſtinam concordiam reducas. crede mihi, Cæſarem non ſolum in tua fore poteſtate, ſed etiam maximum beneficium te ſibi dediſſe iudicaturum, ſi huc te reiicis. uelim, idem Pompeius faciat: qui ut adduci tali tempore ad ullam condicionem poſſit, magis opto, quam ſpero. ſed, cum conſtiterit, & timere deſierit; tum incipiam non deſperare, tuam auctoritatem plurimum ualituram. Quod Lentulum cos. meum uoluiſti hic remanere; Cæſari gratum, mihi uero gratiſſimum mediusfidius feciſti. nam illum tanti facio, qui non Cæſarem magis diligam. qui ſi paſſus eſſet, nos ſecum, ut conſueueramus, loqui; & non ſe totum etiam & etiam ab ſermone noſtro auertiſſet: minus miſer, quam ſum, eſſem. nam caue putes, hoc tempore plus me quemquam cruciari; quod eum, quem ante me diligo, uideo in conſulatu quiduis potius eſſe, quam conſulem. quod ſi uoluerit tibi obtemperare, & nobis de Cæſare credere, & conſulatum reliquum Romæ peragere: incipiam ſperare, etiam, conſilio ſenatus, auctore te, illo relatore, Pompeium, & Cæſarem coniungi poſſe. quod ſi factum erit, me ſatis uixiſſe putabo. Factum Cæſaris de Corfinio totum me probaturum ſcito, & quo modo in huiuſmodi re commodius cadere non potuit, quam ut res ſine ſanguine confieret. Balbi mei, tuiq. aduentu delectatum te, ualde gaudeo. is quæcumque tibi de Cæſare dixit, quæq. Cæſar ſcripſit; ſcio re tibi probabit

babit, quæcumque fortuna eius fuerit, belliſſime ſcripſiſſe. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

OMNIA mihi prouiſa ſunt, præter occultum, & tum iter ad mare ſuperum. hoc enim mari uti non poſſumus hoc tempore anni. illuc autem, quo ſpectat animus, & quo res uocat, qua ueniam? cedendum enim eſt celeriter; ne forte qua re impediar, atque alliger. nec uero ille me ducit, qui uidetur: quem ego hominem ἀπολιτικώταλον omnium iam ante cognoram, nunc uero etiam ἀστρατηγικώτατον. non me igitur is ducit, ſed ſermo hominum, qui ad me a Philotimo ſcribitur. is enim me ab optimatibus ait conſcindi. quibus optimatibus, dij boni? qui nunc quo modo occurrunt, quo modo autem ſe uenditant Cæſari? municipia uero deum: nec ſimulant, ut cum de illo ægroto uota faciebant. ſed plane, quidquid mali hic Piſiſtratus non fecerit, tam gratum eſt, quam ſi alium facere prohibuerit. hunc propitium ſperant: illum iratum putant. quas fieri cenſes ἀπαντήσεις ex opidis? quos honores? metuunt, inquies. credo, ſed hercule illum magis. huius inſidioſa clementia delectantur: illius iracundiam formidant. iudices DCCCL, qui præcipue Cnæo noſtro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem uideo, neſcio quas eius Lucerias horrent. itaque quæro, qui ſint iſti optimates, qui me exturbent, cum ipſi domi maneant. ſed tamen, quicũque ſunt,

ſunt, αἰδέομαι Τρῶας. etſi, qua ſpe proficiſcar, uideo: coniungoq. me cum homine magis ad naſtandam Italiam, quam ad uincendum parato. domum quem exſpecto. & quidem, cum hæc ſcribebam IV. non. iam exſpectabam aliquid a Brundiſio. quid autem aliquid? quam inde turpiter fugiſſet, & uictor hic qua ſe referret, & quo. quod ubi audiſſem; ſi ille Appia ueniret, ego Arpinum cogitabam. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER IX.

CICERO S. D. ATTICO.

ETSI, *cum tu has litteras legeres, putabam fore, ut scirem iam, quid Brundisij actum esset; nam Canusio* VIII. *kal. profectus erat Cnæus; hæc autem scribebam prid. non.* XIV. *die postquam ille Canusio mouerat: tamen angebar singularum horarum exspectatione; mirabarque, nihil allatum esse ne rumoris quidem: nam erat mirum silentium. sed hæc fortasse κενόσπευδα sunt: quæ tamen iam sciantur, necesse est. illud molestum, me adhuc inuestigare non posse, ubi Lentulus noster sit, ubi Domitius. quæro autem, quo facilius scire possim, quid acturi sint, ituri ne ad Pompeium, &, si sint, qua, quando ue ituri sint. urbem quidem iam refertam esse optimatium audio, Sosium, & Lupum, quos Cnæus noster ante putabat Brundisium uenturos esse, quam se, ius dicere. hinc uero uulgo uadunt. etiam M'. Lepidus, quocum diem conterere solebam, cras cogitabat. nos autem in Formiano morabamur, quo citius audiremus. deinde Arpinum uolebamus. inde, iter qua maxime ἀναπάντητον esset, ad mare superum, remotis, siue omnino missis lictoribus.*

audio enim, bonis uiris, qui & nunc, & sæpe antea magno præsidio reip. fuerunt, hanc cunctationem nostram non probari, multaq. in me, & seuere in conuiuijs tempestiuis quidem disputari. cedamus igitur; &, ut boni ciues simus, bellum Italiæ terra, mariq. inferamus; & odia improborum rursus in nos, quæ iam extincta erant, incendamus; & Lucceij consilia, ac Theophanis persequamur. nam Scipio uel in Syriam proficiscitur, sorte; uel cum genero, honeste; uel Cæsarem fugit, iratum. Marcelli quidem, nisi gladium Cæsaris timuissent, manerent. Appius & eodem timore, & inimicitiarum recentium. & tamen, præter hunc, & C. Cassium, reliqui legati, Faustus pro quæs. ego unus, cui utrumuis licet. frater accederet; quem socium huius fortunæ esse, non erat æquum; cui magis etiam Cæsar irascetur: sed impetrare non possum, ut maneat. dabimus hoc Pompeio, quod debemus. nam me quidem alius nemo mouet; non sermo bonorum, qui nulli sunt; non caussa, quæ acta timide est, agetur improbe. uni uni hoc damus, nec id quidem roganti, nec suam caussam, ut ait, agenti, sed publicam. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire sane uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

ETSI *nonis Mart. die tuo, ut opinor, exspectabam a te epistolam longiorem: tamen ad eam ipsam breuem, quam* III. *non.* ὑπὸ τὴν διάλυσιν *dedisti,*

disti, rescribendum putaui. Gaudere ais te, mansisse me; & scribis, in sententia te manere. mihi autem superioribus litteris uidebare non dubitare, quin cederem, ita, si & Cnæus bene comitatus conscendisset, & consules transissent. utrum, hoc tu parum commemineristi, an ego non satis intellexi, an mutasti sententiam? sed aut ex epistola, quam exspecto, perspiciam, quid sentias; aut alias abs te litteras eliciam. Brundisio nihil dum erat allatum. orem difficilem, planeq. perditam. quam nihil prætermittis in consilio dando: quam nihil tamen, quod tibi ipsi placeat, explicas. Non esse me una cum Pompeio, gaudes: ac proponis, quam sit turpe me adesse, cum quid de illo detrahatur: nefas esse approbare. certe. contra igitur? dij, inquis, auerruncent. quid ergo fiet, si in altero scelus est, in altero supplicium? impetrabis, inquis, a Cæsare, ut tibi abesse liceat, et esse otioso. supplicandum igitur? miserum. quid, si non impetraro? Et de triumpho erit, inquis, integrum. quid, si hoc ipso premar? accipiam? quid fœdius? negem? repudiari se totum, magis etiam, quam olim in xx uiratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse inimicum, ut ne honorem quidem a se accipere uellem. quanto nunc hoc idem accipiet asperius? tanto scilicet, quanto et honor hic illo est amplior, & ipse robustior. Nam quod negas te dubitare, quin magna in offensa sim apud Pompeium hoc tempore:

re: non uideo caussam, cur ita sit, hoc quidem tempore. qui enim, amisso Corfinio denique, certiorem me sui consilij fecit, is queretur Brundisium me non uenisse, cum inter me, & Brundisium Cæsar esset? deinde, etiam scit, ἀπαρρησίαστον esse in ea caussa querellam suam. me putat de municipiorum imbecillitate, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus uidisse, quam se. sin, cum potuero, non uenero: tum erit inimicus. quod ego non eo uereor, ne mihi noceat: (quid enim faciet? τίς δ' ἔστι δοῦλος, τοῦ θανεῖν ἄφρων μὴ ὤν;)
sed quia ingrati animi crimen horreo. confido igitur aduentum nostrum illi, quoquo tempore fuerit, ut scribis, ἀσμένιστον fore. Nam quod ais, si hic temperantius egerit, consideratius consilium te daturum: qui hic potest se gerere non perdite? uita, mores, ante facta, ratio suscepti negotij, socij, uires bonorum, aut etiam constantia. Vix dum epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum, Postumus Curtius uenit, nihil nisi classes loquens, & exercitus. eripiebat Hispanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confestim in Græciam persequebatur. eundum igitur est, nec tam ut belli, quam ut fugæ socij simus. nec enim ferre potero sermones istorum, quicumque sunt. non sunt enim certe, ut appellantur, boni. sed tamen id ipsum scire cupio, quid loquantur: idq. ut exquiras, meq. certiorem facias, te uehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisii actum esset, plane

plane nesciebamus. cum sciemus, tum ex re, & ex tempore consilium capiemus, sed utemur tuo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

DOMITII *filius transit Formias* VIII. *id. currens ad matrem; Neapolim mihiq. nunciari iussit, patrem ad urbem esse; cum de eo curiose quæsisset seruus noster Dionysius. nos autem audieramus eum profectum siue ad Pompeium, siue in Hispaniam. id cuiusmodi sit, scire sane uelim. nam ad id, quod delibero, pertinet, si ille certe nusquam discessit, intelligere Cnæum, non esse faciles nobis ex Italia exitus, cum ea tota armis, præsidijsq. teneatur, hieme præsertim. nam, si commodius anni tempus esset; uel infero mari liceret uti. nunc nihil potest, nisi supero, transmitti, quo iter intercluſum est. quæres igitur & de Domitio, & Lentulo. A Brundisio nulla adhuc fama uenerat: & erat hic dies* VII. *id. quo die, suspicabamur, aut pridie Brundisium uenisse Cæsarem. nam kalendis. Arpis manserat. sed si Postumum audire uelles, persecuturus erat Cnæum: transisse enim iam putabat, coniectura tempestatum, ac dierum. ego nautas eum non putabam habiturum: ille confidebat, & eo magis, quod audita nauicularijs hominis liberalitas esset. sed, tot aues Brundisina iam quo modo habeat se, diutius nescire non possum. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

EGO *etsi tam diu requiesco, quam diu aut ad te scribo, aut tuas litteras lego: tamen & ipse egeo argumento epistolarum, & tibi idem accidere certo scio. quæ enim soluto animo familiariter scribi solent, temporibus his excluduntur: quæ autem sunt horum temporum, ea iam contriuimus. sed tamen, ne me totum ægritudini dedam, sumpsi mihi quasdam tamquã θέσεις, quæ et politicæ sint, et temporum horũ; ut et abducam animum ab querellis, et in eo ipso, de quo agitur, exercear. eæ sunt huiusmodi.* Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ: τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδωνεύσειν. εἰ ἀλαβητέον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς ἄρθηται. εἰ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι εἰρήνῃ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν ἀναχωρήσαντά ποι τῆς πατρίδος τυραννουμένης, ἢ διὰ παντὸς ἰτέον κινδώνου τῆς ἐλευθερίας πέρι. εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ πολιορκητέον αὐτὴν τυραννουμένην. εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος σωαπογραπτέον ὅμως τοῖς ἀρίστοις. εἰ τοῖς ἀνεγκλήτοις, καὶ φίλοις συγκινδωνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν ἂν βεβουλεῦσθαι περὶ τῶν ὅλων. εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα ἀνεργετήσας, δὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀτιμίας παθὼν, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειν ἂν ἐθελοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος: ἢ ἀφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι πρό-

γοιαν ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας. *in his ego me consultationibus exercens, & differens in utramque partem tum græce, tum latine, & abduco parumper animum a molestijs, & τῶν προύργων delibero. Sed uereor, ne tibi ἄκαιρος sim. si enim recte ambulauit is, qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 5

Natali die tuo scripsisti epistolam ad me plenam consilij, summæq. tum benevolentiæ, tum etiam prudentiæ. eam mihi Philotimus postridie, quam a te acceperat, reddidit. Sunt ista quidem, quæ disputas, difficillima, iter ad superum, nauigatio infero, discessus Arpinum, ne hunc fugisse; mansio Formijs, ne obtulisse nos gratulationi uideamur: sed miserius nihil, quam ea uidere, quæ tamen iam, iam inquam uidenda erunt. Fuit apud me Postumus: scripsi ad te, quam grauis. uenit ad me etiam Q. Fusius, quo uultu, quo spiritu? properans Brundisium, scelus accusans Pompeij, leuitatem, & stultitiam senatus. hæc qui in mea uilla non feram, cur tum in curia potero ferre? Age, finge me quamuis ἐυμάχως hæc ferentem: quid illa, dic M. Tulli, quem habebunt exitum? Et omitto causam reip. quam ego amissam puto cum uulneribus suis, tum medicamentis his, quæ parantur. de Pompeio quid agam? cui plane (quid enim negem?) succensui. semper enim causæ

sæ euentorum magis mouent, quam ipsa euenta. hæc igitur mala, quibus maiora esse quæ possunt? considerans, uel potius iudicans eius opera accidisse, & culpa, inimicior eram huic, quam ipsi Cæsari. ut maiores nostri funestiorem diem esse voluerunt Allienſis pugnæ, quam urbis captæ; quod hoc malum ex illo; itaque alter religiosus etiam nũc dies, alter in uulgus ignotus: sic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc defendente, ne dicam grauius, afflixerat; præsentisq. temporis cognoscens temeritatem, ignauiam, negligentiam, succensebam. sed ea iam mihi exciderunt. beneficia eiusdem cogito, cogito etiam dignitatem. intelligo serius equidem, quam uellem, propter epistolas, sermones q. Balbi; sed uideo plane. nihil aliud agi, nihil actum ab initio, quam ut hunc occideret. ego igitur. si quis apud Homerum, cum ei & mater, & dea dixisset,

Αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' Ἕκτορα πότμος ἑτοιμος,

matri ipse respondit,

Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ
Κτεινομένῳ ἐπαμῦναι. *quid, si non ἑταίρῳ solum, sed etiam ἀνεψιῷ? adde, tali uiro, talem causſam agenti. & ego uero hæc officia mercanda uita puto. optimatibus uero tuis nihil confido, nihil iam ne inseruio quidem. uideo, ut se huic dent, ut daturi sint. quidquam tu illa putas fuisse de ualetudine decreta municipiorum præ his de uictoria gratulationibus? timent, inquies. at ipsi tum se timuisse dicunt.*

cunt. sed uideamus, quid actum sit Brundisij. ex eo fortasse mea consilia nascétur, aliæq. litteræ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

Nos adhuc Brundisio nihil. Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum cos. transmisisse, nec eum a minore Balbo conuentum; quod is hoc iam Canusij audisset; inde ad se eum scripsisse: cohortesq. sex, quæ Albæ fuissent, ad Curtium Minucia transisse: id Cæsarem ad se scripsisse, & breui tempore eum ad urbem futurum. ego utar tuo consilio: neque me in Arpinum hoc tempore abdam. etsi, Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini uellem, hanc eram ipsam excusationem relecturus ad Cæsarem. sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romæ potius. sed tamen, si est conueniendus, hic potissimum. tum reliqua uidebimus, ideſt & quo, & qua, & quando. Domitius, ut audio, in Cossano, & quidem, ut aiunt, paratus ad nauigandum: si in Hispaniam, non probo: si ad Cnæum, laudo: quouis potius certe, quam ut Curtium uideat; quem ego patronus adspicere non possum. quid alios? sed, opinor, quiescamus; ne nostram culpam coarguamus; qui, dum urbem, ideſt patriam, amamus, dumq. rem conuenturam putamus, ita nos gessimus, ut plane intercluſi, captiq. simus. Scripta iam epistola, Capuæ litteræ sunt allatæ hoc exemplo. Pompeius mare transiit cum omnibus militibus, quos secum habuit. hic numerus est hominum

minum millia XXX, & consules duo, & tribuni pl. & senatores, qui fuerant cum eo, omnes cum uxoribus, & liberis. Conscendisse dicitur ad IV. non. Mart. ex ea die fuere septemtriones uenti. naues, quibus usus non est, omnes aut præcidisse, aut incendisse dicunt. de hac re litteræ L. Metello trib. pl. Capuam allatæ sunt ab Clodia socru, quæ ipsa transiit. ante solicitus eram, & angebar, sicut res scilicet ipsa cogebat, cum consilio explicare nihil possem: nunc autem, postquam Pompeius, & consules ex Italia exierunt, nō angor, sed ardeo dolore.

– οὐδέ μοι ἦτορ
ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι.

non sum, inquam, mihi crede, mentis compos: tantum mihi dedecoris admisisse uideor. me non primum cum Pompeio, qualicumque consilio uso, deinde cum bonis esse, quamuis caussa temere instituta? præsertim cum ij ipsi, quorum ego caussa timidius me fortunæ committebam, uxor, filia, Ciceronis pueri, me illuc sequi mallent, hoc turpe, & me indignum putarent. nam Quinctus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum se putare aiebat, id animo æquissimo sequebatur. tuas nunc epistolas a primo lego. hæ me paullum recreant. primæ monent, & rogant, ne me proijciam. proximæ gaudere te ostendunt, me remansisse. eas cum lego, minus mihi turpis uideor, sed tam diu, dum lego: deinde emergit rursum dolor, & ἀπὸ χροῦ φαντασία. Quamobrem obsecro te, mi Tite, eripe mihi

mihi hunc dolorem, aut minue saltem, aut consolatione, aut consilio, aut quacumque re potes. quid tu autem possis? aut quid homo quisquam? uix iam deus. equidem illud molior, quod tu mones, sparas q. fieri posse; ut mihi Cæsar concedat, ut absim, cum aliquid in senatu contra Cnæum agatur. sed timeo, ne non impetrem. uenit ab eo Furnius: (ut quidem scias, quos sequamur: Q. Titinij filium cũ Cæsare esse nunciat) sed illum maiores mihi gratias agere, quam uellem. quid autem me roget, (paucis ille quidem uerbis, sed ἐν δωδέκει) cognosce ex ipsius epistola. me miserum, quod tu non ualuisti. una fuissemus: consilium certa non defuisset, σώστε δ' ἐρχομένω. sed acta ne agamus: reliqua paremus. me adhuc hæc duo fefellerunt, initio spes compositionis; qua facta uolebam, ut populari, ut ea solicitudine senectutem nostram liberari: deinde bellum crudele, & exitiosum suscipi a Pompeio intelligebam. melioris mediusfidius ciuis, & uiri putabam, quouis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum præesse, uerum etiam interesse. uidetur uel mori satius fuisse, quam esse cum ijs. Ad hæc igitur cogita, mi Attice, uel potius excogita. quénuis euentum fortius feram, quam hunc dolorem. Vale. Cæsar imp. S. D. Ciceroni imp. Cum Furnium nostrum tantum uidissem; neque loqui, neque audire me commodo potuisset; cum properarem, atque essem in itinere, præmissis iam legionibus: præterire tamen non potui, quin & scriberem

rem ad te, & illum mitterem, gratias q. agerem. etsi hoc officium & feci sæpe, & sæpius mihi factu rus uideor: ita de me mereris. in primis a te peto, quoniam confido me celeriter ad urbem uenturum, ut te ibi uideam; ut tuo consilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti possim. Ad propositum reuertar: festinationi meæ, breuitati q. litterarum ignosces. reliqua ex Furnio cognosces. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

SCRIPSERAM ad te epistolam, quam dare m IV. id. sed eo die is, cui dare uolueram, non est profectus. uenit autem eo ipso die ille celeripes, quem Saluius dixerat: attulit uberrimas tuas litteras; quæ mihi quiddam, quo starem, instillarunt. recreatum enim me non queo dicere. sed plane τὸ σωλέχον effecisti. ego enim nõ iam id ago, mihi crede, ut prosperos exitus consequar. sic enim uideo, nec, duobus his uiuis, nec, hoc uno, nos umquam remp. habituros. ita neque de otio nostro spero iã, nec ullam acerbitatem recuso. unum illud extimescebam, ne quid turpiter facerem, uel, dicam, iam effecissem. sic ergo habeto, salutares te mihi litteras misisse, neque solum has longiores, quibus nihil potest esse explicatius, nihil perfectius, sed etiã illas breuiores, in quibus hoc mihi iucundissimum fuit, consilium, factum q. nostrum ab Sexto probari. pergratum q. mihi tu fecisti; a quo diligi me, & quid rectum sit, intelligi, scio. Longior uero

tua epistola non me solum, sed meos omnes ægritudine leuauit. itaque utar tuo consilio, & ero in Formiano: ne aut ad urbem ἀπάντησις mea animaduertatur; aut, si nec hic, nec illic eum uidero, denitatum se a me putet. Quod autem suades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompeio, quod ipsi tribuerim: id me iam pridem agere intelliges ex litteris Balbi, & Oppij: quarum exempla tibi misi: misi etiam Cæsaris ad eos sana mente scriptas: quo modo in tanta insania? sin mihi Cæsar hoc non concedat; uideo tibi illud placere, me πολίτδμα de pace suscipere: in quo non extimesco periculum. cum enim tot impendeant, cur non honestissimo depacisci uelim? sed uereor, ne Pompeio quid oneris imponam;

μή μοι γοργείην κεφαλὴν δείσοῖο πελώρου

intorqueat. mirandum enim in modum Cnæus noster Sullani regni similitudinem cõcupiuit. εἰδῶς σοι λέγω. nihil, inquam, ille minus obscure tulit. Cum hoc ne igitur, inquies, esse uis? Beneficium sequor, mihi crede, non caussam, ut in Milone, ut in. sed hactenus. Caussa igitur non bona est? immo optima: sed agetur (memento) fœdissime. primum, consilium est, suffocare urbem, & Italiam fame: deinde, agros uastare, urere, pecunijs locupletum non abstinere. sed, cum eadem metuam ab hac parte; si illinc beneficium non sit, rectius putem quiduis domi perpeti: sed ita meruisse illum de me puto, ut ἀχαρισίας crimen subire non audeam. quãquam ate

a te eius quoque rei iusta defensio est explicita. De triumpho tibi assentior. quem quidem totum facile, & libenter abiecero. egregie probo fore, ut, dum agamus, ὁπλοῦς ὡραῖος obrepat: si modo, inquis, satis ille erit firmus. est firmior etiam, quam putabamus. de isto licet bene speres. promitto tibi, si ualebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. te ne igitur socio? contra mehercule meum iudicium, & contra omnium antiquorum auctoritatem: nec tam ut illa adiuuem, quam ut hæc ne uideam, cupio discedere. noli enim putare tolerabiles horum insanias, nec uniusmodi fore. etsi quid te horum fugit, legibus, iudicijs, senatu subla to, libidines, audacias, sumptus, egestates tot egentissimorum hominum nec priuatas posse res, nec remp. sustinere? abeamus igitur qualibet nauigatione: etsi id quidem, ut tibi uidebitur: sed certe abeamus. sciemus enim, id quod exspectas, quid Brundisij actum sit. Bonis uiris quod ais probari, quæ adhuc fecerimus, sciriq. ab ijs non profectis: ualde gaudeo; si est nunc ullus gaudendi locus. *

De Lentulo inuestigabo diligentius: id mandaui Philotimo, homini forti, ac nimium optimati. Extremum est, ut tibi argumentum ad scribendum fortasse iam desit. nec enim alia de re nunc ulla scribi potest: & de hac quid iam amplius inueniri potest? sed quoniam & ingenium suppeditat, (dico mehercule, ut sentio) & amor, quo & meum ingenium incitatur: perge, ut facias, & scri-

be, quantum potes. In Epirum quod me non inui tas, comitem non molestum: subiraſcor: ſed uale. nam, ut tibi ambulandum, ungendum, ſic mihidor miendum. etenim litteræ tuæ mihi ſomnum attule runt. Cenantibus pridie idus nobis, ac noctu quidem, Statius a te epiſtolam breuem attulit. De L. Torquato quid modo quæris? non modo Lucius, ſed etiam Aulus profectus eſt, alij multi. De Reatinorum corona, quod ſcribis; moleſte fero, in agro Sabino ſementem fieri proſcriptionis. Senatores multos eſſe Romæ, nos quoque audieramus. ecquid potes dicere, cur exierint? in his locis opinio eſt, coniectura magis, quam nuncio, aut litteris, Cæſarem Formijs ad XI. kal. Apr. fore. hic ego uellem habere Homeri illam Mineruam ſimulatam Mentori, cui dicerem:

Μέντορ πῶς τ' ἄρ' ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύσομαι αὐτόν?

nullam rem umquam difficiliorem cogitaui: ſed cogito tamen; nec ero, ut in malis, imparatus. ſed cura, ut ualeas. puto enim diem tuum heri fuiſſe, Cæſar Oppio, Cornelio S. Gaudeo mehercule uos ſignificare litteris, quam ualde probetis ea, quæ apud Corfinium ſunt geſta. conſilio uestro utar libenter, & hoc libentius, quod mea ſponte facere conſtitueram, ut quamleniſſimum me præberem; & Pompeium, darem operam, ut reconciliarem. tentemus, hoc modo ſi poſſumus omnium uoluntates recuperare, & diuturna uictoria uti: quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potuerunt, neque uictoriam diutius tenere, præter unum L. Sullam, quem imitaturus non ſum. hæc noua ſit ratio uincendi; ut miſericordia, & liberalitate nos muniamus. id quemadmodum fieri poſſit, non nulla mihi in mentem ueniunt, & multa reperiri poſſunt. De his rebus, rogo uos, ut cogitationem ſuſcipiatis. Cn. Magium, Pompeij præfectum, deprehendi: ſcilicet meo inſtituto uſus ſum, & eum ſtatim miſſum feci. iam duo præfecti fabrum Pompeij in meam poteſtatem uenerunt, & a me miſſi ſunt. ſi uolent grati eſſe, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi eſſe amicus, quam ijs, qui & illi, & mihi ſemper fuerunt inimiciſſimi: quorum artificijs effectum eſt, ut reſp. in hunc ſtatum peruenirent. Vale. Balbus Ciceroni imp. S. Subito, poſtea quam litteras communes cum Oppio ad te dedi, ab Cæſare epiſtolam accepi, cuius exemplum tibi miſi; ex quibus perſpicere poteris, quam cupiat concordiam, & Pompeium reconciliare, & quam remotus ſit ab omni crudelitate: quod eum ſentire, ut debeo, ualde gaudeo. De te, & tua fide, & pietate idem mehercule, mi Cicero, ſentio, quod tu, non poſſe tuam famam & officium ſuſtinere, ut contra eum arma feras, a quo tantum beneficium te accepiſſe prædices. Cæſarem hoc idem probaturum, exploratum, pro ſingulari eius humanitate, habeo: eiq. cumulatiſſime ſatisfacturum te certo ſcio, cum nullam partem belli contra eum ſuſcipias, neque ſocius

eius aduersarijs fueris. atque hoc non solum in te, tali, & tanto uiro, satis habebit; sed etiam mihi ipse sua concessit bonitate, ne in ijs castris essem, quæ contra Lentulum, aut Pompeium futura essent; quorum beneficia maxima haberem: sibiq. satis esse dixit, si togatus urbana officia sibi præstitissem; quæ etiam illi, si uellem, præstare possem, itaque nunc Romæ omnia negotia Lentuli procuro, sustineo; meumq. officium, fidem, pietatem ijs præsto. sed mehercule rursus tam abiectam compositionis spem non desperatissimam esse puto: quoniam Cæsar est ea mente, qua optare debemus. hac re mihi placet, si tibi uidetur, te ad eum scribere, & ab eo præsidium petere, ut petisti a Pompeio, me quidem approbante, temporibus Milonianis. præstabo (si Cæsarem bene noui) eum prius tuæ dignitatis, quam suæ utilitatis rationem habiturum. Hæc quam prudenter tibi scribam, nescio: sed illud certe scio, me ab singulari amore, ac beneuolentia, quæcunque scribo, tibi scribere: quòd te (ita, incolumi Cæsare, moriar) tanti facio, ut paucos æque ac te caros habem. De hac re cum aliquid constitueris, uelim mihi scribas. nam non mediocriter laboro, ut utrique, ut uis, tuam beneuolentiam præstare possis: quam mehercule te præstaturum confido. Fac ualeas.

Balbus, & Oppius S. D. M. Ciceroni. Nedum hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum uirorum consilia ex euentu, non ex uo-

uoluntate, a plerisque probari solent: tamen freti tua humanitate, quod ueerissimum nobis uidebitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod si non fuerit prudens, at certe ab optima fide, & optimo animo proficiscetur. Nos, nisi id, quod nostro iudicio Cæsarem facere oportere existimamus, ut, simul Romam uenerit, agat de reconciliatione gratiæ suæ, & Pompeij; id eum facturum, ex ipso cognouissemus: te hortari desineremus, ut uelles his rebus interesse, quo facilius, & maiore cum dignitate per te, qui utrique es coniunctus, res tota conficeret: aut, si ex contrario putaremus, Cæsarem id non facturum; & eum uelle cum Pompeio bellum gerere, sciremus; numquam tibi suaderemus, contra hominem optime de te meritum arma ferres; sicuti te semper orauimus, ne contra Cæsarem pugnares. sed cum etiamnum, quid facturus Cæsar sit, magis opinari, quam scire, possimus; non possumus nisi hoc, non uideri eam tuam esse dignitatem, neque fidem omnibus cognitam, ut contra alterutrum, cum utrique sis maxime necessarius, arma feras: & hoc, non dubitamus, quin Cæsar pro sua humanitate maxime sit probaturus. nos tamen (si tibi uidebitur (ad Cæsarem scribemus, ut nos certiores faciat, quid in hac re acturus sit. a quo si erit nobis rescriptum, statim, quæ sentiemus, ad te scribemus, & tibi fidem faciemus, nos ea suadere, quæ nobis uidentur tuæ dignitati, non Cæsaris rationi, esse utilissima.

ma. & hoc Cæsarem, pro sua indulgentia in suos, probaturum putamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

TRES *epistolas tuas accepi postridie iduum: erant autem* IV. III. *prid. id. datæ. igitur antiquissimæ cuique primum respondebo. Assentio tibi, ut in Formiano potissimum commorer. & iam de* ✱ *supero mari plaboque, ut antea ad te scripsi, & quonam modo possem uoluntate eius nullam reip. partem attingere. Quod laudas, quia obliuisci me scripsi ante facta, & dicta nostri amici: ego uero ita facio: quin ea ipsa, quæ ate commemorantur, secus ab eo in me ipsum facta esse, non memini: tanto plus apud me ualere beneficij gratiam, quam iniuriæ dolorem, uolo. faciamus igitur, ut censes, col* ✱ *ligamus q. nos: festino enim simili urus decurro, atque cursu.* Θίσεις *meas commentari non desino: sed sunt quædam earum perdifficiles ad iudicandum. De optimatibus, sit sane ita, ut uis: sed nosti illud,* Διόνυσος ἐν Κορίνθῳ. *Titinij filius apud Cæsarem est. Quod autem quasi uereri uideris, ne mihi tua consilia displiceant: me uero nihil delectat aliud, nisi consilium, & litteræ tuæ. quare fac, ut ostendis, ne desisteris ad me, quidquid tibi in mentem uenerit, scribere. mihi nihil potest esse gratius. Venio ad alteram nunc epistolam. Recte non credis de numero militum. ipso dimidio plus scripsit Clodia. falsum etiam de corruptis nauibus.*

uibus. Quod consules laudas; ego quoque animum laudo, consilium reprehendo. discessu enim illorum, actio de pace sublata est: quam quidem ego meditabar: itaque postea Demetrij librum de concordia tibi remisi, & Philotimo dedi. nec uero dubito, quin exitiosum bellum impendeat, cuius initium ducetur a fame. & me tamen doleo non interesse huic bello; in quo tanta uis sceleris futura est, ut, cum parentes non alere nefarium sit, nostri principes antiquissimam, & sanctissimam parentem patriam fame necandam putent. atque hoc non opinione timeo, sed interfui sermonibus. omnis hæc classis Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Andro, Cypro, Pamphylia, Licia, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrna, Mileto, Co, ad intercludendos commeatus Italiæ, & ad occupandas frumentarias prouincias comparatur. at quam uenit iratus, & ijs quidem maxime, qui eam maxime saluam uolebant, quasi relictus ab ijs, quos reliquit. itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert beneuolentia erga illum; qua dempta, perire melius esset in patria, quam patriam seruando euertere. De septemtrione, plane ita est. metuo, ne uexetur Epirus. sed quem tu locum Græciæ non direptum iri putas? prædicat enim palam, & militibus ostendit, se largitione ipsa superiorem, quam hunc, fore. Illud me præclare admones, cum illum uidero, ne nimis indulgenter, & ut cum grauitate potius loquar. plane sic faciendum. Arpinum, cum

cum eum conuenero, cogito; ne forte aut absim, cum ueniet, aut cursem huc illuc uia deterrima. Bibulum, ut scribis, audio uenisse, & rediisse prid. id. Philotimum, ut ais epistola tertia, exspectabas: at ille idibus a me profectus est. eo serius ad tuam illam epistolam, cui ego statim recripseram, redditæ sunt meæ litteræ. De Domitio, ut scribis, ita opinor esse, ut & in Cossano sit, & consilium eius ignoretur. Iste omnium turpissimus, & sordidissimus, qui consularia comitia a prætore ait haberi posse, est idem, qui semper in rep. fuit. itaque nimirum hoc illud est, quod Cæsar scribit in ea epistola, cuius exemplum ad te misi, se uelle uti consilio meo: age, esto hoc commune: gratia: ineptum id quidem: sed puto, hoc simulat ad quasdam senatorum sententias: dignitate, fortasse sententia consularis. illud extremum est, ope omnium rerum. id, ego suspicari cœpi tum ex tuis litteris, aut hoc ipsum esse, aut non multo secus. nam permagni eius interest, rem ad interregnum non uenire. id assequitur, si per prætorem consules creantur. nos autem in libris habemus, non modo consules a prætoribus, sed ne prætores quidem creari ius esse, idq. factum esse numquam: consules, eo non esse ius, quòd maius imperium a minore rogari non sit ius: prætores autem, cum ita rogentur, ut collegæ consulum sint, quorum est maius imperium. aberit non longe, quin hoc a me decerni uelit, neque sit contentus Galba, Scæuola, Cassio, Antonio.

-τότε μοι χάνοι δρεῖα χθών.

sed quanta tempestas impendeat, uides. Qui transierint senatores, scribam ad te, cum certum habebo. De re frumentaria recte intelligis; quæ nullo modo administrari sine uectigalibus potest: nec sine caussa & eos, qui circum illum sunt, omnia postulantes, & bellum nefarium times. Trebatium nostrum, etsi, ut scribis, nihil bene sperat, tamen uidere sane uelim. quem fac horteris, ut properet. oportune enim ad me ante aduentum Cæsaris uenerit. De Lanuino, statim, ut audiui Phameam mortuum, optaui, si modo esset futura resp. ut id aliquis emeret meorum: neque tamen ad te, qui maxime meus, cogitaui. sciebam enim, de quoto anno, & quantum in solo, solere quærere: neque solum Romæ, sed etiam Deli tuum digamma uideram. uerumtamen ego illud, quamquam est bellum, minoris æstimo, quam æstimabatur Marcellino consule; cum ego istos hortulos propter domum, Antij quam tum habebam, iucundiores mihi fore putabam, & minore impensa, quam si Tusculanum refecissem. uolui HS Q. egi per prædem, illi daret, Antij cum haberet uenale: noluit. sed nunc omnia ista iacere puto propter nummorum caritatem. mihi quidem erit aptissimum, uel nobis potius, si tu emeris. sed eius dementias caue contemnas. ualde est uenustum. quamquam mihi ista omnia iam addicta uasilitati uidentur. Respondi epistolis tribus:

sed

ſed exſpecto tuas. nam me adhuc tuæ litteræ ſuſtentarunt. Dat. Liberalibus.

CICERO S. D. ATTICO. 9

NIHIL *habebam, quod ſcriberem: neque enim noui quidquam audieram: et ad tuas omnes reſcripſeram pridie: ſed, cum me ægritudo non ſolum ſomno priuaret, uerum ne uigilare quidem ſine ſummo dolore pateretur; tecum ut quaſi loquerer, in quo uno acquieſco, hoc neſcio quid, nullo argumento propoſito, ſcribere inſtitui. Amens mihi fuiſſe uideor a principio, & me una hæc res torquet, quod non omnibus in rebus labentem, uel potius ruentem Pompeium tãquam unus manipularis ſecutus ſim. uidi hominem* XIV. *kal. Febr. plenum formidinis. illo ipſo die ſenſi, quid ageret. numquam mihi poſtea placuit: nec umquam aliud in alio peccare deſtitit. nihil interim ad me ſcribere, nihil niſi fugã cogitare. quid quæris? ſicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienantur immundæ, inſulſæ, indecoræ: ſic me illius fugæ, negligentiæq. deformitas auertit ab amore. nihil enim dignum faciebat, quare eius fugæ comitem me adiungerem. nunc emergit amor: nunc deſiderium ferre non poſſum: nunc mihi nihil libri, nihil litteræ, nihil doctrina prodeſt. itaque dies & noctes, tamquam auis illa, mare proſpecto, euolare cupio. do, do pœnas temeritatis meæ. etſi quæ fuit illa temeritas? quid feci non conſideratiſſime? ſi enim nihil*

præter

præter fugam quæreretur; fugiſſem libentiſſime: ſed genus belli crudeliſſimi, & maximi, quod, non dum uident homines, quale futurum ſit, perhorrui. quæ minæ municipijs? quæ nominatim uiris bonis? quæ denique omnibus, qui remanſiſſent? quam crebro illud? Sulla potuit; ego non potero? mihi autem hæſerunt illa. Male Tarquinius, qui Porſenam, qui Octauium Mamilium contra patriam: impie Coriolanus, qui auxilium petijt a Volſcis: recte Themiſtocles, qui mori maluit: neſarius Hippias, Piſiſtrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. At Sulla, at Marius, at Cinna recte. immo iure fortaſſe: ſed quid eorum uictoria crudelius? quid funeſtius? huius belli genus fugi, & eo magis, quod crudeliora etiam cogitari, & parari uidebam. me, quem non nulli conſeruatorem iſtius urbis, quem parentem eſſe dixerunt, Getarum, & Armeniorum, & Colchorum copias ad eam adducere? me meis ciuibus famem, uaſtitatem inferre Italiæ? hunc primum mortalem eſſe, deinde etiam multis modis poſſe extingui cogitabam: urbem autem, & populum noſtrum ſeruandum ad immortalitatem, quantum in nobis eſſet, putabam. & tamen ſpes quædam me obtentabat, fore, ut aliquid conueniret potius, quam aut hic tantum ſceleris, aut ille tantum flagitij admitteret. alia res nunc tota eſt, alia mea. Sol, ut eſt in tua quadam epiſtola, excidiſſe mihi e mundo uidetur. ut ægroto, dum anima

eſt,

est, spes esse dicitur; sic ego, quoad Pompeius in Italia fuit, sperare non destiti. hæc me fefellerunt; & ut uerum loquar, ætas iam a diuturnis laboribus deuexa ad otium, domesticarum me rerum delectatione molliuit. nunc siue periculo experiundum erit, experiar certe, ut hinc auolem. ante oportuit fortasse: sed ea, quæ scripsisti, me tardarunt, & auctoritas maxime tua. nam cum ad hunc locum uenissem, euolui uolumen epistolarum tuarum, quod ego sub signo habeo, seruoq. diligentissime. erat igitur in ea, quam X. kal. Febr. dederas, hoc modo. SED uideamus, & Cnæus quid agat, & illius rationes quorum fluant. quod si iste Italiam relinquet; faciet omnino male, &, ut ego existimo, ἀλογίστως; sed tum demum consilia nostra commutanda erunt. Hoc scribis post diem quartum, quam ab urbe discessimus. deinde VIII. kal Feb. TANTVMMODO Cnæus noster ne, ut urbẽ ἀλογίστως reliquit, sic Italiam relinquat. Eodem die das alteras litteras, quibus mihi consulenti planissime respondes: est enim sic. SED uenio ad consultationem tuam. si Cnæus Italia cedit, in urbem redeundum puto. qui enim finis peregrinationis? hoc mihi plane hæsit: & nunc ita uideo, infinitum bellum iunctum miserrima fuga; quam tu peregrinationem ὑποκορίζει. Sequitur χρησμὸς VI. kal. Febr. EGO, si Pompeius manet in Italia, nec res ad pactionem uenit, longius bellum puto fore: sin Italiam relinquit, ad posterum bellum ἄπονδον strui existimo. huius

Huius igitur belli ego particeps, & socius, & aditor esse cogor; quod & ἄπονδον, & cum ciuibus. Deinde VI. id. Febr. cũ iam plura audires de Pompeij consilio, concludis epistolam quandam hoc modo. EGO quidem tibi non sim auctor, si Pompeius Italiam relinquit, te quoque profugere. summo enim periculo facies, nec reip. proderis; cui quidem posterius poteris prodesse, si manseris. Quem φιλόπατριν, ac πολιτικὸν hominis prudentis, et amicitali admonitu non moueret auctoritas? Deinceps III. id. Febr. iterum mihi respondes cõsulenti, sic. QVOD quæris a me, fugam ne fidam, an moram deserendam utiliorem putem: ego uero in præsentia * subitum discessum, & præcipitem profectionem cum tibi, tum ipsi Cnæo inutilem, & periculosam puto: & satius esse existimo, uos dispertitos, et in speculis esse: sed mediusfidius turpe nobis puto esse de fuga cogitare. Hoc turpe Cnæus noster biennio ante cogitauit: ita Sullaturit animus eius, & prouidit diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quædam γενικώτερον scripsisses, & ego mihi a te quædam significari putassem, ut Italia cederem; detestaris hoc diligenter XI. kal. Mart. EGO uero nulla epistola significaui, si Cnæus Italia cederet, ut tu una cederes: aut, si significaui, non dico fui inconstans, sed demens. In eadẽ epistola alio loco. NIHIL relinquitur, nisi fuga: cui te socium neutiquã puto esse oportere, nec umquam putaui. Totam autem hanc deliberationem euoluis accuratius in litteris

VII.

VII. kal. Mart. datis. SI M'. Lepidus, et L. Volcatius remanent, manendum puto, ita, ut, si saluus sit Pompeius, & consliterit alicubi, hanc νεκύαν relinquas, & te in certamine uinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc in ea, quæ perspicitur futura, colluuie regnare. Multa disputas huic sententiæ conuenientia. inde ad extremum. QVID SI, inquis, Lepidus, & Volcatius discedunt? plane ἀπορῶ. quod euenerit igitur, & quod egeris, id σκεπτέον putabo. Si tum dubitares, nunc certe non dubitas, istis manentibus. Deinde in ipsa fuga V. kal. Mart. INTEREA non dubito, quin in Formiano mansurus sis. commodissime enim τὸ μέλλον ibi καραδοκήσεις. Ad kal. Mart. cum ille quinctum iam diem Brundisij esset. TVM poterimus deliberare, non scilicet integrare, sed certe minus infracta, quam si una proieceris te. Deinde IV. non. Mart. ὑπὸ τὴν λῦπιν cum breuiter scriberes, tamen ponis hoc. CRAS scribam plura, & ad omnia: hoc tamen dicam, non pœnitere me consilij de tua mansione: &, quamquam magna solicitudine, tamen, quia minus mali puto esse, quam in illa profectione, maneo in sententia, et gaudeo te mansisse. Cum uero iam angerer, & timerem, ne quid a me dedecoris esset admissum; III. non. Mart. TAMEN, te non esse una cum Pompeio, non fero moleste. postea, si opus fuerit, non erit difficile: & illi, quoquo tempore fiet, erit ἀσμένιζον. sed hoc ita dico: si hic, qua ratione initium fecit, eadem cetera

cetera aget, sincere, temperate, prudenter; ualde uidero, & consideratius utilitati nostræ consuluero. VII. id. Mart. scribis, Peducæo quoque nostro probari, quod quierim: cuius auctoritas multum apud me ualet. His ego tuis scriptis me consolor, ut nihil a me adhuc delictum putem. tu modo auctoritatem tuam defendito aduersus me. nihil opus esse, conscius ego, alijs. ego, si nihil peccaui, reliqua tuebor. ad ea tute hortare, & me omnino tua cogitatione adiuua. Hic nihil dum de reditu Cæsaris audiebatur. Ego his litteris hoc tamen profeci: perlegi omnes tuas, & in eo acquieui. Lentulum nostrum scis Puteolis esse? quod cum e uiatore quodam esset auditum, qui se diceret, eum in Appia, cum is paullum lecticam aperuisset, cognosse, & si uix ueri simile, misi tamen Puteolos pueros, qui perquisitigarent, & ad eum litteras. inuentus est uix, in hortis suis se occultans: litteras q. mihi remisit, mirifice gratias agens Cæsari: de suo autem consilio C. Cæcio mandata ad me dedisse. eum ego hodie exspectabam, ideſt XIV. kal. Apr. Venit etiam ad me Matius Quinquatribus, homo mehercule, ut mihi uisus est, temperatus, & prudens: existimatus quidem est semper auctor otij. quam ille hæc non probare mihi quidem uisus est, quam illam νεκύαν, ut tu appellas, timere. huic ego in multo sermone epistolam ad me Cæsaris ostendi, eam, cuius exemplum ad te antea misi: rogauique, ut interpretaretur, quid esset, quod ille scriberet,

consilio meo se uti uelle, gratia, dignitate, ope rerum omnium. respondit, se non dubitare, quin & opem, et gratiam meam ille ad pacificationem quæreret. utinam aliquod in hac miseria reip. πολιτικὸν opus efficere, & nauare mihi liceat. Matius quidem & illum in ea sententia esse confidebat, & se auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Crassipes fuerat, qui se pridie non. Mart. Brundisio profectum, atque ibi Pompeium reliquisse dicebat: quod etiam, qui VIII. id. illinc profecti erant, nunciabant: illa uero omnes, in quibus etiam Crassipes, qui prudentia potuit attendere, sermones minaces, inimicos optimatium, municipiorum hostes, meras proscriptiones, meros Sullas: quæ Luceium loqui, quæ totam Græciam, quæ uero Theophanem. & tamen omnis spes salutis in illis est: & ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis: &, ut has pestes effugiam, cum dissimillimis nostri esse cupio. quid enim tu illuc Scipionem, quid Faustum, quid Libonem prætermissurum sceleris putas? quorum creditores conuenire dicuntur. quid eos autem, cum uicerint, in ciues effecturos? quam uero putas μακροψυχίαν Cnæi nostri esse? nunciant, Aegyptum, & Arabiam & Δαίμονα cogitare, Hispaniam abiecisse. monstra narrant: quæ falsa esse possunt: sed certe & hæc perdita sunt, & illa non salutaria. Tuas litteras iam desidero. post fugam nostram numquam tantum earum interuallum fuit. Misi ad te exemplum litterarum mearum ad Cæsarem;

sarem; quibus me aliquid profecturum puto. Vale. Cicero imp. s. D. Cæsari imp. Vt legi tuas litteras, quas ab Furnio nostro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem essem; te uelle uti consilio, & dignitate mea: minus sum admiratus: de gratia, & de ope quid significares, mecum ipse quærebam: spe tamen deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili, ac singulari sapientia de otio, de pace, de concordia ciuium agi uelle arbitrarer: & ad eam rationem existimabam satis aptam esse & naturam, & personam meam. quod si ita est; & si qua de Pompeio nostro tuendo, & tibi, ac reip. reconciliando cura te attingit: magis idoneum, quam ego sum, ad eam causam profecto reperies neminem: qui & illi semper, & senatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, sumptis armis, belli ullam partem attigi; iudicauiq. te eo bello uiolari, contra cuius honorem, populi R. beneficio concessum, inimici, atque inuidi niterentur. sed ut eo tempore non modo ipse auctor dignitatis tuæ fui, uerum etiam ceteris auctor ad te adiuuandum: sic me nunc Pompeij dignitas uehementer mouet. aliquot enim sunt anni, cum uos duos delegi, quos præcipue colerem, & quibus essem, sicut sum, amicissimus. Quamobrem a te peto, uel potius precibus omnibus oro, & obtestor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus uir, gratus, pius denique esse in maximi beneficij me-

moria possim. quæ si tantum ad me ipsum pertinerent, sperarem me a te tamen impetraturum: sed, ut arbitror, & ad tuam fidem, & ad remp. pertinet, me & pacis, et utriusque uestrum, et ad ciuium concordiam, per te, quam accommodatissimum, conseruari. Ego, cum antea tibi de Lentulo gratias egissem, cum ei saluti, qui mihi fuerat, fuisses; tamen, eius litteris lectis, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate, beneficioq. misit, eandem me salutem a te accepisse putaui, quam ille in quem si me intelligis esse gratum; cura, obsecro, ut etiam in Pompeium esse possim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

LEGEBAM tuas litteras XIII. kal. cum mihi epistola affertur a Lepta, circumuallatum esse Pompeium, ratibus etiam exitus portus teneri. non medius fidius præ lacrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere. misi ad te exemplum. miseros nos, cur non omnes fatum illius una executi sumus? ecce eadem a Matio, & Trebatio: quibus Minturnis obuij Cæsaris tabellarij. torqueor infelix, ut iam illum Mucianum exitum exoptem. at quam honesta, at quam expedita tua consilia, quam euigilata tuis cogitationibus qua itineris, qua nauigationis, qua congressus, sermonisq. cum Cæsare? omnia tum honesta, tum cauta. in Epirum uero inuitatio quam suauis, quam liberalis, quam fraterna? De Dionysio, fum admiratus: qui apud me honoratior

honoratior fuit, quam apud Scipionem Panætius: a quo impurissime hæc, hæc nostra fortuna despecta est. odi hominem, & odero: utinam ulcisci possem: sed illum ulciscentur mores sui. Tu, quæso, nunc uel maxime, quid agendum nobis sit, cogita. Populi R. exercitus Cn. Pompeium circumsidet: fossa & uallo septum tenet: fuga prohibet: nos uiuimus, & stat urbs ista? prætores ius dicunt? ædiles ludos parant? uiri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? coner illuc ire, ut insanus? implorare fidem municipiorum? boni non sequentur; leues irridebunt; rerum nouarum cupidi, uictores præsertim, & armati, uim, & manus afferent. Quid censes igitur? ecquidnam est tui consilij? adfinis huius miserrimæ * uitæ? nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens uideor, quòd una non ierim, aut felix fuisse. mihi contra: numquam enim illius uictoriæ socius esse uolui; calamitatis mallem fuisse. quid ego nunc tuas litteras, quid tuam prudentiam, aut beneuolentiam implorem? actum est. nulla re iam possum iuuari, qui ne quid optem quidem iam habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberetur. οὐκ ἔστυμος λόγος, ut opinor, ille de ratibus. quid enim est, quod Dolabella ij litteris, quas III. id. Mart. a Brundisio dedit, hanc ἡμερίαν quasi Cæsaris scriberet, Pompeium in fuga esse? eumq. primo uento nauigaturum? quod ualde discrepat ab ijs epistolis, quarum exempla antea ad te misi. hic quidem mera scelera loquuntur: sed non erat

nec recentior auctor, nec huius rei quidem melior Dolabella. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

TVAS XI. *kal. accepi litteras, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actum sit. & certe ita est: nec interim potest quidquam statui, ne cogitari quidem. quamquam hæ mihi litteræ Dolabellæ iubent ad pristinas cogitationes reuerti. fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto. συναγωγὴ consiliorum tuorum non est a me collecta ad querellam, sed magis ad consolationem meam. nec enim me tam hæc mala angebant, quam suspicio culpæ, ac temeritatis meæ. eam nullam puto esse; quoniam cum consilijs tuis mea & facta, & consilia consentiunt. Quod mea prædicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei deberem uiderer: est ita. ego illa extuli semper. & eo quidem magis, ne quid illi superiorum meminisse me putaret. quæ si maxime meminissem, tamen illius temporis similitudinem iam sequi deberem. nihil me adiuuit, cum posset: & postea fuit amicus, & tam ualde: & quam ob caussam, plane scio. ergo ego quoque illi. quin etiam illud par in utroque nostrum, quod ab eisdem illecti sumus. sed utinam tantum ego ei prodesse potuissem, quantum ille mihi potuit. mihi tamen, quod fecit, est gratissimum, nec ego, eum nunc iuuare qua re possim, scio: nec si*

si possem, cum tam pestiferum bellum pararet, adiuuandum putarem. tantum offendere animum eius hic manens nolo. nec mehercule ista uidere, quæ tu potes iam animo prouidere, nec interesse istis malis possem: sed eo tardior ad discedendum fui, quod difficile est de discessu uoluntario sine ulla spe reditus cogitare. nam ego hunc ita paratum uideo peditatu, equitatu, classibus, auxilijs Gallorum, quos Matius ἐσάλπιζεν, ut puto, sed certe dicebat, peditum, equitum se polliceri sumptu suo annos decem. sed sit hoc λάπισμα. magnas habet certe copias, & habebit non ille uectigal, sed ciuium bona. adde confidentiam hominis. adde imbecillitatem bonorum uirorum; qui quidem, quod illum sibi merito iratum putant, oderunt. ut tu scribis ludum. ac uellem, scribis, quisnam hic significasset. sed & iste, quia plus ostenderat, quam fecit, & uulgo illum, qui amarunt, non amant. municipia uero, & rustici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. quare ita paratus est, ut, etiam si uincere non possit, quo modo tamen ipse uinci possit, non uideam. ego autem non tam γοητείαν huius timeo, quam πειθανάγκην. αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσεις, inquit Πλάτων, οἶδ' ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις. Illa ἀλίμενα uideo tibi non probari, quæ ne mihi quidem placebant: sed habebam in illis & occultationem; & ὑπηρεσίαν fidelem, quæ si mihi Brundisij suppetant, mallem: sed ibi occultatio nulla est. uerum, ut scribis, cum sciemus. Viris bonis me non nimis excuso.

quas enim eos cenas & facere, & obire scripsit ad me Sextus? quam lautas, quam tempestiuas? sed sint quamuis boni; non sunt meliores, quam nos: mouerent me, si essent fortiores. De Lanuino Phameæ erraui: Troianum somniaueram. id ego uolui Q. sed pluris est. istuc tamen cuperem emeres, si ullam spem fruendi uiderem. Nos quæ monstra quotidie intelligamus, ex illo libello, qui in epistolam coniectus est. Lentulus noster Puteolis est, ἀδημονῶν, ut Cæcius narrat. quid agat? διαπρεπὴν Corfinienſem reformidat: Pompeio nunc putat satisfactum: beneficio Cæsaris mouetur, sed tamen mouetur magis prospectare.

Men' hæc posse ferre? omnia misera: sed hoc nihil miserius. Pompeius Cn. Magium de pace misit, & tamen oppugnatur: quod ego non credebam: sed habeo a Balbo litteras, quarum ad te exemplum misi. lege, quæso, & illud infimum caput ipsius Balbi, optimi, cui Cnæus noster locum, ubi hortos ædificaret, dedit: quem cui nostrum non sæpe prætulit? itaque miser torquetur. sed, ne bis eadem legas, ad ipsam te epistolam reijcio. spem autem pacis habeo nullam. Dolabella suis litteris, id. Mart. datis, merum bellum loquitur. maneamus ergo in illa eadem sententia misera, & desperata: quando hoc miserius esse nihil potest. Balbus Ciceroni imp. S. Cæsar nobis litteras perbreues misit, quarum exemplum subscripsi. breuitate epistolæ scire poteris eum ualde esse dislentum, qui tanta de re

re tam breuiter scripserit. si quid præterea noui fuerit, statim tibi scribam. Cæsar Oppio, Cornelio S. Ad VII. id. Mart. Brundisium ueni: ad murum castra posui. Pompeius est Brundisij: misit ad me Cn. Magium de pace. quæ uisa sunt, respondi. hoc uos statim scire uolui. cum in spem uenero, de compositione aliquid me conficere; statim uos certiores faciam. Valete. Quo modo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, postquam rursus in spem pacis ueni, ne qua res compositionem eorum impediat? namque, quod absens facere possum, opto. quod si una essem, aliquid fortasse proficere possem. nunc exspectatione crucior. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

Miseram ad te VIII. kal. exemplum epistolæ Balbi ad me, & Cæsaris ad eum. ecce tibi eodem die Capua litteras accepi ab Q. Pedio, Cæsarem ad se prid. id. Mart. misisse litteras hoc exemplo. Pompeius se oppido tenet: nos ad portas castra habemus: conamur opus magnum, & multorum dierum, propter altitudinem maris: sed tamen nihil est, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles iacimus, ut aut illum quamprimum traijcere quod habet Brundisij copiarum cogamus, aut exitu prohibeamus. Vbi illa pax, de qua Balbus scripserat torqueri se? ecquid acerbius? ecquid crudelius? atque eum loqui quidam ὠδεντικῶς narrant:

rant: Cn. Carbonis, M. Bruti se pœnas persequi, omniumq. eorum, in quos Sulla crudelis hoc socio fuisset: nihil Curionem se duce facere, quod non hic Sulla duce fecisset: ad ambitionem, quibus exsilij pœna superioribus legibus non fuisset, ab illo patriæ proditores de exsilio reductos esse: queri de Milone per uim expulso: neminem tamen se uiolaturum, nisi qui arma hæc contra. Bæbius quidam a Curione III. id profectus, homo non infans, sed quis, ulli non dicat: plane nescio, quid agam. illinc quidem Cnæum profectum puto. quidquid est, biduo sciemus.

CICERO S. D. ATTICO. 13

A TE nihil: ne ante prorsus quidem quid litterarum. nec mirum: quid enim est, quod scribamus? ego tamen nullum diem prætermitto. Scripta epistola, litteræ mihi ante lucem a Lepta Capua redditæ sunt, id. Mart. Pompeium a Brundisio conscendisse, at Cæsarem ad VII. kal. Apr. Capuæ fore. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

CVM dedissem ad te litteras, ut scires Cæsarem Capuæ VII. kal. fore; allatæ mihi sunt litteræ, eum in Albano apud Curionem V. kal. fore. eum cum uidero, Arpinum pergam. si mihi neniam, quam peto, dederit, utar condicione: sin minus, impetrabo aliquid a me ipso. ille, ut ad me scripsit, legio-

legiones singulas posuit Brundisii, Tarenti, Siponti. claudere mihi uidetur maritimos exitus, & tamen ipse Græciam spectare potius, quam Hispanias. sed hæc longius absunt. Me nunc & congressus huius simulat; (is uero adest) & primas eius actiones hor[illegible]o. uolet enim, credo, senatusconsultum facere: uolet augurum decretum: rapiemur, aut absentes uexabimur. uel ut consules roget prætor, uel dictatorem dicat: quorum neutrum ius est. at si Sulla potuit efficere, ab interrege ut dictator diceretur, & magister equitum: cur hic non possit? nihil expedio, nisi ut aut ab hoc, tamquam Q. Mucius, aut ab illo, tamquam L. Scipio. Cum tu hæc leges, ego illum fortasse conuenero τέτλα: κωφότερον. nec illud quidem nostrum proprium. erat enim spes propinqui reditus, erat hominum querella. nũc exire cupimus; quaspe reditus, mihi quidem numquam in mentem uenit. non modo autem nulla querella est municipalium hominum, ac rusticorum, sed contra metuunt ut crudelem, iratum: nec tamen mihi quidquam est miserius, quam remansisse; nec optatius, quam euolare, non tam ad belli, quam ad fugæ societatem. sed tu omnia consilia differebas in id tempus, cum sciremus, quæ Brundisii acta essent. scimus nempe, hæremus nihilo minus. uix enim spero mihi hunc ueniam daturum: etsi multa affero iusta ad impetrandum. sed tibi omnem illius, meumq. sermonem, omnibus uerbis expressum, statim mittam. Tu nunc omni amore enitere

tere, ut nos cura tua, & prudentia iuues. ita subito accurrit, ut ne Trebatium quidem, ut constitueram, possim uidere. omnia nobis imparatis agenda: sed tamen

-ἄλλα μὲν αὐτὸς, ut ait ille,

Αλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποδήσεται.

quidquid egero, continuo scies. Mandata Cæsaris ad consules, & ad Pompeium, quæ rogas, nulla habeo. quæ descripta attulit, illa e uia misi ad te: e quibus mandata puto intelligi posse. Philippus Neapoli est, Lentulus Puteolis. de Domitio, ut facis, scisscitare, ubi sit, quid cogitet. Quod scribis, asperius me, quam mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse: uide, quam sim antiquorum hominum: te mediusfidius hanc rem grauius putaui laturum esse, quam me. nam, præterquam quòd te moueri arbitror oportere iniuria, quæ mihi a quoquam facta sit; præterea te ipsum quonam modo hic uiolauit, cum in me tam improbus fuit? sed tu id quanti æstimes, tuum iudicium est: nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono: ego autem illum male sanum semper putaui, nunc etiam impurum, & sceleratum puto, nec tamen mihi inimiciorem, quam sibi. Philargyro bene: causam certe habuisti & ueram, & bonam: relictum esse me potius, quam reliquisse. Cum dedissem iam litteras ad VIII. kal. quos cum Matio pueros, & Trebatio miseram. epistolam mihi attulerunt hoc exemplo.

Matius & Trebatius Ciceroni imp. S. Cum Capua

pua exissemus, in itinere audiuimus Pompeium Brundisio ad XVI. kal. Apr. cum omnibus copijs, quas habuerat, profectum esse: Cæsarem postero die in opidum introisse, concionatum esse, inde Romam contendisse: uelle ante kal. esse ad urbem, & paucos dies ibi commorari, deinde in Hispanias proficisci. Nobis non alienum uisum est, quoniam de aduentu Cæsaris pro certo habebamus, pueros tuos ad te remittere, ut id tu quamprimum scires. Mandata tua nobis curæ sunt, eaque, ut tempus postularit, agemus. Trebatius Scæuola facit ut antecedat. Epistola conscripta, nunciatum est nobis, Cæsarem ad VIII. kal. Capuæ, ad VII. Sinuessæ. hoc pro certo putamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

Cvm, quid scriberem ad te, nihil haberem, tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi litteras. Ad VII. kal. Cæsarem Sinuessæ mansurum nunciabant. ab eo mihi litteræ redditæ sunt ad VII. kal. quibus iam opes meas, non, ut in superioribus litteris, opem, exspectat. cum eius clementiam Corfiniēsem illam per litteras collaudauissem, rescripsit hoc exemplo. Cæsar imp. Ciceroni imp. S. Recte auguraris de me, (bene enim tibi cognitus sum) nihil a me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam capio uoluptatem: tum, meum factum probari abs te, triumpho, & gaudeo. neque illud me mouet, quod ij,

qui

qui a me dimissi sunt, discessisse dicuntur; ut mihi rursus bellum inferrent. nihil enim malo, quam & me mei similem esse, & illos sui. Tu uelim mihi ad urbem præsto sis, ut tuis consilijs, atque opibus, ut consueui, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil scito mihi esse iucundius. hanc adeo habebo gratiam illi. neque enim aliter facere poterit: tanta eius humanitas, is sensus, ea in me est beneuolentia. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TREBATIVM VI. *kal.* quo die has litteras dedi, exspectabam. ex eius nuncio, Matijq. litteris meditabor, quo modo cum illo loquar. o tempus miserum. nec dubito, quin a me contendat, ad urbem ueniam. senatum enim kal. uelle se frequentem adesse, etiam Formijs proscribi iussit. ergo ei negandum est? sed quid præripi? statim ad te perscribam omnia. ex illius sermone statuam, Arpinum ne mihi eundum sit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare, istic puto. tu quæso cogita, quid deinde: nam me hebetem molestia reddiderunt. A Curio, uelim scire, ecquid ad te scriptum sit de Tirone. ad me enim ipse Tiro ita scripsit, ut uerear, quid agat. qui autem ueniunt inde, id modo nunciant. sane in magnis curis etiam hæc me solicitant. in hac enim fortuna perutilis eius & opera, & fidelitas esset.

CICERO S. D. ATTICO. 17

VTRVMQVE *ex tuo consilio. nam & oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quam gratias ageret: & in eo mansimus, ne ad urbem. illa fefellerunt, facilem quod putaramus. nihil uidi minus. damnari se nostro iudicio, tardiores fore reliquos, si in his non ueniremus, dicere. ego, dissimilem illorum esse caussam. cum multa: ueni igitur, & age de pace. meo ne, inquam, arbitratu? an tibi, inquit, ego præscribam? sic, inquam, agam; senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Græciam transportari: multaq. inquam de Cnæo deplorabo. tum ille, ego uero ista dici nolo. ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaque, quæ nullo modo possem silere, si adessem; aut non ueniendum. summa fuit, ut ille quasi exitum quærens, ut deliberarem. non fuit negandum. ita discessimus. credo igitur hunc me non amare. at ego me amaui; quod mihi iam pridem usu non uenit. reliqua, o dij, qui comitatus; quæ, ut tu soles dicere, νεκυία: in qua erat Eros Celeri. o rem perditam, o copias desperatas. quid? Seruij filius. quot in his castris fuerunt, quibus Pompeius circumsideretur? sex legiones. multum uigilat, audet, nullum uideo finem mali. nunc certe promenda tibi sunt consilia. Hoc fuerat extremum. illa tamen κατάκρισις illius est odiosa, quam pæ-*

ne præterij : si sibi consilijs nostris uti non liceret, usurum, quorum posset, ad omniaq. esse descensurum. uidisti igitur uirum, ut scripseras? ingemuisti? certe. cedo reliqua, quid? continuo ipse in Puteolanum, ego Arpinum. inde exspecto quidem ΑΑΑΤΕCΑΝ *illam tuam. tu (malum) inquies, actum ne agas. etiam illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt. sed ego tuas litteras exspecto. nihil est enim, ut iam antea,* Videamus hoc quorsum euadat. *Extremum fuit de congressu nostro. quo quidem non dubitó quin istum offenderim. eo maturius agendum est. amabo te epistolam, & πολιτικὴν. ualde tuas litteras nunc exspecto. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 18

EGO *meo Ciceroni, quoniam Roma caremus; Arpini potissimum togam puram dedi: idq. municipibus nostris fuit gratum. etsi omnes, & illos, et qua iter feci, mœstos, afflictosq. uidi: tam tristis, & tam atrox est ἀναθεώρησις huius ingentis mali. delectus habetur. in hiberna deducuntur. ea, quæ, etiam cum a bonis uiris, cum iusto in bello, cum moleste fiunt, tamen ipsa per se molesta sunt, quam censes acerba nunc esse, cum a perditis, in ciuili nefario bello, petulantissime fiant? caue autem putes, quemquam hominem in Italia turpem esse, qui hinc absit. uidi ipse Formijs uniuersos. neque mehercule umquam homines putaui; & noram omnes, sed numquam*

numquam uno loco uideram. Pergamus igitur, quo placet; & nostra omnia relinquamus. proficiscamur ad eum, cui gratior noster aduentus erit, quam si una fuissemus. tum enim eramus in maxima spe; nunc, ego quidem, in nulla. nec, præter me, quisquam Italia cessit, nisi qui hunc inimicum sibi putaret. nec mehercule hoc facio reip. causa, quam funditus deletam puto, sed ne quis me putet ingratum in eum, qui me leuauit ijs incommodis, quibus idem affecerat: & simul, quod ea, quæ fiunt, aut quæ certe futura sunt, uidere non potero. etiam equidem S. C. facta quædam iam puto, utinam in Volcatij sententiam. sed quid refert? est enim una sententia omnium. sed erit iniustissimus Seruius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum, cum Pontio Titiniano. etsi hic quidem timoris caussa, ille uero? sed stomachari desinamus, & aliquando sententiam, ut nihil noui, nisi id; quod minimum uellem spiritum reliquum esse. Nos, quoniam superum mare obsidetur, infero nauigabimus: &, si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios; & boni ciues, amantes patriæ, mare infestum habebimus. aliam rationem huius belli gerendi nullam uideo. in Ægyptum nos abdimus. exercitu pares esse non possumus. pacis fides nulla est. sed hæc satis deplorata sunt. Tu uelim litteras Cephalioni des de omnibus rebus actis, denique etiam sermonibus hominum; nisi

plane obmutuerunt. Ego tuis consilijs usus sum, maxime quod & grauitatem in congressu nostro tenui, quam debui; &, ad urbem ut non accederem perseueraui. Quod superest, scribe, quæso, quamaccuratissime, (iam enim extrema sunt) quid placeat, quid censeas. etsi iam nulla dubitatio est, tamen, si quid, uel potius quidquid ueniet in mentem, scribas uelim. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER X.

CICERO S. D. ATTICO.

TERTIO *non. cum in Laterium fratris uenissem, accepi litteras, & paullum respiraui: quod post has ruinas mihi non acciderat. per enim magni æstimo, tibi firmitudinem animi nostri, & factum nostrum probari. Sexto enim nostro quod scribis probari, ita lætor, ut me quasi patris eius, cui semper uni tribui plurimum, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod sæpe soleo recordari, dixit olim, nonis illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?*

Μὴ μὰν, *inquit ille,* ἀσπουδεῖ γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην, Ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι, καὶ ἐσομένοισι πυθέσθαι.

eius igitur mihi uiuit auctoritas; et simillimus eius filius eodem est apud me pondere, quo fuit ille: quem saluere uelim iubeas plurimum. Tu tuum consilium etsi non in longum tempus differs, (iam enim illum emptum pacificatorem perorasse puto, iam actum aliquid esse in consessu senatorum) tamen suspensum me detines, sed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. quid enim Flauio legionem, & Siciliam dari scribis, & id iam

fieri? quæ tu scelera partim parari, et iam cogitari, partim ex tempore futura censes? ego uero Solonis, popularis tui, &, ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite sanxit, si qui in seditione non alterutrius partis fuisset. nisi tu aliter censes. & hinc abero, & filij. sed alterum mihi est certius: nec præripiam tamen; exspectabo tuum consilium, & eas litteras, nisi alias iam dedisti, quas, scripsi, ut Cephalioni dares. Quod scribis, non quo alicunde audieris, sed te ipsum putare, me attractum iri, si de pace agatur: mihi omnino non uenit in mentem, quæ possit actio esse de pace, cum illi certissimum sit, si possit, exspoliare exercitu, & prouincia Pompeium. nisi forte iste summarius ei potest persuadere, ut, dum oratores eant, & redeant, quiescat. nihil uideo quod sporem, aut quod iam putem fieri posse. sed tamen hominis hoc ipsum probi est, & magnum τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, ueniendum ne sit consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit. quare, si quid eiusmodi euenerit, ut accersamur: (quod equidem non curo: quid enim essem de pace dicturus, dixi; ipse ualde repudiauit) sed tamen, si quid acciderit, quid censeas mihi faciendum, utique scribito. nihil enim mihi adhuc accidit, quod maioris consilij esset. Trebatij, boni uiri, & ciuis, uerbis te gaudeo delectatum: tuaq. ista crebra ἐκφώνησις ΙΠΕΡΕΙ me sola, adhuc delectauit. Litteras tuas uehementer exspecto, quas quidem credo iam datas esse. Tu cum Sexto

Sexto seruasti grauitatem eandem, quam mihi præcipis. Celer tuus disertus magis est, quam sapiens. De iuuenibus, quæ ex Tullia audisti, uera sunt. M. Antonij istud, quod scribis, non mihi uidetur tam re esse triste, quam uerbo. hæc est ἄλη, in qua nunc sumus, mortis instar. aut enim mihi libere inter malos πολιτευτέον fuit, aut uel periculosè cum bonis: aut nos temeritatem bonorum sequamur: aut audaciam improborũ insectemur. utrumque periculosum est. at hoc, quod agimus, & turpe, nec tamen tutum. Illum, qui filium Brundisium de pace misit, (de pace idem sentio, quod tu; simulationem esse apertam, parari autem bellum acerrime) legatum iri non arbitror; cuius adhuc, ut optaui, mentio facta nulla sit. eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare, quid sim facturus, si acciderit, ut legarer. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

EGO cum accepissem tuas litteras nonis Apr. quas Cephalio attulerat, essemq. Minturnis postridie mansurus, & inde protinus; sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerentur q. nihilo minus, quæ sine nobis agi possunt. MMTETCAiã adest, & animus ardet: nec est quidquam, quo, & qua. sed hæc nostra erit cura, & peritorum. tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consilij iuuabis. res sunt inexplicabiles. fortunæ sunt committendæ

omnia. sine spe conamur ulla. melius si quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit: sed & tempus alienum est; & homini non amico nostra incommoda, tanta præsertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

CVM, quid scriberem, plane nihil haberem; hæc autem reliqua essent, quæ scire cuperem, profectus ne esset, quo in statu urbem reliquisset, in ipsa Italia quem cuique regioni, aut negotio præfecisset, et qui essent ad Pompeium, & ad consules ex S. C. de pace legati: ut igitur hæc scirem, dedita opera has ad te litteras misi. feceris igitur commode, mihiq. gratum, si me de his rebus, & si quid erit aliud, quod scire opus sit, feceris certiorem. ego in Arcano opperior, dum ista cognosco. Ad VII. id. alteram tibi eodem die hanc epistolam dictaui; & pridie dederam mea manu longiorem. Visum te aiunt in Regia: nec reprehendo: quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. sed exspecto tuas litteras. neque iam sane uideo, quid exspectem: sed tamen, etiam si nihil erit, id ipsum ad me uelim scribas. Cæsar mihi ignoscit per litteras, quod non uenerim; seseq. in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod scribit, secum Tullium, & Seruium quæstos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisissent. homines ridiculos, qui cum

cum filios misissent ad Cn. Pompeium circumsidendum, ipsi in senatum uenire dubitarent. sed tamen exemplum misi ad te Cæsaris litterarum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

MVLTAS a te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas, eam uero, quæ uoluminis instar erat, sæpe legendam, sicuti facio: in qua non frustra laborem suscepisti: mihi quidem pergratum feciſti. quare, ut id, quoad licebit, ideſt, quoad scies ubi sumus, quamsæpissime facias, te uehementer rogo. at deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit iam nobis aut finis omnino, si potest, aut moderatio quædam, quod profecto potest. non enim, quam dignitatem, quos honores, quem uitæ statum amiserim, cogito, sed quid consecutus sim, quid præstiterim, qua in laude uixerim, his denique in malis quid interſit inter me, & istos, quos propter omnia amisimus. hi sunt, qui, nisi me ciuitate expulissent, obtinere se non posse putarunt licentiam cupiditatum suarum: quorum societas, & sceleratæ consensionis fides quo eruperit, uides. alter ardet furore, & scelere, nec remittit aliquid, sed in dies ingraueſcit: modo Italia expulit: nunc alia ex parte persequi, ex alia prouincia spoliare conatur: nec iam recusat, sed quodam modo postulat, ut, quemadmodum est, sic etiam appelletur tyrannus. alter, is, qui nos sibi quondam ad pedes stratos ne subleuabat quidem, qui se nihil contra huius

ius uoluntatem aiebat facere posse, elapsus e soceri manibus, ac ferro, bellum terra, & mari comparat, non iniustum ille quidem, sed tum pium, tum etiam necessarium, suis tamen ciuibus exitiabile, nisi uicerit; calamitosum etiam, si uicerit. horum ego summorum imperatorum non modo res gestas non antepono meis, sed ne fortunam quidem ipsam, qua illi florentissima, nos duriore conflictati uidemur. quis enim potest, aut deserta per se patria, aut oppressa, beatus esse? &, si, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil esse bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe sit: certe uterque istorum est miserrimus; quorum utrique semper patriæ salus, & dignitas posterior sua dominatione, & domesticis commodis fuit. Præclara igitur conscientia sustentor, cum cogito me de rep. aut meruisse optime, cum potuerim, aut certe numquam, nisi diuine, cogitasse, eaq. ipsa tempestate euersam esse remp. quam ego XIV. annis ante prospexerim. hac igitur conscientia comite proficiscar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum iam acta ætas, quam propter pueros, quibus interdum uidemur præstare etiam remp. debuisse: quorum quidem alter, non tam, quia maiore pietate est, me mirabiliter excruciat; alter, (o rem miseram; nihil enim mihi accidit in omni uita acerbius) indulgentia uidelicet nostra depravatus, eo progressus est, quo non audeo dicere:

cere: & exspecto tuas litteras. scripsisti enim, te scripturum esse plurima, cum ipsum uidisses. omne meum obsequium in illum fuit cum multa seueritate: neque unum eius, nec paruum, sed multa magna delicta compressi. patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. nam litteras eius ad Cæsarem missas ita grauiter tulimus, ut te quidem cælaremus; sed ipsius uidemus uitam insuauem reddidisse. hoc uero eius iter, simulatioq. pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. tantum scio, post Hirtium conuentum, accersitum ab Cæsare: cum eo de meo animo ab suis rationibus alieniissimo, & consilio relinquendi Italiam. et hæc ipsa timide. sed nulla nostra culpa est: natura metuenda est. hæc Curionem, hæc Hortensii filium, non patrum culpa, corrupit. iacet in mærore meus frater, neque tam de sua uita, quam de mea metuit. huic tu, huic tu malo affer consolationes, si ullas potes: maxime quidem illam uelim, ea, quæ ad nos delata sint, aut falsa esse, aut minora. quæ si uera sint; quid futurum sit in hac fuga, nescio. nam si haberemus remp. consilium mihi non deesset nec ad seueritatem, nec ad indulgẽtiam. Hæc, siue iracundia, siue dolore, siue metu permotus, grauius scripsi, quam aut tuus in illum amor, aut meus postulabat. si uera sunt, ignosces: si falsa, me libente cripies mihi hunc errorem. quoquo modo uero seres habeat, nihil assignabis nec patruo, nec patri. Cum hæc scripsissem, a Curione mihi

bi nunciatum est, eum ad me uenire. uenerat enim is in Cumanum uesperi pridie, idest idibus. si quid eius igitur sermo eiusmodi attulerit, quod ad te scribendum sit; id in litteris adiungam. Præterijt uillam meam Curio, iussitq. mihi nunciari, mox se uenturum: currit q. Puteolos, ut ibi concionaretur. concionatus est: redijt: fuit ad me sane diu. orem fœdam. nosti hominem: nihil occultauit, in primis nihil esse certius, quam ut omnes, qui lege Pompeia condemnati essent restituerentur; itaque se in Sicilia eorum opera usurum. de Hispanijs, non dubitabat, quin Cæsaris essent: inde ipsum cum exercitu, ubicumque Pompeius esset: eius interitu finē belli fore: propius factum esse nihil; eum plane, iracundia elatum, uoluisse occidi Metellum tribunum pl. quod si esset factum, cædem magnam futuram esse: permultos hortatores esse cædis; ipsum autem non uoluntate, aut natura non esse crudelem, sed quod putaret, popularem esse clementiam: quod si populi studium amisisset, crudelem fore: eumq. perturbatum, quod intelligeret, se apud ipsam plebem offendisse de ærario: itaque ei cum certissimum fuisset, ante, quam proficisceretur, concionem habere ausum non esse, uehementerq. animo perturbato profectum. Cum autem ex eo quærerem, quid uideret, quod exemplum, quam remp. plane fatebatur nullam spem reliquam: Pompeij classem timebat: quæ si esset, se de Sicilia abiturum. Quid ili, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laureati?

reati? si ab ipso, cur sex? Cupiui, inquit, ex S. C. surrepto: nam aliter non poterat. at ille impendio nunc magis odit senatum: a me, inquit, omnia proficiscentur. sex autem, quia duodecim nolui: nam licebat. Tum ego, quam uellem, inquam, petijsse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed ueritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessisset. uerum puta te impetrasse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse uoles, de ea re nos inter nos locutos. quid autem illius interest, quoniam in senatum non uenis, ubi sis? quin nunc ipsum minime offendisses, eius caussa si in Italia non fuisses. Atque ego, me recessum, & solitudinem quærere, maxime quod lictores haberem. laudabat consilium. Quid ergo, inquam? nam mihi cursus in Græciam per tuam prouinciam est; quoniam ad mare superum milites sunt. Quid mihi, inquit, optatius? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc quidem est uerum profecto, ut non modo tuto, uerum etiam palam nauigaremus. Reliqua in posterum diem distulit: ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dignum. Sunt autem, quæ præterij, interregnum ne esset exspectaturus, an, quo modo dixerim? Ad se ille quidem deferri consulatum, sed se nolle, in proximum annum. Et alia sunt, quæ exquiram. Iurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Cæsarem. esse debet. quid enim, inquam, scripsit ad me Dolabella? dico, quid? affirmabat, cum scripsisset, quod

me

me cuperet ad urbem uenire, illum quidem gratias agere maximas, & non modo probare, sed etiam gaudere. quid quæris? atque iubebat. est enim suspicio illa domestici mali, & sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis, & quam ipse
* me inuito, quæ pro illo sit suspicandum. sed opus fuit Hirtio conuento. est profecto nescio quid. sed uelim quamminimo. et tamen eum non dum rediisse miramur. sed hæc uidebimus. Tu Oppios Terentiæ dabis. iam enim urbis unum periculum est. Me tamen consilio iuua, pedibus ne Rhegium, an hinc statim in nauem. ceterum, quoniam, commoror, ego ad te statim habebo, quod scribam, simul ut uidero Curionem. De Tirone cura, quæso, quod facis, ut sciam, quid is agat.

CICERO S. D. ATTICO. 5

De tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi uisus sum, diligenter: de die nihil sane potest scribi certi, præter hoc, non ante Lunam nouam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significauit, se harum rerum exitum non uidere. Quod mihi mandas de quodam regendo, ἀρκαδίαν. tamen nihil prætermittam. atque utinam tu. sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia. ac ualde requirere solebat. Commodius tecum Vettenus est locutus, quam ad me scripserat: sed mirari satis hominis negligentiam non queo. cum enim mihi

hi Philotimus dixisset, HS L emere de Canuleio diuersorium illud posse, minoris etiam empturum, si Vettenum rogassem; rogaui, ut, si quid posset, ex ea summa detraheret: promisit: ad me nuper, HS XXX emisse: ut scriberem, cui uellem addici: diem pecuniæ id. Nou. esse. rescripsi ei stomachosius, cum ioco tamen familiari. nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuso hominem, scripsiq. ad eum, me a te certiorem esse factum. Tu, de tuo itinere quid, & quando cogites, uelim me certiorem facias. ad XV. kal. Mai. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

Me adhuc nihil, præter tempestatem, moratur. astute nihil sum acturus. fiat in Hispania quid libet: et tamen retice. meas cogitationes omnes explicaui tibi superioribus litteris. quocirca hæ sunt breues: & tamen, quia festinabam, eramq. occupatior de Quincto fratre: ita me quidem sedulo; sed nosti reliqua. Quod deinde mones, & amice, & prudenter mones: sed erunt omnia facilia, si ab uno illo cauero. magnum opus est. mirabilia multa. nihil simplex, nihil sincerum. uellem, suscepisses iuuenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego adstrinxi, relaxat. si sine illo possem, regerem; quod tu potes: sed ignosco. magnum, inquam, opus est. Pompeium pro certo habemus per Illyricum proficisci in Galliam. ego nunc, qua, & quo, uidebo. Ego uero Apuliam,

liam, et Sipontum, et tergiuersationem istam probo: nec tuam rationem eandem esse duco, quam meam: non quin in rep. rectum idem sit utrique nostrum: sed ea non agitur: regnandi contentio est; in qua pulsus est modestior rex, & probior, & integrior, & is, qui nisi uincit, nomen populi R. deleatur necesse est: sin autem uincit, Sullano more, exemploq. uincet. ergo hac in contentione neutrum tibi palam sentiendum, & tempori seruiendum est. Mea caussa autem alia est, quod beneficio uinctus, ingratus esse non possum: nec tamen in acie, sed Melitæ, aut alio in loco, siue in opidulo futurum puto. Nihil, inquies, iuuas eum, in quem ingratus esse non uis? Immo minus fortasse uoluisset. sed de hoc uidebimus. exeamus modo: quod ut meliore tempore possimus, facit Hadriatico mari Dolabella, freto Sicilienſi Curio. Iniecta autem mihi spes quædam est, uelle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum misi Philotimum cum litteris. si uir esse uolet; præclara συνόδια. sin autem; erimus nos, qui solemus. Curio mecum uixit, iacere Cæsarem putans offensione populari, Siciliæq. diffidens, si Pompeius nauigare cœpisset. Quinctum puerum accepi uehementer. auaritiam uideo fuisse, & spem magni congiarij. magnum hoc malum est: sed scelus illud, quod timueramus, spero nullum fuisse. hoc autem uitium, puto te existimare non nostra indulgentia: sed a natura profectum. quem tamen nos disciplina regimus. De Oppijs Velienſibus quid placeat, cum Philo-

Philotimo uidebis. Epirum nostram putabimus: sed alios cursus uidebamur habituri. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 7

Et res ipsa monebat, et tu ostenderas, et ego uidebam, de ijs rebus, quas intercipi periculosum esset, finem inter nos scribendi fieri tempus esse: sed, cum ad me sæpe mea Tullia scribat, orans, ut, quid in Hispania geratur, exspectem, & semper adscribat idem uideri tibi, idq. ipse etiã ex tuis litteris intellexerim; non puto esse alienum, me ad te, quid de ea re sentiam, scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi uidetur, si nostras rationes ad Hispanienſem casum accommodaturi essemus: quod fieri dicitis oportere. necesse est enim, aut, id quod maxime uelim, pelli istum, ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut considere uidetur, apprehendere Hispanias. si pelletur: quam gratus, aut quam honestus tum erit ad Pompeium noster aduentus; cum ipsum Curionem ad eum transiturum putem? si trahitur bellum: quid exspectem, aut quam diu? reliquitur, ut, si uincimur in Hispania, quiescamus. id ego contra puto. istam enim uictorem magis relinquendum puto, quam uictum, & dubitantem magis, quam fidentem, suis rebus. nam cædem uideo, si uicerit, & impetum in priuatorum pecunias, & exulum reditum, & tabulas nouas, & turpissimorum honores, & regnum non modo Romano homini, sed ne Persæ quidem

dem cuiquam tolerabile. tacita esse potest in id dignitas nostra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? & quidem illum rogari prius? præsto esse clientem tuum Clœlium, Catuli Plaguleium, ceteros? sed cur inimicos colligo? qui meos necessarios, a me defensos, nec uidere in curia sine dolore, nec uersari inter eos sine dedecore potero. quod si ne id quidem est exploratum, fore, ut mihi liceat; (scribunt enim ad me amici eius, me illi nullo modo satisfeciſſe, quod in senatum non uenerim) tamen ne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo uenditemus, qui eum coniuncti ne cum præmio quidem uoluimus esse? deinde hoc uide, non esse iudicium de tota contentione in Hispanijs: nisi forte, his amissis, arma Pompeium abiecturum putas: cuius omne consilium Themistocleũ est. existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. itaque, qui numquam egit, ut Hispaniæ per se tenerentur, naualis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. nauigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, et ad Italiam accedet: in qua nos sedentes quid erimus? nam medios esse iam non licebit. classibus aduersabimur igitur? quod malum maius scilicet tantum? denique quid turpius? Hannibal hic in absentis solus tuli scelus: eiusdem cum Pompeio, et cum reliquis principibus non feram? quod si iam, misso officio, periculi ratio habenda est: ab illis est periculum, si peccaro, ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo uacuum inue

niri potest: ut non sit dubium, quin cum periculo fugiamus, quod fugeremus etiam cum salute. Non simul cum Pompeio mare transierimus. Omnino nõ potuimus: extat ratio dierum: sed tamen (fateamur enim, quod est: ne condamus quidem, ut possumus) fefelli ea res, quæ fortasse non debuit, sed fefellit: pacem putaui fore: quæ si esset, iratum mihi Cæsarem esse, cum idem amicus esset Pompeio nolui. senseram enim, quam ijdem essent. hoc ueritus in hãc tarditatem incidi, sed assequar omnia, si propero; si cunctor, amitto. & tamen, mi Attice, auguria quoquè me incitant quadam spe non dubia, non hæc collegij nostri ab Appio. sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse uideo stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat, quippe qui florentis, ac nouos, ut uti diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbissimum uenerit, qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, diuitiarum in ærario. Iam, quibus utatur uel socijs, uel ministris, si ij prouincias, si remp. regent, quorum nemo duo menses potuit patrimonium suum gubernare? Non sunt omnia colligenda: quæ tu acutissime perspicis. sed tamen ea pone ante oculos: iam intelliges id regnum uix semestre esse posse. quod si me fefellerit, feram, sicut multi præclarissimi homines in rep. excellentes, tulerunt. ni si forte me Sardanapali uice in suo lectulo mori malle censueris, quam exsilio Themistocleo: qui cum

fuisset, ut ait Thucydides, τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βελῆς κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τὰ γενησομένα ἄριστος εἰκαστής, tamen incidit in eos casus, quos uitasset, si cum nihil fefellisset. etsi is erat (ut ait idem) qui τὸ τε ἄμεινον, ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: tamen non uidit, nec quo modo Lacedæmoniorum, nec quo modo suorum ciuium inuidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset & illa nox tam acerba Africano, sapientissimo uiro, non tam diras ille dies Sullanus callidissimo uiro C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellisset. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus: nec nos fallit, nec aliter accidet, corruat iste, necesse est, aut per aduersarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est aduersarius unus acerrimus. id spero uiuis nobis fore. quamquam tempus est nos de illa perpetua iam, non de hac exigua uita cogitare. sin quid acciderit maturius; haud sane mea multum interfuerit, utrum factum uideam, an futurum esse multo ante uiderim. quæ cum ita sint, non est committendum, ut ijs parcam, quos contra, me senatus, ne quid resp. detrimenti acciperet, armauit. Tibi sunt omnia commendata: quæ commendationis meæ pro tuo in nos amore non indigent. ne hercule quidem reperio, quid scribam: sedeo enim πλουδοκῶν: & si nihil umquam tam fuit scribẽdum, quam nihil mihi umquam ex plurimis tuis iucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suauissime, diligentissimeq. coluisti. ualde eo ipsa delectata est, ego autem non minus. cuius quidem uirtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? σοργῆς sit summa σώτηξις: tamen nos recte facere, & bene audire uult. Sed hac super re nimis; ne meam ipse συμπάθειαν euocem. Tu, si quid de Hispanijs certius, & si quid aliud, dum adsumus, scribes: & ego fortasse discedens dabo ad te aliquid, eo etiam magis, quod Tullia te non putabat ex Italia hoc tempore. Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione, Melitæ me uelit esse: huic bello nolle interesse. eo uelim tam facili uti possem, & tam bono in me, quam Curio. is ad Missenum VI. non. uenturus dicebatur, ideſt hodie: sed præmisit mihi odiosas litteras, hoc exemplo.

Antonius trib. propræt. Ciceroni imp. S.

Nisi te ualde amarem, & multo quidem plus, quam putas, non extimuissem rumorem, qui de te prolatus est, cum præsertim falsum esse existimarem: sed quia te nimio plus diligo, non possum dissimulare, mihi famam quoque, quamuis sit falsa, magni esse. Te iturum trans mare, credere non possum, cum tanti facias Dolabellam, et Tulliam tuã, feminam lectissimã, tantiq. ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas, amplitudoq. tua pæne carior est, quam tibi ipsi. sed tamen non sum arbitratus esse amici, non commoueri etiam improborum sermone. eo feci studiosius, quod iudicabam

duriores partes mihi impositas esse ab offensione nostra, quæ magis a ζηλοτυπίᾳ mea, quam ab iniuria tua nata est. sic enim uolo te tibi persuadere, mihi neminem esse cariorem te, excepto Cæsare; meq. illud una iudicare, Cæsarem maxime in suis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra serues, eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius iniuriam fecit: contra, eum ne profugias, qui te, & si non amabit, (quod accidere non potest) tamen saluum, amplissimumq. esse cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiarissimum meum, misi; ut mihi magnæ curæ tuam uitam, ac dignitatem esse scires. Eodē die a Cæsare Philotimus litteras attulit, hoc exemplo. Cæsar imp. M. Ciceroni imp. S. Etsi te nihil temere, nihil imprudenter facturum iudicaram: tamen permotus hominum fama, scribendum ad te existimaui, & pro nostra beneuolentia petendum, ne quo progredereris inclinata iam re, qua integra etiam progrediendum tibi non existimasses. namque & amicitiæ grauiorem iniuriam feceris; & tibi minus commode consulueris, si non fortunæ obsecutus uidebere; omnia enim secundissima nobis, aduersissima illis accidisse uidentur; nec causſam secutus; eadem enim tum fuit, cum ab eorum consilijs abesse iudicasti; sed meum aliquod factum condemnauisse: quo mihi grauius abs te nil accidere potest. quod ne facias, pro iure nostræ amicitiæ a te peto. Postremo, quid uiro bono, & quieto,

to, & bono ciui magis conuenit, quam abesse a ciuilibus controuersiis? quod non nulli cum probarēt, periculi causſa sequi non potuerunt. tu, explorato & uitæ meæ testimonio, & amicitiæ iudicio, neque tutius, neque honestius reperies quidquam, quam ab omni contentione abesse. XV. kal. Mai. ex itinere. Vale. Aduentus Philotimi (at cuius hominis, quam insulsi, & quam sæpe pro Pompeio mentientis) exanimauit omnes, qui mecum erant: nam ipse obdurui. Dubitauit nostrum nemo, quin Cæsar itinera repressisset: uolare dicitur. Petreius cum Afranio se coniunxisset: nihil affert eiusmodi. Quid quæris? etiā illud erat persuasum, Pompeium cum magnis copijs iter in Germaniam per Illyricum fecisse. id enim εὐθυτικῶς nunciabatur. Melitam igitur, opinor, capessemus, dum, quod in Hispania: quod quidem propemodum uideor ex Cæsaris litteris ipsius uoluntate facere posse; qui negat neque honestius, neque tutius mihi quidquam esse, quam ab omni contentione abesse. dices, ubi ille, ergo tuus animus, quem proximis litteris? adest, & idem est: sed utinam meo solum capite decernerem: lacrymæ meorum me interdū molliunt, precantium, ut de Hispanijs exspectemus. M. Cælij quidem epistolam, scriptam miserabiliter, quæ hoc idem obsecraret, ut exspectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam temere proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri. etsi meus quidem est fortior, eoq. ipso uehementius

commouet, nec quidquam, nisi de dignatione, labo rat. Melitam igitur; deinde, quod uidebitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid litterarum, & maxime si quid ab Afranio. Ego, si cum Antonio locutus ero, scribam ad te, quid actum sit: ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio tum difficilis, tum etiam periculosa est. Seruium exspecto ad nonas, & adijcit a Postumia, & Seruij filij. Quartanam leuiorem esse gaudeo. Misi ad te Cœlij etiam litterarum exemplum. Cœlius M. Ciceroni imp. S. Exanimatus tuis litteris, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti; neque, id quod esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quid cogitares, aperuisti; has ad te illico litteras scripsi. Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro, & obsecro, ne quid grauius de salute, & incolumitate tua consulas. nam deos, hominesque, amicitiamq. nostram testificor, me tibi prædixisse, neque temere monuisse, sed, postquam Cæsarem conuenerim, sententiamq. eius, qualis futura esset parta uictoria cognorim, te certiorem fecisse. Si existimas eandem rationem fore Cæsaris in dimittendis aduersarijs, & condicionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox, & sœuum, cogitat, atque etiam loquitur: iratus senatui exijt: his intercessionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi caræ sunt; si aliquid apud te nos, si uir optimus, gener tuus ualet;

let: eorum fortunam non debes uelle conturbare; ut eam caussam, in cuius uictoria salus nostra est, odisse, aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. Denique illud cogita, quod offensæ fuerit, in ista cunctatione te subijsse. nunc te contra uictorem facere, quem dubijs rebus lædere noluisti, & ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summæ stultitiæ est. uide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quod optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispanijs agamus, scitur, exspecta; quas tibi nuncio aduentu Cæsaris fore nostras. quam isti spem habeant amissis Hispanijs, nescio. quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non mediusfidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significasti, Cæsar audierat: ac simul atque, aue, mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negaui me scire: tamen ab eo petiui, ut ad te litteras mitteret, quibus maxime ad remanendum commoueri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicumque esses, ad te percurrissem, et hoc a te præsens contendissem, atque omni uite retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te, tuosq. omnes funditus euertas, nec te sciens, prudensq. eo demittas, unde exitum uides nullum esse quod si te aut uoces optimatium commouent; aut non nullorum hominum insolentiam, & iactatio-

nem ferre non potes: eligas, censeo, aliquod oppidum uacuum a bello; dum hæc decernuntur, quæ iam erunt confecta. id si feceris, et ego te sapienter fecisse iudicabo, & Cæsarem non offendes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

Me caecvm qui hæc ante non uiderim. misi ad te epistolam Antonij. & cum ego sæpissime scripsissem, nihil me contra Cæsaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitiæ; potuisse, si aliter sentirem, esse cum Pompeio; me autem, quia cum lictoribus inuitus cursarem, abesse uelle, nec id ipsum certum etiam nunc habere: uide, quam ad hæc τυραννικῶς.

Tuum consilium quam uerum est. nam qui se medium esse uult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de alterutra parte iudicare uidetur. sed ego is non sum, qui statuere debeam, iure quis proficiscatur, nec ne. partes mihi Cæsar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parui refert me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Cæsarem mittas, censeo, & ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum præsertim te amicitiæ nostræ rationem habiturum esse pollicearis.

Habes σκυτάλην λακωνικήν. omnino excipiam hominem. erat autem v. non. uenturus uesperi, id est hodie. cras igitur ad me fortasse ueniet. tentabo audeam, nihil properare. missurum ad Cæsarem clama-

clamabam. cum paucissimis alicubi occultabor. certe hinc istis inuitissimis euolabo, atque utinam ad Curionem. σωθείην τοι λέγω. magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. δυσκρίαι tuæ mihi ualde molestæ. medere amabo, dum est ἀρχή. De Massiliensibus gratæ tuæ mihi litteræ. quæso, ut sciam, quidquid audieris. Siciliam cuperem, si possem palam: quod a Curione effeceram. Hic ego Seruium exspecto: rogor enim ab eius uxore, & filio: & puto opus esse. Hic tamen Cyteridem secum lectica apertam portat, altera uxorem. septem præterea coniunctæ lecticæ amicarum. hæ sunt amicorum. uide, quam turpi leto pereamus. et dubita, si potes, quin ille, seu uictus, seu uictor redierit, cædem facturus sit. ego uero uel lintriculo, si nauis non erit, eripiam me ex istorum paricidio. Sed plura scribam, cum illum conuenero. Iuuenem nostrum non possum non amare: sed ab eo nos non amari, plane intelligo. nihil ego uidi tam ἀνηθοποίητον, tam auersum a suis, tam nescio quid cogitans. uim incredibilem molestiarum. sed erit curæ, & est, ut regatur. mirum est enim ingenium: ἤθους ἐπιμελητέον.

CICERO S. D. ATTICO. 9

Obsignata iam epistola superiore, non placuit ei dare, cui constitueram, quod erat alienus: itaque eo die data non est. interim uenit Philotimus, & mihi a te litteras reddidit: quibus quæ

de

de fratre meo scribis, sunt ea quidem parum firma, sed habent nihil ὑπουλον nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil, quod non, quo uelis, uno sermone possis perducere. ne multa, omnes suos, etiam quibus irascitur crebrius, tamen caros habet, me quidem se ipso cariorem. Quod de puero aliter ad te scripsit, & ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere, & de sorore, quæ scribis, molesta sunt, eoq. magis, quod ea tempora nostra sunt, ut ego his mederi non possim: nam certe mederer. sed quibus in malis, & qua in desperatione rerum simus, uides. Illa de ratione nummaria non sunt eiusmodi, (sæpe enim audio ex ipso) ut non cupiat tibi præstare, & in eo laboret. sed si mihi Q. Axius in hac mea fuga HS XIII. non reddit, quæ dedi eius filio mutua, & utitur excusatione temporis; si Lepta, si ceteri: soleo mirari, de nescio queis HS XX cum audio ex illo se urgeri. uides enim profecto angustias. curari tamen ea tibi utique iubet. an existimas illum in isto genere lentulum, aut restrictum? nemo est minus. De fratre satis. de eius filio, indulsit illi quidem suus pater semper; sed non facit indulgentia mendacem, aut auarum, aut non amantem suorum; ferocem fortasse, & arrogantem, et infestum facit. itaque habet hæc quoque, quæ nascuntur ex indulgentia: sed ea sunt tolerabilia: (quid enim dicam, hac iuuentute?) ea uero, quæ mihi quidem, qui illum amo, sunt his ipsis malis, in queis sumus, miseriora, non sunt

sunt ab obsequio nostro, non; suas radices habent: quas tamen euellerem profecto, si liceret. sed ea omnia mihi sunt patienda. ego meum facile teneo. nihil est enim eo tractabilius. cuius quidem miseri cordia languidiora adhuc consilia cepi: & quo ille me fortiorem uult esse, eo magis timeo, ne in eum existam crudelior. Sed Antonius uenit heri uesperi. iam fortasse ad me ueniet, aut ne id quidem, quoniam scripsit, quid fieri uellet. sed scies continuo, quid actum sit. Nos iam nihil, nisi occulte. De pueris quid agam? paruo ne nauigio committam? quid mihi animi in nauigando censes fore? recordor enim, æstate cum illo Rhodiorũ ἀφράκτῳ nauigans, quam fuerim solicitus. quid, duro tempore anni, actuariolo fore censes? o rem undique miseram. Trebatius erat mecum, uir plane, & ciuis bonus. quæ ille monstra, dij immortales. etiam ne Balbus in senatum uenire cogitet? sed ei ipsi cras ad te litteras dabo. Vectenum mihi amicum, ut scribis, ita puto esse. cum eo, quod ἀποτόμως ad me scripserat de nummis curandis, θυμικώτερον erat. id tu, si ille aliter acceperit, ac debuit, lenies. Monetali autem adscripsi, quod ille ad me, Proconsuli: sed quoniam est homo, & nos diligit, ipse quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

QVIDNAM mihi futurum est? aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior? nominatim

minatim de me sibi imperatum dicit Antonius: nec me tamen ipse adhuc uiderat, sed hoc Trebatio narrauit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntq. ea, quæ diligentissime sunt cogitata, tæterrime? ego enim Curionem nactus, omnia me consecutum putaui. is de me ad Hortensium scripserat. Reginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mare negotij fore. quo me nunc uertam? undique custodior. sed satis lacrymis. παραπλουτέον igitur, & occulte in aliquam onerariam corrependũ, non committendum, ut etiam compacto prohibiti uideamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, maiora quædam consequemur. sit modo recte in Hispanijs. quamquam de ipsa Sicilia utinam sit uerum: sed adhuc nihil secundi. concursus Siculorum ad Catonem dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere cœpisse. non credo, ut est luculentus auctor. potuisse certe tenere illam prouinciam scio. ab Hispanijs autem iam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem. quamquam ipsum non uideram, sed ex familiarissimo eius audiebam. tu, quæso, si quid habebis noui. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quinctum filium seuerius adhibebo. utinam proficere possem. tu tamen eas epistolas, quibus asperius de eo scripsi, aliquando concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas. Seruium exspecto, nec ab eo quidquam ὑγιές. scies, quid erit. Sine

Sine dubio errasse nos, confitendum est. at semel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta sunt imprudentius. ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ: in reliquis modo ne ruamus. iubes enim profectionem meam prouidere. quid prouideam? ita patent omnia, quæ accidere possunt, ut, ea si uitem, sedendum sit cum dedecore, & dolore; si negligam, periculum est, ne in manus incidam perditorum. sed uide, quantis in miseriis simus. optandum interdum uidetur, ut aliquam accipiamus ab istis quamuis acerbam iniuriam, ut tyranno in odio fuisse uideamur. quod si nobis is cursus, quem speraram, pateret; effecissem aliquid profecto, ut tu optas, & hortaris, dignum nostra mora: sed mirificæ sunt custodiæ: & quidem ille ipse Curio suspectus. ui, aut clam agendum est: &, si ui, forte ne cum tempestate: clam autem, istis. in quo si quod σφάλμα, uides quam turpe est. trahimur: nec fugiendum, si quid uiolentius. De Cœlio, sæpe mecũ agito; nec, siquid habuero tale, dimittam. Hispanias spero firmas esse. Massiliensiũ factum cum ipsum per se luculentum est, tum mihi argumẽto est, recte esse in Hispanijs. minus enim auderent, si aliter esset. & scirent. nam & iuncti, & diligẽtes sunt. Odium autem recte animaduertis significatum theatro. Legiones autẽ has, quas in Italia assumpsit, alienissimas esse uideo: sed tamẽ nihil inimicius, quã sibi ipse. illud recte times, ne ruat. si desperarit, certe ruet. quo magis efficiendum aliquid

quid est, fortuna uelim meliore, animo Cœliano. sed primum quidque: quod, qualecumque erit, continuo scies. Nos iuueni, ut rogas, suppeditabimus, & Peloponnesum ipsam sustinebimus. est enim indoles: modo aliquid hoc sit ἥδος ΑΚΙΜΟ
* ΔΟΝ: quod si adhuc nullum est, esse tamen potest: aut ἀρετὴ non est διδακτὸν: quod mihi persuaderi non potest. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

EPISTOLA tua gratissima fuit meæ Tulliæ, & mehercule mihi. semper secum aliquid afferunt tuæ litteræ. scribes igitur: ac, si quid ad spem poteris, ne dimiseris. Tu Antonij leones pertimescas caue. nihil est illo homine iucundius. attende πράξιν πολιτικῆ. Euocauit litteris e municipijs denos: & IV uiri uenerunt ad uillam eius mane. primum dormijt ad horam tertiam: deinde, cum esset nunciatum, uenisse Neapolitanos, & Cumanos, (his enim est Cæsar iratus) postridie redire iussit: lauari se uelle, & περὶ κοιλιολυσίαν γίνεσθαι. hoc heri effecit. hodie autem in Aenariam transire constituit. exulibus reditum pollicetur. Sed hæc omittamus, de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi litteras. De Tirone gratum. Vectenum diligo. Vestio reddidi. Seruius prid. non. Mai. Minturnis mansisse dicitur, hodie in Liternino mansurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature uidebit, mihique dabit argumentum ad te epistolæ. iam enim non reperio,

perio, quid tibi scribam. Illud admiror, quod Antonius ad me ne nuncium quidem, cum præsertim me ualde obseruarit. uidelicet (aut aliquid atrocius de me imperatum est) coram negare mihi non uult. quod ego nec rogaturus eram, nec, si impetrassem, creditur. nos tamen aliquid excogitabimus. Tu, quæso, si quid in Hispanijs. iam enim poterit audiri: & omnes ita exspectant, ut, si recte fuerit, nihil negotij futurum putent. ego autem nec, retentis his, confectam rem puto; neque, amissis, desperatam. Silium, & Ocellam, & ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri uideo. etsi, ut opinor, habes Scytha ὄργον. uitam miseram, maius q. malum, tam diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur.

CICERO S. D. ATTICO. 12

SERVIVS, ut antea scripsi, cum uenisset nonis Mai. postridie ad me uenit, ne diutius te teneam, nullius consilij exitum inuenimus. numquam uidi hominem perturbatiorem metu. neque hercule quidquam timebat, quod non esset timendum: illum sibi iratum, hunc non amicum: horribilem utriusque uictoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniariam, qua frui nusquam, nisi ex priuatorum bonis, posset. atque hæc ita multis cum lacrymis loquebatur, ut ego mirarer eas tam diuturna miseria non exaruisse. mihi quidem etiam lippitudo

do hæc, propter quam non ipsè ad te scribo, sine ulla lacryma est, sed sæpius odiosa est propter uigilias. quamobrem quidquid habes ad consolandum, collige, & illa scribe, non ex doctrina, neque ex libris: nam id quidem domi est; sed nescio quo modo imbecillior est medicina, quam morbus: hæc potius conquire, de Hispanijs, de Massilia: quæ quidem satis bella Seruius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores esse dicebat. hæc igitur si habebis, & talia. & quidem paucis diebus aliquid audiri necesse est. sed redeo ad Seruium. Distulimus omnino sermonem in posterum, sed tardus ad exeundum: multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filij militia Brundisina. unum illud fortissime asseuerabat, si damnati restituerentur, in exsilium se iturum. nos autem ad hæc, & ipsum certo fore, &, quæ iam fiebant, non esse leuiora: multaq. colligebamus. uerum ea non animum eius augebant, sed timorem; ut iam cælandus magis de nostro cõsilio, quam ad idem uideretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Cœlio cogitabimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

SERVIVS cum esset apud me, Cephalio cum tuis litteris VI. id. uenit, quæ nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus. etenim hæ quoque, quæ in his locis sunt, labare dicuntur. Eodem die Funisulanus a te attulit litteras,

teras, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat: debet autem mihi multos nummos, nec habetur locuples. nunc ait se daturum: cui expensum tulerit, morari. tabellarijs, si apud te esset, qua satisfeciſſes, dares. quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad maiora redeamus. Quod optas, Cœlianum illud maturescit. itaque torqueor, utrum uentum exspectem. uexillo opus est: consolabunt. Quod suades, ut palam: prorsus assentior. itaque me profecturum puto. tuas tamen interim litteras exspecto. Seruij consilio nihil expeditur. omnes captiones in omni sententia occurrunt. unum C. Marcello cognoui timiorem; quem consulem fuisse pœnitet. ὦ πολλῆς ἀγνοίας: qui etiam Antonium confirmasse dicitur, ut me impediret; quo ipse, credo, honestius. Antonius autem VI. id. Capuam profectus est. ad me misit, se, pudore deterritum, ad me non uenisse, quod me sibi succensere putaret. ibitur igitur, & ita quidem, ut censes; nisi cuius grauioris personæ suscipiendæ spes erit ante oblata. sed uix erit tam cito. Alienus autem prætor putabat aliquem, si ego non, ex collegis suis. quiuis licet, dummodo aliquis. De sorore, laudo. De Quincto puero, datur opera. spero esse meliora. De Quincto fratre, scito eum non mediocriter laborare de usura: sed adhuc nihil a L. Egnatio expressit. Axius de XII. millibus pudẽs: sæpe enim adscripsit, ut Gallio, quã-

tum is uellet, darem. quod si non scripsisset, possem ne aliter? & quidem sæpe sum pollicitus. sed tantum uoluit cito. me uero adiuuarent his in angustijs. sed tu istos. uerum alias. Te a quartana liberatum gaudeo, itemque Piliam. Ego, dum panes, & cetera in nauem parantur, excurro in Pompeianum. Vecteno uelim gratias, quod studiosus. si quemquam nactus fueris, qui perferat; litteras des ante, quam discedimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

COMMODVM ad te dederam litteras de pluribus rebus, cum ad me bene mane Dionysius fuit. cui quidem ego non modo placabilem me præbuissem, sed totum remisissem, si uenisset qua mente tu ad me scripseras. erat enim sic in tuis litteris, quas Arpini acceperam: eum uenturum, facturumque quod ego uellem. ego uolebam autem, uel cupiebam potius, esse eum nobiscum. quod quia plane, cum in Formianum uenisset, præciderat, asperius ad te de eo scribere solebam. at ille perpauca locutus, hanc summam habuit orationis; ut sibi ignosceremus; se rebus suis impeditum nobiscum ire non posse. pauca respondi. magnum accepi dolorem: intellexi fortunam ab eo nostram despectam esse. quid quæris? fortasse miraberis: in maximis horum temporum doloribus hunc mihi scito esse. uelim, ut tibi amicus sit. hoc cum tibi opto, opto ut beatus sis. erit enim tam diu. Consilium nostrum spero uacuũ periculo

periculo fore. nam & dissimulabimus, &, ut opinor, accerrime obseruabimus. nauigatio modo sit, qualem opto. cetera, quæ quidem consilio prouideri poterunt, cauebuntur. tu, dum adsumus, non modo quæ scieris, audieris ue, sed etiam quæ futura prouidebis, scribas uelim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, &, si tenuisset, omnes boni ad eum se contulissent, Syracusis profectus est ante diem VIII. kal. Mai. ut ad me Curio scripsit. utinam, quod aiunt, Cotta Sardiniam teneat. est enim rumor. o, si id fuerit, turpem Catonem. Ego, ut minuerem suspicionẽ profectionis, aut cogitationis meæ, profectus sum in Pompeianum ad IV. id. ut ibi essem, dum, quæ ad nauigandum opus essent, pararentur. cum ad uillam uenissem, uentum est ad me: centuriones trium cohortium, quæ Pompeijs sunt, me uelle postridie (hæc mecum Ninnius noster) uelle eos mihi se, & opidum tradere. at ego tibi postridie a uilla ante lucem, ut me omnino illi ne uiderent. quid enim erat in tribus cohortibus? quid si plures, quo apparatu? cogitaui eadem illa Cœliana, quæ legi epistola tua; quam accepi, simul in Cumanum ueni, eodem die. & simul fieri poterat, ut tentaremur. omnem igitur suspicionem situli. sed cum redeo, Hortensius uenerat, ad Terentiam salutatum diuerterat, sermone erat usus honorifico erga me. tamen eum, ut puto, uidebo: misit enim puerum, se ad me uenire. hoc quidem melius, quam collega noster Antonius: cuius inter lictores

lectica mima portatur. Tu, quoniam quartana cares, & non modo morbum remouisti, sed etiam grauedinem, te uegetum nobis in Græcia siste; & litterarum aliquid interea.

CICERO S. D. ATTICO. 15

PRID. *id. Hortensius ad me uenit scripta epistola. uellem cetera eius. quam in me incredibilem* ἐκτένειαν, *qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epistola tua. quam prius quam aperuissem, dixi ei, te ad me de eo scripsisse antea, ut feceras. deinde, epistola lecta, cumulatissime cetera. & hercule hominem probo. nam & doctum, & probum existimo. quin etiam naui eius me, & ipso connectore usurum puto. Crebro refricat lippitudo, non illa quidem perodiosa, sed tamen quæ impediat scriptionem meam. Valetudinem tuam iam confirmatam esse & a uetere morbo, et a nouis tentationibus, gaudeo. Ocellam uellem haberemus. uidentur enim esse hæc paullo faciliora. nunc quidem æquinoctium nos moratur, quod ualde perturbatum erat. id s. cras erit. utinam idem maneat Hortensius: siquidem adhuc erat. liberalius esse nihil potest. De diplomate admiraris, quasi nescio cuius te flagitij insimularem. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem uenerit. ego autem, quia scripseras te proficisci cogitare, (etenim audieram, nemini aliter licere) eo te habere censebam, & quia pueris diploma sumpseras. habes caussam opinionis meæ. et tamen uelim scire, quid cogites, in primisq. si quid eti am nunc noui est. XVII. kal. Iun.*

CICERO S. D. ATTICO. 16

TVLLIA *mea peperit* XIV. *kal. Iun. puerum* ἐπταμηνιαῖον. *quod ἠυτόκησεν, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillũ est. Me mirificæ tranquillitates adhuc tenuerunt, atque maiore impedimento fuerunt, quam custodiæ, quibus asseruor. nam illa Hortensiana omnia fuere infantia. ita fiet homo nequissimus. a Saluio liberto deprauatus est. itaque posthac non scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim* κωφοὶ *uidentur subauscultare, quæ loquor. Tu tamen, si quid de Hispanijs, siue quid aliud, perge, quæso, scribere: nec meas litteras exspectaris, nisi cum, quo opto, peruenerimus, aut si quis ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda, & spissa. ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. furias nunc sequimur: eædem nos fortasse furiæ persequentur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita. dubitas igitur, quin nos in hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te ad me de beneuolentia scripsisse, & de suspicione. de altero egi gratias: de altero ei me purgaui. ecquem tu hominem infeliciorem? non loquor plura, ne te quoque excruciem. ipse conficior, ueniisse tempus, cum iam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim. Vale.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XI.

CICERO S. D. ATTICO.

ACCEPI a te signatum libellum, quem Anteros attulerat; ex quo scire nihil potui de nostris domesticis rebus: de quibus acerbissime afflictor, quod, qui eas dispensauit, neque adest istic, neque, ubi terrarum sit, scio. omnem autem spem habeo existimationis, priuatarumq. rerum in tua erga me mihi perspectissima beneuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis præstiteris; hæc pericula, quæ mihi communia sunt cum ceteris, fortius feram. idq. ut facias, te obtestor, atque obsecro. ego in cistophoro in Asia habeo ad HS bis et uicies. huius pecuniæ permutatione fidem nostram facile tuebere. quam quidem ego nisi expeditam relinquere putassem, credens ei, cui tu scis iam pridem minime credere; commoratus essem paullisper, nec domesticas res impeditas reliquissem. ob eamq. caussam serius ad te scribo, quod sero intellexi, quid timendum esset. Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias; ut, si ij salui erunt, quibuscum sum, una cum ijs possim incolumis esse, salutemq. meam beneuolentiæ tuæ acceptam referre. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 2

LITTERAS tuas accepi prid. non. Febr. eoq. ipso die ex testamento creui hereditatem. ex multis meis, et miserrimis curis est una enata, si, ut scribis, ista hereditas fidem, & famam meam tueri potest: quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, & illam miseram mea culpa, & negligentia, tueare meis opibus, si quæ sunt, tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus. cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te noli pati. in quos enim sumptus abeunt fructus prædiorum? Iam illa HS LX, quæ scribis, nemo mihi umquam dixit ex dote esse detracta: numquam enim essem passus. sed hæc minima est ex ijs iniurijs, quas accepi; de quibus ad te dolore, & lacrymis scribere prohibeor. Ex ea pecunia, quæ fuit in Asia, partem dimidiam fere exegi. tutius uidebatur fore ibi, ubi est, quam apud publicanos. Quod me hortaris, ut firmo sim animo: uellem posses aliquid afferre, quamobrem id facere possem. sed si ad ceteras miserias accessit etiam id, quod mihi Chrysippus dixit parari, (tu nihil significasti) de domo; quis me miserior uno iam fuit? oro, obsecro, ignosce: non possum plura scribere. quanto mærore urgear, profecto uides. quod si mihi commune cum ceteris esset, qui uidentur in eadem caussa esse; mi-

nor mea culpa uideretur, & eo tolerabilior esset: nunc nihil est, quod consoletur; nisi quid tu efficis, si modo etiam nunc effici potest, ut ne qua singulari afficiar calamitate, & iniuria. Tardius ad te remisi tabellarium, quod potestas mittendi non fuit. A tuis & nummorum accepi HS LXX, & uestimentorum quod opus fuit. Quibus tibi uidebitur, uelim des litteras nomine meo. nosti meos familiares. signum requirent, aut manum: dices ijs, me propter custodias ea uitasse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

QVID hic agatur, scire poteris ex eo, qui litteras attulit: quem diutius tenui, quia quotidie aliquid noui exspectabamus. neque nunc mittendi tamen ulla caussa fuit, præter eam, de qua tibi rescribi uolusti. Quod ad kal. Quinct. pertinet, quid uelem utrumque graue est, &, tam graui tempore, periculum tantæ pecuniæ, &, dubio rerum exitu, ista, quam scribis, abruptio. quare, ut alia, sic hoc uel maxime tuæ fidei, beneuolentiæq. permitto, & illius consilio, & uoluntati: cui miseræ consuluissem melius, si tecum olim coram potius, quam per litteras, de salute nostra, fortunisq. deliberauissem. Quod negas præcipuum mihi ullum incommodum impendere: etsi ista res nihil habet consolationis, tamen etiam præcipua multa sunt, quæ tu profecto uides grauissima esse, & me facillime uitare potuisse. ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum est, adminis-

administratione, diligentiaq. tua leuabuntur. Pecunia apud Egnatium est. sit a me, ut est. neque enim hoc, quod agitur, uidetur diuturnum esse posse; ut scire iam possim, quid maxime opus sit. etsi egeo rebus omnibus; quod is quoque in angustijs est, qui cum sumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes, nobis, constitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Tu, ut antea fecisti, uelim, si qui erunt, ad quos aliquid scribendum a me existimes ipse conficias. Tuis salutē dic. Cura, ut ualeas. in primis id, quod scribis, omnibus rebus cura, & prouide, ne quid ei desit, de qua scis me miserrimum esse. Idibus Iun. ex castris.

CICERO S. D. ATTICO. 4

ACCEPI ab Isidoro litteras, & postea datas binas. ex proximis cognoui prædia non uenisse. uidebis ergo, ut sustentetur per te. de Frusinati, si modo futuri sumus, erit mihi res opportuna. Meas litteras quod requiris, impedior inopia rerum, quas nullas habeo litteris dignas, quippe cui nec, quæ accidunt, nec, quæ aguntur, ullo modo probentur. utinam coram tecum olim potius, quam per epistolas. Hic tua, ut possum, tueor apud hos. cetera Celer. ipse fugi adhuc omne munus, eo magis, quod ita nihil poterat agi, ut mihi, & meis rebus aptum esset. Quid sit gestum noui, quæris: ex Isidoro scire poteris: reliqua non uidentur esse difficiliora. Tu id uelim, quod scis me maxime uelle, cures, ut scribis,

scribis, ut facis. Me conficit solicitudo, ex qua etiam summa infirmitas corporis: qua leuata, ero una cum eo, qui negotium gerit, estq. in spe magna. Brutus amicus in caussa uersatur acriter. Hactenus fuit, quod caute a me scribi posset. De pensione altera, oro te, omni cura considera, quid sit faciendum, ut scripsi ijs litteris, quas Pollex tulit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

QVAE me caussæ mouerint, quam acerbæ, quam graues, quam nouæ, coegerint q. impetu magis quodam animi uti, quam cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantæ, ut id, quod uides, effecerint. itaque nec quid ad te scribam de meis rebus, nec quid a te petam, reperio. rem, & summam negotij uides. equidem ex tuis litteris intellexi, & ijs, quas communiter cum alijs scripsisti, & ijs, quas tuo nomine, quod etiam mea sponte uidebam, te subdebilitatum nouas rationes tuendi mei quærere. Quod scribis placere, ut propius accedam, iterq. per opida noctu faciam: non sane uideo, quemadmodum id fieri possit. neque enim ita apta habeo diuersoria, ut tota tempora diurna in his possim consumere: neque ad id, quod quæris, multum interest, utrum me homines in opido uideant, an in uia. sed tamen hoc ipsum, sicut alia, considerabo quemadmodum commodissime fieri posse uideatur. ego propter incredibilem & animi, & corporis molestiam

stiam conficere plures litteras non potui: ijs tantum rescripsi, a quibus acceperam. tu uelim et Basilio, & quibus præterea uidebitur, etiam Seruilio conscribas, ut tibi uidebitur, meo nomine. Quod tanto interuallo nihil omnino ad uos: profecto intelligis, rem mihi deesse, de qua scribam, non uoluntatem. Quod de Vatinio quæris: neque illius, neque cuiusquam mihi præterea officium deest, si reperire possent, qua in re me iuuarent. Quinctus auersissimo a me animo Patris fuit. eodem Corcyra filius uenit: inde profectos eos una cum ceteris arbitror. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

SOLICITVM esse te cum de tuis, communibusq. fortunis, tum maxime de me, ac de dolore meo, sentio. qui quidem dolor meus non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur. omnino pro tua prudentia sentis, qua consolatione leuari maxime possim. probas enim meum consilium, negasq. mihi quidquam tali tempore potius faciendũ fuisse. addis etiam, (quod etsi mihi leuius est, quam tuum iudicium, tamen non est leue) ceteris quoque, id est qui pondus habeant, factum nostrum probari. id si ita putarem, leuius dolerem. crede, inquis, mihi. credo equidem: sed scio, quam cupias minui dolorem meum. Me discessisse ab armis, numquam pœnituit. tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gẽtibus con-

coniunctio, ut non nominatim, sed generatim proscriptio esset informata; ut iam omnium iudicio constitutum esset, omnium uestrum bona prædam esse illius uictoriæ: uestrum, plane dico. numquam enim de te ipso, nisi crudelissime, cogitatum est. quare uoluntatis me meæ numquam pœnitebit: consilij pœnitet. in opido mallem resedisse, quoad accerserer: minus sermonis subijssem: minus accepissem doloris: ipsum hoc me non angeret. Brundisij iacere, in omnes partes est molestum. propius accedere, ut suades, quo modo sine lictoribus, quos populus dedit, possum? qui mihi incolumi adimi non possunt: quos ego modo paullisper cum bacillis in turbā conieci ad opidum accedens, ne quis impetus militum fieret. recipio tempore me domo. te nunc ad Opium, quoniam ijs placeret modo propius accedere, ut hac de re considerarent. credo fore auctores. sic enim recipiunt, Cæsari non modo de conseruanda, sed etiam de augēda mea dignitate curæ fore: me hortantur, ut magno animo sim, ut omnia summa sperem: ea spondent, confirmant. quæ quidem mihi exploratiora essent, si remansissem. sed ingero præterita. uide, quæso, igitur ea, quæ restant: & explora cum istis: & si putabis opus esse, et si istis placebit, quo magis factum nostrum Cæsar probet, quasi de suorum sententia factum; adhibeantur Trebonius, Pansa, si qui alij, scribantq. ad Cæsarem, me, quidquid fecerim, de sua sententia fecisse. Tulliæ meæ morbus, & imbecillitas corporis me exani-

exanimat: quam tibi intelligo magnæ curæ esse; quod est mihi gratissimum. De Pompeij exitu mihi dubium numquam fuit. tanta enim desperatio rerum eius, omnium regum, & populorum animos occuparat, ut, quocumque uenisset, hoc putarem futurum. non possum eius casum non dolere. hominem enim integrum, & castum, & grauem cognoui. De Fannio consoler te? pernicioſa loquebatur de mansione tua. Lucius uero lentulus Hortensij domum sibi, & Cæsaris hortos, et Baias desponderat. omnino hæc eodem modo ex hac parte fiunt. nisi illud erat infinitum. omnes enim, qui in Italia remanserant, hostium numero habebantur. sed uelim hæc aliquando solutiore animo. Quinctum fratrem audio profectum in Asiam, ut deprecaretur. de filio nihil audiui. sed quære ex Diochare, Cæsaris liberto, quem ego non uidi, qui istas Alexandrinas litteras attulit. is dicitur uidisse an euntem, an iam in Asia? Tuas litteras, prout res postulat, exspecto: quas uelim cures quamprimum ad me perferendas. Vale. IV. kal. Dec.

CICERO S. D. ATTICO. 7

Gratae mihi tuæ litteræ sunt, quibus accurate perscripsisti omnia, quæ ad me pertinere arbitratus es. Factum igitur, ut scribis istis placere, ijsdem istis lictoribus me uti, quod concessum Sextio sit. cui non puto suos esse concessos, sed ab ipso datos. audio enim eum ea S.C. improbare, quæ post

post discessum tribunorum facta sunt. quare poterit, si uolet sibi constare, nostros lictores comprobare. quamquam quid ego de lictoribus, qui pæne ex Italia decedere sim iussus? nam ad me misit Antonius exemplum Cæsaris ad se litterarum, in quibus erat: se audiuisse, Catonem, & L. Metellum in Italiam uenisse Romæ ut essent palam: id sibi non placere; ne qui motus ex eo fierent: prohiberiq. omnes Italia, nisi quorum ipse causſam cognouisset. deq. eo uehementius erat scriptum. itaque Antonius petebat a me per litteras, ut sibi ignoscerem: facere se non posse, quin ijs litteris pareret. tum ad eum misi L. Lamiam, qui demonstraret, illum Dolabellæ dixisse, ut ad me scriberet, ut in Italiam quamprimum uenirem: eius me litteris uenisse. tum ille edixit ita, ut me exciperet, & Lælium nominatim. quod sane nollem. poterat enim, sine nomine, re ipsa excipi. o multas, & graues offensiones: quas quidem, tu das operam, ut lenias; nec tamen nihil proficis: quin hoc ipso minuis dolorem meum, quod, ut minuas, tam ualde laboras: idq. uelim ne grauere quamsæpissime facere. maxime autem assequere quod uis, si me adduxeris, ut existimem, me bonorum iudicium non funditus perdidisse. quamquam quid tu in eo potes? nihil scilicet: sed, si quid res dabit tibi facultatis, id me maxime consolari poterit: quod nunc quidem uideo non esse. sed si quid ex euentis: ut hoc nunc accidit. dicebar debuisse cum Pompeio proficisci. exitus illius minuit

nuit eius officij prætermissi reprehensionem. sed ex omnibus nihil magis tamē desideratur, quam quod in Africam non ierim. iudicio hoc sum usus, non esse barbaris auxilijs fallacissimæ gentis remp. defendendam, præsertim contra exercitum sæpe uictorem. nō probant fortasse. multos enim uiros bonos in Africam uenisse audio, & scio fuisse antea. ualde hoc loco urgeor. hic quoque opus est casu aliqui sint ex eis, aut, si potest, omnes, qui salutem anteponant. nam si perseuerant, & obtinent; quid nobis futurum sit, uides. dices, quid illis, si uicti erunt? honestior est plaga. Hæc me excruciant. Sulpicij autem consilium, non scripsisti, cur meo non anteponeres: quod etsi nō tam glorioſum est, quam Catonis, tamen & periculo uacuum est, & dolore. Extremum est eorum, qui in Achaia sunt. ij tamen ipsi se hoc melius habent, quam nos; quod & multi sunt uno in loco, &, cum in Italiam uenerint, domum statim uenerint. Hæc tu perge, ut facis, mitigare, & probare quamplurimis. Quod te excusas: ego uero & tuas causſas nosco; & mea interesse puto, te istic esse, uel ut cum ijs, quibus oportebit, agas, quæ erunt agenda de nobis, ut ea quæ egisti. in primisq. hoc uelim animaduertas. multos esse arbitror, qui ad Cæsarem detulerint, delaturi ue sint, me aut pœnitere consilij mei, aut non probare, quæ fiant. quorum etsi utrumque uerum est; tamen ab illis dicitur animo a me alienato, non quo ita perspexerint. sed totum ut hoc Balbus

sustineat,

sustineat, & Oppius, & eorum crebris litteris illius uoluntas erga me confirmetur, & hoc plane ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum est, cur te nolim discedere, quod scribis Terentiam flagitare. o rem miseram. quid scribam? aut quid uelim? breue faciam: lacrymæ enim se subito prosuderunt: tibi permitto: tu consule. tantum uide, ne hoc temporis Terentiæ obesse aliquid possit. ignosce, obsecro te: non possum præ fletu, & dolore diutius in hoc loco commorari. tantum dicam, nihil mihi gratius esse, quam quod eam diligis. Quod litteras, quibus putas opus esse, curas dandas, facis commode. Quinctum filium, uidi, qui Sami uidisset, patrem Sicyone: quorum deprecatio est facilis. utinam illi, qui prius illum uiderunt, me apud eum uelint adiutum tantum, quantum ego illos uellem, si quid possem. Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis litteris, quæ me mordeāt: ego uero in optimam; teq. rogo, ut aperte, quemadmodum facis, scribas ad me omnia, idq. facias quamsæpissime. Vale. XIX. kal. Ian.

8

CICERO S. D. ATTICO.

QVANTIS *curis afficiar, etsi profecto uides, tamen cognosces ex Lepta, & Trebatio. maximas pœnas pendo temeritatis meæ; quam tu prudentiam mihi uideri uis; neque te deterreo, quo minus id disputes, scribasq. ad me quamsæpissime. non nihil enim me leuant tuæ litteræ hoc tempore. Per eos,*

eos, qui nostra caussa uolunt, ualentq. apud illum, diligentissime contendas opus est, per Balbum, & Oppium maxime, ut de me scribant quamdiligentissime. oppugnamur enim, ut audio, & a præsentibus quibusdam, & per litteras. ijs ita occurendum, ut rei magnitudo postulat. Furnius est illic, mihi inimicissimus. Quinctus misit filium non solum sui deprecatorem, sed etiam accusatorem mei. dictitat, se a me apud Cæsarem oppugnari. quod refellit Cæsar ipse, omnesq. eius amici. neque uero desistit, ubicumque est, omnia in me maledicta conferre. nihil mihi umquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum. qui ex ipso audissent, cum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quædam ad me pertulerunt. nosti genus, etiam expertus es fortasse: in me id est omne conuersum. sed augeo commemorando dolorem, & facio etiam tibi. quare ad illud redeo. cura, ut huius rei caussa, dedita opera, mittat aliquem Balbus ad quos uidebitur, uelim cures litteras meo nomine. Vale. XV. kal. Ian.

9

CICERO S. D. ATTICO.

EGO *uero & incaute, ut scribis, & celerius, quam oportuit, feci: nec in ulla sum spe, quippe qui exceptionibus edictorum retinear. quæ si non essent sedulitate effectæ, beneuolentia tua, liceret mihi abire in solitudines aliquas. nunc ne id quidem licet. quid autem me iuuat, quod ante initum tribuna-*

tum ueni, si ipsum, quod ueni, nihil iuuat? iam, quid sperem ab eo, qui mihi amicus numquam fuit; cum iam lege etiam sim confectus, & oppressus? quotidie Balbi ad me litteræ languidiores; multæq. multorum ad illum, fortasse contra me. meo uitio pereo. nihil mihi mali causſa attulit: omnia culpa contracta sunt. ego enim, cum genus belli uiderem, imparata, & infirma omnia contra paratissimos iueram, (quid facerem?) spe peramq. consilium non tam forte, quam mihi prater ceteros concedendum, cessimus, uel potius parui. ex quibus unus qua mente fuerit, is, quem tu mihi commendas, cognosces ex ipsius litteris, quas ad te, & ad alios misit. quas ego numquam aperuissem, nisi res acta sic esset. delatus est ad me fasciculus: solui, si quid esset ad me litterarum: nihil erat. epistola Vatinio, & Ligurio altera. iussi ad eos deferri. illi ad me statim ardentes dolore uenerunt, scelus hominis clamantes, epistolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. hic Ligurius furere: se enim scire, summo illum in odio fuisse Cæsari: illum tamen non modo fouisse, sed & tantam pecuniam illi dedisse honoris mei causſa. hoc ego dolore accepto, uolui scire, quid scripsisset ad ceteros. ipsi enim illi putaui perniciosum fore, si eius hoc tantum scelus percrebuisset. cognoui. eiusdem generis litteras ad te misi. quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes: nil me lædet. nam quod resignatæ sunt; habet, opinor, eius signum Pomponia. hac ille acerbitate init. o nauigationis

tionis cum usus esset, tanto me dolore affecit, ut postea iacuerim. neque nunc tam pro se, quam contra me, laborare dicitur. ita omnibus rebus urgeor, quas sustinere uix possum, uel plane nullo modo possum. quibus in miserijs una est pro omnibus, quod istam miseram, patrimonio, fortuna omni spoliatam, relinquam. quare te, ut polliceris, uidere plane uelim. alium enim, cui illam commendem, habeo neminem: quoniam matri quoque eadem intellexi esse parata, quæ mihi. sed, si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patrumq. in ea, quantum poteris, mitigato. Hæc ad te die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut ne quid ex eadem matre postea natum esset. plura scribere fletu prohibeor.

CICERO S. D. ATTICO. 10

AD meas incredibiles ægritudines aliquid noui accedit ex ijs, quæ de Q. fratre ad me afferuntur. P. Terentius, meus necessarius, operas in portu, et scriptura Asiæ pro magistro dedit. is Quinctum filium Ephesi uidit VI. id. Dec. eumq. studiose propter amicitiam nostram inuitauit. cumq. ex eo de me cunctaretur, cum sibi ita dixisse narrabat, se mihi esse inimicissimum; uolumenq. sibi ostendisse orationis, quam apud Cæsarem contra me esset habiturus: multaq. a se dicta contra eius amentiam: multa postea Patris consimili scelere secum Quinctum patrem locutum: cuius furorem ex ijs epistolis

lis, quas ad te misi, perspicere potuisti. hæc tibi dolori esse certo scio: me quidem excruciant, & eo magis, quod mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto. De Africanis rebus longe alia nobis, ac tu scripseras, nunciantur. nihil enim firmius esse dicunt, nihil paratius. accedit Hispania, & alienata Gallia, legionum nec uis eadem, nec uoluntas, urbanæ res perditæ. quid est, ubi acquiescam? nisi quam diu tuas litteras lego. quæ essent profecto crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse. sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit; eosque, qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut tibi me carum esse sentiant. Plura ad te scribam, si mihi ad eas litteras, quas proxime ad te dedi, rescripseris. Vale. XII. kal. Febr.

CICERO S. D. ATTICO. 11

CONFECTVS iam cruciatu maximorum dolorum, ne si sit quidem, quod ad te debeam scribatur, facile id exequi possem, hoc minus, quod res nulla est, quæ scribenda sit; cum præsertim ne spes quidem ulla ostendatur, fore melius. ita iam ne tuas quidē litteras exspecto. quamquam semper aliquid afferunt, quod uelim. quare tu quidem scribito, cum erit, cui des. ego tuis proximis, quas tamen iam pridem accepi, nihil habeo, quod rescribam. longo enim interuallo uideo immutata esse omnia, illa

illa esse firma, quæ debeant, nos stultitiæ nostræ grauissimas pœnas pendere. P. Sallustio curanda sunt HS XXX, quæ accepi a Cn. Sallustio. uelim uideas, ut sine mora curentur. de ea re scripsi ad Terentiam. atque hoc ipsum iam prope consumptum est. quare id quoque uelim, cum illa uideas, ut sit, qui utamur. hic fortasse potero sumere, si sciam istic paratum fore: sed prius, quam id scirem, nihil sum ausus sumere. Qui sit omnium rerum status noster, uides. nihil est mali, quod non & sustineam, & exspectem. quarum rerum eo grauior est dolor, quo culpa maior. Ille in Achaia non cessat de nobis detrahere. nihil uidelicet tuæ litteræ profecerunt. Vale. VIII. id. Martij.

CICERO S. D. ATTICO. 12

CEPHALIO mihi a te litteras reddidit ad VIII. id. Mart. uespere. eo autem die mane tabellarios miseram, quibus ad te dederam litteras. tuis tamen lectis litteris, putaui aliquid rescribendum esse, maxime, quod ostendis te pendere animi, quamnam rationem sim Cæsari allaturus profectionis meæ tum, cum ex Italia discesserim. nihil opus est mihi noua ratione. sæpe enim ad eum scripsi, multisq. mandaui, non potuisse, cum cupiissem, sermones hominum sustinere. multaq. in eam sententiam. nihil enim erat, quod minus eum uellem existimare, quam me tanta de re non meo consilio usum esse. postea, cum mihi litteræ a Balbo Cor-

nelio minore missæ essent, illum existimare, Quinctum fratrem lituum meæ profectionis fuisse, (ita enim scripsit) qui non dum cognosset quæ de me Quinctus scripsisset ad multos: etsi multa præsens in præsentem acerbe dixerat, & fecerat, tamen
* L. in eo his uerbis ad Cæsarem scripsi. De Quincto fratre meo non minus laboro, quam de me ipso: sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo. illud dumtaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quo minus mea in te officia constarent, minus ue te diligerem, potiusq. illum semper auctorem nostræ coniunctionis fuisse, meiq. itineris comitem, non ducem. quare ceteris in rebus tantum ei tribues, quantum humanitas tua, amicitiaq. uestra postulat: ego ei ne quid apud te obsim, id te uehementer etiam atque etiam rogo.

Quare, si quis congressus fuerit mihi cum Cæsare, (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idq. iam declarauerit) ego tamen is ero, qui semper fui. sed, ut uideo, multo magis est nobis laborandum de Africa. quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad condicionis spem, quam uictoriæ. quod utinam ita esset: sed longe aliter esse intelligo; teq. ipsum ita existimare arbitror, aliter autem scribere non fallendi: sed confirmandi mei caussa, præsertim cum adiungatur ad Africam etiã Hispania. Quod me admones, ut scribam ad Antonium, & ad ceteros: si quid uidebitur tibi opus esse,

esse, uelim facias id, quod sæpe feci sti. nihil enim uenit mihi in mentem, quod scribendum putem. Quod me audis fractiorem esse animo: quid putas, cum uideas accessisse ad superiores ægritudines præclaras generi actiones? Tu tamen uelim ne intermittas, quoad eius facere poteris, scribere ad me, etiamsi rem, de qua scribas, non habebis. semper enim afferunt aliquid mihi litteræ tuæ. Caleonis hereditatem creui. puto enim cretionem simplicem fuisse, quoniam ad me nulla missa est. Vale. VIII. id. Mart.

CICERO S. D. ATTICO. 13

A MVRENAE liberto nihil adhuc acceperam litterarum. P. Siser reddiderat eas, quibus rescribo. De Seruii patris litteris quod scribis, item, Quinctum in Syriam uenisse, quod ais esse qui nuncient: ne id quidem uerum est. Quod certiorem te nis fieri, quo quisque in me animo sit, aut fuerit eorum, qui huc uenerunt: neminem alieno intellexi: sed, quantum id mea interfit, existimare te posse certo scio. mihi cum omnia sunt intolerabilia ad dolorem, tum maxime, quod in eam caussam uenisse me uideo, ut sola utilia mihi esse uideantur, quæ semper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi esse aiunt, Alexandriæ filium: Rhodoq. Alexandriam C. Cassium profectum esse constat. Quinctus mihi per litteras satisfacit, multo asperioribus uerbis, quam cum grauissime accusabat. ait enim se ex litteris

teris tuis intelligere, tibi non placere, quod ad multos de me asperius scripsit: itaque se pœnitere, quod animum tuum offenderit: sed se iure fecisse. deinde perscribit spurcissime, quas ob caussas fecerit. sed neque hoc tempore, nec antea patefecisset odium suum in me, nisi omnibus rebus me esse oppressum uideret. atque utinam uel nocturnis, quemadmodum tu scripseras, itineribus propius te accessissem. nūc nec ubi, nec quando te sim uisurus, possum suspicari. De coheredibus Fusidianis nihil fuit, quod ad me scribere. nam et æquum postulant: &, quidquid egisses, recte esse actum putarem. De fundo Frusinati redimēdo iam pridem intelle xisti uoluntatem meā. etsi tum meliore loco res erant nostræ, neque tam mihi desperaturi uidebamur. tamen in eadem sum uoluntate. id quemadmodum fiat, tu uidebis. Et uelim, quoad poteris, consideres, ut sit, unde nobis suppeditentur sumptus necessarij si quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, cum id uidebamur sapienter facere, detulimus. itaque tum et a tuo uillico sumpsimus, et aliunde mutuati sumus, cum Quinctus quereretur per litteras, sibi nos nihil dedisse; qui neque ab illo rogati sumus, neque ipsi eam pecuniam aspeximus. sed uelim uideas, quid sit, quod confici possit, quidq. mihi de omnibus des consilij: & caussam nosti. Plura ne scribam, dolore impedior. si quid erit, quod ad quos scribendum meo nomine putes, uelim, ut soles, facias: quotiesq. habebis, cui des ad me litteras, nolim prætermittas. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 14

Non me offendit ueritas litterarum tuarum, quod me, tum communibus, tum præcipuis malis oppressum, ne incipis quidem, ut solebas, consolari, fateris q. id fieri iam non posse. nec enim ea sunt, quæ erant antea, cum, ut nihil aliud, comites me, & socios habere putabam. omnes enim Achaici deprecatores, item qui in Asia, quibus non erat ignotum, etiam quibus erat, in Africam dicuntur nauigaturi. ita, præter Lælium, neminem habeo culpæ socium: qui tamen hoc meliore in caussa est, quod iam est receptus. de me autem, non dubito, quin ad Balbum, & ad Oppium scripserit: a quibus, si quid esset lætius, certior factus essem, tecum etiam essent locuti: quibuscum tu de hoc ipso colloquare uelim, & ad me, quid tibi responderint, scribas: non quod ab isto salus data quidquam habitura sit firmitudinis: sed tamen aliquid consuli, & prospici poterit. etsi omnium conspectum horreo, præsertim hoc genero: tamen, in tantis malis quid aliud uelim, non reperio. Quinctus pergit, ut ad me et Pansa scripsit, et Hirtius: is q. item Africam petere cum ceteris dicitur. Ad Minucium parentem scribam, & tuas litteras mittam. ad te scribam, num quid egerit. HS xxx potuisse mirarer, nisi multa de Fusidianis prædijs. & id uideo tamen. Te exspecto: quem uidere, si ullo modo potes uenire, peruellem. iam extremum concluditur.

* tur. ibi facile est, quod quale sit, grauius existimare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVONIAM iustas caussas affers, quod te hoc tempora uidere non possim: quæso, quid sit mihi faciendum. ille enim ita uidetur Alexandriam tenere, ut eum scribere etiam pudeat de illis rebus. ij autem ex Africa iam affuturi uidentur. Achæi item ex Asia redituri ad eos, aut libero aliquo loco commoraturi. quid mihi igitur putas agendum? uideo difficile esse consilium. sum enim solus, aut cum altero, cui neque ad illos reditus sit, neque ab his ipsis quidquam ad spem ostendatur. sed tamen scire uelim, quid censeas: idq. erat cum alijs, cur te, si fieri posset, cuperem uidere. Minucium XII. sola curasse, scripsi ad te antea. quod superest, uelim uideas, ut curetur. Quinctius non modo non cum magna prece ad me, sed acerbissime scripsit. filius uero mirifico odio. nihil fingi potest mali, quo nō urgear. omnia tamen sunt faciliora, quam peccati dolor, qui & maximus est, & æternus. cuius peccati si socios essem habiturus ego, quos putaui, tamen esset ea consolatio tenuis: sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum. alij capti, alij intercluſi non ueniunt in dubium de uoluntate, eo minus scilicet, cum se expedierint, & una esse cœperint. ij autem ipsi, qui sua uoluntate ad Fusium uenerunt, nihil possunt, nisi timidi, existimari. multi autem sunt, qui,

qui, quicunque sunt, modo ad illos se recipere uolent, recipientur. quo minus debes mirari, non posse me tanto dolori resistere. solius enim meum peccatum corrigi non potest, & fortasse Lælij: sed quid me id leuat? Caium quidem Cassium aiunt consiliū Alexandriam eundi mutauisse. Hæc ad te scribo, nō ut queas tu demere solicitudinem, sed ut cognoscam, ecquid tu ad ea afferas, quæ me conficiunt: ad quæ gener accedit, & cetera, quæ, fletu reprimor, ne scribam. quin etiam Æsopi filius me excruciat. prorsus nihil abest, quin sim miserrimus. Sed ad primum reuertor: quid putes faciendum, occulte ne aliquo proprius ueniendum, an mare transeundum. nā hic maneri diutius non potest. De Fusidianis quare nihil potuit confici? genus enim condicionis eiusmodi fuit, in quo non solet esse controuersia; cum ea pars, quæ uidetur esse minor, licitatione expleri posset. hæc ego non sine caussa quæro: suspicor enim, coheredes dubiam nostram caussam putare, & eorem in integro esse. Vale. Pridie id. Mai.

CICERO S. D. ATTICO. 16

NON meo uitio fit, hoc quidem tempore, (ante enim est peccatum) ut me ista epistola nihil consoletur. nam & exigue scripta est, et suspiciones magnas habet, non esse ab illo; quas animaduertisse te existimo. De obuiam itione ita faciam, ut suades. neque enim ualde aduentus eius opinio est: neque, si qui ex Asia ueniunt, quidquam auditum esse dicunt

cunt de pace: cuius ego spe in hanc fraudem incidi. nihil uideo, quod sperandum putem, nunc præsertim, cum ea plaga in Asia sit accepta, in Illyrico, in Cassiano negotio, in ipsa Alexandria, in urbe, in Italia. ego uero, etiam si rediturus ille est, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum eius negotiũ confectum iri puto. Quod autem scribis, quandam lætitiam bonorum esse commotam, ut sit auditum de litteris: tu quidem nihil prætermittis, in quo putes aliquid solatij esse: sed ego non adducor, quemquam bonum ullam salutem putare mihi tanti fuisse, ut eam peterem ab illo, & eo minus, quod huius consilij iam ne socium quidem habeo quemquam. qui in Asia sunt, rerum exitum exspectant. Achaici etiam Fusio spem deprecationis afferunt. horum & timor idem fuit primo, qui meus, & constitutum: mora Alexandrina caussam illorum correxit, meam euertit. quamobrem idem a te nunc peto, quod superioribus litteris, ut, si quid in perditis rebus dispiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. si recipior ab his, quod uides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi sim, non reperio. sin iactor, eo minus. itaque tuas litteras exspecto; easq. ut ad me sine dubitatione scribas, rogo. Quod suades, ut ad Quinctum scribam de his litteris: facerem, si me quidquam istæ litteræ delectarent. etsi quidam scripsit ad me his uerbis: Ego, ut in his malis, Patris sum non inuitus: essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur,

tur, quæ ego audire uellem. Quod ais illum ad te scribere, me sibi nullas litteras remittere: semel ab ipso accepi: ad eas Cephalioni dedi, qui multos menses tempestatibus retentus est. Quinctum filium ad me acerbissime scripsisse, iam ante ad te scripsi. Extremum est, quod te orem, si putas rectum esse, & a te suscipi posse, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de testamento. tempora monent, ut uideat, ut satisfaciat, quibus debeat. auditum ex Philotimo est, eam scelerate quædam facere. credibile uix est. sed certe, si quid est, quod fieri possit, prouidendum est. de omnibus rebus uelim ad me scribas, & maxime quid scribas de ea: in quo * tuo consilio egeo, etiam si nihil excogitas: id enim mihi erit pro desperato. Vale. III. non. Iun.

CICERO S. D. ATTICO. 17

PROPERANTIBVS tabellarijs alienis hanc epistolam dedi, eo breuiorem, quod eram missurus meos. Tullia mea uenit ad me prid. id. Iun. deq. tua erga se obseruantia, beneuolentiaq. mihi plurima exposuit, litteras q. reddidit trinas. ego autem ex ipsius uirtute, humanitate, pietate nõ modo eam uoluptatem non cepi, quam capere ex singulari filia debui; sed etiam incredibili sum dolore affectus, tale ingenium in tam misera fortuna uersari, idq. accidere nullo ipsius delicto, summa culpa mea. itaque a te neque consolationem iam, qua cupere te uti uideo, neque consilium, quod capi nullum potest, exspe

cto, teq. omnia cum superioribus sæpe litteris, tum proximis tentasse intelligo. Ego cum Sallustio Ciceronem ad Cæsarem mittere cogitabam. Tulliam autem, non uidebam esse causſam, cur diutius mecum tanto in communi mærore retinerem. itaque eram tibi eam, cum primum per ipsam liceret, remissurus. pro ea, quemadmodum consolandis scripsisti,

* *P. tanta eo me scripsisse, quæ tu ipse intelligis responderi potuisse. Quod Oppium tecum scribis locutum, non abhorret a mea suspicione eius oratio: sed non dubito quin istis persuaderi nullo modo possit, ea, quæ faciant, mihi probari posse; quoquo modo loquar. ego tamen utar moderatione, qua potero. quamquam, quid mea interſit, ut eorum odium subeam, non intelligo. Te iusta causſa impediri, quo minus ad nos uenias, uideo; idq. mihi ualde molestum est. Illum ab Alexandria discessisse, nemo nunciat; constatque, ne profectum quidem illo quemquam post id. Mart. nec post id. Dec. ab illo datas ullas litteras. ex quo illud intelligis, illud, de litteris ad v. id. Febr. datis, quod inane esset, etiam si uerum esset, non uerum esse. L. Terentium discessisse ex Africa scimus, Pæstumq. uenisse. quid is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, scire uelim. dicitur enim per Nasidium emissus esse. id quale sit, uelim, si inueneris, ad me scribas. De HS x, ut scribis, faciam. Vale. XVIII. kal. Quinct.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 18

De illius ab Alexandria discessu, nihil adhuc rumoris, contraq. opinio, ualde esse impeditum: itaque nec mitto, ut constitueram, Ciceronem; & te rogo, ut me hinc expedias. quoduis enim supplicium leuius est hac permãsione. hac de re et ad Antonium scripsi, & ad Balbum, & ad Oppium. siue enim bellum in Italia futurum est, siue classibus utetur; hic esse me, minime conuenit: quorum fortasse utrumque erit: alterum certe intellexi omnino ex Oppii sermone, quem tu mihi scripsisti, quæ istorum uia esset: sed, ut eam flectas, te rogo. nihil omnino iam exspecto, nisi miserũ. sed hoc perditius, in quo nunc sum, fieri nihil potest. quare, cum Antonio loquare, uelim, & cum istis; & rem, ut poteris, expedias; & mihi quamprimum de omnibus rebus rescribas. Vale. XII. kal. Quinct.

CICERO S. D. ATTICO. 19

Cvm tuis dare possem litteras, non prætermisi: etsi, quid scriberem, non habebam. tu ad nos & rarius scribis, quam solebas, & breuius: credo, quia nihil habes, quod me putes libenter legere, aut audire posse. uerumtamen uelim, quid erit, qualecumque erit, scribas. est autem unum, quod mihi sit optandum, si quid agi de pace possit: quod nulla equidem habeo in spe: sed, quia, ut leuiter interdum significas, cogis me sperare, quod

optai-

optandum uix est. Philotimus dicitur idibus Sext. nihil habeo de illo amplius. tu uelim, ad ea mihi rescribas, quæ ad te antea scripsi. mihi tantum temporis satis est, dum, ut in pessimis rebus, aliquid caueam, qui nihil umquam caui. Vale. XI. kal. Sext.

CICERO S. D. ATTICO. 20

XVII. kal. Sept. uenerat die XXVIII. Seleucea Peria C. Trebonij, is, qui se Antiochiæ diceret apud Cæsarem uidisse Quinctium filium cum Hirtio: eos de Quincto, quæ uoluissent, impetrasse, nullo quidem negotio. quod ego magis gauderem, si ista nobis impetrata quidquam ad spem explorati haberent. sed & alia timenda sunt, ab alijsque; & ab hoc ipso quæ dantur, ut a domino, rursus in eiusdem sunt potestate. etiam Sallustio ignouit. omnino dicitur nemini negare. quod ipsum est suspectũ, notionem eius differri. M. Gallius Q. F. mancipia Sallustio reddidit. is uenit, ut legiones in Siciliam traduceret: & protinus iturum Cæsarem Patris. quod si faciet; ego, quod ante mallem, aliquo propius accedam. Tuas litteras ad eas, quibus a te proxime consilium petiui, uehementer exspecto. Vale. XVI. kal. Sept.

CICERO S. D. ATTICO. 21

ACCEPI VI. kal. Sept. litteras a te, datas XII. kal. doloremque, quem ex Quincti scelere iam pridem

iam pridem acceptum iam abiecerã, lecta eius epistola grauissimum cepi. tu etsi non potuisti ullo modo facere, ut mihi illam epistolam non mitteres: tamen mallem non esse missam. Ad ea autem, quæ scribis de testamento, uidebis, quid, & quo modo. De nummis, & illa sic scripsit, ut ego ad te antea; & nos, si quid opus erit, utemur ex eo, de quo scribis. Ille ad kal. Sept Athenis non uidetur fore. multa eum in Asia dicuntur morari, maxime Pharnaces. legio XII, ad quam primum Sulla uenit, lapidibus egisse hominem dicitur. nullam putant se commoturam. illum arbitrantur protinus Patris in Siciliam. sed, si hoc ita est, huc ueniat necesse est. ac mallem illum. aliquo enim modo hinc euasissem. nunc metuo, ne sit exspectandum: & cum reliquis etiam loci grauitas hic miserrime perferenda. Quod me mones ut ea uideam, quæ ad tempus accommodem: facerem, si res pateretur, & si ullo modo fieri posset: sed in tantis nostris peccatis, tantisq. nostrorum iniurijs, nihil est, quod aut facere dignum nobis, aut simulare possim. Sullana confers: in quibus omnia genere ipso præclarissima fuerunt, moderatione paullo minus temperata: hæc autem eiusmodi sunt, ut obliuiscar; multoq. malim quod omnibus sit melius, quorum utilitati meã iunxi. Tu ad me tamen uelim quamsæpissime scribas, eoq. magis, quod præterea nemo scribit: ac si omnes, tuas tamen maxime exspectarem. Quod scribis, illum per me Quincto fore placatiorem:

scripsi ad te antea, eum statim Quincto filio omnia tribuisse, nostri nullam mentionem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

DILIGENTER mihi fasciculum reddidit Balbi tabellarius. accepi enim a te litteras, quibus uideris uereri, ut epistolas illas acceperim: quas quidem uellem mihi numquam redditas. auxerunt enim mihi dolorem: nec, si in aliquem incidissent, quidquam noui attulissent. quid enim tam peruulgatum, quam illius in me odium, et genus hoc litterarum? quod ne Cæsar quidem ad istos uidetur misisse, quasi quo illius improbitate offenderetur, sed, credo, uti notiora nostra mala essent. Nam quod te uereri scribis, ne illi obsint, eiq. rei mederi: ne rogari quidem se passus est de illo. quod quidem mihi molestum non est: illud molestius, istas impetrationes nostras nihil ualere. Sulla, ut opinor, cras erit hic cum Messalla. currunt ad illum pulsi a mili tibus; qui se negant usquam, nisi acceperint. ergo ille huc ueniet: quod non putabant: tarde quidem: itinera enim ita facit, ut multos dies in opidum ponat. Pharnaces autem, quo modo agit, afferet moram. quid mihi igitur censes? iam enim corpore uix sustineo grauitatem huius cæli, qui mihi laborem affert in dolore. An his illuc euntibus mandē, ut me excusent, ipse accedam propius? quæso, attende; & me, quod adhuc sæpe rogatus non feci sti, consilio iuua. scio rem difficilem esse: sed, ut in malis.

lis. Etiam illud mea magni interest, te ut uideam. profecto aliquid profecero, si id acciderit. De testamento, ut scribis, animaduertes. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

QVOD ad te scripseram, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te cum eo locutum. tuas litteras exspectabam: nisi illud quidem mutari, si aliter est ut oportet, non uideo posse: sed cum a nullo accepissem litteras, desideraui tuas, (etsi putabam te fortiorem factum non esse) modo ualeres. scripseras enim te quodam ualetudinis genere tentari. Augustius quidam Rhodo uenerat VIII. id. Quinct. is nunciabat, Quinctum F. ad Cæsarem profectum IV. kal. Iun. Philotimum Rhodum pridie eius diei uenisse, habere ad me litteras. ipsum Augustium audies. sed tardius iter faciebat. co feci, ut celeriter eunti darem. quid sit in ijs litteris, nescio: sed mihi ualde Quinctius frater gratulatur. equidem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem assequi possum, quod mihi tolerabile possit esse. Te oro, ut de hac misera cogites, & illud, de quo ad te proxime scripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulsandam, & etiam de ipso testamento. illud quoque uellem antea: sed omnia timuimus. melius quidem in pessimis nihil fuit dissidio. aliquid feci ssemus, ut uiui uel tabularum nouarum nomine, uel nocturnarum expugnationum, uel Metellæ, uel omnium maiorum.

nec res periisset, & uideremur aliquid doloris uiriliis habuisse. memini omnino tuas litteras; sed & tempus illud: etsi quiduis præstitit. nunc quidem ipsa uidetur denunciare. audimus enim de statu reip. o dij, genecrum ne nostrum potissimum, ut hoc uel tabulas nouas? placet mihi igitur, & idem tibi, nuncium remitti. petet fortasse tertiam pensionem.
* considera igitur tum, ne uim abuso nascetur, an prius. ego, si ullo modo potuero, uel nocturnis itineribus experiar, ut te uideam. tu & hæc, & si quid erit, quod interfit me scire, scribas uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVAE dudum ad me, & quæ etiam ad meam Tulliam de me scripsisti, ea sentio esse uera. eo sum miserior, (etsi nihil uidebatur addi posse) quod mihi non modo irasci grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune liceat. quare istud feramus: quod cum tulerimus, tamen eadem erunt petienda, quæ tu, ne accidant, ut caueamus, monnes. ea enim est a nobis contracta culpa, ut omni statu, omniq. populo eundem exitum habitura uideatur. sed ad meam manum rediero. etenim hæc occultius agenda. uide quæso etiã nunc de testamento, quod tum factum, cum illa quærere cœperat.
* non credo, & commoti neque eum rogari, ne me quidem. sed quasi ita sit: quoniam in sermonem iã ueneisti, poteris eam monere, ut alicui committat, cuius

cuius extra periculũ huius belli fortuna sit. equidẽ tibi potissimum uelim, si idem illa uellet: quam qui dẽ cælo miseram, me hoc timere. De illo altero, scio equidem uenire nunc nil posse: sed seponi, & occultari possunt, ut extra ruinam sint eam, quæ impendet. Nam quod scribis, nobis nostra, & tua Terentiæ fore parata: tua credo: nostra quæ poterunt esse? de Terentia autem (mitto cetera, quæ sunt innumeralia) quid ad hoc addi potest? scripseras, ut HS XII. permutaret, tantum esse reliquum de argento. misit illa CCLOO mihi, & adscripsit, tãtum esse reliquum. cum hoc tam paruum de paruo detraxerit, perspicis quid in maxima re fecerit? Philotimus non modo nullus uenit, sed ne per litteras quidem, aut per nuncium certiorem facit me, quid egerit. Epheso qui ueniunt, ibi se eum de suis controuersiis in ius adeuntem uidisse nunciant: quæ quidem (ita enim ueresimile est) in aduentum Cæsaris fortasse reijciuntur. ita aut nihil puto eum habere, quod putet ad me celerius perferendum, & eo me magis esse despectum: aut, etiam si quid habet, id, nisi omnibus suis negotijs confectis, ad me referre non curet. ex quo magnum equidem capio dolorem, sed non tantum, quantum uideor debere. nihil enim mea minus interesse puto, quam quid illinc afferatur. id quamobrem, te intelligere certo scio. Quod me mones de uultu, & oratione ad tempus accommodanda; etsi difficile est, tamen imperarem mihi, si mea quidquam interesse putarem.

Quod scribis, litteris, putare, Africanum negotium confici posse: uelim scriberes, cur ita putares. mihi quidem nihil in mentem uenit, quare id putem fieri posse. tu tamen, uelim, si quid erit, quod consolationis aliquid habeat, scribas ad me. sin, ut perspicio, nihil erit, scribas id ipsum. ego ad te, si quid audiero citius, scribam. Vale. VIII. *id. Sext.*

CICERO S. D. ATTICO. 25

FACILE *assentior tuis litteris; quibus exponis pluribus uerbis, nullum te habere consilium, quo a te possim iuuari. consolatio certe nulla est, quæ leuare possit dolorem meum. nihil est enim contractum casu: nam id esset ferendum: sed omnia fecimus ijs erroribus, et miserijs & animi, & corporis, quibus proximi utinam mederi maluissent, quam obesse. quoniam neque consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur; non quæram hæc a te posthac. tantum uelim, ne pristinum hoc officium intermittas: scribas ad me, quidquid ueniet tibi in mentem, cum habebis, cui des, & dum erit, ad quem des: quod longum non erit. Illum discessisse Alexandria, rumor est non firmus, ortus ex Sulpicij litteris: quas cuncti postea nuncij confirmarunt. quod uerum, an falsum sit, quoniam mea nihil interest, utrum malim, nescio. Quod ad*
* *te iam pridem de testamento scripsit apud epistolas uelim ut possim aduersas ego huius miserrima facultate confectus conflictor. nihil umquam simile natum*

tum puto. cui si quare consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. uideo eandem esse difficultatem, quam in consilio dato: attamen hoc me magis solicitat, quam omnia. In pensione secunda cæci fuimus. alium mallem. sed præterijt. te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi, conficiq. potest, quod sit in tuto, ex argento, neque satis multa ex supellectile, des operam. iam enim mihi uidetur adesse extremum, nec ulla fore condicio pacis, eaque, quæ sunt, etiam sine aduersario peritura. hæc etiam, si uidebitur, cum Terentia loquare opportune. non queo omnia scribere. Vale. III. *non. Quinct.*

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XII.

CICERO S. D. ATTICO.

VNDECIMO die postquam a te discesseram, hoc litterularum exaraui, egrediens e uilla ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autē in Tusculano, ibi unum diem. v. kal. igitur ad constitutum: atque utinam continuo ad complexum meæ Tulliæ, ad osculum Atticæ possim currere. quod quidem ipsum scribe quæso ad me; ut, dum consisto in Tusculano, sciam, quid grarriat: sin rusticatur, quid scribat. eiq. interea aut scribes salutem, aut nunciabis, itemq. Piliæ: & tamen, etsi continuo congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis. Cum complicarem hanc epistolam, noctuabundus ad me uenit cum epistola tua tabellarius. quo lecta, de Atticæ febricula scilicet ualde dolui. reliqua, quæ exspectabam, ex tuis litteris cognoui omnia. sed quod scribis, igniculum matutinum γεροντικώτερον est memoriola uacillare. ego enim IV. kal. Axio dederam, tibi III. Quincto quo die ueniissem, idest v. kal. hoc igitur habebis, nouī nihil. quid ergo opus erat epistola? quid, cum coram sumus, & garrimus quidquid in buccam? est profecto

profecto quædam λέξις, quæ habet, etiam si nihil subest, collocutione ipsa suauitatem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

HIC rumor est, T. Murcum perisse naufragio, Asinium delatum uiuum in manus militum, L naues delatas Vticam reflatu hoc, Pompeium non comparere, nec in Balearibus omnino fuisse, ut Patietus affirmat. sed auctor nullius rei quisquam. Habes, quæ, dum tu abes, locuti sunt. Ludi interea Prænestæ. ibi Hirtius, & isti omnes. et quidem ludi dies octo. quæ cenæ? quæ deliciæ? res interea fortasse transacta est. o miros homines. at Balbus ædificata: τί γὰρ αὐτῷ μέλει? uerum, si quæris, homini non recta, sed uoluptaria quærenti non ne βεβίωται? Tu interea dormis. iam explicandum est πρόβλημα, si quid acturus es. si quæris quid putem, ego fructum puto. sed quid multa? iam te uidebo. & quidem, ut spero, de uia recta ad me. simul enim & diem Tyrannioni constituemus, & si quid aliud. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

VNVM te puto minus blandum esse, quam me: aut, si uterque nostrum est aliquando aduersus aliquem, inter nos certe numquam sumus. audi igitur me hoc ἀγωνιστῶς dicentem. ne uiuam mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, ubi ceteroqui sum libenter, sed μακάρων νῆσοι tanti sunt, ut sine te sim

sim totos dies. quare obduretur hoc triduum: ut te quoque ponam in eodem πάθει: quod ita est profecto: sed uelim scire, hodie ne statim de auctione, aut quo die uenias. ego me interea cum libellis. ac moleste fero Vennonij historiam non habere. sed tamen, ne nihil de re, nomen illud, quod a Cæsare, tres habet condiciones, aut emptionem ab hasta, (perdere malo: etsi, præter ipsam turpitudinem, hoc ipsum puto esse perdere) aut delegationem a mancipe, annua die; (quis erit, cui credam? aut quando iste Metonis annus ueniet?) aut Vecteni condicione, semisse. σκέψαι igitur. ac uereor, ne iste
* *iam auctionem nullam faciat, sed, ludis factis, clypo subsidio currat, ne talis uir ἀλογηθῇ. sed μελήσει.*

CICERO S. D. ATTICO. 4

O GRATAS *tuas mihi, iucundasq. litteras. quid quæris? restitutus est mihi dies festus. angebar enim, quod Tiro ἐνερευθέστερον te sibi esse uisum dixerat. addam igitur, ut censes, unum diem. Sed de Catone πρόβλημα ἀρχιμήδειον est. non assequor, ut scribam, quod tui conuiuæ non modo libenter, sed etiam æquo animo legere possint. quin etiã, si a sententijs eius dictis, si ab omni uoluntate, consilijsque, quæ de rep. habuit, recedam, ψευδῶς q. uelim grauitatem, constantiamq. eius laudare; hoc ipsum tamen ijs odiosum ἄκουσμα sit. sed uere laudari ille uir non potest, nisi hæc ornata sint; quod ille ea, quæ nunc sunt, & futura uiderit, &, ne fierent, conten-*

tenderit, &, facta ne uideret, uitam reliquerit. horum quid est, quod Atedio probare possimus? sed cura obsecro, ut ualeas; eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad conualescendum adhibe prudentiam.

CICERO S. D. ATTICO. 5

QVINCTVS *pater quartum, uel potius millesimum nihil sapit, qui lætetur Luperco filio, & Statio, ut cernat duplici dedecore cumulatam domum. addo etiam Philotimum tertium. o stultitiam, nisi mea maior esset, singularem: (quod autem osim hanc rem, ἔρανον a te) fac, non ad διψῶσαν κρήνην, sed ad πειρήνην eum uenisse: ἄμπνευμα σεμνὸν ἀλφειοῦ πειρήνην, ut scribis, haurire, in tantis suis præsertim angustijs? ποῖ ταῦτ' ἄρ' ἀποσκήψῃ? sed ipse uiderit. Cato me quidem delectat, sed etiam Bassum Lucilium sua. De Cœlio, tu quæres, ut scribis. ego nihil noui. noscenda est natura, non facultas modo. De Hortensio, & Virginio tu, si quid dubitabis. etsi, quod magis placeat, ego quantum adspicio, non facile inueneris. Cum Mustella, quem admodum scribis, cum uenerit Crispus. Ad Aulum scripsi, ut ea, quæ bene nossem de auro, Pisoni demonstrarem. tibi enim sane assentior, & istud nimium duci, & omnia nunc undique contrahenda. Te quidẽ nihil agere, nihil cogitare aliud, nisi quod ad me pertineat, facile perspicio, meisq. negotijs impediri cupiditatem tuam ad me ueniendi. sed mecum*

cum esse te puto ; non solum quod meam rem agis , uerum etiam quod uidere uideor , quo modo agas. neque enim ulla hora tui mihi est operis ignota. Tubulum prætorem uideo L. Metello , Q. Maximo consulibus . nunc uelim , P. Scæuola pontifex maximus , quibus consulibus tribunus pl. equidem puto Cæpione, et Pompeio : prætor enim P. Furio , Sex. Atilio . dabis igitur tribunatum, et, si poteris, Tubulus quo crimine. & uide quæso , L. Libo, ille, qui de Ser. Galba, Censorino, & Manilio, an Quinctio, Manio consulibus tribunus pl. fuerit : conturbor enim. in Bruti epitoma Fannianorum, scripsi, quod erat in extremo : idq. ego secutus , hunc Fannium , qui scripsit historiam , generum esse scripseram Lælij . sed tu me γεωμετρικῶς refelleras : te autem nunc Brutus, et Fannius. ego tamen de bono auctore Hortensio sic acceperam, ut apud Brutum est . hunc igitur locum expedies . Ego misi Tironem Dolabellæ obuiam . is ad me idibus reuertetur . te exspectabo postridie . de Tullia mea tibi antiquissimum, esse uideo : idq. ita ut sit, te uehementer rogo . Ergo & in integro omnia : sic enim scribis . mihi etsi kalendæ uitandæ fuerunt , incessionumq. ἀρχέτυπα fugienda, conficiendæq. tabulæ : nihil tamen tanti, ut a te abessem , fuit . cum Romæ essem , & te iam iamq. uisurum me putarem quotidie; tamen horæ, quibus exspectabam , longæ uidebantur . scis me minime esse blandum : itaque minus aliquanto dico , quam sentio .

CICERO S. D. ATTICO. 6

De coelio , uide, quæso, ne quæ lacuna sit in auro. ego ista non noui . sed certe in collybo est detrimenti satis . huc aurum si accedit : sed quid loquor ? tu uidebis . Habes Hegesiæ genus , quod Varro laudat . uenio ad Tyrannionem . Ain tu ? uerum hoc fuit, sine me ? at ego quoties, cum essem otiosus . sine te tamen nolui ? quo modo hoc ergo lues ? uno scilicet , si mihi librum miseris : quod ut facias, etiã atque etiam rogo , Etsi me non magis liber ipse delectabit, quam tua admiratio delectauit . amo enim πάντα φιλόδημον : teq. istam tam tenuẽ θεωρίαν tam ualde admiratum esse gaudeo . etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia . scire enim uis , quo uno animus alitur . sed , quæso, quid ex ista acuta, & graui refertur ad τέλος ? sed longa oratio est , & tu occupatus in meo fortasse aliquo negotio: & pro isto asso sole , quo tu abusus es in nostro pratulo , a te nitidu solem , unctumq. repetemus . sed ad prima redeo. librum , si me amas , mitte . tuus est enim profecto , quoniam quidem est missus ad te. Vale .

CICERO S. D. ATTICO. 7

Tantvm ne ab re tua est otij tibi, ut etiam Oratorem legas ? macte uirtute. mihi quidẽ gratum: et erit gratius, si nõ modo in libris tuis, sed etiã in aliorũ per librarios tuos Aristophanẽ reposueris pro Eupoli . Cæsar autẽ mihi irridere uisus est QVAE-

so illud tuum, quod erat ἀπινὲς, & urbanum: ita porro te sine cura esse iussit, ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam doleo tam diu: sed quoniam iam sine horrore est, spero esse, ut uolumus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

QVAE desideras, omnia scripsi in codicillis, eosq. Eroti dedi, breuiter, sed etiam plura quam quæris; in ijs de Cicerone: cuius quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. locutus sum cum eo liberalissime: quod ex ipso, uelim, si modo tibi erit commodum, scisciteris. sed quid differo? exposui, te ex me detulisse, ecquid uellet, ecquid requireret. uelle Hispaniã, requirere liberalitatem. de liberalitate, dixi, quantum Publius, quantum flamen Lentulus filio. de Hispania, duo attuli, primum idem, quod tibi, me uereri uituperationem. non satis esse, si hæc arma reliquissemus? etiam contraria? deinde fore, ut angeretur, cum a fratre familiaritate, et omnia gratia uinceretur. uelim magis liberalitate uti mea, quam sua libertate: sed tamen permisi. tibi enim intellexeram non nimis displicere. ego etiam atque etiam cogitabo: teque, ut idem facias, rogo. magna res: simplex est manere: illud anceps. uerum uidebimus. De Balbo, & in codicillis scripseram, & ita cogito, simul ac redierit. sin ille tardius, ego tamen triduum. Et, quod præterij, Dolabella etiam mecum. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 9

DE Cicerone, multis res placet. comes est idoneus. sed de prima pensione ante uideamus. adest enim dies, & ille currit. Scribe, quæso, quid referat Celer egisse Cæsarem cum candidatis, utrum ipse in fœniculario, an in campum Martium cogitet. & sane scire uelim, numquid necesse sit comitijs esse Romæ. nam & Piliæ satisfaciendum est, & utique Atticæ. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

NAE ego essem hic libenter, atque id quotidie magis, ni esset ea caussa, quam tibi superioribus litteris scripsi. nihil hac solitudine iucundius, nisi paullum interpellasset. Amyntæ filius, ὁ ἀπεραντολογίαν δές. cetera noli putare amabiliora fieri posse ulla litore, prospectu maris, tum his rebus omnibus. sed neque hæc digna longioribus litteris; nec erat, quod scriberem; & somnus urgebat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

MALE mehercule de Athamante. tuus autem dolor humanus; is quidem, sed magnopere moderandus. consolationum autem multæ uiæ, sed illa rectissima. impetret ratio, quod dies impetratura est. Alexim uero curemus, imaginem Tironis; quem ægrum Romam remisi: & si quid habet collis ἐπιδήμιον, ad mecum testamento transferamus.

tota

tota domus superior uacat, ut scis. hoc puto ualde ad rem pertinere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

MALE de Seio. sed omnia humana tolerabilia ducenda. ipsi enim quid sumus? aut quam diu hæc curaturi sumus? ea uideamus, quæ ad nos magis pertinent, nec tamen multo, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid prætermittam, Cæsonius ad me litteras misit, Postumiam Sulpicij domum ad se uenisse. De Pompeij Magni filia, tibi rescripsi, nihil me hoc tempore cogitare. alteram uero illam, quam tu scribis, puto nosti. nihil enim uidi fœdius. sed adsum: coram igitur. Obsignata epistola, accepi tuas. Atticæ hilaritatem libenter audio: commotiunculis συμπάσχω. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

DE dote, tanto magis perpurga. Balbi regia condicio est delegandi. quoquo modo confice. turpe est rem impeditam iacere. Insula Arpinas habere potest germanam ἀποθέωσιν. habere uideatur: ἐκγόνιμος est: igitur animus in hortis: quod tamen inspiciam, cum uenero. De Epicuro, ut uoles; etsi μεθαρμόζομαι in posterum genus hoc personarum. incredibile est, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur ἀνεμέσητον γάρ. nihil habeo, ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas litteras; non quo aliquid ex his exspectem;

ctem; sed nescio quo modo tamen exspecto. quare siue habes quid, siue nihil habes, scribe tamen aliquid, teq. cura. Commouet me Attica. etsi assentior Cratero. Bruti litteræ, scriptæ & prudenter, & amice, multas mihi tamen lacrymas attulerunt. Me hæc solitudo minus stimulat, quam ista celebritas. te unum desidero: sed litteris non difficilius utor, quam si domi essem. ardor tamen ille urget, & manet, non mehercule indulgente me, sed tamen non repugnante. Quod scribis de Appuleio, nihil puto opus esse tua contentione, nec Balbo, & Oppio; quibus quidem ille receperat, mihiq. etiam iusserat nunciari, se molestum omnino non futurum. sed cura, ut excuser morbi caussa in dies singulos. Lænas hoc receperat. prende C. Septimium, L. Statilium. denique nemo negabit se iuraturum, quem rogaris. quod si erit durius, uentam, & ipse perpetuum morbum iurabo. cum enim mihi carendum sit conuiuijs, malo id lege uideri facere, quam dolore. Cocceium uelim appelles: quod enim dixerat, non facit. ego autem uolo aliquod emere latibulum, perfugium doloris mei. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

DE me excusando apud Appuleium dederam ad te pridie litteras. nihil esse negotij arbitror. quemcunque appellaris, nemo negabit. sed Septimium uide, & Lænatem, & Statilium. tribus enim opus est. sed mihi Lænas totum receperat.

Quod scribis, a Iunio te appellatum: omnino Cornificius locuples est: sed tamen scire uelim, quando dicar spopondisse; & pro patre, an ne pro filio: neque eo minus, ut scribis, procuratores Cornificij, et Appuleium prædiatorem uidebis. Quod me ab hoc mœrore recreari uis; facis, ut omnia: sed, me mihi non defuisse, tu testis es. nihil enim de mœrore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi tuæ legerim. sed omnem consolationem uincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per litteras consolarer. quem librũ ad te mittam, si descripserint librarij. affirmo tibi nullam consolationem esse talem. totos dies scribo; non quo proficiam quid; sed tantisper impedior, non equidem satis, (cuis enim urget) sed relaxor tamen, ad omniaq. nitor, non ad animũ, sed ad uultum ipsum, si queam, reficiendum: idq. faciens, interdum mihi peccare uideor, interdum peccaturus esse, nisi faciam. solitudo aliquid adiuuat; sed multo plus proficeret, si tu tamen interesses. quæ mihi una caussa est hinc discedendi. nam, pro malis, recte habebat. quamquam ipsum doleo. non enim iam in me idem esse poteris: perierunt illa, quæ amabas. De Bruti ad me litteris scripsi ad te antea. prudenter scriptæ: sed nihil, quod me adiuuarent. quod ad te scripsit, id uellem, ut ipse adesset: certe aliquid, quoniam me tam ualde amat, adiuuaret. quod si quid scies, scribas ad me uelim, maxime autẽ, Pansa quãdo. De Attica, doleo. credo tamen Cratero. Piliam angi uetabat. is mihi est pro omnibus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

APVD Appuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuser, uidebis. in hac solitudine careo omnium colloquio: cumq. mane me in siluam abstrusi densam, & asperam, non ex eo inde ante uesperum. secundum te, nihil est mihi amicius solitudine. in hac mihi omnis sermo est cum litteris. cum tamen interpellat fletus: cui repugno, quoad possum: sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas litteras cras habebis. cum erit cui des, dabis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TE, TVIS negotijs relictis, nolo ad me uenire. ego enim potius accedam, si diutius impediere: etsi ne decessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adiuuaret. quod si esset aliquod leuamen, id esset in te uno: &, cum primum ab aliquo poterit esse, a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum: sed nec tuæ domi probatur, nec meæ poteram: nec, si propius essem uspiam, tecum tamen essem. idem enim te impediret, quo minus mecum esses; quod nunc etiam impedit. mihi adhuc nihil aptius fuit hac solitudine: quam uereor ne Philippus tollat. heri enim uesperi uenerat. Me scriptio, & litteræ non leniunt, sed obturbant. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

MARCIANVS ad me scripsit, me excusatum esse apud Appuleium a Laterensi, Nasone, Lænate, Torquato, Strabone. his uelim meo nomine reddendas litteras cures, gratũ mihi eos feciſſe. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis XXV. ſpopondiſſe dicit Flauius: & ſi reus locuples eſt, et Appuleius prædiator liberalis, tamen uelim des operam, ut inueſtiges ex conſponſorum tabulis, ſit ne ita. mihi enim ante ædilitatem meam nihil erat cũ Cornificio. poteſt tamen uideri. ſed ſcire certum uelim: et appelles procuratores, ſi tibi uidetur: quam quam quid ad me? uerumtamen. Panſæ profectionem ſcribes, cum ſcies. Atticam ſaluere iube, & eam cura obſecro diligenter. Piliæ ſalutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

DVM recordationes fugio, quæ quaſi morſu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo. quod uelim mihi ignoſcas, eiuſmodi eſt. etenim habeo non nullos ex iis, quos nunc lectito, auctores, qui dicant, fieri id oportere, quod ſæpe tecum egi, et quod a te approbari uolo. de fano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, uelim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Clutatij: neque de re; ſtatutum eſt enim: de loco nonnumquam. uelim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profecto illam

lam conſecrabo omni genere monumentorum, ab omnium ingenijs ſcriptorum, et Græcorum, & Latinorum: quæ res forſitan ſit refricatura uulnus meum. ſed iam quaſi uoto quodam, et promiſſo me teneri puto: longumq. illud tempus, cum non ero, magis me mouet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum uidetur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquieſcam. nam, dum illud tractabam, de quo antea ſcripſi ad te, quaſi fouebam dolores meos: nunc omnia reſpuo; nec quidquam habeo tolerabilius, quam ſolitudinem: quam, quod eram ueritus, non obturbauit Philippus. nam, ut heri me ſalutauit, ſtatim Romam profectus eſt. Epiſtolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, ſcripſi, miſi ad te. curabis cum tua perferendam. eius tamen miſi ad te exemplum, ut, ſi minus placeret, ne mitteres. Domeſtica quod ais ordine adminiſtrari, ſcribes, quæ ſunt ea: quædam enim exſpecto. Cocceius uide ne fruſtretur. nam Libo quod pollicetur, ut Eros ſcribit, non incertum puto. de ſorte mea Sulpicio confido, & Egnatio ſcilicet. de Appuleio, quid eſt, quod labores? cum ſit excuſatio facilis. Tibi ad me uenire, ut oſtendis; uide, ne non ſit facile. eſt enim longum iter; diſcedendum, non ſine magno dolore dimittam. ſed omnia, ut uoles. ego enim, quidquid feceris, id cum recte, tum etiam mea cauſſa factum putabo. Heri, cum ex aliorum litteris cognouiſſem de Antonij aduen-

tu, admiratus sum, nihil esse in tuis: sed erant pridie fortasse scriptæ, quam datæ. neque ista quidem curo, sed tamē opinor propter prædes suos accurrisse. Quod scribis, Terentium de obsignatoribus mei testamenti loqui: primum tibi persuade, me istæc non curare, neque esse quidquam aut paruæ curæ, aut nonæ loci: sed tamen quid simile? illa eos non adibunt, quos existimauit quæsturos, nisi scissent, quid esset: num id etiam mihi periculi fuit? sed tamen faciat illa, quod ego. dabo meum testamentum legendum cui uoluerit: intelliget, non potuisse honorificentius a me fieri de Nepote, quam fecerim. nam quod non aduocaui ad obsignandum: primum mihi non uenit in mentem: deinde ea re non uenit, quia nihil attinuit. tute scis, (si modo meministi) me tibi tum dixisse, ut de tuis aliquos adduceres: quid enim opus erat multis? equidem domesticos rogaueram: tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium. ille est natum, ut ad Publium. sed necesse neutrum fuit. hoc tu tractabis, ut tibi uidetur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

Est hic quidem locus amœnus, & in mari ipso, qui & Antio, & Circæis adspici possit: sed incunda nobis ratio est, quemadmodum in omni mutatione dominorum, qui innumerabiles fieri possunt in infinita posteritate, (si modo hæc stabunt) illud, quasi consecratum, remanere possit. equidem iam nihil egeo uectigalibus, et paruo contentus esse possum.

sum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, & quidem ob hanc caussam maxime: nihil enim uideo, quod tam celebre esse possit: sed quos, coram uidebimus; ita tamen, ut hac æstate fanum absolutum sit. tu tamen cum Appella Chio confice de columnis. De Cocceio, & Libone quæ scribis, approbo, maxime, quod de iudicatu meo responsum sit. si quid perspexeris, & tamen quid procuratores Cornificij dicant, uelim scire, ita ut in ea re te, cum tam occupatus sis, non multum operæ uelim ponere. De Antonio quoque Balbus ad me cum Oppio conscripsit, idq. tibi placuisse, ne perturbarer. illis ego gratias. te tamen, ut iam ante ad te scripsi, scire uolo, me neque isto nuncio esse perturbatum, nec iam ullo perturbatum iri. Pansa si hodie, ut putabas, profectus est, posthac iam incipito scribere ad me, de Bruti aduentu quid exspectes, ideſt, quos ad dies. id, si scies ubi iam sit, facile coniectura assequere. Quod ad Tironem de Terentia scribis, obsecro te, mi Attice, suscipe totum negotium. uides & officium agi meum quoddam, cui tu es conscius, &, ut non nulli putant, Ciceronis rem. me quidem id multo magis mouet, quod mihi est & sanctius, & antiquius; præsertim cum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

Non dum uideris perspicere, quam me nec Antonius commouerit, nec quidquam iam eius mo-

di possit commouere. De Tentia autem scripsi ad te ijs litteris, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idq. a ceteris desiderari scribis, ut dissimulem me tam grauiter dolere: possum ne magis, quod totos dies consumo in litteris? quod etsi non dissimulationis, sed potius leniendi, & sanandi animi caussa facio: tamen, si mihi minus proficio, simulationi certe facio satis. Minus multa ad te scripsi, quod exspectabam tuas litteras ad eas, quas ad te pridie dederam. exspectabam autem maxime de fano, non nihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis litteris, Cn. Cæpio, Seruiliæ Claudij pater, uiuo ne patre suo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia uiuo ne C. Cotta, filio suo, mortua sit, an mortuo. pertinet ad eum librum, quem de luctu minuendo scripsimus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

LEGI Bruti epistolam, eamq. tibi remisi, sane non prudenter rescriptam ad ea, quæ requisieras. sed ipse uiderit. quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primum sententiam putat de animaduersione dixisse; quam omnes ante dixerant, præter Cæsarem. & cum ipsius Cæsaris tam seuera fuerit, qui tum prætorio loco dixerit; consularium putat leniores fuisse, Catuli, Seruilij, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellij, Volcatij, Figuli, Cottæ, L. Cæsaris, C. Pisonis, etiam M. Acilij Glabrionis, Silani, Murenæ, designatorum consulum.

lum. cur ergo in sententiam Catonis? quia uerbis luculentioribus, & pluribus rem eandem comprehenderat. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus sim, quod denique ante, quam consulerem, ipse iudicauerim. quæ omnia quia Cato laudibus extulerat in cælum, perscribunda q. censuerat; iccirco in eius sententiam est facta discessio. hic autem se etiam tribuere multum mihi putat, quod scripserit, Optimum consulem. quis enim iciunius dixit inimicus? Ad cetera uero tibi quemadmodum rescripsit? tantum rogat de S. C. ut corrigas. hoc quidem fecisset, etiam si Ranio admonitus esset. Sed hæc iterum ipse uiderit. De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas noli. si uero etiam a Faberio recedit; nihil negotij est. sed etiam sine eo posse uideor contendere. uenales certe sunt Drusi. fortasse et Lamiani, & Cassiani. sed coram. De Terentia non possum commodius scribere, quam tu scribis. officium sit nobis antiquissimum. si quid nos fefellerit, illius malo me, quam mei pœnitere. Ouiæ C. Lollij curanda sunt HS C. negat Eros posse, sine me; credo, quod accipienda aliqua sit, & danda æstimatio. uellem tibi dixisset. si enim res est, ut mihi scribit, parata; nec in eo ipso mentitur: per te confici potuit. cognoscas, & conficias, uelim. Quod me in forum uocas; eo uocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro sine curia? in oculos incurrentibus ijs, quos æquo animo uide-

uidere non possum. Quod autem homines a me postulare scribis, ut Romæ sim, neque mihi, ut absim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere: iam pridem scito esse, cum unũ te pluris, quam omnes illos, putem. ne me quidẽ contemno; meoq. iudicio multo stare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctissimi homines concedunt: quorum scripta omnia, quæcumque sunt in eam sententiam, non legi solum, quod ipsum erat fortis ægroti, accipere medicinam, sed in mea etiam scripta transtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit. ab his me remedijs noli in istam turbam uocare, ne recidam. De Terentia, quod mihi omne onus imponis; non cognosco tuam in me indulgentiam. ista enim sunt ipsa uulnera, quæ non possum tractare sine maximo gemitu. moderare igitur, quæso, ut potes. neque enim a te plus, quam potes, postulo. potes autem, quid ueri sit, perspicere tu unus. De Rutilia, quoniam uideris dubitare, scribes ad me, cum scies, sed quamprimum, num Clodia, D. Bruto consulari, filio suo, mortuo, uixerit. id de Marcello, aut certe de Postumia sciri potest, illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis, etiam atque etiam rogo. omnibus meis, eorumque, quos scio mihi non defuturos, facultatibus, sed potero meis, emendum mihi est. sunt etiam, quæ uendere facile possim: sed, ut non uendam, eiq. usuram pendam, a quo emero, non plus annum, possim asse-

assequi, quod uolo, si tu me adiuuas. paratissimi sunt Drusi. cupit enim uendere. proximos puto Lamiæ: sed abest. tu tamen, si quid potes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, & ijs usuris facillime sustentabitur. habe tuum negotium; nec, quid res mea familiaris postulet, quam ego non curo, sed quid uelim, existima. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

PVTARAM te aliquid noui; quod eiusmodi fuerat initium litterarum; quamuis nõ curarem, quid in Hispania fieret, tamen te scripturum: sed uidelicet meis litteris respondisti, ut de foro, & de curia. sed domus est, ut ais, forum. quid ipsa domo mihi opus est, carenti foro? occidimus, occidimus, Attice, iam pridem nos quidem, sed nunc fatemur, postea quam unum, quo tenebamur, amisimus. itaque solitudinem sequor. et tamen, si qua me res isto abduxerit, enitar, si quo modo potero, (potero autem) ut præter me nemo dolorẽ meum sentiat; si illo modo poterit, ne tu quidem. Atque etiam illa caussa est non ueniendi. meminisli, quid ex te Atedius quæsierit. quin etiam nunc molesti sunt: quid existimas, si uenero? De Terentia ita cura, ut scribis; meq. hac ad maximas ægritudines accessione non maxima libera. Et, ut scias me ita dolere, ut non iaceam; quibus consulibus Carneades, & ea legatio Romam uenerit, scriptum est in tuo annali. hæc nunc quæro, quæ caussa fuerit.

de

de Oropo, opinor, sed certum nescio: &, si ita est, quæ controuersiæ: præterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui præfuerit hortis: qui etiam Athenis πολιτικοὶ fuerint illustres. quæ etiam ex Apollodori puto posse inueniri. De Attica, molestum: sed quoniam leuiter, recte esse confido. De Magala dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam? cui ut omnia contingant, quæ uolo; leuari non possum. De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram, &, ut opinor, heri ad te scripseram: sed quanti quanti, bene emitur, quod necesse est. mihi, quoquo modo tu existimas, (scio enim, ego ipse quid de me existimem) leuatio quædam est, si minus doloris, at officij debiti. Ad Sicam scripsi, quod utitur L. Cotta. si nihil conficeretur de transtiberinis, habet in Ostiensi Cotta celeberrimo loco, sed pusillum loci, ad hanc rem tamen plus etiam satis. id uelim cogites. nec tamen ista pretia hortorum pertimueris. nec mihi argento iam, nec uecte opus est, nec quibusdam amœnis locis: hoc opus est. uideo etiam, a quibus adiuuari possim. sed loquere cum Silio: nihil enim est melius. mandaui etiam Sicæ. rescripsit, constitutum se cum eo habere. scribat igitur ad me, quid egerit, & tu uidebis.

CICERO S. D. ATTICO. 23

Bene fecit A. Silius, qui transegerit. neque enim ei deesse uolebam, &, quid possem, timebam. De

De Ouia, confice, ut scribis. De Cicerone, tempus esse iam uidetur: sed quæro, quod illi opus erit Athenis, permutari ne possit, an ipsi ferendum sit: de totaq. re, quemadmodum, & quando placeat, uelim consideres. Publius iturus ne sit in Africam, & quando, ex Atedio scire poteris. quæras, & ad me scribas, uelim. Et, ut ad meas ineptias redeam, uelim me certiorem facias, P. Crassus, Viniliæ filius, uiuo ne P. Crasso, consulari, patre suo, mortuus sit, ut ego meminisse uideor, an post. item quæro de Regillo, Lepidi filio, recte ne meminerim, patre uiuo mortuum. Cispiana explicabis, itemq. Prætiana. De Attica, optime: & ei salutem dices, Piliæ.

CICERO S. D. ATTICO. 24

Scripsit ad me diligenter Sica de Silio, seq. ad te rem detulisse: quod tu idem scribis. mihi & res, & condicio placet, sed ita, ut numerato malim, quam æstimatione. uoluptarias enim possessiones nolet Silius: nec tigalibus autem ut his possum esse contentus, quæ habeo, sic uix minoribus. unde ergo numerato? HS DC exprimes ab Hermogene, cum præsertim necesse erit. & domi uideo esse HS DC. reliquæ pecuniæ uel usuram Silio pendemus, dum a Faberio, uel ab aliquo, qui Faberio debet, repræsentabimus. erit etiam aliquid alicunde. sed totam rem tu gubernabis. Drusianis uero hortis multo antepono: neque sunt numquam comparati, mi-

mihi crede. una me cauſſa mouet, in qua ſcio me τετυφῶσθαι: ſed, ut facias, obſequere huic errori meo. Nam quod ſcribis ἐγγύημα: actum iam de iſto eſt; alia magis quæro. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 25

SICA, ut ſcribit, etiam ſi nihil confecerit cum A. Silio, tamen ſe ſcribit x. kal. eſſe uenturum. cuius occupationibus ignoſco: eæq. mihi ſunt notæ. De uoluntate tua, ut ſimul ſimus, uel ſtudio potius, & cupiditate, non dubito. De Nicia quod ſcribis: ſi ita me haberem, ut eius humanitate frui poſſem, in primis uellem illum mecum habere: ſed mihi ſolitudo & receſſus prouincia eſt. quod quia facile ferebat Sica, eo magis illum deſidero. præterea noſti Niciæ noſtri imbecillitatem, molliciem. conſuetudinem uictus. cur ego illi moleſtus uelim, cum mihi ille iucundus eſſe non poſſit? uoluntas tamen eius mihi grata eſt. Vnam rem ad me ſcripſiſti, de qua decreui nihil tibi reſcribere. ſpero enim me a te impetraſſe, ut priuares me iſta moleſtia. Piliæ, & Atticæ ſalutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE SILIANO negotio, etſi mihi non eſt ignota condicio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cogniturum. Cottæ quidem negas te noſſe. ſed ultra Silianam uillam eſt, quam puto tibi notam eſſe, uillula ſordida, & ualde puſilla: nihil agri: ad aliam

aliam rem loci ſatis, nihil ad eam, quam quæro. ſequor celebritatem. ſed, ſi perficitur de hortis Silij, hoc eſt, ſi perficis; (eſt enim totum poſitum in te) nihil eſt ſcilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut ſcribis, ita faciam: ipſi permittam de tempore: nummorum quantum opus erit, ut permutetur, tu uidebis. Ex Atedio, quod ſcribis, ſi quid inueneris, ſcribes. Et ego ex tuis animaduerto litteris, & profecto tu ex meis, nihil habere nos, quod ſcribamus. eadem quotidie: quæ iam, iamq. ipſa contrita ſunt: tamen facere non poſſum, quin quotidie ad te mittam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, ſi quid habebis. ſcire enim iam puto, ubi Pansam exſpectet. ſi, ut conſuetudo eſt, in prima prouincia; circiter kalendas affuturus uidetur. uellem, tardius. ualde enim urbem fugio multas ob cauſſas. itaque id ipſum dubito, an excuſationem aliquam ad illum parem: quod quidem uideo facile eſſe. ſed habemus ſatis temporis ad cogitandum. Piliæ, Atticæ ſalutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 27

DE SILIO nihilo plura cognoui ex præſente Sica, quam ex litteris tuis. ſcripſeras enim diligenter. ſi igitur tu illum conueneris, ſcribes ad me, ſi quid uidebitur. De quo putas ad me miſſum eſſe; ſit miſſum, nec ue, neſcio; dictum quidem mihi certe nihil eſt. tu igitur, ut cœpiſti: &, ſi quid ita conficies, (quod equidem non arbitror fieri poſſe) ut illi

li probetur; Ciceronem, si tibi placebit, adhibebis. eius aliquid interest, uideri illius caussa uoluisse: mea quidem nihil, nisi id quod tu scis, quod ego æstimo. Quod me ad me cõsuetudinem reuocas, fuit meum quidem iam pridem remp. regere, quod faciebam: sed interea erat, ubi acquiescerem. nunc plane nec ego uictum, nec uitam illam colere possum: nec in ea re, quid alijs uideatur, mihi puto curandum. mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo. Quod me ipse per litteras consolatus sum; non pænitet me, quantum profecerim. mærorem minui. dolorem nec potui, nec, si possem, uellem. De Triario, bene interpretaris uoluntatem meam. tu uero nihil, nisi ut illi uolent. amo illum mortuum: tutor sum liberis: totam domum diligo. De Castriciano negotio, si Castricius pro mancipijs pecuniam accipere uolet, eamq. ei solui, ut nunc soluitur; certe nihil est commodius. sin autem ita actum est, ut ipsa mancipia abduceret; non mihi uidetur esse æquum. rogas enim me, ut tibi scribam, quid mihi uideatur. nolo enim negotij Quinctum fratrem quidquam habere: quod, uideor mihi intellexisse, tibi uideri idem. Publius, si æquinoctium exspectat, ut scribis Atedium dicere, nauigaturus uidetur. mihi autem dixerat, per Siciliam. utrum, & quando, uelim scire. Et uelim aliquando, cum erit tuum commodum, Lentulum puerum uisas, eiq. de mancipijs, quæ tibi uidebitur, attribuas. Piliæ, Atticæ salutem. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 28

SILIVS, *ut scribis, hodie. cras igitur, uel potius cum poteris, scribes, si quid erit, cum uideris. Nec ego Brutum uito, nec tamen ab eo leuationem ullam exspecto: sed erant caussæ, cur hoc tempore istic esse nollem: quæ si manebunt, quærenda erit excusatio ad Brutum: &, ut nunc est, mansuræ uidentur. De hortis, quæso explica. caput illud est, quod scis. sequitur, ut etiam mihi ipsi quiddam opus sit. nec enim esse in turba possum, nec a uobis abesse. huic meo consilio nihil reperio isto loco aptius. & de hac re quid tui consilij sit, mihi persuasum est, & eo magis, quod idem intellexi tibi uideri, me ab Oppio, & Balbo ualde diligi. cum ijs communices, quantopere, & quare uelim hortos; sed ita posses, si expediatur illud Faberianum. sin igitur auctor es futuri, si qua etiam iactura facienda sit in repræsentado, (quod possum) adducito. tum enim illud desperatum denique intelliges, & quid inclinent ad hoc meum consilium adiuuandum. si quid erit, magnum est adiumentum: sin minus, quacumque ratione contendamus. uetus illud ἐγγήραμα, quemadmodum scripsisti, uel ἐντάφιον putato. de illo Ostiensi nihil est cogitandum, si hoc non assequimur. a Lamia non puto posse. Damasippi experiendum est. Vale.* *

FF CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 29

QVAERO, quid ad te scribam: sed nihil est: eadem quotidie. Quod Lentulum inuisis, ualde gratum. pueros attribue ei, quot, & quos uidebitur. De Silij uoluntate uendendi, & de eo, quanti; tu uereri uideris, primum ne nolit, deinde ne tanti. Sica aliter: sed tibi assentior. quare, ut ei placuit, scripsi ad Egnatium. Quod Silius te cum Clodio loqui uult; potes id mea uoluntate facere; commodius q. id est, quam, quod ille a me petit, me ipsum scribere ad Clodium. De mancipijs Castricianis, commodissimum esse credo, transigere Egnatium: quod scribis te ita futurum putare. Cum Quia, quæso, quidem ut conficiatur. Quoniam, ut scribis, nox erat, in hodierna epistola plura exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 30

SILIVM mutasse sententiam, Sica mirabatur. equidem magis miror, quod, cum in filium cauisam conferret, quæ mihi non iniusta uidetur; (habet enim qualem uult) ais te putare, si addiderimus aliud, a quo refugiat, cum ab ipso id fuerit, destinatum uendituru. Quæris a me, quod summum pretium constituam; & quantum anteire istos hortos, Drusi: accessi numquam: Coponianam uillam, & ueterem, & non magnam, noui; siluam nobilem, fructum autem neutrius: quod tamen puto nos scire oportere. sed mihi, utrius istorum, tempore

pore magis meo, quam ratione, æstimandi sunt. possim autem assequi, nec ne, tu uelim cogites. si enim Faberianum uenderem, explicare uel repræsentatione non dubitarem, de Silianis, si modo adduceretur, ut uenderet: si uenales non haberet, transirem ad Drusum, uel tanti, quanti Egnatius illum uelle tibi dixit. magno etiam adiumento nobis Hermogenes potest esse in repræsentando. at concede mihi, quæso, ut eo animo sim, quo is debeat esse, qui emere cupiat. & tamen seruio ita cupiditati, & dolori meo, ut a te regi uelim. Egnatius mihi scripsit. is si quid tecum locutus erit, (commodissime enim per eum agi potest) ad me scribes: & id agendum puto. nam cum Silio non uideo confici posse. Piliæ, & Atticæ salutem. Hæc ad te mea manu. uide, quæso, quid agendum sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 31

PVBLILIA ad me scripsit, matrem suam cum Publilio loqui, eam ad me cum illo uenturam, & se una, si ego paterer. orat multis, & supplicibus uerbis, ut liceat, & ut sibi rescribam. res quam molesta sit, uides. rescripsi, me etiam grauius esse affectum, quam tum, cum illi dixissem, me solum esse uelle; quare nolle me hoc tempore eam ad me uenire. putabam, si nihil rescripsissem, illam cum matre uenturam: nunc non puto. apparebat enim illas litteras non illius esse. illud autem, quod fore uideo, ipsum uolo uitare, ne illæ ad me ueniat. &

una est uitatio: & ego nollem: sed necesse est. te hoc nunc rogo, ut explores, ad quam diem hic ita possim esse, ut ne opprimar. ages, ut scribis, temperate. Ciceroni uelim hoc proponas, (ita tamen, si tibi non iniquum uidebitur) ut sumptus huius peregrinationis (quibus, si Romæ esset, domumq. conduceret, quod facere cogitabat, facile contentus futurus erat) accommodet ad mercedes Argileti, & Auentini. & cum ei proposueris, ipse uelim reliqua moderere, quemadmodum ex his mercedibus suppeditemus ei quod opus sit. præstabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Messallam, quos Athenis futuros audio, maiores sumptus facturos, quam quod ex eis mercedibus recipietur. itaque uelim uideas, primum, conductores qui sint, & quanti; deinde, ut sit, qui ad diem soluat; & quid uiatici, quid instrumenti satis sit. iumento certe Athenis nihil opus sit. quibus autem in uia utatur, domi sunt plura, quam opus erat: quod etiam tu animaduertis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 32

Ego, ut heri ad te scripsi, si & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Drusus facilem se præbuerit, Damasippum uelim aggrediare. is, opinor, ita partes fecit in ripa nescio quot enorum iugerum, ut certa pretia cõstitueret; quæ mihi nota non sunt. scribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me solicitat Atticæ nostræ ualetudo; ut uerear etiam,

etiam, ne qua culpa sit. sed & pædagogi probitas, & medici assiduitas, & tota domus in omni genere diligens me rursus id suspicari uetat. cura igitur. plura enim non possum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 33

Ego hic uel sine Sica (Tironi enim melius est) facillime possem esse, ut in malis: sed, cum scribas uidendum mihi esse, ne opprimar; ex quo intelligam, te certum illius profectionis diem non habere; putaui esse commodius, me istuc uenire; quod idē uideo tibi placere. cras igitur in Sicæ suburbano: inde, quemadmodum suades, puto me in Ficulensi fore. quibus de rebus ad me scripsisti, quoniam ipse uenio, coram uidebimus. tuam quidem & in agendis nostris rebus, et in consilijs ineundis, mihiq. dandis, in ipsis litteris, quas mittis, beneuolentiam, diligentiam, prudentiam mirifice diligo.

CICERO S. D. ATTICO. 34

Tv tamen, si quid cum Silio, uel illo ipso die, quo ad Sicam uenturus ero, certiorem me uelim facias, et maxime cuius loci detractionem fieri uelit: quod enim scribis, extremi; uide, ne is ipse locus sit, cuius caussa de tota re, ut scis, est a nobis cogitatum. Hirtij epistolam tibi misi, & recentem, & beneuole scriptam. Ante, quam proxime discessi, numquam mihi uenit in mentem, quo plus insumptum in monumentum esset, quam nescio quid,

quod lege conceditur tantumdem populo dandum esse: quod non magnopere moueret, nisi nescio quo modo, ἀλόγως fortasse, nollem illud ullo nomine, nisi fani, appellari. quod si uolumus; uereor, ne assequi non possimus, nisi mutato loco. hoc quale sit, quæso considera. nam etsi minus urgeor, meq. ipse propemodum collegi: tamen indigeo tui consilij. itaque te uehementer etiam atque etiam rogo, magis quam a meuis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 35

FANVM fieri uolo; neque hoc mihi erui potest: sepulcri similitudinem effugere, non tam propter pœnam legis studeo, quam ut maxime assequar ἀποθέωσιν: quod poteram, si in ipsa uilla facerem: sed, ut sæpe locuti sumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicumque fecero, mihi uideor assequi posse, ut posteritas habeat religionem. hæ meæ tibi ineptiæ (fatebor enim) ferendæ sunt, non habeo, ne me quidem ipsum, quicum tam audacter communicem, quam te. si tibi res, si locus, si institutum placet, lege, quæso, legem, mihiq. eam mitte. si quid in mentem ueniet, quo modo eam effugere possimus; utemur. Ad Brutum si quid scribes, nisi alienum putabis, obiurgato eum, quod in Cumano esse noluerit propter eam caussam, quam tibi dixi. cogitanti enim mihi, nihil tam uidetur posse facere rustice. Et, si tibi placebit sic agere de fano,

fano, ut cœpimus; uelim cohortere & exacuas Cluatium. nam etiam si alio loco placebit; illis nobis opera, consilioq. utendum puto. Tu ad uillam fortasse cras. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 36

A TE heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilaro, alteram eodem die tabellario: accepiq. ab Ægypta litteras eodem die, Piliam, & Atticam plane belle se habere. tuæ litteræ mihi redditæ sunt tertiodecimo die. Quod mihi Bruti litteras, gratum. ad me quoque misit. eam ipsam ad te epistolam misi, & ad eam exemplum mearum litterarum. De fano, si nihil mihi hortorum inuenis; qui quidem tibi inueniendi sunt, si me tanti facis, quanti certe facis; ualde probo rationem tuam de Tusculano. quamuis prudens ad cogitandum sis, sicut es: tamen, nisi magnæ curæ tibi esset, ut ego consequerer id, quod magnopere uellem, numquam ea res tibi tam belle in mentem uenire potuisset. sed nescio quo pacto celebritatem requiro: itaque hortos mihi conficias, necesse est. maxima est in Scapulæ celebritas, propinquitas præterea ubi sis, ne totum diem in ullam. quare, antequam discedit, Othonem, si Romæ est, conuenias peruelim. si nihil erit, etsi tu meam stultitiam consuesti ferre, eo tamen progrediar, ut mihi stomachere. Drusus enim certe uendere uult. si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero? qua in re ne labar,

quæso prouide. prouidendi autem una ratio est, si quid de Scapulanis possimus. Et uelim me certiorem facias, quam diu in suburbano sis futurus. Apud Terentiam gratia opus est nobis, tuaq. auctoritate. sed facies, ut uidebitur. scio enim, si quid mea interfit, tibi maiori curæ solere esse, quam mihi. Hirtius ad me scripsit, Sex. Pompeium Corduba exisse, & fugisse in Hispaniam citeriorem, Cnæum fugisse nescio quo: neque enim curo: nihil præterea. noui litteras Narbone dedit XIV. kal. Mai. Tu mihi de Caninij naufragio, quasi dubia re, misisti. scribas igitur, si quid erit certius. Quod me a mœstitia auocas, multum proficies, si locum fano dederis. multa mihi εἰς ἀποθέωσιν in mentem ueniunt: sed loco ualde opus est. quare etiam Othonem uide. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 37

NON dubito, quin occupatissimus fueris, qui ad me nihil litterarum. sed homo nequam, qui tuum commodum non exspectarit, cum ob eam unam causam missus esset. nunc quidem, nisi quid te tenuit, suspicor esse in suburbano. at ego hic, scribendo dies totos, nihil equidem leuor, sed tamen aberro. Asinius Pollio ad me scripsit de impuro nostro cognato. quod Balbus minor nuper satis plane, Dolabella obscure, hic apertissime. ferrem grauiter, si nouæ ægrimoniæ locus esset. sed tamen quid impurius? o hominem cauendum: quamquam mihi quidem.

dem. sed tenendus dolor est. Tu, quoniam necesse nihil est, sic scribes aliquid, si uacabis. Quod putas oportere prouideri iam animi mei firmitatem, grauiusq. quòsdã scribis de me loqui, quam aut te scribere, aut Brutum: si, qui me fractum animo, & debilitatum putant, sciant, quid litterarum, & cuius generis conficiam; credo, si modo homines sint, existiment me, siue ita leuatus sim, ut animum uacuum ad res difficiles scribendas afferam, reprehendendum non esse; siue hanc aberrationem a dolore delegerim, quæ maxime liberalissima, doctoq. homine dignissima, laudari etiam oportere. sed, cum ego faciam omnia, quæ facere possim ad me adiuuandum; tu effice id, quod uideo te non minus, quam me, laborare. hoc mihi debere uideor, neque leuari posse, nisi soluero, aut uidero me posse soluere, id est locum, qualem uolo, inuenero. Heredes Scapulæ si istos hortos, ut scribis tibi Othonem dixisse, partibus quattuor factis, liceri cogitant: nihil est scilicet emptori loci. sin uenibunt: quid fieri possit, uidebimus. nam ille locus publicatus, qui est Trebonij, et Cusinij, erat ad me allatus. sed scis aream esse. nullo pacto probo. Clodiæ sane placent; sed non puto esse uenales. De Drusi hortis, quamuis ab iis abhorreas, ut scribis; tamen eo confugiam, nisi quid inueneris. ædificatio me non mouet. nihil enim aliud ædificabo, nisi id, quod etiam si illos non habuero. Κύριος mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis, hominis acuti magis, quam eruditi. Vale

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 38

TABELLARIVS cum ad me sine litteris tuis uenisset, existimaui, tibi eam caussam non scribendi fuisse, quod pridie scripsisses ea ipsa, ad quæ rescripsi hac epistola. exspectaram tamen aliquid de litteris Asinij Pollionis. sed nimium ex meo otio tuum specto. quamquam tibi remitto, nisi quid necesse erit, necesse ne habeas scribere, nisi eris valde otiosus. De tabellarijs facerem, quod suades, si essent ullæ necessariæ litteræ, ut erant olim, cum, breuioribus diebus, tamen quotidie respondebant tempori tabellarij. et erat aliquid, Silius, Drusus, alia quædam. nunc, nisi Otho extitisset, quid scriberemus, non erat. id ipsum dilatum est: tamen alleuor, cum loquor tecum absens, multo etiam magis, cum tuas litteras lego. sed quoniã & abes; (sic enim arbitror) & scribendi necessitas nulla est; conquiescent litteræ, nisi quid noui extiterit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 39

QVALIS futura sit Cæsaris uituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit uitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. itaque misi librum ad Muscam, ut tuis librarijs daret. uolo enim eum diuulgari: quod quo facilius fiat, imperabis tuis. συμβουλευτικὸν sæpe conor: nihil reperio: & quidem meum habeo & Ἀριστοτέλους, & Θεοφράστου πρὸς

πρὸς Ἀλέξανδρον: sed quid simile? illi, quæ & ipsis honesta essent, scribebant, & grata Alexandro. ecquid tu eiusmodi reperis? mihi quidem nihil in mentem uenit. Quod scribis te uereri, ne & gratia, & auctoritas nostra hoc meo mærore minuatur: ego, quid homines aut reprehendant, aut postulent, nescio; ne doleam? qui potest? ne iaceam? quis umquam minus? dum tua me domus leuabat, quis a me exclusus? quis uenit, qui offenderetur? Asturam sum a te profectus. legere isti leti, qui me reprehendunt, tam multa non possunt, quam ego scripsi. quam bene, nihil ad rem. sed genus scribendi id fuit, quod nemo abiecto animo facere posset. triginta dies in hortis fui. quis aut congressum meum, aut facilitatem sermonis desiderauit? nunc ipsum, ea lego, ea scribo, ut ij, qui mecum sunt, difficilius otium ferant, quam ego laborem. si quis requirit, cur Romæ non sim: quia discessus est: cur non sim in his meis prædolis, quæ sunt huius temporis: quia frequentiam illam non facile ferrem. ibi sum igitur, ubi is, qui optimas Baias habebat, quotannis hoc tempus consumere solebat. cum Romam uenero, nec uultu, nec oratione reprehendar. hilaritatem illam, qua hanc tristitia temporum condiebamus, in perpetuum amisi. constantia, & firmitas nec animi, nec orationes requiretur. De hortis Scapulanis hoc uidetur effici posse, aliud tua gratia, aliud nostra, ut præconi subijciantur. id nisi fit, excludemur. sin ad tabulam uenimus, uincemus facul-

facultates Othonis nostra cupiditate. Nam quod ad me de Lentulo scribis, non est in eo. Faberiana modo res certa sit; tuq. enitare, quod facis: quod uolumus, consequemur. Quod quæris, quam diu hic: paucos dies: sed certum non habeo: simul ac constituero, ad te scribam: et tu ad me, quam diu in suburbano sis futurus. quo die ego ad te hæc misi, de Pilia, & Attica mihi quoque eadem, quæ scribis, & scribuntur, & nunciantur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 40

NIHIL erat, quod scriberem: scire tamen uolebam, ubi esses; si abes, aut abfuturus es, quando rediturus esses, facias igitur me certiorem. Et quod tu scire uolebas, ego quando ex hoc loco: postridie iduum Lanuuij constitui manere, inde postridie in Tusculano, aut Romæ. utrum sim facturus, eo ipso die scies. Scis, quam sit φιλάτιον συμφορὰ, mihi me in te quidem: sed tamen auide sum affectus de fano: quod nisi, non dico, effectum erit, sed fieri uidero; audebo hoc dicere, & tu, ut soles, accipies; incursabit in te dolor meus, non iure ille quidem, sed tamen feres hoc ipsum quod scribo, ut omnia mea fers, actulisti. omnes tuas consolationes unam hanc in rem uelim conferas. si quæris, quid optem: primum Scapulæ, deinde Clodiæ, postea. si Silius nolet, Drusus aget iniuste, Cusinij, & Trebonij. puto Terentium esse dominum, Rebilum fuisse certo scio. sin autem tibi Tusculanum placet, ut significasti

casti quibusdam litteris: tibi assentiar. hoc quidem utique perficies, si me leuari uis; quem iam etiam grauius accusas, quam patitur tua consuetudo: sed facis summo amore, & uictus fortasse uitio meo: sed tamen, si me leuari uis, hæc summa leuatio, uel, si uerum scrire uis, una. Hirtij epistolam si legeris, quæ mihi quasi προπλασμα uidetur eius uituperationis, quam Cæsar scripsit de Catone; facias me, quid tibi uisum sit, si tibi erit commodum, certiorem. Redeo ad fanum. nisi hac æstate absolutum erit, quam uides integram restare; scelere me liberatum non putabo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 41

NVLLVM a te desideraui diem litterarum. uidebam enim quæ scribis: & tamen suspicabar, uel potius intelligebam, nihil fuisse, quod scriberes. ad VI. id. uero & abesse te putabam, & plane uidebam, nihil te habere. ego tamen ad te fere quotidie mittam. malo enim frustra, quam te non habere, cui des; si quid forte sit, quod putes me scire oportere. itaque accepi VI. id. litteras tuas inanes. quid enim habebas, quod scriberes? mihi tamen illud, quidquid erat, non molestum fuit, nihil aliud scire me, noui te nihil habere. scripsisti tamen nescio quid de Clodia. ubi ergo ea est, aut quando uentura? placet mihi res sic, ut secundum Othonem nihil magis. sed neque hanc uenditurum puto: delectatur enim, & copiosa est: & illud alterum quam

sit

sit difficile, te non fugit. sed obsecro enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc postridie exiturum puto, sed aut in Tusculanum, aut domum, inde fortasse Arpinum. cum certum sciero, scribam ad te. Venerat mihi in mentem monere te, ut id ipsum, quod facis, faceres. putabam enim commodius te idem istud domi agere posse, interpellatione sublata. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 42

EGO postridie iduum, ut scripsi ad te ante, Lanuuij manere constitui, inde aut Romæ, aut in Tusculano. scies ante utrumque. Quod scies rectè illam rem fore leuamento; bene facis; cum id esset, mihi crede, perinde, ut exstimare tu non posses. res indicat, quantopere id cupiam, cum tibi audeam confiteri, quem id non ita ualde probare arbitrer. sed ferendus tibi in hoc meus error: ferendus? immo uero etiam adiuuandus. De Othone, diffido, fortasse quia cupio: sed tamen maior etiam res est, quam facultates nostræ, præsertim aduersario & cupido, & locuplete, & herede. Proximum est, ut uelim Clodiæ. si ista minus confici possunt, efficiquiduis. ego me maiore religione, quam quisquam fuit ullius uoti, obstrictum puto. uidebis etiam Trebonianos: etsi absunt domini. sed, ut ad te heri scripsi, considerabis etiam de Tusculano; ne æstas effluat: quod certe non est committendum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 43

ET Hirtium aliquid ad te συμπαθῶς de me scripsisse, facile patior; (fecit enim humane) & te eius epistolam ad me non misisse, multo facilius: tu enim etiam humanius. Illius librum, quem ad me misit de Catone, propterea uolo diuulgari ab tuis, ut ex istorum uituperatione sit illius maior laudatio. Quod per Mustellam agis; habes hominem ualde idoneum, meiq. sane studiosum iam inde a Pontiano. perfice igitur aliquid: quid autem aliud, nisi ut aditus sit emptori? quod per quemuis heredem potest effici. sed Mustellam id perfecturum, si rogaris, puto. Mihi uero & locum, quem opto, ad id, quod uolumus, dederis, & præterea ἐγγύημα. Nam illa Silij, & Drusi non satis οἰκοδεσποτικὰ mihi uidentur. quid enim sedere totos dies in uilla ista? igitur malim primum Othonis, deinde Clodiæ. si nihil fiet; aut Druso ludus est suggerendus, aut utendum Tusculano. Quod domi te inclusisti, ratione feci sti: sed quæso confice, et te uacuum redde nobis. Ego hinc, ut scripsi antea, postridie idus Lanuuium, deinde postridie in Tusculano. contudi enim animum, & fortasse uici, si modo permansero. scies igitur fortasse cras, summum perendie. Sed quid est quæso? Philotimus nec Cartini Pompeium teneri; * (qua de re litterarum ad Clodium Patauinum missarum exemplum mihi Oppius, & Balbus miserant, se id factum arbitrari) bellumq. narrat reliquum

quum satis magnum. solet omnino esse Fuluiaster: sed tamen, si quid habes. uolo etiam scire de naufragio Caniniano, quid sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 44

EGO hic duo magna σωτάγματα absolui. nullo enim alio modo a miseria quasi aberrare possum. tu mihi, etiam si nihil erit, quod scribas, quod fore ita uideo; tamen id ipsum scribas uelim, te nihil habuisse, quod scriberes, dum modo ne his uerbis. De Attica, optime. Ἀνυδία tua me mouet: etsi scribis nihil esse. In Tusculano eo commodius ero, quod & crebrius tuas litteras accipiam, & te ipsum non numquam uidebo. nam ceteroqui ἀνεκτότερα erant Asturæ: nec hæc, quæ refricant, hic me magis angunt. etsi tamen, ubicumque sum, illa sunt mecum. De Cæsare uicino scripseram ad te, quia cognoram ex tuis litteris. eum σώνλον Quirini malo, quam Salutis. Tu uero peruulga Hirtium. id enim ipsum putaram, quod scribis; ut, cum ingenium amici nostri probaretur, ὑπόθεσις uituperandi Catonis irrideretur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 45

VINCAM, opinor, animum, & Lanuuio pergam in Tusculanum. aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum est: (nam dolor idem manebit, tantum mediocrius) aut nescio quid interfit, utrum illuc nunc ueniam, an ad decem annos. neque enim

enim ista maior admonitio, quam quibus assidue conficior & dies, & noctes. quid ergo, inquies, nihil litteræ? in hac quidem re, uereor, ne etiam contra. nam essem fortasse durior. exculto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 46

TV igitur, ut scripsisti, nec id incommodo tuo. uel binæ enim poterunt litteræ. occurram etiam, si necesse erit. ergo id quidem, ut poteris. De Mustela, ut scribis. etsi magnum opus est. eo magis delabor ad Clodiam. quamquam in utroque Faberianum nomen explorandum est. de quo, nihil nocuerit, si aliquid cum Balbo eris locutus, & quidem, ut res est, emere nos uelle, nec posse sine isto nomine, nec audere incerto. sed quando Clodia Romæ futura est, & quia tanti rem æstimas; eo prorsus spectio; non quin illud malim; sed & magna res est, & difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede. etsi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus infirmiores sumus. sed hæc coram. Hirtij librum, ut facis, diuulga. De Philotimo, idem & ego arbitrabar. Domum tuam pluris uideo futuram uicino Cæsare. Tabellarium meum hodie exspectamus. nos de Pilia, et Attica certiores faciet. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 47

DOMI te libenter esse, facile credo: sed uelim scire, quid tibi restet, aut iam ne confeceris. ego te

in Tusculano exspecto, eoq. magis, quod Tironis tam te uenturum scripsisti, & addidisti, te putare opus esse. sentiebam omnino, quantum mihi praesens prodesses; sed multo magis post discessum tuum sentio. quamobrem, ut ante ad te scripsi, aut ego ad te totus, aut tu ad me, quot licebit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 48

HERI non multo post, quam tu a me discessisti, puto, quidam urbani, ut uidebantur, ad me mandata, & litteras attulerunt a C. Mario C. F. eum multis uerbis agere mecum per cognationem, quae mihi secum esset, per eum Marium, quem scripsissem, per eloquentiam L. Crassi, aui sui, ut se defenderem: causamq. suam mihi perscripsit. rescripsi, patrono illi nihil opus esse, quoniam Caesaris, propinqui eius, omnis potestas esset, uiri optimi, & hominis liberalissimi: me tamen ei fauturum. O tempora: fove, cum dubitet Curtius consulatum petere? Sed haec hactenus. De Tirone mihi curae est: sed iam sciam, quid agat. heri enim misi, qui uideret: cui etiam ad te litteras dedi. Epistolam ad Caesarem tibi misi. Horti quam in diem proscripti sint, uelim ad me scribas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 49

VT me leuarat tuus aduentus, sic discessus adflixit. quare, cum poteris, id est cum Sexti auctioni operam dederis, reuises nos. uel unus dies mihi erit utilis; quid dicam, gratus? ipse Romam uenirem,

rem, ut una essemus, si satis consilium quadam de re haberem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 50

TIRONEM habeo citius, quam uerebar. uenit etiam Nicias: & Valerium hodie audiebam esse uenturum. quamuis multi sint, magis tamen ero solus, quam si unus esses. sed exspecto te a Peducaeo utique. tu autem significas aliquid, etiam ante uerum id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut scribis. hoc tamen uelim scire, quando auctio. Epistolam ad Caesarem mitti, uideo tibi placere. quid quaeris? mihi quoque idem maxime placuit, & eo magis, quod nihil est in ea, nisi optimi ciuis, sed ita optimi ut tempora, quibus parere omnes πολιτικοὶ praecipiunt. sed scis nobis esse usum, ut isti ante legerent. tu igitur id curabis. sed, nisi plane ijs intelliges placere, mittenda non est. id autem utrum illi sentiant, an uero simulent, tu intelliges. sed mihi simulatio pro repudiatione fuerit, τοῦτο δὲ μυλλῶσιν. De Caerellia quid tibi placeret, Tiro mihi narrauit: debere, non esse dignitatis meae: perscriptionem tibi placere: hoc metuere, alterum in metu non ponere. sed & haec, & multa alia coram. sustinenda tamen, si tibi uidebitur, solutio est nominis Caerelliani, dum & de Metone, & de Faberio sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 51

L. TVLLIVM Montanum nosti. qui cum Ci-

cerone profectus est. ab eius sororis uiro litteras accepi, Montanum Planco debere, quod præs pro Flaminio sit, HS xx; de eare nescio quid tecum Montano rogatum. sane uelim, siue Plancus est rogandus, siue quare potes illum iuuare, iuues. pertinet ad nostrum officium. si res tibi forte notior est, quam mihi; aut si Plancum rogandum putas; scribas ad me uelim, ut, quid rei sit, & quid rogandum, sciam. De epistola ad Cæsarem quid egeris, exspecto. De Silio, non ita sane laboro. tu mihi aut Scapulanos, aut Clodianos efficias, necesse est. sed nescio quid uideris dubitare de Clodia; utrum, quando ueniat, an, sint ne uenales? Sed quid est, quod audio, Spintherem fecisse diuortium? De lingua latina securi es animi, dices, qui talia conscribis. ἐπόγραφα sunt: minore labore fiunt; uerba tantum affero, quibus abundo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 52

EGO, etsi nihil habeo, quod ad te scribam, scribo tamen, quia tecum loqui uideor. Hic nobiscum sunt Nicias & Valerius. hodie tuas litteras exspectabamus matutinas. erunt fortasse alteræ pomeridianæ, nisi te Epiroticæ litteræ impedient: quas ego non interpello. Misi ad te epistolas ad Martianum, & ad Montanum. eas in eundem fasciculum uelim addas, nisi forte iam dedisti. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XIII.

CICERO S. D. ATTICO.

A D CICERONEM ita scripsisti, ut neque seuerius, neque temperatius scribi potuerit, nec magis quam quemadmodum ego maxime uellem. prudentissime etiam ad Tullios. quare aut ista proficient, aut aliud agamus. De pecunia uero, uideo a te omnem diligentiam adhiberi, uel potius iam adhibitam: et, si efficis, a te hortos habebo. nec uero ullum genus possessionis est, quod malim, maxime scilicet ob eam causam, quæ suscepta est; cuius festinationem mihi tollis, quoniam de æstate polliceris, uel potius recipis: deinde etiam ad καλαβίωσιν, mœstitiamq. minuēdam nihil mihi reperiri potest aptius. cui rei cupiditas impellit me interdum, ut te hortari uelim. sed me ipse reuoco. non enim dubito, quin, quod me ualde uelle putes, in eo tu me ipsum cupiditate uincas. itaque istuc iam profecto habeo. Exspecto, quid istis placeat de epistola ad Cæsarem. Nicias te, ut debet, amat, uehementerq. tua sui memoria delectatur. Ego uero Peducæum nostrū uehementer diligo. nam et quāti patrem feci, totum in hunc: ipsum per se æque amo, atque illum amaui; te uero plurimū,

qui hoc ab utroque nostrum fieri uelis. Si hortos inspexeris, etsi de epistola certiorem me feceris, dederis mihi quòd ad te scribam: sin minus, scribam tamen aliquid: numquam enim deerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

GRATIOR mihi celeritas tua, quam ipsa res. quid enim indignius? sed iam ad ista obduruimus, et humanitatem omnem exuimus. Tuas litteras hodie exspectabam, nihil equidem ut ex iis noui: quid enim? uerumtamen. Oppio, et Balbo epistolas deferri iubebis: & tamen Pisonem si cubi de auro. Faberius uenerit, uidebis, ut tantum attribuatur, si modo attribuetur, quantum debetur. accipies ab Erote. Ariarathes Ariobarzanis filius Romam uenit. uult, opinor, regnū aliquod emere a Cæsare. nam, quo modo nunc est, pedem ubi ponat in suo, non habet. omnino eum Sextius noster parochijs publicis occupauit: quod quidem facile patior. uerumtamen, quod mihi, summo beneficio meo, magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per litteras, ut apud me diuersetur. ad eam rem cum mitterem Alexādrum, has ei dedi litteras. Cras igitur auctio Peducæi: cum poteris ergo: etsi impediet fortasse Faberius: sed tamen, cum licebit. Dionysius noster grauiter queritur, et tamen iure, a discipulis abesse tam diu. multis uerbis scripsit ad me, credo item ad te. mihi quidem uidetur etiam diutius absfuturus. ac nollem: nalde enim hominem desidero. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 3

A TE litteras exspectabam, non dum scilicet: nam has mane rescribebam. Ego uero ista omnia sic probo, ut nihil aliud me moueat, nisi quod tu uideris dubitare. illud enim non accipio in bonam partem, quod ad me refers. quid? ipse negotium meum gererem, nisi consilio tuo? sed tamen intelligo, magis te id facere diligentia, qua semper uteris, quam quod dubites de nominibus istis. etenim Cælium nō probas: plura non uis. utrumque laudo: his igitur utendum est, præs aliquando factus esset, in his quidem tabulis. a me igitur omnia, quod dies longiores: teneamus modo, quod uolumus. puto fore istam etiam a præcone diem, certe ab heredibus. De Crispo, et Mustela uidebis: & uelim scire, quæ sit pars duorum. De Bruti aduentu cra factus certior. attulerat enim ab eo Aegypta libertus litteras. mi si ad te epistolam, quia commode scripta erat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

HABEO munus a te elaboratum decem legatorum. & quidem puto: nam filius anno post quæstor fuit, quam consul Mummius. sed quoniam sæpius de nominibus quæris quid placeat: ego quoque tibi sæpius respondeo, placere. Si quid poteris cum Pisone, conficies: Anlus enim uidetur in officio futurus. uelim ante possis: si minus, utique simul, cum Brutus uenier in Tusculanum. magni interest mea,

mea, una nos esse. scies autem, qui dies is futurus sit, si puero negotium dederis, ut quærat. Spurium Mummium putaram in decem legatis fuisse: & uidelicet: etenim ἄλογον, fratri fuisse. fuit enim ad Corinthum.

CICERO S. D. ATTICO. 5

MISI *tibi Torquatum. colloquere tu quidem cum Silio. ut scribis, & urge. illam diem negabat esse mense Maio, istā non negabat. sed tu, ut omnia, istuc quoque ages diligenter. De Crispo, et Mustela scilicet, cum quid egeris. Quoniam ad Bruti aduentum fore te nobiscum polliceris, satis est, præsertim cū hi tibi dies in magno nostro negotio cōsumātur.*

CICERO S. D. ATTICO. 6

DE *aquæ ductu probe fecisti. columnarium, uide, ne nullum debeamus. quamquam mihi uideor audisse a Camillo, commutatam esse legem. Pisoni, quid est, quod honestius respondere possimus, quam solitudinem Catonis? nec coheredibus solum Herennianis, sed etiam, ut scis (tu enim mecum egisti) de puero Lucullo: quam pecuniam tutor (nam hoc quoque ad rem pertinet) in Achaia sumpserat. sed agit liberaliter, quoniam negat se quidquam facturum contra nostram uoluntatem. coram igitur, ut scribis, constituemus, quemadmodum rem explicemus. Quod reliquos coheredes conuenisti, plane bene. Quod epistolam meam ad Brutum poscis, non habeo*

*habeo eius exemplum, sed tamen saluum est, & ait Tiro te habere oportere, &, ut recordor, una cum illius obiurgatoria tibi meam quoque, quam ad eā rescripseram, misi. Iudiciali molestia ut caream, ui debis. Tuditanum istum, proauum Hortensii, plane non noram; & filium, qui tum non potuerat esse legatus, fuisse putaram. Mummium fuisse ad Corinthum, pro certo habeo. sæpe enim hic Spurius, qui nuper est * epistolas mihi pronunciabat uersiculis facetis ad familiares missas a Corintho. sed non dubito, quin fratri fuerit legatus, non in decem. atque hoc etiam accepi, non solitos maiores nostros legare in decem, qui essent imperatorum necessarij, ut nos, ignari pulcherrimorum institutorum, aut negligētes potius, M. Lucullum, & L. Murænam, & ceteros ad L. Lucullum misimus. illudq. ἀλογώτατον, illum fratri in primis eius legatis fuisse. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 7

OPERAM *tuam multam, qui & hæc cures, & mea expedias, & sis in tuis multo minus diligens, quam in meis. Sextius apud me fuit, et Theopompus pridie: uenisse a Cæsare narrabat litteras: hoc scribere, sibi certum esse Romæ manere; causamq. eā adscribere, quæ erat in epistola nostra, ne se absente leges suæ negligerentur, sicut esse neglecta sumptuaria. est ἄλογον: idq. eram suspicatus. sed istis mos gerendus est; nisi placet hanc ipsam*

sam sententiam nos persequi. et Lentulum cum Metella feciſſe diuortium. hæc omnia tu melius. reſcribes igitur quidquid uoles, dum modo quid. iam enim non reperio, quid te reſcripturum putem, niſi forte de Muſtela, aut ſi Silium uideris. Brutus heri uenit in Tuſculanum poſt horam decimam. hodie igitur me uidebit: ac uellem, cum tu adeſſes. miſe equidem ei nunciari, te, quoad potuiſſes, exſpectaſſe eius aduentum, uenturumque, ſi audiſſes. neque, ut facio, continuo te certiorem eſſe facturum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

PLANE nihil erat, quod ad te ſcriberem. modo enim diſceſſeras, et paullo poſt triplices remiſeras. uelim cures faſciculum ad Veſtorium deferendum: & alicubi des negotium, qui quærat, Q. Faberij fundus num quis in Pompeiano, Nolano uenalis ſit. Epitomen Bruti Cælianorum uelim mihi mittas, & a Philoxeno Παγκρατίου περὶ προνοίας. Te idibus uidebo cum tuis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

COMMODVM diſceſſeras heri, cum Trebatius uenit, paullo poſt Curtius, hic ſalutandi cauſſa, ſed manſit inuitatus. Trebatium nobiſcum habemus. hodie mane Dolabella. multus ſermo ad multum diem. nihil poſſum dicere ἐκλενέστερον, nihil φιλοσοφώτερον. uentum eſt tamen ad Quinctium. multa ἄφαλα, ἀδιήγητα, ſed unum eiuſmodi, quod, niſi

mi ſi exercitus ſciret, non modo Tironi dictare, ſed ne ipſe quidem auderem ſcribere. ſed hactenus. & παρὰ πόδας ad me uenit, cum haberem Dolabellam, Torquatus; humaniſſimeque Dolabella, quibus uerbis ſecum egiſſem, expoſuit. commodum enim egeram diligentiſſime. quæ diligentia grata eſt uiſa Torquato. A te exſpecto, ſi quid de Bruto. quamquam Nicias confectum putabat, ſed diuortium non probari. quo etiam magis laboro idem, quod tu. ſi quid eſt enim offenſionis, hæc res mederi poteſt. mihi Arpinum eundum eſt. nam & opus eſt conſtitui a nobis illa prædiola: & uereor, ne excundi poteſtas non ſit, cum Cæſar uenerit: de cuius aduentu eam opinionem Dolabella habet, quam tu coniecturam faciebas ex litteris Meſſallæ. cum illuc uenero, intellexeroq. quid negotij ſit; tum, ad quos dies rediturus ſim, ſcribam ad te. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

MINIME miror, te & grauiter ferre de Marcello, & plura uereri periculi genera. quis enim hoc timeret, quod neque acciderat antea, nec uidebatur natura ferre, ut accidere poſſet? omnia igitur metuenda. ſed illud παρὰ τὴν ἰσορίαν tu, præſertim me reliquum conſularem. quid tibi Seruius, quid uidetur? quamquam hoc nullam ad partem uaret ſcilicet, mihi præſertim, qui non minus bene actum cum illis putem. quid enim ſumus? aut quid eſſe poſſumus? domi ne, an foris? quod niſi hoc mihi

Vide ep. 12. l. 6 ad fam.

hi uenisset in mentem, scribere ista nescio quæ; quo uerterem me, non haberem. ad Dolabellam, ut scribis, ita puto faciendum, κοινότερα quædam, & πολιτικώτερα. faciendum certe aliquid est. ualde enim desiderat. Brutus si quid, curabis ut sciam. cui quidem quamprimum agendum puto, præsertim si statuit. fermunculum enim omnem aut restinxerit, aut sedarit. sunt enim, qui loquantur etiam mecum, Sed hæc ipse optime, præsertim si etiam tecum loquetur. Mihi est in animo proficisci XI. kal. hic enim nihil habeo quod agam, ne hercule illic quidem necusquam, sed tamen illic. Hodie Spintherem exspecto. misit enim Brutus ad me: per litteras purgat Cæsarem de interitu Marcelli: in quem, ne si missis quidem ille interfectus esset, caderet ulla suspicio. nunc uero, cum de Magio constet, non ne furor eius omnem caussam sustinet? plane, quid sit, non intelligo. explanabis igitur. quamquã nihil habeo, quod dubitem, nisi, ipso Magio quæ fuerit caussa amentiæ: pro quo quidem etiam sponsor factus est. nimirum id fuit. soluendo enim non erat. credo enim petisse a Marcello aliquid, & illum, ut erat constantius respondisse. οὐ γὰρ ὔνειδος. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. XI

CREDEBAM esse facile: totum est aliud, postea quam sum a te dijunctior. sed fuit faciendũ, ut & conflituerem mercedulas prædiorum, & ne magnum onus obseruantiæ Bruto nostro imponerem. post-

posthac enim poterimus commodius colere inter nos in Tusculano: hoc autem tempore, cum ille me quotidie uidere uellet, ego ad illum ire non possem, priuabatur omni delectatione Tusculani. tu igitur, si Seruilia uenerit, si Brutus quid egerit, etiam, si constituerit quando obuiam, quidquid denique erit, quod scire me oporteat, scribes. Pisonem, si poteris, conuenias. uides, quam maturum sit. sed tamen, quod commodo tuo fiat. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. XII

VALDE me momorderunt epistolæ tuæ de Attica nostra: eædem tamen sanauerunt. quod enim te ipse consolabare eisdem litteris, id mihi erat satis firmum ad leniendam ægritudinem. Ligarianam præclare uendidisti. post hac quidquid scripsero, tibi præconium deferam. Quod ad me de Varrone scribis; scis, me antea orationes, aut aliquid id genus solitum scribere, ut Varronem nusquam possem intexere. postea autem quam hæc cœpi φιλολογώτερα, iam Varro mihi denunciauerat magnam sane, & grauem προσφώνησιν. biennium præterijt, cum ille Καλλιπίδης assiduo cursu cubitum nullum processerit. ego autem me parabam ad id, quod ille mihi misisset, ut αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λῴϊον, si modo potuissem. nam hoc etiam Hesiodus adscribit, αἶκε δώῃσι. nunc illam περὶ τελῶν συνταξιν, sane mihi probatam, Bruto, ut tibi placuit, despondimus. idq. eum non nolle mihi scripsisti. ergo illam ἀναδυμικεὶν,

μικὴν, in qua homines, nobiles illi quidem, sed nullo modo philologi, nimis acute loquuntur, ad Varronem transferamus. etenim sunt Ἀντιόχεια, quæ iste ualde probat. Catulo, & Lucullo alibi reponemus, ita tamen, si tu hoc probas: deq. eo mihi rescribas, uelim. De Brinniana auctione accepi a Veturio litteras. ait, sine ulla controuersia rem ad me esse collatam (Romæ uidelicet, aut in Tusculano me fore putauerunt) ad VIII. kal. Quinct. dices igitur uel amico tuo, uel Othoni coheredi meo, uel Labeoni nostro, paullum proferant auctionem; me circiter nonas in Tusculano fore. cum Pisone Erotem habes. De Scapulanis hortis toto pectore cogitemus. dies adest.

CICERO S. D. ATTICO. 13

Commotvs tuis litteris, quod ad me de Varrone scripseras, totam Academiam ab hominibus nobilissimis abstuli, trāstuliq. ad nostrum sodalem, & ex duobus libris contuli in quattuor. grandiores sunt omnino, quam erant illi; sed tamen multa detracta. tu autem mihi peruelim scribas, qui intellexeris illum uelle. illud utique scire cupio, quem intellexeris ab eo ζηλοτυπεῖσθαι, nisi forte Brutum. id hercle restabat. sed tamen scire peruelim. libri quidem ita exierunt, (nisi forte me cōmunis φιλαυτία decipit) ut in tali genere ne apud Græcos quidem simile quidquam. tu illam iacturam feres & quo animo, quod illa, quæ habes de Academicis, frustra descripta sunt. multo tamen hæc erunt splendidiora, breuiora, meliora. nunc autem ἀπόρως, quo me uertam. uolo Dolabellæ ualde desideranti. non reperio, quid: & simul αἰδέομαι Τρῶας: neque, si aliquid, potero μέμψιν effugere. aut cessandū igitur, aut aliquid excogitandum. sed quid hæc lenia curamus? Attica mea, obsecro te, quid agit? quæ me ualde angit. sed crebro reguſto tuas litteras: in his acquiesco: tamen exspecto nouas. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

Brinnii libertus, coheres noster, scripsit ad me, uelle, si mihi placet, coheredes, & Sabinum Albium ad me uenire. id ego plane nolo. hereditas tanti non est. & tamen obire auctionis diem facile poterunt, (est enim III. idus) si me in Tusculano postridie nonas mane conuenerint. quod si laxius uolent proferre diem, poterunt uel biduum, uel triduum, uel ut uidebitur. nihil enim interest. quare, nisi iam profecti sunt, retinebis homines. De Bruto, si quid erit, de Cæsare, si quid scies præterea, scribes. Illud etiam atque etiam considereS uelim placeat ne tibi mitti ad Varronem, quod scripsimus; etsi etiam ad te aliquid pertinet. nam scito, te ei dialogo adiunctum esse tertium. opinor igitur consideremus. etsi nomina iam facta sunt: sed uel induci, uel mutari possunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

QVID *agit, obsecro te, Attica nostra? nam triduo abs te nullas acceperam: nec mirum: nemo enim uenerat: nec fortasse caussa fuerat. itaque, ip se quid scriberem, non habebam. quo autem die has Valerio dabam, exspectabam aliquem meorum: qui si uenisset, & a te quid attulisset, uidebam non defuturum, quid scriberem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 16

NOS, *cum flumina, & solitudinem sequeremur, quo facilius sustentare nos possemus, pedem e uilla adhuc egressi non sumus: ita magnos, & assiduos imbres habebamus. Illam Academicen σύνταξιν totam ad Varronem traduximus: modo fuit Catuli, Luculli, Hortensii: deinde, quia παρὰ τὸ πρέπον uidebatur, quod erat hominibus non ignota, non illa quidem ἀπαιδευσία, sed in ijs rebus ἀηδία; simul ac ueni ad uillam, eosdem illos sermones ad Catonem, Brutumq. transtuli. ecce tuæ litteræ de Varrone. nemini uisa est aptior Αντιόχεια ratio. sed tamen uelim scribas ad me, primum placeat ne tibi aliquid ad illum; deinde, si placebit, hoc ne potissimum. Quid Seruilia, iam ne uenit? Brutus ecquid agit, ecquando? De Cæsare quid auditur? Ego ad nonas, quemadmodum dixi. Tu cum Pisone, si quid poteris. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 17

DE VI. *exspectabam Roma aliquid. non imperasses igitur aliquid tuis. nunc eadem illa, quid Brutus cogitet, aut si aliquid egit, & quid a Cæsare. sed quid ista, quæ minus curo? Attica nostra quid agat, scire cupio. etsi tuæ litteræ (sed iam nimis ueteres sunt) recte sperare iubent. tamen exspecto recens aliquid. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 18

VIDES, *propinquitas quid habet. nos uero conficiamus hortos. colloqui uidebamur, in Tusculano cum essem: tanta erat crebritas litterarum sed id quidem iam erit, ego interea admonitu tuo perfeci sane argutulos libros ad Varronem: sed tamen exspecto, quid ad ea, quæ scripsi ad te: primum qui intellexeris cum desiderare a me, cum ipse homo πολυγραφώτατος numquam me lacessisset: deinde, quem ζηλοτυπεῖν: multo Hortensium minus, aut eos, qui de rep. loquuntur. plane hoc mihi explices uelim: in primis, maneas ne in sententia, ut mittam ad eum, quæ scripsi; an nihil necesse putes. sed hæc coram. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 19

COMMODVM *discesserat Hilarus librarius IV. kal. cui dederam litteras ad te, cum uenit tabellarius cum tuis litteris pridie datis: in quibus*

illud mihi gratissimum fuit, quod Attica nostra rogat te, ne tristis sis, quodq. tu ἀκλινδωνα esse scribis, Ligarianam, ut uideo, præclare auctoritas tua commendauit. scripsit enim ad me Balbus, ac Oppius, mirifice se probare, ob eamq. caussam ad Cæsarem meam se oratiunculam misisse. hoc igitur idem tu mihi antea scripseras. In Varrone ista caussa me non mouerat, ne uiderer φιλένδοξος. sic enim constituebam, neminem includere in dialogos eorum, qui uiuerent: sed, quia scribis & desiderari a Varrone, & magni illum æstimare; eos confeci, & absolui, nescio quam bene, sed ita accurate, ut nihil posset supra: Academicam omnem quæstionem libris quattuor. in eis, quæ erant contra ἀναταλήψιαν, præclare collecta ab Antiocho, Varroni dedi: ad ea ipse respondeo: tu es tertius in sermone nostro. si Cottam, & Varronem fecissem inter se disputantes, ut a te proximis litteris admoneor; meum καθὸν πρόσωπον esset. hoc in antiquis personis suauiter fit, ut & Heraclides in multis, & nos sex de rep. libris fecimus. sunt etiam de oratore nostri tres, mihi uehementer probati. in eis quoque eæ personæ sunt, ut mihi tacendum fuerit. Crassus enim loquitur, Antonius, Catulus senex, C. Iulius, frater Catuli, Cotta, Sulpicius. puero me hic sermo me inducitur, ut nullæ esse possent partes meæ. quæ autem his temporibus scripsi, Ἀριστοτέλειον morem habent; in quo sermo ita inducitur ceterorum, ut penes ipsum sit principatus. ita confeci quinquinque libros περὶ τελῶν, ut Epicurea L. Torquato, Stoica M. Catoni, περιπατητικὰ M. Pisoni daremus. ἀζηλότυπον id fore putaram, quod omnes illi decesserant. hæc Academica, ut scis, cum Catulo, Lucullo, Hortensio contuleram. sane in personas non cadebant. erat enim λογικώτερα, quam ut illi de ijs somniasse umquam uiderentur. itaque, ut legi tuas de Varrone. tamquam ἕρμαιον arripui. aptius esse nihil potuit ad id philosophiæ genus, quo ille maxime mihi delectari uidetur, easq. partes, ut non sim consecutus, ut superior mea caussa uideatur. sunt enim uehementer πιθανὰ Antiochia: quæ diligenter a me expressa, acumen habent Antiochi, nitorem orationis nostrum: si modo is est aliquis in nobis. sed tu, dandos ne putes hos libros Varroni, etiam atque etiam uidebis. mihi quædam occurrunt: sed ea coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

A CAESARE litteras accepi cosolatorias: datas prid. kal. Mai. Hispali. De urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire uelim. Torquato nostra officia grata esse, facile patior: eaq. augere non desinam. De uxore Tuberonis, & priuigna, neque possum iam abdere, (est enim res peruulgata) neque Tuberonem uolo defendere: mirifice est enim φιλαίτιος. theatrum quidem sane bellum habuisti. ego, etsi hoc loco facillime sustentor, tamen te uidere cupio: itaque, ut constitui,

stitui, adero. Fratrem credo a te esse conuentum, scire igitur studeo, quid egeris. De fama nihil sane laboro. etsi scripseram ad te tunc stulte. nihil melius. curandum enim non est: atque hoc: in omni uita sua quēque a recta conscientia transuersum unguem non oportet discedere. uiden', quam φιλοσόφως? an tu nos frustra existimas hæc in manibus habere? δεδῆχθαι te nōllem, quod nihil erat. redeo enim rursus eodem. quidquam ne me putas curare in toto, nisi ut ei ne desim? id ago scilicet, ut iudicia uidear tenere. μὴ γὰρ αὐτοῖς. uellem tam domestica ferre possem, quam ista contemnere. putas autem me uoluisse aliquid, quod perfectum non sit? non licet scilicet sententiam suam: sed, tamen, quæ tum acta sunt, non possum non probare: & tamen non curare pulchre possum, sicuti facio. sed nimium multa de nugis.

CICERO S. D. ATTICO. 21

Ad Hirtium dederam epistolam sane grandem, quam scripseram proxime in Tusculano huic, quam tu mihi misisti, rescribam alias: nunc aliis malo. Quid possum de Torquato, nisi aliquid a Dolabella? quod simul ac, continuo scietis. exspectabam hodie, aut summum cras ab eo tabellarios: qui simul ac uenerint, mittentur ad te. A Quincto exspecto. proficiscens enim e Tusculano VIII. kal. ut scis, misit ad eum tabellarios. Nunc, ad rem ut redeam, inhibere illud tuum, quod ualde mihi arriserat,

rat, uehementer displicet. est enim uerbum totum nauticum. quamquam id quidem sciebam: sed arbitrabar sustineri remos, cum inhiberi essent remiges iussi. id non esse eiusmodi didici heri, cum ad uillam nostram nauis appelleretur. non enim sustinent, sed alio modo remigant. id ab ἐποχῆς remotissimum est. quare facies, ut ita sit in libro, quemadmodum fuit. dices hoc idem Varroni, si forte mutauit. nec est melius quidquam, quam ut Lucullus

Sustineat currū, ut bonu' sæpe agitator, equosque. semperq. Carneades προβολὴν pugilis, & retentionem aurigæ similem facit ἐποχῆ. inhibitio autem remigum motum habet, & uehementiorem quidem, remigationis nauem conuertentis ad puppim. uides, quanto hoc diligentius curem, quam aut de rumore, aut de Pollione. De Pansa etiam, si quid certius. credo enim palam factum esse De Critonio, si quid esset. Certe ne de Metello, & Balbino? dic mihi, placet ne tibi primum edere iniussu meo? hoc ne Hermodorus quidem faciebat, is, qui Platonis libros solitus esi diuulgare; ex quo. λόγοισιν Ερμόδωρος. quid illud? rectum ne existimas cuiquam quidquam ante, quam Bruto? cui te auctore προσφωνῶ. scripsit enim Balbus ad me, se a te quinctum de finibus librum descripsisse: in quo non sane multa mutaui, sed tamen quædam. tu autem commode feceris, si reliquos continueris; ne & ἀδιόρθωτα habeat Balbus, & ἕωλα Brutus. sed hæc hactenus; ne uidear περὶ μικρὰ σπουδάζειν. etsi nunc

quidem maxima mihi sunt hæc: quid est enim aliud? Varroni quidem quæ scripsit te auctore, ita propero mittere, ut iam Romam miserim describenda. ea si uoles, statim habebis: scripsi enim ad librarios, ut fieret tuis, si uelles, describendi potestas. ea uero continebis, quoad ipse te uideam, quod diligentissime facere soles, cum a me tibi dictum sit. Quo modo autem fugit me, tibi dicere? mirifice Cærellia, studio uidelicet philosophiæ flagrans, describit a tuis. istos ipsos de finibus habet. ego autem tibi non firmo, (possum falli, ut humanus) a me non habere. numquam enim ab oculis meis abfuerunt. tantum porro aberat, ut binos scriberent: uix singulos confecerunt. tuorum tamen eo nullum delectum arbitror: idemq. te uolo existimare. a me enim prætermissum est, ut dicerem eos exire non dum uelle. Hui quam diu de nugis. de re enim nihil habeo, quod loquar. De Dolabella tibi assentior. coheredes, ut scribis, in Tusculano. De Cæsaris aduentu, scripsit ad me Balbus, non ante kal. Sext. De Attica optime, quod leuius, ac lenius, & quod fert ἀκόλως. Quod autem de illa nostra cogitatione scribis, in qua nihil tibi credo ea, quæ noui: ualde probo hominem, domum, facultates: quod caput est, ipsum non noui: sed audio laudabilia de Scrofa. etiam proxime accedit, si quid hoc ad rem. Γενέσερος est etiam, quam pater. coram igitur, & quidem propenso animo ad probandum. accedit enim, quod patrem, ut scire te puto, plus etiam, quam non modo

do tu, sed quam ipse scit, amo, idq. & merito, & iam diu. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

De Varrone, non sine caussa, quid tibi placeat, tam diligenter exquiro. occurrunt mihi quædam: sed ea coram. te autem ἀμυνέσατα interxui, faciamq. id crebrius. proximis enim tuis litteris primum, te id non nolle, cognoui. De Marcello, scripserat ad me Cassius antea, τὰ κατὰ μέρος Seruius. rem acerbam. ad prima redeo. Scripta nostra nusquam malo esse, quam apud te, sed ea tum feras dari, cum utrique nostrum uidebitur. ego & librarios tuos culpa libero, neque te accuso, & tamen aliud quiddam ad te scripseram, Cærelliam quædam habere, quæ nisi a te non potuerit. Balbo quidem intelligebam satisfaciendum fuisse: tantum nolebam, aut obsoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. Varroni, simul ac te uidero, si tibi uidebitur, mittam. quid autem dubitarim, cum uidero te, scies. Attributos quod appellas, ualde probe. Te de prædio auiæ exerceri, molestè fero. De Bruto nostro, perodiosum: sed uita fert. mulieres autem uix satis humane, quæ inimico animo ferant, cum utraque officio pareat. Tullium scribam, nihil fuit, quod appellares. nam tibi mandassem, si fuisset. nihil enim est apud eum positum nomine uoti. sed est quiddam apud illum meum. id ego in hac rem statui conferre. itaque & ego recte tibi dixi,

ubi esset: & tibi ille recte negauit. hoc quoque ipsum continuo adoriamur. locum hominibus non sane probo, quod est desertior: sed habet ἀλογίαν. uerum hoc quoque, ut censueris; quippe qui omnia. Ego, ut constitui, adero: atque utinam tu quoque eodem die. sin quid; multa enim; utique postridie. etenim coheredes: a queis sine te opprimi, malitia est. Alteris iam litteris nihil ad me de Attica. sed id quidem mihi in optima spe pono. illud accuso, non te, sed illam, ne salutem quidem. at tu & illi, & Piliæ plurimam: nec me tamen irasci iudicaris. Epistolam Cæsaris misi, si minus legisses. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

ANTEMERIDIANIS *tuis litteris heri statim rescripsi: nunc respondebo uespertinis. Brutus, mallem, me arcesseret. nam & æquius erat, cum illi iter instaret & subitum, & longum: & mehercule nunc, cum ita simus affecti, ut non possimus plane simul uiuere, (intelliges enim profecto, quo maxime posita sit συμβίωσις) facile patiebar, nos potius Romæ una esse, quam in Tusculano. libri ad Varronem non morabantur. sunt enim defecti, ut uidisti: tantum librariorum menda tolluntur. de quibus libris scis me dubitasse: sed tu uideris. item, quos Bruto mittimus, in manibus habent librarij. Mea mandata, ut scribis, explica. quamquam ista retentione omnes ait uti Trebatius: quid tu istos putas? nosti domum, quam confice ἀλόγως. incredibile*

bile est, quam ego ista non curem. omni tibi asseueratione affirmo, quod mihi credas uelim, mihi maiori offensioni esse, quam delectationi, possessiunculas meas. magis enim doleo, me non habere, cui tradam, quam habere, qui utar. atque illud Trebatius se tibi dixisse narrabat. tu autem ueritus es fortasse, ne ego inuitus audirem. fuit id quidem humanitatis: sed, mihi crede, iam ista non curo. quare da te in sermonem, & perseca, & confice, excita, compella, loquere, ut te cum illo Scæua loqui putes. ne existimes eos, qui non debita consectari soleant, quod debeatur, remissuros. de die tantum uideto, & id ipsum bono modo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 24

QVID *est, quod Hermogenes mihi Clodius, Andromenem sibi dixisse, se Ciceronem uidisse Corcyræ? ego enim audita tibi putaram. nil igitur ne ei quidem litterarum? an non uidit? facies ergo ut sciam. Quid tibi ego de Varrone rescribam? quatuor διεξόδρα sunt in tua potestate. quod egeris, id probabo. nec tamen αἰδόμεθα Τρῶας: quid enim? sed, ipsi quam res illa probaretur, magis uerebar. sed quoniam tu suscipis, in alteram aurem. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 25

DE RETENTIONE, *rescripsi ad tuas accurate literas scriptas. conficies igitur, & quidem sine ulla dubitatione, aut retractatione. hoc fieri*

& oportet, & opus est. De Andromene, ut scribis, ita putaram: scisses enim, mihiq. dixisses. Tu tamen ita mihi de Bruto scribis, ut de te nihil. quando autē illum putas? nam ego Romam pridie idus. ita uolui Bruto scribere: sed quoniam tu te legisse scribis, fui fortasse ἀσαφέστερος, me ex tuis litteris intelle xisse, nolle eum me quasi prosequendi sui caussa Romam nunc uenire. sed quoniā iam adest meus aduentus; fac quæso, ne quid eum idus impediant, quo minus suo commodo in Tusculano sit. nec enim ad tabulam eum desideraturus erā. in tali enim negotio cur tu unus non satis es? sed ad testamentū uolebam: quod iam malo alio die; ne ob eam caussam Romam uenisse uidear. scripsi igitur ad Brutum, iam illud, quod putassem, idibus, nihil opus esse. uelim ergo totum hoc ita gubernes, ut ne minima quidem re ulla Bruti commodum impediamus. Sed quid est tandem, quod perhorrescas, quia tuo periculo iubeam libros dare Varroni? etiam nunc, si dubitas, fac, ut sciamus. nihil est enim illis elegantius. uolo Varronem, præsertim cum ille desideret: sed est, ut scis,

Δεινὸς ἀνὴρ: λάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο.

ita mihi sæpe occurrit uultus eius, querentis fortasse uel hoc, meas partes in ijs libris copiosius defensas esse, quam suas: quod mehercule intelliges non esse. si quando in Epirum ueneris. nam nunc Alexionis epistolis cedimus: sed tamen ego non despero probatum iri Varroni: & id, quoniam impensam feci-

fecimus in macrocola, facile patior teneri. sed etiā atque etiam dico, tuo periculo fiet. quare, si addubitas, ad Brutum transeamus: est enim is quoque Antiochius. o Academiam uolaticam, & sui similem, modo huc, modo illuc. sed, quæso, epistola mea ad Varronem ualde ne tibi placuit? male mihi sit, si umquam quidquam tam enitar. at ego ne Tironi quidem dictaui, qui totas περιοχὰς persequi solet, sed Spintheri syllabatim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

De Virgilii parte ualde probo. sic ages igitur. & quidem id erit primum, proximum Clodiæ. quod si neutrum metuo, ne turbem, & irruam in Drusum. intemperans sum in eius rei cupiditate, quam nosti. itaque reuoluor idemtidem in Tusculanum. quiduis enim potius, quam ut non hac æstate absoluatur. Ego, ut tempus est nostrum, locum habeo nullum, ubi facilius esse possim, quam Asturæ. sed quia qui mecum sunt, credo, quod mæstitiam meam non ferunt, domum properant: etsi poteram remanere, tamen, ut scripsi tibi, proficiscar hinc, ne relictus uidear. quo autem Lanuuio? conor equidem in Tusculanum: sed faciam te statim certiorem. tu litteras conficies. equidem, credibile non est, quantum scribam die: quin etiam noctibus: nihil est enim somni. heri etiam effeci epistolam ad Cæsarem: tibi enim placebat. quam non fuit malum scribi, si forte opus esse putares. ut qui

dem

dem nunc est, nihil sane est necesse mittere. sed id quidem, ut tibi uidebitur. mittam tamen ad te exemplum fortasse Lanuuio, nisi forte Romam: sed eras scies.

CICERO S. D. ATTICO. 27

EPISTOLAM ad Cæsarem, nobis uero semper rectissime placuit, ut isti ante legerent. aliter enim fuissemus & in hos inofficiosi, & in nosmet ipsos, si illum offensuri fuimus, pæne periculosi. isti autem ingenue. mihiq. gratum, quod, quid sentirent, non reticuerunt: illud uero uel optime, quod ita multa mutari uolunt, ut mihi de integro scribendi caussa non sit. quamquam de Parthico bello quid spectare debui, nisi quod illum uelle arbitrabar? quod enim aliud argumentum epistolæ nostræ, nisi κολακία, fuit? an, si ea, quæ optima putaram, suadere uoluissem, oratio mihi defuisset? totis igitur litteris nihil opus est. ubi enim ἐπίτδγμα magnum nullum fieri possit, ἀπότδγμα uel non magnum molestum futurum sit; quid opus est παρακινδωνεύειν? præsertim cum illud occurrat, illum, cum antea nihil scripserim, existimaturum, me, nisi toto bello confecto, nihil scripturum fuisse. atque etiam uereor, ne putet, me hoc quasi Catonis μείλιγμα esse uoluisse. quid quæris? ualde me pœnitebat: nec in hac quidem re quidquam magis ut uellem accidere potuit, quam quod ἀκουδὴ nostra non est probata. incidissemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum. sed

sed redeo ad hortos. Plane illuc te ire, nisi tuo magno commodo, nolo: nihil enim urget. quidquid erit, operam Faberio ponamus. de die tamen auctionis, si quid scies. Eum, qui e Cumano uenerat, quod & plane ualere Atticam nunciabat, & litteras se habere aiebat, statim ad te misi. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

HORTOS quoniam hodie eras inspecturus, quid uisum tibi sit, cras scilicet. De Faberio autem, cum uenerit. De epistola ad Cæsarem; iurato mihi crede, non possum: nec me turpido deterret, & si maxime debeat, quam enim turpis est assentatio, cum uiuere ipsum turpe sit nobis? sed ut cœpi, non me hoc turpe deterret: (ac uellem quidem: essem enim, qui esse debebam) sed in mentem nihil uenit. nam, quæ sunt ad Alexandrum hominum eloquentium, & doctorum suasiones, uides quibus in rebus uersentur. adolescentem incensum cupiditate uerissimæ gloriæ, cupientem sibi aliquid consilij dari, quod ad laudem sempiternam ualeret, cohortantur ad decus. non deest oratio. ego quid possum? tamen nescio quid e quercu exsculpseram, quod uideretur simile simulacri. in eo quod non nulla erant paullo meliora, quam ea, quæ fiunt, & facta sunt, reprehenduntur. quod me minime pœnitet. si enim peruenissent istæ litteræ; mihi crede, nos pœniteret. quid? tu non uides, ipsum illum Aristotelis discipulum, summo ingenio, summa modestia, postea quam

quam rex appellatus sit, superbum, crudelem, immoderatum fuisse? quid, tu hunc de pompa, Quirini contubernalem, bis nostris moderatis epistolis lætaturum putas? ille uero potius non scripta desiderat, quam scripta non probet. postremo, ut uolet. abijt illud, quod tum me stimulabat, quod tibi dabam πρόβλημα ἀρχιμήδειον. multo mehercule magis nunc opto casum illum, quam tum timebam, uel quemlibet. Nisi quid te aliud impediet, mihi optato ueneris. Nicias a Dolabella magno opere accersitus, (legi enim litteras) etsi inuito me, tamen eodem me auctore profectus est. Hoc manu mea. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 29

Cvm quasi alias res quærerem de philologis e Nicia, incidimus in Talnam. ille de ingenio nihil nimis: modestum, & frugi. sed hoc mihi non placuit. se scire aiebat ab eo nuper petitã Cornificiam, Quincti filiam, uetulam sane, & multarum nuptiarum: non esse probatam mulieribus, quod ita reperirent, rẽ non maiorem DCCC. hoc putaui te scire oportere. De hortis ex tuis litteris cognoui, et Chrysippo, in uilla, cuius insulsitatem bene noram, uideo nihil, aut pauca mutata. balnearia tamen laudat maiora. de minoribus ait hiberna effici posse. tecta igitur ambulationcula addenda est: quam ut tãtam faciamus, quantam in Tusculano fecimus, prope dimidio minoris constabit isto loco. ad id autem, quod uolu-

nolumus. ἀφίδρυμα, nihil aptius uidetur, quam lucus. quem ego noram: sed celebritatem nullam tum habebat: nunc audio maximam. nihil est, quod ego malim. in hoc τὸν τύφον μου πρὸς θεῶν προποφόρητον. Reliquum est. si Faberius nobis nomen illud explicat; noli quærere, quanti: Othonem uincas uolo. nec tamen insaniturum illum puto: nosse enim mihi hominem uideor. ita male autem audio ipsum esse tractatum, ut mihi ille emptor non esse uideatur: quid enim pateretur? sed quid argumentor? si Faberianum explicas, emamus uel magno: sin minus, ne paruo quidem possumus. Clodiam igitur: a qua ipsa ob eam caussam sperare uideor, quod & multo minoris sunt, & Dolabellæ nomen iam expeditum uidetur, ut etiam repræsentatione concludam. De hortis satis. Cras aut te, aut caussam: quam quidem futuram Faberianam: sed, si poteris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 30

Ciceronis epistolam tibi remisi. o te ferreum, qui illius periculis non moueris. me quoque accusat. eam epistolam tibi misissem. nam illam alteram de rebus gestis eodem exemplo puto. In Cumanum hodie misi tabellarium. ei dedi tuas ad Vestorium, quas Pharnaci dederas. Commodum ad te miseram Demeam, cum Eros ad me uenit. sed in eius epistola nihil erat noui, nisi, auctionẽ biduũ. ab ea igitur, ut scribis: et uelim, confecto negotio Faberiano: quem quidem negat Eros hodie. cras ma-

ne putat, a te colendus est. iste autem κολακίαι non longe absunt a scelere. te, ut spero, perendie. Secunde potes, erues, quid decem legati Mummio fuerunt. Polybius non nominat. ego memini, Albinum consularem, & Sp. Mummium: uideor audisse ex Hortensio, Tuditanum: sed in Libonis annali, XIV annis post prætor ist factus Tuditanus, quam consul Mummius. non sane quadrat. uolo aquem Olympiæ, aut ubi uisum πολιτικὸν σύλλογον, more Dicæarchi, familiaris tui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 31

V. KAL. mane accepi a Demea litteras pridie datas, ex quibus aut hodie, aut cras te exspectare deberem. sed, ut opinor, idem ego, qui exspecto tuum aduentum, morabor te. non enim puto tam expeditum Faberianum negotium futurum, etiam si est futurum, ut non habeat aliquid moræ. cum poteris igitur: quoniam etiamdum abes. Dicæarchi, quos scribis, libros sane uelim mihi mittas: addas etiam καταδάσεως. De epistola ad Cæsarē, κεφαλαιώδη. atque id ipsum, quod isti aiunt illum scribere, se, nisi constitutis rebus, non iturum in Parthos; idem ego suadebam in illa epistola; utrum liberet, facere posse, auctore me. hoc enim illi exspectat uidelicet, neque est facturus quidquam, nisi de meo consilio. obsecro, abijciamus ista, & semiliberi saltem simus: quod assequemur & tacendo, & latendo. Sed aggredere Othonem, ut scribis. confice, mi Attice,

tice, istam rem. nihil enim aliud reperio, ubi & in foro non sim, & tecum esse possim. quanti autem, hoc mihi uenit in mentem. C. Albanius proximus est uicinus. is ∞ iugerum de M. Pilio emit, ut mea memoria est, HS CXV. omnia scilicet nunc minoris: sed accedit cupiditas: in qua, præter Othonem, non puto nos ullum aduersarium habituros. sed eum ipsum tu poteris mouere, facilius etiam, si Canium haberes. o gulam insulsam. pudet me patris. rescribes, si quid uoles.

CICERO S. D. ATTICO. 32

ALTERAM ate epistolam cum hodie accepissem, nolui te una mea contentum. Tu uero age, quod scribis, de Faberio. in eo enim totum est positum id, quod cogitamus. quæ cogitatio si non incidisset, (mihi crede istuc, ut cetera) non laborarem. quamobrem, ut facis, (istuc enim addi nihil potest) urge, insta, perfice. Dicæarchi περὶ ψυχῆς utrosque uelim mittas, & καταδάσεως. πολιτικὸν non inuenio, & epistolam eius, quam ad Aristoxenum misit. tres eos libros maxime nunc uellem: apti essent ad id, quod cogito. Torquatus Romæ est. iussi, ut tibi daretur. Catulum, & Lucullum, ut opinor, antea. his libris noua proœmia sunt addita, quibus eorum uterque laudatur. eas litteras uolo habeas. & sunt quædam alia. Et quod ad te de decem legatis scripsi, parum intellexti, credo, quia διὰ σημείων scripseram. de C. Tuditano enim quæ-

rebam, quem ex Hortensio audieram fuisse in decem, cum uideo in Libonis prætorem L. Popillio P. Rupilio cos. annis XVI ante, quam prætor factus est, legatus esse potuisset: nisi admodum sero quæstor est factus: quod non arbitror. uideo enim curules magistratus cum legitimis annis perfacile cepisse. Postumium autem, cuius statuam in Isthomo meminisset e dicis, sciebam fuisse. is autem est, qui cum Lucullo fuit; quem tu mihi addidisti, sane ad illum σύλλογον personam idoneam. uidebis igitur, si poteris, ceteros; ut possumus πομπεύσαι τοῖς προσώποις. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 33

NEGLIGENTIAM miram. semel ne putas mihi dixisse Balbum, & Faberium, professionem relatam? quin etiam eorum iussu miseram, qui profiteretur: ita enim oportere dicebant. professus est Philotimus libertus. nosti credo librarium: sed scribis, & quidem confectum. Ad Faberium, ut tibi placet, litteras misi. cum Balbo autem puto te aliquid fecisse H. in Capitolio. In Virgilio mihi nulla est δυσωπία. nec enim eius caussa sane debeo: &, si emero, quid erit, quod postulet? sed uidebis, ne is cum sit in Africa, ut Cœlius. De nomine tu uidebis, cum Cispio: sed, si Plancus destinat, tum haberes difficultatem. Te ad me uenire uterque nostrum cupit: sed ista res nullo modo relinquenda est. Othonem quod speras posse uinci, sane bene narras, de

de æstimatione, ut scribis, cũ agere cœperimus: etsi nihil scripsit nisi de modo agri. Cum Pisone, si quid poteris. Dicæarchi librum accepi: καταβάσεως exspecto. negotium dederis. reperies ex eo libro, in quo sunt S. C. Cn. Cornelio, & L. cos. De Tuditano autem, quod putas, ἄλογον est, tum illum; quoniam fuit ad Corinthum. non enim temere dixit Hortensius, aut quæstorem, aut tribunum mil. idq. potius fuisse credo. sed tu de Antiocho scrire poteris. uide etiam, quo anno quæstor, qut tribunus mil. fuerit: si neutrum, eodem in præfectis, aut contubernalibus fuerit, modo fuerit in eo bello. De Varrone loquebamur: lupus in fabula. uenit enim ad me, & quidem id temporis, ut retinendus esset: sed ego ita egi, ut non scinderem pænulam. memini enim tui: & multi erant, nosq. imparati. quid refert? paullo post C. Capito cum C. Carinate. horum ego uix attigi pænulam: tamen remanserunt. cecidit belle. sed casu sermo a Capitone de urbe augenda, a ponte Muluio Tiberim duci secundum montes Vaticanos, campum Martium tuum ædificari, illum autem campum Vaticanum fieri quasi Martium campum. quid ais? inquam. at ego ad tabulam, ut, si recte possem, Scapulanos hortos. caue facias, inquit: nam ista lex perferetur: uult enim Cæsar. Audire me, facile passus sum: fieri autem, moleste fero. sed tu quid ais? quamquam quid quæro? nosti diligentiam Capitonis in rebus nouis perquirendis. non concidit Camilo. facies igitur me cer-

certiorem de idibus. ista enim me res adducebat, eo adiunxeram ceteras: quas consequi tamen biduo, aut triduo post facile potero. te tamen in uia confici minime uolo. quin etiam Dionysio ignosco. De Bruto quod scribis, feci ut ei liberum esset, quod ad me attineret. scripsi enim ad eum heri, idibus Mai. eius opera mihi nihil opus esse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 34

ASTVRAM veni VIII. kal. Iul. uitandi enim caloris caussa, Lanuuij tres horas acquieueram. tu uelim, si graue non erit, efficias, ne ante nonas mihi illuc ueniendum sit. id potes per Egnatium Maximum. Illud in primis cum Publilio me pæne absente conficies: de quo quæ fama sit, scribes. id populus curat scilicet. non mehercule arbitror: etenim hæc decantata erat fabula: sed complere paginam uolui. quid plura? ipse enim adsum, nisi quid tu prorogas: scripsi enim ad te de hortis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 35

OREM indignam: Gentilis tuus urbem auget quam hoc biennio primum uidit: & ei parum magna uisa est, quæ etiam ipsum capere potuerit. hac de re igitur exspecto litteras tuas. Varroni, scribis, te, simul ac uenerit. dati igitur iam sunt; nec tibi integrum est: (hui, si scias quanto periculo tuo) aut fortasse litteræ meæ te retardarunt: sed eas nondum legeras, cum has proximas scripsisti. scire igitur auco, quo modo res se habeat. Vale.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 36

DE Bruti amore, uestraq. ambulatione; etsi mihi nihil noui affers; sed idem, quod sæpe; tamen hoc audio libentius, quo sæpius: eoq. mihi iucundius est, quod tu eo lætaris; certiusq. eo est, quod a te dicitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 37

HAS alteras hodie litteras. De Xenonis nomine, & de Epiroticis XL, nihil potest fieri nec commodius, nec aptius, quam ut scribis. id erat locutus mecum eodem modo Balbus minor. Noui nihil sane, nisi Hirtium cum Quincto acerrime pro me litigasse: omnibus eum locis facere, maximeq. in conuiuijs: cum multa de me, tum redire ad patrem: nihil autem ab eo tam ἀξιοπίστως dici, quam alienissimos nos esse a Cæsare: fidem nobis habendam non esse, me uero etiam cauendum. φοβερὸν ἦν, nisi uiderem scire regem, me animi nihil habere. Ciceronem uero meum uexari, sed id quidem arbitratu suo. Laudationem Porciæ gaudeo me ante dedisse Leptæ tabellario, quam tuas acceperim litteras, eam tu igitur, si me amas, curabis, si modo mittetur, isto modo mittendam Domitio, & Bruto. De gladiatoribus, de ceteris, quæ scribis ἀνεμοφόρητα, facies me quotidie certiorem. Velim; si tibi uidetur, appelles Balbum, & Ossilium de auctione proscribenda. equidem locutus sum cum Balbo. placebat:

bat. puto conscripta habere Offilium omnia. habet & Balbus: sed Balbo placebat, propinquum diem, & Romæ: si Cæsar moraretur, posse in diem differri. sed is quidem adesse uidetur. totum igitur considera. placet enim Vestorio. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 38

ANTE lucem cum scriberem contra Epicureos, de eodem oleo, & opera exaraui nescio quid ad te, & ante lucem dedi. deinde cum, somno repetito, simul cum Sole experrectus essem, datur mihi epistola a sororis tuæ filio, quam ipsam tibi misi, cuius est principium non sine maxima contumelia: sed fortasse οὐκ ἐπέστησεν. est autem sic. EGO enim non probo, quiquid non belle in te dici potest. posse uult in me multa dici non belle, sed ea se negat approbare. hoc quidquam potest esse impurius? iam cetera leges, (misi enim ad te) iudicabisque. Bruti nostri quotidianis, assiduisq. laudibus, quas ab eo de nobis haberi, permulti mihi renunciauerunt, commotum istum, aliquando scripsisti aliquid ad me; credo, & ad te; idq. ut sciam, facies. nam, ad patrem de me quid scripserit, nescio: de matre quam pie? VOLVERAM, inquit, ut quamplurimum te cum essem, conduci mihi domum; & id ad te scripseram: neglexisti. ita minus multum una erimus. non ego istam domum uidere non possum: qua de caussa, scis. Hanc autem caussam pater odium matris esse dicebat. nunc me iuua, mi Attice, consilio,

lio, πότερον δίχας τεῖχος ὕψιον, id est utrum aperte hominem asperner, ac respuam; ἢ σκολιᾶς ἀπάτας: ut enim Pindaro, sic δίχαμοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν, omnino moribus meis illud aptius, sed hoc fortasse temporibus. tu autem, quod ipse tibi suaseris, idem mihi persuasum putato. equidem uereor maxime, ne in Tusculano opprimar. in turba hæc essent faciliora. utrum igitur Asturæ? quid? Cæsar subito. iuua me, quæso, consilio: utar eo, quod tu decreueris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 39

O INCREDIBILEM uanitatem: ad patrem, domo sibi carendum propter matrem, plenam pietatis. hic autem iam languescit, & ait tibi illum iure iratum. sed utar tuo consilio. σκολιὰ enim tibi uideo placere. Romam, ut censes, ueniam, sed inuitus. ualde enim in scribendo hæreo. Brutum, inquis, eadem. scilicet: sed nisi hoc esset, res me ista non cogeret. nec enim inde uenit, unde mallem: neque diu abfuit: neque ullam litteram ad me. sed tamē scire aueo, qualis ei totius itineris summa fuerit. Libros mihi, de quibus ad te antea scripsi, uelim mittas, & maxime φαίδρου περὶ θεῶν & ΠΠΔΔΔΟC. * Ita ne nunciat Brutus, illum ad bonos uiros εὐαγγέλια? sed ubi eos? nisi forte se suspendit. hic autem, ut fultum est? ubi igitur φιλοτέχνημα illud tuum, quod uidi in Parthenone? Ahalam, & Brutum. sed quid faciam? illud optime, quod ne is quidem,

qui omnium flagitiorum auctor, bene de nostro. at ego uerebar, ne etiam Brutus eum diligeret. ita enim significarat ijs litteris, quas ad meas. at uellem aliquid degustasse de fabulis. sed coram, ut scribis. etsi quid mihi auctor es, aduolo ne, an maeno? equidem & in libris hæreo, & illum hic excipere nolo. ad quem, ut audio, pater hodie ad Saxa Acrimonia. mirum, quam inimicus ibat, ut ego obiurgarem. sed ego ipse κέπφωμα. itaque posthac. tu tamen uide, quid de aduentu meo censeas; & τὰ ὅλα. cras si perspici potuerint, mane statim ut sciam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 40

EGO *uero Quincto epistolam ad sororem misi. cum ille quereretur filio cum matre bellum, & se ob eam caussam domo cessurum filio diceret; dixi, illum commodas ad matrem litteras, ad te nullas. ille alterum mirabatur: de te autem suam culpam, quod sæpe grauiter ad filium scripsisset de tua in illum iniuria. quod autem relanguisse se dicit; ego ei, tuis litteris lectis, σκολιαῖς ἀπάταις significaui me non fore. tum enim mentio Canai. omnino, si id consilium placeret, esset necesse. sed, ut scribis, ratio est habenda grauitatis, & utriusque nostrum idem consilium esse debet: etsi in me grauiores iniuriæ, & certe notiores. si uero etiam Brutus aliquid afferet, nulla dubitatio est. sed coram. magna enim res, & multæ cautionis. cras igitur, nisi quid a te commotus. Vale.*

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 41

VENIT *ille ad me, καὶ μάλα ϋκατηφής. & ego σύ δέ τι σαύονυς? rogas? inquit. quod iter instet, & iter ad bellum, idq. tum periculosum, tum etiam turpe. quæ uis igitur? inquam. æs, inquit, alienum, & tamen ne uiaticum quidem. hoc loco ego sumpsi quiddam de tua eloquentia: nam tacui. at ille: sed me maxime angit auunculus. quidnam? inquam. quod mihi, inquit, iratus est. cur pateris? inquam. malo enim ita dicere, quam, cur committis? non patiar, inquit: caussam enim tollam. & ego, rectissime quidem: sed, si graue non est, uelim scire, quid sit caussæ. quia dum dubitabam, quam ducerem, non satisfaciebam matri, ita ne illi quidem. nunc nihil mi tanti est: faciam, quod uolunt. feliciter uelim, inquam; teq. laudo, sed quando? nihil ad me, inquit, de tempore, quoniam rem probo. at ego, inquam, censeo, prius, quam proficiscaris. ita patri quoque morem gesseris. faciam, inquit, ut censes. Hic dialogus sic conclusus est. Sed heus tu, diem meum scis esse* III. *non. Ian? aderis igitur. scripseram iam: ecce tibi, orat Lepidus, ut ueniam (opinor augures nihil habere) ad templum effandum Saturni ἀσπόνδου. uidebimus te igitur. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 42

EGO *uero utar prorogatione diei: tuq. humanissime*

nissime feci sti. qui me certiorem feceris, atque ita, ut eo tempore acciperem litteras, quo non exspectarem, tuq. ut ab ludis scriberes. sunt omnino mihi quædam agenda Romæ: sed consequemur biduo post. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 43.

Svaves tuas litteras: etsi acerba pompa: uerum tamen scire omnia non acerbum est, uel de Cotta: populum uero præclarum, quod propter malum uicinum ne Victoriæ quidem plauditur. Brutus apud me fuit: cui quidem ualde placebat, me aliquid ad Cæsarem. annueram: sed pompam uideret. Tu autem ausus es Varroni dare. exspecto, quid iudicet. quando autem perleget? De Attica probo. est quiddam, etiam animum leuari tum spectatione, tum etiam religionis opinione, & fama. Cottam mihi uelim mittas. Libonem mecum habeo, & habueram ante Cascam. Brutus mihi T. Ligarij uerbis nunciauit, quod appelletur L. Curfidius in oratione Ligariana, erratum esse meum, sed, ut aiunt, μνημονικὸν ἀμάρτημα. sciebam, Curfidium perneccessarium Ligariorum: sed eũ uideo ante esse mortuum. da igitur, quæso, negotium Pharnaci, Antæo, Saluio, ut id nomen ex omnibus libris tollatur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 44

Fvit apud me Lamia post discessum tuum, epistolamq. ad me attulit missam sibi a Cæsare: quæ quamquam ante data erat, quam ille Diochari næ, tamen plane declarabat, illum ante ludos Romanos esse uenturum. in qua extrema scriptum erat, ut ad ludos omnia pararet, ne ue committeret, ut frustra ipse properasset. prorsus ex his litteris non uidebatur esse dubium, quin ante eam diem uenturus esset: idemq. Balbo, cum eam epistolam legisset, uideri Lamia dicebat. Dies feriarum mihi additos uideo sed quam multos, fac, si me amas, sciam. de Babio poteris, & de altero uicino Egnatio. Quod me hortaris, ut eos dies consumam in philosophia explicanda: currentem tu quidem: sed cum Dolabella uiuendum esse istis diebus uides. quod nisi me Torquati causſa teneret; satis erat dierum, ut Puteolos excurrere possem, & ad tempus redire. Lamia quidem a Balbo, ut uidebatur, audiuerat, multos nummos domi esse numeratos, quos oporteret quamprimum diuidi: magnum pondus argenti: auctionem, præter prædia, primo quoque tempore fieri oportere. scribas ad me uelim, quid tibi placeat. equidem, si ex omnibus esset eligendum, nec diligentiorem, ne officiosiorem facile delegissem Vestorio, ad quem accuratissimas litteras dedi: quod idem te fecisse arbitror. mihi quidem hoc satis uidetur. tu quid dicis? unum enim pungit, ne negligentiores esse uideamur. exspectabo igitur tuas litetras. Vale.

CI-

CICERO S. D. ATTICO. 45

POLLEX quidem, ut dixerat, ad idus Sext. ita mihi Lanuuij pridie iduum præsto fuit. sed plane pollex, non index. cognosces igitur ex ipso. Balbum conueni: (Lepta enim de sua ui in curatione laborans, me ad eum perduxerat) in eo autem Lanuuino, quod Lepido tradidit. ex eo hoc primum. Paullo ante acceperã eas litteras, in quibus magnopere confirmat, ante ludos Romanos. legi epistolam. multa de meo Catone: quem sæpissime legendo, se dicit copiosiorem factum; Bruti Catone lecto, se sibi uisum disertũ. Ex eo cognoui cretionem Cluuij, (o Vestiorum negligentem) liberam, testibus præsentibus sexaginta duobus. metuebam, ne ille arcessendus esset: nunc mittendum est, ut meo iussu cernat. idem igitur Pollex. Etiam de hortis Cluuianis egi cum Balbo. liberalius: se enim statim ad Cæsarem scripturum. Cluuium autem a T. Hordeonio legare & Terentiæ HS LOOO, & sepulcro, multisq. rebus, nihil a nobis. subaccusa quæso Vestorium. quid minus probandum, quam Plotium unguentarium per suos pueros omnia tanto ante Balbo, illum mihi ne per meos quidem? De Cosinio doleo. dilexi hominem. Quincto delegabo, si quid æri meo alieno superabit, & emptionibus; ex quibus mihi etiam æs alienum faciendum puto. De domo Arpini nihil scio. Vestorium, nil est, quod accuses. iam enim obsignata hac epistola, noctu tabellarius

bellarius noster uenit, & ab eo litteras diligenter scriptas attulit, & exemplum testamenti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 46

POSTEA QVAM abs te Agamemno, non ut uenirem, (nam id quoque fecissem, nisi Torquatus esset) sed ut scriberem, tetigit; omisi ea, quæ in manibus habebam, abieci; quod iusseras, edolani. Tu uelim e Pollice cognoscas rationes nostras sumptuarias. turpe est enim nobis, illum, qualiscumque est, hoc primo anno egere: post moderabimur diligentius. Idem Pollex remittendus est, ut ille cernat. Plane Puteolos non fuit eundum, cum ob ea, quæ ad te scripsi, tum quod Cæsar adest. Dolabella scribit, se ad me postridie iduum. o magistrum molestum. Lepidus ad me heri uesperi litteras misit Antio. nam ibi erat. habet enim domum, quam nos uendidimus. rogat magnopere, ut sim kalendis in senatu: me & sibi, & Cæsari uehementer gratum esse facturum. puto equidem nihil esse. dixisset enim tibi fortasse aliquid Oppius: quoniam Balbus est æger: sed tamen malim uenire frustra, quam desiderari, si opus esset: molestе ferrem postea: itaque hodie Antij, cras ante meridiem domi. tu uelim, nisi te impediuisti, apud nos pridie kal. cum Pilia. Te spero cum Publilio confecisse. equidem kalendis in Tusculanum recurram. me enim absente omnia cum illis transigi malo. Quincti fratris epistolam ad te misi,

non

non satis humane illam quidem respondentem meis litteris, sed tamen quod tibi satis sit, ut equidem existimo. tu uidebis. Heri nescio quid in strepitu uideor exaudisse, cum diceres te in Tusculanum uenturum: quod utinam, iterum utinam, tuo tamen commodo. Lepta me rogat, ut, si quid sibi opus sit, accurram. mortuus enim Babulius. Cæsar opinor ex uncia: etsi nihil adhuc: sed Lepta ex triente. ueretur autem, ne non liceat tenere hereditatem, ἀλόγως omnino, sed ueretur tamen. is igitur si acciderit, accurram: sin minus, haud ante, quam necesse erit. Tu Pollicem, cum poteris.

CICERO S. D. ATTICO. 47

Lavdationem Porciæ tibi misi correctã: ac eo properaui, ut, si forte aut Domitio filio, aut Bruto mitteretur, hæc mitteretur. id, si tibi erit commodum, magnopere cures uelim. & uelim M. Varronis, & Lollij mittas laudationem, Lollij utique. nam illam legi: uolo tamen regustare. quædam enim uix mihi credo legisse. Atticæ primum salutem, quam quidem ruri esse arbitror. multam igitur salutem & Piliæ. De Tigellio, si quid noui: qui quidem, ut mihi Gallus Fabius scripsit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quandam iniquissimam, me Phameæ defuisse, cum eius caussam recepissem: quam quidem receperam contra pueros Octauios Cn. F. non libenter: sed Phameæ caussam uolebam. erat enim, si me minisli, in consulatus petitione per te mihi pollicitus,

tus, si quid opus esset: quod ego perinde tuebar, ac si usus essem. is ad me uenit, dixitq. iudicem operam dare sibi constituisse ea die ipso, quo de Sextio nostro lege Pompeia in consilium iri necesse erat. scis enim dies illorum iudiciorum præstitutos fuisse. respondi non ignorare eum, quid ego deberem Sextio: quem uellet alium diem si sumpsisset, me ei non defuturum. ita tum ille discessit iratus. puto me tibi narrasse. non laboraui scilicet, nec hominis alieni iniustissimam iracundiam mihi curandum putaui. Gallo autem narraui, cum proxime Romæ fui, quid audissem, neque nominaui Balbum minorem. habuit suum negotium Gallus, ut scribit. ait illum, me animi conscientia, quod Phameam destituissem, de se suspicari. quare tibi hactenus mando, de illo nostro, si quid poteris, exquiras: de me ne quid labores. est bellum, aliquem libenter odisse, & quemadmodum non omnibus seruire. etsi mehercule, ut tu intelligis, magis mihi isti seruiunt: si obseruare seruire est.

CICERO S. D. ATTICO. 48

Admonitvs quibusdam tuis litteris, ut ad Cæsarem uberiores litteras mitterem, institueram, cum mihi Balbus nuper, in Lanuuino dixisset se, et Oppium scripsisse ad Cæsarem, me ligisse libros contra Catonem, & uehementer probasse: conscripsi de his ipsis libris epistolam Cæsari, quæ deferretur ad Dolabellam: sed eius exemplum misi ad Oppium,

pium, & Balbum; scripsiq. ad eos, ut tum deferri ad Dolabellam iuberent meas litteras, si ipsi exemplum probassent, ita mihi rescripserunt, nihil unquam se legisse melius: epistolamq. meam iusserunt dari Dolabellæ. Vestorius ad me scripsit, ut iuberem mancipio dari seruo suo pro mea parte Petreio cuidam fundum Brinnianum, ut ipse ei Puteolis recte mancipio dare posset. eum seruum, si tibi uidebitur, ad me mittes. opinor enim ad te etiam scripsisse Vestorium. De aduentu Cæsaris idem, quod a te, mihi scriptum est ab Oppio, & Balbo. Miror te nihil dum cum Tigellio, uel ut hoc ipsum, quantum acceperit. prorsus aueo scire, nec tamen floccifacio. Quæris, quid cogitem de obuiam itione: quid censes, nisi Alsium? & quidem ad Murenam de hospitio scripseram: sed opinor cum Matio profectum. Sallustius igitur urgebitur. Scripto iam superiore uersiculo, Eros mihi dixit, sibi Murenam liberalissime respondisse. eo igitur utamur. nam Silius culcitras non habet. Dida autem, opinor, hospitibus tam uillam concessit.

CICERO S. D. ATTICO. 49

Ad Cæsarem quam misi epistolam, eius exemplum fugit me tum tibi mittere. nec id fuit, quod suspicaris, ut me puderet tui; ne ridicule Micillus. nec mehercule scripsi aliter, ac si πρὸς ἴσον ὅμοιονq. scriberem. bene enim existimo de illis libris, ut tibi coram. itaque scripsi et ἀχολακδ́τως, et tamẽ sic, ut nihil

hil eum existimem lecturum libentius. De Attica, nunc demum mihi est xploratum. itaque ei deintegro gratulare. Tigellium totum mihi, & quidem quamprimum: nam pendeo animi. Narrabo tibi. Quinctus eras; sed ad me, an ad te nescio. mihi scripsit, Romam VIII. kal. sed misi, qui inuitaret. etsi hercle iam Romam ueniendum est; ne ille ante aduolet. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 50

Hospitem mihi tam grauẽ ἀμεταμέλητον. fuit enim periucũde. sed cum secundis Saturnalibus ad Philippum uesperi uenisset, uilla ita completa militibus est, ut uix triclinium, ubi cenaturus ipse Cæsar esset, uacaret: quippe hominum ∞∞. sane sum commotus, quid futurum esset postridie. ac mihi Barba Cassius subuenit: custodes dedit: castra in agro: uilla defensa est. ille tertijs Saturnalibus apud Philippum ad horam VII. nec quẽquam admisit. rationes opinor cum Balbo. inde ambulauit in litore. post horam VIII. in balneum. tũ audiuit: de Mamurra non mutauit. unctus est, accubuit, ἐμετικὴν agebat: itaque & edit, & bibit ἀδεῶς, & iucunde: opiparе sane, & apparate: nec id solum, sed bene, cocto, condito, sermone bono, si quæris, libenter. præterea tribus triclinijs accepti περὶ αὐτὸν ualde copiose. libertis minus lautis, seruisq. nihil defuit: nam autiores eleganter accepti. quid multa? homines uisi sumus: hospes tamen non is, cui

 diceres,

diceres: amabo te, eodem ad me cum reuertere. semel satis est. σπουδαῖον οὐδὲν in sermone, φιλόλογα multa. quid quæris? delectatus est, & libenter fuit. Puteolis se aiebat unum diem fore, alterum ad Baias. Habes hospitium, siue ἐπιχαιρεκακίαν odiosam mihi duxi, non molestam. Ego paullisper hic, deinde in Tusculanum. Dolabellæ uillam cum præteriret, omnis armatorum copia dextra sinistra ad equum, nec usquam alibi. hoc ex Nicia. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XIV.

CICERO S. D. ATTICO.

DIVERTI ad illum, de quo tecum mane. nihil perditius: explicari rem non posse. etenim, si ille tali ingenio exitum non reperiebat, quis nunc reperiet? quid quæris? perijsse omnia aiebat. quod haud scio an ita sit. uerum ille gaudens; affirmatq. minus diebus XX tumultum Gallicum: in sermonem se posti idus Mart. præterquam Lepidi, uenisse nemini, ad summam, non posse istæc sic abire. o prudentem Oppium, qui nihilo minus illum desiderat, sed loquitur nihil, quod quemquam bonum offendat. Sed hæc hactenus. Tu, quæso, quidquid noui, (multa autem exspecto) scribere ne pigrere; in his, de Sexto, satis ne certum, maxime autem de Bruto nostro: de quo quidem ille, ad quem diuerti, Cæsarem solitum dicere: Magni refert, hic quid uelit: sed quidquid uult, ualde uult: idq. eum animaduertisse, cum pro Deiotaro Niceæ dixerit: ualde uehementer eum uisum, & liebre dicere. atque etiam (ut enim quidque succurrit, libet scribere) proxime, cum Sextij rogatu apud eum fuissem, exspectaremq. sedens, quoad uocarer, dixisse eum. Ego du-

bitem, quin summo in odio sim, cum M. Cicero sedeat, nec suo commodo me conuenire possit? at qui, si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito, quin me male oderit. Hæc, & eiusmodi multa. sed ad propositum. Quidquid erit, non modo magnum, sed etiam paruum, scribes. equidem nihil intermittam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

DVAS a te accepi epistolas heri. ex priore theatrum, Publiumq. cognoui, bona signa consentientis multitudinis. plausus uero L. Cassio datus etiam facetus mihi quidem uisus est. Altera epistola de Madaro scripta. apud quem nullum φαλάκρωμα, ut putas. processi enim, sed minus diu: eius sermone enim sum retentus. Quod autem ad te scripseram, obscure fortasse, id eiusmodi est. aiebat, Cæsarem secum, quo tempore, Sextij rogatu, ueni ad eum, cum exspectarem sedens, dixisse: ego nunc tam sim stultus, ut hunc ipsum, facilem hominem, putem mihi esse amicum, cum tam diu sedens meum commodum exspectet? Habes igitur φαλάκρωμα, inimicissimum otij, id est Bruti. In Tusculanum hodie, Lanuuij cras, inde Asturæ cogitabam. Piliæ paratum est hospitium: sed uellem Atticam. uerum tibi ignosco. quarum utrique salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

TRANQVILLAE quidem tuæ litteræ: quod uti-

utinam diutius: nam Matius posse negabat. Ecce autem structores nostri ad frumentum profecti, cũ inanes redissent, rumorem afferunt magnum, Romæ domum ad Antonium frumentum omne protari; παγκὸν certe: scripsisses enim. Corumbus Balbi nullus adhuc: & mihi notum nomen. bellus enim esse dicitur architectus. Ad obsignandum tu adhibitus non sine caussa uideris. uolunt enim nos ita putare: nescio, cur non animo quoque sentiant. sed quid hæc ad nos? odorare tamen Antonij διάδυσιν: quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quam quidem mali cogitare. tu, si quid φαγμαλιὸν habes, scribe: sin minus, populi ἐπισημασίαν, & minorum dicta perscribito. Piliæ, & Atticæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

NVNC quid putas me Lanuuij? at ego te istic quotidie aliquid noui suspicor. tument negotia. nam cum Matius, quid censes ceteros? equidem doleo, quod numquam in ulla ciuitate accidit, non una cum libertate remp. recuperatam. horribile est, quæ loquantur, quæ minitentur. ac uereor Gallica etiam bella, ipse Sextus quo euadat. sed omnia licet concurrant, idus Martiæ consolantur. nostri autem ἥρωες, quod per se ipsos confici potuit, gloriosissime, & magnificentissime confecerunt. reliquæ res opes, & copias desiderant; quas nullas habemus. Hæc ego ad te, ut si quid noui, (nam quotidie aliquid exspecto)

confestim ad me: & , si noui nihil, nostro more tamen ne patiamur intermitti litterulas. equidem non committam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

SPERO tibi iam esse, ut uolumus; quoniam quidem ἐσίγησας, quam leuiter commotus esses: sed tamen uelim scire, quid agas. Signa bella, quod Caluena moleste fert, se suspectum esse Bruto. illa signa non bona, si cum signis legiones ueniunt e Gallia. quid tu illas putas, quæ fuerunt in Hispania? non ne idem postulaturas? quid eas, quas Annius transportauit? Caninium uolui, sed μνημονικὸν ἄμαθημα, ab aleatore φυρμὸς πολύς. nam ista quidem Cæsaris libertorum coniuratio facile opprimeretur, si recta saperet Antonius. Meam stultam uerecundiam, qui legari noluerim ante res prolatas, ne deserere uiderer hunc rerum tumorem: cui certe si possem mederi, deesse non deberem: sed uides magistratus: siquidem illi magistratus: uides tamen tyranni satellites in imperijs: uides eiusdem exercitus: uides in latere ueteranos: quæ sunt ἀρίστισα omnia. eos autem, qui orbis terræ custodijs non modo septi, uerum etiam magni esse debebant, tantummodo laudari, atque amari, sed parietibus contineri. at qui illi quoquo modo beati, ciuitas misera. Sed uelim scire, quid aduentus Octauij, num qui concursus ad eum, num quæ νεωτερισμοῦ suspicio, non puto equidem: sed tamen, quidquid est, scire cupio. Hæc scripsi ad te proficiscens Astura, III. id. Vale.

CI-

CICERO S. D. ATTICO. 6

PRID. id. Fundis accepi tuas litteras cenans. primum igitur, melius esse: deinde, meliora te nunciare. Odiosa illa enim fuerant, legiones uenire. Nam de Octauio sus q. deque. Exspecto, quid de Mario: quem quidem ego sublatum rebar a Cæsare. Antonij colloquium cum heroibus nostris pro re nata non incommodum: sed tamen adhuc me nihil delectat præter idus Mart. nam quoniam Fundis sum cum Ligure nostro, discrucior, Sextilij fundum a Verberone Curtilio possideri. quod cum dico, de toto genere dico. quid enim miserius, quam ea nos tueri, propter quæ illum oderamus? etiam ne consules, & tribunos pl. in biennium, quos ille uoluit? nullo modo reperio, quê admodum possim πολιτδέεσθαι. nihil enim tam σίλοικον, quam τυραννοκτόνους in cælo esse, tyranni facta defendi. sed uides consules: uides reliquos magistratus; si isti magistratus: uides languorem bonorum. exultant lætitia in municipijs. dici enim non potest quantopere gaudeant, ut ad me concurrant, ut audire cupiant uerba mea de re: nec ulla interea decreta. sic enim πεπολιτδέμεθα, ut uictos metueremus. Hæc ad te scripsi apposita secunda mensa. plura, & πολιτικώτερα postea: & tu, quid agas, quidq. agatur.

CICERO S. D. ATTICO. 7

POSTRIDIE id. Paullum Caietæ uidi. is mi-

hi de Mario, & de rep. alia quædam sane pessima. a te scilicet nihil: nemo enim meorum. sed Brutum nostrum audio uisum sub Lanuuio. ubi tandem est futurus? nam cum reliqua, tum de hoc scire auéo omnia. Ego Formiano exiens XVII. *kal. ut inde altero die in Puteolanum, scripsi hæc. A Cicerone mihi litteræ sane* πεπινωμέναι, *& bene longæ. cetera autem uel fingi possunt:* πῖνος *litterarum significat doctiorem. nunc magnopere a te peto, de quo sum nuper tecum locutus, ut uideas, ne quid ei desit. id cum ad officium nostrum pertinet, tum ad existimationem, & dignitatem: quod idem intellexi tibi uideri omnino. si ergo est, uolo mense Quinctili in Græciam. sunt omnia faciliora. sed cum sint ea tempora, ut certi nihil esse possit, quid honestum mihi sit, quid liceat, quid expediat: quæso, da operam, ut illum quamhonestissime, copiosissimeq. tueamur. hæc, & cetera, quæ ad nos pertinebunt, ut soles, cogitabis, ad meq. aut quod ad rem pertineat, aut, si nihil erit, quod in buccam uenerit, scribes. Vale.*

CICERO S. D. ATTICO. 8

TV ME *iam rebare, cum scribebas, in agris esse nostris: at ego accepi* XVII. *kal. in diuersoriolo Sinuessano tuas litteras. De Mario probe. etsi doleo L. Crassi nepotem. Optime, tam etiam Bruto nostro probari Antonium. nam quod Iuniam scribis moderate, & amice scriptas litteras attulisse:*

se: mihi Paullus dedit ad se a fratre missas, quibus in extremis erat, sibi insidias fieri, se id certis auctoribus comperisse. hoc nec mihi placebat, & multo illi minus. Reginæ fuga mihi non molesta: sed, Clodia quid egerit, scribas ad me uelim. De Byzantijs curabis, ut cetera: & Pelopem ad te arcesse. Ego, ut postulas, Baiana negotia, chorumq. illum de quo scire uis, cum perspexero, tum scribam, ne quid ignores. Quid Galli, quid Hispani, quid Sextus agat uehementer exspecto. ea scilicet tu declarabis, qui cetera. Nauseolam tibi tum caussam otij dedisse, facile patiebar. uidebar enim mihi, legenti tuas, requiesse paullisper. De Bruto semper ad me omnia perscribito, ubi sit, quid cogitet: quem quidem ego spero iam tuto uel solum tota urbe uagari posse. ueruntamen. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

DE *rep. multa cognoui ex tuis litteris: quas quidem multijuges accepi uno tempore a Vestorij liberto. ad ea autem, quæ requiris, breui respondebo. Primum, uehementer me Cluuiana delectant. Sed, quod quæris quid arcesserim Chrysippum: tabernæ mihi duæ corruerunt, reliquæ rimas agunt: itaque non solum inquilini, sed mures etiam migrauerunt. hanc ceteri calamitatem uocant, ego ne incommodum quidem. o Socrates, o Socratici uiri, numquam uobis gratiam referam. dij immortales, quam mihi ista pro nihilo. sed tamen ea ratio ædificandi*

candi initur, consiliario quidem, & auctore Vestorio, ut hoc damnum quæstuosum sit. Hic turba magna est, eritque, ut audio, maior: duo quidem quasi designati consules. o dij boni, uiuit tyrannis, tyrannus occidit? eius interfecti morte lætamur, cuius facta defendimus? itaque quam seuere nos M. Curtius accusat: ut pudeat uiuere: neque iniuria. nam mori millies præstitit, quam hæc pati, quæ mihi uidentur habitura etiam uetustatem. & Balbus hic est, multumq. mecum: ad quem a Vetere litteræ, datæ pridie kal. Ian. cum a se Cæcilius circumsideretur, & iam teneretur, uenisse cum maximis copijs Pacorum Parthum: ita sibi esse eum ereptum, multis suis amissis: in quare accusat Volcatium. ita mihi uidetur bellum illud instare. sed Dolabella & Nicias uiderint. idem Balbus meliora de Gallia: XXI. die litteras habebat: Germanos, illasq. nationes, re audita de Cæsare, legatos misisse ad Aurelium, qui est præpositus ab Hirtio, se, quod imperatum esset, esse facturos. quid quæris? omnia plena pacis, aliter ac mihi Caluena dixerat.

CICERO S. D. ATTICO. 10

ITA ne uero? hoc meus, et tuus Brutus egit, ut Lanuuij esset? ut Trebonius itineribus denijs proficisceretur in prouinciá? ut omnia facta, scripta, dicta, promissa, cogitata Cæsaris plus ualerent, quam si ipse uiueret? meministi ne clamare, illo ipso primo Capitolino die senatum in Capitolium a prætoribus uocari? dij immortales, quæ tũ opera effici potuerunt, lætantibus omnibus bonis, etiam sat bonis, fractis latronibus. Liberalia tu accusas. quid fieri tũ potuit? iam pridem perieramus. meministi ne te clamare, caussam perisse, si funere elatus esset? at ille etiam in foro combustus, laudatusq. miserabiliter: seruique, & egentes in tecta nostra cum facibus immissi. quæ deinde? ut audeant dicere, tu ne contra Cæsaris nutum? hæc, & alia ferre non possum. itaque γῆν πρὸ γῆς cogito. Tua tamen ἀπαγέμιος nausea iam ne plane abijt? mihi quidem ex tuis litteris coniectanti ita uidebatur. redeo ad Thebassos, Sceuas, Frangones. hos tu existimas confidere, se illa habituros, stantibus nobis? in quibus plus uirtutis putarunt, quam experti sunt. pacis isti scilicet amatores, & non latrocinij auctores. at ego cum tibi de Curtilio scripsi, Sextilianoq. fundo, scripsi de Censorino, de Massalla, de Planco, de Postumio, de genere toto. melius fuit perisse illo interfecto, quod numquam accidisset, quam hæc uidere. Octauius Neapolim uenit XIV. kal. ibi eum Balbus mane postridie: eodemq. die mecum in Cumano. illum hereditatem aditurum. sed, ut scribis, ἐξόθεμιν magnam cum Antonio. Buthrotia mihi tua res est, ut debet, eritq. curæ. Quod quæris, iam ne ad centena Cluuianum: aduentare uidetur: sed primo anno LXXX. deterſimus. Quinctus pater ad me grauia de filio, maxime quod matri nunc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus. ar-

dentes

dentes in eum litteras ad me misit. illi autem quid agat, si scis, neque dum Roma es profectus, scribas ad me uelim, & hercule si quid aliud. uehementer delector tuis litteris. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. II

NVDIVS tertius dedi ad te epistolam longiorem: nunc ad ea quæ proxime. *Velim mehercule, Asturæ Brutus. Ἀκολασίαν* istorum scribis. an censebas aliter? equidem etiam maiora exspecto. *cum equidem concionem lego, De tanto uiro, de clarissimo ciue, ferre non queo. etsi ista iam ad risum. sed memento: sic alitur consuetudo perditarum concionum: ut nostri illi, non heroes, sed dij, futuri quidem in gloria sempiterna sint, sed non sine periculo quidem. uerum illis magna consolatio, conscientia maximi, & clarissimi facti: nobis quæ? qui, interfecto rege, liberi non sumus. sed hæc fortuna uiderit, quoniam ratio non gubernat. De Cicerone, quæ scribis, iucunda mihi sunt: uelim sint prospera. quod uero curæ tibi est, ut ei suppeditetur ad usum, & cultum copiose; per mihi gratum est; idq. ut facias, te etiam rogo. De Buthrotijs, & ut recte cogitas, & ego non dimitto istam curam: suscipiam omnem etiam actionem; quam uideo quotidie faciliorem. De Cluuiano, quoniam in re mea me ipsum diligentia uincis, res ad centena perducitur. ruina rem non fecit deteriorem, haud scio an iam fructuosiorem. Hic mecum Balbus.*

bus, Hirtius, Pansa, modo uenit Octauius, et quidem in proximam uillam Philippi, mihi totus deditus. Lentulus Spinther hodie apud me: cras mane uadit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

O MI *Attice, uereor, ne nobis idus Martiæ* nihil dederint præter lætitiam, & odij pœnam, ac doloris. *quæ mihi istinc afferuntur? quæ hic uideo? ὧ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελεῖ δέ. Scis quam diligam Siculos, & quam illam clientelam honestam iudicem. multa illis Cæsar, neque me inuito. etsi Latinitas erat non ferenda: uerumtamen. ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitijs latam, qua Siculi ciues Romani: cuius rei, uno illo, mentio nulla. Quid? Deiotari nostri caussa non similis? dignus ille quidem omni regno, sed non per Fuluiam. sexcenta similia. uerum illuc refero. tam claram, tamq. testatam rem, tamq. iustam Buthrotiam non tenebimus aliqua ex parte? & eo quidem magis, quo ista plura. Nobiscum hic perhonorifice, & amice Octauius: quem quidem sui Cæsarem salutabant, Philippus non: itaque ne nos quidem: quem nego posse bonum ciuem: ita multi circumstant, qui quidem nostris mortem minitantur. negat hæc ferri posse. quid censes, cum Romam puer uenerit, ubi nostri liberatores tuto esse non possunt? qui quidem semper erunt clari, conscientia uero facti sui etiam beati: sed nos, ni si*

si me fallit, iacebimus. itaque exire aueo, ubi nec Pelopidarum, inquit. haud amo uel hos designatos; qui etiam declamare me coegerunt; ut ne apud aquas quidem acquiescere liceret. sed hoc meæ nimiæ facilitatis. nam id erat quondam quasi necesse: nunc, quoquo modo se res habet, non est item, quam dudum. Nihil habeo, quod ad te scribam: scribo tamen, non ut delecter meis litteris, sed ut eliciam tuas. ut, si quid erit de ceteris, de Bruto utique quidquid. Hæc conscripsi x. *kal. accubans apud Vestorium, hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis satis exercitatum.*

CICERO S. D. ATTICO. 13

SEPTIMO *denique die litteræ mihi redditæ sunt, quæ erant a te* XIII. *kal. datæ: quibus quæris, teque etiam me ipsum nescire arbitraris, utrum magis tumulis, prospectuque, an ambulatione ἀλιτενεῖ delecter. est mehercule, ut dicis, utriusque loci tanta amœnitas, ut dubitem, utra anteponenda sit.*

-ἀλλὰ οὐ θαλὸς ἐπιπρέπου ἔργα μέμηλεν,
Αλλὰ λίην μέγα πῆμα διοτρεφὲς εἰσοροῶντες
Δείδιμεν. ἐνδοίη δὲ σαώσεμεν, ἢ ἀπολέσθαι.

quamuis enim tu magna, et mihi iucunda scripseris de D. Bruti aduentu ad suas legiones; in quo spem maximam uideo: tamen, si est bellum ciuile futurum, quod certe erit, si Sextus in armis permanebit, quem permansurum esse certo scio; quid nobis faciendum est, ignoro. neque enim iam licebit, quod Cæsaris

Cæsaris bello licuit, neque huc, neque illuc. quemcumque enim hæc pars perditorum lætatum morte Cæsaris putabit, (lætitiam autem apertissime tulimus omnes) hunc in hostium numero habibit. quæ res ad cædem maximam spectat. restat, ut in castra Sexti, aut, si forte, Bruti nos conferamus. res odiosa, & aliena nostris ætatibus, & incerto exitu belli: & nescio quo pacto tibi ego possim, mihi tu dicere:

Τέκνον ἐμὸν ἤτοι δέδοται πολεμήια ἔργα,
Αλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.

sed hæc fors uiderit, ea, quæ talibus in rebus plus quam ratio, potest. nos autem id uideamus, quod in nobis ipsis esse debet, ut, quidquid acciderit, fortiter, & sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus; nosq. cum multum litteræ, tum non minimum idus quoque Martiæ consolentur. Suscipe nunc meam deliberationem, qua solicitor. ita multa ueniunt in mentem in utramque partem. Proficiscor, ut constitueram, legatus in Græciam: cædis impendentis periculum non nihil uitare uideor, sed casurus in aliquam uituperationem, quod reip. defuerim tam graui tempore. sin autem mansero; equidem uideo in discrimine; sed accidere posse suspicor, prodesse possim reip. Iam illa consilia priuata sunt, quod sentio ualde esse utile ad confirmationem Ciceronis, me illuc uenire. nec alia causa profectionis mihi ulla fuit, cum consilium cepi legari ab Cæsare. tota igitur hac de re, ut soles, si quid

quid ad me pertinere putas, cogitabis. Redeo nunc ad epistolam tuam. scribis enim esse rumores, me, ad lacum quod habeo, uenditurum, minusculam uero uillam utique Quincto traditurum, uel impenso pretio, quo introducatur, ut tibi Quinctus F. dixerit, dotata Aquillia. ego uero de uenditione nihil cogito, nisi quid, quod magis me delectet, inuenero. Quinctus autem de emendo nihil curat hoc tempore: satis enim torquetur debitione dotis: in qua mirificas Q. Egnatio gratias agit: a ducenda autem uxore sic abhorret, ut quidquam libero lectulo neget esse iucundius. Sed hæc quoque hactenus. redeo enim ad miseram, seu nullam potius remp. M. Antonius ad me scripsit de ristitutione Sex. Clodij: quam honorifice, quod ad me attinet, ex ipsius litteris cognosces: misi enim tibi exemplum: quam dissolute, quam turpiter, quamq. perniciose, ut non numquam Cæsar desiderandus esse uideatur, facile existimabis. quæ enim Cæsar numquam neque fecisset, neque passus esset, ea nunc ex falsis eius commentarijs proferuntur. ego autem Antonio facillimum me præbui. etenim ille, quoniam semel induxit animum, sibi licere quod uellet, fecisset nihilo minus me inuito. itaque mearum quoque litterarum misi tibi exemplum. Antonius consul S. D. Ciceroni. Occupationibus est factum meis, & subita tua profectione, ne tecum coram de hac re agerem. quam ob caussam uereor, ne absentia mea leuior sit apud te. quod si bonitas

nitas tua responderit iudicio meo, quod semper habui de te; gaudebo. A Cæsare petij, ut Sex. Clodium restitueret: impetraui. erat mihi in animo etiam tum sic uti beneficio eius, si tu concessisses. quo magis laboro, ut tua uoluntate id per me facere nunc liceat. quod si duriorem te eius miseræ, & afflictæ fortunæ præbes; non contendam ego aduersus te. quamquam uideor debere tueri commentarium Cæsaris. sed mehercule, si humaniter, & sapienter, & amabiliter in me cogitare uis, facilem te profecto præbebis, & uoles P. Clodium, in optima spe puerum repositum, existimare, non te insectatum esse, cum potueris, amicos paternos. patere, obsecro te, pro rep. uideri gessisse simultatem cum patre eius: non contempseris hanc familiam. honestius enim, et libentius deponimus inimicitias reip. nomine susceptas, quam contumaciæ. Me deinde sine ad hanc opinionem iam nunc dirigere puerum, & tenero animo eius persuadere, non esse tradendas posteris inimicitias. quamquam, tuam fortunam, Cicero, ab omni periculo abesse, certum habeo: tamen arbitror malle te quietam senectutem, et honorificam potius agere, quam sollicitam. Postremo, meo iure te hoc beneficium rogo. nihil enim non tua caussa feci. Quod si non impetro, per me Clodio daturus non sum: ut intelligas, quanti apud me auctoritas tua sit, atque eo te placabiliorem præbeas. Vale. Cicero Antonio cos. S.

Quid mecum per litteras agis, unam ob caussam

ſam mallem coram egiſſes. non enim ſolum ex oratione, ſed etiam ex uultu, & oculis, & fronte, ut aiunt, meum erga te amorem perſpicere potuiſſes. nam cum te ſemper amaui, primum tuo ſtudio, poſt etiam beneficio prouocatus: tum his temporibus reſp. te mihi ita commendauit, ut cariorem habeam neminem. litteræ uero tuæ, tum amantiſſime, tum honorificentiſſime ſcriptæ, ſic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, ſed accipere a te ita petente, ut inimicum meum, neceſſarium tuum, me inuito ſeruare nolles, cum id nullo negotio facere poſſes. Ego uero tibi iſtuc, mi Antoni, remitto, atque ita, ut me a te, cum his uerbis ſcripſeris, liberaliſſime, atque honorificentiſſime tractatum exiſtimem. idq. cum totum, quoquo modo ſe res haberet, tibi dandum putarem, tum do etiam humanitati, et naturæ meæ. nihil enim umquam non modo acerbum in me fuit, ſed ne paullo quidem triſtius, aut ſeuerius, quam neceſſitas reip. poſtulauit. Accedit, ut ne in ipſum quidem Clodium meum inſigne odium fuerit umquam: ſemperq. ita ſtatui, non eſſe inſectandos inimicorum amicos, præſertim humiliores, nec his præſidijs noſmet ipſos eſſe ſpoliandos. Nam de puero Clodio tuas partes eſſe arbitror, ut eius animum tenerum, quemadmodum ſcribis, his opinionibus imbuas, ut ne quas inimicitias reſidere in familijs noſtris arbitretur. contendi cum P. Clodio, cum ego publicam cauſſam, ille ſuam defenderet. noſtras contentiones reſp. dijudicauit. ſi uiue ret,

ret, mihi cum illo nulla contentio iã maneret. Quare, quoniam hoc a me ſic petis, ut, quæ tua poteſtas eſt, ea neges te me inuito uſurum; puero quoque hoc a me dabis, ſi tibi uidebitur: non quo aut ætas noſtra ab illius ætate quidquam debeat periculi ſuſpicari, aut dignitas mea ullam contentionem extimeſcat: ſed ut noſmet ipſi inter nos coniunctiores ſimus, quam adhuc fuimus. interpellantibus enim his inimicitijs animus tuus mihi magis patuit, quam domus. Sed hæc hactenus: illud extremum. ego, quæ te uelle, quæq. ad te pertinere arbitrabor, ſemper ſine ulla dubitatione ſummo ſtudio faciam. hoc uelim tibi penitus perſuadeas.

CICERO S. D. ATTICO. 14

ITERA dum eadem iſta mihi. coronatus Quinctus noſter Parilibus? Parilibus ſolus ne? etſi addis Lamiam: quod demiror equidem: ſed ſcire cupio, qui fuerint alij: quamquam ſatis ſcio, niſi improbum neminem. explanabis igitur hoc diligentius. ego autẽ caſu cum dediſſem ad te litteras VI. kal. ſatis multis uerbis, tribus fere horis poſt accepi tuas, & magni quidem ponderis. itaque ioca tua plena facetiarum, de hæreſi Veſloriana, & de Pherionum more Puteolano, riſiſſe me ſatis, nihil eſt neceſſe reſcribere. πολιτικώτερα illa uideamus. Ita Brutos, Caſſiumq. defendis, quaſi eos ego reprehendam: quos ſatis laudare non poſſum. rerum ego uitia collegi, non hominum. ſublato enim tyranno,

tyrannida manere uideo. nam quæ ille facturus non fuit, ea fiunt, ut de Clodio: de quo mihi exploratum est, illum non modo non facturum, sed etiam ne passurum quidem fuisse. sequetur Rufio Vestorianus, Victor numquam scriptus, ceteri quis non? cui seruire ipsi non potuimus, eius libellis paremus. Nam Liberalibus quis potuit in senatum non uenire? fac id potuisse aliquo modo: num, etiam cum uenissemus, libere potuimus sententiam dicere? non ne omni ratione ueteri, qui armati aderant, cum præsidij nos nihil haberemus, defendendi fuerunt? illam sessionem Capitolinam mihi non placuisse, tu testis es. quid ergo? culpa ista Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum Brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant: quibus satis fuit, lætari; nonnullis etiam gratulari; nullis, permanere. sed præterita omittamus: istos omni cura, præsidioq. tueamur; &, quemadmodum tu præcipis, contenti idibus Mart. simus: quæ quidem nostris amicis, diuinis uiris, aditum ad cælum dederunt, libertatem populo R. non dederunt. Recordare tua. non ne meministi clamare te, omnia periisse, si ille funere elatus esset? sapienter id quidem: itaque ex eo quæ manarint, uides. Quæ scribis kalendis Iunij Antonium de prouincijs relaturum, ut & ipse Gallias habeat, & utriusque dies prorogetur: licebit ne decerni libere? si licuerit; libertatem esse recuperatam lætabor. si non licuerit; quid mihi attulerit ista domini mutatio præter lætitiam, quam oculis cepi iusto

iusto interitu tyranni? Rapinas scribis ad Opis fieri: quas nos quoque tum uidebamus. nec nos & liberati ab egregijs uiris, nec liberi sumus. ita laus illorum est, culpa nostra. & hortaris me, ut historias scribam: ut colligam tanta eorum scelera, a quibus etiam nunc obsidemur? potero ne eos ipsos non laudare, qui te obsignatorem adhibuerunt? nec mehercule me rauduſculum mouet: sed homines beneuolos, qualescumque sunt, graues est insequi contumelia. sed de omnibus meis consilijs, ut scribis, existimo exploratius nos ad kal. Iun. statuere posse: ad quas adero; & omni ope, atque opera enitar, adiuuante me scilicet auctoritate tua, & gratia, et summa æquitate causſæ, ut de Buthrotijs S. C. quale scribis, fiat. Quod me cogitare iubes, cogitabo equidem. etsi tibi dederam superiore epistola cogitandum. tu autem, quasi iam recuperata rep. uicinis tuis Massilienſibus sua reddis. hæc armis, quæ quam firma habeamus, ignoro, restitui fortasse possunt, auctoritate non possunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

EPISTOLA breuis, quæ postea a te scripta est, sane mihi fuit iucunda, de Bruti ad Antonium, & de eiusdem ad te litteris. posse uidentur esse meliora, quam adhuc fuerint: sed nobis, ubi simus, & quo iam nos conferamus, prouidendum est. o mirificum Dolabellam meum. iam enim dico meum, antea, crede mihi, subdubitabam. magnam ἀνα-

θεώρητον res habet: de saxo, in crucem, columnam tollere, locum illum sternendum locare. quid quæris? heroica. sustulisse mihi uidetur simulationem desiderij, adhuc quæ serpebat in dies, & inueterata, uerebar, ne periculosa nostris tyrannoctonis esset. nunc prorsus assentior tuis litteris, speroq. meliora. quamquam istos ferre non possum: qui, dum se pacem uelle simulant, acta nefaria defendunt. sed non possunt omnia. incipit res melius ire, quam putaram. nec uero discedam, nisi cum tu id me honeste putabis facere posse. Bruto certe meo nullo loco decero: idque, etiam si mihi cum illo nihil fuisset, facerem propter eius singularem, incredibilemq. uirtutem. Piliæ nostræ nullam totam, quæq. in uilla sunt, trado, in Pompeianum ipse proficiscens kal. Mai. quam uelim Bruto persuadeas, ut Asturæ sit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 16

V. NON. conscendens ab hortis Cluuianis in phaselum epicopum has dedi litteras, cum Piliæ nostræ uillam ad Lucrinum, uillicosq. procuratores tradidissem. ipse autem eo die in Pæti nostri tyrotarichum imminebam, perpaucis diebus in Pompeianum, post in hæc Puteolana, & Cumana regna renauigare. o loca ceteroqui ualde expetenda, interpellantium autem multitudine pæne fugienda. Sed ad rem ut ueniam, o Dolabellæ nostri magnam ἀρετὴν. quanta est ἀναθεώρησις, equidem laudare eum, & hortari non desisto. recte tu omnibus epistolis

stolis significas, quid de re, quid de uiro sentias. mihi quidem uidetur Brutus noster iam uel coronam auream per forum ferre posse. quis enim audeat uiolare, proposita cruce, uel saxo? præsertim tantis plausibus, tanta approbatione infimorum? Nunc, mi Attice, me fac ut expedias. cupio, cum Bruto nostro affatim satisfecerim, excurrere in Græciam. magni interest Ciceronis, uel mea potius, uel mehercule utriusque, me interuenire discenti. nam epistola Leonidæ, quam ad me misisti, quid habet, quæso, in quo magnopere lætemur? numquam ille mihi satis laudari uidebitur, cum ita laudabitur; QVO MODO NVNC EST. non est fidentis hoc testimonium, sed potius timentis. Herodi autem mandaram, ut mihi κατὰ μῖτον scriberet: a quoadhuc nulla littera est. uereor, ne nihil habuerit, quod mihi, cum cognossem, iucundum putaret fore.

Quod ad Xenonem scripsisti, ualde mihi gratum est. nihil enim deesse Ciceroni, tum ad officium, tum ad existimationem meam pertinet.

Flammam Flaminium audio Romæ esse. ad eum scripsi, me tibi mandasse per litteras, ut de Montani negotio cum eo loquerere. & uelim cures epistolam, quam ad eum misi, reddendam, & ipse, quod commodo tuo fiat, cum eo colloquare. puto, si quid in homine pudoris est, præstaturum eum, ne pro se quodam modo dependatur. De Attica pergratum mihi feci sti, quod curasti, ante scirem recte esse, quam non belle fuisse. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

In Pompeianum ueni v. kal. Mai. cum pridie, ut antea ad te scripsi, Piliam in Cumano collocauissem. ibi mihi cenanti litteræ tuæ sunt redditæ, quas dederas Demetrio liberto prid. kal. in quibus multa sapienter, sed tamen talia, quemadmodum tute scribebas, ut omne consilium in fortuna positum uideretur. itaque his de rebus ex tempore, & coram. De Buthrotio negotio, utinam quidem Antonium conueniam: multum profecto proficiam. sed non arbitrantur eum a Capua declinaturum. quo quidem, metuo, ne magno reip. malo uenerit. quod idem L. Cæsari uidebatur; quem pridie Neapoli affectum grauiter uideram. quamobrem ista nobis ad kal. Iun. tractanda, & perficienda sunt. Sed hactenus. Quintus filius ad patrem acerbissimas litteras misit: quæ sunt ei redditæ, cum ueniſsemus in Pompeianum: quarum tamen erat caput, Aquilliam nouercam non esse laturum. sed hoc tolerabile fortasse, illud uero? se ab Cæsare habuisse omnia, nihil a patre, reliqua sperare ab Antonio. o perditum hominem. sed μελήσει. Ab Brutum nostrum, & Cassium, & ad Dolabellam epistolas scripsi. earum exempla tibi misi, non ut deliberarem reddendæ ne essent, (plane enim iudico esse reddendas) sed quod non dubito, quin tu idem existimaturus sis. Ciceroni meo, mi Attice, suppeditabis quantum uidebitur; meq. tibi hoc onus imponere patiere.

re. quæ adhuc fecisti, mihi sunt gratissima. Librum meum illum ἀνέκδοτον non dum, ut uolui, perpolui. ista uero, quæ tu contexi uis, aliud quiddam separatum uolumen exspectant. ego autem (credas mihi uelim) minore periculo existimo contra illas nefarias partes, uiuo tyranno, dici potuisse, quam mortuo. ille enim nescio quo pacto ferebat me quidem mirabiliter: nunc, quacumque nos commouimus, ad Cæsaris non modo acta, uerum etiam cogitata reuocamur. De Montano, quoniam Flamma uenit, uidebis. puto rem meliore loco esse debere. Vale. Cicero S. D. Dolabellæ cos. suo.

Etsi contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisq. ex ea magnam lætitiam, uoluptatemq. capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod uulgo hominum opinio socium me adscribat tuis laudibus. neminem conueni, (conuentio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi uiri, qui, ualetudinis caussa, in hæc loca conueniant, præterea ex mancipijs frequentes necessarij mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, mihi continuo maximas gratias agant. negāt enim se dubitare, quin tu, meis præceptis, & consilijs obtemperans, præstantissimum te ciuem, & singularem consulem præbeas. quibus ego quamquam uerissime possim respondere, te, quæ facias, tuo iudicio, & tua sponte facere, nec cuiusquam egere consilio: tamen neque plane assentior, ne imminuam tuam laudem, si omnis a meis

consilijs

consilijs profecta uideatur; neque ualde nego: sum enim auidior etiam, quam satis est, gloriæ. & tamen non alienum est dignitate tua, quod ipsi Agamennoni, regi regum, fuit honestum, habere aliquem in consilijs capiundis Nestorem. mihi uero gloriosum, te iuuenem consulem florere laudibus, quasi alumnum disciplinæ meæ. Lucius quidem Cæsar, cũ ad eum ægrotum Neapolim uenissem, quamquã erat oppressus totius corporis doloribus, tamen ante, quam me plane salutauit, o mi Cicero, inquit, gratulor tibi, cum tantum uales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium ualerem, iã salui esse possemus. Dolabellæ uero tuo et gratulor, et gratias ago: quem quidem, post te consulem, solũ possumus uere consulẽ dicere. deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum umquã, nihil reip. salutarius. atque hæc una uox omnium est. A te autem peto, ut me hanc quasi falsam hereditatẽ alienæ gloriæ sinas cernere, meq. aliqua ex parte in societatem tuarum laudum uenire patiare. quamquam, mi Dolabella, (hæc enim iocatus sum) libentius omnes meas, si modo sunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quam aliquam partem exhauserim ex tuis. nam cum te semper tantum dilexerim, quantum tu intelligere potuisti; tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil umquam in amore fuerit ardentius. NIHIL est enim, mihi crede, uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. semper amaui, ut scis, M. Brutum

Brutum, propter eius summum ingenium, suauissimos mores, singularem probitatem, atque constantiam: tamen idibus Mart. tantum accessit ad amorem, ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi iam pridem cumulatum etiam uidebatur. quis erat, qui putaret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere? tantum accessit, ut mihi nunc denique amare uidear, antea dilexisse. Quare quid est, quod ego te horter, ut dignitati & gloriæ seruias? proponam tibi claros uiros, quod facere solent, qui hortantur? neminem habeo clariorem, quam te ipsum. te imitere oportet, tecum ipse certes. nec licet quidem tibi iam, tantis rebus gestis, non tui similem esse. quod cum ita sit; hortatio non est necessaria, gratulatione magis utendum est. contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut summa seueritas animaduersionis non modo non inuidiosa, sed etiam popularis esset, & cum bonis omnibus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna quadam contigisset, gratularer felicitati tuæ: sed contigit magnitudine tum animi, tum etiam ingenij, atque consilij. legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius. ita pedetentim, & gradatim tum accessus ate ad caussam facti, tum recessus, ut res ipsa maturitatem tibi animaduertendi omnium concessu daret. Liberasti igitur et urbem periculo, & ciuitatem metu: neque solum ad tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad exemplum. quo facto, intelligere debes, in te posi-

tam

tam esse remp. tibiq. non modo tuendos, sed etiam ornandos illos uiros, a quibus initium libertatis profectum est. Sed his de rebus coram plura propediem, ut spero. Tu, quoniam remp. nosq. conseruas, fac, ut diligentissime te ipsum, mi Dolabella, custodias. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

SAEPIVS me iam agitas, quod rem gestam Dolabellæ nimis in cælum uidear efferre. ego autem, quamquam sane probo factum, tamen, ut tantopere lauderem, adductus sum tuis & unis, & alteris litteris. sed totum se a te abalienauit Dolabella, ea de caussa, qua me quoque sibi inimicissimum reddidit. o hominem pudentem. kal. Iun. debuit: adhuc non soluit, præsertim cum se maximo ære alieno Faberij manu liberarit, & Opem ab eo petierit. licet enim iocari; ne me ualde conturbatum putes. atque ego ad eum VIII. id. litteras dederam bene mane. eodem autem die tuas litteras uespері acceperam in Pompeiano, sane celeriter, tertio abs te die. sed, ut ad te eo ipso die scripseram, satis aculeatas ad Dolabellam litteras dedi: quæ si nihil profecerint, puto fore, ut me præsentem non sustineat. Albianum te confecisse arbitror. De Petulciano nomine, quod mihi suppeditatus es, gratissimum est, & simile tuorum omnium. sed ego Erotem ad ista expedienda factum mihi uidebar reliquisse: cuius non sine magna culpa uacillarunt. sed cum ipso uideor

uidero. De Montano, ut sæpe ad te scripsi, erit tibi tota res curæ. Seruius proficiscens, quod desperanter tecum locutus est, minime miror, neque ei quidquam in desperatione concedo. Brutus noster, singularis uir, si in senatum non est kal. Iun. uenturus; quid facturus sit in foro, nescio. sed hoc ipse melius. Ego ex his, quæ parari uideo, non multum idibus Martijs profectum iudico: itaque de Græcia quotidie magis & magis cogito. nec enim Bruto meo, exsilium, ut scribis ipse, meditanti, uideo quid prodesse possim. Leonidæ me litteræ satis delectarunt. De Herode tibi assentior. Saufeium legisse uellem. Ego ex Pompeiano VI. idus Mai. cogitabam. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

NONIS Mai. cum essem in Pompeiano, accepi binas a te litteras, alteras sexto die, alteras quarto. ad superiores igitur prius. Quam mihi iucundum, oportune tibi Barnachum litteras reddidisse. Tu uero cum Cassio, ut cetera. quam commode autem, quod id ipsum, quod me mones, quatriduo ante ad eum scripseram, exemplumq. mearum litterarum ad te miseram. sed cum Dolabellæ auaritiæ (sic enim tu ad me scripseras) magna desperatione affectus essem; ecce tibi & Bruti, & tuæ litteræ, ille exsilium meditari, nos autē alium portum propiorem huic ætati uidebamus: in quem mallem equidem peruehi florente Bruto nostro, constituta q. rep.

rep. sed nunc quidem, ut scribis, non utrum uis: assentiris enim mihi, nostram ætatem præsertim a castris ciuilibus abhorrere. M. Antonius ad me tantum de Clodio rescripsit, meam lenitatem, & elementiam & sibi esse gratam, & mihi uoluptati magnæ fore. sed Pansa furere uidetur de Clodio, itemq. de Deiotaro; & loquitur seuere, si uelis credere. illud tamen non belle, ut mihi quidem uidetur, quod factum Dolabellæ uehementer improbat. De coronatis, cum sororis tuæ filius a patre accusatus esset, rescripsit, se coronam habuisse honoris Cæsaris caussa, posuisse luctus gratia: postremo, se libenter uituperationem subire, quod amaret etiam mortuum Cæsarem. Ad Dolabellam, quemadmodum tibi dicis placere, scripsi diligenter: ego etiam ad Sicam. tibi hoc oneris non impono. nolo te illum iratum habere. Seruij orationem cognosco: in qua plus timoris uideo, quam consilij: sed quoniam perterriti omnes sumus, assentior Seruio. Publilius tecum tricatus est. huc enim Cærellia missa ab illis est legata ad me: cui facile persuasi, mihi id, quod rogaret, ne licere quidem, non modo non libere. Antonium si uidero, accurate agam de Buthroto. Venio ad recentiores litteras. quamquam de Seruio iam rescripsi, me facere magnam πρᾶξιν Dolabellæ. mihi mehercule ita uidetur, non potuisse maiori tali re, taliq. tempore. sed tamen, quidquid ei tribuo, tribuo ex tuis litteris. tibi uero assentior, maiorem πρᾶξιν eius fore, si mihi, quod debuit, dissoluerit.

uerit. Brutus, uelim, sit Asturæ. Quod autem laudas me, quod nihil ante de profectione constituam, quam, ista quo euasura sint, uidero: muto sententiam, neque quidquam tamen ante, quam te uidero. Atticam meam gratias mihi agere de matre gaudeo: cui quidem ego totam uillam, cællamq. tradidi; eamq. cogitabam V. id. uidere. tu Atticæ salutem dices: nos Piliam diligenter tuebimur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

E POMPEIANO naui aduectus sum in Luculli nostri hospitium VI. id. hora fere tertia. egressus autem e naui, accepi tuas litteras, quas tuus tabellarius in Cumanum attulisse dicebatur, nonis Mai. datas, a Lucullo postridie eadem fere hora, qua ueni, VII. id. Lanuuio datas. audi igitur ad omnes. Primum, quæ de re mea gesta & in solutione, & in Albiano negotio, grata. de tuo autem, cum in Pompeiano essem, Misenum uenit Antonius: inde ante discessit, quam illum uenisse audissem: a quo in Samnium. uide, quid speres. Romæ igitur de Buthroto. L. Antonij horribilis concio, Dolabellæ præclara. iam uel sibi habeat nummos, modo numeret idibus. Tertullæ nollem abortum. tam enim Cassij sunt iam, quam Bruti ferendi. De regina uelim, atque etiam de Cæsare illo. Persolui primæ epistolæ: uenio ad secundam. De Quinctis, Buthroto, cum uenero, ut scribis. Quod Ciceroni suppeditas, gratum. Quod errare me putas, qui

remp

remp. putem pendere a Bruto: sic se res habet: aut nulla erit, aut ab isto, istis ne seruabitur. Quod me hortaris, ut scriptam concionem mittam: accipe a me, mi Attice, καθολικὸν θεώρημα earum rerum, in quibus satis exercitati sumus. nemo umquam neque poeta, neque orator fuit, qui quemquam meliorem, quam se, arbitraretur. hoc etiam malis contigit: quid tu Bruto putas, & ingenioso, & erudito? de quo etiam experti sumus nuper in edicto. scripseram rogatu tuo. meum mihi placebat, illi suum. quin etiam, cum, ipsius precibus pæne adductus, scripsissem ad eum de optimo genere dicendi, non modo mihi, sed etiam tibi scripsit, sibi illud, quod mihi placeret, non probari. quare sine quæso sibi quemque scribere: suam cuique sponsam, mihi meã; suum cuique amorem, mihi meum. non scite: hoc enim Atilius, poeta durissimus. atque utinam liceat isti concionari. cui si esse in urbe tuto licebit, uicimus. ducem enim noui belli ciuilis aut nemo sequetur, aut ij sequentur, qui facile uincantur. Venio ad tertiam. Gratas fuisse meas litteras Bruto, & Cassio, gaudeo: itaque ijs rescripsi. Quod Hirtius per me meliorem fieri uolunt: do equidem operam; & ille optime loquitur; sed uiuit, habitatq. cum Balbo; qui item bene loquitur. quid credas, uideris. Dolabellam ualde placere tibi uideo. mihi quidem egregie. Cum Pansa uixi in Pompeiano, is plane mihi probabat se bene sentire, & cupere pacem. Caussam armorum quæri plane uideo.

Edictum

Edictum Bruti, & Cassii probo. Quæris, ut suscipiam cogitationem, quid nam istis agendum putem. consilia temporum sunt; quæ in horas commutari uides. Dolabellæ & prima illa actio, & hæc contra Antonium concio mihi profecisse permultum uidetur. prorsus ibat res. nunc autem uidemur habituri ducem: quod unum municipia, boniq. desiderant. Epicuri mentionem facis, & audes dicere μὴ πολυτελὲς εἶναι. nõ te Bruti nostri uulticulus ab ista oratione deterret? Quinctus filius, ut scribis, est dextella. per eum igitur, quod uolemus, facile auferemus. exspecto, si, ut putas, L. Antonius produxit Octauium, qualis concio fuerit. Hæc scripsi. statim enim Cassii tabellarius. eram continuo Piliam salutaturus: deinde ad epulas Vestorij, nauicula. Atticæ plurimam salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

Cvm paullo ante dedissem ad te Cassii tabellario litteras, v. id. uenit noster tabellarius, & quidem portenti simile, sine tuis litteris. sed cito conieci, Lanuuij te fuisse. Eros autem sustinauit, ut ad me litteræ Dolabellæ perferrentur, non de re mea, (non dum enim meas acceperat) sed rescripsit ad eas, quarum exemplum tibi miseram, sane luculente. Ad me autem, cum Cassii tabellarium dimisissem, statim Balbus. o dij boni, quam facile perspiceres timere otium. & nosti uirum, quam

tectus: sed tamen Antonij consilia narrabat; illum circuire ueteranos, ut acta Cæsaris sancirent, idq. se facturos esse iurarent: ut rata omnes haberent, eaq. duumuiri omnibus mensibus inspicerent. quæstus est etiam de sua inuidia, eaq. omnis eius oratio fuit, ut amare uideretur Antonium. quid quæris? nihil sinceri. mihi autem non est dubium, quin res spectet ad castra. acta enim illa res est animo uirili, consilio puerili. quis enim hoc non uidit, regni heredem relictum? quid autem absurdius, hoc metuere, alterum in metu non ponere? quin etiam hoc ipso tempore multa ὑποσόλοικα, Pontij Neapolitanum a matre tyrannoctoni possideri. legendus mihi sæpius est Cato maior, ad te missus. amariorem enim me senectus facit: stomachor omnia. sed mihi quidem ζεβίωται: uiderint iuuenes. tu mea curabis, ut curas. Hæc scripsi, seu dictaui, opposita secunda mensa, apud Vestorium. postridie apud Hirtium cogitabam, & quidem πεντέλοιπον. sic hominem traducere ad optimates paro. λῆρος πολύς. nemo est istorum, qui otium non timeat. quare talaria uideamus. quidnis enim potius, quam castra. Atticæ salutem plurimam uelim dicas. Exspecto Octauij concionem, & si quid aliud, maxime autem ecquid Dolabella timiat, an in meo nomine tabulas nouas fecerit. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

CERTIOR a Pilia factus, mitti ad te idibus tabellarios, statim hoc nescio quid exaraui. Primum igitur scire te uolui, me hinc Arpinum XVI. kal. Iun. eo igitur mittes, si quid erit posthac. (quamquam ipse iam iamq. adero) cupio enim ante, quam Romam uenio, odorari diligentius, quid futurum sit. quamquam uereor, ne nihil coniectura aberrem. minime enim obscurum est, quid isti moliantur. meus uero discipulus, qui hodie apud me cenat, ualde amat illum, quem Brutus noster sauciauit. & si quæris, (perspexi enim plane) timet otium. ὑτόθεσιν autem hanc habent, eamq. præseferunt, uirum clarissimum interfectum, totam remp. illius interitu perturbatam: irrita fore, quæ ille egisset, simul ac desistemus timere: clementiam illi malo fuisse: qua si usus non fuisset, nihil ei tale accidere potuisse. Mihi autem uenit in mentem, si Pompeius cum exercitu firmo ueniat, quod est εὔλογον, certe fore bellum. hæc me species, cogitatioq. perturbat. neque enim, quod tibi tum licuit, nobis nunc licebit. nam aperte lætati sumus. deinde habent in ore, nos ingratos. nullo modo licebit, quod tum & tibi licuit, & multis. φαινοπροσωπιτέον ergo, & ἰτέον in castra? millies mori melius, huic præsertim ætati. itaque me idus Martiæ non tam consolantur, quam antea, magnum enim men-

dum continent. etsi illi iuuenes
ἄλλοις ἐν ἠθλοῖς τόν δ' ἀπωθοῦνται φόγον.
Sed, si tu melius quippiam speras; quod & plura audis, & interes consilijs; scribas ad me uelim; simulq. cogites, quid agendum nobis sit super legatione uotiua. equidem in his locis moneor a multis, ne in senatu kalendis. dicuntur enim occulte milites ad eam diem comparati, & quidem in istos; qui mihi uidentur ubiuis tutius, quam in senatu, fore. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XV.

CICERO S. D. ATTICO.

O FACTVM *male de Alexione. incredibile est, quanta me molestia affecerit; nec mehercule ex ea parte maxime, quod plerique mecum; ad quem igitur medicum te conferes? quid mihi iam medico? aut, si opus est, tanta inopia est? amorem erga me, humanitatem, suauitatem q. desidero. etiam illud: quid est, quod non pertimescendum sit; cum hominem temperantem, summum medicum, tantus improuiso morbus oppresserit? sed ad hæc omnia una consolatio est, quod ea condicione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus. De Antonio, iam antea tibi scripsi, non esse eum a me conuentum. uenit enim Missenum, cum ego essem in Pompeiano. inde ante profectus est, quam ego eum uenisse cognoui. sed casu, cum legerem tuas litteras, Hirtius erat apud me in Puteolano. ei legi, & egi primum, quod attinet. nihil mihi concedebat. deinde ad summum, arbitrum me statuebat non modo huius rei, sed totius consulatus sui. Cum Antonio autem sic agemus, ut perspiciat, si in eo negotio nobis satisfecerit, totum me futu-*

rum suum. Dolabellam spero domi esse. Redeamus ad nostros: de quibus tu bonam spem te significas habere propter edictorum humanitatem. ego autem perspexi, cum a me XVII. kal. de Puteolano Neapolim Pansæ conueniēdi caussa proficisceretur Hirtius, omnem eius sensum: seduxi enim, & ad pacem sum cohortatus. non poterat scilicet negare, se uelle pacem, sed non minus se nostrorum arma timere, quam Antonij, & tamen utrosque non sine caussa præsidium habere, se autem utraque arma metuere. quid quæris? οὐδὲν ὑγιές. De Quincto F. tibi assentior: patri quidem gratissimæ, & bellæ tuæ litteræ fuerunt. Cærelliæ uero facile satisfeci. nec ualde laborare mihi uisa est: & si illa, ego certe non laborarem. istam uero, quam tibi molestam scribis esse, auditam a te esse omnino demiror. nam quod eam collaudani apud amicos, audientibus tribus filijs eius, & filia: τοῦτο δ' λογον. quid est hoc? quid est autem, cur ego personatus ambulem? parum ne fœda persona est ipsius senectutis? Quod Brutus rogat, ut ante kalendas: ad me quoque scripsit: & fortasse faciam: sed plane, quid uelit, nescio. quid enim illi afferre consilij possum, cum ipse egeam consilio? & cum ille suæ immortalitati melius, quam nostro otio, consuluerit? De Regina, rumor extinguetur. De Flamma, obsecro te, si quid potes. Heri dederam ad te litteras exiens e Puteolano, diuerteramq. in Cumanum. ibi pæne ualentem uideram Piliam. quin etiam paullo clamijs eam

eam uidi: uenerat enim in funus: cui funeri ego quoque operam dedi. Cn. Lucullus, familiaris noster, matrem efferebat. mansi igitur eo die in Sinuessano: atque inde mane postridie Arpinum proficiscēs, hanc epistolam exaraui. erat autem nihil noui quod aut scriberem, aut ex te quærerem: nisi forte hoc ad te putas pertinere. Brutus misit ad me orationē suam, habitam in concione Capitolina; petiuitq. a me, ut eam ne ambitiose corrigerem ante, quam ederet. est autem oratio scripta elegantissime sententijs, uerbis, ut nihil possit ultra. ego tamen, si illam caussam habuissem, scripsissem ardentius ὑπόθεσις, uides, quæ sit, persona dicentis. itaque eam corrigere non potui. quo enim in genere Brutus noster esse uult, & quod iudicium habet de optimo genere dicendi, ita consecutus est ea oratione, ut elegantius nihil esse possit. sed ego solus alius sum, siue hoc recte, siue non recte. tu tamen uelim orationem legas, nisi forte iam legisti, certioremq. me facias, quid iudices ipse. quamquam uereor, ne cognomine tuo lapsus ὑπεραττικὸς sis in iudicando. sed si recordabere Δημοσθένους flumina, tum intelliges posse & ἀττικώτατα, & grauissime dici. sed hæc coram. nunc nec sine epistola, nec cum inani epistola uolui ad te Metrodorum uenire. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

XV. kal. e Sinuessano proficiscens, cum dedissem ad te litter.., diuertissemq. a Cumis in Ve-

sliano, accepi a tabellario tuas litteras: in quibus nimis multa de Buthroto. non enim tibi ea res maiori curæ aut est, aut erit, quam mihi. sic enim decet, te mea curare, tua me. quamobrem id quidem sic susceptum est mihi, ut nihil sim habiturus antiquius. L. Antonium concionatum esse, cognoui tuis litteris, & alijs, sordide: sed, id quale fuerit, nescio: nihil enim scripsisti. De Menedemo, probe. Quinctus certe ea dictitat, quæ scribis. Consilium meum a te probari, quod ea non scribam, quæ tua me postularis, facile patior: multoq. magis id probabis, si orationem eam, de qua hodie ad te scripsi, legeris. Quæ de legionibus scribis, ea uera sunt. sed no satis hoc mihi uideris tibi persuasisse, quid de Buthrotijs nostris per senatum speres confici posse. quod puto, (tãtum enim uideo) non uidemur esse uicturi. sed, si etiam nos hoc fallat, de Buthroto te non fallet. De Octauij concione idem sentio, quod tu: ludorumq. eius apparatus, & Matius, ac Postumus mihi procuratores non placent. Saserna collega dignus. sed isti omnes, quemadmodum sentis, non minus otium timent, quam nos arma. Balbum leuari inuidia per nos uelim: sed ne ipse quidem id fieri posse confidit: itaque alia cogitat. Quod prima disputatio Tusculana te confirmat, sane gaudeo, neque enim ullum est perfugium aut melius, aut paratius. Flamma quod bene loquitur, non molesto fero. Tyndaritanorum caussa, de qua laboras, quæ sit, ignoro. hos tamen πεντέλοιπον mouere ista uiden

tur,

tur in primis erogatio pecuniæ. De Alexione doleo; sed, quoniam inciderat in tam grauem morbum, bene actum cum illo arbitror. quos tamen secundos heredes, scire uellem, & diem testamenti. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 3

XI. kal. accepi duas epistolas tuas; quibus duabus meis respondisti. una erat XV. kal. altera XII data. ad superiorem igitur. Prius accurres in Tusculanum, ut scribis: quo me VI. kal. uenturum arbitrabar. Quod scribis parendum uictoribus: non mihi quidem, cui sunt multa potiora. nam illa, quæ recordaris Lentulo, & Marcello cos. acta in æde Apollinis; nec caussa eadem est, nec simile tempus; præsertim cum Marcellum scribas, alios q. discedere. erit igitur nobis coram odorandum, & constituendum, tuto ne Romæ esse possimus. noui conuentus habitatores sane mouent. in magnis enim uersamur angustijs. sed sint ista parui: quin & maiora contemnimus. Caluæ testamentum cognoui, hominis turpis, ac sordidi. Tabula Demonici quod tibi curæ est, gratum. De Mario scripsi iam pridẽ ad Delabellam accuratissime; modo litteræ redditæ sint. eius caussa & cupio, & debeo. Venio ad propiorem. Cognoui de Alexione, quæ desiderabam. Hirtius est tuus. Antonio, quam est, uolo peius esse. De Quincto filio, ut scribis, A. M. cato de patre coram agemus. Brutum omni re, qua possum, cupio iuuare. cuius de oratiuncula idem te, quod

me,

me, sentire uideo: sed parum intelligo, quid me uelis scribere, quasi a Bruto habita oratione, cum ille ediderit. qui tandem conuenit? an, sicut in tyrannū iure optimo cæsum multa dicentur, multa scribentur a nobis? sed alio modo, & tempore. De sella Cæsaris, bene tribuni. præclaros etiam XIV. ordines. Brutum apud me fuisse gaudeo, modo & libenter fuerit, & sat diu.

CICERO S. D. ATTICO. 4

X. KAL. VIII. ferre a Q. Fusio uenit tabellarius, nescio quid ab eo litterularum, ut me sibi restituerem, sine insulse, ut solet: nisi forte, quem non ames, omnia uidentur insulse fieri. scripsi ita, ut te probaturum existimem. mihi duas a te epistolas reddidit, unam XI. alteram X. kal. ad recentiorem prius. & leuiorem laudo: si uero etiam Calsulenus, ἀνωποταμῶν. Antonij consilia narras turbulenta: atque utinam potius per populum agat, quam per senatum: quod quidem ita credo. sed mihi totum eius consilium ad bellum spectare uidetur, siquidem D. Bruto prouincia eripitur. quo modo ego de illius neruis existimo, non uidetur fieri posse sine bello. sed non cupio; quoniam cauetur Buthrotijs. rides? ast condoleo, non mea potius assiduitate, diligentia, gratia per ci. Quod scribis te nescire quid nostris faciundum sit: iam pridem me illa ἀπορία sollicitat: itaque stulta iam iduum Martiarum est consolatio. animis enim usi sumus uirilibus, con-

silijs, mihi crede, puerilibus. excisa enim est arbor, non euulsa: itaque, quam fruticetur, uides. redeamus igitur, quoniam sæpe usurpas, ad Tusculanas disputationes. Saufeium pete. cælemus: ego numquam iudicabo. Quod te a Bruto scribis, ut certior fieret, quo die in Tusculanum essem futurus: ut ad te ante scripsi, VI. kal. & quidem ibi te quam primum peruidere uelim. puto enim nobis Lanuuium eundum, & quidem non sine multo sermone. sed μιλήσει. Redeo ad superiorem: ex qua prætereo illa prima de Buthrotijs: quæ mihi sunt inclusa medullis: sit modo, ut scribis, locus agendi. De oratione Bruti, prorsus contendis committere: tam multis uerbis agis. ego ne ut eam caussam, quam is scripsit? ego scribam non rogatus ab eo? nulla παρεγχείρησις fieri potest contumeliosior. at, inquis, πραγκλείδιον aliquod. non recuso id quidem; sed & componendum argumentum est, & scribendi exspectandum tempus maturius. licet enim de me, ut libet, existimes: uelim quidem quamoptime. si hæc ita manant, ut uidentur, (feres, quod dicam) me idus Martiæ non delectant. ille enim numquam reuertisset: nos timor confirmare eius acta non coegisset: aut (ut in Saufeianam, reliquasq. Tusculanas disputationes, ad quas tu etiam Vestorium hortaris) ita gratiosi eramus apud illum, quem dij mortuum perdant, ut nostræ ætati, quoniam interfecto domino liberi non sumus, non fuerit dominus ille fugiendus. rubeo, mihi crede; sed iam scripseram; dele-

delere nolui. De Menedemo, uellem uerum fuisset. De Regina, uelim uerum sit. Cetera coram & maxime, quid nostris faciendum sit, quid etiam nobis, si Antonius militibus obsessurus est senatum. Hanc epistolam si illius tabellario dedissem, ueritus sum, ne solueret: itaque misi dedita opera: erat enim rescribendum tuis. Quam uellem, Bruto studium tuum nauare potuisses. ego igitur ad eum litteras. Ad Dolabellam Tironem misi cum mandatis, & litteris. eum ad te uocabis; &, si quid habebis, quod placeat, scribes. Ecce autem de transuerso L. Cæsar, ut ueniam ad se, rogat, in nemus; aut scribam, quo se uenire uelim: Bruto enim placere, se a me conueniri. orem odiosam, & inexplicabilem. puto me ergo iturum, & inde Romam, nisi quid mutaro. Summatim adhuc ad te: nihil dum enim a Balbo. tuas igitur exspecto, nec actorum solum, sed etiam futurorum. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 5

A BRVTO tabellarius rediit: attulit & ab eo, & Cassio. consilium meum magnopere exquirunt, Brutus quidem, utrum de duobus. orem miseram. plane non habeo, quid scribam: itaque silentio puto me usurum: nisi quid aliud tibi uidetur. sin tibi quid uenit in mentem, scribe quæso. Cassius uero uehementer orat, ac petit, ut Hirtium quamoptimum faciam. sanum putas? ὁ θησαυρὸς ἄνθρακες. epistolam tibi misi. Vt tu de prouincia Bruti, et Cassij per S.C.

S.C. ita scribit & Balbus; & Hirtius quidem, se acturum. etenim iam in Tusculano est: mihique, ut absim, uehementer auctor est: ille quidem, periculi caussa; quod sibi etiam fuisse dicit: ego autem, etiam ut nullum periculum sit, tantum abest, ut Antonij suspicionem fugere non curem, ne uidear eius secundis rebus non delectari, ut mihi caussa sit, cur Romam uenire nolim, ne illum uideam. Varo autem noster ad me epistolam misit, sibi a nescio quo missam, (nomen enim delerat) in qua scriptum erat, ueteranos eos, qui reijciantur, (nam partem esse dimissam) improbissime loqui; ut magno periculo Romæ sint futuri, qui ab eorum partibus dissentire uideantur. Quis porro noster itus, reditus, uultus, incessus inter istos? quod si, ut scribis, L. Antonius in Decimum, reliqui in nostros; ego quid faciam? aut quo me pacto geram? mihi uero deliberatum est, ut nunc quidem est, abesse ex ea urbe, in qua non modo florui cum summa, uerum etiam seruiui cum aliqua dignitate: nec tã statui ex Italia exire, de quo tecum deliberabo, quam istuc non uenire.

CICERO S. D. ATTICO. 6

CVM ad me Brutus noster scripsisset, & Cassius, ut Hirtium, quem adhuc bonum fuisse sciebant, neque confidebant fore, mea auctoritate meliorem facerem, (Antonio est enim fortasse iratior, caussæ uero amicissimus) tamen ad eum scripsi, eiq. dignitatem Bruti, & Cassij commendaui. ille

ille quid mihi reſcripſiſſet, ſcire te uolui, ſi forte idem tu, quod ego, exiſtimares, iſtos etiam nunc uereri, ne forte ipſi noſtri plus animi habeant, quam habent. Hirtius Ciceroni ſuo S.

Rure an redierim, quæris. an ego, cum omnes caleant, ignauiter aliquid faciam? etiam ex urbe ſum profectus: utilius enim ſtatui abeſſe. has tibi litteras exiens in Tuſculanum ſcripſi. noli autem me tam ſtrenuum putare, ut ad nonas recurram. nihil enim iam uideo opus eſſe noſtra cura: quoniam præſidia ſunt in tot annos prouiſa. Brutus, & Caſſius utinam, quam facile a te de me impetrare poſſunt, ita per te exorentur, ne quod callidius ineant conſilium. cedentes enim hæc ais ſcripſiſſe: quo? aut quare? retine, obſecro te, Cicero illos: noli ſinere hæc omnia perire, quæ funditus medius fidius rapinis, incendijs, cædibus peruertuntur. tantum, ſi quid timent, caueant, nihil præterea moliantur. non mediusfidius acerrimis conſilijs plus, quam etiam inertiſſimis, dum modo diligentibus, conſequentur. hæc enim, quæ fluunt, per ſe diuturna non ſunt, in contentione præſentes ad nocendum habent uires. quid ſperes de illis, ad me ſcribe. Habes Hirtij epiſtolam: cui reſcripſi, nil illos callidius cogitare; idq. confirmaui. hoc qualecumque. eſſet, te ſcire uolui. Vale.

Obsignata iam epiſtola, Balbus ad me, Seruiliam rediiſſe, confirmare non diſceſſuros. nunc exſpecto a te litteras.

CICERO

CICERO S. D. ATTICO. 7

Gratum, quod mihi epiſtolas: quæ quidem me delectarunt, in primis Sexti noſtri. dices, quia te laudat. puto mehercule id quoque eſſe cauſſæ: ſed tamen etiam ante, quam ad eum locum ueni, ualde mihi placebat cum ſenſus eius de rep. tum ſcribendi cura. Seruius uero pacificator cum librariolo ſuo uidetur obiiſſe legationem, & omnes captiunculas pertimeſcere. debuerat autem, Non ex iure manu conſertum, ſed quæ ſequuntur. Tu quoque ſcribes.

CICERO S. D. ATTICO. 8

Post tuum diſceſſum binas a Balbo; nihil noui: itemq. ab Hirtio, qui ſe ſcribit uehementer offenſum eſſe ueteranis. exſpectat animus, quidnam agant de kal. Martijs. miſi igitur Tironem, et cum Tirone plures, quibus ſingulis, ut quid accidiſſet, dares litteras. atque etiam ſcripſi ad Antonium de legatione: ne, ſi ad Dolabellam ſolum ſcripſiſſem, iracundus homo commoueretur. quod autem aditus ad eum difficilior eſſe dicitur, ſcripſi ad Futrapelum, ut is ei meas litteras redderet, legatione mihi opus eſſe. honeſtior eſt uotiua: ſed licet uti utraque. De te quæſo etiam atque etiam uide. uelim poſſis coram: ſi minus, litteris idem conſequemur. Græceius ad me ſcripſit, C. Caſſium ſibi ſcripſiſſe, homines comparari, qui armati in Tuſculanū mitteren-

terentur. id quidem mihi non uidebatur: sed cauendum tamen, ut ille, quæ plures uident. debet aliquid crastinus dies ad cogitãdum nobis dare. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

III. non. uesperi a Balbo reddit æ mihi litteræ, fore nonis senatum, ut Brutus in Asia, Cassius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. o rem miseram: primum ullam ab istis, dein, si aliquam, hãc legatariam prouinciam: atque haud scio, an melius sit, quam ad Eurotam sedere. sed hæc casus gubernabit. ait autem, eodem tempore decretum iri, ut & ijs, & reliquis prætorijs prouinciæ decernantur. hoc certe melius, quam illa Persice porticus. nolo enim Lacedæmonem longinquam Lanuuium existimari. rides, inquies, in talibus rebus? quid faciam? plorando fessus sum. Dij immortales, quam me conturbatum tenuit epistolæ tuæ prior pagina. quid autem iste in domo tua casus armorum? sed hunc quidem nimbum cito transisse lætor. tu quid egeris tua cum tristi, tum etiam difficili ad consiliandum legatione, uehementer exspecto. est enim inexplicabilis: ita circumsidemur copijs omnibus. me quidem Bruti litteræ, quas ostendis a te lectas, ita perturbarunt, ut, quamquam ante egebam consilio, tamen animi dolore sim tardior. sed plura, cum ista cognoro. hoc autem tempore, quod scriberem, nihil erat, eoq. minus, quod dubitabam, tu has ipsas litteras esses ne accepturus.

rus. erat enim incertum, uisurus ne te esset tabellarius. ego tuas litteras uehementer exspecto.

CICERO S. D. ATTICO. 10

O BRVTI amanter scriptas: o iniquum tuum tempus, qui ad eum ire non possis. ego autem quid scribam? ut beneficio istorum utantur? quid turpius? ut moliantur aliquid? nec audent, nec iam possunt. age, quiescant auctoribus nobis? quis incolumitatem præstat? si uero aliquid de Decimo gratius; quæ nostris uita, etiam si nemo molestus sit? ludos uero non facere, quid fœdius? frumentum imponere, quæ est alia Dionis legatio? aut quod munus in rep. sordidius? prorsus quidem consilia tali in re ne ijs quidem tuta sunt, qui dant: sed possim id negligere proficiens: frustra uero quid ingrediar? matris consilio cum utatur, uel etiam precibus, quid me interponam? sed tamen cogitabo, quo genere utar litterarum: nam silere non possum. statim igitur mittam uel Antium, uel Circæos. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 11

ANTIVM ueni ante VI. kal. Bruto iucundus noster aduentus. deinde, multis audientibus, Seruilia, Tertulla, Porcia, quærere, quid placeret. aderat etiam Fauonius. ego, quod eram meditatus in uia, suadere, ut uteretur Asiatica curatione frumenti; nihil esse iam reliqui, quod agere-

mus, nisi ut saluos esse; in eo etiam ipsi reip. esse præsidium. quam orationem cum ingressus essem, Cassius interuenit. ego eadem illa repetiui. hoc loco, fortibus sane oculis, Cassius, (Martem spirare diceres) se in Siciliam non iturum. ego ne ut beneficium accepisse in contumelia? quid ergo agis? inquam. at ille, in Achaiam se iturum. quid tu, inquam, Brute? Romam, inquit, si tibi uidetur: mihi uero minime: tuto enim non eris. quid, si possem esse? placeret ne? atque ut omnino neque nunc, neque ex prætura in prouinciam ires: sed auctor non sum, ut te urbi committas. dicebam ea, quæ tibi profecto in mentem ueniunt, cur non esset tuto futurus. multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones; Decimumq. grauiter accusabat. ea negabam oportere præterita: assentiabar tamen. cumq. ingressus essem dicere, quid oportuisset, nec uero quidquam noui, sed ea, quæ quotidie omnes; nec tamen illum locum attingere, quemquam præterea oportuisse tangi, sed senatum uocari, populum ardentem studio uehementius incitari, totam suscipere remp. exclamat tua familiaris: Hoc uero neminem umquã audiui. ego repressi. sed & Cassius mihi uidebatur iturus; (etenim Seruilia pollicebatur se curaturam, ut illa frumenti curatio de s. c. tolleretur) & noster cito deiectus est de illo inani sermone. uel le enim se dixerat. constituit igitur, ut ludi, absente se, fierent suo nomine. proficisci autem mihi

hi in Asiam uidebatur ab Antio uelle. ne multa, nihil me in illo itinere, præter conscientiam, delectauit. non enim fuit committendum, ut ille ex Italia prius, quam a me conuentus esset, discederet. hoc dempto munere amoris, atque officij, sequebatur, ut mecum ipse:

Ηδέ τοι ὁδὸς σοι τὶ δώσει νῶν θεοφόρητε?

prorsus dissolutum offendi nauigium, uel potius dissipatum. nihil consilio, nihil ratione, nihil ordine. itaque etsi ne antea quidem dubitaui, tamen nunc eo minus, euolare hinc, idq. quã primum, ubi Nec Pelopidarum facta, neque famam audiam. Sed heus tu, ne forte sis nescius, Dolabella me sibi legauit ad IV. non. Arp. id mihi heri uesperi nunciatum est. uotiua ne tibi quidem placebat. etenim erat absurdum, quæ, si fletissem resp. uouissem, ea me, euersa illa, uota dissoluere. & habent, opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Iulia, nec facile addi potest: idq. adeo genus legationis, ut, cum uelis, introire, exire liceat. quod nunc mihi additum est. bella est autem huius iuris quinquennij licentia. quamquam quid de quinquennio cogitem? contrahi mihi negotium uidetur. sed βλάσφημα mittamus. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

BENE mehercule de Buthroto. at ego Tironem ad Dolabellam cum litteris, quia iusseras, miseram. quid nocet? De nostris autem Antiatibus

satis uidebar plane scripsisse, ut non dubitares, essent quin otiosi futuri, usuriq. beneficio Antonij contumelioso. Cassius frumentariam rem aspernabatur. eam Seruilia sublaturam ex S. C. *se esse dicebat. noster uero,* καὶ μάλα σεμνῶς, *in Asiam; postea quam mihi est assensus, tuto se Romæ esse non posse. ludos enim absens facere malebat. statim autem se iturum, simul ac ludorum apparatum ijs, qui curaturi essent, tradidisset. nauigia colligebat: erat animus in cursu. interea in eisdem locis erant futuri. Brutus quidem se aiebat Asturæ. L. quidem Antonius liberaliter litteris sine cura me esse iubet. habeo unum beneficium: alterum forte, si in Tusculanum uenerit. o negotia non ferenda, quæ feruntur tamen.* τὰν δ' αἰτίαν τῶν βρούτων τίς εἶχεν? *Octauiano, ut perspexi, satis ingenij, satis animi: uidebaturq. erga nostros* ἥρωας *ita fore, ut nos uellemus, animatus. sed quid ætati credendum sit, quid nomini, quid hereditati, quid* κατηχήσει, *magni consilij est: uitricus quidem nihil censebat; quem Asturæ uidimus. sed tamen alendus est, &, ut nihil aliud, ab Antonio seiungendus. Marcellus præclare, si præcipit nostro nostri: cui quidem ille deditus mihi uidebatur: Pansæ autem, & Hirtio non nimis credebat. bona indoles,* ἐὰν διαμένη.

CICERO S. D. ATTICO. 13

VIII. *kal. duas a te accepi epistolas: respondebo igitur priori prius. Assentior tibi, ut nec duces*

ces simus, nec agmen cogamus, faueamus tamen. Orationem tibi misi. eius custodiendæ, & proferendæ arbitrium tuum. sed quando illum diem, cum tu edendam putes? Inducias, quas scribis, non intelligo fieri posse. melior est ἀναντιφωνησία: *quæ me usurum arbitror. Quod scribis, legiones duas Brundisium uenisse: uos omnia prius: scribes igitur, quidquid audieris. Varronis* διάλογον *exspecto. Iam probo* ἡρακλείδιον, *præsertim cum tu tantopere delectere. sed, quale uis, uelim scire. Quod ad te antea, atque adeo prius scripsi, (sic enim mauis ad scribendum tibi uere dicere) fecisti me acriorem. ad tuum iudicium, quod mihi erat notum, addidisti Peducei auctoritatem, magnam quidem apud me, & in primis grauem. enitar igitur, ne desideres aut industriam meam, aut diligentiam. Vectenum, ut scribis, & Faberium foueo. Clodium nihil arbitror malitiose. quamquam, si quid egerit de libertate retinenda, qua certe nihil est dulcius, tibi assentior. Ita ne Gallo? o hominem nequam. quid enim dicam aliud? cautum Marcellum, me sic, sed non tamen cautissimum. Longiori epistolæ, superioriq. respondi. nunc breuiori, propioriq. quid respondeam, nisi eam fuisse dulcissimam? Res Hispanienses ualde bonæ. modo Balbilium incolumem uideam, subsidium nostræ senectutis. De Anniano item, quod me ualde obseruat Visellia. sed hæc quidem humana. De Bruto te nihil scire dicis: sed Selicia,*

 uenisse

ueniſſe M. Scaptium, eumq. non qua pompa, ad ſe tamen clam uenturum, ſciturumq. me omnia. quæ ego ſtatim. interea narrat eadem, Baſſi ſeruum uenisse, qui nunciaret, legiones Alexandrinas in armis eſſe, Baſſum arceſſi, Caſſium exſpectari. quid quæris? uidetur reſp. ius ſuum recuperatura. ſed ne quid ante. noſti horum exercitationem in latrocinio, & amentiam. Dolabella, uir optimus, etſi cum ſcribebam, ſecunda menſa appoſita, ueniſſe eum ad Baias audiebam, tamen ad me ex Formiano ſcripſit, quas litteras, cum e balneo exijſſem, accepi, ſeſe de attributione omnia ſumma feciſſe. Vectenum accuſat. tricatur ſcilicet, ut homo talis. ſed ait totum negotium Sextium noſtrum ſuſcepiſſe, optimum quidem illum uirum, noſtriq. amantiſſimum: quæro autem, quid tandem Sextius in hac re facere poſſit, quod non quiuis noſtrum? ſed, ſi quid præter ſpem erit, facies ut ſciam. ſin eſt, ut arbitror, negotium perditum; ſcribes tamen, neque iſta res commouebit. Nos hic φιλοσοφούμεθα, (quid enim aliud?) & τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος magnifice explicamus, προσφωνοῦμενq. Ciceroni. qua de re enim potius pater filio? deinde alia. quid queris? extabit opera peregrinationis huius. Varronem hodie, aut cras uenturum putabant. ego autem in Pompeianum properabam; non quo hoc loco quidquam pulchrius; ſed interpellatores illic minus moleſti. ſed perſcribe quæſo, quæ cauſſa ſit Myrtillo: (pœnas quidem illum pependiſſe audiui) & ſatis ne pa-

patet, unde corruptus. Hæc cum ſcriberem, tantum quod exiſtimabam ad te orationem eſſe perlatam. hui quam timeo, quid exiſtimes. etſi quid ad me? quæ non ſit foras proditura, niſi rep. recuperata: de quo quid ſperem, non audeo ſcribere. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

VI. KAL. accepi a Dolabella litteras, quarum exemplum tibi miſi: in quibus erat, omnia ſe feciſſe, quæ tu uelles. ſtatim ei reſcripſi, & multis uerbis gratias egi: ſed tamen, ne miraretur, cur idem iterum facerem, hoc cauſſæ ſumpſi, quod ex te ipſo coram antea nihil potuiſſem cognoſcere. ſed quid multa? litteras hoc exemplo dedi. Cicero S. D. Dolabellæ cos. ſuo. Antea cum per litteras Attici noſtri de tua ſumma liberalitate, ſummoq. erga ſe beneficio certior factus eſſem; cumq. tu ipſe etiam ad me ſcripſiſſes, te feciſſe ea, quæ nos uoluiſſemus: egi tibi gratias per litteras ijs uerbis, ut intelligeres, nihil te mihi gratius facere potuiſſe. poſtea uero quam ipſe Atticus ad me uenit in Tuſculanum huius unius rei cauſſa, tibi ut apud me gratias ageret, cuius eximiam quandam, & admirabilem in cauſſa Buthrotia uoluntatem, & ſingularem erga ſe amorem perſpexiſſet: teneri non potui, quin tibi apertius illud idem his litteris declararem. ex omnibus, enim mi Dolabella, ſtudijs in me, & officijs, quæ ſumma ſunt, hoc, ſcito mihi & ampliſſimum uideri, & gratiſſimum eſſe, quod perfeceris,

ut Atticus intelligeret, quantum ego te, quam tu me amares. quod reliquum est, Buthrotiam & caussam, & ciuitatem, quamquam a te constituta est, (beneficia autem nostra tueri solemus) tamen uelim, receptam in fidem tuam, a meq. etiam tibi commendatam, auctoritate, & auxilio tuo tectam uelis esse. satis erit in perpetuum Buthrotijs præsidij; magnaq. cura, & sollicitudine Atticum, & me liberaris; si hoc honoris mei caussa susceperis; ut eos semper a te defensos uelis. quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. H s litteris scriptis, me ad συλλήξεις dedi: quæ quidem, uereor, ne miniata cærula tua pluribus locis notandæ sint: ita sum μετέωρος, & magnis cogitationibus impeditus.

CICERO S. D. ATTICO. 15

L. ANTONIO *malesit, siquidem Buthrotijs molestus est. Ego testimonium composui: quod, cum uoles, obsignabo. Tu nummos Arpinatum, si L. Fadius ædilis petet, uel omnes reddito. ego ad te alia epistola scripsi de* H S CX, *quæ Statio curarentur. si ergo petet Fadius, ei uolo reddi; præter Fadium, nemini. apud me item puto depositum. id scripsi ad Erotem, ut redderet. Reginam odi. me iure facere scit. sponsor promissorum eius Ammonius: quæ quidē erant φιλόλογα, et dignitatis meæ, ut uel in concione dicere auderem. Saram autem præterquam quod nefarium hominem cognoui, præterea*

in me contumacem. semel eum omnino domi meæ uidi. cum φιλόφρονως ex eo quærerem, quid opus esset; Atticum se dixit quærere. superbiam autem ipsius reginæ, cum esset trans Tiberim in hortis, commemorare sine magno dolore non possum. nihil igitur cum istis: nec tam animum me, quam stomachum, non habere arbitrantur. Profectionem meam, ut uideo, Erotis dispensatio impedit. nam cum ex reliquis, quæ nonis Apr. fecit, abundare debeā; cogor mutuari; quodq. ex istis fructuosis rebus receptum est, id ego ad illud sanum seposítum putabam. sed hæc Tironi mandaui, quem ob eam caussam Romam misi. te nolui impeditum impedire. Cicero noster quo modestior est, eo me magis commouet. ad me enim de hac re nihil scripsit, ad quem nimirum potissimum debuit. scripsit hoc autem ad Tironem, sibi post kal. Apr. (sic enim annuum tempus confici) nihil datum esse; tibi pro tua natura semper placuisse, teq. existimasse id etiam ad dignitatem meam pertinere, eum non modo liberaliter a nobis, sed etiam ornate, cumulateq. tractari. quare uelim cures, (nec tibi essem molestus, si per alium hoc agere possem) ut permutetur Athenas, quod sit in annuum sumptum. & scilicet Eros numerabit. eius rei caussa Tironem misi. curabis igitur, & ad me, si quid tibi de eo uidebitur, scribes.

CICERO S. D. ATTICO. 16

TANDEM a Cicerone tabellarius: et mehercule litteræ πεπινωμένως scriptæ: quod ipsum προκοπὴν aliquam significaret. itemq. ceteri præclara scribūt. Leonidas tamen retinet suum illud ADHVC. summis uero laudibus Herodes. quid quæris? uel uerba mihi dari facile patior in hoc, meq. libenter præbeo credulum. Tu uelim, si quid tibi est a tuis scriptum, quod pertineat ad me, certiorem me facias.

NARRO tibi: hæc loca uenusta sunt, abdita certe, &, si quid scribere uelis, ab arbitris libera: sed nescio quo modo οἶκος φίλος: itaque me referunt pedes in Tusculanum: et tamen hæc ῥωπογραφία ripulæ uidetur habitura celerem satietatem. equidem etiam pluuias metuo, si prognostica nostra uera sunt: ranæ enim ῥηγορδοῦσιν. Tu, quæso, fac sciam, ubi Brutum nostrum, & quo die uidere possim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 17

DVAS accepi postridie idus, alteram eo die datam, alteram idibus. prius igitur superiori. De Bruto, cum scies. De consulum ficto timore cognoueram. Sica enim φιλοσόφως ille quidem, sed tumultuosius ad me etiam illam suspicionē pertulit. Quid tu autem, τὰ μὲν διδόμενα? nullum enim uerbum a Siregio. non placet. De Plætorio uicino tuo, permoleste tuli, quemquam prius audisse, quam me De

De Syro prudenter. L. Antonium per Marcum fratrem, ut arbitror, facillime deterrebis auctoritate, uel ui. sed nō dum acceperas litteras. nec cuiquam, nisi L. Fadio ædili. aliter enim nec ante, nec iure fieri potest. Quod scribis tibi deesse HS C, quæ Ciceroni curata sint: uelim ab Erote quæras, ubi merces insularum. Arabioni de Sito nihil irascor. ego de itinere, nisi explicato A, nihil cogito. quod idem tibi uideri puto. Habes ad superiorem: nunc audi ad alteram. Tu uero facis, ut omnia, quod Seruiliæ non dees, id est Bruto. De Regina gaudeo te non laborare, certe etiam tibi probari. Erotis rationes & ex Tirone cognoui, & uocaui ipsum. Gratissimum, quod polliceris, Ciceroni nihil defuturum: de quo mirabilia Messalla; qui, Lanuuio rediens ab illis, uenit ad me. & mehercule ipsius litteræ sic et φιλοσόφως, & πινῶς scriptæ, ut eas uel in acroasi audeam legere. quod magis illi indulgendum puto. De Buciliano Sextium puto non moleste ferre. Ego, si Tiro ad me, cogito in Tusculanum. Tu uero, quidquid erit, quod me scire par sit, statim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 18

XVII. kal. etsi satis uidebar scripsisse ad te, quid mihi opus sit, & quid te facere uellem, si tibi commodum esset: tamen, cum profectus essem, & in lacu nauigarem, Tironem statui ad te esse mittendum, ut iis negotiis, quæ agerentur, interesset. atque etiam scripsi ad Dolabellam, me si ei uideretur

retur, uelle proficiſci: petijq. ab eo de mulis uectu
ræ itineris. ut in eis, cum intelligc te diſtentiſſimũ
eſſe qua de Buthrotijs, qua de Bruto, cuius etiam
ludorum ſuorum curam, etiam adminiſtrationem
ſuſpicor ex magna parte ad te pertinere: ut ergo in
eiuſmodi re, tribues nobis paullum operæ: nec enim
multum opus eſt. mihi res ad cædem, & eam qui-
dem propinquam, ſpectare uidetur. uides homines:
uides arma. prorſus non mihi uideor eſſe tutus. ſin
tu aliter ſentis, uelim ad me ſcribas. domi enim
manere ſi recte poſſum, multo malo. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 19

QVIDNAM eſt, quod audendum amplius
de Buthrotijs? ſtetiſſe enim te fruſtra ſcribis. quid
autem ſe refert Brutus? doleo mehercule te tam
eſſe detentum. Quod decem hominibus referendum
eſt aceptum, eſt illud quidem ἐργῶδες ſed ἀνεκ-
τὸν, mihiq. gratiſſimum. De armis, nihil uidi aper
tius. fugiamus igitur, &, ut ais, coram. Theopha-
nes quid uelit, neſcio. ſcripſerat enim ad me. cui
reſcripſi, ut potui. mihi autem ſcripſit, uenire ad
me ſe uelle, ut & de ſuis rebus, & quædam, quæ
ad me pertinerent. tuas litteras exſpecto, uide quæ
ſo, ne quid temere fiat. Statius ſcripſit ad me, lo-
cutum ſecum eſſe Q. Ciceronem ualde aſſeueran-
ter, ſe hæc ferre non poſſe, certum ſibi eſſe ad Bru-
tum, & Caſſium tranſire. hoc enimuero nunc di-
ſcere aueo. hoc ego, quid ſit, interpretari non poſ-
ſum.

ſum. poteſt aliquid iratus Antonio: poteſt gloriam
nouam quærere: poteſt totum eſſe χαδίασμα: &
nimirum ita eſt. ſed tamen & ego uereor, & pa-
ter conturbatus eſt: ſcit enim, quæ ille de hoc. me-
cum quidem ἄρρατα. nolim. plane, quid uelit, ne-
ſcio. A Dolabella mandata habebo, quæ mihi ui-
debuntur, id eſt nihil. Dic mihi, C. Antonius uo-
luit ne fieri ſeptemuir? fuit certe dignus. De Mene-
demo eſt, ut ſcribis. facies omnia mihi nota. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 20

EGI gratias Vecteno. nihil enim potuit hu-
manius. Dolabellæ mandata ſint quælibet, modo
aliquid, uel quod Niciæ nunciem. quis enim hæc,
ut ſcribis anteno? nunc dubitare quemquam pru- *
denter, quin meus diſceſſus deſperationis ſit, non
legationis? Quod ais, extrema quædam iam homi-
nes de rep. loqui, & eos quidem uiros bonos: ego
quo die audiui illum tyrannum in concione clariſſi-
mum uirum appellari, ſubdiffidere cœpi: poſtea
uero quam tecum Lanuuij uidi noſtros tantum ſpei
habere ad uiuendum, quantum accepiſſent ab An-
tonio, deſperaui. itaque, mi Attice, fortiter hoc
uelim accipias, ut ego ſcribo. genus illud interitus,
quo caſurus eſt, fœdum duces, & quaſi denuncia- *
tum nobis ab Antonio. ex hac naſſa exire conſtitui,
non ad fugam, ſed ad ſpem mortis melioris. hæc
omnis culpa Bruti. Pompeium Cartheiæ receptum
ſcribis. iam igitur contra hunc exercitum. utra ergo
ca-

castra? media enim tollit Antonius. illa infirma, hæc nefaria. properemus igitur. sed iuua me consilio, Brundisione, an Puteolis. Brutus quidem subito: sed sapienter. πάχωτι: quando enim illum? sed humana ferenda. tu ipse eum uidere non potes. dij illi mortuo, qui umquam Buthrotum. sed acta missa. uideamus, quæ agenda sint. Rationes Erotis, etsi ipsum non dum uidi, tamen & ex litteris eius, & ex eo, quod Tiro cognouit, propemodum cognitas habeo. uersuram scribis esse faciendam mensium quinque, id est ad kal. Nou. HS CC: in eam diem cadere nummos, qui a Quincto debentur. uelim igitur, quoniam Tiro negat tibi placere, me eius rei caussa Romam uenire; si te ea res nihil offendet, uideas, unde nummi sint, mihi feras expensum. hoc uideo in præsentia opus esse. reliqua diligentius ex hoc ipso exquiram, in his, de mercedibus dotalium prædiorum: quæsi fideliter Ciceroni curabuntur, quamquam uolo laxius, tamen ei propemodum nihil deerit. equidem uideo mihi quoque opus esse uiaticum: sed id ex prædijs, ut cadet, ita soluetur. mihi autem opus est uniuerso quidem: etsi mihi uidetur iste, qui umbras timet, ad cædem spectare: tamen, nisi explicata solutione, non sum discessurus. sit ne autem excitata, nec ne, tecum cognoscam. Hanc putaui mea manu scribendam: itaque feci. De Fadio, ut scribis: utique alij nemini. rescribas uelim hodie. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 21

NARRO tibi: Quinctus pater exultat lætitia: scripsit enim filius, se iccirco profugere ad Brutum uoluisse, quod, cum sibi negotium daret Antonius, ut eum dictatorem efficeret, præsidium occuparet, id recusasset: recusasse autem se, ne patris animum offenderet: ex eo sibi illum hostem. tum me, inquit, collegi, uerens, ne quid mihi ille iratus tibi noceret: itaque eum placaui. & quidé CCCC certa, reliqua in spe. scribit autem Statius, illum cum patre habitare uelle. hoc uero mirum: & id gaudet. quem tu illo certiorem nebulonem? Ἐποχὴν uestram de re Canij deliberationis probo. nihil erā suspicatus de tabulis: ἀκεραίως restitutam arbitrabar. Quæ differs, ut mecum coram: exspectabo. Tabellarios, quoad uoles, tenebis: es enim occupatus. Quod Xenonem, probe. Quod scribo, cum absoluero. Quincto scripsisti, te ad eum litteras. nemo attulerat. Tiro negat iam tibi placere Brundisium, & quidem dicere aliquid de militibus. at ego iam destinaram, Hydruntem quidem. mouebant me tuæ quinque horæ. hic autem quantus πλοῦς? sed uidebimus. Nullas a te XI. kal. quippe: quid enim iam noui? cum primum igitur poteris, uenies. ego propero, ne ante Sextus; quem aduentare aiunt. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 22

GRATVLOR nobis Quinctum filium exijsse: molestus non erit. Pansam bene loqui credo: semper enim coniunctum esse cum Hirtio scio: amicissimum Bruto, & Cassio puto, si expediet: sed quando illos uidebit? inimicum Antonio: quando, aut cur? quousque ludemur? Ego autem scripsi Sextum aduentare, non quo iam adesset, sed quia certe id ageret, ab armisq. nullus discederet. certe, si pergit, bellum paratum est. hic autem noster Cytherius, nisi uictorem, neminem uicturum. quid ad hæc Pansa? utro erit, si bellum erit; quod uidetur fore? sed & hæc, & alia coram, hodie quidem, ut scribis, aut cras. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 23

MIRIFICE torqueor, sine dolore tamen: sed permulta mihi de nostro itinere in utramque parte occurrunt. quousque? inquies. quoad erit integrum: erit autem usque dum ad nauem. Pansa si rescripserit, & meam tibi, & illius epistolam mittam. Silium exspectabam: cui ὑπόμνημα compositum, si quid noui. Ego litteras misi ad Brutum: cuius de itinere etiam ex te uelim, si quid scies, cognoscere.

CICERO S. D. ATTICO. 24

TABELLARIVS, quem ad Brutum miseram, ex itinere redijt VII. kal. ei Seruilia dixit, eo

eo die Brutum Puteolis profectum. sane dolui meas redditas non esse. Silius ad me non uenerat. caussam composui. eum libellum tibi misi. te quo die exspectem, uelim scire.

CICERO S. D. ATTICO. 25

DE meo itinere uariæ sententiæ: multi enim ad me. sed tu incumbe quæso in eam curam. magna res est. an probas, si ad kal. Ian. cogitamus? meus animus est æquus, sic tamen, ut si nihil offensionis sit. & tu etiam scribe, quo die Olympia cum mysteria scilicet, ut tu scires. casus consilium nostri itineris iudicabit. dubitemus igitur. hiberna enim nauigatio odiosa; eoq. ex te quæsieram mysteriorum diem. Brutum, ut scribis, uisum iri a me puto. ego hinc uolo prid. kal. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 26

DE Quincti negotio uideo a te omnia facta. ille tamen dolet, dubitans, utrum morem gerat Leptæ, an idem infirmet Silio Mandibili. L. Pisonem uellem exire legatũ. ψὰ δογράφῳ S. C. uelim scire, quid sit. Tabellarius ille, quem tibi dixeram a me ad Brutum esse missum in Anagnium, ad me uenit ea nocte, quæ proxima ante kal. fuit, litterasq. ad me attulit: in quibus unum alienum summa sua prudentia, ut spectem ludos suos. rescripsi scilicet, primum me iam profectum, ut non integrum sit: dein, ἀτοπότατον esse, me, qui Romam omnino post

hæc arma non accesserim, neque id tam periculi mei caussa fecerim, quam dignitatis, subito ad ludos uenire. tali enim tempore ludos facere illi honestum est, cui non necesse est spectare: mihi ut non est necesse, sic nec honestum est. equidem illos celebrari, & esse quamgratissimos mirabiliter cupio: idq. ita futurum esse confido: & tecum ago, ut iam ab ipsa commissione ad me, quemadmodum accipiantur; deinde omnino reliquorum dies singulos persequare. sed de ludis hactenus. Reliqua pars epistolæ: illa namque in utranque. sed tamen non nullos interdum iacit igniculos uiriles. quod quale uideretur, ut posses interpretari, misi ad te exemplum epistolæ. quamquam mihi tabellarius noster dixerat, tibi quoque se attulisse litteras a Bruto, easq. a Tusculano esse delatas. Ego itinera sic composueram, ut nonis Quinct. Puteolis essem. ualde enim festino, ita tamen, ut, quantum homo possit, quam cautissime nauigem. M. Aelium cura libera. ei sine paucos specus in extremo fundo, & eos quidem sub terraneos, seruitutis apud Thalnæ quid habituros: id me iam iam nolle, neque mihi quidquam esse tanti, sed, ut mihi dicebas, quamleniissime, potius ut cura liberetur, quam ut me succensere aliquid suspicetur. Item de illo Tulliano, cupide libero. cum Caselio loquare. paruares est: sed tu bene attendisti. nimis callide agebatur. ego autem, si mihi imposuisset aliquid, quod pæne fecit, nisi tua malitia affuisset; animo iniquo tulissem. itaque, ut erit, rem impe-

impediri malo. Octauam partem Tullij luminarium in ædium ad strane memineris. cui Cærellia uideris mancipio dare ad eam summam, quæ sub præcone fuit maxima. id opinor esse CCCLXXX. Noui si quid erit, atque etiam si quid prospicies, quod futurum putes, scribas ad me quamsæpessime uelim. Varroni, quemadmodum tibi mandaui, memineris excusare tarditatem litterarum mearum. Mundus istum. M. Ennius quid egerit de testamento, (curiosus enim) facias me uelim certiorem. Ex Arpinati, VI. non. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 27

GAVDEO id te mihi suadere, quod ego mea sponte pridie feceram. nam cum ad te VI. non. darem, eidem tabellario dedi etiam ad Sextium, scriptas πάνυ φιλοσόργως. Ille autem, quod Puteolos prosequitur, humane: quod queritur, iniuste. non enim ego tam illum exspectare, cum de Cossano rediret, debui, quam ille aut non ire ante, quam me uidisset, aut citius reuerti, sciebat etiam me celeriter uelle proficisci, seseq. ad me in Tusculanum scripserat esse uenturum. Te, ut a me discesseris, lacrymasse, moleste ferebam. quod si me præsente fecisses, consilium totius itineris fortasse mutassem. sed illud præclare, quod te consolata est spes breui tempore congrediendi: quæ quidem exspectatio me maxime sustentat. meæ tibi litteræ non deerunt. De Bruto, scribam ad te omnia. Librum tibi celeri-

ter mittam de gloria. excudam aliquid πραγλεύδιον, quod lateat in thesauris tuis. De Planco, memini. Attica iure queritur. Quod me de Bacchi, de statuarum coronis certiorem fecisti, valde gratum: nec quidquam posthac non modo tantum, sed ne tantulum quidem praeterieris. Et de Herode, & Metio meminero, & de omnibus, quae te uelle suspicor. Modo turpem sororis tuae filium, cum haec scriberem. aduentabat autem Σουλύσει cenantibus uobis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 28

EGO, ut ad te pridie scripseram, nonis constitueram uenire in Tusculanum. ibi igitur quotidie tuas litteras exspectabo, & maxime de ludis; de quibus etiam ad Brutum tibi scribendum est. cuius epistolae, quam interpretari ipse uix poteram, exemplum pridie tibi miseram. Atticae meae uelim me ita excuses, ut omnem culpam in te transferas, & ei tamen confirmes, me minime totum amorem eo mecum abstulisse.

CICERO S. D. ATTICO. 29

BRVTI ad te epistolam misi. dii boni, quanta ἀμηχανία cognosces, cum legeris. De celebratione ludorum, tibi assentior. Ad M. Aelium nullus tu quidem domum, sed sicubi inciderit. De Tulliano semisse, M. Axianum adhibebis, ut scribis. Quod cum Cosiano egisti, optime. Quod non solum mea, uerum

uerum etiam tua expedis, gratum. Legationem probari meam, gaudeo. Quod promittis, dii faxint: quid enim mihi, meis, iucundius? sed istam quam tu excipis, metuo: Brutum cum conuenero, perscribam omnia. De Planco, & Decimo, sane uelim Sextum scutum abijcere. De Mundo, si quid scies. Rescripsi ad omnia. nunc nostra accipe. Quintus filius Puteolos: mirus ciuis, ut tu Fauonium, Asinium dicas: & quidem duas ob caussas, & ut mecum, & πείσασθαι uult cum Bruto, & Cassio. Sed tu quid ais? scio enim te familiarem esse Othonum. ait hic sibi Iuliam ferre: constitutum enim esse dissidium. quaesiuit ex me pater, qualis esset fama. dixi, nihil sane me audisse, (nesciebam enim cur quaereret) nisi de ore, & patre. sed cur tu, inquam? at ille, filium uelle. tum ego, etsi ἐβδελυπόμην, tamen negaui. putaui illa esse uera. σκοπὸς hoc est enim huic nostro, nihil praebere. illa autem οὐ παρὰ τούτῳ. ego tamen suspicor hunc, ut solet, alucinari. sed uelim quaeras, (facile autem potes) & me certiorem. Obsecro te, quid est hoc? signata iam epistola, Formiani, qui apud me cenabant, Plancum se aiebant, hunc Buthrotium, pridie, quam hoc scribebam, id est III. nonarum, uidisse demissum, sine phaleris; scrutulos autem dicere, eum, & agripetas ejectos a Buthrotijs. macte. sed amabo te, perscribe mihi totum negotium. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD T. POMPONIVM ATTICVM LIBER XVI.

CICERO S. D. ATTICO.

NONIS *Quinct.* ueni in Puteolanum, iens ad Brutum. in Neside hæc scripsi. sed eo die, quo ueneram, cenanti Eros tuas litteras. Ita ne? nonis Iulij? mehercule istis. sed stomachari totum diem licet. quidquam ne turpius, quam Bruto, Iulijs? redeo ad meum, igitur ἔλθωμεν. nihil uidi. Sed quid est quæso, quod agripetas Buthroti concisos audio? quid autem Plancus tam cursim (ita enim audiebam) diem, & noctem? sane cupio scire, quid sit. Meam profectionem laudari gaudeo. Dymæos agro pulsos, mare infestum habere, nil mirum. uidendum est, ut mansio laudetur. ἐν ὁμοπλοίᾳ Bruti uidetur aliquid præsidij esse: sed, opinor, minuta nauigia. sed iam sciam, & ad te cras. De Ventidio, πανικὸν puto. De Sexto, pro certo habebatur, ad arma. quod si uerum est; sine bello ciuili uideo seruiendum. quid ergo? kal. Ian. in Pansa spes. λῆρος πολὺς, in uino & in somno istorum. DE CCX, optime. Ciceronis rationes explicentur. Obius enim recessis multa, quæ uellem: in his ne hoc quidem malum, in mandatis sat abunde: HS LXXII satis esse,

se affatim prorsus, sed Xenonem perexigue, & γλίχρως præbere, id est minutatim. quo plus permutasti, quam ad fructum insularum, id ille annus habeat, in quem itineris sumptus accessit. binc ex kal. Apr. ad HS LXXX accommodetur. nunc enim insulæ tantum. uidendum enim est, quid, cum Romæ erit. non enim puto socrum illam ferendam. Pindaro decumano negaram. Nunc, cuius rei causa tabellarium miserim, accipe. Quinctus filius mihi pollicetur se Catonem. egit autem & pater, & filius, ut tibi sponderem, sed ita, ut tum crederes, cum ipse cognosses. huic ego litteras ipsius arbitratu dabo: eæ te ne mouerint. has scripsi in eam partem, ne me motum putares. dij faxint, ut faciat ea, quæ promittit. commune enim gaudium: sed ego: nihil dico amplius. is hinc VII. idus. ait enim attributionem in idus, se autem urgeri acriter. tu ex meis litteris, quo modo respondeas, meditabere. Plura, cum & Brutum uidero, & Erotem remittam. Atticæ meæ excusationem accipio, eamq. amo plurimum: cui, & Piliæ salutem. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 2

VI. idus duas epistolas accepi, unam a meo tabellario, alteram Bruti. De Buthrotijs longe alia fama in his locis fuerat: sed cum alijs multis hoc, ferendum. Erotem remisi citius, quam constituerā ut esset cum Hortensio, et quia equitibus quidem ait se idibus constituisse. Hortensius uero impuden-

ter, nihil enim debetur ei, nisi ex tertia pensione, quæ est kal. Sext. ex qua pensione ipsa maior pars est ei soluta aliquanto ante diem. sed hæc Eros uidebit idibus. De Publilio autem, quod perscribi oportet, moram non puto esse faciendam. sed cum uideas, quantum de iure nostro decesserimus, qui de residuis CCCCIↃ, CC presentia soluerimus, reliqua perscribamus; loqui cum eo, si tibi uidebitur, potcris, eum commodum nostrum exspectare debere, cum tanta sit a nobis iactura facta iuris. Sed amabo te, mi Attice, (uides ne quam blãde?) omnia nostra, quoad eris Romæ, ita gerito, regito, gubernato, ut nihil a me exspectes. quamquam enim reliqua satis apta sint ad soluendum; tamen fit sæpe, ut ij, qui debent, non respondeant ad tempus. si quid eiusmodi acciderit, ne quid tibi sit fama mea potius. non modo uersura, uerum etiam uenditione, si ita res coget, nos uindicabis. Bruto tuæ litteræ gratæ erant. fui enim apud illum multas horas in Neside, cum paullo ante tuas litteras accepissem. delectari mihi Tereo uidebatur, & habere maiorem Attio, quam Antonio, gratiam. mihi autem quo lætiora sunt, eo plus stomachi, & molestiæ est, populum R. manus suas non in defendenda rep. sed in plaudendo consumere. mihi quidem uidentur istorum animi incendi etiam ad repræsentandam improbitatem suam. sed tamen, dum modo doleant aliquid, doleant quidlibet, Consilium meum quod ais quotidie magis laudari; non

non moleste fero; exspectabamque, si quid de eo ad me scriberes. ego enim in uarios sermones incidebam: quin etiam iccirco trahebam, ut quamdiutissime integrum esset. sed quoniam Euro uilla extrudimur, Brundisium cogito. facilior enim, & exploratior deuitatio legionum fore uidetur, quam piratarum, qui apparere dicuntur. Sextius VI. id. exspectabatur, sed non uenerat quod sciam. Cassius cum classicula sua uenerat. ego, cum eum uidissem V. kalendas, in Pompeianum cogitabam, inde Aculanum. nosti reliqua. De Tutia ita putaram. De C. Metio non credo, nec tamen curo plus quam tu. Planco, & Oppio scripsi equidem, quoniam rogaras: sed, si tibi uidebitur, ne necesse habueris reddere. cum enim tua causa fecerint omnia; uereor, ne meas litteras superuacaneas arbitrentur. Oppio quidem utique: quem tibi amicissimum cognoui. uerum, ut uoles tu. Quoniam scribis hiematurum te in Epiro, feceris mihi gratum, si ante eo ueneris, quam mihi in Italiam te auctore ueniendum est. litteras ad me quamsæpissime, sed de rebus minus necessarijs aliquem nactus: sin autem erit quid maius, domo mittito. Ηραχλείδιον, si Brundisium salui, adoriemur. de Gloria misi tibi. custodies igitur, ut soles: sed notentur eclogarij. quos Saluius, bonos auditores nactus, in conuiuio dumtaxat legat. mihi ualde placent: mallem tibi. Etiam atque etiam uale.

CI-

CICERO S. D. ATTICO. 3

TV VERO *sapienter. nunc demum enim re-scribo ijs litteris, quas mihi misisti, conuento Antonio Tiburi. sapienter igitur, quod manus dedisti, quodq. etiam ultro gratias egisti. certe enim, ut scribis, deseremur ocyus a rep. quam a re familiari. quod uero scribis te magis delectari,* O TITE, SI QVID EGO: *addis mihi scribendi alacritatem. Quod Erotem non sine munusculo exspectare dicis; gaudeo non fefellisse eam rem opinionem tuam. sed tamen idem σώταγμα nisi ad te retractatius, & quidem ἀρχέτυπον ipsum, crebris locis in culcatum, & refectum. hunc tu translatum in macrocolum lege arcano conuiuis tuis, sed, si me amas, hilaris, & bene acceptis; ne in me stomachum erúpant, cum sint tibi irati. De Cicerone, uelim ita sit, ut audiuimus. De Xenone, coram cognoscam: quamquam nihil ab eo arbitror neque indiligenter, neque illiberaliter. De Herode, faciam, ut mandas, & ea, quæ scribis, ex Sauseio, & e Xenone cognoscam. De Quincto filio, gaudeo tibi meas litteras prius a tabellario meo, quam ab ipso, redditas. quamquam te nihil fefellisset. uerùtamen. sed exspecto, quid ille tecum, quid tu uicissim: nec dubito, quin suo more uterque. sed eas litteras Curium mihi spero redditurum: qui quidem etsi per se est amabilis, a meq. diligitur; tamen accedet magnus cumulus commendationis tuæ. Litteris tuis satis*

satis responsum est. nunc audi, quod, etsi intelligo scribi necesse non esse, scribo tamen. Multa me mouent in discessu, in primis mehercule, quod disiungor a te. mouet etiam nauigationis labor, alienus non ab ætate solum nostra, uerum etiam a dignitate; tempusq. discessus subabsurdum. relinquimus enim pacem, ut ad bellum reuertamur; quodq. temporis in prædiolis nostris, & belle ædificatis, & satis amœnis, consumi potuit, in peregrinatione consumimus. Consolantur hæc, aut proderimus aliquid Ciceroni: aut, quantum profici possit, iudicabimus. deinde tu iam, ut spero, & ut promittis, aderis. quod quidem si accide rit, omnia nobis erunt meliora. Maxime autem me angit ratio reliquorum meorum. quæ quamquam explicata sunt; tamen, quod & Dolabellæ nomen in ijs est, & attributio est mihi nominum ignota, conturbor, nec ulla res magis angit ex omnibus. itaque non mihi uideor errasse, quod ad Balbum scripsi apertius, ut, si quid tale accidisset, ut non concurrerent nomina, subueniret; meq. tibi etiam mandasse, ut, si quid eiusmodi accidisset, cum eo communicares. quod facies, si tibi uidebitur, eoq. magis, si proficisceris in Epirum. Hæc ego conscendēs e Pompeiano tribus actuariolis decemscalmis. Brutus erat in Neside etiam nunc, Neapoli Cassius. Ecquid amas Deiotarum, & non amas Eram? qui, ut Blesamius uenit ad me, cum ei præscriptum esset, ne quid sine Sextij nostri sententia ageret, neque

que ad illum, neque ad quemquam nostrum retulit. Atticum nostrum cupio suauiari: ita mihi dulcis salus uisa est, per te missa ab illa. referes igitur ei plurimam, itemq. Piliæ dicas uelim. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 4

ITA *ut heri tibi narraui, uel fortasse hodie, (Quinctus enim altero die se aiebat) in Nesida* VIII. *idus. ibi Brutus. quam ille doluit de nonis Iulijs. mirifice est conturbatus. itaque sese scripturum aiebat, ut uenationem etiam, quæ postridie ludos Apollinares futura est, proscriberent,* III. *idus Quinct. Libo interuenit. is Philonem, Pompeij libertum, & Hilarum suum uenisse a Sexto cum litteris ad consules, siue quo alio nomine sunt. cauum exemplum nobis legit, si quid uideretur. pauca παρὰ λέξιν: ceteroqui & satis grauiter, & non contumaciter. tantum addi placuit, quod erat,* COS. *solum, ut esset,* PRAET. TRIB. PL. SENATVI; *ne illi non proferrent eas, quæ ad ipsos missæ essent. Sextum autem nunciauit cum una solum legione fuisse Carthagine, eiq. eo ipso die, quo opidum Boream cepisset, nunciatum esse de Cæsare: capto opido, miram lætitiam, commutationemq. animorum, concursumq. undique, sed illum ad sex legiones, quas in ulteriore reliquisset, reuertisse. ad ipsum autem Libonem scripsit, nihil esse, nisi ad larem suum liceret. summa postulatorum, ut omnes exercitus dimittantur, qui ubique sint. Hæc fere de Sexto. De Buthrotijs undique quærens*

rens nihil reperiebam. alij, concisos agripetas: alij, Plancum, acceptis nummis, relictis illis, aufugisse. itaque non uideo sciturum me, quid eius sit, ni statim aliquid litterarum. Iter illud Brundisium, de quo dubitabam, sublatum uidetur. legiones enim aduentare dicuntur: hæc autem nauigatio habet quasdam suspiciones periculi: itaque constituebam uti ὁμοπλοίᾳ. paratiorem offendi Brutum, quam audiebam. nam & ipse Domitius bona plane habet dicrota, suntq. nauigia præterea luculenta Sextij, Buciliani, ceterorum. nam Cassij classem, quæ plane bella est, non numero, ultra Fretum. illud est mihi submolestum, quod parum Brutus properare uidetur. primum confectorum ludorum nuncios exspectat, deinde, quantum intelligo, tarde est nauigaturus. consistens in locis pluribus. tamen arbitror esse commodius tarde nauigare, quam omnino non nauigare. etsi, cum processerimus, exploratiora uidebuntur, & tectis utemur. Tuas iam litteras Brutus exspectabat: cui quidem ego non nouum attuleram de Tereo Attij. ille Brutum putabat. sed tamen rumoris nescio quid afflauerat, commissione Græcorum, frequentiam non fuisse: quæ quidem me minime fefellit: scis enim, quid ego de Græcis ludis existimem. nunc audi quod pluris est, quam omnia. Quinctus fuit mecum dies complures, &, si ego cuperem, ille uel plures fuisset: sed, quantum fuit, incredibile est, quam me in omni genere delectarit, in eoq. maxime, in quo minime

nime satisfaciebat. sic enim commutatus est totus & scriptis meis quibusdam, quæ in manibus habebam, & assiduitate orationis, & præceptis, ut tali animo in remp. qualis nos uolumus, futurus sit. hoc cum mihi non modo confirmasset, sed etiam persuasisset; egit mecum accurate multis uerbis, tibi ut sponderem, se dignum & te, & nobis futurum; neque se postulare, ut statim crederes, sed, cum ipse perspexisset, tum ut se amares. quod nisi fidem mihi fecisset, iudicassemq. hoc, quod dico, firmum fore; non fecissem id, quod dicturus sum. duxi enim mecum adolescentem ad Brutum. sic ei probatum est, quod ad te scribo, ut ipse crediderit, me sponsorem accipere noluerit, eumq. laudans amicissime mentionem tui fecerit, complexus, osculatusq. dimiserit. quamobrem etsi magis est, quod gratuler tibi, quam quod te rogem; tamen etiam rogo, ut, si quæ minus antea propter infirmitatem ætatis constanter ab eo fieri uidebantur, ea iudices illum abiecisse; mihiq. credas, multum allaturum uel plurimum potius, ad illius iudicium confirmandum, auctoritatem tuam. Bruto cum sæpe iniecissem de ὁμοπλοίᾳ, non perinde, atque ego putaram, arripere uisus est. existimabam μετεωρότερον esse: & hercule erat, & maxime de ludis. at mihi, cum ad uillam redissem, Cn. Lucceius, qui multum utitur Bruto, narrauit, illum ualde morari, non tergiuersantem, sed exspectantem, si qui forte casus. itaque dubito, an Venusiam

siam tendam, & ibi exspectem de legionibus: si aberunt, ut quidam arbitrantur, Hydruntem: si neutrum erit ἀσφαλὲς, eodem reuertar. iocari me putas? moriar, si quisquam me tenet præter te: etenim circumspice: sed ante erubesco. O dies in auspicijs Lepidi descriptos, & aptos ad consilium reditus nostri. magna ῥοπὴ ad proficiscendum tuis litteris. atque utinam te illic. sed ut conducere putabis. Nepotis epistolam exspecto. cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime γαυριῶ, legenda non putet. & ais μετ' ἀμύμονα: tu uero ἀμύμων: ille quidem ἄμβροτος. Mearum epistolarum nulla est σωαγωγὴ. sed habet Tiro instar septuaginta. & quidem sunt a te quædam sumendæ. eas ego, oportet, perspiciam, corrigam. tum denique edentur.

CICERO S. D. ATTICO. 5

EGO adhuc (perueni enim Vibonem ad Sicam) magis commode, quam strenue nauigaui: remis enim magnam partem: prodromi nulli. illud satis oportune. duo sinus fuerunt, quos transmitti oportet, Pæstanus, & Vibonensis: utrumque pedibus equis transmisimus. ueni igitur ad Sicam, octauo die e Pompeiano; cum unum diem Veliæ constitissem: ubi quidem fui sane libenter apud Thalnam nostrum: nec potui accipi, illo absente præsertim, liberalius. IX. kal. igitur ad Sicam. ibi tamquam domi meæ scilicet: itaque obduxi posterum diem. sed putabam, cum Rhegium uenissem, fore, ut illic,

lic, δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες, cogitaremus, corbitane Patras, an actuariolis ad Leucopetram Tarentinorum, ast inde Corcyram: &, si oneraria, statim ne Freto, an Syracusis. hac super re scribam ad te Rhegio. Mehercule, mi Attice, sæpe mecum, ἡ δεῦρ' ὁδός σοι τὶ δυνάται; cur ego tecum non sum? cur, ocellos Italiæ, uillulas meas non uideo? sed id satis, superque, tecum me non esse, fugientem periculum. nec id nunc quidem, nisi fallor, ullum est. ad ipsum enim reuocat me auctoritas tua. scribis enim, in cælum ferri profectionem meam, sed ita, si ante kal. Ian. redeam: quod quidem certe enitar: malo enim uel cum timore domi esse, quam sine timore Athenis tuis. sed tamen prospice, quo ista uergant, mihiq. aut scribe, aut, quod multo malim, affer ipse. hæc hactenus. Illud uelim in bonam partem accipias, me agere tecum, quod tibi maiori curæ sciam esse, quam ipsi mihi. nomina mea, per deos, expedi, exsolue: bella reliqui. sed opus est diligentia, coheredibus pro Cluuiano kal. Sext. persolutum ut sit. cum Publilio quomodo agendum sit, uidebis. non debet urgere, quoniam iure non utimur: sed tamen ei quoque satisfieri plane uolo. Terentiæ uero quid ego dicam? etiam ante diem, si potes. quin, si, ut spero, celeriter in Epirum; hoc, quod satisdato debeo, peto a te, ut ante prouideas, planeq. expedias, et solutum relinquas. sed de his satis; metuoque, ne tu nimium putes. nunc negligentiam meam cognosce. De Gloria librum

brum ad te misi: & in eo proœmium, idest, quod in Academico tertio. id euenit ob eam rem, quod habeo uolumen proœmiorum. ex eo eligere soleo, cum aliquid σύγγραμμα institui. itaque iam in Tusculano, qui non meminissem meo abusum isto proœmio, conieci id in eum librum, quem tibi misi. cum autem in naui legerem Academicos, agnoui erratum meum: itaque statim nouum proœmium exaraui, & tibi misi. tu illud desecabis, & hoc agglutinabis. Piliæ salutem dices, & Atticæ, delicijs, atque amoribus meis. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 6

VIII. id. Sext. cum a Leucopetra profectus, (inde enim transmittebam) stadia circiter CCC processissem, reiectus sum Austro uehementi ad eandem Leucopetram. ibi cum uentum exspectarem, (erat enim uilla Valerij nostri, ut familiariter essem, & libenter) Rhegini quidam, illustres homines, eo uenerunt, Roma sane recentes, in ijs Bruti nostri hospes, qui Brutum Neapoli reliquisset. hæc afferebant, edictum Bruti, & Cassii, & fore frequentem senatum kalendis: a Bruto, & Cassio litteras missas ad consulares, et prætorios; ut adessent, rogare. summam spem nunciabant, fore, ut Antonius cederet, res conueniret, nostri Romam redirent. Addebant etiam, me desiderari, subaccusari. quæ cum audissem, sine ulla dubitatione abieci consilium profectionis; quo mehercule ne antea

tea quidem delectabar. lectis uero tuis litteris, admiratus equidem sum, te tam uehementer sententiam commutasse; sed, non sine caussa, arbitrabar, etsi quamuis non fueris suasor, & impulsor profectionis meæ, approbator certe fuisti, dummodo kal. Ian. Romæ essem. ita fiebat, ut, dum minus periculi uideretur, abessem, in flammam ipsam uenirem. sed hæc, etiam si non prudenter, tamen ἀνεμέσητα sunt; primum, quod de mea sententia acta sunt; deinde, etiam si te auctore quid debet, qui consilium dat, præstare præter fidem? Illud admirari satis non potui, quod scripsisti his uerbis: Bene igitur tu, qui δύσαν ασίαν, bene relinquis patriam? An ego relinquebam? aut tibi tu relinquere uidebar, tu id non modo non prohibebas, uerum etiam approbabas? grauiora, quæ restant. Velim χόλιον aliquod elimes ad me, oportuisse te istuc facere. Ita ne, mi Attice, defensione eget meum factum, præsertim apud te, qui id mirabiliter approbasti? ego uero istum ἀπολογισμὸν σωτάξομαι, sed ad eorum aliquem, quibus inuitis, & dissuadentibus profectus sim etsi quid iam opus est χολίῳ? si perseuerassem, opus fuisset. at hoc ipsum non constanter. nemo doctus umquam (multa autem de hoc genere scripta sunt) mutationem consilij inconstantiam dixit esse. deinceps igitur hæc NAM si a Phædro nostro, exspedita excusatio esset nunc quid respondemus? Ergo id erat meum factum, quod Catoni probare non possim, flagitij scilicet plenum,

plenum, & dedecoris. utinam a primo ita tibi esset uisum. tu mihi, sicut esse soles, fuisses Cato. Extremum illud uel molestissimũ. Nam Brutus noster silet: hoc est, non audet hominem id ætatis monere. aliud nihil habeo, quod ex ijs a te uerbis significari putem. & hercule ita est. Nam XVI. kal. Sept. cum ueniissem Veliam, Brutus audiuit. erat enim cum suis nauibus apud Heletem fluuium citra Veliam millia passuum III. pedibus ad me statim. dij immortales, quam ualde ille reditu, uel potius reuersione mea lætatus? effudit illa omnia, quæ tacuerat: ut recordarer illud tuum, Nam Brutus noster silet. maxime autem dolebat, me kal. Sext. in senatu non fuisse. Pisonem ferebat in cælum: se autem lætari, quod effugissem duas maximas uituperationes, unam, quam itinere faciendo me intelligebam suscipere, desperationis, ac relictionis reip. (flentes mecum uulgo querebantur, quibus de meo celeri reditu non probabam) alteram, de qua Brutus, & qui una erant, (multi autem erant) lætabantur, quod eam uituperationem effugissem, me existimari ad Olympia. hoc uero nihil turpius quouis reip. tempore. sed hoc ἀναπολόγητον. ego uero Austro gratias miras, qui me a tanta infamia auerterit. Reuersionis has speciosas caussas habes, iustas illas quidem, & magnas, sed nulla iustior, quam quod tu idem alijs litteris: Prouide, si cui quod debetur, ut sit unde par pari respondeatur. mirifica enim

δυχρησία est propter metum armorum. in Freto medio hanc epistolam legi, ut, quid possem prouidere, in mentem non ueniret mihi, nisi quod præsens me ipse defenderem. Sed hæc hactenus. reliqua coram. Antonij edictum legi a Bruto, & horum contra, scriptum præclare. sed quid ista edicta ualeant, aut quo spectent, plane non uideo. nec ego nunc, ut Brutus censebat, istuc ad remp. capessendam uenio. quid enim fieri potest? num quis Pisoni est assensus? num redijt ipse postridie? sed abesse hanc ætatem longe a sepulcro negant oportere. Sed obsecro te, quid est quod audiui de Bruto? Piliam πειράζεδαι παραλήσει, te scripsisse aiebat. valde sum commotus. etsi idem te scribere, sperare melius. ita plane uelim. ei dicas plurimam salutem, & suauissimæ Atticæ. Hæc scripsi nauigans, cum Pompeianum accederem, XIV. kal.

CICERO S. D. ATTICO. 7

Cvm sciam, quo die uenturus sim, faciam, ut scias. impedimenta exspectanda sunt, quæ Anagnia ueniunt: & familia ægra est. kal. uesperi litteræ mihi ab Octauiano redditæ sunt. magna molitur. ueteranos, quiqui Casilini, & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam: nec mirum: quingenos denarios dat: cogitat reliquas colonias obire. plane hoc spectat, ut se duce bellum geratur cum Antonio. itaque uideo pacis diebus nos in armis fore. quem autem sequamur? uide nomen: uide ætatem

ætatem. atque a me postulat, primum ut clam colloquatur, uel Capuæ. puerile hoc quidem, si id putat clam fieri posse. docui litteris, id nec opus esse, nec fieri posse. misit ad me Cæcinam quendam Volaterranum, familiarem suum, qui hoc pertulit, Antonium cum legione Alaudarum ad urbem pergere, pecunias mancipijs impetrare, legionem sub signis ducere. consultabat, utrum Romam cum ∞∞∞ ueteranorum proficisceretur, an Capuam teneret, & Antonium uenientem excluderet, an iret ad tres legiones Macedonicas, quæ iter secundum mare superum faciunt, quas sperat suas esse. hæ congiarium ab Antonio accipere noluerunt, ut hic quidem narrat, & ei conuicium grande fecerunt, concionantemq. reliquerunt. quid quæris? ducem se profitetur, nec nos sibi putat deesse oportere. equidem suasi, ut Romam pergeret. uidetur enim mihi & plebeculam urbanam, & si fidem fecerit, etiam bonos secum habiturus. o Brute ubi es? quantam ἀκαιρίαν amittis. non equidem hoc diuinaui, sed aliquid tale putaui fore. Nunc tuum consilium exquiro, Romam ne uenio, an hic maneo, an Arpinum? ἀσφαλείαν habet is locus. fugiam Romam, ne desideremur, si quid actum uidebitur. hoc igitur explica. numquam in maiore ἀπορία fui. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 8

Binae mihi uno die litteræ ab Octauio. nunc quidem, ut Romam statim ueniam: uelle se

rem agere per senatum: cui ego, non posse senatum ante kal. Ian. quod quidem ita credo. ille autem addit, consilio tuo. quid multo ille urget: ego autem σκέπτομαι. non confido ætati; ignoro, quo animo: nil sine Pansa tuo uolo; uereor, ne ualeat Antonius: nec a mari discedere libet: & metuo, ne quæ ἀφιστεία me absente. Varroni quidem displicet consilium pueri, mihi non. firmas copias habet, Brutum habere potest: & rem gerit palam: centuriat Capuæ, dinumerat. iam, iamq. uideo bellum. ad hæc rescribe. Tabellarium meum kalendis Romæ profectum sine tuis litteris, miror. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 9

VI. ueni, ad me, in Sinuessanum. eodem die, uulgo loquebantur, Antonium mansurum esse Casilini. itaque mutaui consilium. Statueram enim recta Appia Romam. facile me ille esset assecutus. aiunt enim eum Cæsariana uti celeritate. uerti igitur me a Minturnis Arpinum uersus. constitueram, ut pridie idus aut Aquini manerem, aut in Arcano. nunc, mi Attice, tota mente incumbe in hanc curam. magna enim res est. tria sunt autem, maneam ne Arpini, an proprius accedam, an ueniam Romam. quod censueris, faciam: sed quamprimum. auide exspecto tuas litteras. VI. idus mane, in Sinuessano. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 10

NONIS accepi a te duas epistolas: quarum alteram kal. dederas, alteram pridie. igitur prius ad superiorem. Nostrum opus tibi probari lætor. ex quo ante ipse posuisti, quæ mihi florentiora sunt uisa tuo iudicio. cærulas enim tuas miniatulas illas extimescebam. De Sica ita est, ut scribis. ast ægre me tenui. itaque perstringam sine ulla contumelia Sicæ, & Septimiæ: tantum, ut sciant τοὺς παίδων sine uallo Luciliano, eum ex C. Fadij filia liberos habuisse. atque utinam eum diem uideam, cum ista oratio ita libere uagetur, ut etiam in Sicæ domum introeat. sed illo tempore opus est, quod fuit illis triumuiris. moriar, nisi facete. tu uero leges Sexto, eiusq. iudicium mihi perscribes εἰς ἐμοὶ μύριοι. Caleni interuentum, & Caluenæ cauebis. Quod uereris, ne ἀδόλεσχος: mihi tu? quis minus? cui, ut Aristophani Archilochi iambus, sic epistola longissima quæque optima uidetur. Quod me admones, tu uero etiam si reprehenderes, non modo facile paterer, sed etiam lætarer, quippe cum in reprehensione est prudentia cum φιλοφροσύνη. ita libenter ea corrigam, quæ a te animaduersa sunt, eodem iure, quo Rubriana potius, quam quo Scipionis: & de laudibus Dolabellæ deruam cumulum. attamen est isto loco bella, ut mihi uidetur, εἰρωνεία, quod eum contra ciues in acie. illud etiam malo, indignius esse hunc uiuere, quam, quid in-

dignius. Περιλογραφίαν Varronis tibi probari non moleste fero: quo adhuc πρακλείδιον illud non abstuli. Quod me hortaris ad scribendum; amice tu quidem, sed me scito agere nihil aliud. Graue do tua mihi molesta est. quaeso adibe, quam soles, diligentiam. OTITE, tibi prodesse lætor. Anagnini sunt, Mustela ταξιάρχης, & Laco, qui plurimum bibit. Librum, quem rogas, perpoliam & mittam. Hæc ad posteriorem. Τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος, quatenus Panætius, absolui duobus: illius tres sunt. sed cum initio diuisisset ita, tria genera exquirendi officij esse; unum, cum deliberamus, honestum, an turpe sit; alterum, utile, an inutile; tertium, cum hæc inter se pugnare uideantur, quo modo iudicandum sit: qualis causa Reguli; redire honestum, manere utile: de duobus primis præclara disseruit; de tertio pollicetur se deinceps scripturum, sed nihil scripsit. eum locum Posidonius persecutus. ego autem & eius librum accersiui, & ad Athenodorum Caluum scripsi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret: quem exspecto: quem uelim cohortere, & roges, ut quamprimum: in eo est περὶ τῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος. Quod de inscriptione quæris; nō dubito, quin τὸ καθῆκον officium sit, nisi quid tu aliud: sed inscriptio plenior, de officijs. προσφωνῶ autem Ciceroni filio. iisum est non ἀνοικεῖον. De Myrtilo, dilucide. o qualis tu semper istos. ita ne in D. Brutum? de istis. Ego me, ut scripseram, in Pompeianum non abdidi,

abdidi, primo tempestatibus, quibus nihil tætrius: deinde ab Octauio quotidie litteræ, ut negotium susciperem, Capuam uenirem, iterum remp. saruarem, Romam utique statim. αἰδεσθὲν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. is tamen egit sane strenue, & agit. Romam ueniet cum manu magna. sed est plane puer. putat senatum statim. quis ueniet? si uenerit, quis, incertis rebus, offendet Antonium? kal. Ian. erit fortasse præsidio: aut quidem ante depugnabitur. puero municipia mire fauent. iter enim faciens in Samnium uenit Cales, mansit Theani. mirifica ἀπάντησις & cohortatio. hoc tu putares? ob hoc ego citius Romam, quam constituera-ram. simul ac constituero, scribam. etsi non dum stipulationes legeram: nec enim Eros uenerat. tamen rem pridie idus uelim conficias. Epistolas Catinam, Tauromenium, Syracusas commodius mittere potero, si Valerius interpres ad me nomina gratiosorum scripserit. alij enim sunt alias, nostriq. familiares fere demortui. publice tamen scripsi, si uti uellet eis Valerius, aut mihi nomina mitteret. De Lepidianis feris Balbus ad me. Vsque ad III. kal. exspectabo tuas litteras: deq. Torquati negotiolo sciturum puto. Quincti litteras ad te misi, ut scires, quam ualde eum amaret, quem dolet a te minus amari. Atticæ, quoniam, quod optimum in pueris est, hilarula est, meis uerbis suauium dices. Vale.

CICE-

CICERO S. D. ATTICO. 11

OPPII epistolæ, quia perhumana erat, tibi misi exemplum. De Ocella, dum tu muginaris, nec mihi quidquam rescribis, cepi consilium domestícum: itaque me pridie idus arbitror Romæ futurum. commodius est uisum, frustra me istic esse, cum id non necesse esset, quam, si opus esset, non adesse. & simul, ne intercluderer, metuebam. ille enim iam aduentare potest: etsi uarij rumores, multique, quos cuperem ueros: nihil tamen certi. ego uero, quidquid est, tecum potius, quam animi pendeam, cum a te absim, & de te, & de me. sed quid dicam? bonum animum. De πραικλειδίῳ Varronis, negotia falsa. me quidem nihil umquam sic delectauit. sed hæc, & alia maiora coram. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 12

O CASVM mirificum. v. idus cum ante lucem de Sinuessano surrexissem, ueniissemq. diluculo ad Pontem Tiretium, qui est Minturnis, in quo flexus est iter Arpinas, obuiam mihi fit tabellarius, qui me offendit δολιχόνπλοον ὁρμαίνοντα. ego statim, cedo, inquam, si quid ab Attico. nondum legere poteramus. nam & lumina dimiseramus; nec satis lucebat. cum autem luceret, ante scripta epistola ex duabus tuis prior mihi legi cœpta est. illa omnium quidem elegantissima. ne sim saluus, si aliter scribo, ac sentio. nihil legi humanius.

nius. itaque ueniam, quo uocas, modo adiutore te. sed nihil tam ἀπροσδιόνυσον mihi primo uidebatur, quam ad eas litteras, quibus ego a te consilium petieram, te mihi ista rescribere. ecce tibi altera, qua hortaris παρὰ γνεμόεντα μίμαντα, Νῆσον ἐπὶ Ψυρίην, Appiam ἐν ἀριστέρ' ἔχοντες. itaque eo die mansi Aquini. longulum sane iter, & uia inepta. inde postridie mane proficiscens, has litteras dedi. & quidem, ut a me dimitterem inuitissimus, fecerunt Erotis litteræ. rem tibi Tiro narrabit. tu, quid faciendum sit, uidebis: præterea, possim ne proprius accedere, (malo enim esse in Tusculano, aut usquam in suburbano) an etiam longius discedendum putas. crebro ad me uelim scribas. erit autem quotidie, cui des. Quod præterea consulis, quid tibi censeam faciundum: difficile est, cum absim: uerumtamen, si pares æque inter se, quiescendum: sin, latius manabit, & quidem ad nos, deinde communiter. auide tuum consilium exspecto. timeo, ne absim, cum adesse me sit honestius: uenire non audeo. De Antonij itineribus nescio quid aliter audio, atque ut ad te scribebam. omnia igitur uelim explices, & ad me certa mittas. De reliquo quid ego tibi dicam? ardeo studio historiæ. incredibiliter enim me commouet tua cohortatio. quæ quidem nec institui, nec effici potest sine tua ope. coram igitur hoc quidem conferemus. In præsentia mihi uelim scribas, quibus cos. C. Fannius M. F. tribunus pl. fuerit. uideor mihi audisse, P. Africano, L. Mummio. id igi-

igitur quæro. tu mihi de ijs rebus, quæ nouantur, omnia certa, clara. III. id. ex Arpinati. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 13

NIHIL erat plane, quod scriberem. nam, cum Puteolis essem, quotidie aliquid noui de Octauiano, multa etiam falsa de Antonio. ad ea autem, quæ scripsisti, (tres enim acceperam III. id. a te epistolas) ualde tibi assentior, si multum possit Octauianus, multo firmius acta tyranni comprobatum iri, quam in Telluris, atque id contra Brutum fore. sin autem uincitur, uides intolerabilem Antonium: ut, quem uelis, nescias. O Sextij tabellarium hominem nequam. postridie Puteolis Romæ se dixit fore. Quod me mones, ut pedetentim: assentior, etsi aliter cogitabam. nec me Philippus, aut Marcellus mouet. alia enim eorum ratio: etsi non est, tamen uidetur. sed in isto iuuene, quamquam animi satis, auctoritatis parum est. tamen uide, si forte in Tusculano recte possim, ne id melius sit: (ero libentius: nihil enim ignorabo) an hoc, cum Antonius uenerit. Sed, ut aliud ex alio, mihi non est dubium, quin, quod Græci καθῆκον nos officium. id autem, quid dubitas, quin etiam in remp. præclare caderet? non ne dicimus, consulum officium, senatus officium? præclare conuenit; aut da melius. Male narras de Nepotis filio. ualde mehercule moueor, & molestè fero, nescieram omnino esse istum puerum. Caninium perdidi, hominem,

minem, quod ad me attinet, non ingratum. Athenodorum, nihil est, quod hortere. misit enim satis bellum ὑπόμνημα. Grauedini, quæso, omni ratione subueni. Quinctus, tui patris nepos, scribit ad patris mei nepotem, se ex nonis ijs, quibus nos magna gessimus, ædem Opis explicaturum, idq. ad populum. uidebis igitur, & scribes. Sexti iudicium exspecto. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 14

NOLI *putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia: nihil enim habeo aliud, quod dicam. & tamen in tuis quoque epistolis Alexim uideor agnoscere. sed ad rem uenio. Ego, si me non improbissime Dolabella tractasset, dubitassem fortasse, utrum remissior essem, an summo iure contenderem: nunc uero etiam gaudeo mihi caussam oblatam, in qua & ipse sentiat, & reliqui omnes me ab illo allienatum: idq. præmeseram, & quidem me mea facere, & reip. caussa, cur illum oderim, quod, cum eam me auctore defendere cœpisset, non modo deseruit emptus pecunia, sed etiam, quantum in ipso fuerit, euerterit. Quod autem quæris, quo modo agi placeat, cum dies uenerit: primum uelim eiusmodi sit, ut nō alienum sit, me Romæ esse; de quo ut de ceteris faciam, ut tu censueris: summa autem agi prorsus uehementer, & seuere uolo. etsi sponsores appellare, uidetur habere quandam δυσωπίαν. tamen,*

men, hoc qnale sit, considéres uelim. possumus enim, ut sponsores appellentur, procuratorem introducere. neque enim illi litem contestabuntur. quo facto, non sum nescius sponsores liberari. sed & illi turpe arbitror, eo nomine, quod satisdato debeat, procuratores eius non dissoluere: & nostræ grauitatis, ius nostrum sine summa illius ignominia persequi. de hoc quid placeat, rescribas uelim. non dubito, quin hoc totum lenius administraturus sis. Redeo ad remp. Multa mehercule a te sæpe ἐν πολιτικῷ genere prudenter: sed his litteris nihil prudentius: Quamquam enim posset in præsentia belle iste puer retundere Antonium, tamen exitum exspectare debemus. at, quæ concio? nam est missa mihi. iurat, ita sibi parentis honores consequi liceat: & simul dextram intendit ad statuam. μὴ δῆτα σωθείην, εἴ ποτε τοιοῦτο. sed, ut scribis, certissimum esse uideo discrimen Cascæ nostri tribunatum: de quo quidem ipso dixi Oppio, cùm me hortaretur, ut adolescentem, totamq; causam, manumq. ueteranorum complecterer, me nullo modo facere posse, ni mihi exploratum esset, eum non modo non inimicum tyrannoctonis, uerum etiam amicum fore. cum ille diceret, ita futurum: quid igitur festinamus? inquam. illi enim mea opera ante kal. Ian. nihil opus est: nos autem eius uoluntatem ante idus Dec. perspiciemus in Casca. mihi ualde assensus est. Quamobrem hæc quidem hactenus. Quod reliquum est, quotidie tabellarios habebis,

bebis, & , ut ego arbitror, etiam, quid scribas, quotidie. Leptæ litterarum exemplum tibi misi: ex quo mihi uidetur σφαπλάξ ille deiectus de gradu. sed tu, cum legeris, existimabis.

OBSIGNATA iam epistola, litteras a te, & a Sexto accepi. nihil iucundius litteris Sexti, nihil amabilius. nam tuæ breues: priores erant uberrimæ. Tu quidem & prudenter, & amice suades, ut in his locis potissimum sim; quoad audiamus, hæc, quæ commota sunt, quorsum euadant. sed me, mi Attice, non sane hoc quidem tempore mouet resp. non quo ea sit mihi quidquã carius, aut esse debeat: sed desperatis etiã Hippocrates uetat adhibere medicinam. quare ista ualeant. Me res familiaris mouet: rem dico? immo uero existimatio. cum enim tanta reliqua sint; ne Terentiæ quidem adhuc quod soluam expeditum est. Terẽtiam dico? scis nos pridem iam constituisse Montani nomine HS XXII. dissoluere. pudentissime hoc Cicero petierat, uti de suo. liberalissime, ut tibi quoque placuerat, promiseram; Erotiq. dixeram, ut sepositum haberet. nõ modo, sed iniquissimo fœnore uersuram facere Aurelius coactus est. nam de Terentiæ nomine Tiro ad me scripsit, te dicere, nummos a Dolabella fore. male eum credo intellexisse, si quisquam male intelligit; potius, nihil intellexisse. tu enim ad me scripsisti Cocceij responsum, & ijsdem pæne uerbis Eros. ueniẽdum est igitur uel in ipsam flammam. turpius est enim priuatim cadere, quam publice. itaque ceteris

teris de rebus, quas ad me suauissime scripsisti, perturbato animo, non potui, ut consueueram, rescribere. consenti in hac cura, ubi sum, ut me expediã: quibus autem rebus, uenit quidem mihi in mentem; sed certo constituere nihil possum, prius quam te uidero. qui minus autem ego istic recte esse possim, quam est Marcellus? sed non id agitur: neque id maxime curo: quid curem, uides. adsum igitur. Vale.

CICERO S. D. ATTICO. 15

IVCVNDISSIMAS tuas legi litteras. ad Plãcum scripsi. habes exemplum. cum Tirone quid sit locutus, cognoscam ex ipso. Cum sorore ages attentius, si te occupatione ista relaxaris. Vale.

M. Cicero L. Planco præt. des. S. Atticum nostri te ualde studiosum esse cognoui, mei uero ita cupidum, ut mehercule paucos æque obseruantes, atque amantes me habere existimem. ad paternas enim magnas, & ueteres, & iustas necessitudines magnam attulit accessionem tua uoluntas erga me, meaq. erga te par, atque mutua. Buthrotia tibi caussa ignota non est: egi enim sæpe, tibiq. totam rem demonstraui: quæ est acta hoc modo. Vt primum Buthrotium agrum proscriptũ uidimus; commotus Atticus libellum composuit. eum mihi dedit, ut darem Cæsari; eram enim cenaturus apud eum illo die. cum libellum Cæsari dedi, probauit caussam, rescripsit Attico, æqua eum postulare: admonuit tamen, ut pecuniam reliquam Buthrotij ad diẽ

soluerunt. Atticus, qui ciuitatem conseruatam cuperet, pecuniam numerauit de suo. quod cum esset factum, adiuimus ad Cæsarem, uerba fecimus pro Buthrotijs, liberalissimum decretum abstulimus; quod est obsignatum ab amplissimis uiris. quæ cum essent acta; mirari quidem solebam, pati Cæsarem conuenire, eos, qui agrum Buthrotiũ concupissent, neque solum pati, sed etiam ei negotio te præficere. itaque & ego cum illo locutus sum, & sæpius quidem; ut etiam accusarer ab eo, quod parum constantiæ suæ confiderem: & M. Messallæ, & ipsi Attico dixit, ut sine cura eßent: aperteque ostendebat, se præsentium animos (erat enim popularis, ut noras) offendere nolle: cum mare transissent, curaturum se, ut in alium agrum deducerentur. hæc illo uiuo. posti interitum uero Cæsaris, ut primum ex S. C. caussas consules cognoscere instituerunt, hæc, quæ scripsi, ad eos delata sunt. probauerunt caussas sine ulla dubitatione, seq. ad te litteras daturos esse dixerunt. Ego autem, mi Plance, etsi non dubitabam, quin & S. C. & lex, & consulum decretum, ac litteræ apud te plurimum auctoritatis haberent, teq. ipsius Attici caussa uelle intellexeram: tamen hoc pro coniunctione, & beneuolentia nostra mihi sumpsi, ut id a te peterem, quod tua singularis humanitas, suauissimiq. mores a te essent impetraturi. id autem est, ut hoc, quod te tua sponte facturum esse certo scio, honoris nostri caussa libenter, prolixe, celeriter facias. mi-

hi nemo est amicior, nec iucundior, nec carior Attico: cuius antea res sólũ familiaris agebatur, eaq. magna; nunc accessit etiam existimatio, ut, quod consecutus est magna & industria, & gratia, & uiuo Cæsare, & mortuo, id te adiuuante obtineat. quod si a te erit impetratum, sic uelim existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum, ut tuo summo beneficio me affectum iudicem. ego, quæ te uelle, quæq. ad te pertinere arbitrabor, studiose, diligenterq. curabo. da operam, ut ualeas. Vale.

Cicero Planco prætor. des. S. Iam antea petiui abs te per litteras, ut, cum caussa Buthrotiorum probata a consulibus esset, quibus & lege, & S.C. permissum erat, ut de Cæsaris actis cognoscerent, statuerent, iudicarent, eam rem tu adiuuares, Atticumq. nostrum, cuius te studiosum cognoui, & me, qui non minus laboro, molestia liberares. omnibus enim rebus magna cura, multa opera, & labore confectis, in te positum est, ut nostræ sollicitudinis finem quamprimum facere possimus. quamquam intelligimus, ea te esse prudentia, ut uideas, si ea decreta consulum, quæ de Cæsaris actis interposita sunt, non seruentur, magnam perturbationem rerum fore. equidem, cum multa, quod necesse erat in tanta occupatione, non probentur, quæ Cæsar statuerit; tamen otij, pacisq. caussa acerrime illa soleo defendere: quod tibi idem magnopere faciendum censeo. quamquam hæc epistola non suasoris est, sed rogatoris. Igitur mi Plance rogo te, et etiam

etiam oro, sic mediusfidius, ut maiore studio, magisq. ex animo agere non possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita conficias, ut, quod sine ulla dubitatione apud consules obtinuimus propter summam bonitatem, & æquitatem causæ, id tu nos obtinuisse non modo facile patiare, sed etiam gaudeas. qua quidem uoluntate esse erga Atticum, sæpe præsens & illi ostendisti, & uero etiam mihi. quod si feceris, me, quem uoluntate, & paterna necessitudine coniunctum semper habuisti, maximo beneficio deinctum habebis. idq. ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale. Cicero Capitoni suo S. Numquam putaui fore, ut supplex ad te uenirem: sed hercule facile patior datum tempus, in quo amorem experirer tuum. Atticum quanti faciam, scis. amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea caussa, illum aliquando suo familiari, aduersario tuo, uoluisse consultum, cum illius existimatio ageretur. hoc primum ignoscere, est humanitatis tuæ: suos enim quisque debet tueri: deinde, si me amas, omitte Atticum Ciceroni tuo: quẽ quanti facias, præ te soles ferre. totum hoc, ut, quod semper existimaui, nunc plane intelligam, me a te multum amari. Buthrotios cum Cæsar decreto suo, quod ego obsignaui cum multis amplissimis uiris, liberauisset, ostendissetq. nobis, se, cum agrarij mare transissent, litteras missurum, quem in agrum deducerentur: accidit, ut subito ille interiret. deinde, quemadmodum tu scis, (interfuisti

enim, cum consules oporteret ex S.C. de actis Cæsaris cognoscere) res ab ijs in kal. Iun. dilata. accessit ad S. C. lex, quæ lata est ad VI. non. Iun. quæ lex earum rerum, quas Cæsar statuisset, decreuisset, egisset, consulibus cognitionem dedit. caussa Buthrotiorum delata est ad consules. decretum Cæsaris recitatum est, & multi præterea libelli Cæsaris prolati. consules de consilij sententia decreuerunt secundum Buthrotios; Plancum dederunt. Nunc mi Capito (scio enim quantum semper apud eos, quibuscum sis, posse soleas, eo plus apud hominem facillimum, atque humanissimum Plācum) enitere, elabora, uel potius eblandire, effice, ut Plancus, quem spero optimum esse, sit etiam melior opera tua. omnino res huiusmodi uidetur esse, ut sine cuiusquam gratia Plancus ipse pro ingenio, & prudentia sua non sit dubitaturus, quin decretū consulum, quorum & lege, & S.C. cognitio, & iudicium fuit, conseruet, præsertim cum, hoc genere cognitionum labefactato, acta Cæsaris in dubium uentura uideantur: quæ non modo ij, quorum interest, sed etiam ij, qui illa non probant, otij caussa confirmare uelint. quod cum ita sit; tamen interest nostra, Plancum hoc animo libenti prolixoq. facere. quod certe faciet, si tu neruulos tuos, mihi sæpe cognitos, suauitatemque, qua nemo tibi par est, adhibueris. quod ut facias, te uehementer rogo. Vale. Cicero Cupiennio S. Patrem tuum plurimi feci; meq. ille mirifice & coluit, & amauit.

uit. nec mehercule umquam mihi dubium fuit, quin a te diligerer. ego quidem id facere non desiti. quā obrem peto a te in maiorem modum, ut ciuitatem Buthrotiam sublenes, decretumq. consulum, quod ij secundum Buthrotios fecerunt, cum & lege, & S. C. statuendi potestatem haberent, des operam, ut Plancus noster quamprimum confirmet, & probet. hoc te uehementer, mi Cupienni, etiam atque etiam rogo. Vale. Cicero Planco præt. des. S. Ignosce mihi, quod, cum antea accuratissime de Buthrotijs ad te scripserim, eadem de re sæpius scribam. non mehercule mi Plance facio, quod parum confidam aut liberalitati tuæ, aut nostræ amicitiæ; sed cum tanta res agatur Attici nostri, nunc uero etiam existimatio, ut id, quod probauit Cæsar, nobis testibus, & obsignatoribus, qui & decretis, & responsis Cæsaris interfueramus, uideatur obtinere potuisse, præsertim cum tota potestas eius rei tua sit, ut ea, quæ consules decreuerunt secundum Cæsaris decreta, & responsa, non dicam comprobes, sed studiose, libenterq. comprobes. id mihi sic erit gratum, ut nulla res gratior esse possit. etsi iam sperabam, cum has litteras accepisses, fore, ut ea, quæ superioribus litteris a te petijssemus, impetrata essent: tamen non faciam finem rogandi, quoad nobis nunciatum erit, te id fecisse, quod magna cū spe exspectamus. deinde enim, confido fore, ut alio genere litterarum utamur, tibiq. pro tuo summo beneficio gratias agamus. quod si acciderit, uelim

sic existimes, non tibi tam Atticum, cuius permagna res agitur, quam me, qui non minus laboro, quam ille, obligatum fore. Vale. Cicero Capitoni S. Non dubito, quin mirere, atque etiam stomachere, quod tecum de eadem re agam sæpius. Hominis familiarissimi, et mihi omnibus rebus coniunctissimi, permagna res agitur Attici. cognoui ego tua studia in amicos, etiam in te amicorũ. multum potes nos apud Plancum iuuare. noui humanitatem tuam: scio, quam sis amicis iucundus. nemo nos in hac caussa plus iuuare potest, quam tu. & res ista est firma, ut debet esse, quam consules de consilij sententia decreuerunt, cum & lege, & S. C. cognoscerent. tamen omnia posita putamus in Planci tui liberalitate: quem quidem arbitramur cum officij tui, & reip. caussa decretum consulum comprobaturum, tum libenter nostra caussa esse facturum. adiuuabis igitur, mi Capito: quod ut facias, uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

T. POMPONII ATTICI VITA PER CORNELIVM NEPOTEM.

POMPONIVS *Atticus, ab origine ultima stirpis Romanæ generatus, perpetuo a maioribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. patre usus est diligente, indulgente, &, ut tum erant tempora, diti, in primisq. studioso litterarum. hic, prout ipse amabat litteras, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, filium erudiuit. erat autem in puero, præter docilitatem ingenij, summa suauitas oris, & uocis, ut non solum celeriter acciperet, quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronunciaret. qua ex re a pueritia nobilis inter æquales ferebatur, clariusq. exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. itaque incitabat omnes studio suo. quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marij filius, M. Cicero: quos consuetudine sua sic sibi deuinxit, ut nemo ijs perpetuo fuerit carior. pater mature decessit. ipse adolescentulus propter affinitatem P. Sulpicij, qui tribunus pl. interfectus est, non expers fuit illius periculi. namque Anicia, Pomponij consobrina, nupserat Seruio fratri Sulpicij. itaque, interfecto Sulpicio, postea quam uidit Cinnano tumultu ciuitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro*

pro dignitate uiuendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis ciuium, cum alij Sullanis, alij Cinnanis fauerent partibus, idoneum tempus ratus studijs obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium, hostem iudicatum, iuuit opibus suis: cuius fugam pecunia subleuauit. ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. hic ita uixit, ut uniuersis Athenien sibus merito esset carissimus. nam præter gratiam, quæ iam in adolescentulo magna erat, sæpe suis opibus inopiam publicam leuauit. cum enim uersuram facere publice necesse esset; neque eius condicionem æquam haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram umquam ab ijs acceperit, neque longius, quam dictum esset, debere passus sit. quod utrumque erat ijs salutare. nam neque indulgendo inueterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. auxit hoc officium alia quoque liberalitate: nam uniuersos frumento donauit, ita ut singulis VI. modij tritici darentur, qui modus mẽsuræ medimnus Athenis appellatur. hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus uideretur. quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, ciuemq. facere studerent. quo beneficio ille uti noluit. quod non nulli ita interpretantur. amitti ciuitatem Romanã alia adscita. Quam diu affuit, ne qua sibi

statua poneretur, restitit; absens prohibere non potuit. itaque aliquot ipsi, & Phidiæ locis sanctissimis posuerunt. hunc enim in omni procuratione reip. actorem, auctoremq. habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset imperij, ut eandem & patriam haberet, & domum: hoc specimen prudentiæ, quod, cum in eam se ciuitatem contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrinaq. præstaret omnes, ei unus ante alios fuerit carissimus. Huc ex Asia Sulla decedens cum uenisset; quam diu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis & humanitate, et doctrina. sic enim Græce loquebatur, ut Athenis natus uideretur. tanta autem erat suauitas sermonis Latini, ut appareret in eo natiuum quendam leporem esse, non adscitum. idem poemata pronunciabat & Græce, & Latine sic, ut supra nihil posset. quibus rebus factum est, ut Sulla nũquam a se dimitteret, cuperetq. secum deducere. qui cum persuadere tentaret, Noli, orote, inquit Pomponius, aduersum eos me uelle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiã reliqui. at Sulla, adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quæ Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri. Hic complures annos moratus, cum et rei familiari tantum operæ daret, quantum non indiligens deberet paterfamilias; & omnia reliqua tempora aut litteris, aut Atheniensium reip. tribueret; nihilo minus amicis urbana officia

ficia præstitit. nam & ad comitia eorum uentitauit: &, si qua res maior acta est, non defuit: sicut Ciceroni omnibus eius periculis singularem fidem præbuit: cui ex patria fugienti HS CC & quinquaginta millia donauit. Tranquillatis autē rebus Romanis, remigrauit Romam, ut opinor, L. Cotta, & L. Torquato cos. quem diem sic uniuersa ciuitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrymis desiderij futuri dolorem indicaret. Habebat auunculum Q. Cæcilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli diuitem, difficillima natura: cuius sic asperitatem ueritus est, ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam senectutem retinuerit beneuolentiam. quo facto, tulit pietatis fructum: Cæcilius enim moriens testamento adoptauit eum, heredemq. fecit ex dodrante. ex qua hereditate accepit circiter centies HS. Erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni: easq. nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiscipulatu uiuebat coniunctissime, multo etiam familiarius, quam cum Quincto: ut iudicari possit, plus in amicitia ualare similitudinem morum, quam affinitatem. utebatur autem intime Q. Hortensio, qui ijs temporibus principatum eloquentiæ tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantæ laudis esset æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetq. talium uirorum copula. In rep. ita est uersatus, ut semper optimarum

An. 695. L. Pisone, A. Gabinio, coss. L. Cotta et L. Torquatus fuerunt cōsules, an. 688

Soror Attici nupta Q. Cic.

rum partium & esset, & existimaretur, neque tamen se ciuilibus fluctibus committeret; quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se ijs dedissent, quam qui maritimis iactarentur. honores non petijt, cum ei paterent propter uel gratiam, uel dignitatem; quod neque peti more maiorum, neque capi possent conseruatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri sine periculo, corruptis ciuitatis moribus. ad hastam publicam numquam accessit. nullius rei neque præs, neque manceps factus est. neminem suo nomine, neque subscribens accusauit. in ius de sua re numquā ijt. iudicium nullum habuit. multorum consulum, prætorumq. præfecturas delatas sic accepit, ut neminem in prouinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum, qui ne cum Q. quidem Cicerone uoluerit ire in Asiam, cum apud eum legati locum obtinere posset. non enim decere se arbitrabatur, cum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. qua in re non solum dignitati seruiebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque uitaret crimunum. quo fiebat, ut eius obseruantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori, neque spei tribui uiderent. Incidit Cæsarianum ciuile bellum. cum haberet annos circiter sexaginta. usus est ætatis uacatione, neque quoquam se mouit ex urbe. quæ amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit. ipsum Pompeium coniun-

An. 704. L. Lentulo. C. Marcello. co. Ergo natu est Pomp. an. 644. Q. Mettello et M. Silla coss.

Cic. autem ortus e an. 647. Q. cepione

iuctum non offendit. nullum ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores, aut diuitias ceperant: quorum partim inuitissimi castra sunt secuti, partim summa cum eius offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Cæsari fuit grata, ut uictor cum priuatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium Q. Ciceronem ex Pompeij castris concesserit. sic uetere instituto uitæ effugit noua pericula. Secutum est illud occiso Cæsare, cum respub. penes Brutos uideretur esse, & Cassium, ac tota ciuitas se ad eum conuertisse uideretur: sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiarius, quam hoc sene, neque solum eum principem consilij haberet, sed etiam in conuictu. Excogitatum est a quibusdam, ut priuatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab equitibus Romanis constitueretur. id facile effici posse arbitrati sunt, si & principes illius ordinis pecunias contulissent. itaque appellatus est a C. Flauio, et Bruti familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse uellet. at ille, qui officia amicis præstãda sine factione existimaret, semperq. a talibus se consilijs remouisset; respondit, si quid Brutus de suis facultatibus uti uoluisset, usurum, quantum eæ paterentur; sed neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. sic ille consensionis globus huius unius dissensione disiectus est. Neque multo post superior esse cœpit Antonius, ita, ut Brutus & Cassius proui-

uinciarum, quæ ijs dicis caussa datæ erant a consulibus, desperatis rebus, in exsilium proficiscerentur: Atticus, qui pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abiecto Bruto, Italiaq. cedenti HS CM muneri misit: eidem in Epiro absens CCC iussit dari: neque eo magis potenti adulatus est Antonio, neque desperatos reliquit. Secutum est bellum gestum apud Mutinam. in quo si tantum eum prudentem dicam; minus, quam debeam, prædicem; cum ille potius diuinus fuerit; si diuinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas, quæ nullis casibus augetur, neque minuitur. Hostis Antonius indicatus, Italia cesserat. spes restituendi nulla erat. non solum inimici, qui tamen erant potentissimi, & plurimi, sed etiam qui aduersarijs eius se dabant, & in eo lædendo aliquam consecuturos sperabant commoditatem, Antonij familiares sequebantur, uxorem Fuluiam omnibus rebus spoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non modo nihil ijs indulsit ad Antonium uiolandum, sed e contrario familiares eius, ex urbe profugientes, quantum potuit, texit; quibus rebus indiguerunt, adiuuit: P. uero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint. ipsi autem Fuluiæ, cum litibus distineretur, magnisq. terroribus uexaretur, tanta diligentia officium suum præstitit, ut nullum illa præstiterit uadimonium sine

Atti-

Attico, sponsor omnium rerum fuerit. quin etiam, cum illa fundum secunda fortuna emisset in diem, neque post calamitatem uersuram facere potuisset, ille se interposuit, pecuniamq. sine fenore, sineq. ulla stipulatione credidit, maximum existimans quæstum, memorem, gratumq. cognosci, simulq. aperire, se non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum. quæ cum faciebat, nemo eum temporis caussa facere poterat existimare. nemini enim in opinionem ueniebat, Antonium rerum potiturum. sed sensus eius a non nullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos ciues uideretur. ille autem sui iudicij, potius, quid se facere par esset, intuebatur, quam quid alij laudaturi forent. conuersa fortuna est. ut Antonius redijt in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis, et Bruti. itaque ad aduentum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem: latebatq. apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paullo ante, opem tulerat. tanta uarietas his temporibus fuit fortunæ, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. habebat secum Gellium Canium, æqualem, simillimumq. sui. hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo coniuncte uixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creuerit.

Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed etiam omnibus sui s amicis esset inimicus, eosq. uellet proscribere, multis hortantibus: tamen Attici memor fuit officij, & ei, cum requisisset, ubi nam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimq. ad se ueniret: se eum & Gellium Canium de proscriptorũ numero exemisse. ac, ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. sic Atticus in summo timore non solum sibi sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit. neque enim suæ solum a quoquam auxilium petijt salutis, sed coniunctim, ut appareret nullam seiunctam sibi ab eo uelle fortunam. quod si gubernator præcipua laude fertur, qui nauem ex hieme, mariq. scopulosq. seruat: cur non singularis eius existimetur prudentia, qui ex tot, tamq. grauibus procellis ciuilibus ad incolumitatẽ peruenit? quibus ex malis ut se emerserat, nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. cum proscriptos præmijs imperatorum uulgus conquireret, nemo in Epirum uenit, cui res ulla defuerit: nemini non ibi perpetuo manendi potestas facta est: qui etiam, posi prælium Philippense, interitumq. C. Cassij, & M. Bruti, L. Iulium Mocillam prætorium, & filium eius, Aulumq. Torquatum, ceterosq. pari fortuna perculsos instituerit tueri, atque ex Epiro ijs omnia Samothraciam supportari iusserit. difficile enim est omnia persequi, & non necessaria. illud unum intelligi uolumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuisse. id ex ipsis rebus, ac temporibus

ribus iudicari potest, quod non florentibus se uenditauit, sed afflictis semper succurrit, qui quidem Seruiliam Bruti matrem non minus post mortem eius, quam florentem, coluerit. sic liberalitate utens, nullas inimicitias gessit, quod neque lædebat quamquam, neque, si quam iniuriam acceperat, non malebat obliuisci, quam ulcisci. Idem immortali memoria percepta retinebat beneficia: quæ autem ipse tribuerat, tam diu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat. itaque hic fecit, ut uere dictum uideatur: sui cuique mores fingunt fortunam. neque tamen prius ille fortunam, quam se ipse, finxit, qui cauit, ne qua in re plecteretur. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate coniunctus adolescenti Cæsari, cum propter suam gratiam, & Cæsaris potentiam nullius condicionis non haberet potestatem, potissimũ eius deligeret affinitatem, præoptaretq. equitis Romani filiam generosarum nuptijs. atque harum nuptiarum conciliator fuit (non enim est cælandum) M. Antonius triumuir reip. ciuius gratia cum augere possessiones posset suas, tantum abfuit a cupiditate pecuniæ, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit nam cum. L. Sauseij, equitis Romani, æqualis sui, qui cum eo complures annos, studio ductus philosophiæ, habitabat, habebatq. in Italia pretiosas possessiones, triumuiri bona uendidissent, consuetudine

dine ea, qua tum res gerebantur; Attici labore, atque industria factum est, ut eodem nuncio Sauseius fieret certior, se patrimonium amisisse, & recuperasse. idem L. Iulium Calidum, quem post Lucretij, Catulliq. mortem multo elegantissimum poetam nostram tulisse ætatem, uere uideor posse contendere, neque minus uirum bonum, optimisq. artibus eruditum, post proscriptionem equitum, propter magnas eius Africanas possessiones, in proscriptorum numerum a P. Volumnio, præfecto fabrum Antonij, absentem relatum, expediuit. quod in præsenti utrum ei laboriosius, an gloriosius fuerit, difficile fuit iudicare; quod in eorum periculis non secus absentes, quam præsentes amicos Attico esse curæ, cognitum est. Neque uero minus ille uir, bonus paterfamilias habitus est, quam ciuis. nam cum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus ædificator: neque tamen non in primis bene habitauit, omnibusq. optimis rebus usus est. nam domum habuit in colle Quirinali Cæcilianam, ab auunculo hereditate relictam, cuius amœnitas non ædificio, sed silua constabat. ipsum enim tectum, antiquitus constitutum, plus salis, quam sumptus, habebat: in quo nihil commutauit, nisi si quid uetustate coactus est. Vsus est familia, si utilitate iudicandum est, optima; si forma, uix mediocri. namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostæ optimi, & plurimi librarij; ut ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre

facere posset. pari modo artifices ceteri, quos cultus domisticus desiderat, apprime boni: neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domiq. factum, habuit: quod est signum non solum continentiæ, sed etiam diligentiæ. nam & non intemperanter concupiscere, quod a pluribus uideas, continentis debet duci; & potius diligentia, quam pretio, parare, non mediocris est industriæ. Elegans, non magnificus; splendidus, non sumptuosus, omni diligentia munditiam non affluentem affectabat. supellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec præteribo, quamquam non nullis leue uisum iri putē. Cum in primis lautus esset eques Romanus, & non parū liberaliter in domum suam omniū ordinum homines inuitaret; scimus, non amplius, quam terna millia æris, peræque in singulos menses ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum. atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus. sæpe enim, propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus. nemo in conuiuio eius aliud ἀκρόαμα audiuit, quam anagnosten: quod nos quidem iucundissimum arbitramur. neque umquam sine aliqua lectione apud eum cenatum est; ut non minus animo, quam uentre, conuiuæ delectarentur. namque eos uocabat, quorum mores a suis non abhorrerent. Cum tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutauit, nihil de uitæ consuetudine; tantaq. usus est moderatione, ut neque in HS uicies, quod a patre

patre acceperat, parum se splendide gesserit, neque in HS centies affluentius uixerit, quam instituerat, pariq. fastigio steterit in utraque fortuna, nullos habuerit hortos, nullam suburbanam, aut maritimam sumptuosam uillam, neque in Italia, præter Ardeatinum, & Nomentanum, rusticum prædium. omnisq. eius pecuniæ reditus constabat in Epiroticis, & urbanis possessionibus. ex quo cognosci potest, eum usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. itaque eius comitas non sine seueritate erat, neque grauitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu, utrum eum amici magis uererentur, an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promitebat; quod non liberalis, sed leuis arbitrabatur, polliceri quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem uideretur agere. nusquam susceptī negotij eum pertæsum est: suam enim existimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat carius. quo fiebat, ut omnia Ciceronum, Catonis, Marij, Q. Hortensii, A. Torquati, multorum præterea equitum Romanorum negotia procuraret. ex quo iudicari poterat, non inertia, sed iudicio fugisse reip. procurationem. Humanitatis uero nullū afferre maius testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullæ fuerit iucundissimus, senex adolescenti M. Bruto; cum æqualibus autem suis Q. Hrotensio, & M. Cicerone sic uixe-

rit, ut iudicare difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus. quamquam cum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quinctius carior fuerit, aut familiarior. ei rei sunt indicio, præter eos libros, in quibus de eo facit mentionem, qui in uulgus sunt editi, sexdecim uolumina epistolarum ab consulatu eius usque ad extremum tempus ad Atticum missarum: quæ qui legat, non multum desideret historiam contextam eorum temporum. sic enim omnia de studijs principum, uitijs ducum, æmulationibus reip. perscripta sunt, ut nihil in his non appareat, & facile existimari possit, prudentiam quodam modo esse diuinationem. non enim Cicero ea solum, quæ uiuo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam, quæ nunc usu ueniunt, cecinit, ut uates. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipsum uere gloriantem audierim in funere matris suæ, quam extulit annorum nonaginta, cum esset septem, & sexaginta, se numquam cum matre in gratiam redijsse, numquam cum sorore fuisse in simultate, quam prope ætate æqualem habebat. quod est signum, aut nullam umquam inter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis, nefas duceret. neque id fecit natura solum, (quamquam omnes ei paremus) sed etiam doctrina. nam et principum philosophorum ita percepta habuerat præcepta, ut his ad uitam agendam, non ad ostentationem, uteretur. moris etiam maiorum summus

mus imitator fuit, antiquitatis q. amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo uolumine exposuerit, quo magistratus ornauit. nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populo R. quæ non in eo suo tempore sit notata. &, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum uirorum pro pagines possimus cognoscere. fecit hoc idem separatim in alijs libris, ut, M. Bruti rogatu, Iuniam familiam a stirpe ad hanc ætatem ordine enumerauerit, notans, qui a quoque ortus, quos honores, quibusq. temporibus cepisset. pari modo, Marcelli Claudij, de Marcellorum; Scipionis Cornelij, & Fabij Maximi, de Fabiorum, & Aemiliorum: quibus libris nihil potest esse dulcius ijs, qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorũ uirorum. Attigit quoque poeticen; credimus, ne eius expers esset suauitatis. namque uersibus, qui honore, rerum gestarum amplitudine ceteros Romani populi præstiterunt, exposuit, ita, ut sub singulorum imaginibus facta, magistratus q. eorum non amplius quaternis, quinisq. uersibus describpserit: quod uix credendum sit, tantas res tam breuiter potuisse declarari. Est etiam unus liber græce confectus de consulatu Ciceronis. Hactenus, Attico uiuo, edita a nobis sunt. nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse uoluit, reliqua persequemur, &, quantum potuerimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significauimus, suos cuique mores plerumque

rumque conciliare fortunam. namque hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem peruenit imperatoris, diui Iulij filij, cum iam ante familiaritatem eius esset consecutus nulla alia re, quam elegantia uitæ, qua ceteros ceperat principes ciuitatis, dignitate pari, fortuna humiliores. tanta enim prosperitas Cæsarem est consecuta, ut nihil ei non tribueret fortuna, quod cuiquam ante detulerit, & conciliarit, quod ciuis Romanus quiuit consequi. Nata autem est Attico neptis ex Agrippa, cui uirginem filiam collocauit. hanc Cæsar uix anniculam Ti. Claudio Neroni, Drusilla nato, priuigno suo, despondit. quæ coniunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem. quamuis ante hæc sponsalia, non solum cum ab urbe adesset, numquam ad suorum quê quam litteras misit, quin Attico mitteret, quid ageret in primis, quid legeret, quibus q. in locis, & quam diu esset moraturus: sed &, cum esset in urbe, & propter suas infinitas occupationes minus sæpe, quam uellet, Attico frueretur, nullus dies temere intercessit, quo non ad eum scriberet, quo aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam quæstionem poeticam ei proponeret; interdum iocaas eius uerbosiores eliceret epistolas. exquo accidit, cum ædes Iouis Feretij in Capitolio, ab Romulo constituta, uetustate, atque incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Cæsar eam reficiendam curaret. Neque uero a M. Antonio minus absens

sens litteris colebatur, adeo ut accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, quid curæ sibi haberet, certiorem faceret Atticum. hoc quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit, quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum, beneuolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit intercedere necesse inter Cæsarem, atque Antonium; cum se uterque principem non solum urbis Romæ, sed orbis terrarum esse cuperet. Tali modo cum septem, & septuaginta annos complexus esset, atque ad extremam senectutem non minus dignitate, quam gratia, fortunaque, creuisset; (multas enim hereditates nulla alia re, quam bonitate, cõsecutus) tantaq. prosperitate usus esset ualetudinis, ut annis XXX medicina non indiguisset: nactus est morbum, quem initio & ipse, & midici contempserunt: nam putarunt esse τενασμὸν: cui remedia celeria, facilia q. proponebantur. in hoc cum tres menses sine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, consumpsisset, subito tanta uis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. atque antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat, prius quam hoc ei accideret: postquam uero in dies dolores accrescere, febresq. accessisse sensit; Agrippam generum ad se accersiri iussit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumq. Peducæum. hos ut uenisse uidit, in cubitum nixus, Quantam, inquit, curam

diligentiamq. in ualetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum uos testes habeam, nihil opus est pluribus uerbis commemorare. quibus quoniam, ut spero, satisfeci, me nihil reliqui feciſſe, quod ad ſanandum me pertineret. reliquum est, ut egomet mihi consulam. id uos ignorare nolui. nam mihi stat, alere morbum desinere. namque his diebus quidquid cibi sumpsi, ita produxi uitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. quare a uobis peto, primum ut consilium probetis meum, deinde ne frustra dehortando conemini. Hac oratione habita, tanta constantia uocis, atque uultus, ut non ex uita, sed ex domo in domum uideretur migrare; cum quideu Agrippa eum flens, atque osculans oraret, atque obsecraret, ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret, &, quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi, suisq. reseruaret, preces eius taciturna sua obstinatione depressit. sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leuiorq. morbus esse cœpit: tamen propositum nihilo secius peregit. itaque die quinto postquam id consilium inerat, prid. kal. Apr. Cn. Domitio, C. Sosio cos. decessit. elatus est in lectica, ut ipse præscripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima uulgi frequentia. sepultus est iuxta uiam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Q. Cecilij, auunculi sui.

qui fuerit consuler ann no. 721.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD M. IVNIVM BRVTVM LIBER I.

CICERO S. D. BRVTO.

CLODIVS, trubunus pl. designatus, ualde me diligit, uel, ut ἐμφατικώτερον dicam, ualde me amat. quod cum mihi ita persuasum sit; non dubito, (bene enim me nosti) quin illum quoque iudices a me amari. nihil enim mihi minus hominis uidetur, quam non respondere in amore ijs, a quibus prouocere. is mihi uisus est suspicari, nec sine magno quidem dolore, aliquid a suis, uel per suos potius inimicos ad te esse delatum, quo tuus animus a se esset alienior. non soleo, mi Brute, quod tibi notum esse arbitror, temere affirmare de altero. est enim periculosum; propter occultas hominum uoluntates, multiplicesq. naturas. Clodij animum perspectum habeo, cognitum, iudicatum. multa eius indicia, sed ad scribendum non necessaria. uolo enim hoc testimonium tibi uideri potius, quam epistolam. auctus Antonij beneficio est: eius ipsius beneficij magna pars a te est. itaque eum, saluis nobis, uellet saluum. in eum autem locum rem adductam intelligit, (est enim, ut scis, minime stultus) ut utrique salui esse non possint: itaque nos mauult. de te uero ami-

amicissime & loquitur, & sentit. quare, si quis secus ad te de eo scripsit, aut si coram locutus est; peto a te etiam atque etiam, mihi ut potius credas, qui & facilius iudicare possim, quam iste nescio quis, & te plus diligo. Clodium tibi amicissimum existima, ciuemq. talem, qualis et prudentissimus, & fortuna optima esse debet. Vale.

CICERO S. D. BRVTO. 2

Cvm haec scribebam, res existimabatur in extremum adducta discrimen: tristes enim de Bruto nostro litterae, nuncijq. afferebantur. me quidem non maxime conturbabant. hic enim exercitibus ducibusque, quos habemus, nullo modo poteram diffidere. nec assentiebar maiori parti hominum. fidem enim consulum non condemnabam, quae suspecta uehementer erat: desiderabam non nullis in rebus prudentiam, et celeritatem: qua si essent usi, iam pridem remp. recuperassemus. non enim ignoras, quanta momenta sint in rep. temporum; & quid interfit, idem illud utrum ante, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia, quae seuere decreta sunt hoc tumultu, si, aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non in diem ex die dilata, aut quo ex tempore suscepta sunt ut agerentur, non tardata, et procrastinata, bellum iam nullum haberemus. Omnia, Brute, praestiti reip. quae praestare debuit is, qui esset eo, quo ego sum, gradu senatus populiq. iudicio collocatus: nec illa modo,

do, quae nimirum sola ab homine sunt postulanda, fidem, uigilantiam, patriae caritatem. ea sunt enim, quae, nemo est, qui non praestare debeat. ego autem ei, qui sententiam dicat in principibus de rep. puto etiam prudentiam esse praestandam. nec me, cum mihi tantum sumpserim, ut gubernacula reip. prenderem, minus putarim reprehendendum, si inutiliter aliquid senatui suaserim, quam si infideliter. Acta quae sint, quaeq. agantur, scio perscribi ad te diligenter. Ex me autem illud est quod te uelim habere cognitum, meum quidem animum in aciem esse, neque respectum ullum quaerere, nisi me utilitas ciuitas fore conuerterit: maiores autem partes animi te, Cassiumq. respiciunt. Quamobrem ita te para, Brute, ut intelligas, aut, si hoc tempore bene res gesta sit, tibi meliorem remp. esse faciendam, aut, si quid offensum sit, per te esse eandem recuperandam.

CICERO S. D. BRVTO. 3

Placi animum in remp. egregium, legiones, auxilia, copias ex litteris eius. quare exemplum tibi missum arbitror, perspicere potuisti. Lepidi, tui necessarij, (qui, secundum fratrem, affines habet, quos oderit, proximos) leuitatem, & inconstantiam, animumq. semper inimicum reip. iam credo tibi ex tuorum litteris esse perspectum. Nos exspectatio sollicitat, quae est omnis iam in extremum adducta discrimen. est enim spes omnis in Bruto

to expediendo, de quo uehementer timebamus. Ego hic cum homine furioso satis habeo negotij Seruilio: quem tuli diutius, quam dignitas mea patiebatur; sed tuli reip. caussa, ne darem perditis ciuibus hominem parum sanum illum quidem, sed tamen nobilem, quo concurrerent: quod faciunt nihilo minus: sed eum alienandum a rep. num putabam. finem feci eius ferendi. cœperat enim esse tanta insolentia, ut neminem liberum duceret. In Planci uero caussa exarsit incredibili dolore, mecumq. per biduum ita contendit, & a me ita fractus est, ut eum in perpetuum modestiorem sperem fore. Atque in hac contentione ipsa, cum maxime res ageretur ad v. id. April. litteræ mihi in senatu redditæ sunt a Lentulo nostro, de Cassio, de legionibus, de Syria: quas statim cum recitauissem, ce cidit Seruilius, complures præterea. sunt enim insignes aliquot, qui improbissime sentiunt. sed acerbissime tulit Seruilius, assensum esse mihi de Planco. Magnum illud monstrum in rep. est, sed quo *

BRVTVS S. D. CICERONI. 4

LITTERAS tuas ualde exspecto, quas scripsisti post nuncios nostrarum rerum, & de morte Trebonij. non enim dubito, quin mihi consilium tuum explices. Indigno scelere & ciuem optimum amisimus, & prouinciæ possessione pulsi sumus: quam recuperari facile est; neque minus turpe, aut flagitiosum erit, post recuperari. Antonius adhuc est no-

nobiscum: sed mediusfidius & moueor hominis precibus; & timeo, ne illum aliquorum furor excipiat. plane æstuo. quod si scirem, quid tibi placeret: sine sollicitudine essem. id enim optimum esse, persuasum esset mihi. quare quamprimum fac me certiorem, quid tibi placeat. Cassius noster Syriam, legiones Syriacas habet, ultro quidem a Murco, & a Marcio, & ab exercitu ipso accersitus. Ego scripsi ad Tertiam sororem, & ad matrem, ne prius ederent hoc, quod optime ac felicissime gessit Cassius, quam tuum consilium cognouissent, tibiq. uisum esset. Legi orationes duas tuas, quarum alteras kalendis Ian. usus es, altera de litteris meis, quæ habita est abs te contra Calenum. nunc scilicet hoc exspectas, dum eas laudem. Nescio, animi, an ingenij tui maior in his libellis laus contineatur. Iam concedo, ut uel Philippici uocentur: quod tu quadam epistola iocans scripsisti. Duabus rebus egemus Cicero, pecunia, & supplemento: quarum altera potest abs te expediri, ut aliqua pars militum istinc mittatur nobis, uel secreto consilio aduersus Pansam, uel actione in senatu; altera, quæ magis est necessaria, neque meo exercitui magis, quam reliquorum. Hoc magis doleo, Asiam nos * amisisse: quam sic uexari a Dolabella audio, ut iam nō uideatur crudelissimum eius facinus interfectio Trebonij. Vetus Antistius me tamen pecunia subleuauit. Cicero filius tuus sic mihi se probat industria, patientia, labore, animi magnitudine, omni denique

denique officio, ut prorsus numquam dimittere uideatur cogitationem, cuius sit filius. Quare, quoniam efficere non possum, ut pluris facias eum, qui tibi est carissimus; illud tribue iudicio meo, ut tibi persuadeas, non fore illi abutendum gloria tua, ut adipiscatur honores paternos. Kalendis Apr. Dyrrhachio.

CICERO S. D. BRVTO. 5

DATIS mane adIII. id. Apr. Scaptio litteris, eodem die tuas accepi kalendis Apr. Dyrrhachio datas, uesperi. itaque mane prid. id. Apr. cum a Scaptio certior factus essem, non esse eos profectos, quibus pridie dederam, & statim ire, hoc paullulum exaraui ipsa in turba matutinæ salutationis. De Cassio lætor, & reip. gratulor, nihi etiam, qui, repugnāte, & irascente Pansa, sententiam dixerim, ut Dolabellam bello Cassius persequeretur. & quidem audacter dicebam, sine nostro S. C. iam illud eum bellum gerere. De te etiam dixi tum, quæ dicenda putaui. Hæc ad te oratio perferetur: quoniam te uideo delectari Philippicis nostris. Quod me de Antonio consulis: quoad Bruti exitum cognorimus, custodiendum puto. Ex his litteris, quas mihi misisti, Dolabella Asiam uexare uidetur, & in ea se gerere tæterrime. compluribus autem scripsisti, Dolabellam a Rhodijs esse exclusum. qui si ad Rhodum accessit, uidetur mihi Asiam reliquisse. id si ita est, istic tibi censeo commorandum:

randum: sin eam semel cepit; mihi crede, non erit, at in Asiam censeo persequendum. nihil mihi uideris hoc tempore melius acturus. Quod egere te duabus necessarijs rebus scribis, supplemento, & pecunia: difficile consilium est. non enim mihi occurrunt facultates, quibus uti te posse uideam, præter illas, quas senatus decreuit, ut pecunias a ciuitatibus mutuas sumeres. De supplemento autem non uideo quid fieri possit. tantum enim abest, ut Pansa de exercitu suo, aut delectu tibi aliquid tribuat, ut etiam molestè ferat, tam multos ad te ire uoluntarios: quo modo equidem credo, quod his rebus, quæ in Italia decernuntur, nullas copias nimis magnas esse arbitretur: quo modo autem multi suspicantur, ne te quidem nimis firmum esse uelit: quod ego non suspicor. Quod scribis te ad Tertiam sororem scripsisse, ut ne prius ederent ea, quæ gesta a Cassio essent, quam mihi uisum esset: uideo te ueritum esse id, quod uerendum fuit, ne animi partium Cæsaris, quo modo etiam nunc partes appellantur, uehementer cōmouerentur. sed ante quam tuas litteras accepimus, audita res erat, & peruulgata. tui etiam tabellarij ad multos familiares tuos litteras attulerant. quare neque supprimenda res erat, præsertim cum id fieri non posset: neque, si posset, non diuulgandum potius, quam occultandum, putaremus. De Cicerone meo, &, si tantum est in eo, quantum scribis, tantum scilicet, quantum debeo, gaudeo: &, si, quod amas eum, eo ma-

maiora facis; id ipsum incredibiliter gaudeo, a te eum diligi.

CICERO S. D. BRVTO. 6

QVAE *litteræ tuo nomine recitatæ sunt idibus Apr. in senatu, eodemq. tempore Antonij, credo ad te scripsisse tuos: quorum ego nemini concedo: sed nihil necesse erat eadem omnes. illud necesse, me me ad te scribere, quid sentirem de tota constitutione huius belli, & quo iudicio essem, quaq. sententia. Voluntas mea, Brute, de summa rep. semper eadem fuit, quæ tua; ratio quibusdam in rebus, non omnibus, paullo fortasse uehementior. Scis mihi semper placuisse, non rege solum, sed regno liberari remp. tu lenius, immortali omnino cum tua laude: sed, quid melius fuerit, magno dolore sensimus, magno periculo sentimus. Recenti illo tempore, tu omnia ad pacem, quæ oratione confici non poterant: ego omnia ad libertatem, quæ sine pace nulla est: pacem ipsam bello, atque armis effici posse arbitrabar. Studia non deerant arma poscentium: quorum repressimus impetum, ardoremq. restinximus. itaque res in eum locum uenerat, ut, nisi Cæsari Octauiano deus quidam illam mentem dedisset, in potestatem perditissimi hominis, & turpissimi M. Antonij ueniendum fuerit; quo cum, uides, hoc tempore ipso quod sit, quantumq. certamen. id profecto nullum esset, nisi tum conseruatus esset Antonius. Sed hæc omitto. res enim a te gesta*

memorabilis, & pæne cælestis, repellit omnes reprehensiones; quippe, quæ ne laude quidem satis idonea affici possit. Extitisti nuper uultu seuero; exercitum, copias, legiones idoneas per te breui tempore comparasti. Dij immortales, qui ille nuncius, quæ illæ litteræ, quæ lætitia senatus, quæ alacritas ciuitatis erat? nihil umquam uidi tam omnium consensione laudatum. Erat exspectatio reliquiarum Antonij, quem equitatu, legionibusq. magna ex parte spoliaras. ea quoque habuit exitum optabilem. nam tuæ litteræ, quæ recitatæ in senatu sunt, & imperatoris, & militum uirtutem, & industriam tuorum, in quibus Ciceronis mei, declarant. Quod si tuis placuisset de his litteris referri; & nisi in tempus turbulentissimum post discessum Pansæ consulis incidissent: honos quoque iustus, & debitus dijs immortalibus, decretus esset. Ecce tibi idibus Apr. aduolat mane celer Pilus, qui uir, dij boni, quam grauis, quam constans, quam bonarum in rep. partium? hic epistolas affer duas, unam tuo nomine, alteram Antonij. dat Seruilio tribuno pl. ille Cornuto: recitantur in senatu. ANTONIVS PROCOS. *magna admiratio, ut si esset recitatum, Dolabella imperator: a quo quidem uenerãt tabellarij, sed nemo Pili similis, qui proferre litteras auderet, aut magistratibus reddere. Tuæ recitantur, breues illæ quidem, sed in Antonium admodum lenes. uehementer admiratus senatus. mihi autem non erat explicatum, quid agerem. falsas*

dicerem? quid, si tu eas approbasses? confirmarē? non erat dignitatis tuæ. itaque ille dies silentio. Postridie autem, cum sermo increbuisset, Pilus q. oculos uehementius hominum offendisset, natum omnino est principium a me. de proconsule. Antonio multa. Sextius causſæ non defuit post me, cum, quanto suum filium, quanto meum in periculo futurum, diceret, si contra proconsulē. arma tulissent. nostri hominem: causſæ non defuit. dixerunt etiam alij. Labeo uero noster, nec signum tuum in epistola, nec diem appositum, nec te scripsisse ad tuos, ut soleres. hoc cogere uolebat, falsas litteras esse, &, si quæris, probabat. Nunc tuum est consilium, Brute, de toto genere belli. uideo te lenitate delectari, & eum putare fructum esse maximum. præclare quidem, sed alijs rebus, alijs temporibus locus esse solet, debet q. clementiæ. nunc quid agitur Brute templis deorum immortalium imminet hominum egentium & preditorum spes, nec quidquā aliud decernitur hoc bello, nisi utrum simus, necne. cui parcimus? aut quid agimus? his ergo consulimus, quibus uictoribus uestigium nostrum nullum relinquetur? nam quid interest inter Dolabellam & quemuis Antoniorum trium? quorum si cui parcimus, duri fuimus in Dolabella. Hæc ut ita sentiret senatus, populus q. R. & si res ipsa cogebat tamen maxima ex parte nostro consilio, atque auctoritate perfectum est. Tu si hanc rationem non probas, tuam sententiam defendam, non relinquā meam.

meam. neque dissolutum a te quidquam homines exspectant, nec crudele. huius rei moderatio facilis est, ut in duces uehemens sis, in milites liberalis. Ciceronem meum, mi Brute, uelim quamplurimum tecum habeas. uirtutis disciplinam meliorem reperiet nullam, quam contemplationem, atque imitationem tui. XVI. kal. Mai.

SCRIPTA, & obsignata iam epistola, litteræ mihi redditæ sunt a te, plenæ rerum nouarum, maximeq. mirabiles: Dolabellam quinque cohortes misisse in Cherrhonesum. adeo ne copijs abundat, ut is, qui ex Asia fugere dicebatur, Europam appetere conetur? quinque autem cohortibus quidnam se facturum arbitratus est, cum tu eo quinque legiones, optimum equitatum, maxima auxilia haberes? quas quidem cohortes spero iam tuas esse; quoniam latro ille tam fuit demens. & tuum consilium uehementer laudo, quod non prius exercitum Apollonia, Dyrrhachioq. mouisti, quam de Antonij fuga audisti, Bruti eruptione, populi R. uictoria. itaque quod scribis, postea statuisse te, ducere exercitum in Cherrhonesum, nec pati sceleratissimo hosti ludibrio esse imperium populi R. facis ex tua dignitate, & e rep. Quod scribis de seditione, quæ facta est in legione quarta de Antonijs: quod dicam, in bonam partem accipias: magis mihi probatur militum seueritas, quam tua. Te beneuolentiam exercitus, equitumq. expertum esse, uehementer gaudeo. De Dolebella, ut scribis, si quid habes

noui, facies me certiorem. in quo ualde delector, me ante prouidisse, ut tuum iudicium liberum esset cum Dolabella belli gerendi; & id ualde pertinuit, ut ego tum intelligebam, ad remp. ut nunc iudico, ad dignitatem tuam. Quod scribis, me maximo otio egisse, ut insectarer Antonios; idq. laudas: credo ita uiderit tibi: sed illam distinctionem tuam nullo pacto probo. scribis enim, acrius prohibenda bella ciuilia esse, quam insuperatos iracundiam exercendam. uehementer a te Brute dissentio: ineque clementiæ tuæ concedo: sed salutaris seueritas uincit inanem speciem clementiæ. quod si clementes esse uoluerimus, numquam deerunt bella ciuilia. sed de hoc tu uideris. de me possum idem, quod Plautinus pater in Trinummo: Mihi quidem ætas acta ferme est; tua istuc refert maxime. opprimemini, mihi crede, Brute, nisi prouideritis. neque enim populum semper eundem habebitis, neque senatū, neque senatus ducem. hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta. nihil potest esse uerius. XIV. kal. Mai.

CICERO S. D. BRVTO. 7

NOSTRAE res meliori loco uidebantur. scripta enim ad te certo scio, quæ gesta sunt. Quales tibi sæpe scripsi, consules tales extiterunt. Cæsaris uero pueri mirifica indoles uirtutis. utinam tam facile eum florentem & honoribus, & gratia regere, ac tenere possimus, quam facile adhuc tenuimus.

mus. est omnino illud difficillius: sed tamen non diffidimus. persuasum est enim adolescenti, & maxime per me, eius opera nos esse saluos. & certe, nisi is Antonium ab urbe auertisset, perijssent omnia. triduo uero, aut quatriduo ante hanc rem pulcherrimam, timore quodam perculsa ciuitas tota ad te se cum coniugibus, & liberis effundebat: eadem recreata ad VII. kal. Mai. te huc uenire, quam se ad te ire, malebat. quo quidem die magnorum meorum laborum, multarumq. uigiliarum fructum cepi maximum; si modo est aliquis fructus ex solida, ueraq. gloria. nam tantæ multitudinis, quantam capit urbs nostra, concursus est ad me factus. ea cum usque in Capitolium deductus, maximo clamore, atque plausu in Rostris collocatus sum. nihil est in me inane; neque enim debet: sed tamen omnium ordinum consensus, gratiarum actio, gratulatioq. me commouet: propterea quod, popularem me esse in populi salute, præclarum est. Sed hæc te malo ab alijs audire. Me uelim de tuis rebus, consilijsq. facias diligentissime certiorem: illudq. consideres, ne tua liberalitas dissolutior uideatur. sic sentit senatus, sic populus R. nullos umquam hostes dignores omni supplicio fuisse, quam ciues, qui hoc bello contra patriam arma ceperunt. quos quidem ego omnibus sententijs ulciscor, & persequor, omnibus bonis approbantibus. tu quid de hac re sentias, tui iudicij est. ego sic sentio, trium fratrum unam, & eandem esse caussam. Consules duos, bo-

nos quidem, sed dumtaxat bonos, amisimus. Hirtius quidem in ipsa uictoria occidit, cum paucis diebus magno prælio ante uicisset. nam Pansa fugerat, uulneribus acceptis, quæ ferre non potuit. reliquias hostium Brutus persequitur, & Cæsar. hostes autem omnes iudicati, qui M. Antonij sectam secuti sunt. itaque id S. C. plerique interpretantur etiam ad tuos siue captiuos, siue deditícios pertinere. equidem nihil differui durius, cum nominatim de C. Antonio decernerem; quod ita statueram, a te cognoscere caussam eius senatum oportere. x. kal. Mai.

BRVTVS S. D. CICERONI. 8

QVANTA sim lætitia affectus, cognitis rebus Bruti nostri, & consulum, facilius est tibi existimare, quam mihi scribere. cum alia laudo, & gaudeo accidisse, tum quod Bruti eruptio non solum ipsi salutaris fuit, sed etiam maximo ad uictoriam adiumento. Quod scribis, trium Antoniorum unam atque eandem caussam esse; quid ego sentiam, mei iudicij esse: statuo nihil, nisi hoc; senatus aut populi R. iudicium esse de ijs ciuibus, qui pugnantes non interierunt. At hoc ipsum, inquies, inique facis, qui hostilis animi in remp. homines ciues appelles. Immo iustissime. quod enim non dum senatus censuit, nec populus R. iussit, id arroganter nō præiudico, neque reuoco ad arbitrium meum. illud quidem non muto, quod ei, quem me occidere

res non coegit, neque crudeliter quidquam eripui, neque dissolute quidquam remisi; habuiq. in mea potestate, quoad bellum fuit. multo quidem honestius iudico, magisq. quod concedere possit resp. miserorum fortunam non insectari, quam infinita tribuere potentibus, quæ cupiditatem, & arrogantiam incendere possint. qua in re, Cicero, uir optime ac, fortissime, mihiq. merito & meo nomine, & reip. carissime, nimis credere uideris spei tuæ, statimque, ut quisque aliquid recte fecerit, omnia dare, ac permittere: quasi non liceat traduci ad mala consilia corruptum largitionibus animū. quæ tua est humanitas, æquo animo te moneri patieris, præsertim de communi salute: facies tamen, quod tibi ius fuerit: etiam ego, cum me docueris. nūc Cicero, nunc agendū est, ne frustra oppressum esse Antoniū gauisi simus; neu semper primi cuiusque mali excidendi caussa sit, ut aliud renascatur illo peius. nihil iam neque opinantibus, aut patientibus nobis aduersi euenire potest, in quo non cum omnium culpa, tum præcipue tua futura sit, cuius tantā auctoritatem senatus ac populus R. non solum esse patitur, sed etiam cupit, quanta maxima in libera ciuitate unius esse potest: quam tu non solum bene sentiendo, sed etiam prudenter tueri debes. prudentia porro, quæ tibi superest, nulla abs te desideratur, nisi modus in tribuendis honoribus. alia omnia sic adsunt, ut cum quolibet antiquorum comparari possint tuæ uirtutes. unum hoc, grato animo, liberaliq.

raliq. profectum, cautiorem, ac moderatiorem liberalitatem desiderat. nihil enim senatus cuiquam dare debet, quod male cogitantibus exemplo, aut præsidio sit. itaque timeo, de consulatu, ne Cæsar tuus alius se adscendisse putet decretis tuis, quam inde, si consul factus sit, descensurum, quod si Antonius ab alio relictum regni instrumentum occasionem regnandi habuit: quonã animo fore putas, si quis, auctore non tyranno interfecto, sed ipso senatu, putat se imperia quælibet concupiscere posse? quare tum & facilitatem, & prouidentiam laudabo tuam, cum exploratum habere cœpero, Cæsarem honoribus, quos acceperit, extraordinarijs fore contentum. alienæ, igitur, inquies, culpæ meum facies? prorsus alienæ; si prouideri potuit, ne existeret. quod utinam inspectare possis timorem de illo meum. His litteris scriptis, te consulem factum audiuimus. tum uero incipiam proponere mihi remp. iustam, & iam suis nitentem uiribus, si istuc uidero. Filius ualet, & in Macedoniã cum equitatu præmissus est. Idibus Mai. ex castris.

CICERO S. D. BRVTO 9

AD V. kal. Mai. cum de ijs, qui hostes iudicati sunt, bello persequendis sententiæ dicerentur, dixit Seruilius etiam de Ventidio, & ut Cassius persequeretur Dolabellam. cui cum essem assensus, decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrarere utile, exq. rep. esse, persequerere Dolabellam bello: si minus

minus id commodo reip. facere posses, siue non existimares e rep. esse, ut in ijsdem locis exercitum contineres. nihil honorificentius potuit facere senatus, quam ut tuum esset iudicium, quid tibi maxime conducere reip. uideretur. equidem sic sentio: si manum habet, si castra, si ubi consistat uspiã Dolabella; ad fidem, & ad dignitatem tuam pertinere, eum persequi. De Cassii nostri copijs nihil sciebamus. neque enim ab ipso ullæ litteræ: neque nunciabatur quidquam, quod pro certo haberemus. quantopere autem interfit, opprimi Dolabellam, profecto intelligis; tum ut sceleris pœnas persoluat; tum ne sit, quo se latronum duces ex Mutinẽsi fuga conferant. atque hoc mihi iam ante placuisse, potes ex superioribus meis litteris recordari. quamquam tum et fugæ portus erat in tuis castris, et subsidium salutis in tuo exercitu. quo magis nunc liberati, ut spero, periculis, in Dolabella opprimendo occupati esse debemus. sed hæc cogitabis diligentius, statues sapienter: facies nos, quid constitueris, & quid agas, si tibi uidebitur, certiores. Ciceronem nostrum in uestrum collegium cooptari uolo. existimo omnino absentium rationem sacerdotum comitijs posse haberi. nam etiam factum est antea. Caius enim Marius, cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur: nec, quo minus id postea liceret, ulla lex sanxit. est etiam in lege Iulia, quæ lex est de sacerdotijs proxima, his uerbis: Qui petit, cuius uc ratio habebitur. aperte indicat,

cat, posse rationem haberi etiam non præsentis. hac de re scripsi ad eum, ut tuo iudicio uteretur, sicut in rebus omnibus. tibi autem statuendum est de Domitio, & de Catone nostro. sed quamuis liceat absentis rationem haberi, tamen omnia sunt præsentibus faciliora. quod si statueris in Asiam tibi eundũ, nulla erit ad comitia nostros accersendi facultas. omnino, Pansa uiuo, celeriora omnia putabamus. statim enim collegam sibi surrogasset: deinde ante prætoria, sacerdotum comitia fuissent. nunc per auspicia longam moram uideo. dum enim unus erit patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt. magna sane perturbatio. tu tota de re quid sentias, uelim me facias certiorem. III. non. Mai.

BRVTVS S. D. CICERONI. 10

NOLI exspectare, dum tibi gratias agam. iam pridẽ hoc ex nostra necessitudine, quæ ad summam beneuolentiam peruenit, sublatum esse debet. Filius tuus a me abest. in Macedonia congrediemur. iussus est enim Ambraciam ducere equites per Thessaliam: & scripsi ad eum, ut mihi Heracleam occurreret. cum eum uidero, (quoniam nobis permittitis) communiter constituemus de reditu eius ad petitionem, aut ad commendationem honoris. Tibi Glycona, medicum Pansæ, qui sororem Achilleos nostri in matrimonio habet, diligentissime commendo. audimus, eum ueniisse in suspicionem Torquato de morte Pansæ, cuslodiriq. ut paricidam.

ricidam. nihil minus credendum est. quis enim maiorem calamitatem morte Pansæ accepia? præterea est modestus homo, & frugi, quem ne utilitas quidem uideatur impulsura fuisse ad facinus. Rogo te, & quidem ualde rogo, (nam Achilleus noster non minus, quam æquũ est, laborat) eripias eum ex custodia, conseruesque. hoc ego ad meum officium priuatarum rerum æque, atque ullam aliam rem, pertinere arbitror. Cum has ad te scriberem litteras, ab Satrio, legato C. Trebonij, reddita est mihi epistola, a Tullio, & Deiotaro Dolabellam cæsum, fugatumq. esse. græcam epistolam tibi misi Cychereicuiusdam ad Satrium missam. Flauius noster de controuersia, quam habet cum Dyrrhachinis hereditariam, sumpsit te iudicem. rogo te, Cicero, & Flauius rogat, rem conficias. quin ei, qui Flauium fecit heredem, pecuniam debuerit ciuitas, non est dubium: neque Dyrrhachini inficiantur: sed sibi donatum æs alienum a Cæsare dicunt. noli pati, a necessarijs tuis necessario meo iniuriam fieri. XVII. kal. Iun. ex castris, ad imã Candauiã.

BRVTVS S. D. CICERONI. II

L. BIBVLVS quam carus mihi esse debeat, nemo melius iudicare potest, quam tu, cuius tantæ pro rep. contentiones, sollicitudines q. sunt, fuerunt. itaque uel ipsius uirtus, uel nostra necessitudo debet conciliare te illi. quo minus multa mihi scribenda esse arbitror. uoluntas enim te mouere

débet

debet nostra; si modo iusta est, aut pro officio necessario suscipitur. in Pansæ locum petere constituit. eam nominationem a te petimus. neque coniunctiori dare beneficium, quam nos tibi sumus, neque digniorem nominare potes, quam Bibulum. De Domitio, & Appuleio quid attinet me scribere, cum ipsi per se tibi commendatissimi sint? Appuleium uero tu tua auctoritate sustinere debes. sed Appuleius in sua epistola celebrabitur. Bibulum noli dimittere ex sinu, tantum tam uirum, ex quanto, crede mihi, potest euadere, qui uestris paucorum respondeat laudibus.

CICERO S. D. ERVTO 12

MVLTOS tibi commendo, & commendem necesse est. optimus enim quisque uir, & ciuis sequitur iudicium tuum: tibiq. omnes fortes uiri nauare operam, & studium uolunt: nec quisquam est, quin ita existimet, meam apud te & gratiam, & auctoritatem ualere plurimum: sed C. Nasennium, municipiem Suessanum, tibi ita cõmendo, ut neminem diligentius. Cretensi bello, Metello imperatore, octauum principem duxit: postea in re familiari occupatus fuit. hoc tempore, cum reip. partibus, tum tua excellenti dignitate cõmotus, uellet per te aliquid auctoritatis assumere. fortẽ uirum, Brute, tibi cõmendo, frugi hominem, et, si quid ad rem pertinet, etiã locupletem. pergratũ mihi erit, si eum ita tractaris, ut merito tuo mihi gratias agere possit.

CICERO

CICERO S. D. BRVTO. 13

FVNGERER officio, quo tu functus & in meo luctu, teq. per litteras consolarer, nisi scirem, ijs remedijs, quibus meum dolorem tu leuasses, te in tuo egere. ac uelim, facilius, quam tunc mihi, nunc tibi tute medeare. est enim alienum tanto uiro, ut es tu, quod alteri præceperit, id ipsum facere non posse. me quidem cum rationes, quas collegeras, tum auctoritas tua animio mœrore deterruit. cum enim mollius tibi ferre uiderer, quam deceret uirum, præsertim eum, qui alios consolari soleret, accusasti me per litteras grauioribus uerbis, quam tua consuetudo ferebat. itaque iudicium tuũ magni æstimans, idq. ueritus, me ipse collegi, & ea, quæ didiceram, legeram, acceperam, grauiora duxi, tua auctoritate addita. Ac mihi tũ Brute officio solum erat, & naturæ, tibi nunc populo, & scenæ, ut dicitur, seruiendum est. nam cum in te non solum exercitus tui, sed omnium ciuium, ac pæne gentium coniecti oculi sint; minime decet, propter quem fortiores ceteri sumus, eum ipsum animo debilitatum uideri. quamobrẽ accepisti tu quidem dolorem, (id enim amisisti, cui simile in terris nihil fuit) & est dolendum in tam graui uulnere: ne id ipsum, carere omni sensu doloris, sit miserius, quam dolere: sed, ut modice, ceteris utile est, tibi necesse est. Scriberem plura, nisi ad te hæc ipsa nimis multa essent. Nos te, tuumq. exercitum

exspectamus:

exspectamus: sine quo, ut reliqua ex sententia succedant, uix satis liberi uidemur fore. De tota rep. plura scribam, & fortasse iam certiora ijs litteris, quas Veteri nostro cogitabam dare.

CICERO S. D. BRVTO. 14

NVLLAS *adhuc a te litteras habebamus, ne famam quidem, quæ declararet, te, cognita senatus auctoritate, in Italiam adducere exercitum: quod ut faceres, idq. maturares, magnopere desiderabat resp. ingraueſcit enim in dies inteſtinũ malum, nec externis hostibus magis, quam domesticis, laboramus: qui erant omnino ab initio belli, sed facilius frangebantur. erectior senatus erat, non sententijs solum nostris, sed etiam cohortationibus excitatus. erat in senatu satis uehemens, & acer Pansa, cum in ceteros huius generis, tum maxime in socerum. cui consuli non animus ab initio, non fides ad extremum defuit. bellum ad Mutinam gerebatur, nihil ut in Cæsare reprehenderes, non nulla in Hirtio. huius belli fortuna, ut in secundis, fluxa; ut in aduersis, bona. erat uictrix resp. cæsis Antonij copijs, ipso expulso. Bruti deinde ita multa peccata, ut quodã modo uictoria excidere et manibus. perterritos, inermos, saucios non sunt nostri duces persecuti: datumq. Lepido tempus est, in quo lenitatem eius, sæpe perspectam, maioribus in malis experiremur. sunt exercitus boni, sed rudes, Bruti, & Planci. sunt fidelissima, & maxima*

ma auxilia Gallorum. sed Cæsarem, meis consilijs adhuc gubernatum, præclara ipsum indole, admirabiliq. constantia, improbissimis litteris quidam, fallacibus interpretibus, ac nuncijs impulerant in spem certissimam consulatus. quod simul atque sensi, neque ego illum absentem litteris monere desiti, nec accusare præsentes eius necessarios, qui eius cupiditati suffragari uidebantur; nec in senatu scelleratissimorum consiliorum fontes aperire dubitaui. nec uero ulla in re memini aut senatum meliorem, aut magistratus: numquam enim in honore extraordinario potentis hominis, uel potentissimi potius (quando quidem potentia iam in ui posita est, & armis) accidit ut nemo tribunus pl. nemo alio magistratu, nemo priuatus auctor existeret. sed in hac constantia, atque uirtute, erat tamen sollicita ei uitas. illudimur enim, Brute cum militum delicijs tum imperatoris insolentia. tantum quisque in rep. posse postulat, quantum habet uirium. non ratio, non modus, non lex, non mos, non officium ualet, non iudicium, non existimatio ciuium, non posteritatis uerecundia. Hæc ego multo ante prospiciens, fugiebam ex Italia, tum, cum me uestrorum edictorum fama reuocauit. incitasti uero tu me, Brute, Veliæ. quamquam enim dolebam in eam me urbem ire, quam tu fugeres, qui eam liberauisses, quod mihi quoque quondam acciderat, periculo simili, casu tristiore: perrexi tamen, Romamq. perueni; nulloq. præsidio quatefeci Antonium; contraq.

eius

eius arma nefanda. præsidia, quæ oblata sunt, Cæsaris consilio, & auctoritate firmaui. qui si steterit idem, mihiq. paruerit, satis uidemur habituri præsidij. sin autem impiorum consilia plus ualuerint, quam nostra; aut imbecillitas ætatis non potuerit grauitatem rerum sustinere: spes omnis in te. quam obrem aduola obsecro, atque eam remp. Quam uirtute, atque animi magnitudine magis, quam euentis rerum, liberasti, exitu libera. omnis omnium concursus ad te futurus est. hortare idem per litteras Cassium. spes libertatis nusquam, nisi in uestrorum castrorum præsidijs, est. firmos omnino & duces habemus ab occidente, & exercitus. hoc adolescentis præsidium equidem adhuc firmum esse confido; sed ita multi labefactant, ut, ne moueatur, interdum extimescam. Habes totum reip. statum, qui quidem tum erat, cum has litteras dabam. uelim deinceps meliora: sin aliter fuerit, quod dij omen auertant, reip. uicem dolebo, quæ immortalis esse debeat. mihi quidem quantulum reliqui est?

BRVTVS S. D. CICERONI 15

VETERIS *Antistij talis animus est in remp. ut non dubitem, quin & in Cæsare, & Antonio se præstiturus fuerit acerimum propugnatorem communis libertatis, si occasioni potuisset occurrere. nam qui in Achaia congressus, P. Dolabella milites, atque equites habente, quoduis adire periculum ex insidijs paratissimi ad omnia latronis*

maluerit, quam uideri aut coactus esse pecuniam dare, aut libenter dedisse homini nequissimo, atque improbissimo, is nobis ultro et pollicitus est, et dedit XX HS *ex sua pecunia, &, quod multo carius est, se ipsum obtulit, & coniunxit. huic persuadere cœpimus, ut imperator in castris remaneret, remq. publicam defenderet. statuit eundum sibi, quoniam exercitum dimisisset: statim uero rediturum ad nos confirmauit, legatione susceptа, nisi prætorum comitia habituri essent consules. nam illi ita sentienti de rep. magnopere auctor fui, ne differret tempus petitionis suæ. cuius factum omnibus gratum esse debet, qui modo iudicarint hunc exercitum esse reip. tibi tanto gratius, quanto maiore animo, gloriaq. libertatem nostram defendis, & dignitatem, si contigerit nostris consilijs exitus, quem optamus, perfuncturus es. ego etiam, mi Cicero, proprie, familiariterq. te rogo, ut Veterem ames, uelisq. esse quamamplissimum. qui, etsi nulla re deterreri a proposito potest, tamen excitari tuis laudibus, indulgentiaq. poterit, quo magis amplexetur, ac tueatur iudicium suum: & mihi gratissimum erit.*

CICERO S. D. BAVTO. 16

ETSI *daturus eram Messallæ Coruino continuo litteras, tamen Veterem nostrum ad te sine litteris meis uenire nolui. Maximo in discrimine resp. Brute, uersatur; uictoresq. rursus decertare cogimur. id accidit M. Lepidi scelere, & amentia. quo tempore*

cum multa propter eam curam, quam pro rep. suscepi, grauiter ferrem, tum nihil tuli grauius, quam me non posse matris tuæ precibus cedere, non sororis. nam tibi, quod mihi plurimi est, facile me satisfacturum arbitrabar. nullo enim modo poterat caussa Lepidi distingui ab Antonio, omniumq. iudicio etiam durior erat, quod, cum honoribus amplissimis a senatu esset Lepidus ornatus, tum etiam paucis ante diebus præclaras litteras ad senatum misisset, repente non solum recepit reliquias hostiū, sed bellum acerrimum terra, mariq. gerit: cuius exitus qui futurus sit, incertum est. ita, cum rogamur, ut misericordiam liberis eius impertiamus, nihil affertur, quo minus summa supplicia, si, quod Iupiter omen auertat, pater puerorum uicerit, subeunda nobis sint. Nec uero me fugit, quam sit acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclare legibus comparatum est, ut caritas liberorum amiciores parentes reip. redderet. itaque Lepidus crudelis in liberos, non is, qui Lepidum hostem iudicat. atque ille, si, armis positis, de ui damnatus esset; quo in iudicio certe defensionem non haberet: eandem calamitatem subirent liberi, bonis publicatis. quamquam, quod tua mater, & soror deprecatur pro pueris, id ipsum, & multa alia crudeliora nobis omnibus Lepidus, Antonius, & reliqui hostes denunciant. itaque maximā spem hoc tempore habemus in te, atque exercitu tuo. cum ad reip. summam, tum ad gloriam, & dignitatem

tatem tuam uehementer pertinet, te in Italiam, ut ante scripsi, uenire quamprimum: eget enim uehementer tum uiribus tuis, tum etiam consilio resp. Veterem pro eius erga te beneuolentia, singulariq. officio libenter ex tuis litteris cōplexus sum; eumq. cum tui, tum reip. studiosissimum, amantissimumq. cognoui. Ciceronem meum propediem, ut spero, uidebo. tecum enim illum, & te in Italiam celeriter esse uenturum confido.

BRVTVS S. D. CICERONI. 17

De M. Lepido uereri me cogit reliquorum timor. qui si eripuerit se nobis; quod, uelim, temere, atque iniurioſe de illo suspicati sint homines: oro atque obsecro te Cicero, necessitudinem nostram, tuamq. in me beneuolentiam obtestans, sororis meæ liberos obliuiscaris esse Lepidi filios, meq. his in patris locum successisse existimes. hoc si a te impetro, nihil profecto dubitabis pro his suscipere. aliter alij cum suis uiuunt: nihil ego possum in sororis meæ liberis facere, quo possit expleri uoluntas mea, aut officium. quid uero aut mihi tribuere boni possunt; si modo digni sumus, quibus aliquid tribuatur; aut ego matri, ac sorori, pueris q. illis præstaturus sum, si nihil ualuerit apud te, reliquumq. senatum contra patrem Lepidum Brutus auunculus? scribere multa ad te neque possum præ sollicitudine, ac stomacho, neque debeo. nam si in tantare, tamq. necessaria uerbis mihi opus est ad

te excitandum, & confirmandum; nulla spes est, facturum te, quod uolo, & quod oportet. quare noli exspectare longas preces: intuere me ipsum, qui hoc a te uel a Cicerone coniunctissimo homine, priuatim, uel a consulari, tali uiro, remota necessitudine priuata, debeo impetrare. quid sis facturus, uelim mihi quamprimum rescribas. Kal. Quinct. ex castris.

CICERO S. D. BRVTO. 18

BREVES tuæ littrræ: breues, dico? immo nullæ. tribus ne uersiculis his temporibus Brutus ad me? nihil scripsissem potius. & requiris meas. quis umquam ad te tuorum sine meis uenit? quæ autem epistola non pondus habuit? quæ si ad te perlatæ non sunt, ne domesticas quidem tuas perlatas arbitror. Ciceroni scribis te longiorem daturum epistolam. recte id quidem: sed hæc quoque debuit esse plenior. ego autem, cum ad me de Ciceronis abs te discessu scripsisses, statim extrusi tabellarios, litterasq. ad Ciceronem, ut, etiam si in Italiam uenisset, ad te rediret. nihil enim mihi iucundius, nihil illi honestius. quamquam aliquoties ei scripserã, sacerdotum comitia mea summa contentione in alterum annum esse reiecta; quod ego cum Ciceronis caussa elaboraui, tum Domitij, Catonis, Lentuli, Bibulorum: quod ad te etiam scripseram. sed uidelicet, cum illam pusillam epistolam tuam ad me dabas, non dum erat tibi id notum. quare omni studio liber-

ate, mi Brute, contendo, ut Ciceronem meum ne dimittas, tecumq. adducas. quod ipsum, si remp. cui susceptus es, respicis, tibi iam iamq. faciendum est. renatum enim bellum est, idq. non paruo scelere Lepidi. exercitus autem Cæsaris, qui erat optimus, non modo nihil prodest, sed etiam cogit exercitum tuum flagitari: qui si Italiam attigerit; erit ciuis nemo, quem quidem ciuem appellari fas sit, qui se non in tua castra conferat. etsi Brutum præclare cum Planco coniunctum habemus. sed non ignoras, quam sint incerti animi hominum, & infecti partibus, & exitus præliorum. quin etiam, si, ut spero, uicerimus, tamen magnam gubernationem tui consilij, tuæq. auctoritatis res desiderabit. subueni igitur per deos, idq. quamprimum: tibiq. persuade, non te idibus Martijs, quibus seruitutem a tuis ciuibus repulisti, plus profuisse patriæ, quam, si mature ueneris, profuturum. III. id. Quinct.

CICERO S. D. BRVTO. 19

MESSALLAM habes: quibus igitur litteris tam accurate scriptis assequi possum, subtilius ut explicem, quæ gerantur, quæq. sint in rep. quam tibi is exponet, qui & optime omnia nouit, & elegantissime expedire, & deferre ad te potest? caue enim existimes, Brute, (quamquam non necesse est ea me ad te, quæ tibi nota sunt scribere: sed tamen tantam omnium laudum excellentiam non queo si-

lentio præterire) caue putes, probitate, constantia, cura, studio reip. quidquam illi esse simile: ut eloquentia, qua mirabiliter excellit, uix in eo locum ad laudandum habere uideatur: quamquam in hac ipsa sapientia plus apparet: ita graui iudicio, multaq. arte se exercuit in ueriſſimo genere dicendi. tanta autem industria est, tantumq. euigilat in studio, ut non maxima ingenio, quod in eo summum est, gratia habenda uideatur. Sed prouehor amore. non enim id propositum est huic epistolæ, Messallam ut laudem, præsertim ad Brutum; cui & uirtus illius non minus, quam mihi, nota est, & hæc ipsa studia, quæ laudo, notiora. quem cum a me dimittens grauiter ferrem, hoc leuabar uno, quod ad te, tamquam ad alterum me, proficiscens, & officio fungebatur, et laudem maximam sequebatur. Sed hæc hactenus. Venio nunc, longo sane interuallo, ad quandam epistolam, qua, mihi multa tribuens, unum reprehendebas, quod in honoribus decernendis essem nimius, & tanquam prodigus. tu hoc: alius fortasse, quod in animaduersione, pœnaq. durior: nisi fortasse utrumque tu. quod si ita est, utriusque rei meum iudicium tibi cupio esse notissimum: neque solum ut Solonis dictum usurpem, qui & sapientissimus fuit ex septem, & legum scriptor solus ex septem. is remp. contineri duabus rebus dixit, præmio, & pœna. est scilicet utriusque rei modus, sicut reliquarum, & quædam in utroque genere mediocritas. sed non tanta de re propositum est

est hoc loco disputare. quid ego autē secutus in bello sim in sententijs dicendis, aperire non alienum puto. Post interitum Cæsaris, et uestras memorabiles idus Martias, Brute, quid ego prætermissum a uobis, quantamq. impendere reip. tempestatem dixerim, non es oblitus. magna pestis erat depulsa per uos, magna populi R. macula deleta, uobis uero parta diuina gloria: sed instrumentum regni delatum ad Lepidum, & Antonium: quorum alter inconstantior, alter impurior, uterque pacem metuens, inimicos otio. his ardentibus perturbandæ reip. cupiditate quod opponi posset præsidium, non habebamus: erexerat enim se ciuitas in retinenda libertate consenties. nos tum nimis acres. uos, fortasse sapientius, excessistis urbe ea, quam liberaratis: Italiæ, sua uobis studia profitenti, remisistis. itaque cum teneri urbem a paricidis uiderem, nec te in ea, nec Cassium tuto esse posse, eamq. armis oppressam ab Antonio: mihi quoque ipsi esse excedendum putaui. tætrum enim spectaculum, oppressa ab impijs ciuitas, opitulandi potestate præcisa. sed animus idem, qui semper, infixus in patriæ caritate, discessum ab eius periculis ferre non potuit. itaque in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus Auster me in Italiam, quasi dissuasor mei consilij, retulisset, te uidi Veliæ, doluiq. uehementer. cedebas enim Brute, cedebas: quoniam Stoici uestri negant fugere sapientis. Romam ut ueni, statim me obtuli Antonij sceleri, atque dementiæ. quem

quem cum in me incitauissem consilia inire cœpi, Brutina plane, (uestri enim hæc sunt propria sanguinis) reip. liberandæ. longa sunt, quæ restant, prætereunda: sunt enim de me. tantum dico, Cæsarem hunc adolescentem, per quem adhuc sumus, si uerum fateri uolumus, fluxisse ex fonte consiliorum meorum. huic habiti a me honores, nulli quidem Brute, nisi debiti, nulli, nisi necessarij. ut enim primum libertatem reuocare cœpimus, cum se non dum ne Decimi quidem Bruti diuina uirtus ita commouisset, ut iam id scire possemus; atque omne præsidium esset in puero, qui a ceruicibus nostris auertisset Antonium; quis honos ei nõ fuit decernendus? quamquam ego illi tum uerborum laudem tribui, eamq. modicam: decreui etiam imperium: quod quamquam uidebatur illi ætati honorificum, tamen erat exercitum habenti necessarium. quid enim est sine imperio exercitus? statuam Philippus decreuit; celeritatem petitionis primo Seruius, post maiorem etiam Seruilius. nihil tum nimium uidebatur. sed nescio quo modo facilius in timore benigni, quam in uictoria grati reperimur. ego enim, D. Bruto liberato, cum lætissimus ille ciuitati dies illuxisset, idemq. casu Bruti natalis esset, decreui, ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur. in eoq. sum maiorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Larentiæ tribuerunt, cui uos pontifices ad aram in Velabro facere soletis. quod ego cum dabam Bruto, notam esse in fastis

fastis gratissimæ uictoriæ sempiternam uolebam. atque illo die cognoui, haud paullo plures in senatu maleuolos esse, quam gratos. Eos per ipsos dies effudi, si ita uis, honores in mortuos Hirtium, & Pansam, Aquilam etiam: quod quis reprehendit, nisi qui, deposito metu, præteriti periculi fuerit oblitus? accedebat ad beneficij memoriam gratam ratio illa, quæ etiam posteris posset esse salutaris. extare enim uolebam in crudelissimos hostes monumenta odij publici sempiterna. Suspicor illud minus tibi probari, quod a tuis familiaribus, optimis illis quidem uiris, sed in rep. rudibus, non probabatur, quod, ut ouanti introire Cæsari liceret, decreuerim. ego autem (sed erro fortasse: nec tamen is sum, ut mea me maxime delectent) nihil mihi uideor hoc bello sensisse prudentius. cur autem ita sit, aperiendum non est; ne magis uidear prouidus fuisse, quam gratus. hoc ipsum nimium: quare alia uideamus. D. Bruto decreui honores, decreui L. Planco. præclara illa quidem ingenia, quæ gloria inuitantur, sed senatus etiam sapiens, qui, qua quemque re putat, modo honesta, ad remp. iuuandum posse adduci, hac utitur. At in Lepido reprehẽditur: cui cum statuam in Rostris statuissemus, ijdem illam euertimus. Nos illum honore studuimus a furore reuocare: uicit amentia leuissimi hominis nostram prudentiam. nec tamen tantum in statuenda Lepidi statua factum est mali, quantum in euertenda boni. Satis multa de honoribus. nunc de pœna pauca sunt dicenda.

dicenda. Intellexi enim ex tuis sæpe litteris, te in ijs, quos bello deuicisti, clementiam tuam uelle laudari. existimo equidem, nil a te nisi sapienter: sed, sceleris pœnam prætermittere, (id enim est, quod uocatur ignoscere) etiam si in ceteris rebus tolerabile est, in hoc bello perniciosum puto. nullum enim bellum ciuile fuit in nostra rep. omnium quæ memoria mea fuerunt, in quo bello non, utracumque pars uicisset, tamen aliqua forma esset futura reip. hoc bello uictores quam remp. simus habituri, non facile affirmarim: uictis certe nulla unquam erit. Dixi igitur sententias in Antonium, dixi in Lepidum seueras, neque tam ulciscendi caussa, quam ut & in præsens sceleratos ciues timore ab impugnanda patria deterrerem; & in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam uellet imitari. quamquam hæc quidem sententia nō magis mea fuit, quam omnium. in qua uidetur esse illud crudele; quod ad liberos, qui nihil meruerunt, pœna peruenit. sed id & antiquum est, & omnium ciuitatum: siquidem etiam Themistoclis liberi eguerunt. &, si iudicio damnatos eadem pœna sequitur ciues; qui potuimus leniores esse in hostes? Quid autem queri quisquam potest de me; qui si uicisset, acerbiorem se in me futurum fuisse confiteatur, necesse est? Habes rationem mearum sententiarum, de hoc genere dumtaxat honoris, & pœnæ. nam de ceteris rebus quid senserim, quid q. censuerim, audisse te arbitror. Sed hæc quidem non ita

ita necessaria: illud ualde necessariū Brute, te in Italiam cum exercitu uenire quamprimum. summa est exspectatio tui: qui si Italiam attigeris, ad te concursus fiet ominum. siue enim uicerimus; qui quidem pulcherrime uiceramus, nisi Lepidus perdere omnia, & perire ipse cum suis concupiuisset: tua nobis auctoritate opus est ad collocandum aliquem ciuitatis statum. siue etiam nunc certamen reliquum est: maxima spes est cum in auctoritate tua, tum in exercitus tui uiribus. Sed propera per deos. scis, quantum sit in temporibus, quantum in celeritate. Sororis tuæ filijs quam diligenter consulam, spero te ex matris, & sorori, litteris cogniturum. qua in caussa maiorem habeo rationem tuæ uoluntatis, quæ mihi carissima est, quam, ut quibusdam uideor, constantiæ meæ, sed ego nulla in re malo, quam te amando, constans & esse, & uideri. Vale.

BRVTVS S. D. CICERONI. 20

PARTICVLAM litterarum tuarum, quas misisti Octauio, legi, missam ab Attico mihi. Studium tuum, curaq. de salute mea nulla me noua uoluptate affecit. non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est, aliquid audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter, atque honorifice dixeris, aut feceris. at dolore, quantū maximum capere animo possum, eadem illa pars epistolæ scriptæ ad Octauium de nobis afficit. sic enim illi gratias agis de rep. tam suppliciter,

suppliciter, ac demisse. quid scribam? pudet condicionis, ac fortunæ: sed tamen scribendum est. commendas nostram salutem illi; quæ morte qua non perniciosior? ut prorsus præteferas, non sublatam dominationem, sed dominum commutatum esse. uerba tua recognosce; & aude negare, seruientis aduersus regem istas esse preces. unum ais esse, quod ab eo posluletur, & exspectetur, ut eos ciues, de quibus uiri boni, populus R. bene existimet, saluos uelit. quid, si nolit? non erimus? at qui non esse, quam esse per illum, præstat. ego mediusfidius non existimo, tam omnes deos auersos esse a salute populi R. ut Octauius orandus sit pro salute cuiusquam ciuis, non dicam pro liberatoribus orbis terrarum. iuuat enim magnifice loqui, & certe decet aduersus ignorantes, quid pro quoque timendum, aut a quoque petendum sit. hoc tu Cicero posse fateris Octauium, & illi amicus es; aut, si me carum habes, uis Romæ uideri; cum, ut ibi esse possem, commendandus puero illi fuerim? cui quid agis gratias, si, ut nos saluos esse uelit, & patiatur, rogandum putas? an hoc pro beneficio est habendum, quod se, quam Antonius, esse maluerit, a quo ista petenda essent? uindici quidem alienæ dominationis, non uicario, ecquis supplicat, ut optime meritis de rep. liceat esse salutis? ista uero imbecillitas, & desperatio, cuius culpa non magis in te residet, quam in omnibus alijs, & Cæsarem in cupiditatem regni impulit; & Antonio post interitum

tum illius persuasit, ut interfecti locum occupare conaretur; & nunc puerum istum extulit, ut tu iudicares, precibus esse impetrandam salutem talibus uiris, misericordiaq. unius uix etiam nunc uiri tutos fore nos, haud ulla alia re. quod si Romanos nos esse meminissemus; non audacius dominari cuperent postremi homines, quam id nos prohiberemus; neque magis irritatus esset Antonius regno Cæsaris, quam ob eiusdem mortem deterritus. Tu quidem consularis, & tantorum scelerum uindex, quibus oppressis, uereor, ne in breue tempus dilata sit abs te pernicies, qui potes intueri, quæ gesseris, simul & ista uel probare, uel ita demisse, ac facile pati, ut probantis speciem habeas? quod autem tibi cum Antonio priuatum odium? nempe, quia postulabat hæc; salutem ab se peti; precariam nos incolumitatem habere, a quibus ipse libertatem accepisset; esse arbitrium suum de rep. quærenda esse arma putasti, quibus dominari prohiberetur; scilicet, ut, illo prohibito, rogaremus alterum, qui se in eius locum reponi pateretur, an ut esset sui iuris, ac mancipij resp.? nisi forte non de seruitute, sed de condicione seruiendi recusatum est a nobis. at qui non solum bono domino potuimus Antonio tolerare nostram fortunam, sed etiam beneficijs, atque honoribus, ut participes, frui, quantis uellemus. quid enim neget ijs, quorum patientiam uideret maximum suæ dominationis præsidium esse? sed nihil tanti fuit, quo uenderemus fidem nostram, & liber-

libertatem. hic ipse puer, quem Cæsaris nomen incitare uidetur in Cæsaris interfectores, quanti æstimet, si sit commercio locus, posse nobis auctoribus tantum, quantum profecto poterit; quoniam uiuere, & pecunias habere, & dici consulares uolumus? ceterum nequidquam perierit ille: cuius interitu quid gauisi sumus, si, mortuo, nihilo minus seruituri eramus? nulla cura adhibetur. sed mihi prius omnia dij, deæq. eripuerint, quam illud iudicium, quo non modo heredi eius, quem occidi, non concesserim, quod in illo non tuli, sed ne patri quidem meo, si reuiuiscat, ut, patiente me, plus legibus, ac senatu possit. An hoc tibi persuasum est, fore ceteros ab eo liberos, quo inuito nobis in ista ciuitate locus non sit? qui porro id, quod petis, fieri potest, ut impetres? rogas enim, uelit nos saluos esse. uidemur ergo tibi salutem accepturi, cum uitam acceperimus? quam, si prius dimittimus dignitatem, & libertatem, qui possumus accipere? An tu, Romæ habitare, id putas incolumem esse? res, non locus, oportet, præstet istuc mihi. neque incolumis Cæsare uiuo fui, nisi postquam illud conscius facinus: neque usquam exsul esse possum, dum, seruire, & pati contumelias, peius odero malis omnibus alijs. non ne hoc est in easdem tenebras recidisse? ab eo, qui tyranni nomē adsciuit sibi, (cum in Græcis ciuitatibus liberi tyrannorum, oppressis, illis, eodem supplio afficiantur) petitur, ut uindices, atque oppressores dominationis salui sint? hanc

hanc ego ciuitatem uidere uelim, aut putem ullam, quæ ne traditam quidem, atque inculcatam libertatem recipere possit, plusq. timeat in puero nomen sublati regis, quam confidat sibi; cum illum ipsum, qui maximas opes habuerit, paucorum uirtute sublatum uideat? Me uero posthac ne cōmendaueris Cæsari tuo, ne te quidem ipsum, si me audies. ualde care æstimas tot annos, quot ista ætas recipit, si propter eam caussam puero isti supplicaturus es. Deinde, quod pulcherrime fecisti, ac facis in Antonio, uide, ne conuertatur a laude maximi animi ad opinionem formidinis. nam si Octauius tibi placet, a quo de nostra salute petendum sit; non dominum fugisse, sed amiciorem dominum quæsisse uideberis. quem quod laudas ob ea, quæ adhuc fecit; plane probo: sunt enim laudanda; si modo contra alienam potentiam, non pro sua suscepit eas actiones. cum uero iudicas tantum illi nō modo licere, sed etiam a te ipso tribuendum esse, ut rogandus sit, ne nolit esse nos saluos: nimium magnam mercedem statuis. id enim ipsum illi largiris, quod per illum habere uidebatur resp. neque hoc tibi in mentem uenit, si Octauius ullis dignus sit honoribus, quia cum Antonio bellum gerat; ijs, qui illud malum exciderint, cuius istæ reliquiæ sunt, nihil, quo expleri possit eorum meritum, tributurum umquam populus R. si omnia simul congesserit. Ac uide, quanto diligentius homines metuant, quam meminerint, quia Antonius uiuat, atque

atque in armis sit. de Cæsare uero quod fieri potuit, ac debuit, transactum est, neque iam reuocari in integrum potest. Octauius is est, qui quid de nobis iudicaturus sit, exspectet populus R.? nos ij sumus, de quorum salute unus homo rogandus uideatur? ego (ut istuc reuertar) is sum, qui non modo non supplicem, sed etiam coerceam postulantes, ut sibi supplicetur. aut longe a seruientibus abero; mihiq. esse iudicabo Romam, ubicunque liberum esse licebit; ac uestri miserebor, quibus nec ætas, neque honores, neque uirtus aliena dulcedinem uiuendi minuere potuerit. mihi quidem ita beatus esse uidebor, si modo constanter, ac perpetuo placebit hoc consilium, ut relatam putem gratiam pietati meæ. quid enim est melius, quam, memoria rectè factorum, & libertate contentum, negligere humana? sed certe non succumbam succumbentibus; nec uincar ab ijs, qui se uinci uolunt; experiarque, & tentabo omnia, neque desistam abstrahere a seruitio ciuitatem nostram. si secuta fuerit, quæ debet, fortuna; gaudebimus omnes: sin minus; ego tamen gaudebo. quibus enim prius hæc uita factis, aut cogitationibus traducatur, quam ijs, quæ pertinuerint ad liberandos ciues meos? te, Cicero, rogo, atque hortor, ne defatigere, neu diffidas; semper in præsentibus malis prohibendis, futura quoque, nisi ante sit occursum, explores, ne se insinuent. fortem, & liberum animum, quo & consul, & nunc consularis remp. uindicasti, sine constantia, & æquabilitate

bilitate nullum esse putaris. fateor enim, duriorem esse cõdicionem spectatæ uirtutis, quam incognitæ. benefacta pro debitis exigimus: quæsi aliter cueniunt; ut decepti ab his, infesto animo reprehendimus. itaque, resistere Antonio Ciceronem, & si magna laude dignum est; tamen, quia ille consul hunc cõsularem merito præstare uidetur, nemo admiratur. idem Cicero, si flexerit aduersus alios iudicium suum, quod tanta firmitate, ac magnitudine animi direxit in exturbando Antonio, non modo reliqui temporis gloriam eripuerit sibi, sed etiam præterita euanescere coget: (nihil enim per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat) quia nemi nem magis decet, remp. amare, libertatisq. defensorem esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio, atque efflagitatione omnium. quare non Octauius est rogandus, ut uelit nos saluos esse: magis tu te excita, ut eam ciuitatem, in qua maxima gessisti, liberam, atque honestam fore putes, si modo sint populo duces ad resistendum improborum consilijs.

BRVTO S. D. ATTICO. 21

SCRIBIS mihi, mirari Ciceronem, quod nihil significem umquam de suis actis. quoniam efflagitas, coactu tuo scribam, quæ sentio. Omnia fecisse Ciceronem optimo animo, scio. quid enim mihi exploratius esse potest, quam illius animus in remp.? sed quædam mihi uidetur, quid dicam, imperite uir omniũ prudentissimus, an ambitiose fecis

se, qui ualentissimum Antonium susciperet pro rep. non dubitauit inimicum? nescio quid scribam tibi, nisi unum, pueri & cupiditatem, & licentiam potius esse irritatam, quam repressam a Cicerone; tantumq. eum tribuere huic indulgentiæ, ut se maledictis non abstineat, ijs quidem, quæ in ipsum dupliciter recidunt: quod & plures occidit uno, seq. prius oportet fateatur sicarium, quam obijciat Cascæ, quod obijcit; & imitatur in Casca Bestiam. an, quia non omnibus horis iactamus idus Martias, similiter atque illi nonas Decembres suas in ore habet, eo meliore condicione Cicero pulcherrimum factum uituperabit, quam Bestia, & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt? Sustinuisse mihi gloriatur bellum Antonij togatus Cicero noster. quid hoc mihi prodest, si merces Antonij oppressi poscitur in Antonij locum successio? & si uindex illius mali auctor extitit alterius, fundamentum, & radices habituri altiores, si patiamur? ut iam ista, quæ facit, non dominationem, non; sed dominum Antonium timentis sint. ego autem gratiam non habeo, si quis, dum ne irato seruias, rem ipsam non deprecatur. Immo triumphus, & stipendium decernitur, et omnibus decretis ornatur. pudeat cõspicere fortunam, cuius nomen susceperit. consularis hoc, an Ciceronis est? quoniam tacere non licuit, leges, quæ tibi necesse est molesta esse. etiam ipse sentio, quanto cum dolore hæc ad te scripserim. nec ignoro, quid sentias in rep. & quam desperatam quoque sanari pu-

putes posse. nec mehercle te Attice reprehendo. ætas enim, mores, liberi segnem efficiunt: quod quidem etiam ex Flauio nostro perspexi. sed redeo ad Ciceronem. Quid inter Saluidenum, & eum interest? quid autem amplius ille decerneret? Timet, inquies, etiam nunc reliquias belli ciuilis. quisquam ergo ita timet profligatum, ut neque potentiã eius, qui exercitum uictorẽ habeat, neque temeritatem pueri putet extimescendam esse? an hoc ipsum eare facit, quod illi propter amplitudinem omnia iam, ultroq. deferenda putat? o magnam stultitiam timoris, id ipsum, quod uerearis, ita cauere, ut, cum uitare fortasse potueris, ultro accersas, et attrahas. nimium timemus mortem, et exsilium, et paupertatem. hæc mihi uidentur Ciceroni ultima esse in malis: &, dum habeat, a quibus impetret, quæ uelit, et a quibus colatur, ac laudetur, seruitutem, honorificam modo, non aspernatur; si quidquam in extrema, ac miserrima contumelia potest honorificum esse. Licet ergo patrem appellet Octauius Ciceronem, referat omnia, laudet, gratias agat: tamen illud apparebit, uerba rebus esse contraria. quid enim tam alienum ab humanis sensibus est, quam eum patris habere loco, qui ne liberi quidem hominis numero sit? atqui eo tendit, id agit, ad eum exitum properat uir optimus, ut sit illi Octauius propitius. Ego uero iam ijs artibus mihil tribuo, quobus scio Ciceronem instructissimum esse. quid enim illi prosunt, quæ

pro libertate patriæ de dignitate, quæ de morte, exsilio, paupertate scripsit copiosissime? quãto autem magis illa callere uidetur Philippus, qui priuigno minus tribuerit, quam Cicero, qui alieno tribuat? Desinat igitur gloriando etiam insectari dolores nostros. quid enim nostra, uictum esse Antonium, si uictus est, ut alij uacaret, quod ille obtinuit? tametsi tuæ litteræ dubia etiam nunc significant. Viuat hercule Cicero, qui potest, supplex, & obnoxius; si neque ætatis, neque honorum, neque rerũ gestarum pudet. ego certe, qui cum ipsa re bellum geram, hoc est cum regno, & imperijs extraordinarijs, & dominatione, & potentia, quæ supra leges se esse uelit, nulla erit tam bona condicio seruiendi, qua non deterrear; quamuis sit uir bonus, ut scribis, Antonius: quod ego numquam existimaui. sed dominum ne parentem quidem maiores nostri uoluerunt esse. Te nisi tantum amarem, quantum Ciceroni persuasum est diligi ab Octauio, hæc ad te non scripsissem. dolet mihi, quod tu non stomachaberis, amantissimus tum tuorum omnium, tum etiam Ciceronis. sed persuade tibi, de uoluntate propria mea nihil esse remissum, de iudicio largiter. neque enim impetrari potest, quin, quale quidque uideatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Vellem mihi scripsisses, quæ condiciones essent Atticæ nostræ. potuissem tibi aliquid de meo sensu perscribere. Valetudinem Porciæ meæ tibi curæ esse non miror.

ror. Denique, quod petis, faciam libenter: nam etiam sorores me rogant: & hominem noro, & quid sibi uoluerit.

M. CICERO S. D. M. BRVTO. 22

Cvm sæpe te litteris hortatus essem, ut quamprimum reip. subuenires, in Italiamq. exercitum adduceres; neque id arbitrarer dubitare tuos necessarios; rogatus sum a prudentissima, & diligentissima femina, matre tua, cuius omnes curæ ad te referuntur, & in te consumuntur, ut uenirem ad se ad VIII. kal. Sext. quod ego, ut debui, sine mora feci. cum autem uenissem, Casca aderat, & Labeo, & Scaptius. at illa retulit, quæsiuitque, quidnam mihi uideretur, arcesseremus ne te, atque tibi id conducere putaremus; an, tardare, & commorari te, melius esset. Respondi id, quod sentiebam, & dignitati, & existimationi tuæ maxime conducere, te primo quoque tempore ferre præsidium labenti, & inclinatæ reip. quid enim abesse censes mali in eo bello, in quo uictores exercitus fugientem hostem persequi noluerunt? & in quo ingentem columis imperator, honoribus amplissimis, fortunisq. maximis, coniuge, liberis, uobis affinibus ornatus, bellum reip. indixerit? quid dicam, in tanto senatus populiq. consensu; cum tantum resideat intra muros mali? Maximo autem, cum hæc scribebam, afficiebar dolore, quod, cum me pro adolescentulo, ac pæne puero resp. accepissem uadem

uix uidebar, quod promiserā, præstare posse. est autem grauior, & difficillior animi, & sententiæ, maximis præsertim in rebus, pro altero, quam pecuniæ, obligatio. hæc enim solui potest; & est rei familiaris iactura tolerabilis: reip. quod spoponderis, quemadmodum soluas, nisi is dependi facile patitur, pro quo spoponderis? quamquam & hunc, ut spero, tenebo, multis repugnantibus. uidetur enim esse indoles, sed flexibilis ætas, multiq. ad deprauandum parati; qui, splendore falsi honoris obiecto, aciem boni ingenij perstringi posse confidunt. itaque ad reliquos hic quoque labor mihi accessit, ut omnes adhibeam machinas ad tenendum adolescentem, ne famam subeam temeritatis. quāquam quæ temeritas est? magis enim illum, pro quo spopondi, quam me, obligaui. nec uero pœnitere potest remp: me pro eo spopondisse, qui fuit in rebus gerendis tum suo ingenio, tum mea promissione constantior. Maximus autem, nisi me forte fallit, in rep. nodus est inopia rei pecuniariæ. obdurescunt enim magis quotidie boni uiri ad uocem tributi; quod ex centesima collatum, impudenti censu lecupletum, in duarum legionum præmijs omne consumitur. impendent autem infiniti sumptus tum in hos exercitus, quibus nunc defendimur, tum uero in tuum. nam Cassius noster uidetur posse satis ornatus uenire. Sed & hæc, & multa alia coram cupio, idq. quamprimum. De sororis tuæ filijs, non exspectaui, Brute, dum scriberes. omnino ipsa tempora (bellum enim ducetur)

ducetur) integram tibi caussam reseruant. sed ego a principio, cum diuinare de belli diuturnitate non possem, ita caussam egi puerorum in senatu, ut te arbitror e matris litteris potuisse cognoscere. nec uero ulla res erit umquam, in qua ego non, uel uitæ periculo, ea dicam, eaq. faciam, quæ te uelle, quæq. ad te pertinere arbitrabor. Vale. VI. kal. Sext.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM LIBER I.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

ESTI non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuncij, fama denique esset ipsa sua celeritate superatura; tuq. ante ab alijs auditurus esses, annum tertium accessisse desiderio nostro, & labori tuo: tamen existimaui a me quoque tibi huius molestiæ nunciam perferri oportere. nam superioribus litteris, non unis, sed pluribus, cum iam ab alijs desperata res esset, tamen tibi ego spem maturæ decessionis afferebam; non solum, ut quamdiutissime te iucunda opinione oblectarem; sed etiam, quia tanta adhibebatur & a nobis, & prætoribus contentio, ut rem posse confici non diffiderem. nunc, quoniam ita accidit, ut neque prætores suis opibus, neque nos nostro studio quidquam proficere possemus: est omnino difficile non grauiter id ferre; sed tamen nostros animos, maximis in rebus & gerendis, & sustinendis exercitatos, frangi, & debilitari molestia non oportet. Et quoniam ea molestissime ferre homines debent, quæ ipsorum culpa contracta sunt: est quiddã in hac re mihi molestius ferendum, quam tibi. factum est enim mea culpa, contra quam tu mecum

mecum & proficiscens, & per litteras egeras, ut priore anno non succederetur. quod ego, dum saluti sociorum consulo, dum impudentiæ non nullorum negotiatorum resisto, dum nostram gloriam tua uirtute augeri, expeto, feci non sapienter, præsertim cum id commiserim, ut ille alter annus etiam tertium posset adducere. quod quoniam peccatum meum esse confiteor; est sapientiæ, atque humanitatis tuæ, curare, & perficere, ut hoc, minus sapienter a me prouisum, diligentia tua corrigatur. Ac si te ipse uehementius ad omnes partes bene audiendi excitaris, non ut cum alijs, sed ut tecum iam ipse certes; si omnem tuam mentem, curam, cogitationem, ad excellentem in omnibus rebus laudis cupiditatem incitaris: mihi crede, unus annus additus labori tuo, multorum annorum lætitiam nobis, gloriam uero etiam posteris nostris afferet. Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas, aut demittas animum, ne ue te obrui, tamquam fluctu, sic magnitudinem negotij sinas, contraq. erigas, ac resistas, siue etiam ultro occurras negotijs. neque enim eiusmodi partem reip. geris, in qua fortuna dominetur, sed in qua plurimum ratio possit, & diligentia. quod si tibi, bellum aliquod magnum, & periculosum administranti, prorogatum imperium uiderem; tremerem animo; quod eodem tempore esse intelligerẽ etiam fortunæ potestatem in nos prorogatam. nunc uero ea pars tibi reip. commissa est, in qua aut nullam, aut perexiguam partem fortuna

na tenet, & quæ mihi tota in tua uirtute, ac moderatione animi posita esse uideatur. nullas, ut opinor, insidias hostium, nullam prælij dimicationem, nullam defectionem sociorum, nullam inopiam stipendij, aut rei frumentariæ, nullam seditionem exercitus pertimescimus: quæ persæpe sapientissimis uiris acciderunt; ut, quemadmodum gabernatores optimi uim tempestatis, sic illi fortunæ impetum superare non possent. tibi data est summa pax, summa tranquillitas, ita tamen, ut ea dormientem gubernatorem uel obruere, uigilantem etiam delectare possit. Constat enim ea prouincia primum ex eo genere sociorum, quod est ex hominum omni genere humanissimum; deinde ex eo genere ciuium, qui aut, quod publicani sunt, nos summa necessitudine attingunt; aut, quod ita negotiantur, ut locupletes sint, nostri consulatus beneficio incolumes se fortunas habere arbitrantur. At enim inter hos ipsos existunt graues controuersiæ, multæ nascuntur iniuriæ, magnæ contentiones consequuntur. Quasi uero ego id putem, non te aliquantũ negotij sustinere. intelligo permagnum esse negotium, & maximi consilij: sed memento, consilij me hoc esse negotium magis aliquanto, quam fortunæ, putare. quid est enim negotij, continere eos, quibus præsis, si te ipse contineas? id autem sit magnum, & difficile ceteris, sicut est difficillimum: tibi & fuit hoc semper facillimum, & uero esse debuit; cuius natura talis est, ut etiam sine doctrina uideatur moderata

rata esse potuisse; ea autem adhibita doctrina est, quæ uel uitiosissimam naturam excolere possit. tu cum pecuniæ, cum uoluptati, cum omnium rerum cupiditati resistes, ut facis; erit, credo, periculum, ne improbum negotiatorem, paullo cupidiorem publicanum comprimere non possis. nam Græci quidẽ sic te, ita uiuentem, intuebuntur, ut quendam ex annalium memoria, aut etiam e cælo diuinum hominem esse in prouinciam delapsum putent. Atque hæc nunc, non ut facias, sed ut te facere, & feciſſe gaudeas, scribo. præclarum est enim, summo cum imperio fuisse in Asia triennium, sic, ut nullum te signum, nulla pictura, nullum uas, nulla uestis, nullum mancipium, nulla forma cuiusquam, nulla condicio pecuniæ, quibus rebus abundat ista prouincia, ab summa integritate, continentiaq. deduxerit. quid autem reperiri tam eximium, aut tam expetendum potest, quam istam uirtutem, moderationem animi, temperantiam non latere in tenebris, neque esse abditam, sed in luce Asiæ, in oculis clarissimæ prouinciæ, atque in auribus omnium gentium, ac nationum esse positam? non itineribus tuis perterreri homines, non sumptu exhauriri, non aduentu commoueri; esse, quocumque ueneris, & publice, et priuatim maximam lætitiam; cum urbs custodem, non tyrannum, domus hospitem, non expilatorem recepisse uideatur. His autem in rebus iam te usus ipse profecto erudiuit, nequaquam satis esse, ipsum hasce habere uirtutes, sed esse circumspiciendum

spiciendum diligenter, ut in hac custodia prouinciæ non te unum, sed omnes ministros imperij tui socijs, ciuibus, & reip. præstare uideare. quamquam legatos habes eos, qui ipsi per se habituri sint rationem dignitatis suæ: de quibus honore, & dignitate, & ætate præstat Tubero: quem ego arbitror, præsertim cum scribat historiam, multos ex suis annalibus posse deligere, quos uelit, & possit imitari. Allienus autem, noster cum animo, & beneuolentia, tum uero etiam imitatione uiuendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo scio ita laborare de existimatione sua, ut, propter amorem in nos fraternum, etiam de nostra laboret. Quæstorem habes non tuo iudicio delectum, sed eum, quem sors dedit. hunc oportet & sua sponte esse moderatum, & tuis institutis, ac præceptis obtemperare. Quorum si quis forte esset sordidior, ferres eatenus, quoad per se negligeret eas leges, quibus est adstrictus; non ut ea potestate, quam tu ad dignitatem permisisses, ad quæstum uteretur. neque enim mihi sane placet, præsertim cum hi mores tantum iam ad nimiam leuitatem, & ambitionem incubuerint, scrutari te omnes sordes, excutere unumquemque eorum, sed, quanta sit in quoque fides, tantum cuique committere. Atque inter hos, eos, quos tibi comites, & adiutores negotiorum publicorum dedit ipsa resp. dumtaxat finibus ijs præstabis, quos ante præscripsi. quos uero aut ex domesticis conuictionibus, aut ex necessarijs apparitionibus tecum esse uo-

uoluisti, qui quasi ex cohorte prætoris appellari solent, horum non modo facta, sed etiam dicta omnia præstanda nobis sunt. sed habes eos tecum, quos possis recte facientes facile diligere, minus consulentes existimationi tuæ facillime coercere. a quibus, rudis cum esses, uidetur potuisse tua liberalitas decipi. nam ut quisque est uir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur. nunc uero tertius hic annus habeat integritetem eandem, quam superiores, cautiorem etiam, ac diligentiorem. Sint aures tuæ, quæ id, quod audiunt, existimentur audire, non in quas ficte, & simulate quæstus caussa insusurretur. Sit anulus tuus, non ut uas aliquod, sed tamquam ipse tu; non minister alienæ uoluntatis, sed testis tuæ. Accensus sit eo etiam numero, quo eum maiores nostri esse uoluerunt, qui hoc non in beneficij loco, sed in laboris, ac muneris non temere, nisi libertis suis, deferebant; quibus illi quidem non multo secus, ac seruis, imperabant. Sit lictor non suæ, sed tuæ lenitatis apparitor; maioraq. præferant fasces illi, ac secures dignitatis insignia, quam potestatis. Toti denique sit prouinciæ cognitum, tibi omnium, quibus præsis salutem, liberos, famam, fortunas esse carissimas. Denique hæc opinio sit, non modo, qui aliquid acceperint, sed ijs etiam, qui dederint, te inimicum, si id cognoueris, futurum. neque uero quisquam dabit, cum erit hoc perspectum, nihil per eos, qui simulant se apud te multum posse, abs te solere impetrari.

petrari. nec tamen hæc oratio mea est eiusmodi, ut te in tuos aut durum esse nimium, aut suspicionem uelim. nam si quis est eorum, qui tibi biennij spatio nũquam in suspicionem auaritiæ uenerit, ut ego Cæsium, & Chærippum, & Labeonem & audio, &, quia cognoui, existimo: nihil est, quod non & ijs, & si quis est alius eiusmodi, & committi, & credi rectissime putem. sed si quis est, in quo iam offenderis, de quo aliquid senseris: huic nihil credideris, nullam partem existimationis tuæ commiseris. In prouincia curo ipsa si quem es nactus, qui in tuam familiaritatem penitus intrarit, qui nobis ante fuerit ignotus: huic quantum credendum sit, uide: non quin possint multi esse prouinciales uiri boni: sed hoc sperare licet, iudicare periculosum est. multis enim simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura: frons, oculi, uultus persæpe mentiuntur, oratio uero sæpissime. quamobrem qui potes reperire ex eo genere hominum, qui pecuniæ cupiditate adducti careant ijs rebus omnibus, a quibus nos diuulsi esse non possumus; te autem, alienum hominem, ament ex animo, ac non sui commodi caussa simulent? mihi quidem permagnum uidetur, præsertim si ijdem homines priuatum non fere quemquam, prætores semper omnes amant. Quo ex genere si quem forte tui cognosti amantiorem, (fieri enim potuit) quam temporis: hunc uero ad tuum numerum libenter adscribito. sin autem id non perspicies:

spicies: nullum erit genus in familiaritate cauendum magis: propterea quod & omnes uias pecuniæ norunt; & omnia pecuniæ caussa faciunt; &, quicum uicturi non sunt, eius existimationi consulere non curant. Atque etiam e Græcis ipsis diligenter cauendæ sunt quædam familiaritates, præter hominum perpaucorum, si qui sunt uetere Græcia digni. sic uero fallaces sunt permulti, & leues, & diuturna seruitute ad nimiam assentationem eruditi. quos ego uniuersos adhiberi liberaliter, optimum quẽque hospitio, amicitiaq. coniungi dico oportere. nimiæ familiaritates eorum neque tam fideles sunt; (non enim audent aduersari nostris uoluntatibus) et uero inuident non nostris solum, uerum etiam suis. Iam qui in eiusmodi rebus, in quibus uereor etiam ne durior sim, cautus esse uelim, ac diligens; quo me animo in seruis esse censes? quos quide cum omnibus in locis, tum præcipue in prouincijs regere debemus. quo de genere multa præcipi possunt: sed hoc & breuissimum est, & facillime teneri potest: ut ita se gerant in istis Asiaticis itineribus, ut si iter Appia uia faceres; ne ue interesse quidquam putent, utrum Tralles, an Formias uenerint. At, si quis est ex seruis egregie fidelis, sit in domesticis rebus, & priuatis: quæ res ad officium imperij tui, atque ad aliquam partem reip. pertinebunt, de ijs rebus ne quid attingat. multa enim, quæ recte committi seruis fidelibus possunt, tamen, sermonis, & uituperationis uitandæ

dæ cauſſa, committenda non ſunt. Sed neſcio quo pacto ad præcipiendi rationem delapſa eſt oratio mea, cum id mihi propoſitum initio non fuiſſet. quid enim ei præcipiam, quem ego, in hoc præſertim genere, intelligam prudentia non eſſe inferiorem, quam me, uſu uero etiam ſuperiorem? ſed tamen, ſi ad ea, quæ faceres, auctoritas accederet mea, tibi ipſi illa putaui fore iucundiora. Quare ſint hæc fundamenta dignitatis tuæ, tua primum integritas, & continentia; deinde ominum, qui tecum ſunt, pudor; delectus in familiaritatibus & prouincialium hominum, & Græcorum percautus, & diligens; familiæ grauis, & conſtans diſciplina. quæ cum honeſta ſint in his priuatis noſtris, quotidianisq. rationibus; in tanto imperio, tam deprauatis moribus, tam corruptrice prouincia, diuina uideantur, neceſſe eſt. Hæc inſtitutio, atque hæc diſciplina poteſt ſuſtinere in rebus ſtatuendis, et decernendis eam ſeueritatem, qua tu in ijs rebus uſus es, ex quibus non nullas ſimultates cum magna mea lætitia ſuſceptas habemus. niſi forte me Paconij neſcio cuius, hominis ne Græci quidem, ac Myſi, aut Phrygis potius, querelis moueri putas, aut Tuſcenij, hominis furioſi, ac ſordidi uocibus; cuius tu ex impuriſſimis faucibus inhoneſtiſſimam cupiditatem eripuiſti ſumma cum æquitate. Hæc, & cetera plena ſeueritatis, quæ ſtatuiſti in iſta prouincia, non facile ſine ſumma integritate ſuſtineremus. quare ſit ſumma in iure dicendo ſeueritas, dum modo ea

do ea ne uarietur gratia, ſed conſeruetur æquabilis. ſed tamen parui refert, abs te ipſo ius dici æqualiter, & diligenter, niſi idem ab ijs fiet, quibus tu eius muneris aliquam partem conceſſeris. Ac mihi quidem uidetur non ſane magna uarietas eſſe negotiorum in adminiſtranda Aſia, ſed ea tota iuris dictione maxime ſuſtineri. in qua ſcientiæ, præſertim prouincialis, ratio ipſa expedita eſt: conſtantia eſt adhibenda, & grauitas, quæ reſiſtat non ſolum gratiæ, uerum etiam ſuſpicioni. Adiungenda etiam eſt facilitas in audiendo, lenitas in diſcernendo, in ſatisfaciendo, ac diſputando diligentia. his rebus nuper Cn. Octauius iucundiſſimus fuit: apud quem primus lictor quieuit, tacuit accenſus; quoties quiſque uoluit, dixit, & quam uoluit diu. quibus ille rebus fortaſſe nimis lenis uideretur, niſi hæc lenitas illam ſeueritatem tueretur. cogebantur Syllani homines, quæ per uim, & metum abſtulerant, reddere. qui in magiſtratibus iniurioſe decreuerāt, eodem ipſis priuatis erat iure parendum. hæc illius ſeueritas acerba uideretur, niſi multis condimentis humanitatis mitigaretur. quod ſi hæc lenitas grata Romæ eſt, ubi tanta arrogantia eſt, tam immoderata libertas, tam infinita hominum licentia, denique tot magiſtratus, tot auxilia, tanta uis, tanta ſenatus auctoritas: quam iucunda tandem prætoris comitas in Aſia poteſt eſſe? in qua tanta multitudo ciuium, tanta ſociorum, tot urbes, tot ciuitates unius hominis nutum intuentur: ubi nullum

auxilium est, nulla conquestio, nullus senatus, nulla concio. quare permagni hominis est, & cum ipsa natura moderatu, tum uero etiam doctrina, atque optimarum artium studijs eruditi, sic se adhibere in tanta potestate, ut nulla alia potestas ab ijs, quibus is præsit, desideretur. Cyrus ille a Xenophonte non ad historiæ fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperij: cuius summa grauitas ab illo Philosopho cum singulari comitate coniungitur: quos quidem libros non sine caussa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat. nullum est enim prætermissum in ijs officium diligentis, & moderati imperij. eaq. si sic coluit ille, qui priuatus futurus numquam fuit: quonam modo retinenda sunt ijs, quibus imperium ita datum est, ut redderent, & ab ijs legibus datum est, ad quas reuertendum est? Ac mihi quidem uidentur huc omnia esse referenda ijs, qui præsunt alijs, ut ij, qui eorum in imperio erunt, sint quambeatissimi: quod tibi & esse antiquissimum, & ab initio fuisse, ut primum Asiam attigisti, constante fama, atque omnium sermone celebratum est. Est autem non modo eius, qui socijs, & ciuibus, sed etiam eius, qui seruis, qui mutis pecudibus præsit, eorum, quibus præsit, commodis, utilitatiq. seruire. cuius quidem generis, constare inter omnes uideo, abs te summam adhiberi diligentiam, nullum æs alienum nouum contrahi ciuitatibus, uetere autem magno, & graui multas abs te esse liberatas: urbes complures dirutas, ac pæne

pæne desertas, in quibus unam Ioniæ nobilissimam, alteram Cariæ, Samum, & Halycarnassium, per te esse recreatas: nullas esse in opidis seditiones, nullas discordias: prouideri abs te, ut ciuitates optimatum consilijs administrentur: sublata Mysiæ latrocinia, cædes multis locis repressas, pacem tota prouincia constitutam, neque solum illa itinerum, atque agrorum, sed multo etiam plura, & maiora opidorum & furta, & latrocinia esse depulsa: remotam a fama, & a fortunis, & ab otio locupletum illam acerbissimam, ministram prætorum auaritiæ, calumniam: sumptus, & tributa ciuitatum ab omnibus, qui earum ciuitatum fines incolant, tolerari æqualiter: facillimos esse aditus ad te: patere aures tuas querellis omnium: nullius inopiam, ac sollicitudinem non modo illo populari accessu, ac tribunali, sed ne domo quidem, & cubiculo esse exclusam tuo: toto denique imperio nihil acerbum esse, nihil crudele, atque omnia plena clementiæ, mansuetudinis, humanitatis. quantum uero illud est beneficium tuum, quod iniquo, & graui uectigali ædiliciorum, magnis nostris simultatibus, Asiam liberasti? Enimuero, si unus homo nobilis queritur palam, te, quod edixeris, ne ad ludos pecuniæ decernerentur, HS CC sibi eripuisse: quanta tandem pecunia penderetur, si omnium nomine, quicumque Romæ ludos facerent, quod erat iam institutum, erogaretur? Quamquam has querellas hominum nostrorum illo consilio oppressimus, quod in

Asia nescio quonam modo, Romæ quidem non mediocri cum admiratione laudatur; quod, cum ad templum, monumentumq. nostrum ciuitates pecunias decreuissent; cumq. id & pro magnis meis meritis, & pro tuis maximis beneficijs summa sua uoluntate fecissent; nominatimq. lex exciperet, ut ad templum, monumentumq. capere liceret; cumq. id, quod dabatur, non esset interiturum, sed in ornamentis templi futurum; ut non mihi potius, quam populo R. ac dijs immortalibus datum uideretur; tamen id, in quo erat dignitas, erat lex, erat eorum, qui faciebant, uoluntas, accipiendum non putaui, cum alijs de caussis, tum etiam ut animo æquiore ferrent ij, quibus nec deberetur, nec liceret. Quapropter incumbe toto animo, & studio omni in eam rationem, qua adhuc usus es, ut eos, quos tuæ fidei, potestatiq. senatus, populusq. R. commisit, & credidit, diligas, & omni ratione tueare, ut esse quambeatissimos uelis. quod si te sors Asris, aut Hispanis, aut Gallis præfecisset, immanibus, ac barbaris nationibus: tamen esset humanitatis tuæ, consulere eorum commodis, & utilitati, salutiq. seruire. cum uero ei generi hominum præsimus, non modo in quo ipsa sit, sed etiam a quo ad alios peruenisse putetur humanitas: certe ijs eā potissimum tribuere debemus, a quibus accepimus. non enim me hoc iam dicere pudebit, præsertim in ea uita, atque in ijs rebus gestis, in quibus non potest residere inertiæ, aut leuitatis ulla suspicio, nos ea,

ea, quæ consecuti sumus, ijs studijs, & artibus esse adeptos, quæ sint nobis Græciæ monumentis disciplinisq. traditæ. Quare, præter communem fidem, quæ omnibus debetur, præterea nos isti hominum generi præcipue debere uidemur; ut, quorum præceptis simus eruditi, apud eos ipsos, quod ab ijs didicerimus, uelimus expromere. Atque ille quidem princeps ingenij, & doctrinæ Plato tum denique fore beatas resp. putauit, si aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent, aut, qui regerent, omne suum studium in doctrina, ac sapientia collocassent. hanc coniunctionem uidelicet potestatis, & sapientiæ, saluti censuit ciuitatibus esse posse. quod fortasse aliquando uniuersæ reip. nostræ, nunc quidem profecto isti prouinciæ contigit, ut is in ea summam potestatem haberet, cui in doctrina, cui in uirtute, atque humanitate percipienda plurimum a pueritia studij fuisset, & temporis. Quare cura, ut hic annus, qui ad laborem tuum accessit, idem ad salutem Asiæ prorogatus esse uideatur. quoniam in te retinendo fuit Asia felicior, quam nos in deducendo; perfice, ut lætitia prouinciæ desiderium nostrum leniatur. etenim, si in promerendo ut tibi tanti honores haberentur, quanti haud scio an nemini, fuisti omnium diligentissimus; multo maiorem in his honoribus tuendis adhibere diligentiam debes. Equidem, de isto genere honorum quid sentirem, scripsi ad te ante. semper eos putaui, si uulgares essent, uiles; si temporis caussa con-

constituerentur, leues: si uero, id quod ita factum est, meritis tuis tribuerentur, existimabam multam tibi in ijs tuendis operam esse ponendam. Quare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio, & potestate uersaris, in quibus tuas uirtutes consecratas, & in deorum numero collocatas uides; in omnibus rebus, quas statues, quas decernes, quas ages, quid tantis hominum opinionibus, tantis de te iudicijs, tantis honoribus debeas, cogitabis. id autem erit eiusmodi, ut consulas omnibus, ut medeare incommodis hominum, prouideas saluti, ut te parentem Asiæ & dici, & haberi uelis. Atque huic tuæ uoluntati, ac diligentiæ difficultatem magnam afferunt publicani: quibus si aduersamur, ordinem de nobis optime meritum, & per nos cum rep. coniunctum, & a nobis, & a rep. disiungemus. sin autem omnibus in rebus obsequimur; funditus eos perire patiemur, quorum non modo saluti, sed etiam commodis consulere debemus. Hæc est una, si uere cogitare uolumus, in toto imperio tuo difficultas. nam, esse abstinentem, continere omnes cupiditates, suos coercere, & iuris æquabilem tenere rationem, facilem te in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis, admittendisq. præbere, præclarum magis est, quam difficile. non est enim positum in labore aliquo, sed in quadam inductione animi, atque uoluntate. Illa caussa publicanorum quantam acerbitatem afferat socijs, intelleximus ex ciuibus, qui nuper in portorijs Italiæ tollendis non

non tam de portorio, quam de non nullis iniurijs portitorum querebantur. quare non ignoro, quid socijs accidat in ultimis terris, cum audiuerim in Italia querellas ciuium. Hic te ita uersari, ut & publicanis satisfacias, præsertim publicis male redemptis, & socios perire non sinas, diuinæ cuiusdam uirtutis esse uidetur, ideſt tuæ. Ac primum Græcis id, quod acerbissimum est, quod sunt uectigales, non ita acerbum uideri debet: propterea quod sine imperio populi R. suis institutis per se ipsi ita fuerunt: nomen autem publicani aspernari non possunt, qui pendere ipsi uectigal sine publicano non potuerunt, quod ijs æqualiter Sylla descripserat. non esse autem leniores in exigendis uectigalibus Græcos, quam nostros publicanos, hinc intelligi potest, quod Caunij nuper omnes ex insulis, quæ erant ab Sylla Rhodijs attributæ, confugerunt ad senatum, nobis ut potius uectigal, quam Rhodijs, penderent. quare nomen publicani neque ij debent horrere, qui semper uectigales fuerunt; neque ij aspernari, qui per se pendere uectigal non potuerunt; neque ij recusare, qui postulauerunt. simul & illud Asia cogitet, nullam a se neque belli externi, neque discordiarum domesticarum calamitatem abfuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur. id autem imperium cum retineri sine uectigalibus nullo modo possit, æquo animo parte aliqua suorum fructuum pacem sibi sempiternam redimat, atque otium. Quod si genus ipsum, & nomen publicani non

iniquo animo sustinebunt; proterunt ijs consilio, & prudentia tua reliqua uideri mitiora. possunt in pactionibus faciendis non legem spectare censoriam, sed potius commoditatem conficiendi negotij, & liberationem molestiæ. potes etiam tu id facere, quod & fecisti egregie, & facis, ut commemores quanta sit in publicanis dignitas, quantum nos illi ordini debeamus; ut, remoto imperio, ac ui potestatis & fascium, publicanos cum Græcis gratia, atque auctoritate coniungas. sed & ab ijs, de quibus optime tu meritus es, & qui tibi omnia debent, hoc petas, ut facilitate sua nos eam necessitudinẽ, quæ est nobis cum publicanis, obtinere, & conseruare patiantur. Sed quid ego te hæc hortor, quæ tu non modò facere potes tua sponte sine cuiusquam præceptis, sed etiam magna iam ex parte perfecisti? non enim desistunt nobis agere quotidie gratias honestissimæ, & maximæ societates. quod quidem mihi iccirco iucundius est, quod idem faciunt Græci. difficile est autem, ea, quæ commodis, utilitate, & prope natura diuersa sunt, uoluntate coniungere. At ea quidem, quæ supra scripta sunt, non, ut te instituerem, scripsi: (neque enim prudentia tua cuiusquam præcepta desiderat) sed me in scribendo commemoratio tuæ uirtutis delectauit. quamquam in his litteris longior fui, quam aut uellem, aut quam me putaui fore. Vnum est, quod tibi ego præcipere non desinam; neque te patiar, quãtum in me erit, cum exceptione laudari. omnes enim,

enim, qui istinc ueniunt, ita de tua uirtute, integritate, humanitate commemorant, ut in tuis summis laudibus excipiant unam iracundiam. quod uitium cum in hac priuata, quotidianaq. uita leuis esse animi, atque infimi uidetur: tum uero nihil est tam deforme, quam ad summum imperium etiam acerbitatem naturæ adiungere. quare illud non suscipiam, ut, quæ de iracundia dici solent a doctissimis hominibus, ea tibi nunc exponam; cum & nimis longus esse nolim, & ex multorum scriptis ea facile possis cognoscere. illud, quod est epistolæ proprium, ut is, ad quem scribitur, de ijs rebus, quas ignorat, certior fiat, prætermittendum esse non puto. Sic ad nos omnes fere deferunt, nihil, cum absit iracundia, te fieri posse iucundius; sed, cum te alicuius improbitas, peruersitas q. commouerit, sic te animo incitari, ut ab omnibus tua desideretur humanitas. quare, quoniam in eam rationem uitæ nos non tam cupiditas quædam gloriæ, quam res ipsa, ac fortuna deduxit, ut sempiternus sermo hominum de nobis futurus sit: caueamus, quantum efficere, & consequi possumus, ut ne quod in nobis insigne uitiũ fuisse dicatur. Neque ego hoc nunc contendo, quod fortasse cum in omni natura, tum iam in nostra ætate difficile est, mutare animũ, &, si quid est penitus insitum moribus, id subito euellere: sed te illud admoneo, ut, si hoc plene uitare non potes, quod ante occupatur animus ab iracundia, quam prouidere ratio potuit, ne occu-

occuparetur; ut te ante compares, quotidieq. meditere, resistendum esse iracundiæ; cumq. ea maxime animum moueat, tum tibi esse diligentissime linguam continendam; quæ quidem mihi uirtus non interdum minor uidetur, quam omnino non irasci. nam illud est non solum grauitatis, sed non nũquam etiam lentitudinis. moderari uero & animo, et orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere, & tenere in sua potestate motum animi, & dolorem, etsi non est perfectæ sapientiæ, tamen est non mediocris ingenij. atque in hoc genere multo te esse iam commodiorem, mitioremq. nunciant. nullæ tuæ uehementiores animi concitationes, nulla maledicta ad nos, nullæ contumeliæ perferuntur: quæ cum abhorrent a litteris, ab humanitate, tum uero contraria sunt imperio, ac dignitati. nam si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: quæ tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda est. Sed quoniam primus annus habuit de hac reprehensione plurimum sermonis; credo propterea, quod tibi hominum iniuriæ, quod auaritia, quod insolentia præter opinionem accidebat, & intolerabilis uidebatur; secundus autem multo lenior; quod & consuetudo, & ratio, & (ut ego arbitror) meæ quoque litteræ te patientiorem, lenioremq. fecerunt: tertius annus ita esse debet emendatus, ut neminimam quidem rem quisquam possit ullam reprehendere. Ac iam hoc loco non hortatione, neque præceptis, sed precibus tecum fraternis

fraternis ago, totum ut animum, curam, cogitationemq. tuam ponas in omnium laude undique colligenda. quod si in mediocri statu sermonis, ac prædicationis nostræ res essent; nihil abs te eximium, nihil præter aliorum consuetudinem postularetur. nunc uero, propter earum rerum, in quibus uersati sumus, splendorem, & magnitudinem, nisi summam laudem ex ista prouincia assequimur; uix uidemur summam uituperationem posse uitare. ea nostra ratio est, ut omnes boni cum faueant, tum etiam a nobis omnem diligentiam, uirtutemq. & postulent, & exspectent; omnes autem improbi, quod cum ijs bellum suscepimus sempiternum, uel minima re ad reprehendendum contenti esse uideantur. Quare, quoniam eiusmodi theatrum est totius Asiæ, celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut usque Romam significationes, uocesq. referantur: contende, quæso, atque elabora, non modo ut his rebus dignus fuisse, sed etiam ut illa omnia tuis artibus superesse uideare. Et quoniam mihi casus urbanam in magistratibus administrationem reip. tibi prouincialem dedit; & si mea pars nemini cedit; fac, ut tua ceteros uincat. Simul & illud cogita, nos non de reliqua, & sperata gloria tam labore, sed de parta dimicare: quæ quidem non tam expetenda fuit, quam tuenda nobis est. Ac si mibi quidquam esset abs te separatum, nihil amplius desiderarem

rarem hoc ſtatu, qui mihi iam partus eſt: nunc uero res ſic ſeſe habet, ut, niſi omnia tua facta, atque dicta noſtris rebus iſtinc reſpondeant, ego me tantis meis laboribus, tantisq. periculis, quorum tu omnium particeps fuiſti, nihil conſecutum putẽ. quodſi, ut ampliſſimum nomen conſequeremur, unus præter ceteros adiuuiſti: certe idem, ut id retineamus, præter ceteros elaborabis. non eſt tibi his ſolis utendum exiſtimationibus, ac iudicijs, qui nunc ſunt, hominum, ſed ijs etiam, qui futuri ſunt. quamquam illorum erit uerius iudicium, obtrectatione, & maleuolentia liberatum. Denique illud etiam debes cogitare, non te tibi ſoli gloriam quærere: quodſi eſſet, tamen non negligeres, præſertim cum ampliſſimis monumentis conſecrare uoluiſſes memoriam nominis tui: ſed ea tibi eſt communicanda mecum, prodenda liberis noſtris: in qua cauendum eſt, ne, ſi negligentior fueris, non ſolum tibi parum conſuluiſſe, ſed tuis etiam inuidiſſe uidearis. Atque hæc non eo dicuntur, ut te oratio mea dormientem excitaſſe, ſed potius ut currentem incitaſſe uideatur. facies enim perpetuo, quæ feciſti, ut omnes æquitatem tuam, temperantiam, ſaueritatem, integritatemq. laudent. ſed me quædam tenet, propter ſingularem amorem, infinita in te auiditas gloriæ. quamquam illud exiſtimo, cum iam tibi Aſia, ſicut unicuique ſua domus, nota eſſe debeat; cum ad tuam ſummam prudentiam tantus uſus acceſſerit; nihil eſſe, quod ad laudem attineat, quod

quod non tu optime perſpicias, & tibi non, ſine cuiuſquam hortatione, in mentem ueniat quotidie. Sed ego, qui, cum tua lego, te audire, & qui, cum ad te ſcribo, tecum loqui uideor, iccirco & tua longiſſima quaque epiſtola maxime delector, & ipſe in ſcribendo ſæpe ſum longior. Illud te ad extremũ & oro, & hortor, ut, tamquam poetæ boni, & actores induſtrij ſolent, ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negotij tui, diligentiſſimus ſis; ut hic tertius annus imperij tui, tamquam tertius actus, perfectiſſimus, atque ornatiſſimus fuiſſe uideatur. id facillime facies, ſi me, cui ſemper uni magis, quam uniuerſis, placere uoluiſti, tecum ſemper eſſe putabis, & omnibus ijs rebus, quas dices, ac facies, intereſſe. Reliquum eſt, ut te orem, ut ualetudini tuæ, ſi me, & omnes tuos ualere uis, diligentiſſime ſeruias.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 2

STATIVS ad me uenit ad VIII. kal. Nou. eius aduentus, quod ita ſcripſiſti, direptum iri te a tuis, dum is abeſſet, moleſtus mihi fuit. Quod autem exſpectationem tui, concurſumq. eum, qui erat futurus, ſi una tecum decederet, neque antea uiſus eſſet, ſuſtulit, id mihi non incommode uiſum eſt accidiſſe. exhauſtus eſt enim ſermo hominum: & multæ emiſſæ iam eiuſmodi uoces ἀλλ' αἰεί τινα φῶλαμέγαν. quæ te abſente cõfecta eſſe lætor. Quod autem iccirco a te miſſus eſt, mihi ut ſe purgaret; id neceſſe

necesse minime fuit. primum enim numquam ille mihi fuit suspectus: neque ego, quæ ad te de illo scripsi, scripsi meo iudicio: sed cum ratio, salusq. omnium nostrum, qui ad remp. accedimus, non ueritate solum, sed etiam fama niteretur; sermones ad te aliorum semper, non mea iudicia, perscripsi. qui quidem quam frequentes essent, & quam graues, aduentu suo Statius ipse cognouit. etenim interuenit non nullorum querellis, quæ apud me de illo ipso habebantur; & sentire potuit, sermones iniquorum in suum potissimum nomen erumpere. Quod autem me maxime mouere solebat, cum audiebam illum plus apud te posse, quam grauitas illius ætatis, & imperij prudentia postularet: quam multos enim mecum egisse putas, ut se Statio commendarem? quam multa autem ipsum ἀφελῶς mecum in sermone ita protulisse? id mihi non placuit; monui, suasi, deterrui. quibus in rebus etiam si fidelitas summa est; quod prorsus credo, quoniam tu ita iudicas: tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut serui dignitatem habere nullam potest. Atque hoc sic habeto, (nihil enim nec temere dicere, nec astute reticere debeo) materiam omnem sermonum eorum, qui de te detrahere uelint, Statium dedisse: & antea tantum intelligi potuisse, iratos tuæ seueritati esse non nullos; hoc manumisso, iratis, quod loquerentur, non defuisse. Non respondebo ad eas epistolas, quas mihi reddidit L. Cæsius: cui, quoniam ita te uelle intelligo, nullo loco deero. quarum

rum altera est de Blaudenio Zeuxide: quem scribis certissimum matricidam tibi a me intime commendari. qua de re, & de hoc genere toto, ne forte me in Græcos tam ambitiosum factum esse mirere, pauca cognosce. Ego, cum Græcorum querellas nimiis ualere sentirem, propter omnium ingenia ad fallendum parata; quoscumque de te queri audiui, quacumque potui ratione placaui. primum Dionysiopolitas, qui erant inimicissimi mei, leniui; quorum principem Hermippum non solum sermone meo, sed etiam familiaritate deuinxi. Ego Apamensem Hephæstum, ego leuissimum hominem Megaristū Antandrium, ego Niciam Smyrnæum, ego nugas maximas omni mea comitate cōplexus sum, Nymphontem etiam Colophonium. quæ feci omnia, non quo me aut ij homines, aut tota natio delectaret. pertæsum est enim leuitatis, assentionis, animorum non officijs, sed temporibus seruientium. sed, ut ad Zeuxim reuertar, cum is de M. Casellij sermone secum habito, quæ tu scribis, ea ipsa loqueretur, obstiti eius sermoni, & hominem in familiaritatem recepi. Tua autem quæ fuerit cupiditas tanta, nescio, quod scribis, cupisse te, quoniam Smyrnæ duos Mysos insuisses in culeum, simile in superiore parte prouinciæ edere exemplum seueritatis tuæ, & iccirco Zeuxim elicere omni ratione uoluisse: quem, adductum in iudicium, fortasse dimitti non oportuerit; conquiri uero, & elici blandicijs, ut tu scribis, ad iudicium necesse non fuit, cum præsertim hominem,

hominem, quem ego & ex suis ciuibus, et ex multis aliis quotidie magis cognosco nobiliorem prope esse, quam ciuitatem suam. At enim Græcis solis indulgeo. quid L. Cæcilium? non ne omni ratione placui? quem hominem? qua ira? quo spiritu? quem denique, præter Tuscenium, cuius caussa sanari non potest, non mitigaui? ecce supra caput homo leuis, ac sordidus, sed tamen equestri censu, Catienus. etiam is lenietur. cuius tu in patrem quod fuisti asperior, non reprehendo. certo enim scio, te fecisse cum caussa. sed quid opus fuit eiusmodi litteris, quas ad ipsum misisti? illum crucem sibi ipsi constituere, ex qua tu eum ante detraxisses: te curaturum, fumo ut combureretur, tota plaudente prouincia. Quid uero ad C. Fabium nescio quem? (nam eam quoque epistolam T. Catienus circumgestat) renuntiari tibi, Licinium plagiarium cum suo paullo Milvino tributa exigere. deinde rogas Fabium, ut & patrem, & filium uiuos comburat, si possit: sin minus, ad te mittat, uti iudicio comburantur. hæ litteræ abs te per iocum missæ ad C. Fabium, si modo sunt tuæ, cum leguntur, inuidiosam atrocitatem uerborum habent. ac si omnium mearum litterarum præcepta repetes; intelliges esse nihil a me, nisi orationis acerbitatem, & iracundiam, &, si forte, raro litterarum missarum indiligentiam reprehensam. quibus quidem in rebus si apud te plus auctoritas mea, quam tua siue natura paullo acrior, siue quædam dulcedo iracundiæ, siue dicendi sal, facetiæq.

cetiæq. ualuissent: nihil sane esset, quod nos pænitere ret. & mediocri dolore putas affici, cum audiam, qua sit existimatione Virgilius, qua tuus uicinus C. Octauius? nam si te interioribus uicinis tuis, Cilicensi, & Syriaco anteponis; ualde magnum facis. atque is dolor est, quod, cum ij, quos nominaui, te innocentia non uincant, uincunt tamen artificio beneuolentiæ colligendæ; qui neque Cyrum Xenophontis, neque Agesilaum nouerint; quorum regum summo in imperio nemo umquam uerbum ullum asperius audiuit. sed hæc a principio tibi præcipiens, quantum profecerim, non ignoro. nunc tamen decedens, id quod mihi iam facere uideris, relinque, quæso, quamiucundissimam memoriam tui. successorem habes perblandum. cetera ualde illius aduentu tua requirentur. In litteris mittendis, ut sæpe ad te scripsi, nimium te inexorabilem præbuisti. tolle omnes, si potes, iniquas, tolle inusitatas, tolle contrarias. Statius mihi narrauit, scriptas ad te solere afferri, ab se legi, &, si iniquæ sint, fieri te certiorem: ante quam uero ipse ad te uenisset, nullum delectum litterarum fuisse; ex eo esse uolumina selectarum epistolarum, quæ reprehendi solerent. hoc de genere nihil te nunc quidem moneo: sero est enim: ac scire potes, multa me uarie, diligenterq. monuisse: illud tamen, quod Theopompo mandaui, cum essem admonitus ab ipso, uide per homines amantes tui, quod est facile, ut hæc genera tollantur epistolarum primum iniquarum, deinde con-

trariarum, tum absurde, & inusitate scriptarum, postremo in aliquem contumeliosarum. Atque hæc tam esse, quam audio, non puto: &, si sunt, occupationibus tuis minus animaduersa; nunc perspice & purga. Legi epistolam, quam ipse scripsisse Sylla nomenclator dictus est, non probandam. legi non nullas iracundas. Sed tempore ipso de epistolis: nam, cum hanc paginam tenerem, L. Flauius, prætor designatus, ad me uenit, homo mihi ualde familiaris: is, mihi te ad procuratores suos litteras misisse, quæ mihi uisæ sunt iniquissimæ, ne quid de bonis, quæ L. Octauij Nasonis fuissent, cui L. Flauius heres est, deminuerent ante, quam C. Fundanio pecuniam soluissent; itemq. misisse ad Apollonienses, ne de bonis, quæ Octauij fuissent, deminui paterentur prius, quam Fundanio debitum solutum esset. hæc mihi uerisimilia non uidentur: sunt enim a prudentia tua remotissima, ne deminuat heres? quid, si inficiatur? quid, si omnino non debet? quid? prætor solet iudicare, deberi? quid? ego Fundanio non cupio? non amicus sum? non misericordia moueor? nemo magis: sed uia iuris eiusmodi est quibusdam in rebus, ut nihil sit loci gratiæ. atque ita, mihi dicebat Flauius, scriptum in ea epistola, quam tuam esse dicebat; te aut, quasi amicis tuis, gratias acturum, aut, quasi inimicis, incommoda laturum. quid multa? ferebat grauiter: id uehementer mecum querebatur: orabatque, ut ad te quam diligentissime scriberem: quod facio; & te prorsus uehementer

menter etiam atque etiam rogo, ut & procuratoribus Flauij remittas de deminuendo, & Apollonienſibus ne quid præscribas, quod contra Flauium sit; amplius, & Flauij causſa, & scilicet Pompeij facias omnia. nolo mediusfidius ex tua iniuria in illum tibi liberalem me uideri. sed & te oro, ut tu ipse auctoritatem, & monumentum aliquod decreti, aut litterarum tuarum relinquas, quod sit ad Flauij rem, et ad causſam accommodatum. fert enim grauiter homo & mei obseruantissimus, & sui iuris dignitatisq. retinens, se apud te neque amicitia, neque iure ualuisse. &, ut opinor, Flauij aliquã do rem & Pompeius, et Cæsar tibi commendarunt; et ipse ad te scripserat Flauius, et ego certe. quare, si ulla res est, quam tibi me faciẽdam petente putes, hæc ea sit. si me amas, cura, elabora, perfice, ut Flauius & tibi, & mihi quammaximas gratias agat. hoc te ita rogo, ut maiore studio rogare non possim. Quod ad me de Hermia scribis, mihi mehercule ualde molestum fuit. Litteras ad te parum fraterne scripseram; quas, oratione Diodoti, Luculli liberti, commotus, de pactione statim quod audieram, iracundius scripseram; & reuocare cupiebam. huic tu epistolæ, non fraterne scriptæ, fraterne debes ignoscere. De Censorino, Antonio, Cassio, Scæuola, te ab ijs diligi, ut scribis, uehementer gaudeo. cetera fuerunt in eadem epistola grauiora, quam uellem. ὀρθὰν τὴν ναῦν, & ἄπαξ θανεῖν. maiora ista erunt. Meæ obiurgationes fuerunt amo

ris pleniſſimæ, quæ ſunt non nulla, ſed tamen media cria, & parua potius. ego te numquam ulla in re dignum minima reprehenſione putaſſem, cum te ſanctiſſime gereres, niſi inimicos multos haberemus. quæ ad te aliqua admonitione, aut obiurgatione ſcripſi, ſcripſi propter diligentiam cautionis meæ; in qua & maneo, & manebo; &, idem ut tu facias, non deſiſtam rogare. Attalus Hypbemenus mecum egit, ut ſe ne impedires, quo minus, quod ad Q. Publiceni ſtatuam decretum eſt, erogaretur. quod ego te rogo, & admoneo, ne talis uiri, tamq. noſtri neceſſarij honorem minui per te, aut impediri uelis. Præterea Aeſopi tragœdi, noſtri familiaris, Licinius ſeruus, tibi notus, auſugit. is Athenis apud Patronem Epicureũ pro libero fuit: inde in Aſiam uenit: poſtea Plato quidam Sardianus, Epicureus, qui Athenis ſolet eſſe multum, & qui tum Athenis fuerat, cum Licinius eo ueniſſet; cum eum fugitiuum poſtea eſſe ex Aeſopi litteris cognoſſet, hominem comprehendit, & in cuſtodiã Epheſi tradidit, ſed in publicam, uel in piſtrinum, nõ ſatis ex litteris eius intelligere potuimus. tu, quoquo modo, quoniam Epheſi eſt, hominem inueſtiges uelim, ſummaq. diligentia uel tecum deducas. noli ſpectare, quanti homo ſit: parui enim pretij eſt, qui iam nihil ſit: ſed tanto dolore Aeſopus eſt affectus propter ſerui ſcelus, & audaciam, ut nihil ei gratius facere poſſis, quam ſi illum per te recuperarit. Nunc ea cognoſce, quæ maxime exoptas.

Remp.

Remp. funditus amiſimus, adeo, ut Cato adoleſcens, nullius conſilij, ſed tamen ciuis Romanus, & Cato, uix uiuus effugeret, quod, cum Gabinium de ambitu uellet poſtulare, neque prætores diebus aliquot adiri poſſent, uel poteſtatem ſui facerent, in concionem adſcendit, & Pompeium priuatus dictatorem appellauit. propius nihil eſt factum, quam ut occideretur. ex hoc, qui ſit ſtatus totius reip. uidere potes. noſtræ tamen cauſſæ non uidẽtur homines defuturi: mirandum in modum profitentur, offerunt ſe, pollicentur. & quidem cum ſpe ſum maxima, tum maiore etiam animo. ſpero ſuperiores fore nos: confido animo, ut in hac rep. ne caſum quidem ullum pertimeſcam. ſed tamen ſe res ſic habet. ſi diem nobis Clodius dixerit, tota Italia concurret, ut multiplicata gloria diſcedamus: ſin autem ui agere conabitur, ſpero fore ſtudijs non ſolum amicorum, ſed etiam alienorum, ut ui reſiſtamus. omnes & ſe, & ſuos liberos, amicos, clientes, libertos, ſeruos, pecunias denique ſuas pollicentur. noſtra antiqua manus bonorum ardet ſtudio noſtri, atque amore. ſi qui antea aut alieniores fuerant, aut languidiores, nunc, horum regum odio, ſe cum bonis coniungunt. Pompeius omnia pollicetur, & Cæſar: quibus ego ita credo, ut nihil de mea comparatione deminuam. tribuni pl. des. ſunt nobis amici. conſules ſe optime oſtendunt. prætores habemus amiciſſimos, & acerrimos ciues, Domitium, Nigidium, Memmium, Lentulum, bonos etiam alios,

sed hos singulares. quare magnum fac animum habeas, & spem bonam. de singulis tamen rebus, quæ quotidie gerantur, faciam te credo certiorē. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

MI FRATER, mi frater, mi frater, tu ne id ueritus ea, ne ego iracundia aliqua adductus pueros ad te sine litteris miserim? aut etiam, ne te uidere noluerim? ego tibi irascerer? tibi ego possem irasci? scilicet. tu enim me afflixisti, tui me inimici, tua me inuidia; ac non ego te misere perdidi. meus ille laudatus consulatus mihi te, liberos, patriam, fortunas, tibi uelim ne quid ceripuerit præter unum me. sed certe a te mihi omnia semper honesta, & iucunda ceciderunt; a me tibi luctus meæ calamitatis, metus tuæ, desiderium, mæror, sollicitudo. ego te uidere noluerim? immo uero me a te uideri nolui. non enim uidisses fratrem tuum; non eum, quem reliqueras; non eum, quem noras; non eum, quem flens flentem, prosequetem proficiscens dimiseras, ne uestigium quidem eius, nec simulacrum, sed quandam effigiem spirantis mortui. atque utinam me mortuum prius uidisses, aut audisses. utinam te non solum uitæ, sed etiam dignitatis meæ superstitem reliquissem. sed testor omnes deos, me hac una uoce a morte esse reuocatum, quod omnes in mea uita partem aliquam tuæ uitæ repositam esse dicebant. quare peccaui, sceleratq. feci. nam, si cecidissem, mors ipsa meam pietatem, amoremq. in te facile de-

defenderet. nunc commisi, ut uiuo me careres, uiuo me alijs indigeres, mea uox in domesticis periculis potissimum occideret, quæ sæpe alienissimis præsidio fuisset. Nam quod ad te pueri sine litteris uenerunt, quoniam uides non fuisse iracundiæ caussa, certe pigritia fuit, & quædam infinita uis lacrymarum, & dolorum. hæc ipsa me quo flet u putas scripsisse? eodem, quo te legere certo scio. an ego possum aut non cogitare aliquando de te, aut umquam sine lacrymis cogitare? cum enim te desidero, fratrem solum desidero. ego uero suauitate prope fratrem, prope æqualem, obsequio filium, consilio parentem. quid mihi sine te umquam, aut tibi sine me iucundum fuit? quid, quod eodem tempore desidero filiam? qua pietate, qua modestia, quo ingenio? effigiem oris, sermonis, animi mei. quid filium uenustissimum, mihiq. dulcissimum? quem ego ferus, ac ferreus e complexu dimisi meo, sapientiorem puerum, quam uellem: sentiebat enim miser iam, quid ageretur. quid uero tuum filium? quid? imaginem meam; quem meus Cicero & amabat ut fratrem, et iam, ut maiorem fratrem, uerebatur. quid, quod mulierem miserrimam, fidelissimam coniugem me prosequi non sum passus; ut esset, quæ, reliquias communis calamitatis, communes liberos tueretur? Sed tamen, quoquo modo potui, scripsi, & dedi litteras ad te Philogono, liberto tuo, quas credo tibi postea redditas esse: in quibus idem te hortor, & rogo, quod pueri tibi uerbis meis nunciarunt, ut Ro-

mam protinus pergas, & properes. primum enim te præsidio esse uolui, si qui essent inimici, quorum crudelitas non dum esset nostra calamitate satiata: deinde congressus nostri lamentationē pertimui, digressum uero non tulissem: atque etiā id ipsum, quod tu scribis, metuebam, ne a me distrahi non posses. his de caussis hoc maximum malum, quod te nō uidi, quo nihil amantissimis, & coniunctissimis fratribus acerbius, ac miserius uidetur accidere potuisse, minus acerbū, minus miserum fuit, quam fuisset cum congressio, tum uero digressio nostra. Nunc, si potes, id quod ego, qui fortis tibi semper uidebar, non possum, erige te, & confirma, si qua subeunda dimicatio erit. spero, si quid mea spes habet auctoritatis, tibi & integritatem tuam, & amorem in te ciuitatis, & aliquid etiam misericordiam nostri, præsidij laturā. sin eris ab isto periculo uacuus, ages scilicet, si quid agi posse de nobis putabis. de quo scribunt ad me quidem multi multa, & se sperare demonstrant: sed ego, quid sperem, non dispicio; cum inimici plurimum ualeant, amici partim deseruerint me, partim etiam prodiderint; qui in meo reditu fortassis reprehensionem sui sceleris pertimescant. sed, ista qualia sint, tu uelim perspicias, mihiq. declares. ego tamen, quam tibi opus erit, si quid periculi subeundum uidebis, uiuam. diutius in hac uita esse non possum. neque enim tantum uirium habet ulla aut prudentia, aut doctrina, ut tantum dolorem possit sustinere. scio fuisse & honestius

stius moriendi tempus, & utilius: sed non hoc solū, multa alia prætermisi: quæ si queri uelim præterita, nihil agam, nisi ut augeam dolorem tuum, indicem stultitiam meam. illud quidem nec faciendum est, nec fieri potest, me diutius, quam aut tuum tempus, aut firma spes postulabit, in tam misera, tamq. turpi uita commoraui; ut, qui modo fratre fuerim, liberis, coniuge, copijs, genere ipso pecuniæ beatissimus; dignitate, auctoritate, existimatione, gratia non inferior, quam qui umquam fuerunt amplissimi; is nunc in hac tam afflicta, perditaq. fortuna neque me, neque meos lugere diutius possim. Quare quid ad me scripsisti de permutatione? quasi uero nunc me non tuæ facultates sustineant: qua in re ipse uideo miser, & sentio, quid sceleris admiserim, cum de uisceribus tuis, & filij tui satisfacturum sis, quibus debes, ego acceptam ex ærario pecuniam tuo nomine frustra dissiparim. sed tamen & M. Antonio, quantum tu scripseras, Cæpioni tantundē solutum est. mihi ad id, quod cogito, hoc, quod habeo, satis est. siue enim restituimur, siue desperamur; nihil amplius opus est. tu, si forte quid erit molestiæ, te ad Crassum, et ad Calidiū conferas, censeo. quantum Hortensio credendum sit, nescio: me summa simulatione amoris, summaq. assiduitate quotidiana sceleratissime, insidiosissimeq. tractauit, adiuncto quoque Arrio: quorum ego cōsilijs, promissis, præceptis destitutus in hāc calamitatē incidi. sed hæc occultabis, ne quid obsint. illud cauto;

ueto; & eo puto per Pompeianum fouendum tibi esse ipsum Hortensium; ne ille uersus, qui in te erat collatus, cum ædilitatem petebas, de lege Aurelia, falso testimonio confirmetur. nihil enim tam timeo, quam ne, cum intelligant homines quantum misericordiæ nobis tuæ preces, & tua salus allatura sit, oppugnent te uehementius. Messallam tui studiosum esse arbitror: Pompeium etiam simulatorem puto. sed hæc utinam non experiare. quod precarer deos, nisi meas preces audire desiissent: ueruntamen precor, ut his infinitis nostris malis contenti sint: in quibus non modo tamen nullius inest peccati infamia, sed omnis dolor est, quod optime factis pœna est maxima constituta. Filiam meam, & tuam, Ciceronemq. nostrum quid ego, mi frater, tibi commendem? quin illud mæreo, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas afferet, quam mihi. sed, te incolumi, orbi non erunt. reliqua, ita mihi salus aliqua detur, potestasq. in patria moriendi, ut me lacrymæ non sinunt scribere. Etiam Terentiam uelim tueare, mihiq. de omnibus rebus rescribas. Sis fortis, quoad rei natura patietur. Idibus Iun. Thessalonicæ. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

AMABO te, mi frater, ne, si uno meo facto & tu, & omnes mei corruistis, improbitati, & scelesti meo potius, quam imprudentiæ, misericordiæque assignes. nullum est meum peccatum, nisi quod

quod ijs credidi, a quibus nefas putaram esse me decipi, aut etiam quibus ne id expedire quidem arbitrabar. intimus, proximus, familiarissimus quisque aut sibi pertimuit, aut mihi inuidit. ita mihi nihil misero, præter fidem amicorum. cautum meum consilium fuit. quod si te satis innocentia tua, & misericordia hominum uindicat hoc tempore a molestia; perspicis profecto, ecquænam nobis salutis spes relinquatur. nam me Pomponius, & Sextius, & Piso noster adhuc Thessalonicæ retinuerunt, cum longius discedere propter nescio quos motus uetarent. uerum ego magis exitum illorum litteris, quam spe certa, exspectabam. nam quid sperem, potentissimo inimico, dominatione obtrectatorum, infidelibus amicis, pluribus inuidis? De nouis autem tribunis pl. est ille quidem in me officiosissimus Sextius, &, spero, Curcius, Milo, Fadius, Gratidius, sed ualde aduersante Clodio: qui etiam priuatus eadem manu poterit conciones concitare: deinde etiam intercessor parabitur. hæc mihi proficiscenti non proponebantur; sed sæpe triduo summa cum gloria dicebar esse redituros. quid tu igitur, inquies? quid? multa conuenerunt, quæ mentem exturbarent meam, subita defectio Pompeij, alienatio consulum, etiam prætorum timor, publicanorum arma. lacrymæ meorum me ad mortem ire prohibuerunt: quod certe & ad honestatē, & ad effugiendos intolerabiles dolores fuit aptissimum. sed de hoc scripsi ad te in ea epistola, quam

Phaetonti

Phaetonti dedi. Nunc tu, quoniam in tantum luctum, laboremq. detrusus es, quantum nemo umquam; si leuare potes communem casum misericordia hominum, scilicet incredibile quiddam assequeris. sin plane occidimus; me miserum, ego omnibus meis exitio fuero; quibus ante dedecori non eram. sed tu, ut ante ad te scripsi, perspice rem, & pertenta, & ad me, ut tempora nostra, non ut amor tuus fert, uere perscribe. ego uitam, quoad putabo tua interesse, aut ad spem seruandam esse, retinebo. tu nobis amicissimum Sextium cognosces, credo tua caussa uel Lentulũ, qui erit consul. quamquam sunt facta uerbis difficilliora. tu, & quid opus sit, & quid sit, uidebis omnino. si tuam sollitudinem, communem q. calamitatem nemo despexerit: aut per te confici aliquid, aut nullo modo poterit. sin te quoque inimici uexare cœperint: ne cessaris. non enim gladijs mecum, sed litibus agetur. uerum hæc absint uelim. Te oro, ut ad me de omnibus rebus scribas, & in me animi potius, aut consilij putes minus esse, quam antea, amoris uero, & officij non minus. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM LIBER II.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

EPISTOLAM, quam legisti, mane dederam. sed fecit humaniter Licinius, quod ad me, misso senatu, uesperi uenit, ut, si quid esset actum, ad te, si mihi uideretur, perscriberem. Senatus fuit frequentior, quam putabamus esse posse mense Decembri, sub dies festos. consulares nos fuimus, & duo consules designati, P. Seruilius, M. Lucullus, Lepidus, Volcatius, Glabrio, prætores. sane frequentes fuimus, omnino ad ducentos. commorat exspectationem Lupus. egit caussam agri Campani sane accurate: auditus est magno silentio. materiam rei non ignoras. nihil ex nostris actionibus prætermisit. fuerunt non nulli aculei in C. Cæsarẽ, contumeliæ in Gellium, expostulationes cum absente Pompeio. caussa sero perorata, sententias sero rogaturum negauit, ne quod onus simultatis nobis imponeret: ex superiorum temporum conuicijs, & ex præsenti silentio, quid senatus sentiret, se intellgere dixit. Milo cœpit dimittere. tum Marcellinus, Noli, inquit, ex taciturnitate nostra Lupe, quid aut probemus hoc tempore, aut improbemus, iudicare.

care. ego, quod ad me attinet, itemq. arbitror ceteros, iccirco taceo, quod non existimo, cum Pompeius absit, causſam agri Campani agi conuenire. tum ille se senatum negauit tenere. Racilius surrexit, & de iudicijs referre cœpit: Marcellinum quidem primum rogauit. is cum grauiter de Clodianis incendijs, trucidationibus, lapidationibus questus esſet, sententiam dixit, ut ipse iudices per prætorem urbanum sortiretur: iudicum sortitione facta, comitia haberentur: qui iudicia impediuisſet, eum contra remp. esſe facturum. approbata ualde sententia, C. Cato contra dixit, & Cassius, maxima acclamatione senatus, cum comitia iudicijs anteferret. Philippus assensit Lentulo. postea Racilius de priuatis me primum sententiam rogauit. multa feci uerba de toto furore, latrocinioq. P. Clodij: eum tamquam reum accusaui, multis, et secundis admurmurationibus cuncti senatus. orationem meam collaudauit satis multis uerbis, non mehercule indiserte, Seuerus Antistius; idq. iudiciorum causſam susceppit, antiquissimamq. se habiturum dixit. ibatur in eam sententiam. tum Clodius rogatus, diem dicendo eximere cœpit. furebat, a Racilio se contumaciter, urbaneq. uexatum. deinde eius operæ repente a Græcostasi, & Gradibus clamorem satis magnum sustulerunt, opinor in Q. Sextilium, & amicos Milonis incitatæ. eo metu iniecto, repente, magna querimonia omnium, discessimus. Habes acta unius diei. reliqua, ut arbitror, in mensem Ianuarium

rium reijcientur. De tribunis pl. longe optimum Racilium habemus. uidetur etiam Antistius amicus nobis fore. nam Plancius noster totus est. Fac, si me amas, ut considerate, diligenterq. nauiges de mense Decembri. Vale.

MARCVS S. D. QVINCIO FRATRI. 2

NON occupatione, qua eram sane impeditus, sed paruula lippitudine adductus sum, ut dictarem hanc epistolam, & non, ut soleo, ad te ipse scriberem. Et primum me tibi excuso in eo ipso, in quo te accuso. me enim adhuc nemo rogauit, num quid in Sardiniam uellem: te puto sæpe habere, qui, num quid Romam uelis, quærant. Quod ad me de Lentuli, & Sexti nomine scripsisti; locutus sum cum Cincio. quo modo res se habet, non est facillima. sed habet profecto quiddam Sardinia appositum ad recordationem præteritæ memoriæ. nam, ut ille Graecchus augur, postea quam in istam prouinciam uenit, recordatus est, quid sibi in cãpo Martio, comitia consulum habenti, contra auspicia accidisset: sic tu mihi uideris in Sardinia de forma Minuciana, & de nominibus Pomponianis in otio recogitasse. sed ego adhuc emi nihil. Culeonis auctio facta est. Tusculano emptor nemo fuit. si condicio ualde bona fuerit, fortasse non omittam. De ædificatione tua, Cyrum urgere non cesso: spero eum in officio fore: sed omnia sunt tardiora propter furiosæ ædilitatis exspectationem. nam comitia sine mora futura uidentur:

tur: edicta sunt ad XI. kal. Feb. te tamen sollicitum esse nolo. omne genus a nobis cautionis adhibebitur. De rege Alexandrino, factum est S. C. cum multitudine reduci, periculosum reip. uideri. reliqua cum esset in senatu contentio, Lentulus ne, an Pompeius reduceret; obtinere caussam Lentulus uidebatur. in ea re nos & officio erga Lentulum mirifice, & uoluntati Pompeij præclare satisfecimus. sed per obtrectatores Lentuli res calumnia extracta est. consecuti sunt dies comitiales, per quos senatus haberi non poterat. quid futurum sit latrocinio tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Caninium perlaturum. in ea re Pompeius quid uelit, non dispicio: familiares eius quid cupiant, omnes uident. creditores uero regis aperte pecunias suppeditant contra Lentulum. sine dubio res a Lentulo remota uidetur esse, cum magno meo dolore: quamquam multa fecit, quare si fas esset, iure ei succensere possemus. Tu, si ita expedit, uelim, quamprimum bona, & certa tempestate conscendas, ad meq. uenias. innumerabiles enim res sunt, in quibus te quotidie in omni genere desiderem. Tui, nostriq. ualent. Vale. XIV. kal. Febr.

Ep. 1. lib. 1. familiarium

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 3

SCRIPSI ad te antea superiora: nunc cognosce, postea quæ sint acta. A kal. Febr. legationes in idus reijcibantur. eo die res confecta non est. ad IV. non.

IV. non. Milo affuit. ei Pompeius aduocatus uenit. dixit Marcellus, a me rogatus. honeste discessimus. producta dies est in VIII. id. Interim, reiectis legationibus in idus, referebatur de prouincijs quæstorum, & de ornandis prætoribus. sed res, multis querellis de rep. interponendis, nulla transacta est. Cato legem promulgauit de imperio Lentulo abrogando. uestitum filius mutauit. Ad VIII. id. Milo affuit: dixit Pompeius, siue uoluit. nam, ut surrexit, operæ Clodianæ clamorem sustulerunt: idq. ei perpetua oratione contigit, non modo ut acclamatione, sed ut conuicio, & maledictis impediretur. qui ut perorauit, (nam in eo sane fortis fuit; non est deterritus; dixit omnia, atque interdum etiam silentio, cum auctoritate peregerat) sed ut perorauit, surrexit Clodius. ei tantus clamor a nostris, (placuerat enim referre gratiam) ut neque mente, neque lingua, neque ore consisteret. ea res acta est, cum hora sexta uix Pompeius perorasset, usque ad horam octauam; cum omnia maledicta, uersus etiam obscenissimi in Clodium, & Clodiam dicerentur. ille furens, & exsanguis interrogabat suos in clamore ipso, quis esset, qui plebem fame necaret? respondebant operæ, Pompeius: quis Alexandriam ire cuperet? respondebant, Pompeius: quem ire uellent? respondebant, Crassum. is aderat tum, Miloni animo non amico. hora fere nona, quasi signo dato, Clodiani nostros consputare cœperunt. exarsit dolor.

urgere illi, ut loco nos mouerent. factus est a nostris impetus; fuga operarum; eiectus de Rostris Clodius. ac nos quoque tum fugimus, ne quid in turba. senatus uocatus in curiam. Pompeius domum. neque ego tamen in senatum; ne aut de tantis rebus tacerem, aut in Pompeio defendendo (nam is carpebatur a Bibulo, Curione, Fauonio, Seruilio filio) animos bonorum offenderem. res in posterum dilata est. Clodius in Quirinalia produxit diem. ad II. id. senatus ad Apollinis fuit, ut Pompeius adesset. acta res est grauiter a Pompeio. eo die nihil perfectum est. ad VI. id. ad Apollinis S. C. factum est, ea, quæ facta essent ad VIII. idus, contra remp. esse facta. eo die Cato est uehementer in Pompeium inuectus, & eum oratione perpetua, tamquam reum, accusauit: de me multa, me inuito, cum mea summa laude dixit, cum illius in me perfidiam increparet. auditus est magno silentio maleuolorum. respondit ei uehementer Pompeius, Crassumq. descripsit; dixitq. aperte, se munitiorem ad custodiendam uitam suam fore, quam Africanus fuisset, quem C. Carbo interemisset. itaque magnæ mihi res iam moueri uidebantur. nam Pompeius hæc intelligit, nobiscumq. communicat, insidias uitæ suæ fieri, Catonem a Crasso sustentari, Clodio pecuniam suppeditari; utrumque & ab eo, & a Curione, Bibulo, ceterisq. suis obtrectatoribus confirmari; uehementer esse prouidendum, ne opprimatur, concionario illo populo a se prope alienato

nato, nobilitate inimica, non æquo senatu, iuuentute improba. itaque se comparat: homines ex agris accersit. operas autem suas Clodius confirmat. manus ad Quirinalia paratur. in eo multo sumus superiores ipsius copijs. sed magna manus ex Piceno, & Gallia exspectatur; ut etiam Catonis rogationibus de Milone, & Lentulo resistamus. Ad IV. id. Sextius ab indice Cn. Nerio Pupinia de ambitu est postulatus, & eodem die a quodam M. Tullio de ui. is erat æger. domum, ut debuimus, ad eum statim uenimus, eiq. nos totos tradidimus: idq. fecimus præter hominum opinionem, qui nos ei iure succensere putabant: ut humanissimi, gratissimiq. & ipsi, & omnibus uideremur: itaq. faciemus. sed idem Nerius index edidit ad allegatos Cn. Lentulum Vatiam, & C. Cornelium. Eodem die S. C. factum est, ut sodalitates, decuriatiq. discederent, lexq. de ijs ferretur, ut, qui non discessissent, ea pœna, quæ est de ui, tenerentur. Ad III. id. dixi pro Bestia de ambitu, apud prætorem Cn. Domitium, in foro medio, maximo conuentu: incidiq. in eum locum in dicendo, cum Sextius, multis in templo Castoris uulneribus acceptis, subsidio Bestiæ seruatus esset. hic προοικονομησάμην quiddam ἀκαίρως de ijs, quæ in Sextium apparabantur crimina; & eum ornaui ueris laudibus, magno assensu omnium. res homini fuit uehementer grata. Quæ tibi eo scribo, quod me de retinenda Sextij gratia litteris monuisti. Pridie id. hæc scripsi ante lucem,

eo die apud Pomponium in eius nuptijs eram cenaturus. cetera sunt in rebus nostris, cuiusmodi tu mihi fere diffidenti prædicabas, plena dignitatis, & gratiæ: quæ quidem tua, mi frater, prudentia, patientia, uirtute, pietate, suauitate etiam, tibi, mihiq. sunt restituta. Domus tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est. sed, ut spero, paucis mensibus post kal. Quinct. in tuam commigrabis. tuam in Carinis mundi habitatores Camiæ conduxerunt. A te post illam Olbiensem epistolam nullas litteras accepi. quid agas, & ut te oblectes, scire cupio, maximeq. te ipsum uidere quamprimum. Cura, mi frater, ut ualeas: et quamquam est hiems, tamen Sardiniam istam esse cogites. XV. kal. Mart.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

SEXTIVS noster absolutus est ad II. id. Mart. &, quod uehementer interfuit reip. nullam uideri in eiusmodi caussa dissensionem esse, omnibus sententijs absolutus est. illud, quod tibi sæpe curæ esse intellexeram, ne cui iniquo relinqueremus uituperandi locum, qui nos ingratos esse diceret, nisi illius peruersitatem quibusdam in rebus quambuma nissime ferremus, scito hoc nos in eo iudicio consecutos esse, ut omnium gratissimi iudicaremur. nam in defendendo moroso homine cumulatissime satisfecimus, &, id quod ille maxime cupiebat, Vatinium, a quo palam oppugnabatur, arbitratu nostro concidimus, dijs hominibusq. plaudentibus. quin

quin etiam Paullus noster, cum testis productus esset in Sextium, confirmauit, se nomen Vatinij delaturum, si Macer Licinius cunctaretur: & Macer a Sextij subsellijs surrexit, ac se illi non defuturum affirmauit. quid quæris? homo petulans, & audax, Vatinius ualde perturbatus, debilitatusq. discessit. Quinctus tuus, puer optimus, eruditur egregie. hoc nunc magis animaduerto, quod Tyrannio docet apud me. Domus utriusque nostrum ædificatur strenue. redemptori tuo dimidium pecuniæ curaui. spero nos ante hiemem contubernales fore. De nostra Tullia, tui mehercule amantissima, spero cum Crassipede nos confecisse. dies erant duo, qui post Latinas habentur religiosi. ceteroqui confectum erat. Latiar erat exiturus. *

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 5

DEDERAM ad te litteras antea, quibus erat scriptum, Tulliam nostram Crassipedi pridie non. Apr. esse desponsatam: ceteraq. de re publica, & priuata perscripseram. postea sunt hæc acta. Nonis Apr. S. C. Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad HS MCCCC. sed eodem die uehementer actum de agro Campano, clamore senatus prope concionali. acriorem caussam inopia pecuniæ faciebat, & annonæ caritas. Non prætermittam ne illud quidem. M. Furium Flaccum, equitem Romanum, hominem nequam, Capitolini, & Mercuriales de collegio eiecerunt, præsentem, ad

pedes uniuscuiusque iacentem. Ad VIII. id. Aprilis sponsalia Crassipedi præbui. huic conuiuio puer optimus Quinctius tuus, meusq. quod perleui ter commotus fuerat, defuit. Ad VI. id. Apr. ueni ad Quinctum, eumq. uidi plane integrum: multumque is mecum sermonem habuit, & perhumanum de discordijs mulierum nostrarum. quid quæris? nihil festiuius. Pomponia autem etiam de te questa est. sed hæc coram agemus. A puero ut discessi, in aream tuam ueni. res agebatur multis structoribus. Longilium redemptorem cohortatus sum. fidem mihi faciebat, se uelle nobis placere. domus erit egregia. magis enim cerni iam poterat, quam quantum ex forma iudicabamus. itemq. nostra celeriter ædificabatur. eo die cenaui apud Crassipedem. cenatus, in hortos ad Pompeium lectica latus sum. Lucceium conuenire non potueram, quod abfuerat. uidere autem uolebam, quod eram postridie Roma exiturus, et quod ille in Sardiniam iter habebat. hominem conueni; & ab eo petiui, ut quampri mum te nobis redderet. statim, dixit. erat autem iturus, ut aiebat, ad III. id. Apr. ut aut Labrone, aut Pisis conscenderet. tu, mi frater, simul ac ille uenerit, primam nauigationem, dummodo idonea tempestas sit, ne omiseris. ἀμφιλαλίαν autem illam, quam tu soles dicere, bono modo desidero, sic prorsus, ut aduenientem excipiam libenter, latentem etiam nunc non excitem. Tribus locis ædifico: reliqua reconcinno: uiuo paullo liberalius, quam solebam.

bam. opus erat si te haberem, paullisper fabris locum dare. sed & hæc, ut spero, breui inter nos communicabimus. Res autem Romanæ sic se habent. Consul est egregius Lentulus, non impediente collega, sic inquam bonus, ut meliorem non uiderim. dies comitiales exemit omnes. nam etiã Latinæ instaurantur: nec tamen deerant supplicationes. sic legibus perniciosissimis obsistitur, maxime Catonis. cui tamen egregie imposuit Milo noster. nam ille uindex gladiatorum, & bestiariorum emerat de Cosconio, & Pomponio bestiarios; nec sine his armatis umquam in publico fuerat: hos alere non poterat, itaque uix tenebat. sensit Milo: dedit cuidam non familiari negotium, qui sine suspicione emeret eam familiam a Catone. quæ simul atque abducta est; Racilius, qui unus est hoc tempore tribunus pl. rem patefecit, eosq. homines sibi emptos esse dixit, (sic enim placuerat) & tabulam proscripsit, se familiam Catonianam uenditurum. in eam tabulam magni risus consequebantur. hunc igitur Catonem Lẽtulus a legibus remouit, & eos, qui de Cæsare monstra promulgarunt, quibus intercederet nemo. Nam quod de Pompeio Caninius agit, sanequam refrixit. neque enim res probatur; & Pompeius noster in amicitia P. Lentuli uituperatur. & hercule non est idem. nam apud illam perditissimam, atque infimam fæcem populi propter Milonem suboffendit: & boni multa ab eo desiderant, multa reprehendunt. Marcellinus autem

hoc uno mihi quidem non satisfacit, quod eum nimis aspere tractat. quamquam id senatu non inuito facit. quo ego me libentius a curia, & ab omni parte reip. subtraho. In iudicijs ij sumus, qui fuimus, domus celebratur, ita, ut cum maxime. unum accidit imprudentia Milonis incommode, de Sex. Cælio: quem neque hoc tempore, neque ab imbecillis accusatoribus mihi placuit accusari. ei tres sententiæ tæterrimæ in consilio defuerunt. itaque hominem populus reuocat: & retrahatur, necesse est. non enim ferunt homines; & quia, cum apud suos diceret, pæne damnatus est, uident damnatum. ea ipsa in re Pompeij offensio nobis obstitit. senatorum enim urna cupiose absoluit, equitum adæquauit, tribuni ærarij condemnarunt. ed hoc incommodum consolantur quotidianæ damnationes inimicorum; in quibus me perlubente Seruius allisus est, ceteri conciduntur. Cato concionatus est, comitia haberi non siturum, si sibi cum populo dies agendi essent exempti. & Appius a Cæsare non dum redierat. Tuas mirifice litteras exspecto. atque adhuc clausum mare scio fuisse: sed quosdam uenisse tamen Olbia dicebant, qui te unice laudarent, plurimiq. in prouincia fieri dicerent. ijdem aiebant, nunciare, te prima nauigatione transmissurum. id cupio: & quamquam te ipsum scilicet maxime, tamen etiam litteras tuas exspecto. Mi frater. Vale.

MARCVS

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 6

Ad II. id. Apr. ante lucem hanc epistolam dictaueram, scripseramq. in itinere, ut eo die apud T. Titium in Anagnino manerem. postridie autem in Laterio cogitabam; inde, cum in Arpinati quinque dies fuissem, ire in Pompeianum, rediens aspicere Cumanum; ut, quoniam in nonas Mai. Miloni dies prodita est, prid. non. Romæ essem, teq. mi carissime, & suauissime frater ad eam diem, ut sperabam, uiderem. Aedificationem Arcani ad tuum aduentum sustentari placebat. Fac mi frater ut ualeas, quamprimumq. uenias. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 7

O litteras mihi tuas iucundissimas, exspectatas, ac primo quidem cum desiderio, nunc uero etiam cum timore. atque has scito litteras me solas accepisse post illas, quas tuus nauta attulit, Olbia datas. sed cetera, ut scribis, præsenti sermoni reseruentur. hoc tamen non queo differre. Idibus Mai. senatus frequens diuinus fuit in supplicatione Gabinio deneganda. adiurat Porcilius hoc nemini accidisse. foris ualde plauditur. mihi cum sua sponte iucundum, tum iucundius, quod me absente, (est enim εἰλικρινὲς iudicium) sine oppugnatione, sine gratia nostra. eram Antij. Quod, idibus, & postridie, fuerat dictum, de agro Campano actum iri, non est actum. in hac caussa mihi aqua hæret. sed

sed plura, quam constitueram. coram enim. Vale mi optime, ac optatissime frater, & aduola. idem te nostri rogant pueri. illud scilicet: cenabis, cum ueneris. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 8

PLACITVRVM tibi esse librum meum suspicabar: tam ualde placuisse, quam scribis, ualde gaudeo. Quod me admones de non curantia; suadesque, ut meminerim Iouis orationem, quæ est in extremo illo libro: ego uero memini, & illa omnia mihi magis scripsi, quam ceteris. sed tamen postridie, quam tu es profectus, multa nocte cum Vibullio ueni ad Pompeium: cumq. ego egissem de istis operibus, atque inscriptionibus; perbenigne mihi respondit; magnam spem attulit; cum Crasso se dixit loqui uelle; mihique, ut idem facerem, suasit. Crassum consulem ex senatu domum reduxi. suscepit rem; dixitq. esse, quod Clodius hoc tempore cuperet per se, & per Pompeium consequi: putare se, si ego eum non impedirem, posse me adipisci sine contentione, quod uellem. totum ei negotium permisi, meq. in eius potestate dixi fore. interfuit huic sermoni P. Crassus, adolescens nostri, ut scis, studiosissimus. illud autem, quod cupit Clodius, est legatio aliqua, si minus per senatum, per populum, libera, aut Byzantium, aut Brogitarum, aut utrumque. plena res nummorum. quod ego non nimium laboro, etiam si minus assequor quod uolo Pom-

Pompeius tamen cum Crasso locutus est. uidentur negotium suscepisse. si perficiunt, optime: sin minus, ad nostrum Iouem reuertamur. Ad III. id. Mai. S.C. factum est de ambitu in Afranij sententiam; quam ego dixeram, cum tu adesses. sed, magno cum gemitu senatus, consules non sunt persecuti eorum sententias, qui Afranio cum essent assensi, addiderunt, ut prætores ita crearentur, ut dies LX. priuati essent. eo die Catonem plane repudiarunt. quid multa? tenent omnia, idq. ita omnes intelligere uolunt. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 9

TV METVIS, ne me interpelles? primum, si in isto essem, tu scis quid sit interpellare. ante Ateius? mehercule mihi docere uidebaris istius generis humanitatem: qua quidem nihil utor abs te. tu uero ut me & appelles, & interpelles, & obloquare, & colloquare, uelim: quid enim mihi suauius? non mehercule quisquam μουσοπάτακτος libentius sua recentia poemata legit, quam ego te audio quacumque de re, publica, priuata, rustica, urbana. sed mea factum est inuisa uerecundia, ut te proficiscens non tollerem. opposuisti semel ἀντίδικον caussam, Ciceronis nostri ualetudinem: conticui. iterum Cicerones: quieui. nunc mihi iucunditatis plena epistola hoc asperfit molestiæ, quod uideris, ne mihi molestus esses, ueritus esse, atque etiam nunc uereri. litigarem tecum, si fas esset.

sed

sed mehercule istuc si umquam suspicatus ero, nihil dicam aliud, nisi uerebor, ne quando ego tibi, cum sum una, molestus sim. uideo te ingemuisse. sic sit. εἰ δ' ἂν, ἀλλ' ἔζησας: numquam enim dicam, ἔα πάσας. Marium autem nostrum in lecticam mehercule coniecissem, non illam regis Ptolemæi Anicianam. memini enim, cum hominem portarem ad Baias Neapoli octophoro Aniciano, machærophoris centum sequentibus, miros risus nos edere, cum ille, ignarus sui comitatus, repente aperuit lecticam, & pæne ille timore, ego risu corrui. tunc, ut dico, certe sustulissem, ut aliquando subtilitatem ueteris urbanitatis, et humanissimi sermonis attingerem. sed hominem infirmum in uillam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc, inuitare nolui. hoc uero mihi peculiare fuerit, hic etiam isto frui. nam illorum prædiorum scito mihi uicinum Marium lumen esse. Apud Anicium, uidebimus, ut paratum sit. nos enim ita philologi sumus, ut uel cum fabris habitare possimus. habemus hanc philosophiam, non ab Hymetto, sed ab area Syra. Marius & ualetudine est, & natura imbecillior. De interpellatione, tantum sumam a uobis temporis ad scribendum, quantum dabitis. utinam nihil detis; ut potius uestra iniuria, quam ignauia mea cessem. De rep. nimium te laborare doleo, & meliorem ciuem esse, quam Philoctetem; qui, accepta iniuria, illa spectacula quærebat, quæ tibi acerba esse uideo. amabo te, aduola. consolabor te, & omnem abstergebo

bo dolorem. & adhuc, si me amas, Marium: sed approperate. hortus domi est. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. IO

EPISTOLAM hanc conuicio efflagitarunt codicilli tui. nam res quidem ipsa, & is dies, quo tu es profectus, nihil mihi ad scribendum argumenti sane dabat. sed quemadmodum, coram cum sumus, sermo nobis deesse non solet: sic epistolæ nostræ debent interdum alucinari. Tenediorum igitur libertas securi Tenedia præcisa est; cum eos, præter me, & Bibulum, & Calidium, & Fauonium, nemo defenderet. De te magis ab Sipylo mentio est honorifica facta; cum te unum dicerent postulationi L. Sextij Pansæ restitisse. reliquis diebus, si quid erit quod te scire opus sit, aut etiam si nihil erit, tamen scribam quotidie aliquid. Prid. id. neque tibi, neque Pomponio deero. Lucretij poemata, ut scribis, ita sunt, multis luminibus ingenij, multæ tamen artis. sed, cum ueneris, uirum te putabo: si Sallustij Empedoclea legeris, hominem non putabo. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. II

GAVDEO tibi iucundas esse meas litteras. nec tamen habuissem scribendi nunc quidem ullum argumentum, nisi tuas accepissem. nam prid. id. cum Appius senatum infrequentem coegisset, tantum fuit frigus, ut populi conuicio coactus sit nos dimittere.

dimittere. De Commageno rege, quod rem discusseram, mirifice mihi & per se, & per Pomponiũ blanditur Appius. uidet enim, hoc genere dicendi si utar in ceteris, Februarium sterilẽ futurum. eumq. lusi iocose satis: neque solum illud extorsi oppidulum, quod erat positum in Euphrate, & Zeugmate; sed præterea togam sum eius prætextam, quam erat adeptus Cæsare consule, magno hominum risu cauillatus. Quod nolit, inquam, renouare honores eosdem, quo minus togam prætextam quotannis interpollet. decernendum nihil censeo. uos autem homines nobiles, qui Busrenum prætextatum non ferebatis, Commagenum feretis? Genus uides, & locum iocandi. multa dixi in ignobilem regem; quibus totus est explosus. quo genere commotus, ut dixi, Appius, totum me amplexatur. nihil est enim facilius, quam reliqua discutere. sed non faciam, ut illum offendam; ne imploret fidem Iouis hospitalis, Graios omnes conuocet, per quos mecũ in gratiam rediit. Theopompo satisfaciemus. De Cæsare, fugerat me ad te scribere. uideo enim, quas tu litteras exspectaris. sed ille scripsit ad Balbum, fasciculum illum epistolarum, in quo fuerat & mea, & Balbi, totum sibi aqua madidum redditum esse; ut ne illud quidem sciat, meam fuisse aliquam epistolam. sed ex Balbi epistola pauca uerba intellexerat, ad quæ rescripsit his uerbis: De Cicerone uideo te quiddam scripsisse, quod ego non intellexi: quantum autem coniectura consequebar, id erat huiusmodi, ut magis optandum, quam sperandum putarem. Itaque postea misi eodem illo exemplo litteras. Iocum autem illius de sua egestate ne sis aspernatus. ad quem ego rescripsi, nihil esse, quod posthac arcæ nostræ fiducia conturbaret: lusiq. in eo genere & familiariter, & cum dignitate. amor autem eius erga nos perfertur omnium nuncijs singularis. Et litteræ quidem ad id, quod exspectas, fere cum tuo reditu iungentur. reliqua singulorum dierum scribemus ad te si modo tabellarios tu præbebis. quamquam eiusmodi frigus impendebat, ut summum periculum esset, ne Appio suæ ædes urerentur. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. I2

RISI niuem atram: teq. hilari animo esse, & prompto ad iocandum, ualde me iuuat. De Pompeio, assentior tibi, uel tu potius mihi. nam, ut scis, iam pridem istum canto Cæsarem. mihi crede, in sinu est; neque ego discingor. Cognosce nunc idus. Decimus erat Cœlio dies. Domitius ad numerum iudices nõ habuit. uereor, ne, homo tæter, & ferus, Polla Seruius ad accusationem ueniat. nam noster Cœlius ualde oppugnatur a gente Clodia. certi nihil est adhuc: sed ueremur. Eodem igitur die Tyrijs est senatus datus frequens. frequentes contra Syriaci publicani. uehementer uexatus Gabinius: exagitati tamen a Domitio publicani, quod eum essent cum equis prosecuti. noster Lamia paullo ferocius, cum Domitius

Domitius dixisset, Vestra culpa hæc acciderunt, equites Romani; dissolute enim iudicatis; Nos iudicamus, uos laudatis, inquit. actum est eo die nihil: nox diremit. Comitialibus diebus, qui Quirinalia sequuntur, Appius interpretatur, non impediri se lege Pupia, quo minus habeat senatum; &, quod Gabinia sanctum sit, etiã cogi, ex kal. Febr. usque ad kal. Mart. legatis senatum quotidie dari. ita putantur detrudi comitia in mensem Martium. sed tamen his comitialibus tribuni pl. de Gabinio se acturos esse dicunt. Omnia colligo, ut noui scribam aliquid ad te: sed, ut uides, res me ipsa deficit. itaque ad Callisthenem, & Philistum redeo: in quibus te uideo uolutatum. Callisthenis quidem uulgare, & notum negotium, quemadmodum Græci aliquot locuti sunt. Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis, pæne pusillus Thucydides. sed, utros eius habueris libros, (duo enim sunt corpora) an utrosque, nescio. me magis de Dionysio delectat. ipse est enim ueterator magnus, & perfamiliaris Philisto. Sed quod adscribis, aggrediaris ne ad historiã: me auctore potes. Et quoniam tabellarios sumministras, hodierni diei res gestas Lupercalibus habebis. Oblecta te cum Cicerone nostro quambellissime.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 13

DVAS adhuc a te accepi epistolas, quarum alteram in ipso discessu nostro, alteram Arimino datam. plures, quas scribis te dedisse, non acceperam. Ego

Ego me in Cumano, & Pompeiano, præter quam quod sine te, ceterum satis commode oblectabam: & eram in eisdem locis usque ad kal. Iun. futurus. scribebam illa, quæ dixeram, πολιτικὰ, spissum sane opus, & operosum: sed, si ex sententia successerit, bene erit opera posita: sin minus, in illud ipsum mare deiciemus, quod scribentes spectabamus: aggrediemur alia; quoniam quiescere non possumus. Tua mandata persequar diligenter, & adiungendis hominibus, et quibusdam non alienandis. maxime uero mihi curæ erit, ut Ciceronem tuum, nostrumq. uideam scilicet quotidie, sed inspiciam, quid discat, quam sæpissime: &, nisi ille contemnat, etiam magistrum me ei profitebor. cuius rei non nullam consuetudinem nactus sum in hoc horum dierum otio, Cicerone nostro minore perdocendo. Tu, quemadmodum scribis, quod, etiam si non scriberes, facere te diligentissime tamen sciebam, facies scilicet, ut mea mandata digeras, persequare, conficias. Ego, cum Romam uenero, nullum prætermittam Cæsaris tabellarium, cui litteras ad te non dem. his diebus, (ignosces) cui darem, fuit nemo ante hunc M. Orfium, equitem Romanum, nostrum, & pernecessarium, & quod est ex municipio Atellano, quod scis esse in fide nostra. itaque eum tibi commendo in maiorem modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum: quem, fac, ut tua liberalitate tibi obliges. est tribunus mil. in exercitu uestro. gratum hominem, obseruantemq. co-

gnosces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 14

AD IV. non. Iun. quo die Romam ueni, accepi tuas litteras, datas Placentiæ, deinde alteras, * postridie datas Blandenonæ, cum Cæsaris litteris, refertis omni officio, diligentia, suauitate. Sunt ista quidem magna, uel potius maxima: habent enim uim magnam ad gloriam, & ad summam dignitatem: sed mihi crede, quem nosti, quod in istis rebus ego plurimi æstimo, id iam habeo, te scilicet primũ tam inseruientem communi dignitati, deinde Cæsaris tantum in me amorem: quem omnibus ijs honoribus, quos me a se exspectare uult, antepono. litteræ uero eius, una datæ cũ tuis, quarum initium est, quam suauis ei tuus aduentus fuerit, & recordatio ueteris amoris; deinde se effecturum, ut ego in medio dolore, ac desiderio tui, te, cum a me abesses, potissimum secum esse lætarer; incredibiliter delectarunt. quare facis tu quidem fraterne, quod me hortaris, sed mehercule currentem nunc quidem, ut omnia mea studia in istum unum conferam. ego uero ardẽti quidem studio, ac fortasse efficiam, quod sæpe uiatoribus, cum properant, euenit, ut, si serius, quam uoluerunt, forte surrexerint, properando etiam citius, quam si de multa nocte uigilassent, perueniant, quo uelint. sic ego, quoniam in isto homine colendo tam indormiui diu, te mehercule le

le sæpe excitante, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum uero, quoniam scribis poema ab eo nostrum probari, quadrigis poeticis. modo mihi date Britanniam, quam pingam coloribus tuis, penicillo meo. sed quid ago? quod mihi tempus, Romæ præsertim, ut iste me rogat, manenti, uacuum ostenditur? sed uidero: fortasse enim, ut fit, uincet tuus amor omnes difficultates. Trebatium quod ad se miserim, perfalse, et humaniter etiam gratias mihi agit: negat enim, in tanta multitudine eorũ, qui una esset, quemquam fuisse, qui uadimonium concipere posset. M. Curtio tribunatum ab eo petiui; (nam Domitius se derideri putasset, si esset a me rogatus. hoc enim est eius quotidianum, se ne tribunum mil. quidem facere. etiam in senatu lusit, Appium collegam propterea isse ad Cæsarem, ut aliquem tribunatum auferret) sed in alterum annum. id & Curtius ita uolebat. Tu, quemadmodum me censes oportere esse in rep. & in nostris inimicitijs, ita & esse, & fore auricula infima scito molliorem. Res Romanæ sic se habebant. erat non nulla spes comitiorum, sed incerta. erat aliqua suspicicio dictaturæ, ne ea quidem certa: summum otium forense, sed senescentis magis ciuitatis, quam acquiescentis: sententia autem nostra in senatu eiusmodi, magis ut alij nobis assentiantur, quam nosmetipsi. τοιαῦτ' ὀτλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται.

Calamo & atramento temperato, charta etiam dentata res agetur. scribis enim, te meas litteras

superiores uix legere potuisse. in quo nihil eorum, mi frater, fuit, quæ putas. neque enim occupatus eram, neque perturbatus, neque iratus alicui. sed hoc facio semper, ut, quicumque calamus in manus meas uenerit, eo sic utar, tamquam bono. Verum attende nunc, mi optime, & suauissime frater, ad ea dum rescribo, quæ tu in hac eadem breui epistola πραγματικῶς ualde scripsisti: de quo petis, ut ad te nihil occultans, nihil dissimulans, nihil tibi in-
* *dulgens, genuine, fraterneq. rescribam, id est utrum uoles, ut dixerimus, ad expediendum te; si caussa sit, commorere. Si, mi Quincte, parua aliqua res esset, in qua sciscitarere, quid uellem: tamen, cum tibi permissurus essem, ut faceres, quod uelles, ego, ipse quid uellem, ostenderem. in hac uero re hoc profecto quæris, cuiusmodi illum annum, qui sequitur, exspectem. plane aut tranquillum nobis, aut certe munitissimum: quod quotidie domus,*
* *quod forum, quod theatri significationes declarant: neque laborant, quod mea conscientia copiarum nostrarum, quod Cæsaris, quod Pompeij gratiam tenemus. hæc me, ut confidam, faciunt. sin aliquis erumpet amentis hominis furor; omnia sunt ad eum frangendum expedita, hæc ita sentio, iudico, ad te explorate scribo: dubitare te, non assentatorie, sed fraterne ueto. quare suauitatis equidem nostræ fruendæ caussa cuperem te ad id tempus uenire, quod dixeras: sed illud malo tamen, quod putas, magis etiam illa, (etenim magni æstimo me)*

ἀμφι-

ἀμφιλαφίαν illam tuam, & exspectationem debitorum tuorum. Illud quidem sic habeto, nihil nobis expeditis, si ualebimus, fore fortunatius. parua sunt, quæ desunt, (quo, nostris quidem moribus) & ea sunt ad explicandum expeditissima. modo ualeamus. Ambitus redit immanis: numquam fuit par. Idibus Quinct. fenus fuit Z Z ex Z, coitione Mem- *
mij est quo cum Domitio hanc Scaurus unum uincere. Messalla flaccet. non dico ὑπερβολάς. uel HS centies constituunt in prærogatiua pronunciare. res ardet inuidia. Tribunicij candidati compromiserunt, HS quingenis in singulos apud M. Catonem depositis, petere eius arbitratu, ut, qui contra fecisset, ab eo condemnaretur. quæ quidem comitia gratuita si fuerint, ut putatur; plus unus Cato fuerit, quam omnes leges, omnesq. iudices.

CICERO S. D. QVINCTO FRATRI. 15

CVM *a me litteras librarij manu acceperis, ne paullum otij me habuisse iudicato; cum autem mea, nullum. sic enim habeto, numquam me a caussis, & iudicijs districtiorem fuisse, atque id anni tempore grauissimo, et caloribus maximis. sed hæc, quoniam tu ita præscribis, ferenda sunt: neque committendum, ut aut spei, aut cogitationi uestræ ego uidear defuisse; præsertim cum, tametsi id difficilius fuerit, tamen ex hoc labore magnam gratiam, magnamq. dignitatem sim collecturus. itaque, ut tibi placet, damus operam, ne cuius ani-*

 mum

mum offendamus, atque ut etiam ab ijs ipsis, qui nos cum Cæsare tam coniunctos dolent, diligamur, ab æquis uero, aut etiam a propensis in hanc partem uehementer excolamur, & amemur. De ambitu cum atrocissime ageretur in senatu multos dies, quod ita erant progressi candidati consulares, ut non esset ferendum; in senatu non fui. Statui ad nullam medicinam reip. sine magno præsidio accedere. Quo die hæc scripsi, Drusus erat de præuaricatione a tribunis ærarijs absolutus, in summa quattuor sententijs, cum senatores, & equites damnassent. Ego eodem die post meridiem Vatinium aderam defensurus. ea res facilis est. comitia in mensem Septembrem reiecta sunt. Scauri iudicium statim exercebitur: cui nos non deerimus. σωδείπνους σοφοκλέους, quamquam a te actam fabellam uideo esse festiue, nullo modo probaui. Venio nunc ad id, quod nescio an primum esse debuerit. O iucundas mihi tuas de Britannia litteras. timebam Oceanum: timebam litus insulæ. reliqua non equidem contemno, sed plus habent tamen spei, quam timoris; magisq. sum sollicitus exspectatione ea, quam metu. te uero ὑπόθεσιν scribendi egregiam habere uideo. quos tu situs, quas naturas rerum, & locorum, quos mores, quas gentes, quas pugnas, quem uero ipsum imperatorem habes? ego te libenter, ut rogas, quibus rebus uis, adiuuabo, & tibi uersus, quos rogas, γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, mittam. Sed heus tu, cælari uideor a te. quo modo nam,

nam, mi frater, de nostris uersibus Cæsar? primum librum se legisse, scripsit ad me ante, & prima sic, ut neget, se ne græca quidem meliora legisse: reliqua ad quendam locum ῥᾳθυμώτερα: hoc enim utitur uerbo. dic mihi uerum, num aut res, aut χαρακτὴρ non delectat? nihil est, quod uereare: ego enim ne pilo quidem minus me amabo. hæc de re φιλαλήθως, &, ut soles, scribe fraterne. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD Q. FRATREM LIBER III.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI.

EGO ex magnis caloribus (non enim meminimus maiores) in Arpinati summa cum amœnitatis flumnis me refeci ludorum diebus, Philotimo tribulibus commendatis. In Arcano ad IV. id. Sept. fui. ibi Messidium cum Philoxeno, aquamq., quam ij ducebant non longe a uilla, belle sane fluentem uidi, præsertim maxima siccitate: uberioremq. aliquanto sese collecturos esse dicebant. Apud Herum recte erat. In Manliano offendi Diphilum Diphilo tardiorem. sed tamen nihil ei restabat præter balnearia, & ambulationem, & auiarium. uilla mihi ualde placuit: propterea quod summam dignitatem pauimentata porticus habebat: quod mihi denique apparuit, postea quam & ipsa tota patet, & columnæ politæ sunt. totum in eo est, quod mihi erit curæ, tectorium ut continuum sit. pauimenta recte fieri uidebantur. cameras quasdam non probaui, mutariq. iussi. Quo loco in porticu, te scribere aiunt, ut atriolum fiat; mihi, ut est, magis placebat. neque enim satis loci esse uidebatur atriolo; neque fere solet, nisi in ijs ædificijs fieri, in quibus est atrium maius;

ius; nec habere poterat adiuncta cubicula, & eiusmodi membra. nunc hoc uel honestate tesludinis, * uel ualde boni æstiuum locum obtinebit. tu tamen, si aliter sentis, rescribe quamprimum. In balnearijs assa in alterum apodyterij angulum promoui: propterea quod ita erant posita, ut eorum uaporarium, ex quo ignis erumpit, esset sub tectum cubiculi. subgrande cubiculum autem, & hibernum altum ualde probaui; quod ampla erant, & loco posita, ambulationis uno latere, eo quod est proximum balnearijs. Columnas neque rectas, neque e regione Diphilus collocarat. eas scilicet demolietur; aliquando perpendiculo, & linea discet uti. omnino spero paucis mensibus opus Diphili perfectum fore: curat enim diligentissime Cæsius, qui tum mecum fuit. Ex eo loco recta, Vitularia uia, profecti sumus in Fusidianum fundum, quem tibi proximis nũcijs Arpini de Fusidio HS CCCIↃↃↃ ∞ emeramus. ego locum æstate umbrosiorem uidi numquam, permultis locis aquam profluentem, & eam uberem. quid quæris? iugera L prati Cæsius irrigaturum facile te arbitrabatur. equidem hoc, quod melius intelligo; affirmo, mirifica suauitate te uillam habiturum, piscina, & salientibus additis, palæstra, & silua uindicata. Fundum audio te hunc Bouillianum uelle retinere. de eo quid uideatur, ipse constitues. Cæsius aiebat, aqua dempta, & eius aquæ iure constituto, & seruitute fundo illi imposita, tamen nos pretium seruare posse, si uendere uellemus.

scripsisse

Messidium mecum habui. is se ternis nummis in pedem tecum transegisse dicebat: sese autem mensum pedibus aiebat passuum CCCC. mihi plus uisum est. sed praestabo, sumptum nusquam melius posse poni. Chilonem arcesseram Venafro. sed eo ipso die quattuor eius conseruos, & discipulos Venafri cuniculus oppresserat. Idibus Sept. in Laterie fui: uiam perspexi: quae mihi ita placauit, ut opus publicum uideretur esse, praeter CL passus. sum enim ipse mensus ab eo ponticulo, qui est ad Furinae Satricum uersus. eo loco puluis, non glarea iniecta est. et mutabitur: & ea uiae pars ualde accliuis est. sed intellexi aliter duci non potuisse, praesertim cum tu neque per Locustae, neque Varronis uelles ducere. Veluinus ante suum fundum prope munierat: Locusta non attigerat: quem ego Romae aggrediar, &, ut arbitror, commouebo: & simul M. Taurum, quem tibi audio promisisse, qui nunc Romae erat, de aqua per fundum eius ducenda rogabo. Nicephorum uillicum tuum sane probaui: quaesiuiq. ex eo, ecquid ei de illa aedificatiuncula Laterij, de qua mecum locutus es, mandauisses. tum is mihi respondit, se ipsum eius operis HS x ∞ conductorem fuisse; sed te postea multa addidisse ad opus, nihil ad pretium, itaque id se omisisse. mihi hercule ualde placet, te illa, ut constituebas, addere. quamquam ea uilla, quae nunc est, tamquam philosophia uidetur esse, quae obiurget ceterarum uillarum insaniam. uerumtamen illud additum

tum delectabit. topiarium laudaui; ita omnia conuestit edera, qua basim uillae, qua intercolumnia ambulationis; ut denique illi palliati topiariam facere uideantur, & hederam uendere. iam ἀποδυτηρίῳ nihil alsius, nihil muscosius. Habes fere de rebus rusticis. Vrbanam expolitionem urget ille quidem & Philotimus, & Cincius, sed etiam ipse crebro interuiso; quod est facile factu. quamobrem ea te cura liberatum uolo. De Cicerone, quod me semper rogas, ignosco equidem tibi; sed tu quoque mihi uelim ignoscas. non enim concedo tibi, plus ut illum ames, quam ipse amo. atque utinam his diebus in Arpinati, quod & ipse cupierat, & ego non minus, mecum fuisset. quod ad Pomponiam, si tibi uidetur, scribas uelim; cum aliquo exibimus, eat nobiscum, puerumq. ducat. clamores efficiam, si eum mecum habuero otiosum: nam Romae respirandi non est locus. id me scis antea gratis tibi esse pollicitum: quid nunc putas, tanta abs te mihi mercede proposita? Venio nunc ad tuas litteras: quas pluribus epistolis accepi, dum sum in Arpinati: nam mihi uno die tres sunt redditae, & quidem, ut uidebantur, eodem abs te datae tempore: una pluribus uerbis, in qua primum erat, quod antiquior dies in tuis fuisset adscripta litteris, quam in Caesaris. id facit Oppius non numquam necessario, ut, cum tabellarios constituerit mittere, litteras q. a nobis acceperit, aliqua re noua impediatur, & necessario serius, quam constituerat, mittat, neque nos,

nos, datis iam epistolis, diem commutari curemus. scribis de Cæsaris summo in nos amore. hunc & tu fouebis, & nos, quibuscumque poterimus rebus, augebimus. De Pompeio, & facio diligenter, & faciam, quod mones. Quod tibi mea permissio mansionis tuæ grata est; id ego, summo meo dolore, & desiderio, tamen ex parte gaudeo. In hippodamis, et non nullis alijs arcessendis quid cogites, non intelligo. nemo istorum est, quin abs te munus, fundi suburbani instar exspectet. Trebatium uero meum quod isto admiseeas, nihil est. ego illum ad Cæsarem misi; qui mihi iam satisfecit: si ipsi minus, præstare nihil debeo; teq. item ab eo uindico, & libero. Quod scribis te a Cæsare quotidie plus diligi, immortaliter gaudeo. Balbum uero, qui est istius rei, quemadmodum scribis, adiutor, in oculis fero. Trebonium meum a te amari, teq. ab illo, pergaudeo. De tribunatu quod scribis, ego uero nominatim petiui Curtio, & mihi ipse Cæsar nominatim Curtio paratum esse rescripsit, meamq. in rogando uerecundiam obiurgauit. si cui præterea petiero, id quod, etiam Oppio dixi, ut ad illum scriberet; facile patiar mihi negari: quoniam illi, qui molesti sunt, sibi negari a me non facile patiuntur. ego Curtium, id quod ipsi dixi, non modo rogatione, sed etiam testimonio tuo diligo, quod litteris tuis studium illius in salutem nostram facile perspexi. De Britannicis rebus, cognoui ex tuis litteris nihil esse, nec quod metuamus, nec quod gaudeamus.

deamus. De publicis negotijs, quæ uis ad te Tironem scribere, negligentius ad te ante scribebam, quod omnia minima maxima ad Cæsarem mitti sciebam. Rescripsi epistolæ maximæ: audi nunc de minuscula. in qua primum est de Clodij ad Cæsarem litteris: in quo Cæsaris consilium probo, quod tibi, amantissime petenti, ueniam non dedit, uti ullum ad illam furiam uerbum rescriberet. Alterum est de Caluenti Marij oratione. quod scribis, miror, tibi placere me ad eum rescribere, præsertim cum illam nemo lecturus sit, si ego nihil rescripsero; meâ in illum pueri omnes, tamquam dictata, perdiscant. Libros meos, quos exspectas, inchoaui, sed conficere non possum his diebus. Orationes efflagitatas pro Scauro, pro Plancio absolui. Poema ad Cæsarem, quod composueram, incidi. Tibi quod rogas, quoniam ipsi fontes iam sitiunt, si quid habebo spatij, scribam. Venio ad tertiam. Balbum quod ais mature Romam bene comitatum esse uenturum, mecumq. assidue usque ad id. Mai. futurum, id mihi pergratum, perq. iucundum erit. Quod me in eadem epistola, sicut sæpe antea, cohortaris ad ambitionem, & ad laborem: faciam equidem, sed quando uiuemus? Quarta epistola mihi reddita est idibus Sept. quam ad IV. idus Sext. ex Britannia dederas. in ea nihil sane erat noui, præter Erigonã: quam si ab Oppio accepero, scribam ad te quid sentiam: nec dubito, quin mihi placitura sit. Et, quod præterij de eo, quem scripsisti de Milonis plausu scri-

scripsisse ad Cæsarem; ego uero facile patior, ita Cæsarem existimare, illum quammaximum fuisse plausum. & prorsus ita fuit: & tamen ille plausus, qui illi datur, quodam modo nobis uidetur dari. Reddita est etiam mihi peruetus epistola, sed sero allata, in qua de æde Telluris, & de porticu Catuli me admones. fit utrumque diligenter. ad Telluris quidem etiam tuam statuā locaui. Item de hortis, quod me admones; nec fui umquam ualde cupidus, et nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem. Romam cum uenissem ad XIII. kal. Oct. absolutum offendi in ædibus tuis tectum; quod super conclauia non placuerat tibi esse multorum fastigiorum; id nunc honeste uergit in tectum inferioris porticus. Cicero noster, dum ego absum, non cessauit apud rhetorem. de eius eruditione quod labores, nihil est: quoniam ingenium eius nosti; studium ego uideo; cetera eius, suscipio, ut me putem præstare debere. Gabinium tres adhuc factiones postulant, L. Lentulus, flaminis filius, qui iam de maiestate postulauit; Ti. Nero, cum bonis subscriptoribus; C. Memmius trib. pl. cum L. Capitone. ad urbem accessit ad XII. kal. Oct. nihil turpius, nec desertius. sed his iudicijs nihil audeo confidere. quod Cato non ualebat, adhuc de pecunijs repetundis non erat postulatus. Pompeius a me ualde contendit de reditu in gratiam; sed adhuc nihil profecit, nec, si ullam partem libertatis tenebo, proficiet. Tuas litteras uehementer exspecto. Quod scribis,

bis, te audisse, in candidatorum consularium coitione me interfuisse; id falsum est. ciusmodi enim pactiones in ea coitione factæ, quas postea Memmius patefecit, ut nemo bonus interesse debuerit: & simul mihi committendum non fuit, ut ijs coitionibus interessem, quibus Messalla excluderetur: cui quidem uehementer satisfacio rebus omnibus; ut arbitror, etiam Memmio. Domitio ipsi multa iam feci, quæ uoluit, quæq. a me petiuit. Scaurum beneficio defensionis ualde obligaui. adhuc erat ualde incertum, & quando comitia, & qui consules futuri essent. Cum hanc iam epistolam complicarem, tabellarij a uobis uenerunt ad XI. kal. Sept. uicesimo die. O me solicitum: quantum ego dolui in Cæsaris suauissimis litteris: sed, quo erant suauiores, eo maiorem dolorem illius ille casus afferebat. Sed ad tuas uenio litteras. primum tuam remansionem etiam atque etiam probo, præsertim cum, ut scribis, cum Cæsare communicaris. Oppium miror quidquam cum Publilio: mihi enim non placuerat. Quod interiore epistola scribis, me idibus Sept. Pompeio legatum iri; id ego non audiui; scripsiq. ad Cæsarem, Vibullium Cæsaris mandata de mea mansione ad Pompeium pertulisse, nec ad Oppium. quo consilio? quamquam Oppium ego tenui: quod priores partes Bibuli erant. cum eo enim coram Cæsar egerat, ad Oppium scripserat. Ego uero nullas δευτέρας φροντίδας habere possim in Cæsaris rebus. ille mihi secundum te, & liberos

ros nostros ita est, ut sit pæne par. uideor id iudicio facere: iam enim debeo: sed tamen amore sum incensus. Cum scripsissem hæc infima, quæ sunt mea manu, uenit ad nos Cicero tuus ad cenam, cum Pomponia foras cenaret, deditq. mihi epistolam legendam tuam, quam paullo ante acceperat ab Aristophane modo, ualde mehercule & suauem, & grauem; qua sum admodum delectatus. dedit etiam alteram illam mihi, qua iubes eum mihi esse affixum, tamquam magistro. quam illum epistolæ illæ delectarunt? quam me? nihil puero illo suauius, nihil nostri amantius. Hæc inter cenam Tironi dictaui: ne mirere alia manu esse. Annali litteræ tuæ pergratæ fuerunt, quod & curares de se diligenter, & tamen consilio se ueri ssimo iuuares. P. Seruilius pater ex litteris, quas sibi a Cæsare missas esse dicebat, significat, ualde te sibi gratum fecisse, quod de sua uoluntate erga Cæsarem humanissime, diligentissimeq. locutus esses. Cum Romam ex Arpinati reuertissem, dictum mihi est hippodamum ad te profectum esse. non possum scribere, me miratum esse, illum tam inhumaniter fecisse, ut sine meis litteris ad te proficisceretur: illud scribo, mihi molestum fuisse. iam enim diu cogitaueram, ex eo, quod tu ad me scripseras, ut, si quid esset, quod ad te diligentius perferri uellem, illi darem: quod mehercule hisce litteris, quas uulgo ad te mitto, nihil fere scribo, quod si in alicuius manus inciderit, molestè ferendum sit. Minucio me, & Saluio,

uio, & Labeoni reseruabam. Labeo autem tarde proficiscetur, aut hic manebit. Hippodamus nenum quidem quid uellem rogauit. T. Pinarius amabiles ad me de te litteras mittit, se maxime litteris, sermonibus, cenis denique tuis delectari. is homo semper me delectauit: fraterq. eius mecum est multum. quare, ut instituisti, complectere adolescentē. Quod multos dies epistolam in manibus habui propter commorationem tabellariorum; ideo multa coniecta sunt, aliud alio tempore, uelut hoc. T. Anicius mihi sæpe iam dixit, sese tibi suburbanum, si quod inuenisset, non dubitaturum esse emere. in eius sermone ego utrumque soleo admirari; & te de suburbano emendo, cum ad illum scribas, non modo ad me non scribere, sed etiam aliam in sententiam scribere; &, cum ad illum scribas, nihil te recordari de se, de epistolis illis, quas in Tusculano eius mihi ostendisti, nihil de præceptis Epicharmi, γνῶθι, πῶς ἄλλῳ κέχρηται. totum denique uultum, animum, sermonem eius, quemadmodum coniicio, quasi. sed hæc tu uideris. de suburbano, cura, ut sciam, quid uelis: & simul, ne quid ille turbet, uide. Quid præterea? quid? etiam. Gabinius ad IV. kal. Oct. noctu in urbem introiuit: & hodie hora octaua, cum edicto C. Alfij de maiestate eum adesse oporteret, concursu magno, & odio uniuersi populi pæne afflictus est. nihil illo turpius. proximus est tamen Piso. itaque mirificum ἐμβόλιον cogito in secundum meorum librorum inducere, di-

centem Apollinem in consilio deorum, qualis reditus duorum imperatorum futurus esset, quorum alter exercitum perdidisset, alter uendidisset. Ex Britannia Cæsar ad me kal. Sept. dedit litteras, quas ego accepi ad IV. kal. Oct. satis commodas de Britannicis rebus: quibus, ne admirer, quod a te nullas acceperim, scribit; se fine te fuisse, cum ad mare accesserit. ad eas ego litteras nihil scripsi, ne gratulandi quidem caussa, propter eius luctum. Te oro etiam atque etiam, mi frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 2

AD VI. id Oct. Saluius Ostiam uesperi naue profectus erat cum ijs rebus, quas tibi domo mitti uolueras. eodem die Gabinium ad populum luculente calefecerat Memmius, sic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit. postridie autem eius diei, qui erat tum futurus, cum hæc scribebam ante lucem, apud Catonem erat diuinatio in Gabinium futura inter Memmium, & Ti. Neronem, & C. & L. Antonios M. F. putabamus fore, ut Memmio daretur: etsi erat Neronis mira contentio. quid quæris? probe premitur, nisi noster Pompeius, dijs, hominibusq. inuitis, negotium euertit. cognosce nunc hominis audaciam, & aliquid in rep. perdita delectare. Cum Gabinius, quacumque ueniebat, triumphum se postulare dixisset, subitoq. bonus imperator noctu urbem hostium plane inuasisset, in senatum se non committebat. interim ipso decimo

decimo die, quo ipsum oportebat hostium numerum, & militum renunciare, in re hæsit, summa infrequentia: cum uellet exire, a consulibus retentus est: introducti publicani. homo undique actus, cum a me maxime uulneraretur, non tulit, & me trementi uoce exsulem appellauit. hic, o dij, nihil umquam honorificentius nobis accidit: consurrexit senatus cum clamore ad unum, sic, ut ad corpus eius accederet; pari clamore, atque impetu publicani. quid quæris? omnes, tamquam si tu esses, ita fuerunt. nihil hominum sermone foris clarius. ego tamen teneo ab accusando, uix mehercule, sed tamē teneo; uel quod nolo cum Pompeio pugnare; (satis est quod instat de Milone) uel quod iudices nullos habemus. ἀποδόγμα formido. addo etiam maleuolentiam hominum; & timeo, ne illi me accusante aliquid accidat: nec despero rem & fine me, & non nihil per me confici posse. De ambitu postulati sunt omnes, qui consulatum petunt, a Memmio Domitius; a Q. Curtio, bono & erudito adolescente, Memmius; a Q. Pompeio Messalla; a Triario Scaurus. magna res in motu est: propterea quod aut hominum, aut legum interitus ostenditur. opera datur, ut iudicia ne fiant. res uidetur spectare ad interregnum. Consules comitia habere cupiunt, rei nolunt, & maxime Memmius, quod Cæsaris aduentu sperat se futurum consulem: sed mirum in modum iacet. Domitius cum Messalla certus esse uidebatur: Scaurus refrixerat. Appius sine lege

riata confirmat se Lentulo nostro successurum: qui quidem mirificus illo die, quod pæne præterij, fuit in Gabinium: accusauit maiestatis: nomina data, cum ille uerbum nullum. Habes forensia. Domi recte; & ipsa domus a redemptoribus tractatur non indiligenter. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 3

OCCVPATIONVM *mearum signum tibi sit librarij manus. diem scito esse nullum, quo die non dicam pro reo. ita, quidquid conficio, aut cogito, in ambulationis fere tempus confero. negotia nostra sic se habent: domestica uero, ut uolumus. ualent pueri, studiose discunt, diligenter docentur, & nos, & inter se amant. Expolitiones utriusque nostrum sunt in manibus, sed tua ad perfectum. iam, res rustica Arcani, & Laterij. præterea de aqua, de uia nihil prætermisi quadam epistola, quin enucleate ad te perscriberem. sed me illa cura solicitat, angitq. uehementer, quod, dierum iam amplius* L. *interuallo, nihil a te, nihil a Cæsare, nihil ex istis locis non modo litterarum, sed ne rumoris quidem affluxit. me autem iam & mare istuc, & terra solicitat: neque desino, ut sit in amore, ea, quæ minime uolo, cogitare. quare non equidem iam te rogo, ut de me de te, de rebus istis scribas: (numquam enim, cum potes, prætermittis) sed hoc te scire uolo, nihil fere me umquam ita exspectasse, ut cũ hæc scribebam, litteras tuas. Nunc cognosce ea, quæ*

quæ sunt in rep. Comitiorum quotidie singuli dies tolluntur obnunciationibus, magna uoluntate bonorum omnium: tanta inuidia sunt consules. propter suspicionem pactorum a candidatis præmiorum. candidati cõsulares quattuor omnes rei. caussæ sunt difficiles: sed enitemur, ut Messalla noster saluus sit: quod est etiam cum reliquorum salute coniunctum. Gabinium de ambitu reum fecit P. Sylla, subscribente priuigno Memmio, fratre Cæcilio, Sylla filio. contra dixit L. Torquatus, omnibusq. libentibus non obtinuit. quæris, quid fiet. sciemus de maiestate triduo: quo quidem in iudicio odio premitur omnium generum: maxime testibus cæditur: accusatoribus frigidissimis utitur. consilium uarium, quæsitor grauis, & firmus Alfius, Pompeius uehemens in iudicibus rogandis. quid futurum sit, nescio: locum tamen illi in ciuitate non uideo. animum præbeo ad illius perniciem moderatum, ad rerum euentum lenissimum. Habes fere de omnibus rebus. unum illud addam. Cicero tuus, nosterq. summo studio est Pæonij sui rhetoris, hominis, opinor, ualde exercitati, & boni: sed nostrum instituendi genus esse paullo eruditius, & θετικώτερον, non ignoras. quare neque ego impediri Ciceronis iter, atque illam disciplinam uolo: & ipse puer magis illo declamatorio genere duci, & delectari uidetur: in quo quoniam ipsi quoque fuimus, patiamur illum ire nostris itineribus. eodem enim peruenturum esse confidimus. sed tamen, si nobiscum eum

rus aliquo eduxerimus, in hanc nostram rationem, consuetudinemq. inducemus. magna enim nobis a te proposita merces est: quam certe nostra culpa numquam minus assequemur. Quibus in locis, & qua spe hiematurus sis, ad me quamdiligentissime scribas, uelim. Vale.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 4

GABINIVS absolutus est. omnino nihil accusatore Lentulo, subscriptoribusq. eius infantius: nihil illo consilio sordidius. sed tamen, nisi incredibilis contentio, preces Pompeij, dictaturæ etiam rumor plenus timoris fuisset, ipsi Lentulo non respondisset; qui cum illo accusatore, illoq. consilio sententijs condemnatus sit XXXI cum LXX tulissent. est omnino tam graui fama hoc iudicium, ut uideatur reliquis iudicijs periturus, & maxime de pecunijs repetundis. sed uides nullam esse remp. nullum senatum, nulla iudicia, nullam in ullo nostrum dignitatem. quid plura de iudicibus? duo prætorij sederunt, Domitius Caluinus: is aperte absoluit, ut omnes uiderent: & Cato: is, diruptis tabellis, de circulo se subduxit, & Pompeio primus nunciauit. Aiunt non nulli, item Sallustius, me oportuisse accusare. his ego iudicibus committerem? quid essem, si me agente esset elapsus? sed me alia mouerunt. non putasset sibi Pompeius de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem introisset: ad inimicitias res ueniisset. cum Aesernino Sammite Pa-

Pacideianus comparatus uiderer: auriculam fortasse mordicus abstulisset: cum Clodio quidem certe rediisset in gratiam. ego uero meum consilium, si præsertim tu non improbas, uehementer approbo. ille, cum a me singularibus meis studijs ornatus esset; cumq. ego illi nihil deberem, ille mihi omnia; tamen in rep. me a se dissentientem non tulit (nihil dicam grauius) & minus potens eo tempore, quid in me florentem posset, ostendit. nunc, cum ego ne curem quidem multum posse, res quidem publica certe nihil possit, unus ille omnia; cum illo ipso contenderem? sic enim faciendum fuisset. non existimo te putare id mihi suscipiendum fuisse. Alterutrum, inquit idem Sallustius: defendisses, idq. Pompeio contendenti dedisses. etenim uehementer orabat. lepidum amicum Sallustium, qui mihi aut inimicitias putet periculosas subeundas fuisse, aut infamiam sempiternam. ego uero hac mediocritate delector. Ac mihi illud iucundum est, quod, cum testimonium secundum fidem, & religionem grauissime dixissem, reus dixit, si in ciuitate licuisset sibi esse, mihi se satisfacturum; neque me quidquam interrogauit. De uersibus, quos tibi a me scribi uis, deest mihi quidem opera, quæ non modo tempus, sed etiam animum uacuum ab omni cura desiderat: sed abest etiam εὐθυμιαπτώς. non enim sumus omnino sine cura uenientis anni, etsi sumus sine timore. simul & illud, (sine ulla mehercule ironia loquor) tibi istius generis in scribendo

priores partes tribuo, quam mihi. De bibliotheca tua Græca supplenda, libris commutandis, Latinis comparandis, ualde uelim ista confici, præsertim cum ad meum quoque usum spectent. sed ego, mihi ipsi ista per quem agam, non habeo. neque enim uenalia sunt, quæ quidem placeant, & confici nisi per hominem & peritum, & diligentem non possunt. Chrysippo tamen imperabo, & cum Tyrannione loquar. De fisco quid egerit Scipio, quæram. quod uidebitur rectum esse, curabo. De Ascanione, tu uero, quod uoles, facies: me nihil interpono. De suburbano, quod non properas, laudo: ut habeas, hortor. Hæc scripsi ad VIII. kal. Nou. quo die ludi committebantur, in Tusculanum proficiscens, ducensq. mecum Ciceronem meum in ludum discendi, non lusionis, ea re non longius, quam uellem, quod Pontinio ad triumphum ad III. non. Nou. uolebam adesse. etenim erit nescio quid negotioli. nam Cato, & Seruilius prætores prohibituros se minantur: nec, quid possint, scio. ille enim & Appium consulem secum habebit, & prætores, & tribunos pl. sed minantur tamen, in primisque Αρη πνέων Q. Scæuola. Cura, mi suauissime, & carissime frater, ut ualeas.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 5

QVOD quæris, quid de illis libris egerim, quos, cum essem in Cumano, scribere instituí: non cessaui, neque cesso: sed sæpe iam scribendi totum consilium,

consilium, rationemq. mutaui. nam, iam duobus factis libris, in quibus nouendialibus ijs feriis, quæ fuerunt Tuditano, & Aquillio cos. sermo est a me institutus Africani, paullo ante mortem, & Lælij, Phili, Manilij, Q. Tuberonis, & Lælij generorum, Fannij, & Scæuolæ; sermo autem in nouem dies, & libros distributus de optimo statu ciuitatis, & de optimo ciue; (sane texebatur opus luculenter; hominumq. dignitas aliquantum orationi ponderis afferebat) hi libri cum in Tusculano mihi legerentur, audiente Sallustio, admonitus sum ab illo, multo maiore auctoritate illis de rebus dici posse, si ipse loquerer, de rep. præsertim, cum essem non Heraclides Ponticus, sed consularis, & is, qui in maximis uersatus in rep. rebus essem: quæ tam antiquis hominibus attribuerem, ea uisum iri ficta esse: oratorum sermonem in illis nostris libris, quod esset de ratione dicendi, belli a me remouisse, ad eos tamen retulisse, quos ipse uidissem: Aristotelem denique, quæ de rep. & præstante uiro scribat, ipsum loqui. commouit me, & eo magis, quod maximos motus nostræ ciuitatis attingere nō poteram; quod erant inferiores, quam illorum ætas, qui loquebantur. ego autem id ipsum tum eram secutus, ne, in nostra tempora incurrens, offenderem quempiam. nunc & id uitabo; & loquar ipse tecum; & tamen illa, quæ institueram, ad te, si Romam uenero, mittam. puto enim te existimaturum, a me libros illos non sine aliquo meo stomacho

cho esse relictos. Cæsaris amore, quem ad me perscribis, unice delector: promissis ijs, quæ ostendit, non ualde pendeo; nec honores sitio; nec desidero gloriam: magisq. eius uoluntatis perpetuitatem, quam promissorum exitum, exspecto: uiuo tamen in ea ambitione, & labore, tamquam id, quod non postulo, exspectem. Quod me de faciendis uersibus rogas: incredibile est, mi frater, quam egeam tempore: nec sane satis commoueor animo ad ea, quæ uis, canenda. ὑποθέσεις uero, & ea, quæ ipse ego ne cogitando quidem consequor, tu, qui omnes isto eloquendi, & exprimendi genere superasti, a me petis? facerem tamen, ut possem: sed, quod te minime fugit, opus est ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt. abduco equidem me ab omni reip. cura, dedoq. litteris: sed tamen indicabo tibi, quod mehercule in primis te cælatum uolebam. angor mi suauissime frater, angor, nullam esse remp. nulla iudicia, nostrumq. hoc tempus ætatis, quod in illa auctoritate senatoria florere debebat, aut forensi labore iactari, aut domesticis litteris sustentari. illud uero, quod a puero adamaram,

Αἰὲν ἀριστεύειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων,

totum occidisse: inimicos a me partim non oppugnatos, partim etiam esse defensos: meum non modo animum, sed ne odium quidem esse liberum: unumq. ex omnibus Cæsarem esse inuentum, qui me tantum, quantum ego uellem, amaret; aut etiam, sicut

cut alij putant, hunc unum esse, qui uellet. quorum tamen nihil est eiusmodi, ut ego me non multa consolatione quotidie leniam. sed illa erit consolatio maxima, si una erimus. nunc ad illa uel grauissimũ accedit tui desiderium. Gabinium si, ut Pansa putat oportuisse, defendissem, concidissem. qui illum oderunt, (ij sunt toti ordines) propter quem oderunt, me ipsum odisse cœpissent. tenui me, ut puto, egregie: tantum ut facerem, quantum omnes uiderent. & in omni summa, ut mones, ualde me ad otium, pacemq. conuerto. De libris, Tyrannio est cessator: Chrysippo dicam: sed res operosa est, & hominis perdiligentis: sentio ipse, qui in summo studio nihil assequor. de latinis uero quo me uertam, nescio: ita mendose & scribuntur, & ueneunt: sed tamen, quod fieri poterit, non negligam. Crebrius, ut ante ad te scripsi, Romæ est: & qui omnia adiuuant, debere tibi ualde renunciant. Ab ærario puto confectum esse, dum absum.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 6

QVATTVOR tragœdias XVI. diebus absoluisse cum scribas, tu quidquam ab alio mutuaris? & κλέος quæris, cum Electram, & Troadem scripseris? cessator esse noli, & illud, γνῶθι σεαυτὸν, noli putare ad arrogantiam minuendam solum esse dictum, uerum etiam ut bona nostra norimus. sed & istas, & Erigonam mihi uelim mittas. Habes duas epistolas proximas. Vale.

MARCVS

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 7

ROMAE, & maxime Appia, ad Martis, mira proluuies: Crassipedis ambulatio ablata, horti, tabernæ plurimæ: magna uis aquæ usque ad piscinã publicam. uiget illud Homeri,

ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζεύς. cadit enim in absolutionem Gabinij,
ὅτε δή γ' ἄνδρεσσι κατεσσάμενος χαλεπήνῃ:
Οἳ βέῃ εἰν ἀγορῇ σκολίας κρίνωσι θέμιστας,
Ἐκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.

sed hæc non curare decreui. Romam cum uenero, quæ perspexero, scribam ad te, & maxime de dictatura; & ad Labienum, & ad Ligurium litteras dabo. Hanc scripsi ante lucem, ad lychnuchum ligneolum; qui mihi erat periucundus, quod eum te aiebant, cum esses Sami, curasse faciendum. Vale, mi suauissime, & optime frater.

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 8

SVPERIORI epistolæ quod respondeam, nihil est: quæ plena stomachi, & querellarum est: quo in genere alterã quoque te scribis pridie Labieno dedisse, qui adhuc non uenerat. deleuit enim mihi omnem molestiam recentior epistola. tantum te & moneo, & rogo, ut in istis molestijs, & laboribus, & desiderijs recordere, consilium nostrum quod fuerit profectionis tuæ. non enim commoda quædam sequebamur parua, ac mediocria: quid enim

enim erat, quod discessu nostro emendum putaremus? præsidium firmissimum petebamus ex optimi, et potentissimi uiri beneuolentia ad omnẽ statum nostræ dignitatis. plura ponuntur in spe, quam in pecunijs: reliqua ad iacturam struentur. quare si crebro referes animum tuum ad rationem & ueteris consilij nostri, & spei; facilius istos militiæ labores, ceteraque, quæ te offendunt, feres, & tamen, cum uoles, depones. sed eius rei maturitas neque dum uenit, & tamen iam appropinquat. Etiam illud te admoneo, ne quid ullis litteris committas, quod si prolatum sit, moleste feramus. multa sunt, quæ ego nescire malo, quam cum aliquo periculo fieri certior. plura ad te uacuo animo scribam, cum, ut spero, se Cicero meus belle habebit. tu uelim cures, ut sciam, quibus nos dare oporteat eas, quas ad te deinde litteras mittemus, Cæsaris ne tabellarijs, ut is ad te protinus mittat, an Labieno. ubi enim isti sint Neruij, & quam longe absint, nescio. De uirtute, & grauitate Cæsaris, quam in summo dolore adhibuisset, magnam ex epistola tua accepi uoluptatẽ. Quod me institutum ad illum poema iubes perficere: etsi distentus cum opera, tum animo sum multo magis, quoniam tamen ex epistola, quam ad te miseram, cognouit Cæsar me aliquid esse exorsum, reuertar ad institutum, idque perficiam his supplicationum otiosis diebus: quibus Messallam iam nostrum, reliquosq. molestia leuatos uehementer gaudeo: eumq. quod certum consulem cum Domttio nume-

numeratis, nihil a nostra opinione dissentitis. ego Messallam Cæsari præstabo. sed Memmius in aduentu Cæsaris habet spem. in quo illum puto errare. hic quidem friget. Scaurum autem iam pridem Pompeius abiecit: res prolatæ: ad interregnum comitia adducta: rumor dictatoris, iniucundus bonis; mihi etiam magis, quæ loquuntur. sed tota res & timetur, & refrigescit. Pompeius plane se negat uelle. antea ipse mihi non negabat. Hirrus auctor fore uidetur: o dij, quam ineptus, quam se ipse amans sine riuali. Crassum Iunianum, hominem mihi deditum, per me deterruit. uelit, nolit, scire difficile est. Hirro tamẽ agente nolle se non probabit. aliud hoc tempore de rep. nihil loquebantur: agebatur quidem certe nihil. Serrani Domestici filij funus perluctuosum fuit. ad IV. kal. Dec. laudauit patre scripto meo. Nunc de Milone. Pompeius ei nihil tribuit, & omnia Guttæ; dicit q. se perfecturũ, ut in illo Cæsar incumbat. hoc horret Milo, nec iniuria: &, si ille dictator factus sit, pæne diffidit. intercessorem dictaturæ si inuenerit manu, & præsidio suo, Pompeium metuit inimicum: si non inuenerit, timet, ne per uim perferatur. ludos apparat magnificentissimos, sic inquam, ut nemo sumptuosiores: stulte, bis, terq., non postulatus: uel quia munus magnificum dederat: uel quia facultates nó erant: uel quia magister: uel quia potuerat magistrum se, non ædilem, putare. Omnia fere scripsi. Cura, mi carissime frater, ut ualeas.

MARCVS

MARCVS S. D. QVINCTO FRATRI. 9.

De Gabinio nihil fuit faciendum istorum, quæ amentissime cogitata sunt. τό τε μοι χάνοι. feci summa cum grauitate, ut omnes sentiunt, & summa cum lenitate, quæ feci. illum neque ursi, neque leuaui. testis uehemens fui, præterea quieui: exitum iudicij fœdum, & pernicioſum leuissime tuli. quod quidem bonum mihi nunc denique redundat, ut his malis reip. licentiaq. audacium, qua ante rumpebar, nunc ne mouear quidem. nihil est enim perditius his hominibus, his temporibus. itaque ex rep. quoniam uoluptatis nihil iam capi potest; cur Romæ cher, nescio. litteræ me, & studia nostra, & otiũ, uillæq. delectant, maximeq. pueri nostri. angit unus Milo: sed uelim finem afferat consulatus. in quo enitar non minus, quam sum enisus in nostro: tuq. istinc, quod facis, adiuuabis. de quo cetera, nisi plane uis eripuerit, recte sunt. de re familiari timeo. ὁ δὲ μαίνεται ἐπὶ ἔτ' ἀνεκτῶς, qui ludos HS CCC comparet: cuius in hoc uno consideranti am & ego sustinebo, ut potero, &, tu ut possis, est tuorum neruorum. De motu temporum uenientis anni, nihil te intelligere uolueram domestici timoris, sed de communi reip. statu. in quo, etiam si nihil procuro, tamen nihil curare uix possum. quam autem te uelim cautum esse in scribendo, ex hoc conijcito, quod ego ad te ne hæc quidem scribo, quæ palam in rep. turbantur; ne cuiusquam animum meæ litteræ inter-

interceptæ offendant. quare domestica cura te leuatum uolo. In rep. scio quam solicitus esse soleas. uideo Messallam nostrum consulem; si per interregem, sine iudicio; si per dictatorem, tamen sine periculo. odij nihil habet. Hortensii calor multum ualebit. Gabinij absolutio lex impunitatis putatur. ἐν παρέργῳ. De dictatore tamen actum adhuc nihil est. Pompeius abest: Appius miscet: Hirrus parat: multi interfectores numerantur: populus non curat: principes uolunt: ego quiesco. De mancipijs, quod mihi polliceris, ualde te amo: et sum equidem uti scribis, & Romæ, & in prædijs infrequens. sed caue, amabo, quidquam, quod ad meum commodum attineat, nisi maximo tuo commodo, & maxima tua facultate, mi frater, cogitaris. De epistola Vatinij risi. sed me ab eo ita obseruari scio, ut eius ista odia non forbeam solum, sed etiam concoquam. Quod me hortaris, ut absoluam; habeo absolutum suaue, mihi quidem ut uidetur, ἔπος ad Cæsarem. sed quæro locupletem tabellarium; ne accidat quod Erigonæ tuæ, cui soli, Cæsare imperatore, iter ex Gallia tutum non fuit. * quid, si cementum bonum non haberem, de urbem ædificium? quod quidem quotidie mihi magis placet; in primis q. inferior porticus, et eius conclauia fiunt recte. De Arcano, Cæsaris opus est, uel mehercule etiam elegantioris alicuius. imagines enim istæ, & palæstra, & piscina, & nilus multorum Philotimorum est, non Diphilorum. sed & ipsi ea adibimus, & mittemus, &

& mandabimus. De Felicis testamento, tum magis quereve, si scias. quas enim tabulas se putauit obsignare, in quibus in uncijs firmissimum tenuerat, (lapsus est per errorem & suum, & Sicuræ serui) non obsignauit: quas noluit, eas obsignauit. ἀλλ' οἰμώζετω: nos modo ualeamus. Ciceronem, & ut rogas, amo, & ut meretur, & ut debeo: dimitto autem a me, & ut a magistris ne abducam, & quod mater Pomponia discedit, sine qua edacitatem pueri pertimesco. sed sumus una tamen ualde multum. Rescripsi ad omnia. Mi suauissime, & optime frater uale.

AD OCTAVIVM EPISTOLA, quam Ciceronis esse, uix credimus.

Si per tuas legiones mihi licitum fuisset, quæ nomini meo, populoq. R. sunt inimicissimæ, uenire in senatum, coramq. de rep. disputare, fecissem, neque tam libenter, quam necessario. nulla enim remedia, quæ uulneribus adhibentur, tam faciunt dolorem, quam quæ sunt salutaria. sed quoniam cohortibus armatis circũseptus senatus nihil aliud uere potest decernere, nisi timere; in Capitolio signa sunt; in urbe milites uagantur; in campo castra ponuntur; & Italia tota legionibus, ad libertatem nostram conscriptis, ad seruitutem adductis, equitatuq. exterarum nationum distinetur: cedam tibi in præsentia foro, curia, & sanctissimis deorum immortalium templis: in quibus, reuiuiscente iam libertate, deinde rursus oppressa, senatus nihil consulitur,

sulitur, timet multa, assentitur omnia. post etiam paullo, temporibus ita postulantibus, cedam urbe: quam per me conseruatam, ut esset libera, in seruitute uidere non potero: cedam uita; quæ quamquam solicita est, tamen, si profutura est reip. bona spe posteritatis me consolatur; qua sublata non dubitanter occidam: atque ita cedam, ut fortuna iudicio meo, non animus mihi defuisse uideatur. illud uero quod & præsentis doloris est indicium, et præteritæ iniuriæ testimonium, & absentium sensus significatio, non prætermittam, quin, quoniam coram id facere prohibeor, absens prosim, siquidem mea salus aut utilis reip. est, aut coniuncta certe publicæ saluti. nam per deum immortalium fidem (nisi forte frustra eos appello, quorum aures, atque animus a nobis abhorret) perq. fortunam populi R. quæ quamquam nobis infesta est, fuit aliquando propitia, &, ut spero, futura est, quis tam expers humanitatis, quis huius urbis nomini, ac sedibus usque adeo est inimicus, ut ista aut dissimulare possit, aut non dolere? aut, si nulla ratione publicis incommodis mederi queat, non morte proprium periculum uitet? nam, ut ordiar ab initio, & perducam ad extremum, & nouissima conferam primis, quæ non posterior dies acerbior priore, & quæ non insequens hora antecedente calamitosior populo R. illuxit? M. Antonius, uir animi maximi, (utinam etiam sapientis consilij fuisset) C. Cæsare fortissime, sed parum feliciter reip. dominatione semoto,

to, concupierat magis regium, quam libera ciuitas pati poterat, principatum: publicam dilapidabat pecuniam: ærarium exhauriebat: minuebat uectigalia: donabat ciuitates ex commentario: dictaturam gerebat: leges imponebat: prohibebat dictatorem creari legibus: S. C. ipse repugnabat in senatu: prouincias unus omnes concupiebat, cui sordebat Macedonia prouincia, quam uictor sibi sumpserat Cæsar. quid de hoc sperare, aut exspectare non oportebat? extitisti tu uindex nostræ libertatis, ut tunc quidem, optimus; (quod utinam neque nostra nos opinio, neque tua fides fefellisset) & ueteranis in unum conductis, & duabus legionibus a pernicie patriæ ad salutem auocatis, subito prope iam affectam, ac prostratam remp. tuis opibus extulisti. quæ tibi non, ante quam postulares, maiora quem uelles, plura quam sperares, detulit senatus? dedit fasces, ut cum auctoritate defensorem haberet, non ut imperio se aduersum armaret: appellauit imperatorem; hostium exercitu pulso tribuens honorem, non ut sua cæde cæsus ille fugiens exercitus te nominaret imperatorem: decreui in foro statuam, locum in senatu, summum honorem ante tempus: si quid aliud est, quod dari possit, addat. quid aliud est maius, quod uelis sumere? sin autem supra ætatem, supra consuetudinem, supra etiam mortalitatem tuam tibi sunt omnem tributa: cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij scelerate circumscribis senatum?

quo te misimus? a quibus reuerteris? cõtra quos armauimus? quibus arma cogitas inferre? a quibus exercitum abducis? aduersus quos aciem strues? cur hostis relinquitur, ciuis hostis loco ponitur? cur castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouentur? o me numquam sapientem, & aliquando id, quod non erat, frustra existimatum. quantum te populo R. de me fefellit opinio. o meam calamitosam, ac præcipitem senectutem. o turpem exacta, dementiq. ætate canitiem. ego patres conscriptos ad paricidium induxi: ego remp. fefelli: ego ipse senatum sibi manus afferre coegi, cum te Iunonium puerum, & matris tuæ partum aureum esse dixi. at te fata patriæ Paridem futurum prædicabant, qui uastares urbem incendio, Italiam bello, qui castra in templis deorum immortalium, senatum in castris habiturus esses. o miseram, & in breui tam celerem, & tam uariam reip. commutationem. quisnam tali futurus ingenio est, qui possit hæc ita mandare litteris, ut facta, non ficta, uideantur esse? quis erit tanta animi facilitate, qui, quæ ueriſſime memoria propagata fuerint, non fabulæ similia sit existimaturus? cogita enim Antonium hostem iudicatum, ab eo circumsessum consulem designatum, eundemq. reip. parentem: te profectum ad consulem liberandum, & hostem opprimẽdum, hostemq. a te fugatum, & consulem obsidione liberatum: deinde paullo post, fugatum illum hostem, accersi-

um

tum tamquam coheredẽ mortua rep. ad bona populi R. capienda: consulem designatum rursum inclusum eo, ubi se non mœnibus, sed fluminibus, & montibus tueretur. hæc quis conabitur exponere? quis credere audebit? liceat semel impune peccare. sit erranti medicina confessio. uerum enim dicam. utinam te potius Antoni dominum non expulissemus, quam hunc reciperemus: non quod ulla sit optanda seruitus, sed quia dignitate domini minus turpis est fortuna serui. in duobus autem malis cum fugiendum maius sit, leuius est eligendum. ille ea tamen exorabat, quæ uolebat auferre: tu extorques. ille consul prouinciam petebat: tu priuatus concupisti. ille ad malorum salutem iudicia constituebat, & leges ferebat: tu ad perniciem optimorum. ille a sanguine, & incendio seruorum Capitolium tuebatur: tu cruore, & flamma cuncta delere uis. si, qui dabat prouincias Cassio, & Brutis, & illis custodibus nominis nostri, regnabat: quid faciet, qui uitam adimit? si, qui ex urbe eijciebat, tyrannus erat: quem hunc uocemus, qui ne locum quidem reliquit exsilio? itaque, si quid illæ maiorum nostrorum sepultæ reliquiæ sapiunt, si non una cum corpore sensus omnis uno atque eodem consumptus est igni; quid illis interrogantibus, quid agat nunc populus R. respondebit aliquis nostrum, qui proximus in illam æternam domum discesserit? aut quem accipient de suis posteris nuncium illi ueteres Africani, Maximi, Paulli, Scipiones? quid de sua patria au-

dient, quam spolijs, triumphisq. decorarunt? an esse quendam annos XX natum, cuius auus fuerit argentarius, adstipulator pater, uterque uero precarium fecerit quæstum, sed alteruſque ad senectutem ut non negaret; alter a pueritia, ut non posset non confiteri: eum agere, rapere remp. cui nulla uirtus, nullæ bello subactæ, & ad imperium adiunctæ prouinciæ, nulla dignitas maiorum conciliasset opem potentium, sed forma per dedecus pecuniam, & nomen nobile consceleratum impudicitiæ dedisset: ueteres uulneribus, & ætate confectos Iulianos gladiatores, egentes, reliquias Cæsaris ludi, ad rudem compulisset, quibus ille septus omnia misceret, nulli parceret, sibi uiueret? qui tamquam in dotali matrimonio remp. testamento legatam sibi obtineret? audient duo Decij, seruire eos ciues, qui ut hostibus imperarent, uictoriæ se deuouerunt. audiet C. Marius, impudico domino parere nos, qui ne militem quidem habere uoluit, nisi pudicum. audiet Brutus, eum populum, quem ipse primo, post progenies eius a regibus liberauit, pro turpi stupro datum in seruitutem. quæ quidem si nullo alio, me tamen internuncio ad illos celeriter deferentur: nam si uiuus ista subterfugere non potero, una cum istis uitam simul fugere decreui.

VERBA GRAECA, LATINIS EXPRESSA.

EX LIBRO I.

ep. 1. ἀδυνάτον: quod fieri non potest.

eadem. ἐπεὶ οὐχ ἱερήϊον οὐδὲ βοείην: quoniam non agitur de uictima, neque de bubulo tergore. Ex Homero enim uerbum ἀρνύσθην subaudiendum est.

eadem. ἑρμαθῆνα: Hermathena, Mineruæ, Mercurijq. statua.

ep. 5. χρησιομαθῆ: utilia discentem, hoc est, deditum litteris non uulgaribus.

eadem. γυμνασιώδη: apta gymnasio.

ep. 7. Εὐμολπιδῶν πάτρια: Eumolpidarum ritus patrios.

ep. 8. οἰκεῖον: proprium.

ep. 10. σκέψεις, καὶ ἀναβολαὶ: considerationes, & dilationes.

eadem. ταυτόματον ἡμῶν: casus noster,

ep. 11. ἐν τοῖς πολιτικοῖς: in ciuilibus.

eadem. τοποθεσίαν: loci descriptionem.

eadem. Ἀττικώτερα: magis Attica.

eadem. φιλορήτορα: rhetoricæ studiosum.

ep. 12. πανήγυρις: conuentus.

eadem. μάλ' ἀριστοκρατικῶς: ualde pro statu optimatum.

eadem. γενικῶς: generaliter.

eadem. ληκύθους: : pigmentorum ampullas.
eadem. ἀνεπερπειρασάμην: uenditaui me.
eadem. ἐπιχειρήματα: argumenta.
eadem. ὑπόθεσις: materia.
eadem. Αρειος πάγος: Areopagus.
eadem. ἀπραγμονέστατος: rebus agendis ineptus, ignauissimus.
eadem. καχέκτης: habitu uitiorum deprauatus.
ep. 13. φιλέλληνες: Græcorũ studiosi, et amatores.
eadem. παντοίης ἀρετῆς μιμνήσκεο: omnis uirtutis reminiscere.
ep. 14. ὕστερον πρότερον, Ομηρικῶς: ordine conuerso, Homerice.
eadem. πρὸς τὸ πρότερον: ad prius.
eadem. ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι: dicite nunc mihi musæ. hemistichium Homericum.
eadem. παῤῥησίαν: loquendi licentiam.
eadem. ἀγῶνα: certamen.
eadem. ἐπισημασίας: significationes.
eadem. ἀποθέωσιν: consecrationem.
eadem. φιλοσοφητέον: philosophandum.
eadem. ἀμαλθεῖον: Amaltheũ, biblioteca s. tua.
eadem. Αμαλθεία: Amalthea.
ep. 15. τοποθεσίαν: loci descriptione.
ep. 16. ἀφελέστατος: simplicissimus.
eadem. πολιτικὸς ἀνὴρ οὐδ' ὄναρ: ciuilis uir ne in somnio quidem.
ep. 17. τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον: in lente unguentum. prouerbium.

eadem.

eadem. ἐπιφωνήματα: acclamationes.
eadem. νῆφε, καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν ἄρδρα τοῦτα τῶν φρενῶν: uigila, & memineris non credere. hi sunt nerui sapientiæ.
eadem. τίς πατέρ' αἰνήσει: quis patrem laudabit?
eadem. ἐγκωμιαστικὰ: laudatiua.
eadem. ἱστορικὰ: historica.
ep. 18. οἱ μὲν πάρ', οὐδέν εἰσιν, οἷς δ' οὐδὲν μέλει. hi, qui adsunt, nihili sunt, illis uero, nihil curæ est.
eadem. ὑπώπιον: liuor.

EX LIBRO II.

ep. 1. μυροθήκιον: unguenti, & pigmentorum arculam.
eadem. ὑπόμνημα: commentarium.
eadem. σεμνότερός τις, καὶ πολιτικώτερος: grauior, & ciuilior aliquis.
eadem. ἀποσπάσματα: partes quædam auulsæ.
eadem. φιλόπατρις: studiosus patriæ.
eadem. πολιτείᾳ: republica.
eadem. ἄλις σπουδῆς: satis studij est.
ep. 2. θεῖοι: patrui.
eadem. Πελιναίων: Pelinæorum. (sunt autem populi.)
eadem. Κορινθίων, καὶ Αθηναίων: Corinthiorum & Athenienſium.
eadem. Ηρώδης: Herodes.
ep. 3. ἀγγελία: boni nuncij præmia.
eadem. Κύρου παιδείαν: Cyri institutionem.

eadem.

eadem. τὰς διαφάσεις: lucidas radiorũ egressiones.
eadem. ἔςω ὄψις μὲν η, α, τὸ δὲ ὁρώμενον, β, γ, ἀκτῖνες δὲ δ καὶ ε: sit aspectus η, α: quod autem uidetur, β, γ: radij uero, δ, & ε.
eadem. κατ' εἰδώλων ἐμπτώσεις: per simulacrorum incursiones.
eadem. εἴδωλα: species, imagines.
eadem. ἔγχυσις: effusio.
eadem. ὑπόςασιν: statum.
eadem. πολιτείαν: remp.
eadem. σωκρατικῶς εἰςἑκάτερον: more Socraticorum in utramque partem.
eadem. τὴν ἀρέσκουσαν: sententiam quæ placeat.
eadem. κατάκρισις: sanctio.
eadem. Αριςοκρατικῶς: pro statu optimatum.
eadem. εἷς οἰωνὸς ἄριςος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης: unũ augurium optimum defendere patriã. Homeri uersus ἰλ. μ.
eadem. Θεοφράςου περὶ φιλοτιμίας: Theophrasti de honorum studio.
ep. 5. αἰδέομαι τρῶας, καὶ τρωάδας ἑλκεσιπέπλους: uereor Troianos, & Troianas longis indutas stolis. Homeri uersus ἰλ. ζ.
eadem. πουλυδάμας μοι πρ ῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει: Polydamas mihi primus uitio dabit. Homeri uersus ἰλ. χ.
eadem. Θεοφάνης: Theophanes.
eadem. φιλοσοφεῖν: philosophari.
eadem. ἐπὶ σχολῆς: in otio.

ep. 6.

ep. 6. γεωγραφικὰ: de terræ descriptione commentarios.
eadem. ὁμοειδεῖς: uniformes.
eadem. ἀνθηρογραφεῖσθαι: floride scribi.
eadem. πολιτευτέον: nauanda opera reip.
eadem. ἀνέκδοτα: non edita.
eadem. πολιτεύομαι: publice curo.
ep. 7. κατὰ τὸ πρακτικὸν: ad agendi rationem quod spectet.
eadem. καὶ ὑπὸ ςέγῃ Πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὐδούσῃ φρενὶ: & sub tecto frequentem audire guttam dormienti animo. est autem finis uersus, & uersus integer.
ep. 9. βοῶπις: bouis oculos habens.
eadem. παλινῳδίαν: mutationem cantus.
eadem. διβάφῳ: bis tincta purpura.
eadem. σοφιςεύειν: sapientiæ studium exercere.
eadem. ἐπαγγέλλομαι ἄνδρ' ἀπαμύνεσθαι ὅς τις πρότερος χαλεπήνῃ: profiteor me ulturum, quicumque prior læserit.
eadem. Κικέρων ὁ μικρὸς ἀσπάζεται Τίτον Αθηναῖον: Cicero paruulus salutat Titum Atheniensem.
ep. 10. ὑποσόλοικον: subabsurdum.
eadem. ἀναφαίνεσθαι: apparere.
ep. 13. τρηχεῖ ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος. οὔτι ἔγωγε Ης γαίης δύναμαι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδέσθαι: Aspera, sed bona puerorum nutrix: nequaquam ego ea terra possum dulcius

dulcius quidquam aſpicere.

ep. 12. Εὐαγγέλια: boni nuncij.

eadem. συγκύρημα: caſum.

eadem. ζώσης φωνῆς: uiuæ uocis.

eadem. ἐοώπιδος: bouis oculos habentis.

eadem. ἀσελγοῦς: intemperantis.

eadem. ὀξύπεινος: famelicus, auidiſſimus.

eadem. συμπόσιον: conuiuium.

eadem. κατ' ὀπώρην τραχύτης: autumno ipſo aſperitas.

eadem. ἀδικομάρχοι: iniuſti magiſtratus.

eadem. καὶ Κικέρων ὁ φιλόσοφος τὸν πολιτικὸν Τίτον ἀσπάζεται: & Cicero philoſophus Titum ſalutat reip. deditum.

ep. 13. αὐθωρεὶ: eadem hora.

eadem. Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην: Telepylum urbem Læſtrigoniam.

eadem. φιλοσοφῶμεν: philoſophemur.

ep. 14. Εὐανατρέπτους: quæ facile poſſint immutari.

eadem. ἐντυραννεῖσθαι: ſub tyranno eſſe.

ep. 15 eadem. Κικέρων ἀριστοκρατικώτατος παῖς: Cicero ſtatus optimatum ſtudioſiſſimus puer.

ep. 16. φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι, ἀλλ' ἀγρίας φύσαισι φορβείας ἄτερ: intumeſcit enim non paruis tibiolis amplius, ſed efferis follibus ſine lingula.

eadem. ἐσοφίζετο: cauillabatur, malitioſe cogitabat.

eadem. τὸν πρακτικὸν βίον: uitam in agendo poſitã.

eadem. τὸν θεωρητικὸν: quæ in rerum cootemplatione collocatur.

eadem. πρόσθε λέων, ὄπισθεν δὲ: ante leo, poſt uero. *Hom. Il. ξ, & D. Hieron. in ep. ad Ruſticum monachũ, de uiuendi forma.*

eadem. εἰ δὲ μή: ſi uero non.

ep. 17. ὁμολογουμένως τυραννίδα συσκευάζεται: ſine dubio ad tyrannidem uiam ſtruit.

eadem. εὐελπισία: bona ſpes.

eadem. ἀδιαφορία: æquanimitas.

eadem. ἀφιλόδοξον: ambitione uacans.

eadem. κατὰ τὸ κηδεμονικὸν: curioſe.

eadem. ὑποθήκας: documenta.

eadem. περὶ τῶν ὅλων: de ſumma rerum.

ep. 18. σκοπὸς: ſcopus.

eadem. κατὰ λεπτὸν: minutatim.

ep. 19. ἄλις δρυὸς: ſatis eſt quercus .i. glandium.

eadem. τυφλώττω: cæcutio.

eadem. τῷ καλῷ προσπέπονθα: erga honeſtum ſum affectus.

eadem. ἀσφάλειαν: ſecuritatem, cautionem, præſidium ad furorem Clodij.

eadem. ἀκκιζόμεθα: diſſimulamus.

eadem. ἐν αἰνίγμασιν: obſcure dictis.

ep. 20. ἀλληγορίας: allegorijs.

ep. 25. ἑλικτὰ, καὶ οὐδὲν: inuoluta, & nihil.

eadem. τὰς τῶν κρατούντων: eſt autem initiũ ſenarioli, qui eſt huiuſmodi apud Euripidẽ in Phœniſſis. τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών: potẽ-

potentium stultitias ferre oportet.

EX LIBRO IV.

ep. 3. μυστικώτερα : *secretiora.*
ep. 4. συλλάβους : *indices ex membranula.*
ep. 5. παλινῳδία : *mutatio cantus.*
eadem. ὑποθέσει : *argumento.*
ep. 6. πολιτικὸς : *reip. deditus.*
eadem. ὁ παδοὶ : *assectatores aliorum in militia.*
eadem. ταγοὶ : *duces.*
eadem. σπάρταν ἔλαχες ταύταν, κόσμει : *Spartam sortitus es hanc, orna.*
eadem. βαθύτης : *profunditas.*
eadem. εὐκαιρότερον : *opportunius.*
ep. 7. οὐχ ὁσίη φθιμένοισι : *impium mortuis. uide commentarium.*
eadem. ὁ δὲ οὐκ ἐμπάζετο μύθων : *hic uero non curabat sermones.*
ep. 8. μήπω μέγ' εἴπης πρὶν τελευτήσαντ' ἴδῃς : *nihil magnum dixeris prius, quam mortuum uideris. senarius.*
eadem. σύκῳ, μὰ τὴν δήμητρα, σῦκον, οὐδὲ ἐν Οὕτως ὅμοιον γέγονεν : *fico, per Cererem, ficus nulla umquam tam similis fuit. est autem senarius, et senarij principiũ.*
eadem. περίστασις : *status.*
eadem. πολιτικῶς : *ciuiliter.*
eadem. γραμμὴν : *lineam.*
ep. 10. καὶ τὸ δὲ φωκυλίδου : *& hoc Phocylidis.*
ep. 15. οὐδὲν γλικύτερον, ἡ πάντα εἰδέναι : *nihil dul*

dulcius, quam omnia scire.
ep. 13. σκυλμὸν : *uexationem, perturbationem.*
eadem. ὀξύπεινος : *ita curiosus, ut omnia scire cupiam : auidissimus, ut fame percitus.*
eadem. τὴν παροῦσαν κατάστασιν τυπωδῶς : *præsentem statum reip. quoquo modo informatum.*
ep. 15. συμπάθειαν : *parem animi affectionem.*
eadem. ἡμερόλεγδον : *ut quæque singulis diebus acciderunt.*
eadem. ἀρεοπαγίτας : *areopagitas.*
eadem. τέμπη : *loca amœna.*
eadem. σῆμα δέ τοι ἐρέω : *signum autem tibi dicam. Homerus ἰλ. ψ.*
eadem. ἐξοχὴ : *excellentia.*
ep. 16. ἐξοτερικοὺς : *exteriores.*
eadem. πολιτείᾳ : *in libris de republica.*
eadem. τεχνολογίαν : *de arte ratiocinationem.*
eadem. ἐμφιλοσοφῆσαι : *philosophari.*
ep. 17. ἀττικισμὸς : *Attica locutio.*
eadem. συμπάθεια : *similis affectio.*

EX LIBRO V.

ep. 3. σπουδαιότερον : *grauius.*
ep. 4. δυσδιάγνωστον : *difficile cognitu.*
ep. 5. διαλόγους : *sermones.*
ep. 9. φιλοπροσηνέστατα : *studio benignissimo.*
ep. 10. ἔρδοι τίς : *faciat quisque. (subaudi, quam nouit artem.)*
eadem. δυσευκοίμητα : *difficilia mitigatu.*

eadem.

eadem. βαθύτητα: profunditatem.
eadem. μελέτη: meditatio, exercitatio.
eadem. ἄνω καὶ κάτω: sursum, & deorsum.
ep. 11. ἄφρακτα: sunt naues non tectæ, nec munitæ ad pugnandum.
eadem. ἐπίκωπον: genus nauigij.
eadem. οἵα τ' ἂν δέσποινα: qualis hera fuerit.
eadem. ἀνεξίαν: tolerantiam.
eadem. μετέωρος: suspensus.
eadem. ὑπομνηματισμὸν: decretum, monumentũ.
eadem. συμπαθῶς: cũ affecti animi significatione.
eadem. νομανδρίαν: uide commentarios.
ep. 12. σωηγωνίων: cum illo mærebam.
eadem. πολιτικώτερον: ciuilius.
ep. 14. παράγγελμα ἐνιαύσιον: quod mandaui de annua administratione.
eadem. ἐνδόμυχον: occultum.
ep. 16. ἐπικεφάλια: tributa per capita.
ep. 17. συμφιλοδοξοῦσιν: simul gloriæ seruiunt.
ep. 18. κεφάλαιον: caput.
eadem. συμπάθειαν: parem affectionem.
ep. 19. τὸ νεμεσᾶν: indignari.
eadem. τῦ φθονεῖν: ab inuidendo.
ep. 20. ἐν ἐπιτομῇ: summatim.
eadem. πανικά: subita quædam, tamquam aucto re Pane deo, terricula.
eadem. κενὰ τοῦ πολέμου: inania quædam in bello. Aristoteles lib. III. ἠθικῶν.
eadem. μώμῳ: qui omnia carpit.

eadem.

eadem. πεφυσίωμαι: elatus sum.
eadem. λαμπρὰ: splendida.
eadem. ἐν παρόδῳ: in transcursu.
eadem. ἀπρόσιτον: non facilem accessu.
eadem. ἀδωροδόκητον: incorruptum largitione.
eadem. κέρας: cornu.
ep. 21. εὐημερήματι: felici eius diei successu.
eadem. ἀκροτελεύτιον: conclusionem.
eadem. γλυκύπικρον: dulce & amarum.
eadem. ὑπερβολικῶς: supra ueritatem.
eadem. τέθριππα: quadrigas.
eadem. κέρας: cornu.
eadem. ὁδοῦ πάρεργον: obiter.
eadem. ἐνδομύχῳ: arcano.

EX LIBRO VI.

ep. 1. οἰκονομίαν: domesticæ rei ordinem.
eadem. οἴχεται: euanescit.
eadem. βαθύτητα: grauitatem.
eadem. ὑπομεμψιμοίρους: subquerulas.
eadem. ἐξ ἀφαιρέσεως: per extractionem.
eadem. προσαναζεφομένην: recreatam.
eadem. ἀκοινωνήτως: incommunicabiliter, ad tollendam amicitiæ communionem.
eadem. ἐγκελεύσματα: hortationes.
eadem. τὸ γὰρ εὖ, μετ' ἐμοῦ: quod enim bene est, mecum est.
eadem. ἱστορικὸν: historicum.
eadem. οὐκ ἔλαθες: non fefellisti.
eadem. ἁφελῶς: simpliciter.

eadem. οἰκονομία: dispositio.
eadem. χεδιάζοντα: temere, non ordine scribentē.
eadem. πολίτδμα: administrationem publicam.
eadem. κέρας: cornu.
eadem. ἰσοδυναμοῦσαν: quæ idem ualeat.
eadem. διαίρεσιν: diuisionem.
eadem. ἄγραφον: non scriptum.
eadem. αὐτονομίαν. libertatem suis utendi legibus.
eadem. τὸ παραδοξότατον: inopinatissimum.
eadem. μηδὲν αὐτοῖς: nihil illis, subaudi, crede.
eadem. ὦ πραγμάτων ἀσυγκλώστων: o res quæ coniungi non possunt.
eadem. πολυδεύκους: Pollucis ædem.
eadem. ἀνισορησίαν: insciti am historiarum.
eadem. ἠπόρησας: dubitasti.
eadem. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας: Eupolim illum ueteris. s. comœdiæ scriptorem.
eadem. τὶ λοιπόν; quid reliquum?
eadem. πολλοῦγε καὶ δεῖ: multum quidem abest.
eadem. χρύσεα χαλκείων: aurea pro æreis. Homeri locus ιλ. ζ.
eadem. ἀναντιφώνητον: sine responsione.
eadem. ἄδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δείσαν δ' ὑποδέχθαι: uereri sunt quidem recusare, timuerunt autem accipere. Homeri uersus integer ex ιλ. η.
eadem. παρισορῆσαι: scire.
eadem. προπύλαιον: uestibulum.
ep. 2. ἱστορικώτατος: historiarum peritissimus.

eadem.

eadem. νεώκτισα: nuper ædificata.
eadem. τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ: in nauium enumeratione, apud Homerum uidelicet.
eadem. ἀναλογία: proportio, analogia.
eadem. φλιοῦς, ὀποῦς, σιποῦς: Phlius Phliuntis, ubrs Lacedæmoniorum: Opus Opuntis, urbs Locrorum, per contractionē. integrum est ὀπόεις ὀπόεντος: Sipus Sipuntis, urbs Dauniorum in Apulia.
eadem. ὀποώτιοι, σιποώτοι: gentile nomen ab ὀποῦς, σιποῦς.
eadem. αὐτονομίαν: libertatē suis legibus utendi.
eadem. ὑπερβολικῶς: supra modum.
eadem. δ' ήθειαν: fatuam simplicitatem.
ep. 3. πολλὰδ' ἐν μεταιχμίῳ Νότος κυλίνδει κύματ' ἀρείης ἀλὸς: multos autem in intermedio Auster uoluit fluctus lati maris. est enim proprie μεταίχμιον id spatium, quod est inter duos exercitus.
eadem. ἀκοινώνητον: aptum ad dirimendam amicitiam.
eadem. μυστικώτερον: secretius.
ep. 4. τῆς δαίμαρτός μου ὁ ἀπελεύθερος (οἶσθα ὃν λέγω) ἔδοξέ μοι πρώην, ἐξ ὧν ἀλογεύόμενος παρεφθέγγετο, πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τῇ Κροτωνιάτιδι τυραννοκτόνῳ. δέδοικα δὴ μή τι νοήσῃς εἰς δήπου τὸ περισκεψάμενος, τὰ λοιπὰ ἐξ ἀσφαλείας: uxoris meæ libertus (nosti quem dico) mi-

sus est mihi dudum e uerbis, quæ inconsiderate protulit, turbasse calculos, seu suffragia ex coemptione bonorum Crotoniatæ tyrannicidæ. timeo, ne quid intelligas. unus quidem hoc si consideraueris, reliqua in tuto.

ep. 5. τῆς ξυναόρου τῆς ἐμῆς ὁ ὑξελεύθερος, ἔδοξέ μοι θαμὰ βατταρίζων, καὶ ἀλύων τοῖς ξυλλόγοις, καὶ ταῖς λέσχαις ὑπότι πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς τοῦ Κροτωνιάτου. *uxoris meæ libertus uisus est mihi sæpe garriens, & in conciliabulis, & confessionibus nugantium aliquid turbasse calculorum in bonis Crotoniatæ.*

eadem. ἐξ ἄστεως ἑπταλόφου τειχῶν παρέδωκεν ἡμῶν γάμου ὀφειλήματα ὁ Κάμιλλος, αὐτόν τε ὀφείλοντα μνᾶς κδ. ἐκ τῶν Κροτωνιατικῶν, καὶ ἐκ τῶν Χερρονησιτικῶν μη. καὶ κληρονομήσαι χμ. κ. μ. τούτων δὲ μηδὲ ὀβολὸν διαλύσασθαι πάντων ὀφειληθέντων τοῦ δευτέρου μηνὸς τῇ νουμηνίᾳ. τὸν δὲ ἀπελεύτερον αὐτοῦ, ὄντα ὁμώνυμον τῷ Κόνωνος πατρὶ, μηδὲν ὁλοσχερῶς πεφροντικέναι. ταῦτα οὖν, πρῶτον μὲν, ἵνα πάντα σώζη: δεύτερον δὲ, ἵνα μηδὲ τῶν τόκων ὀλιγωρήσῃς τῶν ἀπὸ τῆς προεκκειμένης ἡμέρας, ὅσας αὐτὸν ἠνέγκαμεν, σφόδρα δέδοικα. καὶ γὰρ παρῆν πρὸς ἡμᾶς κατασκεψόμενος, καί τι σχεδὸν ἐλπίσας. ἀπογνοὺς δὲ, ἀλόγως ἀπέστη, ἐπειπὼν, αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν: *e septicollis urbis mœnibus tradidit (id est, scripsit ad me) nostri coniugij (id est, uxoris meæ) æs alienum Camillus. debere eam uidelicet minas 24 ex bonis Crotoniaticis; ex Cherrhonesiticis 48. ex hereditatibus autem percepisse 640. 20. 40. atque ex his ne obolum quidem dissoluisse ex omni ære alieno, secundis mensis kalendis. libertum autem ipsius eum, qui Cononis patri cognominis est, nihil ne ipsum quidem curasse: primum igitur hoc; omnia ut custodias: deinde, ut ne usuras quidem negligas eas, quæ current, ab eo, quem ante diximus, die. Ego quidem, per eos dies, quibus illum (Timotheum uidelicet) pertuli ualde, magno in timore fui. erat enim apud nos, ut exploraret, ac aliqua etiam spe adductus. qua cum excidisset, temere abijt, fatus, Turpe quidem est remanere diu. Hoc autem postremum hemistichium est Homericum. totus uersus hic est,*

Αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν, κενεόν τε νέεσθαι.

Turpe quidem est remanere diu, uacuumq. reuerti. ιλ. β.

eadem. λεληθότως: *latenter.*

eadem. ἄλλο πρόβλημα: *alia quæstio.*

ep. 6. πυροὺς εἰς δῆμον: *frumenta in populum.*

eadem. προπύλῳ: uestibulo.
eadem. ἐπέχειν: hæsitare, dubitare.
eadem. ἐποχῆς: dubitationis.
eadem. παλλιγγενεσίαν: regenerationem.
ep. 7. ἐν αἰνιγμοῖς: ænigmatice.
eadem. ἀφελῶς: simpliciter.
ep. 8. αἰσχρὸν σιωπᾶν: turpe tacere.
ep. 9. σύγχυσιν: confusionem.
eadem. παραφύλαξον: obserua.
eadem. τὴν τῆ φυρατοῦ φιλοτιμίαν αὐτότατα: turbatoris auaritiam quammaxime.
eadem. κενὸν: inanem.
eadem. ἄτυφον: sine ambitione, parui animi.
eadem. ἐπέχειν: dubitare.
eadem. ἀθέτησις: improbatio.
eadem. ἐποχὴ: cunctatio.
eadem. τοὐμὸν ὄνειρον ἐμοί: meum mihi somnium. prouerbium est.
eadem. ἐπιχρονία ἐποχὴ: diuturna dubitatio.

EX LIBRO VII.

ep. 1. φιλοτιμία: ambitio.
eadem. πρόβλημα: quæstionem.
eadem. ἀλλ'ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπεισθες. Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος: sed meum numquam animum in pectoribus persuasisti. quod nihil dulcius sua patria.
eadem. αἰδέομαι: uereor.
eadem. τρῶας, καὶ τρωάδας: Troas & Troadas.
eadem. πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην καταδήσει: Polydamas mihi primus probrum inferet.
eadem. ὁδοῦ πάρεργον: præter propositum, ut egrediar a proposito.
eadem. ἐπίκτητα: fluxa, non diuturna.
eadem. ἐκβολὴ λόγου: egressio orationis.
eadem. παρόρισον: parabilem.
eadem. φυράτης: permistor.
eadem. ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ: sed hæc quidem facta esse sinamus, licet dolentes. id est, præterita omittamus, licet cum dolore.
eadem. ἄμεμπτα: non accusanda.
ep. 2. τῶν νεωτέρων: iuniorum.
eadem. αὐτόχθων: natiua, & indigena.
eadem. στοργὴν φυσικὴν: amorem naturalem.
eadem. φρὸς τὰ τέκνα: in filios.
ep. 3. ἀμεταμέλητα: non pœnitenda.
eadem. τὸ σκάφος τῶν ἀτριδῶν: nauigium Atridarum.
eadem. συντομα: compendiosa.
eadem. δύμους: uicos.
eadem. ζήτημα: quæstionem.
ep. 4. τεκμηριώδες: coniecturale, iudicium.
ep. 5. τοῖς ἀπαντῶσιο: obuiam mihi uenientibus.
eadem. δύχρησα: inutilia.
eadem. ἀπόψιλλαι: abstergito.
ep. 6. οὐ γὰρ ἐν τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν: neque enim maius sequetur malum. Hom. ὀδ. μ.

ep. 7. παλινῳδία: mutatio cantus.
eadem. λῆψις: quartanæ correptio.
eadem. ἀβδηριτικὸν: Abderiticum.
eadem. ἐμπολιτεύομαί σοι: tecum de republica disputo.
ep. 8. πολιτικὸν σκέμμα: ciuilis consideratio.
eadem. φιλοσοφώτερον διακρινῆσομεν: sapientius dijudicabimus.
eadem. σύγχυσιν τῆς πολιτείας: confusionem reipublicæ.
eadem. ξωὸς ἐνυάλιος: communis Mars. Homeri locus λ. Σ.
eadem. πολιτικῶς: ciuiliter.
eadem. ἄμορφον ἀντιπολιτευομένου χρεωφειλέτην: deforme, & turpe est, aduersantis in republica debitorem esse.
ep. 9. διακρινῆσεις πρόβλημα πολιτικὸν: dijudicabis quæstionem ciuilem.
ep. 11. τὸ καλὸ: honesti.
eadem. χρεῶν ἀποκοπὰς, φυγάδων καθόδους: tabulas nouas, exsulum restitutiones.
eadem. τὴν θεῶν μεγίστην ὡς ἔχειν τυραννίδα: deorum maximam ut obtineat tyrannidē. Euripies in Phœnissis.
eadem. ἐνσχολάζω σοι: otium tecum disputans consumo.
eadem. ἀπορῶ: dubito.
eadem. οὕτως που τῶν πρόσθεν ἐπενθοῦμεθα καλὰ ἀνδρῶν: sic sane superiorum lugebamus laudes uirorum.
eadem. ἐπίσκοπον: speculatorem, custodem.
eadem. ὁρμὴ: impetus.
ep. 12. φαλαρισμὸν: Phalaridis imitationem.
eadem. αἰδέομαι τρῶας: uereor Troianos.
ep. 13. ἀπορίαν: dubitationem.
eadem. ἥρωα: heroem.
eadem. πολιτικῶς: ciuiliter.
eadem. ἀστρατήγητος: regendi exercitus ignarus.
eadem. πρὸς τὸ ἀσφαλὲς: ad securitatem.
eadem. μάντις δ' ἄριστος: uates autem optimus.
ep. 16. σησιωδέστερον: magis Sextianum.
eadem. ὑπεκδέμενος: cum dimisero, transportauero.
ep. 17. ψευδησιόδειον: quod falso Hesiodo adscribitur.
eadem. μηδὲ δίκην: neque caussam. totum carmen est, μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς: ne caussam ante iudicaueris, quam utriusque partis orationem audiueris.
ep. 19. καὶ συναποθανεῖν: & simul mori.
ep. 20. φαινοπροσωπεῖν: apparere, uultum ostendere.
eadem. σκέμμα: consideratio.
eadem. ἀπορία: dubitatio.

EX LIBRO VIII

ep. 2. διπλῆ: nota in margine adscripta, sic a græcis appellata.

ep. 3

ep. 8. ἀπροσφωνήτους : insalutatos.
eadem. τὸ καλὸν : honestum.
eadem. πρὸς τοῦτ' ὄ, τι χρὴ, καὶ παλαμᾶσθαι, καὶ πᾶν ἐπ' ἐμοὶ τεκταινέσθαι : ad hæc, quod oportet, & faciant, & omnia in me fabricentur.
eadem. τὸ γὰρ δ', μετ' ἐμοῦ : quod enim bene est, mecum est.
eadem. πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ : multam salutem honesto.
ep. 9. δ' γενῆ : generosa, nobilia.
eadem. συνδιημερεύομεν : simul diem conterimus.
eadem. τέρας : monstrum.
ep. 11. σκοπὸς : scopus.
eadem. προθεσπίζω : præsagio.
eadem. ἰλιὰς : ilias.
eadem. περὶ ὁμονοίας : de concordia.
ep. 16. ἀπολιτικώτατον : maxime ciuilis gubernationis expertem.
eadem. ἀστρατηγικώτατον : maxime imperatoriæ artis ignarum.
eadem. ἀπαντήσεις : occursus obuiam.
eadem. αἰδέομαι τρῶας : timeo Troianos.

EX LIBRO IX.

ep. 1. κενόσπουδα : inanis studij plena.
eadem. ἀναπάντητον : in quo nemo occurrat.
ep. 2. ἀπὸ τὴν διάληψιν : sub ipsa accessione febris.
eadem. ἀπαρρησίαστον : minime liberam.
eadem. τίς δ' ἔστι δοῦλος, τῷ θανεῖν ἄφροντις ὢν : quisnam est seruus, de morte securus qui sit?
eadem. ἀσμένιστον : gratissimum.
ep. 4. θέσεις : materias.
eadem. Εἰ μενετέον ἐν τῇ πατρίδι τυραννουμένῃ : τυραννουμένης δὲ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πειρατέον, κἂν μέλλῃ διὰ τοῦτο περὶ τῶν ὅλων ἡ πόλις κινδυνεύσειν. εἰ δ' λαβητέον τὸν καταλύοντα, μὴ αὐτὸς ἄρθηται. εἰ πειρατέον ἀρήγειν τῇ πατρίδι εἰρήνῃ μᾶλλον, ἢ πολέμῳ εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν ἀναχωρήσαντά τοι τῆς πατρίδος τυραννουμένης, ἢ διὰ παντὸς ἰτέον κινδυνεύοντα τῆς ἐλευθερίας πέρι. εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ, καὶ πολιορκητέον αὐτὴν τυραννουμένην. εἰ καὶ μὴ δοκιμάζοντα τὴν διὰ πολέμου κατάλυσιν τῆς τυραννίδος συναπογραπτέον ὅμως τοῖς ἀρίστοις. εἰ τοῖς δ' ἐργάταις, καὶ φίλοις συγκινδυνευτέον ἐν τοῖς πολιτικοῖς, κἂν μὴ δοκῶσιν δ' βουλεύεσθαι περὶ τῶν ὅλων. εἰ ὁ μεγάλα τὴν πατρίδα δ' εργετήσας, δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο ἀνήκεστα παθὼν, καὶ φθονηθεὶς, κινδυνεύσειεν ἂν ἐθέλοντὴς ὑπὲρ τῆς πατρίδος : ἢ ἀφετέον αὐτῷ ἑαυτοῦ ποτε, καὶ τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι φρόνοιαν. ἀφεμένῳ τὰς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας διαπολιτείας : an manendum in patria tyrannide oppressa : ea uero tyrannide oppressa, an quouis modo tyrannidis euersio tentanda

da est, etiam si ciuitas propter id de summa rerum periculum subitura sit. Vtrum cauendum tyrannidem destruenti, ne ipse de medio tollatur. An tentandum ferre opem patriæ pace potius, quam bello. Vtrum ciuile sit, secedentem aliquo, quiescere, oppressa a tyranno patria, an quodcunque subeundum discrimen pro libertate. an bellum inferendum regioni, eaq. sit obsidenda a tyranno oppressa. an etiam is, qui non probet, ut bello tyrannis dissoluatur, tamen subscribere optimatibus debeat. An cum bene meritis & amicis una subeunda sint, pericula, etiam si illi minus recte de summa rerum consuluisse uideantur. (hic Pompeium notat, ut ep. 1. huius l.) Vtrum de patria bene meritus, ob eamq. caussam grauissima quæque passus, & inuisus, (hic se ipsum describit, qui, Catilinæ coniuratione oppressa, pro maximis meritis crudelissima supplicia pertulerat) ultro pro patria discrimine subire debeat, an permittendum ei, ut sui ipsius interdum, & familiarissimorum rationem habeat, dimissis aduersus potentes concertationibus pro rep.

eadem. τῶν φούργου τι: quæ sunt ex re.

eadem. ἄκαιρος: intempestiuus.

ep. 5. εὐστομάχως: bono stomacho.

eadem.

eadem. αὐτίκα γάρ τοι ἔπειτα μεθ' Ἕκτορα πότμος ἕτοιμος: statim enim tibi deinde post Hectorem mors parata.

eadem. αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ Κτεινομένῳ ἐπαμῦναι: utinam statim obeam, postea quam non eram socio, cum interficeretur, suppetias laturus.

eadem. ἑταίρῳ: sodali.

eadem. εὐεργέτην: bene merito.

ep. 6. οὐδέ μοι ἦτορ ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι. neque enim mihi cor firmum, sed consternato sum animo. Homerus ιλ. κ.

eadem. αἰσχρᾶς φαντασία: turpitudinis imago.

eadem. ἐν δωάμει: in potestate.

eadem. σὺν τε δύ' ἐρχομένω: pariterq. duo euntes.

ep. 7. τὸ σωέχον: proximum.

eadem. ἀπάντησις: occursus.

eadem. πολίτευμα: actionem publicam.

eadem. μή μοι γοργείην κεφαλὴν δείνοῖο πελώρης: ne mihi gorgoneum caput horrendi et grauis monstri.

eadem. εἰδώς σοι λέγω: sciens tibi dico.

eadem. ἀχαριστίας: ingrati animi.

eadem. ὁπλοῦς ὡραῖος: nauigatio idonea.

eadem. Μέντορ πῶς τ' ἄρ' ἴω, πῶς τ' ἄρ προσπτύξομαι αὐτῶν; Mentor, quonam modo audeam, &, quonam modo amplexabor ipsum? Homerus ὀδ. γ.

ep. 8. Θέσεις: materias.

eadem.

eadem. Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ: *Dionysius Corinthi.*
eadem. τότε μοι χάνοι εὐρεῖα χθῶν: *tunc mihi dehiscat lata terra.*
ep. 9. ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς: *in rebus amatorijs.*
eadem. ἀλογίστως: *inconsiderate.*
eadem. ὑποκορίζῃ: *leni uocabulo appellas.*
eadem. χρησμὸς: *oraculum.*
eadem. ἄσπονδον: *implacabilem.*
eadem. φιλόπατρον, ac πολιτικὸν: *studiosum patriæ, ac ciuilem.*
eadem. γενικώτερον: *generalius.*
eadem. νεκύαν: *turbam mortuorum.*
eadem. ἀπορῶ: *dubito.*
eadem. στερκτέον: *probandum.*
eadem. τὸ μέλλον καραδοκήσεις: *quod futurum este exspectabis.*
eadem. ὑπὸ τὴν λῆψιν: *sub accessionem quartanæ febris.*
eadem. ἀσμένιστον: *gratissimum.*
eadem. πολιτικὸν: *ciuile.*
eadem. μακροψυχίαν: *affectionem animi longinqua spectantis.*
eadem. εὐδαίμονα: *felicem.*
ep. 10. οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος: *non est uerus sermo.*
eadem. εὐημερίαν: *felicem diei successum.*
ep. 11. συναγωγὴ: *collectio.*
eadem. ἐσάλπιζεν: *turba canebat.*
eadem. λάπισμα: *falsa quædam ostentatio.*
eadem. γοητείαν: *præstigiationem.*

eadem.

eadem. πειθανάγκην: *suasionem uiolentam.*
eadem. αἱ γὰρ τῶν τυράννων δεήσης: φησὶ πλάτων, οἶσθ' ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις: *tyrannorum enim preces, inquit Plato, nosti quam permistæ necessitatibus.*
eadem. ἁλίμενα: *sine portu loca.*
eadem. ὑπηρεσίαν: *ministerium.*
eadem. ἀδημονῶν: *se occultans.*
ep. 12. διατροπὴν: *infamiam.*
eadem. αὐθεντικῶς: *auctoritate quadam domini utentem.*
ep. 14. τέτλα, κύντερον: *perfer, grauius tulisti. sumptum ex Homeri uersu de Vlysse suum cor alloquente.*
eadem. ἄλλα μὲν αὐτὸς: *alia quidem ipse.*
eadem. ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται: *alia autem uel deus suggeret.*
ep. 18. ἀναθεώρησις: *speculatio.*

EX LIBRO X.

ep. 1. μὴ μὰν ἀσπουδεῖ γε, καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην: *ne negligenter & inglorius peream.*
eadem. ἀλλὰ μέγα ῥέξας τί καὶ ἐσομένοισι πυθέσθαι: *sed magno aliquo facinore edito, quod uel a posteris audiatur.*
eadem. τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων: *maxime ciuilium considerationum.*
eadem. ἄλη: *error.*
eadem. πολιτευτέον: *uersandum in republica.*
ep. 7. τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βουλῆς κρά-

τιστος

τισος γνόμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπ πλεῖσον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκαστὴς: & præsentium, quæ repente accidunt, minima deliberatione peritissimus cognitor & futurorum optimus plerunque coniector.

eadem. τότε ἄμεινον, ἢ χεῖρον ἐν τῷ ἀφανεῖ ἔτι προεώρα μάλιστα: quid melius, aut quid peius, uel obscurissimis in rebus prouidebat maxime.

eadem. πλωδοκῶν: tempestatem ad nauigandum idoneam exspectans.

eadem. ϛοργῆς: amoris.

eadem. σώτηξις: colliquatio.

eadem. σμπάθειαν: parem affectionem animi.

eadem. ζηλοτυπία: æmulatio.

ep. 8. τυραννικῶς: tyrannice.

eadem. αὐθεντικῶς: pro certo.

eadem. σκυτάλην λακωνικὴν: Scytalem Laconicã. uide comment.

eadem. σωὶ θεῷ τοι λέγω: saltem si deus fauerit.

eadem. Δυσουρία: urinæ difficultas.

eadem. ἀρχῇ: principium.

eadem. ἀνηθοποίητον: nequaquam formatis moribus.

eadem. ἤθεος ἐπιμελητέον: moribus adhibenda diligentia.

ep. 9. ὕπουλον: subdolum.

eadem. ἀφράκτῳ: detecto nauigio.

eadem.

eadem. ἀποτόμως: concisè.

eadem. θυμικώτερον: stomachosius.

ep. 10. παραπλουτέον: abnauigandum.

eadem. ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθαι, ἐάσομεν ἀχνύμενοί περ: sed quæ quidem ante acta sunt, omittemus quamuis tristes.

eadem. σφάλμα: error.

eadem. ἀρετὴ: uirtus.

eadem. διδακτὸν: res, quæ tradi possit docendo.

ep. 11. περὶ κοιλιολυσίαν γίγνεσθαι: circa uentris solutionem esse.

ep. 12. ὦ πολλῆς ἀγεννείας: o multam ignobilitatẽ.

ep. 16. ἑπταμηνιαῖον ἠυτόκησεν: septimestrem salua peperit.

eadem. Κωρυκαῖοι: Corycæi.

EX LIBRO XII.

ep. 1. γεροντικώτερον: senilius.

eadem. λέσχη: confabulatio.

ep. 2. τὶ γὰρ αὐτῷ μέλει; quid enim illi curæ est?

eadem. βεβίωται; uita ducta est?

eadem. πρόβλημα: quæstio.

ep. 3. ἀγονιτόκως: sincere, sine fuco.

eadem. μακάρων νῆσοι: beatorum insulæ.

eadem. πάθει: affectione.

eadem. σκέψαι: considera.

eadem. ἀλογηθῇ: negligatur.

eadem. μελήσῃ: curæ sit.

ep. 4. ἐνερυθρότερον: rubicundiorem.

eadem. πρόβλημα ἀρχιμήδειον: quæstio Archimedea.

eadem. ψεύδως: falsò.
eadem. ἄκουσμα: auditio.
ep. 5. ἔρανον: collationem.
eadem. γιψῶσαν κρήνην: siticulosum fontem.
eadem. πειρήνην: Pirenen.
eadem. ἄμπνευμα σεμνὸν Αλφείου πειρήνην: requiē, uerendam Alphei Pirenen.
eadem. ποῖ ταῦτ' ἄρ' ἀποσκήψῃς; quonam hæc modo excusabis.
eadem. γεωμετρικῶς: more geometrico.
eadem. ἀρχέτυπα: exemplaria.
ep. 6. πάντα φιλόδημον: omnem popularem.
eadem. θεωρίαν: speculationem.
eadem. τέλος: finem.
ep. 7. ὑπνὲς: uenustum.
ep. 10. ᾧ ἀπεραντολογίαν δοὺς: cui infinitam loquacitatem tribue.
ep. 12. συμπάσχω: una afficior.
ep. 13. ἀποθέωσιν: consecrationem.
eadem. μεθαρμόζομαι: adaptor. ἀνεμέσητον γαρ. nulla enim inuidia est.
ep. 22. πολιτικοὶ: optimates.
ep. 24. τετυφῶθαι: tumefactum esse.
eadem. ἐγγήραμα: senectutis requies.
ep. 28. ἐντάφιον: sepulcrum.
ep. 34. ἀλόγως: sine ratione.
ep. 36. εἰς ἀποθέωσιν: in consecrationem.
ep. 37. Κύριος: nomen libri ab Antisthene scripti.
ep. 39. συμβουλευτικὸν: deliberatiuum.

eadem.

eadem. Αριστοτέλης καὶ Θεοπόμπου πρὸς Αλέξανδρον. Aristotelis et Theopõpi ad Alexãdrũ.
ep. 40. φιλαίτιον συμφορὰ: querula calamitas.
eadem. πρόπλασμα: præfigmentum.
ep. 43. συμπαθῶς: cum significatione animi.
eadem. οἰκοδεσποτικὰ: patrisfamilias officia.
ep. 44. σωτάγματα: opera.
eadem. ἀκηδία: torpedo.
eadem. ἀνεκτότερα: tolerabiliora.
eadem. σωνάορον: contubernalem.
eadem. ὑπόθεσις: argumentum.
ep. 50. τοῦτο δὲ μηλώσῃ: hæc uero conijcies, dispicies, indagabis.
ep. 51. ἀπόγραφα: descripta.

EX LIBRO XIII.

ep. 1. καταβίωσιν: tenuem uictum.
ep. 4. ἔλογον: rationi consentaneum.
ep. 6. ἐλογώτατον: maxime rationi cõsentaneũ.
ep. 8. Παναιτίου περὶ προνοίας: Panætij de prouidentia.
ep. 9. ἐκτενέστερον: contentius.
eadem. φιλοσοργότερον: amantius.
eadem. ἄφατα: infanda.
eadem. ἀδιήγητα: inenarrabilia.
eadem. ἐυκαίρως: opportune.
ep. 10. παρὰ τὴν ἱστορίαν: præter historiam.
eadem. κοινότερα: communiora.
eadem. πολιτικώτερα: ciuiliora.
eadem. οὐ γὰρ ὄνειδος: non enim opprobrium.

ep. 12. φιλολογώτερα: eruditiora.
eadem. φροσφώνησιν: nuncupationem.
eadem. καλλιπίδης: callipides.
eadem. αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον: eadem mensura, & melius.
eadem. ἄϊκε δυώνεα: si possis.
eadem. περὶ τελῶν σώταξιν: de finibus opus.
eadem. ἀκαδημικὴν: Academicam.
eadem. Αντιόχεια: Antiochia.
ep. 13. ζηλοτυπεῖδαι: inuideri.
eadem. φιλαυτία: amor sui.
eadem. ἀπορῶ: dubito.
eadem. αἰδέομαι τρῶας: uereor Troas.
eadem. μέμψιν: accusationem.
ep. 16. παρὰ τὸ πρέπον: præter decorum.
eadem. ἀπαιδευσία: ignorantia.
eadem. ἀστειψία: ruditas.
eadem. Αντιόχεια: Antiochia.
ep. 18. πολυγραφώτατος: in scribendo plurimus.
eadem. ζηλοτυπεῖν: inuidere.
ep. 19. ἀκίνδυνα: periculo carentia.
eadem. φιλένδοξος: ambitiosus.
eadem. ἀκαταληψίαν: opinionem eorum, qui nihil comprehendi posse dicunt.
eadem. κωφὸν πρόσωπον: muta persona.
eadem. Αριστοτέλειον: Aristotelicum.
eadem. περὶ τελῶν: de finibus.
eadem. περιπατητικὰ: peripatetica.
eadem. ἀζηλότυπον: sine inuidia.

eadem.

eadem. λογικώτερα: eruditiora.
eadem. ἑρμεῖον: insperatum lucrum.
eadem. πιθανὰ: suasoria.
ep. 20. φιλαίτιος: contentionis cupidus.
eadem. φιλοσόφως: philosophice.
eadem. δεδῆχθαι: morsum esse.
eadem. μὴ γὰρ αὐτοῖς: ne enim ipsis.
ep. 21. προβολὴν: ingressum.
eadem. ἐποχῇ: retentioni.
eadem. λόγοισιν Ερμόδωρος: uerbis Hermodorus.
eadem. προσφονῶ: nuncupo.
eadem. ἀδιόρθωτα: inchoata, non perfecta.
eadem. ἔωλα: obsoleta.
eadem. περὶ μικρὰ σπουδάζειν: paruis studere.
eadem. ἀλόγως: facile.
eadem. ἀγενέστερος: generosior.
ep. 22. ἀσμενέστατα: libentissime.
eadem. τὰ κατὰ μέρος: particularia.
eadem. ἀλογίαν: honestam rationem.
ep. 23. συμβίωσις: conuictus.
eadem. ἀλόγως: decenter.
ep. 24. διφθέρας: pellicea tegumenta.
eadem. αἰδέομαι τρῶας: uereor Troas.
ep. 25. ἀσαφέστερος: obscurior.
eadem. δεινὸς ἀνὴρ, τάχα κεν καὶ ἀναίτιον αἰτιόωτο: grauis uir, & qui forte uel insontem accuset.
eadem. περιοχὰς: argumenta.
ep. 27. κολακία: assentatio.

eadem. ἐπίτευγμα: lucrum, quod acquiritur.
eadem. ἀπότευγμα: damnum, uel quod amittitur.
eadem. παρακινδυνεύειν: periclitari.
eadem. μείλιγμα: lenimentum.
eadem. σπουδὴ: studium.
ep. 28. πρόβλημα Αρχιμήδειον: quæstio Archimedea.
ep. 29. ἀφίδρωμα: sedes rei quæ dedicatur.
eadem. τὸν τύφον μου πρὸς θεῶν τροποφόρησον: elationi meæ per deos morem gerito.
ep. 30. κολακίαι: assentationes.
eadem. πολιτικὸν σύλλογον: ciuilem conuentum.
ep. 31. καταβάσεως: descensus.
eadem. κεπφικὰ: fatua.
ep. 32. περὶ ψυχῆς: de animo.
eadem. διὰ σημείων: per notas.
eadem. σύλλογον: conuentum.
eadem. πομπεῦσαι καὶ τοῖς προσώποις: ostentare etiam personis.
ep. 33. δυσωπία: uitiosa uerecundia.
eadem. καταβάσεως: descensus.
eadem. εὔλογον: consentaneum.
ep. 37. ἀξιοπίστως: fide dignum.
eadem. φοβερὸν ἦν: formidabile erat.
eadem. ἀνεμοφόρητα: leuia, a uentis dissipata.
ep. 38. οὐκ ἐπέστησεν: non aduertit.
eadem. πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον, ἢ σχολιᾶς ἀπάτας: utrum iustitiæ murum altum, an obliquæ fraudis. ἀναβᾶς διαβιῶν, sub intelligitur. quod ex Platonis lib. 11. de republica cognoscitur.
eadem. δίχα μοι νόος, ἀτρέκειαν εἰπεῖν: ambigit animus, ut uerum dicam.
ep. 39. σκολιὰ: obliqua, dissimulationem.
eadem. φαίδρου περὶ θεῶν: Phædri de dijs.
eadem. φιλοτέχνημα: comminiscendi artes.
eadem. τὰ ὅλα: cuncta.
ep. 40. σχολιαῖς ἀπάταις: obliquis fraudibus.
ep. 41. καὶ μάλα κατηφὴς: admodum tristis.
eadem. σὺ δὲ, τὶ σύννους; tu uero, quid cogitabũdus?
eadem. ἀσπόνδου: immitis.
ep. 43. μνημονικὸν ἁμάρτημα: memoriæ error.
ep. 46. ἀλόγως: temere.
ep. 47. μέμψιν ἀναφέρει: accusationem imponit.
ep. 49. πρὸς ἴσον ὅμοιον: ad æqualem, similemq.
eadem. ἀκολακεύτως: sine assentatione.
ep. 50. ἀμεταμέλητον: quem non pænitet.
eadem. ἀμετικὴν: uomitum.
eadem. ἀδεῶς: intrepide.
eadem. οἱ περὶ αὐτὸν: qui apud eum.
eadem. σπουδαῖον οὐδὲν: studiosum, siue seriũ nihil.
eadem. φιλόλογα: erudita.
eadem. ἐπισταθμίαν: diuersorium.

EX LIBRO XIV.

ep. 2. σαλάκωμα: inanem iactantiam.
eadem. φαλάκρωμα: caluitium.
ep. 3. πανικὸν: uanus terror.
eadem. διάθεσιν: affectum.

eadem. ἐπισημασίαν: significationẽ mentis e gestu.
ep. 4 ἥρoες: heroes.
ep. 5. ἐσίγησας: tacuisti.
eadem. μνημονικὸν ἁμάρτημα: memoriæ error.
eadem. φυρμὸς πολὺς: permistio multa.
eadem. ἄῤῥιπτα: instabilia, ab Euripo.
eadem. νεωτερισμᾶ: innouationis.
ep. 6. πολιτάῤῥεθαι: administrare remp.
eadem. σόλοικον: absurdum.
eadem. τυραννοκτόνους: tyrannicidas.
eadem. πεπολιτάῤῥεθα: remp. administrauimus.
ep. 7. πεπινωμέναι: eleganter scriptæ.
ep. 10. γὴν πρὸ γῆς: terram terræ anteponendam. significat, se de mutando solo cogitare.
eadem. ὑπηνέμιος: subiecta uento.
ep. 11. ἀκολασίαν: intemperantiam.
ep. 12. ὦ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. o factum pulchrum quidem, sed imperfectum.
ep. 13. ἀλιτενεῖ: humili.

—ἀλλ' οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν,
Ἀλλὰ λίην μέγα πῆμα διοτρεφὲς εἰσοράωντες
Δείδιμεν, ἐν δοίῃ δὲ σαώσεμεν, ἢ ἀπολέσθαι.

sed non ea nobis curæ sunt, quæ in amabili conuiuio sunt: immo uero intuentes graue damnũ, a Ioue immissum, extimescimus; salusque, & interitus in dubio sunt.

Οὗτοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήια ἔργα,
Ἀλλὰ σύγ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο.

Non tibi, mea progenies, data sunt opera bellica: at tu quidem placida curato munera eloquentiæ. Verba sunt Iouis alloquentis Venerem: sed quod apud Homerum est γάμοιο, Cicero mutat in λόγοιο.

ep. 14. πολιτικώτερα: ciuiliora.
ep. 15. ἀναθεώρησιν: animaduersionem.
ep. 16. ἀρισταίαν: præclarum facinus.
eadem. ἀναθεώρησις: animaduersio. significat rem esse memorabilem, et quæ multa in se contineat animaduersione digna; qualia sunt, quæ supra tetigerat, de saxo, in crucem, columnam tollere, &c.
eadem. κατὰ μίτον: per filum. Vide comment.
ep. 17. μελήσει: curæ erit.
eadem. ἀνέκδοτον: non editum.
eadem. πρᾶξιν: facinus.
ep. 20. καθολικὸν θεώρημα: præceptum, (sic enim θεώρημα Cicero uertit in libro de fato) quod in omnes conueniat.
eadem. μὴ πολιτάῤῥεθαι: accedendum non esse ad remp.
ep. 21. ὑποσόλοικα: subabsurda.
eadem. βεβίωται: acta uita est.
eadem. πεντέλοιπον: quod reliquũ est de quinque. Vide commentarium nostrum.
eadem. λῆρος πολὺς: multæ nugæ.
ep. 22. ὑπόθεσιν: argumentum.
eadem. ἄλογον: rationi consentaneum.
eadem. φαιδρωσοπιτέον: hilari ultu agẽdũ est.

eadem.

eadem. ἰτέον: eundum.
eadem. ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ' ἀπωθοῦνται ψόγον: alijs in bonis dedecus hoc effuginnt.

EX LIBRO XV.

ep. 1. οὐδὲν ὑγιὲς: nihil sani.
eadem. ὑπεραττικὸς: plus quam Atticus.
eadem. Δημοσθένους: Demonsthenis.
eadem. ἀττικώτατα: in primis Attica.
ep. 2. πεντέλοιπον: quod reliquũ est de quinque.
ep. 3. ἄνω ποταμῶν: retro fluminum, scilicet cursus est.
eadem. ἀπορία: dubitatio.
eadem. μελήσει: curæ erit.
eadem. παρεγχείρησις: conatus.
ep. 5. θησαυρὸς ἄνθρακες: thesaurus carbones.
ep. 11. ἡ δεῦρ' ὁδὸς τί σοι δύναται νῦν θεοπρόπε; inter hoc tibi quid ualet nunc o uates?
eadem. βλάσφημα: maledictum.
ep. 12. καὶ μάλα σεμνὸς: & ualde grauis.
eadem. τὰν δ' αἰτίαν τῶν βρούτων τίς εἶχεν; caussam uero Brutorum quis tuebatur?
eadem. κατηχήσει: instructione.
eadem. ἐὰν διαμένῃ: si permanserit.
ep. 13. ἀναντιφωνησία: taciturnitas.
eadem. διάλογον: dialogum.
eadem. ἡρακλείδιον: Heraclideum opus.
eadem. φιλοσοφούμεθα: philosophamur.
eadem. τὰ περὶ τοῦ καθήκοντος: quæ de officio.
eadem. προσφωνοῦμεν: nuncupamus.

ep. 14.

ep. 14. συντάξεις: confectionem librorum:
eadem. μετέωρος: animi pendens.
ep. 15. φιλόλογα: ab æquitate non aliena.
eadem. φιλοφρόνως: benigne.
ep. 16. πεπινωμένως: eleganter.
eadem. προκοπὴν: progressum in litteris.
eadem. οἶκος φίλος: domus cara.
eadem. ῥωπογραφία: scriptio de plantis.
eadem. ῥητορεύουσιν: rhetorissant.
ep. 17. φιλοστόργως: peramanter.
eadem. διδόμενα: data.
ep. 19. ἐργῶδες: laboriosum.
eadem. ἀνεκτὸν: tolerabile.
eadem. σχεδίασμα: ex tempore factum, subitum consilium.
ep. 20. πάσχωτι: patior aliquid, angor.
ep. 21. ἐποχὴν: retentionem.
eadem. ἀκεραίως: sincere.
ep. 26. ψευδογράφῳ: false perscripto.
eadem. ἀτοπώτατον: absurdissimum.
ep. 27. πάνυ φιλοστόργως: ualde amanter.
eadem. βουλύσει: uespera.
ep. 29. ἀμηχανία: inopia consilij.
eadem. σπείσασθαι: indutias facere.
eadem. ἐβδελυττόμην: abominabar.
eadem. σκοπὸς: scopus.
eadem. οὐ παρὰ τούτῳ: non apud hunc.

EX LIBRO XVI.

ep. 1. ἔλθωμεν: eamus.

eadem.

eadem. ὁμοπλοίᾳ: societate nauigandi.
eadem. λῆρος πολὺς: nugæ multæ.
eadem. γλίχρως: parce, tenuiter:
ep. 3. σύνταγμα: uolumen elaboratum.
eadem. ἀρχέτυπον: archetypum, exemplar.
ep. 4. παραλέξιν: præter uerbum.
eadem. μετεωρότερον: suspensiore animo.
eadem. ἀσφαλὲς: tutum.
eadem. ῥοπὴ: momentum.
eadem. γαυριῶ: glorior.
eadem. μετ' ἀμύμονα: post expertem culpæ. alludit autem ad illud Homeri, μετ' ἀμύμονα πηλείωνα.
eadem. ἀμύμων: reprehensionis expers.
eadem. ἄμβροτος: immortalis.
eadem. συναγωγὴ: collectio, uolumen.
ep. 5. δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντες: longam nauigationem meditantes.
eadem. ἦ δεῦρ' ὁδὸς τί σοι δώσαται; iter huc tibi quid potest?
eadem. σύγγραμμα: conscriptio.
ep. 6. ἀνεμέσητα: inuidia carentia.
eadem. εὐθανασίαν: facilem mortem.
eadem. σχόλιον: annotatiunculam.
eadem. ἀπολογισμὸν συντάξομαι: defensionem componam.
eadem. ἀναπολόγητον: quod defendi nequit.
eadem. δυσχρησία: difficultas uersuræ faciendæ.
eadem. πειράζεσθαι παραλύσει: tentare paralysi.

ep. 7.

ep. 7. εὐκαιρίαν: occasionem.
eadem. ἀσφαλείαν: securitatem.
eadem. ἀπορίᾳ: dubitatione.
ep. 8. σκέπτομαι: considero.
eadem. ἀρίστεια: actio præclara.
ep. 10. παῖδες παίδων: nati natorum.
eadem. εἷς ἐμοὶ μυρίοι: unus mihi mille.
eadem. ἀδόλεχος: loquax.
eadem. εὐμένεια: constantia.
eadem. εἰρωνεία: dissimulatio.
eadem. πεπλογραφίαν: pepli descriptionem.
eadem. σαξιάρχης: ordinis ductor.
eadem. τὰ περὶ τὸ καθῆκοντος: de officio.
eadem. τὰ κεφάλαια: capita.
eadem. περὶ τοῦ κατὰ περίστασιν καθήκοντος: de officio, cui quædam adiecta est circumstantia.
eadem. προσφωνῶ: alloquor, scribo.
eadem. ἀνοικεῖον: alienum.
eadem. αἰδεσθὲν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχεσθαι: pudebat quidem abnuere, uerita sunt autem suscipere.
eadem. ἀπάντησις: occursus.
ep. 12. δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντα: longam nauigationem cogitantem.
eadem. ἀπροσδιόνυσον: inexspectatum.
eadem. ἐν ἀριστερῇ ἔχοντα: sinistra habentem.
ep. 14. ἐν πολιτικῷ: in ciuili.
eadem. μηδὲ σωθείην, εἴποτε τοιοῦτο: ne saluus quidem fiam, si quid tale umquam.

eadem.

eadem. στρατηλάξ: imperator, dux.

EX LIB. I. EPIST. AD BRVTVM.

ep. 1. ἐμφατικώτερον: expressius.

EX LIB. I. EPIST. AD Q. FR.

ep. 2. ἀλλ' αἰεί τινα φῶτα μέγαν: sed semper quendam hominem ingentem.

eadem. ἀφελῶς: inconsiderate.

eadem. ὀρθὰν τὴν ναῦν, & ἅπαξ θανεῖν: rectam nauim, & semel mori.

EX LIBRO II.

ep. 3. προῳκονομησάμην: præcurani, prouidi.

eadem. δι' καίρως: opportune.

ep. 7. εἰλικρινὲς: sincerum.

ep. 9. μισοπάτακτος: a musis percussus.

eadem. ἀντίεκτον: æquilibrem.

eadem. εἰδ' ἐν αἵᾳ ἔζησας: si uero in terra uixisses.

eadem. ἔα πάσας: mitte omnes.

ep. 17. πολιτικὰ: de republica.

ep. 14. τοιαῦθ' ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται: talia ærumnosum bellum efficit.

eadem. πραγματικῶς: negotialiter.

eadem. ὑπερβολῶς: supra quam res est.

ep. 15. σωδείπνους σοφοκλέους: concenatores Sophoclis.

eadem. ὑπόθεσιν: argumentum.

eadem. γλαῦκα εἰς Αθήνας: noctuam Athenas.

eadem. ῥαθυμώτερα: segniora.

eadem. χαρακτὴρ: stylus.

eadem.

eadem. φιλαλήθως: ingenue.

EX LIBRO III.

ep. 1. ἀποδυτηρίῳ: loco, ubi lauaturi uestes exuebant.

eadem. δευτέρας φροντίδας: secundas curas.

eadem. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται: nosce, quemadmodum alio usus fuerit.

eadem. ἐμβόλιον: interpositionem.

ep. 2. ἀπότεθγμα: repulsam.

ep. 3. θετικώτερον: Philosophicis quæstionibus aptius.

ep. 4. ἐνθουσιασμὸς: diuinus furor.

eadem. ἄρη πνέων: Martem spirans.

ep. 5. ὑποθέσεις: argumenta.

eadem. αἰὲν ἀρις δ' ειν, καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων: semper strenue se gerere, & præstantiorem esse aliis.

ep. 6. κλέος: laudem.

eadem. γνῶθι σεαυτὸν: nosce te ipsum.

ep. 7. ἤματ' ὀπωρινῷ, ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ
Ζεὺς ὅτε δή γ' ἄνδρεσι κατεσσάμενος χαλεπήνῃ:
Οἳ βίῃ εἰν ἀγορῇ σκολιὰς κρίνωσι θέμιστας,
Εκ δὲ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν οὐκ ἀλέγοντες.
die autumnali cum abundantissimam pluit aquam Iupiter, cum iam hominibus iratus succenset. qui per uim in foro aliquas sententias ferant, iustitiam autem expellant, deorum uocem non curantes.

ep. 9. τότε μοι χάνοι: tunc mihi debiscat.

eadem.

eadem. ὁ δὲ μαίνεται οὐκ ἔτ' ἀνεκτῶς: *hic autem non amplius tolerabiliter.*

eadem. ἐν παρέργῳ: *obiter.*

eadem. ἔπος: *tamen.*

eadem. ἀλλ' οἰμοζέτω: *sed ploret.*

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ. Aa Bb Cc Dd Ee.

Omnes sunt quaterniones.

entia mu-
ciceronis
it. centu,
es annos.
pparet apud Plinium.
7. Cap. VIII.

II e
R 431 c